DE WEST-INDISCHE GIDS

N.V. VAN DE GARDE & CO'S DRUKKERIJ, ZALTBOMMEL

De
West-Indische Gids

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. BOEKE, Mr. B. DE GAAY FORTMAN,
W. R. MENKMAN EN
Dr. P. WAGENAAR HUMMELINCK

NEGEN EN TWINTIGSTE JAARGANG 1948

DERTIGSTE DEEL

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1948

PRINTED IN THE NETHERLANDS

INHOUD VAN DE NEGEN EN TWINTIGSTE JAARGANG

Blz.

BIBLIOGRAFIE 27, 94, 160, 188, 252, 288, 317

BOEKE, J., Enige opmerkingen over de visserij naar aanleiding van het rapport Welvaartsplan Nederlandse Antillen 1946 65

BOSMAN, H. W. J. De betalingsbalans en het geldwezen van Suriname tijdens de tweede wereldoorlog 48

DONICIE C.ss.R., A., Sterfhuis en begrafenis bij de Saramakkanen 175

FLOOR, Ir. J., De Surinaamse landbouw. Lessen uit het verleden bij een nieuw begin 104, 129

GAAY FORTMAN, B., Een vijfdaags bezoek aan Suriname . 13

—— Een half jaar politiek 257

—— De landbouwplannen van den gezaghebber Van Raders 353

—— Boekbespreking 235, 246, 309, 310, 311, 381

GOEJE, C. H. DE, De wiri-wiri, een muziekinstrument van Curaçao 225

—— Mensapen in Zuid-Amerika 333

—— Boekbespreking 242

GONGGRYP, J. W. Bijdrage tot de kennis van de waarde van 's lands domein in Suriname betreffende bauxiet en hout . 137

HARTOG, Dr. JOHAN, Oud nummer van de ,,St. Eustatius Gazette.. 161

HUURMAN, Mr. D., Britse federatieve voorstellen en Nederlandse federatieve mogelijkheden in West-Indië 33

KIÈS, H. E., Toeristenindustrie. 296

KOUMANS, Dr. F. P., Het onderzoek van de vissen van Suriname. 55

Blz.
KRONIEK 23, 61, 90, 124, 184, 249, 284, 312, 350, 383
LATOUR O. P., M. D., Boekbespreking 236, 306
MEETEREN, N. VAN, Boekbespreking, ... 242
MENKMAN, W. R., Het Algemeen Curaçaos pensioenfonds . 20
—— Veeteelt en veestapel in Suriname 21
—— Bethesda 59
—— Ondernemersraad voor Suriname 76, 341
—— A lady of quality. Herinneringen ener officiersvrouw 81
—— Onze West 1898–1948 193
—— Filmstichting „West-Indië" 251
—— Het eerst Nederlandse bestuur van Curaçao . . . 329
—— Curaçaose gegevens op economisch gebied II . . . 339
—— Westindische samenwerking 368
—— Boekbespreking 233, 240, 247, 282, 311, 378, 382
MENKMAN-WALTERS, J. M., Boekbespreking 232
OUDSCHANS DENTZ, FRED., Gedenktekens en gedenkplaten in Suriname 78
—— Het eerste gasthuis in Suriname 120
—— Wat er overbleef van het kerkhof en de synagoge van de Jodensavanne in Suriname 210
—— Het geschenk van Suriname's vrouwen en meisjes aan Hare Majesteit de Koningin ter gelegenheid van de geboorte van prinses Juliana. 279
—— Het huldeblijk van Suriname aan H.M. de Koningin ter gelegenheid van haar huwelijk op 7 Februari 1901 . . 373
SAMSON, H. A., Boekbespreking 245
SAMSON, PH. A., Een middelbare school in Suriname . . . 289
SESSELER, W. M. Zie SPOON, Ir. W.
SPOON, Ir. W., Surinaams hout op de voorjaarsbeurs Utrecht 6–15 April 1948. 229
—— Enkele opmerkingen over het fosfaat van Curaçao in verband met de eisen voor fosforzure voederkalk 273

Blz.

SPOON, Ir. W., en W. M. SESSELER, Enkele opmerkingen over het water, dat wordt gebruikt voor het zetten van Surinaamse Liberia-koffie 97

—— Behandeling van Surinaamse tabak 321

TRY ELLIS, W. CH. DE LA, Boekbespreking. 348

VERVOORT, J., De K.L.M. in West-Indië 71

WAGENAAR HUMMELINCK, P., Enkele nadere gegevens betreffende den „cursus H.B.S.B" te Paramaribo over de periode van zijn bestaan 7

—— D. L. UYTTENBOOGAART † 47

—— Boekbespreking. 60, 89, 241

WALLE, J. V. D. De industriële voorsprong van Curaçao. Enige aantekeningen bij het Welvaartsplan Nederlandse Antillen 1946 1

—— Boekbespreking. 66

WOUW, Ir. J. J. VAN, Boekbespreking 343

BESPROKEN BOEKEN ENZ.

(De laatste cijfers verwijzen naar D.W.I.G.)

AMSTEL, HANS VAN, *De laatste der Wajarikoele's in Suriname*. Bussum 1946. 232.

Aruba van onze dagen, afl. 4 en 5 1948 van *Naar ruimer horizon*. 240.

DEBROT, COLA, *Bewolkt bestaan*. 378.

DIEKMANN, MIEP, *Panaderio pan*. Hoorn 1947. 246.

DROOGLEEVER FORTUYN-VAN LEYDEN, C. E., *Waarnemingen omtrent het legeren van zeven variëteiten van rijst in Suriname. Mededelingen Landbouw economische zaken*. Suriname. 1946. 60.

DIJKHUIS, H. J., *Moderne landbouw in Suriname*. Amsterdam. 1947 343.

Economische stichting West-Indië-Nederland. Economisch bericht no. 5, 1948. 243. no. 6, 1948. 382.

FERNANDES, D. S., *Is er in Suriname een nieuwe ziekte in de citrus opgetreden*? Mededelingen Landbouw-Economische Zaken. Suriname 1947. 241.

GORRIS, GABRIEL, *Palabroea de witte uil van Hato*. Tilburg z.j. 242.

GOUKA, Ir. A., *In het Surinaamse oerwoud*. 's Gravenhage. 1948 247.

HALL jr., ROBERT A., *The linguistic structure of Taki-Taki*. Linguage 1948. 242.

HERSKOVITS, MELVILLE J. en FRANCES S., *Trinidad village*. New York 1947. 88.

JAMES, PRESTON E., *Latin America*. Londen 1941. 89.

JANSEN, C. P., *Diccionario Papiamento Holandes*. Curaçao 1945. *Nederlands Papiaments handwoordenboek*. Curaçao 1947. 309.
JARVIS, J. ANTONIO, *The Virgin Islands and their people*. Philadelphia 1944. 236.
LEGÊNE, P. M., *Suriname land mijner dromen*. Den Haag z.j. 311.
MEETEREN, NICOLAAS VAN, *Volkskunde van Curaçao*. Curaçao 1947. 307.
MENKMAN, W. R., *De West-Indische compagnie*. Amsterdam 1947. 349.
Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en Curaçao. Jaarboek 1946–1948. Utrecht 1948. 311.
Ons Koninkrijk in Amerika. 's Gravenhage 1947. 235.
Oranje en de zes Caraïbische Parelen. Officieel gedenkboek.
ROTHGIESSER, FRITS RUEBEN *De betwiste bron*. Amsterdam, 1947. 245.
SCHULTZ, H. L. C., *De Broeders*, Zeist z.j. 381.
SMIT, ARN. L. R. *Surinaamse bauxietmaskarade*, Paramaribo, 233.
De Stoep Dec. 1945–Jan. 1948. Curaçao. 310.

DE INDUSTRIËLE VOORSPRONG VAN CURAÇAO

ENIGE AANTEKENINGEN BIJ HET WELVAARTSPLAN NEDERLANDSE ANTILLEN 1946

DOOR

J. v. d. WALLE

Het rapport, dat door Prof. Ir. D. DRESDEN en Prof. Ir. J. GOUDRIAAN werd uitgebracht ten bate van het „Welvaartsplan Nederlandse Antillen 1946" heeft zonder enige twijfel meer dan tijdelijke waarde. Het bevat vele gegevens, die men ook vinden kan in allerlei tijdschriftartikelen en in vroegere rapporten. Het bevat vele raadgevingen, van wier nut iedereen overtuigd is. Beide rapporteurs echter slaagden erin om hun materiaal in korte tijd vergaard, ordelijk en overzichtelijk te rangschikken, terwijl hun invloed, in het moederland, van een dergelijk belang is, dat zij, behalve als rapporteurs, door hun persoonlijke kennismaking met het gebiedsdeel, veel voor de Nederlandse Antillen hebben gedaan en nog kunnen doen.

Het rapport zal in zekere kringen de aandacht trekken. In de eerste plaats betekent dit, dat bedoelde kringen nogmaals de overtuiging vernemen, dat Curaçao het zonder een behoorlijke dollarvoorziening niet *kan* stellen. In de tweede plaats bevat het een opwekking aan plaatselijke autoriteiten om het vestigen van nieuwe bedrijven, geen belemmeringen in de weg te leggen. De eerste opmerking is vooral van belang voor de Nederlandse regering. De tweede is een vingerwijzing aan het adres van de locale overheid en van hen, die menen, dat de bestaande Curaçaose bedrijven in sommige gevallen protectie van node hebben.

Met alle waardering dus voor dit rapport mogen ons enkele critische opmerkingen vergund worden. Wij missen in deze „outline" voor een te volgen welvaartspolitiek op Curaçao enkele onderwerpen, die van zo groot belang zijn, dat zij voor de toekomstige welvaart van het gebiedsdeel een overwegende betekenis hebben.

Wij bedoelen daarmede: het Bestuur van het gebiedsdeel, de

geografische ligging en de internationale ontwikkeling in het Caraïbisch gebied. Zonder een uitermate evenwichtig bestuur is de kans op een gunstige ontwikkeling, zeker na eventuele inkrimping of verdwijning van beide oliebedrijven, bijna ondenkbaar. Wij kunnen ons voorstellen, dat de rapporteurs deze kwestie niet wilden aansnijden en à priori aannemen, dat het Bestuur op Curaçao, ook in de toekomst, een zelfde evenwichtig karakter zal blijven behouden als sedert lang het geval is. Geografische ligging en internationale ontwikkeling echter zijn twee factoren, die uitvoeriger bespreking verdiend hadden in dit welvaartsrapport. Onder invloed van de oorlog — en mede dank zij de arbeid van de voormalige Anglo-Amerikaanse Caraïbische commissie, die thans Caraïbische commissie heet — heeft in geheel Caribia het denkbeeld vorm gekregen, dat de Westindische eilanden min of meer op elkaar aangewezen zijn.

Sommige eilanden blijken op een bepaald gebied bijzondere kwaliteiten te hebben. Zo meent men, zelfs in de kringen van hen, die in de West-Indische, ten dele door buitenlandse ondernemingen geleide, „grote landbouw" een politiek en economisch gevaar vermoeden, dat bijvoorbeeld het eiland Barbados, tot op bepaalde hoogte, te allen tijde suiker op grote schaal zal moeten blijven produceren. Dit eiland zou, tenzij zich geheel nieuwe verschijnselen manifesteren, niet geschikt zijn voor het doorvoeren van een sterke industrialisatie.

Op de eilanden Curaçao, Aruba en Bonaire echter bestond nimmer een belangrijke suikercultuur. Zelfs een „grote landbouw" zoals elders in West-Indië, was onbekend. De belangrijkste bronnen van bestaan waren, in tegenstelling tot de meeste West-Indische landen, niet de landbouw, maar handel en nijverheid namen een overwegende plaats in. Waarbij bleek, dat de handel, veel belangrijker nog dan de nijverheid, in bijzondere mate gestimuleerd werd door de natuurlijke haven van het hoofdeiland en door de ligging van Curaçao tegenover de kust van Venezuela.

In het moderne Curaçao echter, nam de ontwikkeling van de nijverheid een reusachtige vlucht, dank zij de exploitatie van de oliebronnen in Venezuela, een land ,dat niet over behoorlijke havens beschikte en dat, in tegenstelling tot Curaçao, een minder evenwichtig bestuur had.

Door deze ontwikkeling ontstond op Curaçao, in tegenstelling tot het overige West-Indië — Trinidad ten dele uitgezonderd — een industriële bevolking, die haar typische, landelijke West-

indische karaktertrekken begint te verliezen, trekken, die plaats gaan maken voor moderne urbane verschijnselen. Deze bevolking levert echter in nog slechts geringe mate *geschoolde* arbeidskrachten op. Deze laatsten moeten (nog steeds) van elders worden geimporteerd.

Voor de toekomstige welvaart van Curaçao — vooral indien de oliebedrijven zich mochten inkrimpen of geheel verdwijnen — is het van het allergrootste belang, dat zo spoedig mogelijk een einde komt aan de import van geschoolde arbeidskrachten, door met inspanning van alle krachten het aantal geschoolde arbeidskrachten op Curaçao, dat in het industriële leven werkzaam kan zijn, dermate op te voeren, dat in de behoefte voorzien kan worden.

Op dat moment zal Curaçao in toenemende mate gebruik kunnen maken van de mogelijkheden, die het naast de „olie" heeft. Deze mogelijkheden worden niet in de eerste plaats door de natuurlijke rijkdommen van het eiland bepaald, die, voor zover we weten, gering zijn, maar door geografische ligging, haven en luchtverbindingen. Deze drie elementen zijn het, die voor de toekomstige welvaart van Curaçao van overwegend belang zijn.

Immers op het ogenblik, dat de Curaçaose bevolking de behoefte aan geschoold personeel, die door de grootbedrijven gekoesterd wordt — afgezien van de betrekkelijk weinige topposities, die waarschijnlijk nog zeer lang door „vreemdelingen" bezet zullen worden — verzadigt, zal het eerst mogelijk zijn om bedrijven te vestigen, naast de olie, die eveneens behoefte gevoelen aan goede en geschoolde arbeiders.

Deze stelling mag echter geen belemmering zijn — en zij is dat ook in de praktijk niet — om reeds thans, zij het noodgedwongen op betrekkelijk kleine schaal, bedrijven te vestigen ter verwerking van West-Indische producten, die daarvoor in aanmerking komen. Geen West-Indische producten, die in de eerste plaats uit Curaçao zelf afkomstig zijn. „Curaçao zelf zal zich", zo menen de rapporteurs terecht, „niet moeten toeleggen op het ter hand nemen van cultures van stapelartikelen met een wereldmarkt, waarin deze eilanden slechts een klein aandeel zullen kunnen hebben, zodat zij onderhevig zijn aan al de wisselvalligheden der internationale prijsvorming".

Curaçao, dat echter, tengevolge van haar industriële ontwikkeling, een voorsprong heeft op geheel West-Indië, kan zich echter wel toeleggen op de verwerking van stapelproducten,

die elders in West-Indië worden gewonnen. Het kan dit temeer tengevolge van het feit, dat het een ligging heeft, haven-faciliteiten, een evenwichtig bestuur en een krachtig georganiseerd financieel -en handelsleven, zoals men, bijna nergens in West-Indië kan vinden.

Uit verschillende plaatsen van het rapport blijkt, dat de rapporteurs met deze mogelijkheid, zij het minder bewust, wel rekening hielden.

Wij lezen op pag. 38: „Wij menen, dat er alle reden is om de vestiging aan te moedigen van kantoren, niet alleen van Nederlandse, maar ook van Belgische, Scandinavische, Zwitserse en misschien Tsjechische en Poolse ondernemingen, teneinde van hieruit de export dezer landen naar Colombia en Venezuela, eventueel ook naar andere Amerikaanse gebieden, te stimuleren.

Curaçao met zijn voortreffelijke lucht- en scheepvaartverbindingen is bij uitstek geschikt als vestigingscentrum voor bewerking van de markten in het Spaans sprekende deel van Amerika".

In het hoofdstuk, dat aan de „Industrie" gewijd is, vinden we een opsomming van bestaande industrieën. Onder deze industriën bevindt zich ook de rijstpellerij van de firma Laan. Rijst is een gewas, dat op Curaçao alles behalve inheems is. Het wordt aangevoerd vanuit andere West-Indische landen.... en op Curaçao verwerkt! Met de vestiging van dit bedrijf en de mogelijke uitbreiding hiervan wordt aangetoond, binnen welke banen de toekomstige welvaart op Curaçao zich zal kunnen bewegen.

Onder de andere belangrijke industrieën, die het rapport noemt zouden we nog even aandacht willen vragen voor combinatie Pletterij-Nederhorst, die zich op velerlei gebied actief toont. Tijdens de oorlog ontplooide dit bedrijf ook zijn activiteit in Suriname. Niets staat het in de weg om ook elders in het Caraibisch gebied de vleugels uit te slaan. Nog minder zal dit het geval zijn als men de beschikking verkrijgt over een groep geschoolde en geselecteerde arbeiders, die men, voor het uitvoeren van werkzaamheden, buiten Curaçao, tijdelijk kan verplaatsen.

De vele suggesties, die het rapport bevat zijn stuk voor stuk waardevol. Het is te hopen, dat het rapport anderen zal opwekken om verschillende onderwerpen dieper te bestuderen dan de rapporteurs mogelijk was. Steeds echter blijft daarbij het doel

voor ogen eigen middelen en mogelijkheden van Curaçao tot leven te wekken. Natuurlijk is dit van betekenis.

Voor een duurzame verbreding van het economisch leven op Curaçao echter zal men een uitermate dankbaar gebruik dienen te maken van de voorsprong, die de bevolking, reeds nu, op andere West-Indische landen heeft, door samenwerkend binnen de daarvoor aangewezen internationale lichamen, [1]) Curaçao meer en meer te maken tot de werkplaats en het verwerkingscentrum van Caraibische producten. Aan dit beginsel heeft Curaçao zijn huidige bloei volkomen te danken. Het is, dank zij ligging, haven en bestuur, het grote oliecentrum van West-Indië. Het kan daarnaast uitgroeien tot een Caraïbisch industrieel centrum van betekenis indien het, na afvloeiïng van geïmporteerde, geschoolde arbeidskrachten, door vervanging van eigen arbeidskrachten, een reserve gaat maken van geschoolde arbeiders, physiek, maar bovenal geestelijk geschikt voor de eisen, die het moderne, industriële leven stelt. Deze reserve kan dan worden tewerk gesteld in bedrijven, waarvoor thans de grondslag gelegd kan worden en waarvan een rijstpellerij als door de firma Laan begonnen een eerste voorbeeld is, welke bedrijven op hun beurt behoefte zullen voelen aan eigen Curaçaose (Kust-) scheepvaartondernemingen.

Deze ontwikkeling kan worden bedreigd door veranderingen in het bestuur, die het ondernemers minder aantrekkelijk maken om op Curaçao nieuwe bedrijven te vestigen.

Zij kan worden bedreigd door een al te intellectualistische, eenzijdige scholing van de jeugd, hetgeen zich in sommige Westindische landen, ten dele heeft voltrokken.

Maar zij kan in het gebiedsdeel Curaçao in het bijzonder worden bedreigd door al te grote nadruk te leggen op de mogelijkheden van de handel. Deze mogelijkheden staan of vallen niet uitsluitend met de industriële mogelijkheden, die het gebiedsdeel biedt, maar zij zijn daarmede wel ten nauwste verbonden. Op het hoofdeiland Curaçao vooral bestaat het denkbeeld, dat de handel van overwegende betekenis is. Ook de rapporteurs delen dit denkbeeld, waar zij schrijven, dat ,,Aruba de voorkeur verdient voor nijverheidsondernemingen, Bonaire voor Landbouw, tuinbouw en veeteelt en Curaçao voor handelsondernemingen".

Het zou te ver voeren om deze stelling in bijzonderheden te

---

[1]) In hoofdzaak is dit de Caraïbische commissie.

bespreken. In hoofdzaak halen wij haar aan om duidelijk te maken, dat ook de rapporteurs onder de invloed zijn gekomen van de buitengewone betekenis, die men het handelsleven op Curaçao moet toekennen. Zijn betekenis is, op het ogenblik, zeker bijzonder groot. Het rapport houdt zich echter bezig met de vraag wat men doen moet als de oliebedrijven inkrimpen of verdwijnen. Tegenover deze probleemstelling verkrijgt dat handelsleven een ander aspect, omdat het, voor een belangrijk deel met die olie staat of valt.

Wij zullen het bij deze summiere opmerkingen laten. Waardevol is het geschrift van beide hoogleraren zonder twijfel. Men mist daarin echter enigszins het besef voor de internationale plaats, die Curaçao kan innemen, ten gevolge van de industriële voorsprong die het heeft, zijn ligging, haven en bestuur. Men mist dit besef temeer nu in West-Indië internationaal een neiging ontstaat om eigen producten locaal te verwerken, in die landen binnen de Westindische sfeer, die voor verwerkingsindustriëen het meest in aanmerking komen. Hetgeen zeker met Curaçao het geval is.

ENKELE NADERE GEGEVENS BETREFFENDE DEN „CURSUS H.B.S. B" TE PARAMARIBO OVER DE PERIODE VAN ZIJN BESTAAN

gepubliceerd door P. WAGENAAR HUMMELINCK

Het bestaan van een „Cursus H.B.S. B" (Algemeen Middelbare School) te Paramaribo, van 1 November 1943 tot 31 Mei 1946 — waarover in het artikel van prof. dr A.B. DROOGLEEVER FORTUYN over „Middelbaar Onderwijs in Suriname" verslag werd gedaan (*W. I. Gids* jrg. 28 dl *29*, blz. 97–106) — lijkt mij van zoo groote beteekenis voor het cultureele leven in Suriname, dat ik niet kan nalaten — mede met het oog op de geschiedschrijving van dit land — enkele gegevens te publiceeren uit het feitenmateriaal dat mij, op mijn verzoek, door ir J. E. HEESTERMAN ter inzage werd gegeven.

1. Lijst van docenten.

Naam	Bevoegdheid, diploma	Gegeven lessen
Mevr. C.E. DROOGLEEVER FORTUYN-VAN LEYDEN	Biologisch doctoranda.	Plant- en Dierkunde; volgde dr Geijskes op na vertrek met verlof.
Mej. J. ESSED	Hoofdacte L.O.	Nederlandsch; volgde mevr. Jessurun op na vertrek.
Mej. A. GROENEWEGEN	Acte Duitsch M.O. A	Duitsch.
Mevr. dr S. C. JESSURUN-TEN DAM HAM	M.O. bevoegdheid Nederlandsch, Geschiedenis, Staatsinrichting, Staathuishoudkunde.	Nederlandsch, ook Geschiedenis gedurende verlof dr Einaar.
Mej. J. THOMSON	Acte Fransch M.O. A	Fransch.
R. ANIJS	Acte Gymnastiek L.O.	Lichamelijke Oefening.
H. A. J. BATTAERD	Chemisch candidaat.	Scheikunde, klasse II cursus 1944–1945.
C. R. BISWAMITRE	Acte Staatsinrichting M.O.	Staatsinrichting.
W. BOS VERSCHUUR	Acte teekenen M.A.	Handteekenen en Rechtlijnig Teekenen.
A. T. CALOR	Hoofdacte L.O.	Aardrijkskunde en Kosmografie.

Naam	Bevoegdheid, diploma	Gegeven lessen
Dr J. F. E. EINAAR	M.O. bevoegdheid geschiedenis.	Geschiedenis.
Ir H. DE GEUS	Electrotechnisch ingenieur.	Mechanica.
Dr D. C. GEIJSKES	M.O. bevoegdheid biologie	Plant- en Dierkunde.
C. G. GETROUW	Hoofdacte L.O.	Geschiedenis; volgde mevr. Jessurun op na vertrek.
Ir J. E. HEESTERMAN	Chemisch ingenieur.	Natuurkunde, gedurende een deel van de cursus ook scheikunde. (Directeur).
H. J. HEILBRON	Hoofdacte L.O.	Aardrijkskunde; verving tijdelijk den heer Calor gedurende verlof.
Dr H. J. MULLER	M.O. bevoegdheid scheikunde.	Scheikunde.
L. J. SMIT	Acte Fransch L.O.	Fransch; volgde mej. Thomson op na vertrek met verlof.
W. SMIT	Acte Boekhouden M.O.	Handelswetenschappenen Staathuishoudkunde.
H. SNO	Acte Wiskunde KI.	Wiskunde.

2. Overzicht over het leerlingenaantal.
Aantal leerlingen per klasse a bij begin van cursusjaar
b aan einde van cursusjaar
c gemiddeld gedurende cursusjaar

	Klasse I	Klasse II	Klasse III
Cursus 1943–1944	a 24 b 16 c 20,9		
Cursus 1944–1945	a 27 b 21 c 23,9	a 11 b 10 c 10,2	
Cursus 1945–1946		a 12 b 4 c 7,9	a 5 b 4 c 4,6

3. Ontvangen Gouvernementssubsidies.
Over cursusjaar 1943–1944. . . . . *f* 3290,—
Over cursusjaar 1944–1945. . . . . *f* 3408,—

4. Lesrooster ingaande 1 Mei 1945.

ES beteekent Emmastraat HS beteekent Hendrikschool
Hstr beteekent Heerenstraat ST beteekent Sportterrein

Dag	Tijd	Klasse I		Klasse II	
		Vak	Plaats	Vak	Plaats
Maandag	7.00– 7.50			Scheikunde	HS
	7.55– 8.45			Teekenen	HS
	8.50– 9.40	Scheikunde	ES	Teekenen	HS
	9.45–10.35	Mechanica	ES	Wiskunde	Hstr
	10.40–11.30	Fransch	ES	Engelsch	Hstr
	11.30–13.00	Duitsch	ES		
	15.30–16.20	Engelsch	ES	Wiskunde	Hstr
	16.25–17.15	Natuurkunde	ES	Duitsch	Hstr
	17.20–18.10	Duitsch	ES	Natuurkunde	Hstr
Dinsdag	7.00– 7.50			Natuurl. Hist.	ES
	7.55– 8.45	Natuurl. Hist.	ES	Geschiedenis	Hstr
	8.50– 9.40	Scheikunde	ES	Nederlandsch	Hstr
	9.45–10.35	Nederlandsch	ES	Handelswetensch.	Hstr
	10.40–11.30	Fransch	ES		
	15.30–16.20	Wiskunde	ES	Fransch	HS
	16.25–17.15	Lich. Oef.	HS	Aardrijkskunde	HS
	17.20–18.10	Aardrijkskunde	HS	Lich. Oef.	HS
Woensdag	7.00– 7.50	Natuurkunde	ES		
	7.55– 8.45	Teekenen	HS	Natuurkunde	ES
	8.50– 9.40	Teekenen	HS	Staatshuishoudk.	ES
	9.45–10.35	Staathuishoudk.	ES	Wiskunde	HS
	10.40–11.30	Wiskunde	ES	Fransch	Hstr
	15.30–16.20	Wiskunde	ES	Engelsch	Hstr
	16.25–17.15	Engelsch	ES	Scheikunde	Hstr
	17.20–18.10	Geschiedenis	ES	Natuurkunde	Hstr
Donderdag	7.00– 7.50			Natuurl. Hist.	SE
	7.55– 8.45	Natuurl. Hist.	ES	Geschiedenis	Hstr
	8.50– 9.40	Aardrijkskunde	ES	Nederlandsch	Hstr
	9.45–10.35	Nederlandsch	ES	Mechanica	Hstr
	10.40–11.30	Geschiedenis	ES		
	15.30–16.20			Wiskunde	Hstr
	16.30–17.30	Lich. Oef. meisjes uit beide klassen			ST
Vrijdag	7.00– 7.50	Scheikunde	ES		
	7.55– 8.45	Engelsch	ES	Aardrijkskunde	Hstr
	8.50– 9.40	Nederlandsch	ES	Engelsch	Hstr
	9.45–10.35	Staatsinricht.	ES	Nederlandsch	Hstr
	10.40–11.30	Fransch	ES	Staatsinricht.	Hstr
	11.30–13.00			Duitsch	Hstr
	15.30–16.20	Wiskunde	ES	Scheikunde	HS
	16.25–17.15	Natuurkunde	ES	Fransch	HS
	17.20–18.10			Natuurkunde	ES
Zaterdag	7.30– 8.20	Wiskunde	ES	Lich. Oef.	ST
	8.40– 9.30	Lich. Oef.	ST	Wiskunde	ES
	9.40–10.30	Lich. Oef. meisjes uit beide klassen			HS

5. Prospectus over den „*H B S Cursus* georganiseerd door de *Vereeniging voor Middelbaar Onderwijs in Suriname*".

(Een analoog prospectusje werd in 1943 verspreid. Interessant in verband met de kwestie van de achtergehouden requesten is het slot van het stukje over het diploma. Het bedoelde request, dat de opstellers in Londen waanden, sliep echter in de archieven van het Departement van Onderwijs te Paramaribo.)

NADERE VOORWAARDEN en BIJZONDERHEDEN van den cursus, aanvangende 1 November 1944.

Cursusgeld. Het cursusgeld bedraagt:
f 240,— per jaar bij een jaarlijksch inkomen van ouders of verzorgers tot *f* 5000,—
f 360,— per jaar bij een jaarlijksch inkomen van ouders of verzorgers van *f* 5001,— tot *f* 10 000,—
f 480,— per jaar bij een jaarlijksch inkomen van ouders of verzorgers boven *f* 10 000,—.

Het cursusgeld wordt betaald in twaalf gelijke termijnen.

Bij den aanvang van elke maand, uiterlijk op den achtsten dier maand, moet telkens een termijn betaald worden, voor het eerst op uiterlijk 8 November 1944.

Schoolboeken. Daar gedrukte boeken voor het grootste deel niet te krijgen zijn, is het noodig gecyclostyleerde exemplaren te gebruiken. Het is noodig de aanschaffing hiervan coöperatief te doen voor alle leerlingen tegelijk. In verband hiermede wordt voorloopig per leerling een deposito gevraagd van *f* 50,— voor leermiddelen.

Het leerarencomité zal zorg dragen de kosten voor leermiddelen tot het strikt noodzakelijke te beperken.

Van dit depositobedrag moet per leerling *f* 25,— bij de inschrijving worden voldaan, *f* 12,50 bij betaling van den eersten termijn van het cursusgeld, en *f* 12,50 bij betaling van den tweeden termijn van het cursusgeld.

Cursusduur. De cursus duurt ongeveer twee en driekwart jaar.

Diploma. De cursus is in de eerste plaats gericht op het behalen van het Bijzonder Staatsexamen, dat gedurende den duur van den oorlog aan Nederlanders en Nederlandsche onderdanen wordt afgenomen ter vervanging van het in Nederland anders af te leggen eindexamen HBS, afdeeling B.

Dit noodexamen kan ook te Paramaribo worden afgelegd, echter voor het laatst in den loop van het jaar, waarin de Nederlandsche regeering weer in Nederland terugkeert.

Ingeval daardoor aan het eind van den cursus het officieele examen niet te Paramaribo zou kunnen worden afgelegd, hebben de leerlingen de keus in Nederland het eindexamen HBS af te leggen, of wel in Paramaribo een examen af te leggen, afgenomen door de gezamenlijke leeraren der school. Dit laatste examen zal op hetzelfde peil staan als het Nederlandsche eindexamen HBS B, doch geeft voorloopig niet dezelfde rechten. Het leerarencomité zal echter trachten een oplossing te vinden, waardoor als ons aller hoop op een spoedig einde van den oorlog vervuld zou worden, de leerlingen van dezen cursus toch na afloop van den normalen cursusduur een diploma zouden kunnen verwerven, dat dezelfde rechten geeft als het eindexamen HBS B. Voorloopig kan echter wat dit laatste punt betreft, niets gegarandeerd worden. Wel kan medegedeeld worden, dat reeds een adres aan de Nederlandsche regeering te Londen gericht is, waarin verzocht wordt het noodexamen nog eenigen tijd na de bevrijding van Nederland te laten voortbestaan, terwijl ook de mogelijkheid niet uitgesloten is, dat de cursus recht zou verkrijgen zelf een eindexamen af te nemen, waarvan het diploma de zelfde rechten geeft als het eindexamen HBS B.

Nadere bijzonderheden over het diploma H.B.S. (Niet overgenomen).

Eischen van toelating tot den Cursus. In het algemeen kunnen tot den cursus worden toegelaten leerlingen, in het bezit van het einddiploma van een der MULO-scholen (diploma met wiskunde).

Het leerarencomité zal leerlingen, die bij het eindexamen MULO voor de geëxamineerde vakken een lager gemiddeld cijfer behaalden dan zeseneenhalf (6,5) niet tot den cursus toe laten, voordat door een toelatingsexamen vaststaat, dat zij geschikt zijn voor het volgen van het onderwijs.

Voorbehoud. Het bestuur van de Vereeniging voor Middelbaar Onderwijs in Suriname behoudt zich voor de cursus die 1 November 1944 dient te beginnen, bij onvoldoende deelname niet te laten doorgaan.

Zoodra het maximmumleerlingenaantal dat in een klas wordt toegelaten bereikt is, worden geen nieuwe leerlingen meer toegelaten.

Leerlingen, die onvoldoende vorderingen maken kunnen van den cursus verwijderd worden, of worden aan het eind van het cursusjaar niet tot de hoogere klasse toegelaten.

Nadere bijzonderheden over de inschrijving van leerlingen. Bij het inleveren van dit inschrijvingsbiljet moeten worden overgelegd:

a. Afschrift van de puntenlijst, betrekking hebbend op het afgelegde Eindexamen MULO, gewaarmerkt door den directeur der school.

b. Het definitieve aanslagbiljet in de inkomstenbelasting van ouder of verzorger over het loopende jaar (Alleen ter inzage).

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk 30 September a.s. worden ingeleverd.

Degene, wiens besluit vaststaat, wordt verzocht niet tot het laatste te wachten, doch zoo spoedig mogelijk het inschrijvingsbiljet in te leveren, waardoor de voorbereidende werkzaamheden voor den cursus vergemakkelijkt worden.

Tegelijk met de inschrijving moet de eerste termijn van het deposito voor leermiddelen (*f* 25,— per leerling) gestort worden.

Inschrijvingsbiljetten inleveren en genoemde som voor deposito voor leermiddelen te storten bij Ir. J. E. HEESTERMAN, Prins Hendrikstraat 9, directeur van den cursus.

Verlaten van den Cursus. Indien een leerling den cursus wenscht te verlaten geeft de ouder of verzorger hiervan schriftelijk kennis aan den directeur van den cursus.

Betaling van het cursusgeld is dan nog verplicht over de maand, waarin de kennisgeving wordt ontvangen en de daarop volgende maand.

Nadere inlichtingen. Nadere inlichtingen bij den directeur van den cursus, Ir. J. E. HEESTERMAN, Prins Hendrikstraat 9 en bij Dr. J. F. E. EINAAR, President da Costalaan 2A Voorzitter van de ,,Vereeniging voor Middelbaar Onderwijs in Suriname''.

EEN VIJFDAAGS BEZOEK AAN SURINAME IN 1825

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Enigen tijd geleden kwam mij in handen een „dagboek", zoals de schrijver het zelf aanduidde, van een reis naar Suriname en van daar, na vijf dagen verblijf in Paramaribo, naar Curaçao, en van de eerste maanden van des schrijvers verblijf op dat eiland.

Hier wordt daaruit alleen meegedeeld wat op het verblijf in Paramaribo betrekking heeft,

De schrijver is de 2de luitenant der genie HENDRIK MAURITS VAN DER GOES, die behoorde tot de groep officieren van dit wapen, die in het voorjaar van 1825 onder bevel van generaal KRAYENHOFF met bestemming naar Curaçao werd ingescheept in verband met de daar voorgenomen verdedigingswerken. Het was een groot gezelschap militairen, dat zich bevond aan boord van de *Amstel*, die stond onder commando van den kapitein ter zee T. BAKKER.

Het verhaal van de lange reis bevat niet veel belangwekkends.

Den 13en Juni was men vóór de mond van de Surinamerivier voor anker gegaan, en den volgenden dag kwam de loods aan boord, maar nog tegenover de plantage *Resolutie* raakte het schip vast in de modder. Aan den avond van dien dag kwam de majoor der artillerie in Suriname DUSTELER aan boord met de toezegging, dat de officieren den volgenden dag met tentbooten zouden worden afgehaald. Toen deze kwamen, waren enige officieren, die naar de plantage *Resolutie* geroeid waren, nog niet aan boord teruggekeerd, zodat generaal KRAYENHOFF slechts met een drietal, waaronder luitenant VAN DER GOES, en met zijn staf in de tentbooten ging. De dagboekschrijver vergelijkt deze boten met kleine Hollandsche trekschuiten; zij zijn smaller, een derde van de boot is overdekt, en daar kunnen 8 tot 12 mensen plaats nemen, terwijl in het niet overdekte

gedeelte de negerroeiers zaten. In anderhalf uur werd de afstand naar Paramaribo afgelegd.

En nu laat ik VAN DER GOES zelf aan het woord:

,,Onder het bulderen van het geschut uit de forten *Amsterdam* en *Zeelandia* stapte de generaal aan wal en wandelde toen tusschen de gelederen van een witte, geele, bruine en zwarte landstorm en tusschen het voor hem paraderende garnisoen naar het woonhuis van de gouverneur, aan wien hij zijne geheele gevolg voorstelde. Alle officieren wierden gedurende hun verblijf eens voor altijd op het gouvernement ten eten verzocht, doch voor de staf alleen was er plaats om te logeeren. Van Stirum en ik krabden onze ooren, geen eene recommandatiebrief om er mede onder te koomen en geene logementen, al wilde men ze nog zoo duur betalen! Wij drentelden een uurtje rond, — bij geval hoort Van Stirum, dat de fiscaal een heer VAN HEKEREN [1]) is, die hij in Zutphen goed gekend heeft. Wij gaan er eene visite maken, worden vriendelijk ontvangen, alweder ten eten gevraagd, maar er was slechts één bed over en dit was voor mijn kameraad. Wij gaan de deur uit om ergens een koffyhuis op te zoeken, waar ik onder zou kunnen koomen, even op straat zijnde, hoor ik mijn naam noemen en zie de jonge Harst [2]), een officier der marine, die ik in Delft als kader gekend heb, mij accosteeren met alle blijken van tevredenheid. ,,Jongen", zegt hij, ,,ik heb gehoord, dat gij kwaamt en reeds belet voor u gevraagd bij een mijner vrienden, die u, als gij mij volgen wilt, met opene armen zal ontvangen en u zooveel genoegen aandoen, als in zijn vermogen is". Dat dit mij aanstond, begrijpt zich. Wij gaan er na toe; wij worden door de heer HALVERSTAD [3]), een ongetrouwd

---

[1]) Mr. EVERT LUDOLPH BARON VAN HEECKEREN VAN WALIËN (1784–1838) was aanvankelijk als advocaat en schepen en later in rechterlijke betrekkingen te Zutfen werkzaam geweest. In Suriname was hij in dezen tijd procureur-generaal. In 1832 werd hij als opvolger van CANTZ'LAAR gouverneur-generaal der Ned. West-Indische bezittingen.

[2]) Bedoeld kan zijn C. VAN DER HART, toen luit. 1e kl. en D. VAN DER HART, toen buitengewoon luit. 2e kl.

[3]) Bedoeld is waarschijnlijk de in latere jaren zoo bekend geworden. A. HALBERSTADT, eerste kommies bij de administratie van Financiën, die werd geschorst en ontslagen, zoals hij zelf zegt, wegens het vervaardigen en uitdelen aan eenige hoofdambtenaren op den nieuwjaarsdag van 1834 van papieren ridderorden en het bezigen van lasterlijke gezegden omtrent het Surinaamsche bewind. Hij schreef ter verdediging van zijn eigen zaak in 1856 *Vrijmaking der slaven in Suriname en de opheffing van het meesterschap volgens de staatscommissie* en in 1862

man van ongeveer dertig jaar, op eene origineele doch gulle wijze ontvangen. „Zoo zijt gij daar" (zegt hij tegen mij, die hij nooit gezien had) "van harten welkom! Nog drie uwer vrienden kan ik bergen, en de overige moeten naar een mijner kennissen, de heer VOOGT. Tevens bracht hij mij op mijne kamer, waar volgens de manier van het land een ledikant en eene hangmat waren, om er na verkiezing in te kunnen slapen, beide zonder dekens, doch digt met muskietennetten omgeven, en vervolgde toen: „Ik weet, dat gij niet kunt blijven eten, des te beter, want ik had weinig bijzonders, maar zorg om half tien tehuis te zijn, dan kunt gij een dertig mulattinnetjes zien, die bij mij koomen dansen". Zoo gezegd, zoo gedaan. Om zes uren ging ik Van Stirum afhalen om bij de gouverneur te gaan eten, waar wij een lekker diné en veele vruchten hadden, waarvan ik U naderhand nog wel wat vertellen zal.

Om half tien was ik weer bij mijn gastheer, waar ik een twintigtal zeer goed opgevoedde jonge menschen vond, waaronder eenige officieren der marine van de brik de *Mercuur*, die hier voor anker ligt, de heer Danjion(?), een advocaat, de hr. Voogt een rijke planter, twee broeders Horstman [1]), doctors, enz., de drie laatste Duitschers. Na eenigen tijd gepraat te hebben, begaven wij ons naar de danszaal, die voor een Europeaan een verrassende aanblik opleverde: allerliefste blanke en lichtbruine gezichtjes, welke door sommige donkerbruine mulatinnen, op wier gelaatstrekken men nog duidelijk de negerafkomst lezen kon, gereleveerd wierden, zaten reikhalzend op ons te wagten om het bal te beginnen. De muziek bestond uit blaasinstrumenten, behalven dat een trom en triangel er een voorname rol bij speelden. Behalven colliers en oorringen was de kleeding der vrouwen zeer eenvoudig en bestond alleen uit een heel fijn netelsdoeks kleedje; rokken geloof ik niet, dat zij aanhadden, corsetten zeker niet; aan de oudere vrouwen stond dit laatste wel niet zeer mooi, maar aan de jonge meisjes des te beter.

Een standbeeld voor den Graaf Van den Bosch, waarvan de inhoud dan ook weinig in overeenstemming met den titel is. Dr. H. D. BENJAMINS vertelde mij eens dezen HALBERSTADT, die zijn leven lang Kroon en Kamers en Ministers lastig viel over zijn onrechtvaardig ontslag, gekend te hebben in Leiden, waar deze des morgens vroeg reeds de studentenkamers, in zonderheid die der studenten uit Suriname, afliep om zijn ontbijt gratis op te halen.

[1]) Dr. F. W. R. HORSTMAN (1794–1872), geneesheer in Suriname. Over hem de *West-Indische Encyclopaedie* en F. Oudschans Dentz in D.W.I.G. XXIII, 31. Een broer van dezen was mede in Suriname.

Eene eigenaardige luxe der vrouwen bestond daarin, dat zij verscheide goed aangekleedde slavinnen mede brachten, welke agter hunne stoelen op de hurken zaten om hunne bevelen af te wagten.

Als nieuwe aangekomene wilde ik niet veel dansen, slechts een paar keer heb ik gewalscht, met veel genoegen.

Toen ik naderhand den huisheer mijne verwondering te kennen gaf, dat ik geen eene Europeesche vrouw zag, vertelde hij mij, dat, de blanken zich als den adel der kolonie beschouwende, geene Europeesche vrouw zich zou verwaardigen om ooit met eene *kleurlinge* (zoo noemt men hier de mulattenafstammelingen) in gezelschap te zijn, maar dat zij, jongelieden, dit met de vrouwen zoo naauw niet namen, doch ook geene mans in hunne bijeenkomsten duldden. Ik merkte nu wel, dat deze partij half en half eene bastringue [1]) was, maar ik had mij kostelijk geamuseerd, braaf gelagchen, wat wil men meer? Om half twee ging ik naar bed, en liet hen tot laat in den morgen doordansen.

Den 16en wierd ik ten half zeven door een negerjongen gewekt, welke een groote kuip en een mandje met *limmetjes* op de kamer bracht om er mijne voeten mede te wasschen, hetgeen ten uiterste verfrissende is en alle onreinheid wegneemt.

Een licht dejeuner van een weinig thee en beschuit opent hier den dag; ik had het genoegen van alle mijne kameraden er aan te zien verschijnen, die met eene andere gelegenheid in de stad gekomen waren. Van Stirum kwam mij halen om met hem te gaan wandelen en naderhand, om twaalf uren, bij Van Hekeren het de jeunera la fourchette, hier [2]) genaamd, te gaan gebruiken.

De levenswijs is hier als volgt: om zes uren staat men op en drinkt een kop thee; vervolgens gaat ieder aan zijne bezigheden tot elf uren, koomt dan te huis en neemt een warm dejeuner, na welkers afloop men slapen gaat tot drie of vier uren; dan doet men visities en wordt op maderawijn en limonades onthaald; om zes uren wordt gegeten, men tafelt nogal lang, drinkt om 10 uren thee, en, wanneer men in gezelschappen gaat, koomt men zelden voor 12 en 1 uren te huis. Zou deze levenswijs en het menigvuldig gebruik van prikkelende wijnen ook het zijne niet tot de ongezondheid der kolonie bijbrengen?

De eerste wandeling, welke wij deden, bepaalde zich natuurlijk tot de stad. De indruk van dezelve valt niet mede. De meeste

[1]) Bastrinque = danshuis.
[2]) Opengelaten in het handschrift.

huizen zijn van hout, en slechts weinigen hebben niet het uiterlijk van lootzen of groote wafelkramen. De grachten, welke door sommige straaten loopen, zijn groote stinkslooten, waar op zijn best water genoeg in is voor de kano van een Indiaan. Op veele plaatsen ziet men nog overblijfsels van den brand. Het sterkste merkt men het aan een der grootste sieraden der stad, de oranjeboomen, welke in dubbele reijen langs de straaten geplant zijn, doch nu door bovengemelde oorzaak veel geleden hebben.

Behalven het even buiten de stad gelegen gouvernementshuis, hetwelk een fraai luchtig gebouw is met een schoonen tuin, zijn er zeer weinig steenen huizen. Van de houten zijn de planken, welke de zijwanden uitmaken, op dezelfde wijze over elkander heen gespijkerd als de latjes van vaste jalouziën, hetgeen eene groote luchtigheid geeft. Glasramen zijn er weinig; hunne plaats wordt door gazen chassinetten vervangen. Van binnen zijn de huizen zoo netjes gemeubileerd, als men in Holland denken durft, vooral schijnt de een den ander met keurig en prachtig glaswerk te willen overtreffen.

Het dejeuner bij den heer Van Hekeren muntte door verscheidenheid van vruchten uit; heerlijke *ananassen, oranjes* en *cinasappelen* zijn genoeg bekend; de *sapadilla*, een mispel zoo groot als een perzik van een heerlijke smaak, de *marçusada*, van de grootte van een ganzenei, geheel glad en orange van kleur, van binnen een slijmerige kern van weinig smaak, de *mango*, van dezelfde grootte met een pit er in als een pruim smaakt bijna als een zoete wortel, die in de terpentijn heeft gelegen, de *advocaat* heeft de gedaante van een knol en ook een weinig van zijn smaak, met een klein vanille geurtje; nog een paar anderen, waarvan ik de naam ben vergeten, doch die walgelijk zoet smaakten, in één woord: behalven de *ananas, oranje* en *sinaasappel* en de *sapadilla* heb ik geene vrucht gegeten, welke ik niet gaarne tegen een goede Hollandsche suikerpeer had willen ruilen, zoodat alle vrees, dat ik mij aan vruchten te buiten zal gaan, overbodig is. *Meloenen* moeten hier goed zijn, doch ik heb ze niet gezien.

Nadat wij gezamentlijk het middagmaal bij de hr. Halverstad gebruikt hadden, gingen wij wandelen en vervolgens den avond bij de hr. Voogt paseeren, die ons met een heel aardig muzijkpartijtje verraschte: hijzelf heeft een heel mooije piano en bespeelt ze zeer goed. De avond zou nog aangenamer geweest zijn, indien niet een officier der marine zich allerhande onbeschoftheden had veroorloofd, zoodat ik hem, toen hij dezelve tot mij

wendde, gevoelig hierover moest teregtstellen, en men hem vervolgens de deur uitzette.

Den 14e besteedde ik den morgen om eenige inkopen te doen van gember, lemmetjes enz. voor oom Van der Goes en om de hiernevens gaande muntjes als eene kleine gedachtenis aan dit land voor mijne lieve zusjes te koopen. Ik hoop, dat hun dit kleine presentje welkom mag zijn; zij worden van de Indiaanen of oude inwoners van het land in de bosschen gemaakt. Ik heb ze van die menschen zelf gekocht, die van tijd tot tijd uit hunne wildernissen in de stad koomen om tegen soortgelijke aardigheden hunne behoeften in te ruilen. Zij hebben nog dezelfde gewoonten en kleding, als toen de Europeanen America het eerst ontdekten, doch zij zijn zoo dikwijls beschreven, dat ik langdradig zoude worden, wilde ik het ook nog doen.

Op ons [1]) kregen wij tot onze groote spijt de order van de generaal Kraijenhoff om den 10en vroegtijdig aan boord te zijn. Wij waren door de hr. Voogt verzocht om op dien dag zijne koffijplantage te gaan zien, daar wij nu geene gelegenheid toe gehad hebben. Na eerst eenigen tijd in de schoone tamarindelaan gewandeld te hebben, die van het fort Amsterdam naar de stad leidt, gingen wij bij de heeren Horstman hunne fraaije verzameling van inlandsche insecten zien, waaronder mij het meest frappeerden verschillende soorten van lichtgevende kapellen (lamptaarndragers), waarvan drie onder een glas zooveel licht geven, dat men erbij schrijven kan, andere, groter als de Hollandsche fledermuis en van de heerlijkste kleuren, spinnen zoo groot als vuisten, dat men ervan schrikte, als men ze zag, duizendbeenen zoo lang en smal als een gewone breinaald, scorpioenen enz., vrij wat mooijer, als hetgeen Papa, de meisjes en ik in de tent op de kermis zagen. Op de binnenplaats van dr. Horstmann zagen wij de *flamingo*, een vogel een weinig kleiner doch van dezelfde gedaante als onze ojevaar en van het schoonste rood. In een put zat een jonge *kaijman* of *Krocodil* van vijf voet lang en reeds zoo kwaadaardig, dat wij met groote moeite een stok, welke men hem toegehouden had, uit zijn muil konden los krijgen.

Den geheelen voormiddag besteedden wij met het bezichtigen van deze bijzonderheden, en gingen toen bij den heer Boks eten, welke ons voor eene aardigheid op een schotel onthaalde, die het voorname voedsel der negers en gemeene lieden uitmaakt.

[1]) Opengelaten in het handschrift.

Het heet *tomtom* en is uit fijn gestampte bananen toebereid, maar het was mij zoo sterk en walgelijk, dat ik het niet eten konde. Iets beter beviel mij de *cassave* of maniok, die er, gekookt, bijna als lange knollen uitziet, doch weinig smaak heeft.

Om de volgende morgen in den ochtenstond nog wat te kunnen wandelen, was ik vroeg gaan slapen, doch een der heeren, bij wien wij nog niet waren geweest kwam mij met eene geheele karavane uit de hangmat halen; ik moest weer opstaan en met hun medegaan; het was elf uren, dat ik ongemerkt konde ontslippen.

Den 18e heb ik vóór naar het schip terug te keeren nog eene groote wandeling in de laan van *Tortana* [1]) gemaakt, die rondom een gedeelte der stad loopt en afwisselend met oranje-, tamarinde- en palmboomen beplant is. De palmboomen zijn mij zeer tegengevallen, zij geven bijna geene schaduw en zijn veel mindèr mooi voor het oog, als men zich verbeelt. De tamarinde daarentegen geeft heerlijke schaduw en is wel zoo hoog als onze lindeboomen; het blad heeft veel overeenkomst met dat van de gouden regen. Een heerlijke bloem, die in de laan menigvuldig bloeide was de witte jasmin, niet die, welke wij in Europa hebben, maar van gedaante zooals de fijne geheele jasmin doch verscheiden maal grooter en lekkerder van geur.

Om negen uren voeren wij in de tentbooten van de Paramaribosche heeren naar het schip terug; ik zat in die van de jonge NOBEL, aan de tantes te Nijmegen denkelijk goed bekend.

Om onze gasten beter te kunnen ontvangen, hadden wij in Paramaribo wat rijnsche wijn gekocht, welke goed en niet duur is (voor 26 st. de fles). Tot zeven uren des avonds hielden wij onze vriendelijke gastheeren bij ons, en lieten ze toen met hartelijken dank voor hunne beleefdheid vertrekken".

Tot zoover deze aanteekeningen. 19 Juni zeilde het schip de rivier af, doch draaide tegen den avond bij om generaal KRAIJENHOF af te wachten. Den volgenden dag werd water ingenomen en daarna „met een stijve koelte" onder zeil gegaan".

---

[1]) De Tourtonnelaan loopt naar de plantage Tourtonne, in 1701 in de nabijheid van Paramaribo aangelegd door den directeur van de Societeit van Suriname Jean Tourton.

HET ALGEMEEN CURAÇAOSCH PENSIOENFONDS

Onder het vele dat om voorziening riep, toen Curaçao zich was gaan ontwikkelen tot een financieel zelfstandig gewest, nam de zekerheidstelling der pensioenen van landsdienaren een eerste plaats in.

Het tijdperk van voorbereiding en incidenteele maatregelen werd afgesloten door het K.B. van 27 April 1936 (S. no. 941), waarbij een Algemeen Curaçaosch Pensioenfonds opgericht werd.

Dit fonds verkreeg de beschikking over de gelden welke in de jaren 1930 en volgende reeds bij Curaçaosche begrooting voor het doel in kwestie gereserveerd waren, terwijl volgende uitkeeringen uit de Curaçaosche geldmiddelen voorzien werden. Verder zouden alle in Curaçao ingehouden pensioen-kortingen, alsmede bijdragen van belanghebbenden voor weduwen- en weezenpensioen, aan het fonds ten goede komen, waartegenover natuurlijk de uitbetaling der pensioenen over het fonds zouden loopen.

Het Alg. Curaçaosch Pensioenfonds staat, te zamen met de Indische pensioenfondsen, onder het beheer van de directie dezer fondsen te 's Gravenhage.

Bepaald werd dat om de vijf jaren een wetenschappelijke balans gepubliceerd diende te worden, aan te vangen met die per 31 Dec. 1941. Tengevolge van de oorlogsomstandigheden ondervond de samenstelling der eerste zoodanige balans vertraging, zooals opgemerkt wordt in het verslag van het fonds over het jaar 1945, dat eind 1946 door den directeur der Indische Pensioenfondsen aan den minister van Overzeesche Gebiedsdeelen aangeboden werd. Dit verslag geeft de Nederlandsche en Curaçaosche balansen per 31 December 1945, alsmede de winst- en verliesrekeningen over 1945 voor Nederland en over 1940 tot en met 1945 voor Curaçao.

De rekening sloot met een kapitaalsaldo van ruim negen en een half millioen (Ned. courant) in Nederland en van bijna 850.000 gulden (Cur. courant) in Curaçao. Het winstsaldo bedroeg in 1945 voor Nederland ruim 3.875.000 gulden (Ned. courant) en in de jaren 1940–1945 voor Curaçao bijna 800.000 gulden (Cur. courant).

Aanvankelijk gold de bepaling, dat batige saldo's op de Curaçaosche begrootingen, voor zoover niet strekkende ter dekking van nadeelige saldi van vroegere jaren, aan het fonds ten goede zouden moeten komen. Deze bepaling werd voor het jaar 1941 en volgende jaren ingetrokken; in 1945 echter heeft de Curaçaosche begrootingswetgever een extra uitkeering van één millioen gulden aan het fonds toegekend.

De beleggingen van het fonds blijken te bestaan uit effecten, hypotheken en rechtstreeksche leeningen. De hypotheken liepen in 1945 alle in Nederland, de rechtstreeksche leeningen eveneens; in Curaçao was een zeker bedrag belegd in een 3% gouvernements leening.

In de Nederlandsche administratie werd in 1945 een winst van meer dan vijfkwart millioen gulden geconstateerd, wegens koersverschil op uit Curaçao naar Nederland overgemaakte gelden in Cur. courant.

Het verslag bevat nog de mededeelingen dat sedert 1943 de Curaçaosche gepensioneerden duurtetoeslag genieten, dat het maximum weduwepensioen in 1939 van *f* 1500.— op *f* 2250.— per jaar gebracht is en dat in 1944 een apart Curaçaosch pensioenfonds opgericht is voor gouvernements werklieden — en hun weduwen en weezen —, beheerd op Curaçao, door den vertegenwoordiger aldaar van het Alg. Curaçaosch Pensioenfonds.

Als commissarissen van het A.C.P. in Nederland treden op een oud-administrateur van Financiën van Curaçao en een hoofdambtenaar van het departement van Overzeesche Gebiedsdeelen; het college van commissarissen op Curaçao bestond uit den administrateur van Financiën aldaar, met een hoofdambtenaar en een ambtenaar van diens departement.

Mei 1947 M.

VEETEELT EN VEESTAPEL IN SURINAME

In het *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* (Dl. 71, Jaarg. 1946, afl. 23 en 24) kwam een artikel voor getiteld „Diergeneeskunde in Suriname", van de hand van den Gouvernements dierenarts J. Frickers.

De heer F. gaf daarin niet uitsluitend een wetenschappelijke verhandeling op veterinair gebied, zooals de titel van zijn bijdrage wellicht zou doen vermoeden, doch ook een aantal interessante gegevens betreffende veeteelt en veestapel in Suriname. Hieronder volgen eenige der voornaamste bijzonderheden dienaangaande. Uit de cijfers van 1921 en 1944, den Surinaamschen veestapel betreffend, blijkt van een belangrijke toeneming van het aantal runderen, schapen en geiten. Zelfs in de afgeloopen oorlogsperiode heeft men kans gezien de sterkte niet alleen te handhaven, doch deze zelfs nog iets op te voeren.

Van het aantal runderen was in 1943 (toen een telling gehouden werd in de districten met het meeste rundvee) 81% in het bezit van Britsch Indïërs (78% van het aantal rundveehouders-gezinnen) en 4.7% van de z.g. Hollandsche boeren (1.07% van de gezinnen).

Slachtvee moest gedurende de oorlogsjaren weder ingevoerd worden, niet om te voorzien in de per hoofd geringe consumptie der eigen bevolking, doch wegens de aanwezigheid van een groot aantal militairen, met hooge vleeschrantsoenen. Om dezelfde reden was in die jaren de import van vleeschwaren, boter en kaas, belangrijk hooger dan voor den oorlog.

Wordt het rijstareaal vergroot, dan zal het aantal werkdieren opgevoerd moeten worden.

Invoer van rasvee, ter verhooging der zuivelproductie, wordt niet nuttig geacht, zoolang de Surinaamsche weiden en de agrarische bedrijven geen veevoeder van beter gehalte opleveren. Voor kruisingsdoeleinden acht de heer Frickers, wat het rundvee betreft, de tropische Zebu beter geschikt dan Europeesche runder-rassen.

Er zal, meent de schrijver, een aanvang gemaakt moeten worden met cursussen, lezingen en demonstraties, ter voorlichting der veehouders, wat een eigenaardigen indruk maakt, gelet op de omstandigheid dat van 1893 tot heden — met korte onderbrekingen — bevoegde dierenartsen in gouvernements dienst werkzaam geweest zijn. Pas sedert 1946 echter doen er twee tegelijk dienst.

Inderdaad zal de voorlichting op het bezwaar stuiten dat een groot deel der veehouders de Nederlandsche taal niet machtig is. Er bestaat echter in Suriname zoo iets als een algemeene omgangstaal, tegenwoordig ook wel de Surinaamsche taal genoemd; kennis van het Negerengelsch is steeds een vereischte geweest waaraan ambtenaren die met de agrarische bevolking te maken hebben voldoen moeten.

Reeds in 1905, zoo lezen wij, werd aangedrongen op het stichten eener gouvernements boerderij; in de jaren 1920 en 1921 werd een begin gemaakt met het inrichten eener zoodanige boerderij, welke echter in 1925 verdween, na een kwijnend bestaan.

In 1940 eindelijk nam het gouvernement het beheer over van een aan een geïnterneerden Duitscher behoorende boerderij, welke later, met het aanwezige vee, eigendom van den Lande werd. Hier hield men ongeveer 200 runderen en eenig ander vee — en zouden proeven genomen worden op het gebied van zuivelproductie, teelt van slachtvee, bestrijding van veeziekten en verbouwing van veevoedergewassen.

Het wetenschappelijk onderzoek op veterinair gebied geschiedde grootendeels nog in 1946 met behulp van de eenvoudige middelen, waarmede in 1905 het slachthuis uitgerust werd; dit onderzoek liet dus nog steeds veel te wenschen over.

Het slachthuis buiten Paramaribo voldoet niet meer; bij het schrijven van het artikel was een aanvang gemaakt met den bouw van een nieuw, annex koelhuis.

Mei 1947 M.

KRONIEK

SURINAME

Bij de Tweede Kamer werd een wetsontwerp ingediend tot wijziging der Surinaamse staatsregeling; de bedoeling is aan art. 61 der grondwet — regeling der inwendige aangelegenheden door Surinaamse organen — een zo ver strekkende uitwerking te geven, als zonder grondwetswijziging mogelijk is.

Voorgesteld wordt een college van gecommitteerden in te stellen, bij delegatie met uitvoerende macht te bekleden — zo iets als de wethouders der moederlandse gemeenten — en een andere functie, die van vertegenwoordiger in Nederland, te scheppen. De facultatieve regeling bij K.B. van inwendige aangelegenheden komt principieel te vervallen en de gouverneur zal nog slechts in zeer bizondere gevallen de aanwijzingen des Konings in acht te nemen hebben.

De vertegenwoordiging zal uitgebreid worden en geheel uit gekozen leden bestaan; zij zal met den gouverneur de wetgevende macht delen, conform dus de verhouding van Kroon en Staten Generaal in het moederland.

Algemeen kiesrecht zal ingevoerd worden voor mannen; voor vrouwenkiesrecht wordt de mogelijkheid geopend. Een bizondere regeling is opgenomen waardoor het mogelijk zal zijn dat bepaalde gemeenschappen niet rechtstreeks het kiesrecht zullen uitoefenen, doch kiesmannen aanwijzen.

Ook is een oplossing gezocht voor het probleem der geloofsgemeenschappen welke niet als erkende kerkgenootschappen golden en dus niet de wettelijke bescherming genoten van laatstgenoemde.

De executieve taak van den gouverneur ten slotte zal hoofdzakelijk neerkomen op het uitoefenen van contrôle op het beleid der gecommitteerden; van den Raad van Bestuur zal hij niet meer ambtshalve lid zijn.

Tot zover het voornaamste van hetgeen de couranten aangaande het wetsontwerp weten mede te delen. Intussen zal, ter rijksconferentie (wanneer?), met de afgevaardigden van Nederland en de Nederlandse Antillen overleg gepleegd moeten worden nopens de toekomstige verhouding der drie delen van het gereconstrueerde Koninkrijk.

De drie Guyanas onder Europese vlaggen vormen op het vasteland van Zuid Amerika een enclave in een overigens volkomen Latijnse wereld, doch tot voor kort was er van enigen Latijnsen invloed in Suriname vrijwel niets te merken. Dit is anders geworden.

In welke mate tijdens den oorlog het contact verlevendigd is, valt voorshands moeilijk te beslissen: sedert er echter weder Surinaamse nieuwsbladen in Nederland aankwamen, viel het op dat deze geregeld berichten bevatten uit de Venezolaanse pers, soms slecht vertaald. Is het misschien daarom, dat op instigatie van het Venezolaanse consulaat te Paramaribo een cursus geopend is in de Spaanse taal? Of is het omdat Venezuela mensen nodig heeft, Suriname mensen exporteert en

men zich dicht in de buurt, op Curaçao en Aruba, van de bruikbaarheid der Surinaamse werkkrachten heeft kunnen vergewissen?

Tijdens den oorlog heeft Venezuela zich nogal bezig gehouden met het Caraibische deel van Nederlands West Indië, echter niet meer omdat men in Curaçao een gevaar zag voor eigen veiligheid, zoals ruim honderd jaar geleden. Plotseling is nu Suriname aan de beurt gekomen; Radio Venezuela schijnt zich op wel zeer onvriendelijke wijze over Nederland uitgelaten te hebben, naar aanleiding van de samenzwering te Paramaribo, door een aantal ontevreden gedemobiliseerde Surinaamse militairen op touw gezet. Is dit geschied omdat de leider der beweging een Spaansen naam draagt en men in hem daarom een Zuid-amerikaansen caudillo meende te zien? Zodanige namen komen in Suriname slechts bij hoge uitzondering voor en de persoon in kwestie is een in Nederlands Indië geboren Surinamer.

Ook na den eersten wereldoorlog kwamen de (Britse en Franse) West-indische contingenten ontevreden terug en was er voor de gedemobiliseerden moeilijk werk te vinden.

Dat men het complot te Paramaribo tijdig ontdekt heeft, is een punt in het voordeel der Surinaamse overheid, die tijdig maatregelen kon treffen om onheilen te voorkomen; zoals dat ook geschied is in het geval Killinger van 1910, in het geval De Kom van 1933 en in het nog altijd niet officieel opgehelderde geval van tijdens den laatsten oorlog. Wel een verschil met het Urbinaschandaal op Curaçao van 1929! Wellicht dat dit verschil hierin gezocht moet worden, dat de volksaard — en daarmede de verhouding tot de Politie — in Suriname een andere is dan op Curaçao.

De Surinamedag op 15 dezer, georganiseerd door het Indisch Instituut en de Ver. „Ons Suriname", een unieke gebeurtenis, was een groot succes; er namen zeker een vijfhonderdtal personen aan deel en de stemming was uitstekend.

De producten der Surinaamse citruscultuur blijven hier te lande de aandacht bezig houden, in verband met distributie en prijsbeheersing. Ditmaal zijn het de citroenen die, volgens een Kamerlid, te duur aan de consumenten verkocht zijn. Het is wel duidelijk geworden, dat Suriname niet van de hoge prijzen profiteert.

30 November 1947. M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

Het Curaçaose volkslied

Niet velen — ook lang niet allen in Curaçao — zullen weten, dat „Curaçao" een eigen volkslied heeft. Het schijnt ook niet een volkslied van het gebiedsdeel, maar alleen van het eiland Curaçao te zijn. In het laatste jaar kon men een en andermaal in de Curaçaose kranten lezen, dat het Curaçaose volkslied aangeheven was bij de aankomst van een vliegtuig met Curaçaosen last, op meetings, vergaderingen van het Volkscomité en misschien ook van de Democratische partij.

Een volkslied wordt niet als volkslied gemaakt, kan men zeggen; een lied wordt volkslied, omdat het het volk pakt. Zo is het *Wilhelmus* volkslied geworden, en zo is het *Wien Neerlands bloed door d'aderen vloeit*, geschreven op een prijsvraag om een volkslied, het nooit geworden. Een vijftig jaren geleden, was het zo, dat ,als ,,het Volkslied'' opgegeven werd, men nooit goed wist wat het zijn moest, *Wilhelmus* of *Wien Neerlands bloed*. De regering heeft daaraan enige tientallen jaren geleden een einde gemaakt, door te bepalen: het Nederlandse volkslied is en blijft het *Wilhelmus*.

Over het Curaçaose volkslied doet *Beurs- en Nieuwsberichten* van October en November eenige aardige mededelingen. Zo leest men, dat ook het Curaçaose volkslied niet als volkslied gemaakt is. Omstreeks 1898 maakte de in den loop der jaren als inspecteur van het R.K. onderwijs zo bekend geworden frater Radulphus het lied om door de kinderen in zijn school te laten zingen op de wijs van ,,Zu Mantua in Banden der Treue Hofer war''. Doordat nooit een door den dichter verzorgde tekst werd uitgegeven, raakten de woorden verminkt. *Beurs- en Nieuwsberichten* van 12 Nov. 1947 geeft de woorden, waarvan de vertaling ongeveer aldus is:

> Ons vaderland is over de ganse wereld maar weinig bekend; het ligt verscholen in de grote zee. Maar wij houden van ons land boven alle landen, en met geheel ons hart zingen wij zijn lof.
>
> Ons land is rotsachtig en de zon brandt er; wij zijn arm en hebben een moeilijk leven, maar dat leven is ons lief, het is stil en rustig; wij zijn een volk, dat eerbied afdwingt.
>
> Geen dwingelandij verdrukt ons; de Nederlandse vlag waait hier, en de edelmoedige hand van een machtige vorstin, Wilhelmina van Nassau, bestuurt Curaçao.
>
> God spare ons geliefd Curaçao, ons trouw rood, wit, blauw; Hij spare voor ons onze wèlbeminde moeder Wilhelmina, ons arm maar gelukkig volk!

Eigenaardig is, dat naar den eersten regel van het tweede vers het lied gewoonlijk werd aangeduid als ,,Nos tera ta baranca'', *Beurs- en Nieuwsberichten* verzekert, dat dit vroeger anders was, en dat de aanduiding vroeger naar den eersten regel van het eerste vers ,,Den toer nacion nos patria'' geschiedde.

Er is reden om deze bijzonderheden, die weinig bekend zijn, te doen voorafgaan aan wat een bespreking van dit onderwerp in deze maandelijkse kroniek rechtvaardigt. Men wil het volkslied veranderen, of liever: iemand heeft een ander volkslied willen maken, omdat het oude niet meer voldoet, niet meer past in de veranderde omstandigheden. *Beurs- en Nieuwsberichten* maakt hierover een aardige opmerking, als het blad zegt: inderdaad, wij zijn niet meer arm en het leven is niet meer zwaar, maar het is merkwaardig, dat juist dit tweede vers nog steeds lustig gezongen wordt, terwijl de andere verzen, die niet zouden behoeven gewijzigd te worden, in vergetelheid geraakt zijn. Zo zingt men in Nederland sinds eeuwen van het ,,Duitse bloed'' en van den altijd geëerden koning van Spanje.

De dichter van het nieuwe ,,volkslied", I. C. Mauricio, bezingt Curaçao als de parel der Antillen, het schilderachtige landschap, zijn bergen en dalen, zijn ,,hofjes" met bloemen, vruchten en zangvogels. Dit land van eeuwige zon is droog, maar af en toe valt een regen en dan bloeit alles op. Vreemdelingen van overal komen hier en gaan niet meer weg; zij genieten van de voordelen van den vooruitgang van Curaçao, van zijn handel en nijverheid, ,,O Curaçao! wanneer zult gij U ons herinneren, die altijd als trouwe zonen U hebben lief gehad? Maak ons groter nog, zo als de andere ,,grote heren". God zegene ons vaderland en geve blijvende voorspoed.

Is het een volkslied, dat ,,ad hoc" gemaakt wordt, en, omdat het geboren is in en om de gewijzigde omstandigheden, de kiem der ontbinding in zich draagt, voor het geval 2 regels eens niet meer kloppen?

Beurs- en Nieuwsberichten heeft een ander bezwaar, n.l., dat uit den nieuwen tekst ,,helemaal niets meer blijkt van onze verbondenheid met het Moederland, dat in de vele jaren van armoede en ellende, die Curaçao heeft doorgemaakt, geen stiefmoeder voor dit gebiedsdeel was; geen verbondenheid met onze trouwe driekleur; geen verbondenheid zelfs meer met het Huis van Oranje, dat toch altijd in de volksziel een eerste plaats heeft ingenomen". ,,Men vraagt zich af", schrijft *B.- en N.*, ,,of dit volkslied een weerspiegeling is van wat er leeft in de volksziel?"

Ook op wat de dichter in zijn ,,volkslied" wel zegt, heeft het blad hier en daar kritiek.

Een en ander heeft den heer Mauricio uit zijn tent gelokt, die zegt dat zijn volkslied reeds ,,officieel" aangenomen is. Het is bestemd, zegt hij, om een tweede plaats in te nemen, naast het Wilhelmus, ,,ons officieel volkslied".

Een ander inzender hoorde in het, zo op het oog nogal makke, laatste vers, ,,de schreeuw... van ons volk, dat ongeduldig zit te wachten op de zolang beloofde staatkundige hervormingen".

Dat beluistert men echter meer in een anders vers, dat op de keerzijde van de gramofoonplaat van het nieuwe volkslied voorkomt: Curaçao roept zijn zonen ten strijde voor de vrijheid. Vrijheid willen wij voor Curaçao, een eigen bestuur. Het koloniale stelsel heeft afgedaan, enz. Brion en Piar worden aangeroepen.

Dit lied zou men eerder geslaagd kunnen achten voor hen, die geloven aan een ,,roofstaat tussen Dollar en Schelde", drijver van een bij de wet geregelde slavernij.

Toen de Parlementaire commissie kwam, droeg de dichter J. M. Hellburg haar een lied op. De commissie zal het Papiaments wel niet begrepen hebben, maar toch wel, dat het een hulde niet aan haar is maar aan Da Costa Gomez, die ,,met ons" is, en ,,een met ons onder de Nederlandse vlag". Het 4de, laatste, vers luidt vertaald: Op, zonen van Curaçao, weest niet verschrikt en deinst niet terug. De vooruitgang van ons vaderland moet allen bezielen. Zet den strijd voort. Blijft niet achteraf staan. Eist uw recht op. Ons vertrouwen zij op God en Gomez. Men vindt het gedicht in *La Prensa* eind Januari 1947.

30 Nov. 1947. F.

BIBLIOGRAFIE

Het is misschien niet overbodig er hier nog eens op te wijzen dat deze bibliografie in drieërlei opzicht onvolledig is; omdat:

(1) hierin geen artikelen worden vermeld welke in *De West-Indische Gids* zijn verschenen, en ook de verslagen van de *Vergaderingen* der *Staten van Suriname*, de *Notulen* van de *Staten van Curaçao*, de mededelingen uit het *Gouvernementsblad van Suriname* en het *Curaçaos Publicatieblad* — hoe belangrijk zij ook mogen zijn — niet worden genoemd;

(2) er geen artikelen zijn opgenomen waarvan het belang niet werd ingezien;

(3) er geen publicaties in staan welke aan de aandacht van de samensteller van deze lijsten zijn ontsnapt.

Door het vermelden van artikelen uit *De West-Indische Gids* zou de bruikbaarheid van de bibliografie weliswaar niet onaanzienlijk worden vergroot, maar de omvang zou daardoor ook met ten minste één-derde bladzijde per keer toenemen — en waar elke lezer zonder veel moeite in deze leemte kan voorzien, lijkt het verstandiger deze plaatsruimte aan andere bijdragen te blijven besteden. Het verwerken van de inhoud van de genoemde officiële publicaties zou nog aanzienlijk méér ruimte vergen.

De tweede beperking betreft de zeer moeilijk te bepalen omgrenzing van het gebied. Dit kan alleen door het invoeren van een persoonlijk element van waardering dat bij het samenstellen van deze bibliografie zo veel mogelijk is vermeden.

Wat de derde beperking betreft. Deze onvolledigheid is een fout welke door een voortdurende medewerking van velen in belangrijke mate kan worden verkleind. Men sture hiertoe zijn opgaven aan dr. P. Wagenaar Hummelinck, Beethovenlaan 24, Bilthoven, die de zorg voor deze rubriek op zich heeft genomen.

Publicaties welke de bewerker niet zelf onder ogen heeft gehad zijn met een * aangeduid.

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

Emigratie Suriname. Uitgave van de vereniging „Nederland-Suriname" (Nedsu) te Utrecht, (1947, 12 pp. incl. omslag), kaartje.

Propaganda voor het doel der vereniging.

Fresh and brackish water fish culture. Caribb. Res. Council Fisheries Ser. 2. Washington D.C., June 1945, repr. Trinidad, Oct. 1947, 20 pp. gestencild.

Op p. 10: Fresh water fish culture in British Guiana, by H. H. Brown, uit *The fisheries of British Guiana*, Devel. Welfare Bull. 3.

Gaay Fortman, B. de: *Schets van de politieke geschiedenis der Nederlandsche Antillen in de twintigste eeuw* (*Curaçao*). W. van Hoeve, 's-Gravenhage, 1947, 72 pp., 4 platen met foto's buiten de tekst.

Grasses and grassland management in the Caribbean. Crop Inquiry Series Carib. Res. Council 2, Washington D.C., 1946, x + 68 pp., uitsl. krtje buiten de tekst.

Grotendeels het werk van H. W. Marston. p. 1–38 D. D. Paterson: Grassland management in the West Indies, uit *Bull. Imp.*

Bur. Pastures Forage Crops 31, 1, 1944. p. 39: Curaçao; p. 61–62: Surinam (Netherlands Guiana).

HAENS, W. H. M. D': *Rapport inzake de reorganisatie van het onderwijs in Suriname*, door — .... bij missive van de minister van Overzeese Gebiedsdelen van 24 Juni 1946, 7de afdeling nr. 23 ter beschikking gesteld van de gouverneur van Suriname. (z. uitg., 1947), 77 pp. *

Inlichtingen en onderzoekingen van de Afdeeling Handelsmuseum in 1946 Meded. Indisch Inst. 71 (Handelmuseum 31), 1947, 42 pp., 1 foto.

Citroen-olie uit Suriname, p. 5; Surinaams hout voor kleinere toepassingen, p. 8; duurzaamheid van Surinaams hout tegen paalworm, p. 9; Surinaamse sinaasappelen, p. 37.

JESSURUN CARDOZO, IS.: *Israëlietische Almanak voor het jaar 5708*. Uitgegeven voor Curaçao en Aruba van wege het Joods Hulpcomité. (1947), 96 blz., 7 platen. *

Koninklijke Vereeniging Indisch Instituut. Driemaandelijks Periodiek. 1e Jaargang No. 1, Juli 1947, (4 pp.)

Verschijnt in Jan., April, Juli en Oct. Beoogt in de eerste plaats de leden der vereniging op de hoogte te houden van de belangrijkste gebeurtenissen in het Instituut.

Koninklijke Vereeniging Indisch Instituut (voorheen Koloniaal Instituut) Amsterdam. *Zes en dertigste Jaarverslag 1946*. 90 pp., 4 platen met foto's buiten de tekst.

Op p. 73: Verslag van een studiereis naar West-Indië 26 September–21 December 1946, door W. L. UTERMARK.

LATOUR, M. D.: *Nobena na honor di Santa Filomena birgen i martir*. Pa debocion di fielnan di vicariato apostolico di Curaçao. (Curaçao, 1943), 23 pp.*

LATOUR, M. D.: *Santa Ana patrona di nos vicariato*. (Curaçao, 1947), 20 pp., gekleurde titelafb. ingeplakt. [In titel: Santa Anna].

LATOUR, M. D.: *Debocion pa Sagrado Curazòn di Hesus*. (Curaçao, 1947), 24 pp.

LATOUR, M. D.: *Entronizacion di Sagrado Curazon di Hesus den cas*. (Curaçao, 1947), 13 pp.*

La Union. Feestnummer bij het 25-jarig bestaan. 23 Oct. 1947, 6 pp. *

Livestock in the Caribbean. Crop Inquiry Series Carib. Res. Council 1, Washington D.C., 1946, XII + 158 pp., uitsl. kaartje buiten tekst.

Grotendeels het werk van H. W. MARSTON. Op p. 27–28: Curaçao; p. 99–100: Surinam (Netherlands Guiana).

Loteria di Curaçao. (Curaçao, 1947), 30 pp.

MACPHERSON, JOHN: *Development and welfare in the West Indies 1945–46*. Report by Sir —. Colonial Off. London, 1947, II + 162 pp.

Heeft uitsluitend betrekking op Brits W.I.

MEETEREN, NICOLAAS VAN: ***Volkskunde van Curaçao***. Willemstad, Curaçao, drukkerij Scherpenheuvel, 1947, 248 pp., 8 blz. muziek, 17

platen (10 met foto's en 7 met tekeningen) buiten de tekst, omslagtekening.

Notulen van de Algemene Ledenvergadering van de Ondernemersraad voor Suriname gehouden op 15 September 1947 .... bevattende het .... Verslag over het Twee en Twintigste Verenigingsjaar. ('s-Gravenhage, 1947), 21 pp.

Als bijlage: Opmerkingen betreffende het Ontwerp van Wet nopens de Stichting van een „Welvaartsfonds Suriname".

Ons koninkrijk in Amerika. West-Indië. Onder redactie van B. J. O. SCHRIEKE en M. J. barones VAN HEEMSTRA; opzet van de Afd. Volkenkunde van het Indisch Instituut; W. van Hoeve, 's-Gravenhage, 1947, 383 pp., 3 graf., 7 krtn. en 1 tekening, voorwerk met kaart en bandomslag (van J. F. DOEVE), 85 foto's op 44 blz. en 1 uitsl. krt. buiten de tekst.

HEEMSTRA, M. J. barones VAN: Voorrede; p. 3–7.

RUTGERS, A. A. L.: Inleiding; p. 8–20, krt.

Algemeen gedeelte.

MOHR, E. C. JUL.: Geologie; p. 23–32.

BRAAK, C.: Klimaat; p. 33–37.

BOSCHMA, H.: Fauna; p. 38–44.

PULLE, A. A.: Flora; p. 45–52.

MENKMAN, W. R.: Historisch overzicht; p. 53–74.

GOEJE, C. H. DE: Autochthone talen; p. 75–77.

LICHTVELD, LOU: Heterochthone talen; p. 78–83.

LICHTVELD, LOU: Muziek; p. 84–90.

HAAREN, F. L. J. VAN: Bestuur en rechtspraak; p. 91–95.

KESLER, C. K.: Openbaar onderwijs; p. 96–105.

SWELLENGREBEL, N. H. en WINCKEL, C. W. F.: Ziekte en dood; p. 106–113, 2 grafieken.

RUTGERS, A. A. L.: Protestantse kerken en zending. Inleiding; p. 114–115.

LINSCHOTEN, M. W. J. VAN en LINDONK, W. J. VAN: Protestantse kerk; p. 115–124.

BIELKE, H. M.: Evangelische broedergemeente, Herrnhutters: p. 125–133.

VERHEGGEN, A. en WEERELT, A. VAN: Rooms-Katholieke Missie; p. 134–149.

KEMPEES, E. J. en BRINK, J. D. A. M. TEN: Wegen en verkeer; p. 150–157.

ECK DUYMAER VAN TWIST, H. M. C. VAN: Luchtverbinding; p. 158–164.

SCHERMERHORN, W.: Luchtkartering; p. 165–171. (Naschrift; p. 171–172).

BALEN, W. J. VAN: Bekoring van de West en tourisme; p. 173–177.

HARTOG, J.: Pers; p. 178–184.

Het rivierenland Suriname.

BOONACKER, J.: Land; p. 187–194, uitsl. krt. buiten tekst.

WEYTINGH, C. R.: Bevolking; p. 195–205.

LIER, R. A. J. VAN: Cultureel leven van indianen en bosnegers; p. 206–218.

VOS, H. C. P. DE: Landbouw en water; p. 219–223.

PRIESMAN, PH. J.: Cultures; p. 224–244.
GONGGRYP, J. W.: Bosbedrijf; p. 245–248.
TRAA, A. VAN: Mijnbouw. Algemeen overzicht; p. 249–256.
GRUTTERINK, J. A.: Mijnbouw. Techniek; p. 256–263.
KRUSEMAN, J. P.: Scheepvaart en goederenbeweging; p. 264–267.
TRAA, A. VAN: Geld- en credietwezen en overheidsfinanciën; p. 268–277.
Het eilandenrijk Curaçao.
LANGEMEYER, F. S.: Land; p. 281–290, 6 krtn.
SCHALKWIJK, F. G.: Bevolking; p. 291–298.
DRIFT, P. C. M. VAN DER: Invloed van de petroleumbedrijven op het economisch leven van Curaçao en Aruba; p. 299–307.
KRUSEMAN, J. P.: Curaçao en Aruba als havens; p. 308–317, grafiek.
GRUTTERINK, J. A.: Mijnbouw; p. 318–320.
BREEMEN, P. J. VAN: Visserij; p. 321–324.
LANGEMEYER, F. S.: Zoutwinning; p. 325–328.
PRAKKEN, A. B. J.: Crediet- en geldwezen; p. 329–333.
De West in oorlogstijd.
SIMONS, R. D.: De West in oorlogstijd; p. 337–346.
Heden en toekomst.
HEEMSTRA, VAN: Suriname; p. 349–358.
SLOBBE, B. W. T. VAN: Curaçao; p. 359–365.
HEEMSTRA, M. J. barones VAN: Hoe het leven was, is en wezen zal; p. 366–371.
WIT, H. DE: Zes edelstenen in de Nederlandse Kroon; p. 369–371.
Zij die dit boek schreven; p. 373–377.
Literatuur; p. 378–379.
Inhoud; p. 380–381. (Drukbericht; p. 383).

N.B. De in dit werk opgenomen bijdragen worden niet meer onder het hoofd „Artikelen" genoemd.

Ontwerp van wet tot wijziging van de Surinaamse staatsregeling en van de Curaçaose staatsregeling. Hand. Stat. Gen. 1947–1948 nr. 650, Tweede K. Mem. toel. bijlagen A–P. Rijksuitg. 's-Gravenhage, (1947), 104 pp.

RECORD, SAMUEL J. en HESS, ROBERT W.: *Timbers of the New World*. Ed. 2. Yale Univ. Press, New Haven, 1943, xv + 640 pp., 8 kaartjes, 58 platen buiten de tekst.

Vermeldt ook Surinaamse houtsoorten.

Report of the Caribbean Commission to the governments of the French Republic, the Kingdom of the Netherlands, the United Kingdom, the United States of America for the year 1946. (1947), 56 pp., 2 foto's.

Het 1e jaarlijkse rapport, met de tekst van de overeenkomst welke door Nederland op 30 Oct. 1946 werd getekend op p. 37–43.

SCHAFFLÜTZEL, HANS: *Die Nützhölzer im Wort und Bild*. Verband Schweiz. Schreinermeister u. Möbelfabr. Zürich, xvii + 120 pp., 107 gekleurde en 67 ongekl. foto's.

Vermeldt ook enkele Surinaamse houtsoorten.

SPOON, W.: *De voorziening met derriswortel voor en na den oorlog*. Berichten Afd. Handelsmus. Ind. Inst. 217, p. 3–7.

Overdruk *Econ. Wkbl. Indonesië 13*, 1947, p. 253 (Nederl. p. 127). Suriname komt slechts terloops ter sprake. Summary.

SPOON, W.: *Sinaasappelen uit Suriname*. Berichten Afd. Handelsmus. Ind. Inst. 215, 5 pp.

Overdruk *Voeding 7*, 1947, 0. 245. Summary; résumé.

TAMANCO, JULIO (W. J. van Balen): *Kennismaking met Zuid-Amerika*. Een schets van het Latijnse werelddeel, met aanduiding van de mogelijkheden voor de Nederlandse zakenman. Uitgave Nederl. Zuid-Amerik. Inst., 1947, 46 pp., 33 foto's, kaartje op omslag.

Heeft geen betrekking op de Nederlandse Gebiedsdelen.

The crawfish industry of the Bahamas. Caribb. Comm., Caribb. Res. Council, Fisheries Series 1. Washington D.C., June 1945, repr. Trinidad, Oct. 1947, 6 pp. gestencild.

Heeft geen betrekking op de Nederlandse Gebiedsdelen.

The Netherlands West Indies (Territory of Curaçao). Summary of current economic information. Intern. Reference Service U.S. Dep. Comm. 3, Febr. 1946, no. 7, 3 pp., kaartje.

THOMPSON, R. W.: *Black Caribbean*, decorated by W. A. REDGRAVE. MacDonald, London, Oct. 1946, 286 pp., ill.

Heeft geen betrekking op de Nederl. Antillen.

Uitgewerkte en toelichtende staat der uitgaven en ramingstaat der middelen van het departement van Overzeese Gebiedsdelen voor het dienstjaar 1948. Hand. Stat. Gen. 1947–1948, XIII 3, Tweede K., Rijksuitg., 's-Gravenhage, (1947), 29 pp.

Verslag omtrent het Algemeen Curaçaosch Pensioenfonds over het jaar 1944. Rijksuitgeverij, 's-Gravenhage, 1947, 29 pp.

Voorlopig verslag op de rijksbegroting 1948, hoofdstuk Overzeese Gebiedsdelen. Hand. Stat. Gen. 1947–1948 nr. 600, Tweede K., Rijksuitg., 's-Gravenhage, 9 pp. *

ARTIKELEN

AHLBRINCK, W.: De wespenproef bij de Wajana-Indianen. *St. Clemensbode 1*, 1946, p. 67–82, 4 tekeningen.

AHLBRINCK, W.: Op zoek naar de Wama-Indianen. *St. Clemensbode 2*, 1947, p. 69–79, 6 tekeningen.

Ervaringen van zijn tocht van 23 Juli 1938–4 Febr. 1939 naar de Boven-Oelemari in Suriname.

BAKKER, PIET: Verkenningstocht door het Koninkrijk I–V. *Elseviers Wkbl. 3* no. *47*, 22 Nov. 1947, p. 1; *48* p. 16 en 1; *49* p. 16; *50* p. 16, 3 en 1; *51*, 20 Dec., p. 16; met 10 tekeningen van Jo SPIER en 1 foto.

I–IV gaat over Curaçao, V over Aruba.

BROWN, H. H.: Fresh water fish culture in British Guiana; extract from The fisheries of British Guiana, Devel. Welfare Bull. 3, in: *Fresh and brackish water fish culture*, Caribb. Res. Council Fisheries Ser. 2, 1947, p. 10–19.

BRUIN, P. DE: De Bovenwindse Eilanden. *Amigoe* 2 Juli 1947, p. 4.

Vraagt aandacht voor een onderzoek naar de mogelijkheden van vestiging van industriën waarvoor de grondstoffen in de bodem aanwezig zijn.

Bij een afscheid. *St. Clemensbode 2*, 1947, afl. 1 en 2.
Verschillende bijdragen bij het afscheid van Mgr. Th. van Roosmalen als Apostolisch Vicaris van Suriname.

Citroen-olie uit Suriname. *Inlicht. Onderz. Handelsmus. Ind. Inst. 1946*, 1947, p. 5–6.

Colonial development and welfare in the West Indies. Digest of Biennal Report, 1945–1947. *Caribb. Comm. Monthly Bull. 1* (1947) p. 15–20.
Heeft geen betrekking op de Nederl. Antillen.

DEBROT, ISAAC: Moderne theorieën over eigendom. *Branding 1*, Nov. 1946, *6* p. 1–4.
Lezing.

De resoluties over de West. *Volkskrant* 30 Oct. 1947. *
Beschouwing over de door de K.V.P. op haar congres van 25 Oct. genomen resoluties nopens de West.

De staatsregelingen van Suriname en Curaçao. *N.Rott. Cour. 104* no. *407*, 28 Nov. 1947, p. 1.

De voorlichting tussen Nederland en de Nederlandse Antillen. *Beurs 3783* enz. 1947, 29, 30 en 31 Oct., 3, 4, 5, 6, 7 en 10 Nov.

Een staatkundig evenement. *Gooi en Eemlander* 28 Oct. 1947. *
Met tekst van de resoluties nopens de West genomen door de K.V.P. op 25 Oct. 1947.

E.M.S.: Het Indonesische geschil en Suriname. *Nw. Sur. 54*, 6 Dec. 1947, p. 2.

EZECHIELS, W.: Suriname.... een provincie? *Nw. Sur. 51*, 1947, p. 3.

Fourth meeting of Caribbean Commission held at Shaw Park Hotel, Jamaica, on June 23–28, 1947. *Caribb. Comm. Monthly Bull. 1*, (1947), p. 12–14.

GAAY FORTMAN, B. DE: Curaçao en zijn gouverneurs. *Curaçao 1947 38–44*, portretten.

Geen gemakkelijk jaar voor handel en nijverheid. Olie-industrie de grootste kurk waarop Curaçao drijft. *Beurs 3581*, 25 Jan. 1947, p. 3; *3582* p. 3.
Rede van W. F. G. MENSING bij de opening van het nieuwe zittingsjaar van de Kamer van Koophandel en Nijverheid op Curaçao.

Geen principieel geschil. *N.Rotterd. Cour.* 30. Oct. 1947. *
Bespreking van de wijziging der staatsregelingen voor Suriname en Curaçao.

GEERTSEMA BECKERING: De toekomst van Suriname en Curaçao. *Beurs 3620*, 13 Maart 1947, p. 2.
Verslag van een lezing van W. L. UTERMARK.

HARTOG, JOHAN: Nederland in de West. *Op den Uitkijk*, Sept. 1947, p. 630–633, ill. *
Behandelt het politieke leven in de West.

BRITSE FEDERATIEVE VOORSTELLEN EN NEDERLANDSE FEDERATIEVE MOGELIJKHEDEN IN WEST-INDIË

DOOR

MR. D. HUURMAN

De Pers (zie N.R. Crt dd. 8 Augustus 1947) bracht het bericht, dat de bewoners van Aruba zich tot de Regering gewend hebben met het verzoek dit eiland te lichten uit het staatkundig verband, waarin het met Curaçao en Bonaire en met de drie Bovenwindse Eilanden verkeert [1]).

Tegengesteld aan deze ontbindende tendenz in Nederlands West-Indië leeft in het Britse deel van Centraal-Amerika de neiging om — naast nauwere economische samenwerking [2]) — te komen tot een zekere mate van staatkundige eenheid.

De Britse gebiedsdelen in het centrale gedeelte van het Westelijk halfrond bestaan uit de Bahama eilanden, Barbados, de Leeward eilanden: Antigua, St. Christofer en Nevis, Montserrat, de Britse Virgin Eilanden; de Windward eilanden: Granada, St. Vincent, St. Lucia en Dominica; Jamaica met de Caiman en de Turks- en Caicos Eilanden; Trinidad, en, op het vasteland van Centraal-Amerika, Brits Honduras en, tenslotte op het vasteland van Zuid-Amerika Brits Guyana, het buurland van Suriname.

Op 14 Maart 1945 heeft de toenmalige Britse Secretary of State for the Colonies, Colonel O. Stanley, zich gewend tot de Gouverneurs van alle bovengenoemde koloniën met een boodschap, waarbij hij, in korte trekken, uiteenzette, dat het hem

[1]) Sedert het schrijven van dit artikel hebben de Staten van Curaçao hun afgevaardigden ter Rijksconferentie geïnstrueerd om vóór de aanvang dier conferentie te bepleiten de losmaking van Aruba uit het staatsrechtelijk verband, waarin dit eiland met Curaçao, d.i. met de overige Nederlandse Antillen, verkeert.

[2]) Vgl. mijn artikel in De West-Indische Gids 1947 bl. 47 vlg.: Nederland tezamen met Groot-Brittannië, de Ver. Staten van Noord-Amerika en Frankrijk in West-Indië.

voorkwam, dat na de oorlog de tijd rijp geworden zou zijn om tot een nauwe samenwerking van alle of zo veel mogelijk Brits-West-Indische koloniën te geraken. Hierbij liet de Regering zich leiden door de gedachte, dat het voor kleine gemeenschappen steeds moeilijker wordt om hun volle bestuursonafhankelijkheid te handhaven. De Britse Regering zou gaarne zien, dat die bestuurseenheden, die door nabuurschap of door eenzelfde taal gemeenschappelijke belangen hebben, zouden volgen de neiging om zich nauw aaneen te sluiten. Het doel der Britse politiek is dan om — ervan uitgaande dat het streven tot nauwere aaneensluiting voortkomt uit de landstreken zelf en dit hun niet opgedrongen wordt — op den duur te geraken tot de vestiging van een federatie met „full internal self-governement within the British Commonwealth".

Aan het slot van deze boodschap deed Col. Stanley het voorstel om te overwegen of het de moeite waard zou zijn om de suggestie van federatieve samenwerking op een daartoe bijeen te roepen conferentie te bespreken.

Dit voorstel hebben de wetgevende vergaderingen van alle betrokken gebieden aanvaard, met uitzondering van de Bahama Eilanden.

Naar aanleiding van deze bereidheid om de problemen van staatkundige samenwerking gezamenlijk te bespreken heeft de huidige Secretary of State Creech Jones aan alle genoemde Britse gebiedsdelen, met uitzondering van de Bahamas, voorgesteld om in September 1947 in Jamaica samen te komen. Als leidraad voor de besprekingen van deze conferentie heeft de Minister een memorandum uitgegeven, waaraan de hierna volgende bijzonderheden ontleend zijn [1]).

Geheel in de lijn van zijn ambtsvoorganger bepaalt de Minister zich tot het geven van wenken, welke evenwel dusdanig suggestief zijn, en soms ook wel een peremptoir karakter dragen, dat de vergadering moeilijk anders zal kunnen doen dan deze wenken hetzij aanvaarden hetzij alle voorstellen algeheel verwerpen. Het blijkbaar doel van deze stijl van het memorandum is om te bereiken, dat aanstonds de conferentie, tot resultaten geraakt zijnde, deze geheel als haar eigen werk zal beschouwen.

Als noodzaak om tot staatkundige samenwerking te komen houdt de Britse Regering haren West-Indischen koloniën voor, dat in de huidige wereld gemeenschappen van 200.000 of minder zielen geen onafhankelijke rol kunnen spelen in internationale

[1]) His Majesty's Stationary Office Cmd. 7120.

discussies. Wil men komen tot behoorlijk zelfbestuur, sterk genoeg zijn om weerstand te bieden aan economische en culturele druk, en wil men een eigen politiek formuleren en doorvoeren, dan is een groter gemeenschap noodzakelijk.

Na deze vooropstelling gaat het memorandum na op welke wijze een samenwerking van alle Britse West-Indische gebieden, die op het vasteland inbegrepen, zou moeten worden tot stand gebracht, en welke hare bevoegdheden behoren te zijn. De slotsom is dan, dat slechts een federatief systeem mogelijk is: federatief systeem gedefiniëerd als een verdeling van bevoegdheden tussen enerzijds een enkelvoudig centraal gouvernement en anderzijds een aantal locale besturen van onderscheidene, in de federatie te coördineren, gebiedsdelen. Ieder van deze besturen heeft in zodanige federatie zijn eigen wetgevende spheer.

Het fundamentele probleem bij het ontwerpen van een federale constitutie is, aldus het memorandum, de verdeling der bevoegdheden, de toedeling van de terreinen van staatkundige bemoeiënissen, waarop elk bestuur zijn taak zal vinden.

Het memo stelt naast elkaar de federale constituties van Australië, van India, van Canada, en betrekt ook de constitutie van de Verenigde Staten van Noord-Amerika in zijn beschouwing. Sommige dier constituties bepalen nauwkenrig de onderwerpen, welke ter uitsluitende competentie van de Federale Regering behoren, en laten alle overige onderwerpen over aan de regionale gouvernementen; een andere behelst een omgekeerde regeling; weer een andere enumereert onderwerpen, welke tot de competentie van de gezamenlijke organen van federatie en regionale besturen behoren, naast onderwerpen, welke, min of meer uitputtend, zijn toebedeeld hetzij aan de Federale Regering hetzij aan de regionale gouvernementen.

Minister Creech Jones wil aan de toekomstige Brits West-Indische Federatie geen systeem opdringen, doch stipuleert wél, dat, indien geopteerd wordt voor het systeem van limitatieve distributie van bevoegdheden aan het Federale Gouvernement, in de constitutie moet worden opgenomen, dat in geval van gebleken noodzaak meer bevoegdheden aan het Federale Gouvernement zullen moeten worden toebedeeld.

Als onderwerpen, welke de Britse Regering van federaal belang acht, somt het memorandum op:

1. Op z'n minst behoort te komen een eenheid van douanetarieven, en bij voorkeur één douane-eenheid, teneinde te komen tot uitbreiding van interregionale handel;

2. Centralisatie in het heffen der inkomstenbelasting;
3. Het brengen van eenheid in – en controle op gemeenschappelijke takken van dienst, zoals medische dienst, rechtspraak, politie, administratie;
4. Het vormen van eenheid in de uitvoering van straffen;
5. Het coördineren van het interregionaal verkeer;
6. Het brengen van eenheid (ook administratief) van onderzoekings- en planbureaux.

Tot algemene richtlijnen voor het Brits West-Indische Federale Gouvernement worden daarna de navolgende punten voorgesteld:

Aan het hoofd van de Federatie komt een Gouverneur-Generaal met een centrale secretarie en afzonderlijke departementen ter administrering van die Diensten, welke onder de autoriteit van de Federale Wetgevende Macht vallen.

Het Wetgevend Lichaam zal moeten bestaan uit één Kamer. De gedachte van een Hoger- en een Lager Huis moet worden verworpen, omdat het moeilijk zal kunnen blijken te zijn voldoende bekwame personen te vinden. Een gedeelte van dit Wetgevend Lichaam zal door directe verkiezingen gekozen moeten worden, een minderheid zal evenwel benoemd moeten worden „teneinde uitlegging te geven aan de politiek en de maatregelen van de Federale Regering totdat het ogenblik is gekomen, waarop volledige ministeriële verantwoordelijkheid kan worden ingevoerd".

Naast dit Wetgevend Lichaam behoort er te komen een Executive Counsel, een Privy Counsel en bij voorkeur Standing Committees met een eigen voorzitter, alles naar het model van de constitutie van Jamaica.

De taak van de Executive Counsel in Jamaica is het opstellen van de begroting van inkomsten en uitgaven. Het Wetgevend (het Vertegenwoordigend) Lichaam kan geen wetsvoorstellen, welke financiële consequenties met zich brengen, in behandeling brengen zonder voorafgaande toestemming van deze Executive Counsel. De Executive Counsel bestaat uit de Gouverneur (in de Federatie dus de Gouverneur-Generaal), drie leden, die ambtshalve zitting hebben, t.w. de Secretaris der kolonie, (i.c. der Federatie), de Procureur-Generaal en de Administrateur van Financiën, voorts twee leden, door de Regering van het Moederland te benoemen, en vijf leden, door en uit het Vertegenwoordigend Lichaam te benoemen.

Tot de werkzaamheden van de Privy Counsel behoort in hoofdzaak het adviseren van den Gouverneur (-Generaal), vooral bij het nemen van die maatregelen, welke uitsluitend tot de bevoegd-

heden van den Gouverneur (-Generaal) behoren, de z.g. „Reserve Powers". De leden van deze „Raad van State" worden benoemd door de Regering te Londen voor de tijd van 3 jaren, behoudens de Procureur-Generaal, de Administrateur van Financiën, de Secretaris der kolonie (i.c. der Federatie) — die dus in twee bestuurslichamen ambtshalve zitting hebben! — en de commandant der troepenmacht, wier aller lidmaatschap geldt voor den duur van hun ambt.

Boven en behalve de bevoegdheden van den Gouverneur-Generaal, voortspruitende uit het Voorzitterschap van Privy Counsel en Executive Counsel — in welk laatste Lichaam de Voorzitter een beslissende stem heeft, — zal de Gouverneur-Generaal van de Federatie de macht verkrijgen om onder zekere omstandigheden af te wijken van het „advies" van de Federale Executive Counsel in zaken betreffende de openbare orde en betreffende „good government", en voorts de bevoegdheid erlangen om, onder zekere voorwaarden, dusdanige wetgevende maatregelen uit te vaardigen, welke het Federale Wetgevend Lichaam „nalatig gebleven is vast te stellen".

Het zou te ver voeren om in deze schets van de bestuursindeling der Brits West-Indische Federatie uitvoerig melding te maken van de fiscale voorstellen, welke het memorandum vervat. Volstaan worde hiermede, dat als „ideale regeling" voorgehouden wordt, dat de Federale Regering de douane-inkomsten zal beuren en de inkomstenbelasting zal innen, tezamen vormende ten naastebij de helft van de normale inkomsten. De bedoeling is vervolgens om aan de Federale Regering toe te staan periodiek te bepalen aandelen van deze inkomsten voor federale doeleinden in te houden; de rest wordt door de Federale Regering uitgekeerd aan de regionale Regeringen.

Indien wij, na dit korte overzicht, analyseren hetgeen in Brits West-Indië te gebeuren staat, blijkt, dat in onmiddellijk uitzicht wordt gesteld een staatkundige samenwerking, met als einddoel een, op den duur mogelijkerwijs zelfs geheel autonome, federatie van alle Brits West-Indische territoiren. Thans wordt slechts een eerste schrede gezet, welke niet verder gaat dan een principiële erkenning van het nut van federatieve samenwerking, dewelke zich echter voorshands beperkt tot die onderwerpen, welke van direct grijpbaar nut (beweerd worden te) zijn. De democratische rechten komen in deze federatie echter niet tot ontwikkeling: de bevoegdheden van de Kroon en van den Gouverneur-Generaal blijven — gelijk deze zijn voor Jamaica en de

overige Brits West-Indische gebieden — dusdanig groot, dat van een volledig zelfbestuur: het uitoefenen van de regeermacht voor het volk en door het volk, nog weinig sprake is.

Kan Nederland, en kunnen de Nederlandse Antillen en Suriname, iets leren van dit Britse voorbeeld?

Zouden de Arubanen, bij nadere beschouwing, niet kunnen inzien hoeveel waars er schuilt in de stelling van de Britse Regering, dat kleine economische- en – staatkundige eenheden het in de moderne wereld moeilijk kunnen bolwerken?

En zou in Suriname en in de Nederlandse Antillen, met hun gezamenlijk bewonertal van omstreeks 300.000, na kennisneming van de Brits West-Indische federatieve plannen, niet evenzeer tot de overtuiging kunnen komen, dat eenheid ook hun meer macht zal geven?

Men kan zich voorstellen, dat de West-Indiër geneigd zou zijn om deze vragen — en vooral de laatste vraag — ontkennend te beantwoorden en de voorkeur zou geven aan de toestand, zoals deze thans is krachtens de Wetten op de Staatsregeling van Suriname en van Curaçao (St. bl. 1936 nos 909 en 910), indien een federatie van Nederlands West-Indië tot stand gebracht zou moeten worden met bestuurslichaam, gelijksoortig aan die, welke in het bestuur van de Brits West-Indische Federatie hun, hierboven geschetste, taken en bevoegdheden krijgen. In velerlei opzicht immers zou de dan aan Nederlands West-Indië te geven federale staatsregering een stap achteruit zijn [1]).

Doch, indien een Nederlands West-Indische federatie gevormd zou kunnen worden onder erkenning van zodanige burgerschapsrechten als de Surinamers en de Antilianen tot dusver genoten hebben — en, vooral, thans hopen te verkrijgen — dan ware vóor een Nederlands West-Indische federatie alles te zeggen.

Het zijn dan niet alleen de voordelen, welke de Britse Regering haren West-Indischen gebieden voor ogen houdt en welke ook den Nederlandsen gebieden van nut zouden kunnen zijn, die aanleiding zouden kunnen geven voor een nauwere staatkundige aaneensluiting van Suriname en de Nederlandse Antillen.

De belangen van een federatief samengaan van deze gebieden liggen op hoger plan. Door het confedereren van Suriname en de

[1]) Dit klemt temeer indien aangenomen zullen worden de na het schrijven van dit artikel, bij Koninklijke Boodschap dd. 26 November 1947 ingediende, wetsontwerpen tot wijziging der wetten S 1936 no. 909 en 910.

Nederlandse Antillen zouden deze gebiedsdelen in een andere staatsrechtelijke verhouding tot Nederland, en tot Nederland als onderdeel van de Nederlands-Indonesische Unie gebracht kunnen worden dan indien deze gebiedsdelen als op zich zelf staande eenheden (of na splitsing volgens Arubaanse wens als opzichzelf staande eenheidjes) een meer of minder nauw met het Moederland verbonden onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden zouden blijven of worden.

In een federatie van Nederlands West-Indië liggen, naar mij wil voorkomen, mogelijkheden opgesloten, welke aan de Nederlandse gebieden op het Westelijk Halfrond meer vrijheid van handelen in eigen huis geven, aan deze gebieden beter een eigen plaats in de Nederlands-Indonesische Unie verschaffen, en tegelijkertijd in belangrijke mate tegemoetkomen aan het verlangen van bijvoorbeeld Aruba om meer vrijheid te hebben tegenover het „hoofdeiland" Curaçao, dan indien — onder tegemoetkoming aan de zowel Surinaamse als Antillaanse wensen van ruimer zelfbestuur — de bij de wetten van 1936 (St. bl. 909 en 910) genoemde gebiedsdelen elk hun eigen leven blijven leiden.

Wanneer men, bij de poging tot vormgeving aan gedachten van federatieve samenwerking en bij het uitwerken van de voordelen, welke zulk een samenwerking biedt, zich beraadt op de constructie van een Nederlands West-Indische Federatie en op hare verhouding tot de Nederlands-Indonesische Unie, zoals deze laatste in de basis-overeenkomst van Linggadjati voorzien is, vindt men in het Nederlands staatsrecht, waar dit regelt de verhouding van gemeente tot provincie, en van provincie tot Koninkrijk, een dusdanig doordachte regeling, dat deze, overgebracht op het hogere niveau van de relatie Nederland en Nederland Over Zee, als vanzelf de weg wijst naar de formulering van een staatsregeling van een Nederlands West-Indische Federatie. Wanneer men nl. Curaçao tezamen met Bonaire, voorts Aruba, dan de gezamenlijke drie Bovenwindse Eilanden, en tenslotte Suriname, onderverdeeld in twee of drie districten, met gemeenten vergelijkt, en de Federatie Nederlands West-Indië met een provincie vergelijkt, dan vloeien de grondslagen van een Nederlands West-Indische staatsregeling bij wijze van spreken vanzelf uit de pen.

Het hogere staatkundige niveau, waarop deze staatsregeling zal staan, brengt met zich, dat ter betiteling van de onderdelen van de Federatie Nederlands West-Indië een andere terminologie gevolgd wordt dan, bij het vergelijkenderwijs spreken in de

vorige alinea, genoemd is. Met een reminescens aan de zelfstandigheidsgedachte, welke het Nederlands woord „provincie" uitdrukt, ware te overwegen de samenstellende delen van Nederlands West-Indië Provincies te noemen. En wederom een deugdzaam Nederlands woord zoekend voor de Federatie Nederlands West-Indië ware de aandacht te geven aan het woord „Gewest". Aldus zal het gewest Nederlands West-Indië omvatten de provincies Curaçao en Bonaire, Aruba, enzovoort.

Het bestuur van deze provincies komt toe aan den „Commissaris" en aan „de Provinciale Staten".

Ter tegemoetkoming aan het gevoel van eigenwaarde onzer Rijksgenoten in West-Indië zal de mogelijkheid moeten bestaan, dat de taak van Commissaris der Provincie wordt opgedragen aan, wat men in West-Indië gaarne noemt: een landskind.

De Provinciale Staten zullen, voor een vastgestelde termijn, worden gekozen door en uit de (mannelijke én vrouwelijke) ingezetenen der Provincie naar algemeen — of enigszins beperkt algemeen — kiesrecht.

De verordenende macht in de provincie wordt door den Commissaris en de Provinciale Staten gezamenlijk uitgeoefend (vgl. art. 112 Grondwet). De verordeningen worden ontworpen door den Commissaris, in samenwerking met ten hoogste drie „raden" (vgl. Wethouders of Gedeputeerde Staten), die door en uit de Provinciale Staten gekozen worden. Deze raden zijn verantwoording schuldig aan de Provinciale Staten. Hier wordt dus aangetroffen een „ministeriële verantwoordelijkheid" van „raden", die in navolging van bijvoorbeeld Groot Brittannië leden van het Wetgevend Lichaam zijn.

De verordeningen hebben betrekking op „de regeling en het bestuur van de huishouding der provincie". De Provinciale Staten hebben, nadat de Commissaris, die hun Voorzitter is, deze ontwerp-Verordeningen in de Provinciale Staten gebracht heeft, het recht van amendement; voorts mag hun het recht van initiatief niet onthouden worden.

De provinciale verordeningen treden niet in hetgeen van algemeen belang der Nederlands-Indonesische Unie is of van algemeen gewestelijk belang is. De bepalingen van provinciale Verordeningen, in welker onderwerp door of vanwege een „Rijksverordening" (= besluit van de organen van de Nederlands-Indonesische Unie) of een gewestelijke verordening wordt voorzien, houden van rechtswege op te gelden. De verordeningen, welke in strijd geacht worden met het algemeen belang der Neder-

lands-Indonesische Unie, worden door den Gouverneur van het Gewest geschorst en door den Koning als Hoofd der Nederlands-Indonesische Unie vernietigd. De Verordeningen, welke in strijd zijn met het algemeen gewestelijk belang, worden door de Gewestelijke Staten geschorst en door den Koning als Hoofd der Nederlands-West Indonesische Unie vernietigd.

Alvorens voort te gaan met het schetsen van de staatsrechtelijke woning, waarin Nederlands West-Indië een onderdak zou kunnen vinden, moge ik wijzen op enkele détails der tekening.

In de gebezigde terminologie herkent men gemakkelijk de uitdrukkingswijze van de Nederlandse organieke wetten. Evenmin als daar worde — met vermijding van het Britse systeem van enumeratie van bevoegdheden — geformuleerd wat provinciaal belang, wat gewestelijk belang en wàt het belang der Nederlands-Indonesische Unie zal zijn. Verstandig beleid en deskundig inzicht van de komende bestierders van de Nederlands West-Indische gebieden, alsmede de politieke ontwikkeling van deze gebieden, zullen uitmaken waar de grenzen liggen — grenzen, welke juist door het gemis aan nauw-getrokken en scherp-omschreven zijn, alle ruimte laten aan een voortdurende aanpassing aan steeds veranderende toestanden, kortom: welke aan een vrije staatkundige ontwikkeling de vrije loop laten.

De uitvoerende macht in de provincies zal, tezamen met het dagelijks beleid, gelegd moeten worden in handen van den Commissaris. Ter wegneming van een der grieven, welke blijkens sommige stemmen uit de West tegen de thans vigerende staatsregeling bestaan, zal de Commissaris ook in deze taak worden terzijde gestaan door de hoger genoemde raden, die ook deswege verantwoordelijk zijn.

Afgeschaft zal moeten worden de Raad van Bestuur, het benoemde College, dat te vergelijken is met de Nederlandse Raad van State (en met de Privy Counsel van de Brits West-Indische Federatie). Wanneer men hierbij in ogenschouw neemt, dat de Curaçaosche en Surinaamse Raad van Bestuur niet kent een Afdeling Contentieus, en dat in Nederland herhaaldelijk stemmen zijn opgegaan om de Raad van State te doen verdwijnen — laatstelijk in de Memorie van Antwoord op de Wet tot wijziging van de Grondwet — dan zal er in redelijkheid geen bezwaar tegen gemaakt kunnen worden om het kleine West-Indische broertje van de Nederlandse Raad van State af te schaffen.

Deze provincies zullen geconfedereerd worden in het Gewest Nederlands West-Indië.

Bij het formuleren van de taak — de bevoegdhedenspheer — van de gewestelijke organen komt, in sterker mate dan bij de provincies, naar voren het hogere niveau waarop de verhouding van Nederlands West-Indië tot het Koninkrijk in Europa staat dan die van de Nederlandse provincie tot voorzegd Koninkrijk. Reeds hierboven kwam dit tot uiting, waar gerept wordt van strijd der provinciale verordeningen met het algemeen belang der Nederlands-Indonesische Unie, en niet genoemd werd strijd met het algemeen belang, sc. het Nederlands algemeen belang.

Nederlands West-Indië is niet een onderdeel van het Koninkrijk gelijk de Nederlandse provincies, bestanddelen van het Rijk in Europa, dit zijn. De belangspheer is van dusdanig eigen aard dat incorporering van Nederlands West-Indië als twaalfde provincie in Nederlands staatsverband door vrijwel niemand in overweging genomen wordt.

De belangen met Nederland — en daarmede de verhouding tot het Koninkrijk — zijn niet vele anderen dan die, welke betrekking hebben op de buitenlandse betrekkingen, defensie, financiën, en die, welke onderwerp zijn van economische en culrele aard. Andere belangen laten zich m.i. moeilijk denken. Men ervaart dan, dat dezen dezelfde punten zijn, welke blijkens artikel 7 lid 3 van het accoord van Rijswijk als gemeenschappelijke belangen van Nederland en de Verenigde Staten van Indonesië beschouwd worden!

Erkent men dit, dan moet daaruit voortvloeien, dat boven de belangen van het gewest Nederlands West-Indië slechts kunnen uitgaan de belangen van het grote, gelijksoortige belangen hebbend geheel: de Nederlands-Indonesische Unie.

Anderzijds behoeft dit geenszins te impliceren, dat nu ook Nederlands West-Indië een „souvereine staat" wordt! De band met Nederland zal van nauwer aard kunnen zijn dan die van Nederland met de componenten van de federatie, welke de Verenigde Staten van Indonesië zal heten.

Reeds dadelijk komt dit tot uiting in de figuur van den Gouverneur van het gewest. Deze ambtsdrager wordt benoemd door den Koning als Hoofd der Nederlands-Indonesische Unie, en is aan den Koning verantwoording schuldig voor zijn beleid nopens onderwerpen, waarin hij als orgaan der Nederlands-Indonesische Unie handelt.

Het bestuur van het gewest berust bij den Gouverneur en bij „de Gewestelijke Staten". Ook deze Staten zullen, voor een vastgestelde termijn, gekozen worden door en uit de (mannelijke en

vrouwelijke) ingezetenen van het gewest naar algemeen — of enigzins beperkt algemeen — kiesrecht.

Tot de taak van het Vertegenwoordigende Lichaam van het gewest zal gerekend moeten worden:

1. de regeling en het bestuur van de huishouding van het gewest en het coördineren van de onderscheidene belangen van het gewest;
2. het houden van toezicht op het beleid van de provinciale Staten;
3. het onderhouden van de band tussen het Gewest en de Nederlands-Indonesische Unie.

Naast de belangen, welke te begrijpen zijn onder de huishouding van het Gewest is van gewestelijk belang, dat de regelingen der onderscheidene provincies niet met elkaar in strijd komen. Het is mitsdien een gewestelijk belang, dat zodanige provinciale regelingen gecoördineerd worden. M.a.w.; het Gewest zal zich provinciale belangen kunnen aantrekken wanneer het (hogere) gewestelijke Bestuur dat nodig oordeelt, als wanneer automatisch de, met elkaar strijdige, provinciale regelingen ophouden te gelden.

Gelijk in de Provincie, worden de gewestelijke verordeningen ontworpen door den Gouverneur, in samenwerking met een aantal (van 2 tot 4) uit en door de Gewestelijke Staten te benoemen „gedelegeerden. Ook deze gedelegeerden zijn verantwoording schuldig aan de Gewestelijke Staten.

De Gouverneur is voorzitter van de vergadering van de Gewestelijke Staten, aan welke hij de verordeningen ter goedkeuring aanbiedt. De Staten hebben het recht van initiatief en amendement. De gewestelijke verordeningen treden niet in hetgeen van algemeen belang der Nederlands-Indonesische Unie is. De Gouverneur, die de vertegenwoordiger is des Konings als Hoofd der Nederlands-Indonesische Unie, heeft in de gevallen waarin hij zodanige strijd aanwezig acht, schorsende bevoegdheid, en de Koning vernietigt deze strijdige verordeningen.

Ook zonder voorafgaande spontane schorsing door den Gouverneur zal de Koning de verordeningen kunnen vernietigen — zo nodig na eerst den Gouverneur gelast te hebben dezelve te schorsen — hetgeen mogelijk zal zijn doordat alle gewestelijke verordeningen terstond door den Gouverneur aan den Koning worden medegedeeld.

De bepalingen van gewestelijke verordeningen, in welker onderwerp door of vanwege een „Rijksverordening" wordt voorzien, houden van rechtswege op te gelden.

Ook hier is weder geen plaats voor een begrenzing bij de Wet van hetgeen gewestelijk belang is. De ontwikkeling van het samengaan van Nederlands West-Indië met Nederland in de Nederlands-Indonesische Unie zal moeten uitmaken wat het algemeen belang dier Unie zal zijn. Alles, wat daaronder niet valt, is dan gewestelijk belang.

Het „Koninklijk Besluit", waarbij een met dit algemeen belang der Nederlands-Indonesische Unie strijdige verordening wordt vernietigd, zal niet gecontrasigneerd kunnen worden door den Minister, die thans als Minister van Overzeese Gebiedsdelen deel uitmaakt van de Nederlandse Regering en als zodanig verantwoordelijk is aan het Nederlandse Parlement. Zolang evenwel de uitwerking van het accoord van Rijswijk niet tot stand gekomen is, zolang dus niet geregeld zijn de organen van de Nederlands-Indonesische Unie, zolang niet bekend is hoe deze Unie „geregeerd" zal worden en van de verantwoordelijkheid dier „Regeerders" niets vaststaat, blijft de constructie, waarmede ik mij thans bezig houd, een lek vertonen. Mijn gedachten *gaan uit naar „Rijksministers"*, die verantwoordelijk zijn aan een „Rijksparlement", welke Rijksministers, ieder op het terrein zijner verantwoordelijkheid, zullen contrasigneren het „Koninklijk Besluit" van vernietiging der Nederlands West-Indische verordeningen [1]).

Naast het uitoefenen van de verordenende bevoegdheid behoren de Gewestelijke Staten in eerste instantie te oordelen over de vraag of een provinciale verordening in strijd is met het algemeen gewestelijk belang. Het beleid der Provinciale Staten (teneinde de zaak duidelijk te stellen worde herhaald: de autonomie der kleinere West-Indische gemeenschappen) wordt dus allereerst onderworpen aan de repressieve controle van een volksvertegenwoordiging, welke het grotere West-Indische geheel kan overzien, en waarin uitsluitend onderdanen van Nederlands-West-Indië zitting hebben. Hier is dus geen bemoeiënis van „vreemden" in West-Indische zaken, doch een beoordeling door „eigen mensen".

Alvorens zodanige, met het gewestelijk belang strijdige, ver-

---

[1]) Inmiddels heeft, volgens persberichten, mr. Jonkman op 17 December 1947 in de Tweede Kamer zich uitgelaten, dat de Regering voorshands is teruggekomen op de gedachte van een „Rijksparlement" en thans overweegt een periodieke samenkomst der Ministers van de onderscheidene Rijksdelen. Niet is gebleken hoe de Minister zich hierbij de rol van West-Indië voorstelt.

ordening ter vernietiging voor te dragen, pogen de Gewestelijke Staten de Provinciale Staten te brengen tot de gewenste wijziging in hun verordening. Eerst na weigering kan tot het voorstel van vernietiging worden overgegaan.

Tussen het Gewest Nederlands West-Indië en de Nederlands-Indonesische Unie behoort een verbinding te bestaan, en de stem van Nederlands West-Indië behoort in de Hoge Vergadering van die Unie gehoord te worden, vertolkende eigen klanken en in die Unie voorsprekende eigen belangen. Tot het beoordelen van die belangen zijn het best in staat de Gewestelijke Staten, die immers in voortdurend contact met het Bestuur van het gehele gewest staan. Daarom worde voorgesteld om de vertegenwoordigers van Nederlands West-Indië in het „Rijksparlement" te doen verkiezen door de Gewestelijke Staten uit hun midden [1]).

Hoezeer, gelijk hiervoren betoogd, omtrent de staatsrechtelijke structuur van de Nederlands-Indonesische Unie tot dusver niets vaststaat en het dus niet mogelijk is reeds thans uitwerkingen te concipiëren met betrekking tot het Gewest Nederlands West-Indië, moet als zeer waarschijnlijk geacht worden het ontstaan van een Orgaan, dat regelingen, geldend voor de gehele Unie en behelzende bepalingen van algemeen unionistisch belang, in het leven roept, de „Rijksverordeningen". Het lijkt daarbij waarschijnlijk, dat détailregelingen, voortvloeiende uit deze „Rijksverordeningen", ter nadere vaststelling worden overgelaten aan de gebieden, welke tezaâm de Nederlands-Indonesische Unie vormen: een selfgovernment dus op unionistische grondslag. Het zal dan de taak van de Gewestelijke Staten zijn om deze uitvoeringsverordeningen vast te stellen.

Het kan geschieden, dat de Gewestelijke Staten hun taak, de hun toevertrouwde belangen, verwaarlozen. Alsdan moet het weer het „Rijksparlement" zijn, dat aan het Gewest opdraagt de gewenste verordeningen te maken, hetgeen mede tot de taak van de Gewestelijke Staten zal behoren.

Blijven de Gewestelijke Staten in gebreke de verordeningen vast te stellen, waarop in de laatste twee alinea's gedoeld is, dan zal tot derzelver vaststelling moeten overgaan de Gouverneur van het Gewest, die daartoe last ontvangt van den Koning en Dezen deswege verantwoording schuldig is.

De uitvoerende macht in het Gewest zal, tezamen met het dagelijks beleid, gelegd worden in handen van den Gouverneur,

---

[1]) Zie noot op bladz. 44.

die in deze taak wordt terzijde gestaan door de reeds genoemde gedelegeerden, zulks met dien verstande, dat dezen laatsten slechts regardeert het dagelijks beleid voor zover dit betreft de gewestelijke belangen. De gedelegeerden zijn, evenals de raden in de provincie, verantwoordelijk jegens de Gewestelijke Staten.

Uit het bovenstaande volgt reeds voor een groot deel welke de taak en welke de positie van den Gouverneur van het Gewest zal zijn.

Reeds is opgemerkt, dat de Gouverneur benoemd wordt door den Koning als Hoofd van de Nederlands-Indonesische Unie en dat de Gouverneur aan den Koning verantwoording schuldig is.

De positie van den Gouverneur is dubbelzijdig. Enerzijds is hij vertegenwoordiger van den Koning als Hoofd der Nederlands-Indonesische Unie, anderzijds is hij orgaan van het Gewest.

Behalve hetgeen in het voorgaande omtrent de taak des Gouverneurs als vertegenwoordiger van de belangen der Nederlands-Indonesische Unie is medegedeeld, kan nog als verder deel van zijn plichten en bevoegdheden worden gesteld het opperbevel van de in Nederlands-West-Indië aanwezige strijdkrachten, het uitoefenen van het recht van gratie enz.

Als orgaan van het Gewest is de Gouverneur voorzitter van het Executieve Lichaam en voorzitter van het Wetgevend Lichaam. In deze hoedanigheden staat de Gouverneur in nauwer contact met het staatkundig leven dan de Gouverneurs van Suriname en Curaçao krachtens de staatsregelingen van 1936. Zijn dezen als het ware „onderkoning" van hun gebiedsdeel, in bovenstaande constructie is de Gouverneur van het Gewest Nederlands West-Indië een, aan het bestuur van zijn gewest actief deelnemende, figuur in het autonome Rijksdeel in het Westelijk Halfrond.

In het tijdvak 1816–1845, dit is in de autocratische regeerperiode, hebben Suriname en Curaçao één Gouverneur-Generaal gekend. Tot beider partijen voldoening is destijds aan deze vereniging een einde gemaakt.

Men overwege thans, een eeuw later, opnieuw een vereniging. Indien deze vereniging, deze federatie, aan de samenstellende delen volledige vrijheid laat tot regeling hunner eigen belangen, en deze federatie slechts beoogt federatief te verzorgen die belangen, welke werkelijk gemeenschappelijk zijn — gemeenschappelijk enerzijds wat aangaat de interne West-Indische belangen, gemeenschappelijk anderzijds de West-Indische belangen in het

grote Nederlands-Indonesische-West-Indische Verband, dan zal, naar mij wil voorkomen, de hechtste basis gevonden kunnen worden om zowel tegemoet te komen aan de verlangens naar autonomie van West-Indië als om te construeren de band, welke de West verbindt met het Moederland én met de Oost.

Gorinchem, September 1947

D. L. UYTTENBOOGAART †

Op 1 Aug. 1947 stierf te Heemstede, in de ouderdom van bijna 75 jaren, dr DANIEL LOUIS UYTTENBOOGAART, een bekend entomoloog, die van Juni-Nov. 1900 Suriname bezocht om handelsbelangen bij de goudindustrie te controleren, en van deze gelegenheid gebruik maakte om een belangrijke insectenverzameling bijeen te brengen (*Tijdschr. Entom.* *44*, p. 5, *45*, p. 36 en 112, *87*, p. 95). Een groot deel van zijn vangsten is via de collectie Veth over de verzamelingen van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden verspreid Het overige is thans terechtgekomen in het Zoölogisch Museum van Amsterdam, met uitzondering van de snuitkevers — waarin UYTENBOOGAART zich had gespecialiseerd — die zich eveneens te Leiden bevinden. Op biologisch gebied waren de belangrijkste waarnemingen wel die betreffende het merkwaardige instinct van de roofwants *Beharus lunatus*, die zijn voorpoten in de uitvloeiende hars van de gomboom doopt om ze daarna als lijmstok bij de vangst van zijn prooi te gebruiken.

P. W. H.

DE BETALINGSBALANS EN HET GELDWEZEN VAN SURINAME TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG [1])

DOOR

H. W. J. BOSMAN

De betalingsbalans.

Over de ontwikkeling van verschillende bedrijfstakken van Suriname tijdens de oorlogsjaren 1940–1945 is op het ogenblik wel het voornaamste bekend. Vooral de uitbreiding der bauxietontginning, de achteruitgang van de plantagelandbouw, de aanleg van wegen en defensiewerken en in verband hiermee de toenemende schaarste aan arbeidskrachten vielen op.

In dit artikel willen wij eerst enkele aspecten nog eens nagaan aan de hand van een ruw berekende betalingsbalans en daarna zullen wij enkele monetaire kwesties beschouwen.

Bij het opstellen van een betalingsbalans voor Suriname zijn wij ervan uitgegaan, dat de debetzijde gelijk moet zijn aan de creditzijde, m.a.w. dat een betalingsbalans steeds in evenwicht moet zijn. Is er immers een verschil tussen lopende ontvangsten en uitgaven, dan wordt dit gedekt door goudbeweging of kredietverlening.

In dit opzicht vertoonde Suriname's betalingsbalans vóór de jongste oorlog een eigenaardige trek. De invoer overtrof elk jaar de uitvoer en dit verschil werd gedekt door een subsidie van Nederland.

Gaan wij thans na, hoe deze toestand zich ontwikkeld heeft tijdens de oorlog en beschouwen wij daartoe de geconstrueerde betalingsbalans.

---

[1]) Dit artikel werd oorspronkelijk geschreven als deel van een scriptie. Ik dank de heren Mr. A. van Traa en W. R. Menkman voor hun waardevolle aanwijzingen.

Int. betalingsbalans Suriname over de jaren 1940 t/m 1945
(in *f* 1000)

Ontvangsten		*Uitgaven*	
Uitvoer (1)	60.267	Invoer (4)	83.868
Kapitaalimport, subsidie enz. door Ned. Regering (2)	18.824	Bijdrage aan de oorlog (5)	5.000
		Geschenken aan Nederland in '45 (6)	350
Andere kap. imp. (3)	51.115	Dividend en rente (7)	30.000
		Kort crediet aan buitenland (8)	10.988
	130.206		130.206

De verschillende posten kunnen als volgt verantwoord worden:

(1) en (4): totale uit- en invoer 1940/1945, gesommeerd uit de Handelsstatistiek van Suriname.

(2): ontleend aan: ,,De Rijksfinanciën gedurende de oorlogsjaren 1940–1944", bl. 30. Hier vindt men onder F 2 de uitgaven van de Nederlandse Regering te Londen over de verschillende oorlogsjaren ten behoeve van Suriname, w.o. meest defensieuitgaven. De som bedraagt £ 2476.900. Omgerekend tegen een koers van *f* 7.60 is dit het bedrag onder (2).

(3): sluitpost, verkregen door de posten (1) en (2) tezamen af te trekken van de debetzijde.

(5): Ontleend aan een mededeling op bl. 38 van de Rijksbegroting 1947. Dit bedrag werd ,,vrijwillig aan de Ned. Regering te Londen afgedragen". Het is niet duidelijk of hier ook de lening onder begrepen is, die tijdens de oorlog in Suriname werd gesloten. Dit is aangenomen.

(6): Ontleend aan een artikel ,,Suriname in oorlogstijd" in ,,Commentaar" van 6 Mei 1946.

(7): Als volgt geschat: Op bl. 169 van zijn boek ,,Suriname 1900–1940" geeft Mr. A. van Traa enkele getallen, waaruit blijkt, welk deel van de bauxietuitvoer in 1936 en 1937 aan Suriname ten goede kwam in de vorm van belastingen, retributies, lonen, salarissen enz. Dit percentage beliep ongeveer 40%. Als wij nu ditzelfde percentage toepassen op de oorlogsjaren, dan moet van de totale bauxietuitvoer ad *f* 52,4 mill. ongeveer 30 mill. als surplus-waarde voor het buitenland worden gerekend. Dit bedrag omvat dan de rente en het dividend van het in de bauxietontginning gestoken kapitaal. (Aan de Overheid droeg de Surinaamse Bauxite Mij. in deze jaren *f* 15 mill. af, in de vorm van belastingen, concessiegelden, retributies enz.).

(8): Berekend uit de balansen van 31 Dec. 1945 en 31 Dec. 1939 van De Surinaamse Bank. De posten „Bankiers en Correspondenten" en „Belegging in U.S. Schatkistbiljetten", balans 1945 debet, werden opgeteld. Daarvan werden afgetrokken „Bankiers en Correspondenten", balans 1945 credit en dezelfde post op de Balans van 1939 debet. De aldus berekende toename van het deviezenbezit vormt kort crediet aan het buitenland.

Ongetwijfeld zijn verschillende cijfers ruwe benaderingen, maar wij menen, dat deze opstelling op grond van het beschikbare materiaal voldoende verantwoord is.

De post „Andere Kapitaalimport" is eenvoudig als sluitpost genomen, daar debet- en creditzijde immers zoals wij zagen, dezelfde som moeten vertonen.

Deze laatste kapitaalimport van ruim 51 millioen omvat de bouw van de nieuwe bauxietinstallaties van de Surinaamse Bauxite Mij. en de Billiton Mij. en de aanleg van wegen, de uitbreiding van het vliegveld en de bouw van verdedigingswerken, voorzover deze bekostigd werden door de Regering van de Verenigde Staten. Voorzover de Nederlandse Regering dergelijke objecten heeft gefinancierd, vindt men het bedrag hiervoor als deel van de 18,8 millioen van post (2). De gehele kapitaalimport zou dus bijna 70 (nl. 18,8 + 51,1) millioen hebben bedragen, als onder post (2) ook niet enkele zuiver consumptieve uitgaven waren voorgekomen, zoals salarissen en dekking van het begrotingstekort van 1940, dat 2 millioen bedroeg. Na 1940 heeft Nederland niet meer hoeven bij te passen.

Wij zullen nu nog nagaan, of dit bedrag van ± *68 millioen* ook niet langs andere weg kan worden berekend. In het Econ. Bericht No. 2 van de Stichting West Indië-Nederland (Dec. 1946) wordt vermeld: „De versterkte bauxiet-ontginning door de Amerikaanse Maatschappij en het aanvatten daarvan door de Billiton-Maatschappij bracht veel geld in omloop en wel ca. Sf 20 millioen (Sf = Surinaamse Guldens). Het Amerikaanse leger bracht ca. Sf 12 millioen in circulatie en de bovengenoemde defensiewerken ca. Sf 20 millioen". Wij moeten aannemen, dat dit zijn lonen en betaling voor door de bevolking geleverde producten. Een deel van de kapitaalimport zit hier dus in. Het andere deel bestaat voornamelijk uit machines en motoren voor de bouw der fabrieken, defensiewerken enz. benodigd. Wij hebben in de invoerstatistiek nagegaan, wat de waarde was van een aantal in deze jaren ingevoerde goederen, als motoren, machines,

spoorstaven, stalen platen e.d. Deze greep was natuurlijk tamelijk willekeurig, maar wij hebben juist die goederen genomen, die o.i. voor de investeringen in defensie of bauxietmijnbouw hebben gediend. Wij kwamen op 13 mill. gulden. Dit, gevoegd bij de 52 millioen uitbetaalde lonen geeft *65 millioen* als kapitaalimport, welk bedrag dus 3 millioen verschilt met het boven gevonden bedrag. Dit verschil is te verklaren uit de ruwe schattingsmethoden, vooral bij de laatste poging en misschien uit het feit, dat ook consumptiegoederen voor de Amerikaanse troepen zijn ingevoerd, die evenmin betaald behoefden te worden.

Het zou belangwekkend zijn te weten, welk deel van deze kapitaalimport ten goede is gekomen aan de bauxiet-installaties en de wegen, dus productief besteed werd en welk deel aan de defensiewerken. Toch kan gezegd worden, dat het productieapparaat in de oorlogsjaren op deze manier behoorlijk is toegenomen, zij het ook, dat de verwaarlozing der plantages een ernstig interen van kapitaal betekende.

Het geldwezen.

Het eerste, dat ons opvalt bij een beschouwing over de monetaire ontwikkeling van Suriname in de oorlogsjaren is de geweldige toename van de geldhoeveelheid, die blijkt uit de volgende cijfers, ontleend aan of afgeleid uit de jaarverslagen van de Surinaamse Bank.

	31 Dec. 1939	*31 Dec. 1945*	*31 Dec. 1946*
Metaalgeld	±2.200.000	± 2.900.000	± 2.655.000
Bankbiljetten	1.392.340	11.363.200	12.083.900
Zilverbons		576.600	p.m.
Giraalgeld	1.019.929	6.365.222	6.706.919
	±4.612.269	±21.205.022	±21.500.000

Als „giraalgeld" is genomen de bedragen op de balans der Surinaamse Bank onder het hoofd: „Rekening-courant saldo's Suriname". Hieronder vallen ook kleine bedragen aan termijndeposito's.

Om nu een indruk van het geldteveel te krijgen, zou men deze geldhoeveelheid moeten vergelijken met het nationale inkomen. Dit cijfer is echter voor Suriname niet beschikbaar. Als enige maatstaf hebben wij daarom de Overheidsontvangsten genomen. Wij beseffen zeer wel, dat een verandering in de Overheidsontvangsten niet parallel hoeft te lopen aan een verandering

in de geldhoeveelheid, al was het alleen maar door invoering van nieuwe en verhoging van bestaande belastingen. Maar toch is er ongetwijfeld enig verband tussen nationaal inkomen en Overheidsontvangsten, zodat we de geldhoeveelheid met de laatste hebben vergeleken. Als geldhoeveelheid hebben we deze keer alleen bankbiljetten en giraalgeld genomen, daar voor de andere geldsoorten geen jaarcijfers beschikbaar waren.

	I Bankbiljetten + giraalgeld	II Overheids-ontvangsten	$\frac{I}{II}$ %
1938	2210	4.243	52
39	2412	4.034	60
40	3579	4.725	76
41	6398	6.941	92
42	13060	10.293	127
43	18845	14.379	131
44	20958	12.995	161
45	17728	7.743	229
46	18791	12.672	150

Hoe ruw deze maatstaf ook moge zijn, toch ziet men hieruit wel, dat er een grote zwevende koopkracht in Suriname is ontstaan.

Hoe is nu al dit geld in de Surinaamse maatschappij gekomen?

Vooral de bouw der bauxietinstallaties en der defensie-werken, hetzij dat deze productief of improductief waren, heeft zeer veel geld onder de bevolking gebracht. Dit geld werd, zo kunnen wij redeneren, door middel van De Surinaamse Bank en in mindere mate rechtstreeks door het Gouvernement in het verkeer gebracht De circulatiebank kreeg daartegenover deviezen op grond van de kapitaalimport vanuit de Ver.Staten en door de Ned. Regering. Zou voor dit geld voorzover het diende voor loonbetaling, weer worden geïmporteerd, dan zou het vanzelf weer verdwijnen. Inderdaad is er natuurlijk veel meer geïmporteerd dan vroeger, maar weinig aan consumptiegoederen, want er waren maatregelen tot invoerbeperking. Zo ontstond een grote zwevende koopkracht door de hoge lonen, die betaald werden en die voor een deel niet in consumptiegoederen werden omgezet.

Wij hadden een en ander exact willen nagaan aan de hand van een minitieus onderzoek van de balanscijfers der circulatie-

bank. Dit is echter onmogelijk, o.a. omdat de balans van 1939 de beide kantoren in Amsterdam en Paramaribo tezamen betreft, terwijl voor 1945 balansen zijn opgesteld voor elk kantoor afzonderlijk, vanwege het koersverschil tussen de Surinaamse en Nederlandse gulden. Globaal genomen kunnen we echter zeggen, op grond van de cijfers, dat de deviezenvoorraad van de Surinaamse Bank met ongeveer *f* 10,6 millioen is toegenomen. Daarvan komt echter 3,2 millioen ten name van het Deviezenfonds, zodat tegenover de rest ad 7,4 millioen nieuw bankgeld in omloop is gekomen, waarvoor niet geïmporteerd is, op de wijze zoals boven beschreven. Dit bedrag vormt dus de zwevende koopkracht.

Verder heeft de Bank sinds de Deviezenverordening van Febr. 1941 al het toen aanwezige en later gewonnen goud aangekocht, zowel ten behoeve van het Deviezenfonds als voor de dekking van haar bankgeld. Niet het gehele bedrag van deze aankopen werkte geldvermeerderend, want een deel van dit goud werd aan tandartsen en goudsmeden verkocht. Op grond van de gegevens op blz. 49 van het verslag der centrale bank over de oorlogsjaren, kan men zeggen, dat de aankoop van ongeveer 1500 kg. stofgoud een netto-inflationnair effect gehad heeft.
Hiervoor werd betaald *f* 1.80 per gram, d.w.z. ongeveer 2,7 mill. gulden.

In het begin van dit hoofdstuk zagen wij, dat de geldsomloop van 4,6 tot 21,1 mill. gestegen is. Van dit verschil van 16,5 mill. is dus 10,1 mill. verklaard door de zojuist besproken twee oorzaken. De verklaring van de overige 6,4 mill. zal wellicht moeten gezocht worden in het gestegen nationaal inkomen. Als men let op de grote bedrijvigheid in deze jaren en op de gestegen lonen, dan is het duidelijk, dat het volksinkomen inderdaad gestegen is, zo al niet reëel, dan toch zeker nominaal.

Ook om die reden moest de circulatie stijgen.

En tenslotte heeft ook de prijsstijging van de ingevoerde goederen invloed op de geldcirculatie gehad.

Volgens het Econ. Bericht no. 2 van de Econ. Stichting West-Indië-Nederland is het indexcijfer voor prijzen van importgoederen gestegen van 100 op 209.

Er is hier een wisselwerking, want de vermeerderde geldcirculatie heeft weer de neiging de andere prijzen en de lonen te doen stijgen. Toch heeft men deze tendentie behoorlijk in de hand gehouden, hetgeen blijkt uit het feit, dat de index van de levensstandaard op 160 à 165 geschat wordt, als 1939 op 100

wordt aangenomen, terwijl de prijzen van de eigen producten gemiddeld 2,5 maal zo hoog kwamen (Zie Econ. Bericht Eswin no. 2).

Hoewel er dus een geweldige zwevende koopkracht aanwezig is, is de omloopsnelheid van het geld gelukkig gering, daar er veel oppotting plaats vindt, vooral door de Brits-Indische bevolking. Verder zijn de prijsregelingen een rem.

Er is dus een geldteveel, maar dit is niet uitgewerkt en de spiraal van steeds stijgende lonen en prijzen, het duidelijke teken van een acute inflatie, heeft zich in Suriname niet voorgedaan. Men zou echter o.i. een deel van de te grote geldhoeveelheid kunnen wegwerken door de onder het beheer van de Bank zijnde deviezen aan te spreken en hiervoor te importeren. De geïmporteerde consumptie- of kapitaalgoederen worden dan immers betaald met de deviezen en de consumenten resp. ondernemers betalen het overtollige geld aan de Bank om die deviezen. te verkrijgen. Natuurlijk kan dit slechts zeer geleidelijk geschieden. In 1946 is de geldhoeveelheid nog iets toegenomen, o.a. door binnenl. credietverlening. De deviezenvoorraad nam af, behalve voor zover het Ned. guldens betrof.

HET ONDERZOEK VAN DE VISSEN VAN SURINAME

DOOR

DR F. P. KOUMANS [1])

Het is een verheugend verschijnsel dat voor de visfauna van Suriname meer belangstelling komt. Want de kennis van de vissen is niet alleen van belang voor de wetenschap en de dierkundigen, maar is tevens van economische betekenis in verband met de visserij.

Wanneer wij nagaan wat er voor de kennis van de Surinaamse vissen in de loop der jaren is gedaan, dan is dit meer dan men zou vermoeden. Reeds in 1824–1842 heeft de apotheker H. H. DIEPERINK vrij grote aantallen vissen uit Suriname naar het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden gezonden. Hij geeft, jammer genoeg, als vindplaats alleen Suriname op, zodat we van het verspreidingsgebied in Suriname niets weten. Toch vormt deze verzameling een uitgangspunt, want van de vroegere opgaven zijn de gegevens te vaag om ze te kunnen gebruiken.

De collectie Dieperink is voor een groot deel bewerkt door onze grote ichthyoloog dr P. BLEEKER, die als arts in Nederlands-Indië werkzaam was en 500 publicaties over vissen schreef, waarvan 11 over Surinaamse vissen, gepubliceerd tussen 1862 en 1876. De bekendste hiervan is: „Description des espèces de Silures de Suriname conservées aux Musées de Leide et d'Amsterdam", *Nat. Verh. Holl. Maatsch.* (*2*) *20*, 1864, 104 pp. Doch ook buitenlandse ichthyologen deden in hun publicaties mededelingen over vissen uit Suriname. Deze publicaties zijn echter zeer verspreid en vermelden dikwijls slechts een enkele soort uit ons gebied. Samenvattende geschriften over Suriname zijn er weinig. A. KAPPLER, een Duitser die lang in Suriname woonde, publiceerde een lijst van, in Stuttgart gedetermineerde vissen in „Holländisch Guiana", Stuttgart, 1881, p. 167. Deze naamlijst bevat nogal veel fouten en is alleen met de nodige voorzichtigheid

[1]) Rijksmuseum van Natuurlijke Historie, Leiden.

te gebruiken. In zijn bekende werk „Surinam....", Stuttgart, 1887, vindt men deze latijnse namen, en dikwijls ook de inlandse namen, in de tekst van het hoofdstuk over de vissen terug.

Tussen de jaren 1900 en 1911 werden in Suriname verschillende wetenschappelijke expedities, speciaal voor topografische verkenning van het binnenland, gehouden. Daarbij werden, meestal door de dokter van het gezelschap, onder de talrijke naturalia, ook vele waardevolle vissoorten verzameld. Zo geschiedde dit tijdens de Coppename-expeditie in 1901 door H. A. BOON, op de Saramacca-expeditie 1902/1903 door P. J. DE KOCK, gedurende de Gonini-expeditie 1903 en de Tapanahoni-expeditie 1904 door G. M. VERSTEEG en bij de Corantijn-expeditie 1910/1911 door J. F. HULK. Dit materiaal is aan de collecties van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie toegevoegd.

Maar ook particulieren verzamelden materiaal aan de kusten, op de vismarkt te Paramaribo en in het binnenland. Degenen die aan het Leidse museum vissen afstonden waren de handelaar in naturaliën FRANK, 1840–1849, KRAEPELIN & HOLM, 1861, STEENBERGHE, 1864, de verzamelingen welke dr BLEEKER van verschillende kanten ontving, H. VAN CAPELLE, 1901, de scheepsarts P. BUITENDIJK, 1904, D. HORST, 1907, de apotheker D. BOLTEN, 1910, de bioloog Jhr. W. C. VAN HEURN, 1911, Dr D. C. GEIJSKES, 1928, de preparateur van het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie H. W. C. COSSEE, 1939. Al deze verzamelingen zijn grotendeels reeds bewerkt en geven ons een indruk van de soortenrijkdom aan vissen van Suriname. Dr J. W. B. VAN DER STIGCHEL behandelde in zijn proefschrift, „South American Nematognathi" 'Leiden, 1946 — later verschenen als „The South American Nematognathi of the Museums at Leiden and Amsterdam", *Zool.Meded.Leiden 27*, 1947 — de Surinaamse meervallen. Hij bestudeerde daarbij zowel het materiaal dat ook voor BLEEKER's publicaties als basis gediend had, als het later verzamelde.

Van de buitenlandse publicaties waarin Surinaamse vissen behandeld worden, wil ik er slechts één noemen: C. H. EIGENMANN, The freshwater fishes of British Guiana, *Memoirs Carn. Museum 5*, 1912, 554 bladz., 103 platen. Hierin worden van Brits Guyana 362 soorten genoemd, terwijl van Suriname 118 soorten worden opgegeven en van Frans Guyana 75. Wanneer wij daarbij tellen wat we sindsdien nog van de zoetwatervissen èn de zeevissen te weten zijn gekomen, dan kennen wij nu 213 soorten van Suriname! Dit aantal is stellig nog lang niet het

aantal soorten dat werkelijk voorkomt, maar het geeft ons toch een indruk van de visfauna van Suriname, die grotendeels wel te vergelijken zal zijn met die van Brits Guyana. — De publicatie van EIGENMANN is voor Suriname van grote waarde, niet alleen omdat het tot nu toe de uitvoerigste over Guyana is, maar tevens omdat zij laat zien hoe Suriname nog pas ontgonnen terrein is in verhouding tot de naastbij gelegen landstreken.

De visfauna van Suriname is te verdelen in de zeevissen en de soorten die in het zoete water leven. De eerste beperken zich niet alleen tot de kust van Suriname, maar worden langs een groot deel van de noordkust van Zuid-Amerika aangetroffen en vormen zodoende mede een onderdeel van de visfauna van het West-Indische gebied. Sommige soorten zijn alleen gevonden aan de kust van de drie Guyana's en Venezuela; de meeste hebben echter een veel grotere verspreiding en zijn in het West-Indisch gebied overal te vinden waar de levensvoorwaarden hun het voorkomen mogelijk maken; enkele gaan nog verder, tot langs de kusten van de zuidelijke staten van Noord-Amerika en voorbij de Bahama-eilanden, of leven ook in andere tropische en subtropische zeeën.

Het is voor de riviervissen minder vanzelfsprekend dat Suriname geen eigen visfauna bezit. De rivieren van Suriname toch staan niet in verbinding met andere rivieren van Zuid-Amerika, maar ondanks dit, is het verspreidingsgebied van de meeste soorten vrij groot. Er zijn wel enige soorten van riviervissen in Suriname gevonden, die nog niet van vindplaatsen daarbuiten bekend zijn, doch dit aantal is gering en veroorlooft ons niet — ook al omdat we nog lang geen volledig overzicht hebben van de plaatselijke visfauna — er thans reeds een grote betekenis aan te hechten. De meeste riviervissen van Suriname zijn ook in Brits- en Frans-Guyana gevonden, vele zelfs in het stroomgebied van de Amazone en de Orinoco; enkele soorten in nog verder af gelegen rivieren van Zuid-Amerika. Deze verspreiding staat wellicht ten dele in verband met het ontstaan van het vasteland van Zuid-Amerika, waarover in de *Encyclopaedie van Ned. West.-Indië* op bladz. 290, onder „Fauna", een en ander wordt gezegd.

In Suriname is de laatste jaren weer belangstelling ontstaan voor de visfauna, mede in verband met problemen, die de visserij betreffen. Dit was de aanleiding, dat door Dr D. C. GEIJSKES gedurende de oorlogsjaren 1942–1945 opnieuw een groot aantal vissoorten in Suriname zijn verzameld, die naast nauwkeurige

vindplaatsopgaven, grotendeels ook van de inlandse namen zijn voorzien. Deze belangrijke collectie is thans in het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden in bewerking. Voordien kenden wij slechts van een 50-tal soorten de latijnse èn de inlandse naam, en we kennen nog wat inlandse namen, zonder te weten, bij welke vissoort ze behoren. Uit een visserij-biologisch oogpunt is zowel de nauwkeurige vindplaats in Suriname, alsook de inlandse naam der marktvis-soorten zeer gewenst. Het is te hopen, dat Suriname op deze wijze ook in de toekomst haar medewerking zal blijven verlenen.

BETHESDA

Terwijl het *Surinaams Verslag* 1940, in druk verschenen in 1947, ons inlichtte over de leprabestrijding in Suriname in het algemeen, zoals de stand van dien tak van ziekenzorg was in 1939, beschikken wij thans over recenter gegevens, voor zover betreft één der drie leprozerieën welke het land rijk is, vervat in de vijftigste aflevering van de bekende *Stemmen uit Bethesda*. Wij vinden immers daarin het jaarverslag van het Centraal-Comité ter behartiging der belangen in Nederland van „De Protestantse Vereniging tot Verpleging van Lepralijders in Suriname" over het jaar 1946.

Vergelijken wij de cijfers uit het Sur. Versl. met die uit het verslag van het Comité, dan blijkt dat het aantal verpleegden in Bethesda in acht jaar ongeveer gelijk gebleven is, 167 in 1939, tegen 176 in 1946; in eerstgenoemd jaar had de R.K. inrichting 180 patiënten, de gouvernementsinrichting 240.

Dat de melaatsheid in Suriname nog altijd een ernstig kwaad is, wordt aangetoond door het aantal nieuwe gevallen, in 1939 geconstateerd, zijnde 866; in zeer voorzichtige bewoordingen werd te kennen gegeven dat wellicht het aantal gevallen onder kinderen de laatste tien jaar afgenomen was.

Het Bethesda-verslag van 1946 geeft, even voorzichtig, iets ten beste over de behandeling met het nieuwe middel Promine, dat nog te kort in toepassing is om uit de verkregen resultaten conclusies te mogen trekken. Toch vermeldt het Bethesda-verslag van 1946 enige gevallen van verbetering in den toestand van sommige patiënten op wie dit middel toegepast is.

Promine is helaas nog zeer kostbaar en de behandeling er mede moet jarenlang voortgezet worden; iedere patient op wien het middel toegepast wordt kost in Bethesda vijf honderd gulden per jaar.

De laatste oorlog heeft ook op de samenstelling van het verplegend personeel van Bethesda invloed gehad; Duitse zusters, waarvan er in 1946 nog slechts drie in functie waren, moeten door Nederlandse vervangen worden.

October 1947. M.

BOEKBESPREKING

Waarnemingen omtrent het legeren van zeven variëten van rijst in Suriname door C. E. DROOGLEEVER FORTUYN-VAN LEYDEN. Meded. Landb. Econ. Zaken Suriname 5, Apr. 1946, 57 blz., 4 tab. buiten de tekst.

Het legeren van bijna rijpe halmen is een verschijnsel dat bij granen veelvuldig voorkomt en als een bezwaar voor het goede oogsten wordt aangemerkt, vooral als dit oogsten mechanisch geschiedt. Dit onderzoek had ten doel na te gaan, welke factoren het legeren beïnvloeden en hoe enige veel voorkomende rijstsoorten in Suriname zich t.o.v. het legeren gedragen. Onderzocht werden: Rexoro, Skrivimankoti, H79, Padi tjina en drie Nickerie-variëteiten: 41K2A, 37D3 en 37C1.

Het al of niet legeren van rijst blijkt niet te kunnen worden toegeschreven aan één erfelijke factor; het hangt samen met complexen van eigenschappen welke ten dele correlatief zouden kunnen zijn verbonden. Deze eigenschappen hebben betrekking op het wortelstelsel, de stengel, de bladschede en de bladschijf.

Bij de onderzochte ,,variëteiten" hangt een goed ontwikkeld wortelstelsel samen met een sterke stengel of met stevige bladeren en een nauw de stengel omsluitende bladschede. Het uitstoelingsvermogen staat in omgekeerde verhouding tot het vermogen om de twee bovengenoemde eigenschappen te ontwikkelen. (Dit geldt niet binnen de variëteit!). Het productievermogen staat daarentegen in rechte verhouding tot het uitstoelingsvermogen.

Hierbij kan worden opgemerkt: 1. Planten met een goed-ontwikkeld of diepgaand wortelstelsel hebben minder uitstoelingsvermogen dan plan ten met een kort wortelstelsel, dat minder uitgebreid is, wat het aantal wortels per tak betreft. Dit maakt H79 en Skrivimankoti tot goede uitstoelers; Rexoro tot een slechte uitstoeler. 2. De sterkte van de lage internodia beïnvloedt het al of niet-legeren van de stengel. Deze eigenschap maakt Rexoro tot een niet-legeraar, Padi tjina tot een min of meer legerings-resistente variëteit. 3. Een sterke, vaste bladschede rondom een zwakke stengel bevordert de rechte stand van het gewas. 4. De hoogte van de plant beïnvloedt het legeren. Deze factor draagt bij tot het resistent zijn tegen legeren van de Nickerie-variëteiten, die een korte, maar niet buitengewoon sterke stengel hebben; zij maakt, dat Padi tjina door zijn grote hoogte, ondanks zijn sterke stengel tot de min of meer belangrijke legeraars behoort. 5. Een goed ontwikkeld wortelsysteem beïnvloedt het transpiratieproces gunstig. Het diepgaand wortelsysteem van Rexoro maakt deze tot een plant welke haar turgor niet gauw verliest; het minder diepgaande maar uitgebreide wortelsysteem van Padi tjina maakt, dat deze planten min of meer turgescent blijven, ook lang nadat het veld is drooggelegd. Het vermogen om het bladoppervlak te verkleinen bij te sterke verdamping, door toevouwen van de bladschijf om de middennerf maakt, dat de Nickerie-variëteiten lang hun stijfheid behouden na drooglegging van het veld.

Aan het slot van haar wetenschappelijk ten volle verantwoorde verhandeling geeft de schrijfster nog enkele wenken tot verbetering van de planten door kruising, welke hun nut in de praktijk van de mechanische rijstbouw stellig zullen bewijzen.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

KRONIEK

SURINAME

Niet lang geleden kwam in een der Surinaamse nieuwsbladen een merkwaardig bericht voor.

Op een avond was, in een der buitenwijken van Paramaribo, een vrouw, door de duisternis misleid, in een trens (= sloot of greppel langs den weg) gevallen; zij lag daar hulpeloos en liet een gekreun horen. De voorbijgangers liepen haastig door en boden geen hulp, want.... het was in de nabijheid van een kerkhof en het geluid kon van een jorka (spook) afkomstig zijn. Dat de vrouw ten slotte uit haar benarden toestand bevrijd werd, was te danken aan één jongeman, die haar te hulp kwam, ondanks de waarschuwingen van anderen.

Dit geval speelde zich niet af in een dorp van heidense bosnegers, doch in de stad, het centrum van het bestuur, dat ingevolge art. 157 der geldende staatsregeling tot taak heeft de verspreiding van verlichting en beschaving aanhoudend te bevorderen.

Dat het bijgeloof, d.i. de heidens-afrikaanse superstitie, in Suriname nog welig tiert, is in dit tijdschrift al eens door een bij uitstek deskundig schrijver in het licht gesteld, als ook dat het euvel in kwestie niet tot de minst ontwikkelden beperkt is. En dat de overheid, bij het uitvoeren van haar opvoedende taak, niet kan volstaan met het goede te brengen, doch ook het verkeerde heeft te bestrijden, blijkt uit het nog altijd niet overbodig geworden zijn der strafbepalingen tegen afgoderij.

Geeft men zich met betrekking tot den culturelen toestand der bevolking rekenschap van de werkelijkheid, dan dringt zich de vraag op, of algemeen kiesrecht wel het eerst nodige is voor Suriname. Uitgaande van de, thans wellicht verouderde opvatting, dat dit gewest Nederlands zorgenkind is, zou men wensen dat het moederland dit kind nog wat langer bij de hand zou kunnen leiden en het nog het een en ander zou kunnen medegeven op den weg naar de zelfstandigheid.

Er zou dan niet in de eerste plaats gedacht worden aan algemeen kiesrecht, hetwelk de bevolking van Europees Nederland zich zelf pas dertig jaar geleden heeft toegekend. Wel wordt er overwogen zekere groepen der Surinaamse bevolking slechts indirect het kiesrecht te doen uitoefenen, doch in de practijk lijkt deze restrictie alleen betekenis te zullen hebben voor zekere, buiten het centrum gelegen dorpsgemeenschappen. Welke andere differentiatie zou uitvoerbaar en rechtvaardig zijn?

Intussen, het schijnt thans niet meer de vraag te zijn wat Nederland aan Suriname te geven of toe te staan heeft, maar wat Suriname geacht wordt te verlangen, of te eisen.

Twede helft Januari 1948 zal eindelijk de lang verwachte rondetafelconferentie plaats hebben. Suriname zal daaraan deelnemen met acht

personen, door het zittende vertegenwoordigende lichaam aangewezen, buiten invloed van bestuur of opperbestuur, doch geacht wordend de verschillende politieke stromingen te representeren welke zich in de laatste jaren geopenbaard hebben. Deze delegatie en de even sterke Curaçaose, zullen hebben samen te werken met een Nederlandse van twaalf personen, niet door de Staten Generaal, doch door den ministerraad benoemd. De inmiddels in functie getreden Surinaamse vertegenwoordiger in Nederland en zijn Curaçaose collega, zijn leden der delegaties hunner respectieve gebiedsdelen.

In 1947 was het 280 jaar geleden dat Suriname Nederlands overzees gebied werd; het laat zich aanzien dat aan deze verhouding in 1948 een einde gemaakt zal worden. Of deze verandering Suriname tot heil zal strekken, lijkt een open vraag.

Zij die te beraadslagen zullen hebben over den vorm waarin een nieuwe verhouding gekleed zal moeten worden, staan voor een moeilijke en verantwoordelijke taak. Wijsheid en voorzichtigheid zij hun op dezen laatsten dag van het oude jaar toegewenst.

31 December 1947 M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

De bespreking aan de ronde tafel

I

Op het ogenblik, waarop deze kroniek onder de aandacht van onze lezers wordt gebracht, is de bespreking aan de ronde tafel misschien in vollen gang ...... of reeds weer voorbij.

Er zijn namen genoemd van personen, die Curaçao, en van anderen, die Nederland zullen vertegenwoordigen, en het laatste nieuws is, dat 21 Januari 1948 de tegen September 1947 ontworpen besprekingen zullen beginnen.

Curaçao heeft niet voldaan aan het verzoek, of liever: aan de uitnodiging, van de Kroon om haar 6, later 8, dubbeltallen voor te dragen. Evenmin aan dat, om daarbij de Raden van politie zeggenschap te geven. In de Staten vlotte het niet met de aanwijzing van personen. Daarmee zijn drie maanden gemoeid geweest. De afgevaardigden der Democratische partij maakten gebruik van de afwezigheid van leden, om de zaak op de lange baan te schuiven, naar men zegt, niet afkerig van een uitstel, dat afstel worden zou. Mr. Da Costa Gomez, nog altijd Statenlid, is overgekomen, en heeft de ,,democratische'' leden belezen, om mee te doen, maar ten koste van een volledige capitulatie voor hun en de Emanse eisen.

Alles is zeer geheimzinnig gegaan. De Curaçaose bladen zijn er vol van, en dat wil wat zeggen. Enige jaren geleden heeft de heer Da Costa Gomez de afschaffing der ,,afdelingen'' en de invoering van ,,commissiën'' in de Staten ook verdedigd met een beroep op de nodige openbaarheid bij de behandeling der publieke zaken, maar de klachten in de pers over geheimdoenerij zijn, sedert de Staten dit advies volgden, toegenomen in plaats van — ik zeg niet: verdwenen, maar — verminderd.

Daarbij zijn geheel nieuwe klachten gekomen. De door de Staten aangewezenen, de oude leden der autonomie-commissie 1946 (met vervanging van mr. Kwartsz door het statenlid Yrausquin) plus de heren Curiel, als vertegenwoordiger van het Joodse volksdeel en den handel, en het democratische statenlid V.d. Meer als Nederlander, zouden niet representatief zijn. Deze klacht heeft men ook in de Nederlandse pers kunnen lezen. In de *Amigoe* van 19 Dec. 1947 komt een apologie voor van het Statenbeleid in deze, blijkbaar in eigen keuken klaar gemaakt. De trage gang van zaken wordt daarin chronologisch vastgelegd, de aanwijzing van de leden der autonomie-commissie verklaard uit hun ervaring en de waardering van hun werk door het volk, de aanwijzing van nog twee leden wenselijk genoemd ter plaatsing van het geheel op breder basis, de niet-voldoening aan het verzoek der Kroon om een voordracht verdedigd met een beroep op het ,,baas in eigen huis", en ten slotte het niet-representatieve karakter der gezamenlijke heren geweten aan.... ,,het gemis aan een krachtens algemeen kiesrecht aangewezen volksvertegenwoordiging".

Een bulletin van 2 Dec. 1947 van de *Democraat* kondigt het Curaçaose volk het gebeurde aan als een onvoorwaardelijke overgave aan — en een nieuwe overwinning van de Democratische partij: geen voordracht aan de Kroon, maar een benoeming door de Staten, en een bindende instructie voor de heren, die inhoudt, dat, vóór zij aan de tafel gaan zitten, Nederland hun moet verklaren Curaçao als gelijkgerechtigde partij te erkennen, en dat ook onmiddellijk de autonome rechten van het vrije volk van Curaçao moeten erkend worden, met verwerkelijking daarvan, met name van een eigen verantwoordelijk bestuur binnen één maand. Worden deze eisen niet ingewilligd, dan gaan de heren terug naar Curaçao, zonder aan tafel te hebben plaatsgenomen.

Dit alles past weinig bij wat volgens een brief uit Nederland in het weekblad *Curaçao* de gouverneur tijdens zijn verblijf hier te lande zou gezegd hebben, dat Curaçao er zo op gesteld is om de conferentie te houden, dat het desnoods zonder Suriname met Nederland aan tafel zou willen gaan.

Men mist onder de door de Staten aangewezen personen node de heren Statius Muller en De la Try Ellis, nog steeds de beste politieke krachten met den heer Da Costa Gomez. Het is niet onwaarschijnlijk, dat deze ook een opdracht in plaats van een voordracht en een bindend mandaat niet zouden hebben begeerd. Althans laatstgenoemde schijnt genoemd te zijn, maar de voorstanders van zijn aanwijzing moeten gezwicht zijn voor dreigementen.

Van mandaat gesproken — het was 150 jaar geleden een overwinning van de democratie dat het bindend mandaat, dat zo veel onheil had veroorzaakt, vervangen werd door ,,eed en geweten" als richtsnoer voor het politieke handelen. In Curaçao schijnen het andere ,,democraten" te zijn, die de klok op dit punt achteruit zetten.

Men zegt, dat ook de erkenning van Aruba om zich af te scheiden uit het geheel der Nederlandse Antillen deel uitmaakt van het bindend mandaat der aangewezen heren. Een paar maanden geleden heeft de gouverneur eens laten uitrekenen wat Aruba opbrengt en wat het kost. Globale cijfers wijzen voor de jaren 1942–1947 47 millioen aan ontvangsten en 36½ millioen aan uitgaven aan. Daarbij heeft de gouverneur

gewaarschuwd voor het gevaar, dat men uit deze cijfers niet-verantwoorde gevolgtrekkingen zou kunnen maken.

„Het Volkscomité", meer dan de Curaçaose R.K. volkspartij als geheel de aanhang van mr. Da Costa Gomez, doet in *Nos Lucha* van 15 December ll., alsof er geen ultimatum bestaat. Het stelt zich achter de door de Staten aangewezen „delegatie", en uit deze verlangens: souvereiniteit van het Huis van Oranje, geen *vertegenwoordiging* van de koninklijke waardigheid in de Nederlandse Antillen maar uitoefening van het Koninklijk gezag door een autoriteit, die in geen geval „gouverneur" mag heten, omdat dit woord een „koloniale" klank heeft, volwaardigheid der delen van het Koninkrijk, vertegenwoordiging der overzeese gebiedsdelen in alle organen van het Koninkrijk, eigen grondwet voor Curaçao, daar gemaakt, eigen organen voor zelfstandige wetgeving en bestuur bevoegdheid van elk eiland om zich voor eigen zelfstandigheid uit te spreken, met bereidheid van Curaçao om het eventueel over zijn eerste armoede heen te helpen, ten slotte: eigen vlag, eigen wapen, eigen volkslied.

De kranten in Nederland hebben enige namen genoemd voor de Nederlandse delegatie. Zijn deze juist, dan heeft men het meer in politici dan in kenners van West-Indië gezocht.

28 Dec. 1947 F.

Naschrift. Eerder dan in de Nederlandse kranten verscheen in die op Curaçao het bericht, dat de regering drie adviseurs heeft benoemd, onder welke dr. De la Try Ellis, wat tot voldoening strekt. Voor Nederland zijn in hoofdzaak degenen benoemd, van wie het gerucht ging.

EENIGE OPMERKINGEN OVER DE VISSCHERIJ, NAAR AANLEIDING VAN HET RAPPORT WELVAARTSPLAN NEDERLANDSCHE ANTILLEN 1946

DOOR

J. BOEKE

In het zoo uitnemend gedocumenteerde en goed gestelde rapport uitgebracht door Prof. Dresden en Prof. Goudriaan ten behoeve van „Het Welvaartsplan Nederlandsche Antillen 1946" [1]) wordt op blz. 29–31 naast de vele andere voorstellen om de welvaart van de Nederlandsche Antillen te verhoogen, ook verbetering van de visscherij en wat men noemt de industrie van zeeproducten aanbevolen. De schrijvers „zien in een krachtiger visscherijbedrijf een zaak van groote beteekenis voor dit gebiedsdeel, omdat men daardoor de eiwitvoeding van de bevolking verbetert en het gebiedsdeel minder afhankelijk wordt van buitenlandschen aanvoer". In volgende hoofdstukken is nog aangegeven, op welke wijze een goed afzetgebied voor de gevangen visch etc. zou kunnen worden verkregen of in de hand gewerkt. Het spreekt echter van zelf, dat het niet alleen de verbetering van de eiwitvoeding der bevolking is, waarvoor uitbreiding van de visscherij nuttig zal zijn, doch dat ook de volkswelvaart in belangrijke mate er door zal worden bevorderd.

Als men, zooals het mij in 1904 en 1905 een voorrecht was te mogen doen, een jaar lang de kolonie en de aangrenzende gebieden heeft doorkruist ten einde de volkswelvaart te helpen verbeteren, dan verliest men de liefde voor dit zoo karakteristieke deel van onze West-Indische gebiedsdeelen niet meer, en zoo was het voor mij een groote voldoening, dat het indertijd door mij aan de Re-

[1]) Rapport uitgebracht door Prof. Ir. D. Dresden en Prof. Dr. Ir. J. Goudriaan tijdens hun verblijf te Curaçao van 14 December 1946 tot 16 Januari 1947 t.b.v. „Het Welvaartsplan Nederlandsche Antillen 1946". (1947).

geering uitgebrachte rapport [1]) nòg als basis voor verbeteringen van de visscherij wordt aanvaard. Doch men bedenke, dat het 40 jaren geleden is, dat dit rapport werd uitgebracht, en dat de omstandigheden radicaal zijn veranderd. Wel zijn de omgevende wateren natuurlijk de zelfde gebleven en behoudt het daarop betrekking hebbende deel van het rapport, vooral van het tweede deel, waarin de vischfauna uitvoerig wordt beschreven [2]), wel zijn waarde, maar er zal toch veel nieuw werk te doen zijn om de visscherij aan de tegenwoordige omstandigheden van Curaçao zelf aan te passen.

Elke poging tot verbetering van de visscherij en de industrie van zeeprodukten dient dus niet alleen uit te gaan van mijn rapport van 1907 — dat in vele opzichten natuurlijk is verouderd — maar moet in de eerste plaats worden voorafgegaan door een hernieuwde bestudeering van de betreffende vraagstukken door een deskundig visscherij-bioloog (niet een hydrobioloog, zooals in het welvaartsrapport wordt aangegeven; het moet een practisch onderlegde visscherij-man zijn), voordat de zakelijke mogelijkheden nader kunnen worden onderzocht. Men zal goed doen zich in deze te verstaan met het bestuur van de „Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en Curaçao", dat zich ook met deze zaak in grooter verband bezig houdt, opdat de Curaçaosche bevolking zooveel mogelijk van het noodzakelijke biologische researchwerk zal kunnen profiteeren.

Ongetwijfeld hebben de 40 jaren geleden aangegeven voorstellen voor het verschaffen van een grootere welvaart en van betere bestaanskansen speciaal voor den „kleinen man", thans veel meer kans van slagen, nu de welvaart, de bedrijvigheid, de algemeene toestand, de verhouding tot het verdere W.-I. gebied, de koopkracht der bevolking zoozeer zijn toegenomen — dank zij „de olie". En niet alleen hebben zij een grootere kans van slagen, doch ook, en vooral, een veel grootere beteekenis voor de verhooging van de volkswelvaart. En die moet verhoogd blijven, ook, zooals

---

[1]) Rapport betreffende een voorloopig onderzoek naar den toestand van de Visscherij en de industrie van zeeproducten in de Kolonie Curaçao .... door Dr. J. Boeke. Eerste gedeelte. 's-Gravenhage, 1907, IV+201 pp. met 13 foto's op 8 platen en 7 ten deele uitslaande kaarten buiten de tekst.

Hierin o.m. :Visscherij-methoden (p. 64), schildpaddenteelt (p. 120), oestercultuur (p. 134), sponsenteelt (p. 145), kreeftenteelt (p. 154).

[2]) Hetzelfde. Tweede gedeelte. 1919, XXXIV + 351 pp., 69 figg.

Waarin het uitgebreide „Report on the fishes...." door J. Metzelaar.

het in het rapport van de H.H. Dresden en Goudriaan heet, ,,als de olie ons ontvalt".

Er zal, onder de huidige omstandigheden, bij de groote toename van de bevolking en haar koopkracht, veel meer vraag zijn naar goede en versche visch; er zal ook meer gelegenheid zijn voor goede conservatie en voor export van de gevangen visch, van kreeften, oesters (zoo mogelijk), van schildpadden. Goede conserveerfabrieken, zooals aan de kust van de Mexicaansche Golf, de ,,Gulf Fisheries Company", ijsfabrieken en koelinrichtingen, zooals in Cuba, in Port of Spain, Oyster-canneries, zooals in Apachicola, in New-Smyrna, in Cedar Keys, bij New Orleans en sardinefabrieken zooals in Venezuela, kosten veel geld bij de oprichting, maar juist waar de welvaart en de koopkracht op Curaçao thans zoo zijn toegenomen, is bij een juiste inrichting de daarvoor noodige kapitaalinzet zeer stellig goed rentegevend te maken, en eenmaal ingericht kan het ook na ,,de olie" winstgevend blijven. Het komt slechts op een goede inrichting en deskundige leiding (een goed onderlegd visscherij-bioloog).... en op goed, vast, betrouwbaar en kundig personeel aan. Zijn deze voorwaarden vervuld, dan twijfel ik geen oogenblik aan het succes. Wat 40 jaar geleden onmogelijk te verwezenlijken was wegens het volkomen gebrek aan leiding en personeel, *moet* nu bij de veranderde omstandigheden wèl mogelijk zijn, mits slechts voor goede en deskundige leiding en voor doelmatige organisatie gezorgd wordt. Wat dit alles betreft, ga ik volkomen accoord met de voorstellen van het rapport Welvaartsplan 1946. Van alle zijden kan de zaak met goed gevolg aangepakt worden.

Slechts enkele opmerkingen van practischen aard.

Ik noemde de oyster-canneries in Apalachicola. Over de vooruitzichten van de oestercultuur heb ik in het rapport van 1907 uitvoerig gesproken. Of hier een daadwerkelijk succes zal kunnen worden bereikt, is de vraag. De mangrove-oesters, en daar gaat het in onze West om,zijn klein. Bij goede uitzaaiïng en behandeling zijn zij zeer zeker te veredelen en te vergrooten, zooals in Japan is gebleken, doch zij blijven toch altijd klein en bij het hooge zoutgehalte van de omspoelende zeewateren, zullen zij ook bij veredeling toch wel niet veel grooter worden. Er is dus wel kans van slagen, maar slechts tot op een beperkte hoogte. Conserveerfabrieken, voor oester-conservatie geschikt, kunnen echter ook voor kreeften- en krabbenconservatie worden gebruikt. Men zou trouwens ook, zooals in Holland en Zeeland op zoo groote schaal en met succes is gedaan, jonge oesters van andere streken kunnen importeeren en die dan verder kweeken. Verder onderzoek is hier

zeer zeker geboden, vóór men tot practische uitvoering zou kunnen overgaan.

Bij de conserveerinrichtingen kwam reeds de teelt van kreeften en krabben ter sprake. Op de Benedenwinden werden — en worden waarschijnlijk nòg — vrij veel schaarlooze kreeften gevangen. De vangst geschiedde echter op onbeholpen wijze, met lange stokken met of zonder weerhaak, terwijl op Jamaica, aan de kust van Venezuela en in Trinidad veel langoustes werden gevangen en grif verkocht. Aftrek zouden zij vooral thans zeer zeker vinden, en bij de ontwikkeling van het visscherijbedrijf zou dan ook zeker deze visscherij tot grooteren bloei zijn te brengen. Of kunstmatige kweekerij goede resultaten zou kunnen opbrengen, zouden proeven moeten leeren. Door de Amerikaansche kweekerijen worden jaarlijks millioenen kreefteneieren verzameld en uitgebroed, waarvan (ten minste vroeger) ongeveer 80% goed uitkomen. Of dit ook in de daarvoor geschikte baaien en inhammen van de kust van Curaçao mogelijk zou kunnen zijn, moet eveneens worden onderzocht —. Ook hiervoor is deskundige leiding onontbeerlijk. Op Cuba werd in 1936 voor een waarde van $ 36.580 aan kreeften gevangen; in Florida schat men de jaarlijksche vangst op £ 300.000. Kreeften blijven lang leven in buns en op ijs blijven zij langen tijd goed. Ook kunnen zij voortreffelijk worden geconserveerd. Voor garnalen geldt hetzelfde. Krabben zijn zeer gewild, doch hun voorkomen is alleen op de Bovenwindsche Eilanden van eenige beteekenis. Over al deze zaken bestaat er een uitgebreide Amerikaansche literatuur.

Bij de sponsenteelt, al is die wel tot bloei te brengen, dient ten zeerste gezorgd te worden voor het uitsluitend kweeken van goede soorten. De vroeger door mij gekweekte soorten waren wel zacht en dus bruikbaar, doch bros, spoedig gescheurd en dus voor allerlei gebruik volkomen ongeschikt. Door import van goede stekken, bijv. uit Tarpon Springs (Florida) kan dit euvel verholpen worden, maar de langdurige groei van de stekken, het groote gevaar van infectie en overwoekering door allerlei dieren en planten (wieren) maken, dat de resultaten bij deze kweek wel zeer problematisch zullen zijn.

Ook de schildpaddenkweek verdient onze belangstelling en kan worden verbeterd. Doch, zooals ook reeds in het rapport van 1907 werd aangegeven, gaat het aantal schildpadden in de laatste jaren sterk achteruit, mede dank zij de roekelooze uitroeiïng van de dieren en het inzamelen van de eieren. Indien de bescherming van deze dieren, onder leiding van een visscherij-bioloog, krachtig

wordt aangepakt — en zoowel het ontwerp natuurbeschermingswet voor het Gebiedsdeel Curaçao van Dr. Westermann als zijn praeadvies inzake schildpaddenbescherming in West-Indië voor de Caribbean Coördination Commission Netherlands doet zien, dat in deze richting groote belangstelling bestaat — zal ook hierin stellig een goed resultaat verkregen kunnen worden.

Of de trawl-visscherij op de Saba-Bank, zooals in het rapport Welvaartsplan wordt aangegeven, goede kans op slagen zal hebben, betwijfel ik wel eenigszins. Vroegere experimenten om in de tropische wateren met bodem-trawls te visschen, zijn steeds op een fiasco uitgeloopen. De Saba-bank, het uitgestrekte zeegebied ten Z.W. en W. van Saba en St. Eustatius, is 12–20 vademen diep. De bodem is wel over het algemeen zanderig, doch overal komen uitstekende rotspunten met koralen voor. Over den bodem gesleepte trawl-netten gaan hierdoor onfeilbaar stuk of geheel verloren. Deze wijze van visschen, in onze Noordzee zoo voortreffelijk geschikt, zou hier ten eenenmale mislukken. Lijnvisschen, treknetten, hangende lange netten, aan de oppervlakte gehouden, zullen bij den grooten vischrijkdom van de Saba-bank stellig een goed resultaat opleveren.

Dit zijn slechts enkele opmerkingen. Het was er mij slechts om te doen, de groote beteekenis van een goed georganiseerde uitbreiding en verbetering van de visscherij voor de verhooging van de welvaart en de levensomstandigheden op de eilanden van onze West-Indische Gebiedsdeelen te onderstreepen.

Hierin is zeer zeker iets blijvends te bereiken, ook en vooral van groote beteekenis, als de andere welvaartsbronnen van Curaçao zouden opdrogen. Maar men pakke het goed en snel aan. Oprichtingskosten van conserveerfabrieken, de inrichting van een goede vischmarkt, inrichting van goede visscherijvaartuigen enz., dat alles kost bij den aanvang veel geld, doch in de toekomst zal dit zeer zeker rijke vruchten voor de volkswelvaart dragen, en het geld zal goed besteed zijn. Doch men beginne nù reeds met het organiseeren van een goed ingericht laboratorium voor visscherijonderzoek, de uitzending van een ervaren visscherijbioloog, de voorbereidende noodzakelijke maatregelen. Daarbij behoort ook het opleiden van goed onderlegd personeel. Het zou bijv. zeker aanbeveling verdienen (zooals ook reeds in mijn rapport van 1907 werd aangegeven), om in overleg met het Bureau of Fisheries van de Vereenigde Staten aan eenige jongelieden, door den visscherijbioloog uit te kiezen, die tot visschers willen worden opgeleid, de gelegenheid te verschaffen, het bedrijf, de groot-visscherij en de

verschillende methoden van conserveeren in de U.S.A. op de plaats zelve te bestudeeren, om dan, teruggekeerd, thuis de visscherij met hun daar opgedane ervaring van dienst te zijn.

Kortom, de zaak moet goed en snel worden aangepakt, niet te krenterig, royaal doch in de goede richting. Dan zal de visscherij stellig veel tot de volkswelvaart en het goede leven op Curaçao kunnen bijdragen.

Utrecht, 8 November 1947.

DE K.L.M. IN WEST-INDIË

DOOR

J. VERVOORT

De ontwikkeling van het luchtverkeer in West Indië heeft vooral de laatste jaren een geweldige vlucht genomen. Het vliegveld Hato op Curaçao is op het ogenblik het centrum van een zeer uitgebreid luchtnet der K.L.M. en heeft voor de bewoners der Nederlandse Antillen eenzelfde betekenis als Schiphol voor Nederland. Het ontstaan van het West-Indisch Bedrijf der K.L.M. dateert van 1934. Reeds bij de oprichting van de K.L.M. in 1919 had de directie een luchtverbinding tussen Nederland en zijn gebiedsdelen op het oog, evenals een luchtnet in beide gebiedsdelen tussen de eilanden onderling. Dat deze plannen niet terstond ondanks het aandringen der Nederlandse regering werden ten uitvoer gelegd vond zijn oorzaak voornamelijk in technische en economische bezwaren. Immers het vertrouwen in de luchtvaart was in die dagen nog niet zo heel groot, terwijl daarnaast de ontwikkeling van het vliegtuig niet zo ver gevorderd was, dat passagiers over lange afstanden konden worden vervoerd.

Daarom duurde het tot 1934 alvorens de K.L.M. de gelegenheid zou aangrijpen haar plannen in West-Indië te verwezenlijken. De aanleiding daartoe was het feit, dat het toen juist 300 jaar was geleden, dat Curaçao in het Nederlandse gemenebest werd opgenomen.

De bijzonder gunstige positie van Curaçao, welke in vroeger eeuwen haar de bijnaam van „sleutel van West-Indië" schonk, gold ook ten opzichte van het luchtverkeer. De kansen welke Curaçao het luchtverkeer bood werden ook door anderen begrepen, en reeds in 1924 hebben de Scadta, een gecombineerde Colombiaans-Duitse onderneming, en in 1929 de Pan American Airways, pogingen ondernomen om Curaçao in hun luchtnet op te nemen. Dat deze pogingen mislukt zijn is in hoofdzaak te wijten aan de weigering van Venezuela om vliegtuigen van buitenlandse maatschappijen boven haar grondgebied toe te staan. Mede om deze reden had de K.L.M. de vestiging van een luchtbasis in West-Indië moeten uitstellen, maar tegelijk ook was het hieraan te danken, dat deze kansen voor haar niet verloren zijn gegaan.

Op 14 December 1934 vertrok dan het eerste K.L.M.-vliegtuig de „Snip", een Fokker F-18, van Schiphol naar de West. Aan deze bijzondere vlucht waren vele technische voorbereidingen en proefnemingen voorafgegaan. Er moesten acht extra tanks met de inhoud van 3500 liter in de cabine worden ingebouwd. Met de drie normale, in de vleugels

ingebouwde, tanks konden in totaal 5500 liter worden meegenomen. Deze hoeveelheid was voldoende om een afstand van 5100 km af te leggen. De olievoorraad werd aangevuld met 110 liter in een extra tank. De route liep over Marseille, Alicante, Casablanca, Porto Praya, Paramaribo. Het traject was in totaal 10.300 km lang terwijl de afstand over de Atlantische Oceaan 3612 km bedroeg. Te middernacht en in een stromende regen, ondernam de „Snip" de lange tocht naar Curaçao. Ondanks het late uur en de ongunstige weersomstandigheden waren velen naar Schiphol gekomen om van het vertrek getuigen te zijn. De bemanning bestond uit de gezagvoerder J. Hondong, 2e bestuurder J. J. van Balkom, de navigator S. van der Molen en de werktuigkundige L. D. Stolk.

Van het vliegveld van Porto Praya werd de sprong over de Oceaan ondernomen. Op 20 December landde de „Snip" op de „Zanderij", het vliegveld van Paramaribo en 22 December werd de plaats van bestemming, Curaçao, bereikt. Op beide vliegvelden werd de „Snip" onder grote belangstelling en met enthousiasme ontvangen. Wegens het volbrengen van deze voor de Nederlandse luchtvaart zo belangrijke en moeilijke opdracht werd elk lid van de bemanning door H. M. de Koningin benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Terstond na aankomst op Curaçao, werd de „Snip" wederom geheel voor passagiersvervoer verbouwd. De eerste weken werden benut om, door het organiseren van rondvluchten, de Curaçaoënaars vertrouwen en belangstelling in de luchtvaart bij te brengen. Op 19 Januari 1935 kwam de eerste en geregelde luchtdienst tussen Curaçao en Aruba tot stand. Door deze luchtverbinding werd het verkeer tussen de beide olie-centra in de Nederlandse Antillen aanmerkelijk verbeterd. De duur van de reis tussen deze eilanden werd hierdoor van 6 uur tot op nog geen 5 kwartier bekort.

Reeds in Maart 1935 werden met de regering van Venezuela besprekingen gevoerd voor het tot stand brengen van een luchtverbinding tussen Curaçao en Maracaibo. Eerst in Juli 1936 werd overeenstemming bereikt en kwam deze luchtlijn tot stand. Het grote voordeel van deze lijn was dat hierdoor aansluiting werd gekregen op de lijnen van de Pan American Airways en de Eastern New York, waardoor Curaçao slechts op 2½ dag reizen van New -York kwam te liggen.

In Januari 1937 werd de frequentie van de lijn Curaçao—Maracaibo van 2- tot 3 maal per week verhoogd, terwijl een nieuwe lijn op Venezuela, Curaçao met La Guaira, de haven van de hoofdstad Caracas, verbond. Eind 1937 werd de kleine K.L.M.-vloot, welke slechts uit 2 Fokkers F 18 bestond, versterkt met de F 8 „Duif". Dit toestel was voornamelijk bedoeld voor het maken van extra vluchten en was speciaal ingericht voor luchtfotografie.

Thans volgde de opening van nieuwe lijnen elkander in snel tempo op. In Februari 1938 werd een wekelijkse dienst Curaçao—Coro, eveneens in Venezuela, aan het K.L.M.-net toegevoegd. Op 15 Mei van hetzelfde jaar werd ook Barranquilla in Colombia in de K.L.M.-dienstregeling opgenomen en in September kwam een dienst op Bonaire tot stand. Begin 1939 volgde een dienst op Port of Spain, de hoofdstad van het Britse eiland Trinidad. Spoedig werd deze verbinding doorgetrokken tot Barbados. De belangstelling voor deze laatste verbinding was zo

groot, dat de frequentie weldra moest worden opgevoerd tot 4 maal per week. Eind September 1939 werd de verbinding met Suriname via Trinidad tot stand gebracht. In Januari 1940 voegde de K.L.M. de lijn Trinidad—Ciudad Bolivar aan haar luchtnet toe.

Intussen werden in Nederland voorbereidingen getroffen voor een geregelde luchtdienst tussen Nederland en West-Indië. De ontwikkeling van het luchtnet in West-Indië dat moest dienen als voedingsnet voor deze transatlantische dienst, was in de loop der weinige jaren bijzonder voorspoedig geweest. Duidelijker spreekt dit nog uit de cijfers over deze jaren:

Jaar	Passa-giers	gevlogen kilometers	vracht en bagage kg	post kg	luchtnet kilo-meters	vlieguren
1935	2659	65470	8.409	307	117	406
1936	3518	100900	19.937	735	408	628
1937	6293	228744	43.168	3239	703	1320
1938	9822	402956	83.659	6850	1325	2247
1939	14578	872869	117.356	10623	4181	3398
1940	17593	1053910	158.445	11980	4147	4058

Uit deze cijfers blijkt wel, dat een luchtverbinding tussen Nederland en West-Indië alleszins verantwoord was, temeer daar hierop zowel in Nederland als in West-Indië steeds meer werd aangedrongen. Met energie werden derhalve in Nederland de voorbereidingen getroffen en reeds in September 1940 zou er een aantal proefvluchten, welke de geregelde dienst moest voorafgaan, worden uitgevoerd. De luchtroute welke zou worden gevolgd, was dezelfde als die welke de gezagvoerder Hondong in December 1934 met de „Snip" had gevlogen. Deze plannen konden door het uitbreken van de oorlog helaas niet worden verwezenlijkt.

Het West-Indisch Bedrijf moest nu op eigen wieken drijven. Aanvankelijk ondervond men ook hier de terugslag van de politieke situatie in Europa. Enkele diensten werden tijdelijk gestaakt en ook het passagiersvervoer nam zienderogen af. Toch duurde deze toestand niet lang en reeds spoedig steeg de vraag naar passage aanmerkelijk.

Ondanks de oorlogstoestand en het drukke passagiersvervoer ging de K.L.M. in West-Indië voort met uitbreiding van haar luchtnet en weldra kwam een luchtverbinding met Jamaica tot stand. Het jaar 1942 bracht geen uitbreiding van het luchtnet of verhoging van frequentie met zich. Toch was het een jaar, waarin grote activiteit werd ontplooid. De aanvragen voor passage waren zodanig gestegen, dat wachtlijsten moesten worden aangelegd. Maar ofschoon alles naar wens verliep verloor men de toekomst toch niet uit het oog en werden diepgaande besprekingen gevoerd voor het openen van een dienst op Miami. Tevens werd een eerste proefvlucht gemaakt naar Ciudad Trujillo, de hoofdstad van de Dominicaanse Republiek, waarmede begin 1943 een geregelde dienst tot stand kwam. In Augustus van dat jaar werd de verbinding met Miami een feit. In datzelfde jaar viel de K.L.M. de grote eer te beurt

H. K. H. Prinses Juliana, die een bezoek aan Suriname bracht met de Lockheed „Meeuw" te vervoeren. In Februari 1944 maakte H. K. H. wederom van de K.L.M. gebruik, ditmaal voor een reis naar Aruba en Curaçao. Gedurende deze tocht vloog H. K. H. meer dan 6800 km per K.L.M.

In 1944 kwam ook nog een luchtverbinding tot stand met St. Maarten en in het jaar daarop werd een dagelijkse dienst tussen Miami, Curaçao en Venezuela geopend. In April 1946 werd een dienst van St. Maarten naar St. Kitts aan het luchtnet toegevoegd. Op 25 Maart 1947 werd San José, de hoofdstad van Costa Rica in Midden-Amerika aan het K.L.M.-net toegevoegd en op 20 April volgde tenslotte Havana op Cuba.

Een bijzondere onderscheiding ontving het West-Indisch Bedrijf der K.L.M. door de toekenning van de Safety Award voor het jaar 1945 door de Inter American Safety Council wegens het vliegen van ruim 23.000.000 pass/km zonder enig letsel voor passagiers of bemanning. In 1946 was het wederom de K.L.M. aan wie deze eer te beurt viel.

Intussen was de oorlog in Europa beëindigd en het contact met Nederland wederom hersteld, maar helaas nog niet door de lucht. Het zou echter niet lang meer duren of de plannen welke in 1940 zo jammerlijk mislukten, zouden werkelijkheid worden. In Nederland werden daartoe reeds voorbereidingen getroffen. De eerste aanleiding tot het uitvoeren van deze plannen, was een verzoek van de B.P.M. voor het overbrengen van haar personeel naar Curaçao. Op 14 Februari 1946 werd de eerste van een reeks speciale vluchten onder commando van gezagvoerder A. Viruly uitgevoerd. Het behoeft geen betoog, dat het eerste vliegtuig uit Nederland op Curaçao met enthousiasme werd ontvangen. De route liep aanvankelijk over het Zuidelijk deel van de Atlantische Oceaan, n.l. Dakar en Natal. Op 6 Juni 1946 werd een geregelde eenmaal wekelijkse dienst naar West-Indië geopend. Bovendien werd de route vanaf die datum niet meer via het zuidelijk deel van de Atlantische Oceaan gevlogen, maar nam men de aanmerkelijk kortere weg over New York. Daarnaast werden nog steeds speciale vluchten voor de B.P.M. uitgevoerd.

Sinds 30 Mei van dit jaar werd deze dienst geheel uitgevoerd met Constellations en op 6 October werd de frequentie hiervan op 2 maal per week gebracht. Wel een bewijs, dat deze dienst in een grote behoefte voorzag, wat trouwens ook uit de cijfers blijkt. Vanaf 14 Februari 1946 tot en met September 1947 werden ruim 7000 personen op dit traject vervoerd. In 6143 vlieguren werd een afstand van 1.894.321 km. afgelegd, terwijl aan vracht en post resp. 38.695 en 24.671 kg werden vervoerd. Ter illustratie van het voorgaande geven wij hier de cijfers der vervoersresultaten van het West-Indisch Bedrijf over de jaren 1941 tot en met December 1947: Zie tabel volgende bladzijde.

Hoe voorspoedig de ontwikkeling van het West-Indisch Bedrijf zich ook heeft voltrokken, toch had men vooral in de eerste jaren met vele moeilijkheden te kampen. Aanvankelijk beschikte men niet over een onderdelen-depôt voor het verrichten van reparaties, terwijl ook vakbekwaam personeel, waar het bij een luchtvaartonderneming op aan komt, moeilijk te verkrijgen was. Alhoewel in 1939 de K.L.M.-vloot, welke uit slechts drie Fokkers bestond, met vier Lockheeds Super Electra werd aangevuld, was deze nog geenszins toereikend. Eerst

Jaar	Passagiers	gevlogen kilometers	vracht en bagage kg	post kg	luchtnet kilometers	vlieguren
1941	20513	962036	198.101	13.854	4119	3934
1942	25817	1314250	247.335	25.591	5004	5596
1943	33152	1854574	329.392	65.661	7265	7474
1944	33741	1996677	325.245	34.184	9510	8026
1945	39648	2686252	403.101	32.512	9664	10431
1946	50212	3669788	583.054	48.942	10997	14166
1947	76503	4519684	1.288.090	77.894	9577	17124

na het einde van de oorlog kwam hierin verbetering en thans beschikt men dan ook over 9 moderne toestellen, welke tezamen aan bijna 250 personen plaats bieden.

Het ligt voor de hand, dat het tekort aan personeel en materiaal aan het gehele bedrijf zeer zware eisen stelde. De hoogspanning, waaronder men al die tijd heeft moeten werken, heeft echter aan de efficiency en de veiligheid niets te kort gedaan. Dit spreekt wel zeer duidelijk uit de toekenning van de „Safety Award" aan de K.L.M. in West-Indië in twee achtereenvolgende jaren.

Zo zijn eindelijk de plannen, welke de K.L.M.-leiding reeds van de oprichting af voor de ogen stonden, na de oorlog tot werkelijkheid geworden. Vier van de zes eilanden der Nederlandse Antillen zijn door de lucht met Suriname verbonden, terwijl daarnaast verbindingen bestaan met tien Amerikaanse landen en eilanden. Van een klein onbetekenend lijntje van 117 km tussen Curaçao en Aruba heeft de K.L.M in West-Indië zich ontplooid tot een krachtig bruggenhoofd, waarop de reusachtige luchtboog over de Atlantische Oceaan tussen Nederland en West-Indië veilig rust.

December 1947.

ONDERNEMERSRAAD VOOR SURINAME

Het jaarverslag over 1946, behandeld in de algemene ledenvergadering van 15 September j.l., is vooral interessant wegens de bijlage, No. V, zijnde een copie van des Raads missive dd. 30 November 1946, houdende een, uit eigen initiatief, aan den minister van Overzeese Gebiedsdelen uitgebracht advies in zake het wetsontwerp tot stichting van een ,,Welvaartsfonds Suriname".

Uit de memorie van toelichting had de Raad gelezen, dat de regering thans de periode van ,,plantagekolonie" voor Suriname voor goed voorbij acht te zijn en meer heil ziet in inheemse bedrijven, kleine en middenstandsbedrijven, op agrarisch en industrieel gebied, aan het uitheemse grootbedrijf slechts een aanvullende plaats toekennend in het toekomstige economische bestel van het land. De Raad vreest dat, deze gedachte vooropgesteld, het plantagebedrijf niet zal krijgen wat het, naar des Raads oordeel, toekomt.

Hoewel het hier de plaats niet is om partij te kiezen in een blijkbaar bestaand meeningsverschil tussen de regering en de organisatie der ondernemers, met betrekking tot de wijze waarop de welvaart in Suriname bevorderd dient te worden, dringen zich toch enkele vragen op aan den lezer van des Raads advies.

Wanneer, zoals de Raad terecht opmerkt, het plantagebedrijf staat of valt met de mogelijkheid van geregelden aanvoer van betrouwbare en niet te dure werkkrachten, een vraagstuk dat thans wellicht moeilijker op te lossen zal zijn dan ooit te voren, ligt het dan niet voor de hand, dat de gedachten uitgaan naar het reeds aanwezige reservoir van arbeidsbekwamen en arbeidswilligen, blijkbaar door een natuurlijk proces verloren gegaan voor de plantages, maar in staat gebleken zich in eigen kleine landbouwbedrijfjes een bestaan te verschaffen?

Het is waar, dat het voornaamste product van den kleinen man, de rijst, langen tijd niet voldaan heeft aan de eisen welke voor export naar het buitenland gesteld worden, zoals de Raad juist opmerkt; men zou hieraan nog kunnen toevoegen, dat de eigen geteelde rijst slechts, dank zij een hoog invoerrecht, de binnenlandse markt kon veroveren, verder dat thans wel het Curaçaose pellerijbedrijf — en Venezuela — elk exportoverschot kunnen afnemen, doch dat dit direct samenhangt met het uitvallen, misschien tijdelijk, van Achter Indië als belangrijk exportgebied. Maar, heeft men niet in Ned. Indië aan de inheemsen geleerd thee, rubber enz. voor export te produceren? En, leverden niet West Afrika cacao en Haiti koffie voor de wereldmarkt, afkomstig van den inheemsen landbouw; was niet op Jamaica de kleine man ,,the backbone of the banana-industry"?

Alleen het plantagebedrijf, zo meent de Raad, kan den export in snel

tempo doen toenemen; van verbeteringen in den toestand van het kleinbedrijf is zulks niet te verwachten. Toch is zodanige toeneming dringend nodig, wil men niet voor belangrijke begrotingstekorten komen te staan voor een toekomstig tijdperk van langen duur. Maar, vraagt men zich af, heeft dan het verleden geleerd, dat een niet door schaarste van arbeidskrachten belemmerde uitvoer van plantageproducten de begroting in evenwicht hield?

De Raad stelt tegenover elkander het verstrekken van fondsen voor den economischen opbouw van Suriname uit de moederlandse openbare geldmiddelen aan den enen kant en de aanwezigheid anderzijds van 20 à 25 millioen gulden aan eigen Surinaams volksvermogen, tijdens de oorlogsjaren gekweekt; de Raad vraagt zich af, of dit laatste niet zou behoren deel te nemen in de financiering van het welvaartsplan. Hoe zou dit kunnen geschieden; door een vermogens- of vermogensaanwas-heffing?

Ter vergadering werd o.a. nog besproken de werving van arbeiders voor Suriname op Barbados en Saint Lucia; een der leden opperde de mogelijkheid ook op Haiti een poging aan te wenden.

Verder kan nog aan het verslag over 1946 ontleend worden, dat op het einde van het jaar de besprekingen der Surinaamse Bananen Maatschappij met de regering in een vergevorderd stadium geraakt waren, doch door verschillende omstandigheden de aanvang der werkzaamheden vertraging ondervonden heeft.

November 1947. M.

GEDENKTEEKENS EN GEDENKPLATEN IN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ.

Behalve het standbeeld voor H. M. de Koningin, waarover wij op bladzijden 11 e.v. in den vijftienden jaargang (1933/4) van dit tijdschrift geschreven hebben, is Suriname slechts vijf gedenkteekens rijk.

1. In 1904 [1]) had de onthulling plaats op het Gouvernementsplein van een door Charles van Wijk vervaardigd bronzen borstbeeld van den oud-gouverneur jhr. mr. T. A. J. van Asch van Wijck. Daarop staat te lezen: „1849–1902. Jhr. Mr. T. A. J. van Asch van Wijck, Gouverneur van Suriname 27 Juni 1891 –12 Mei 1896 Minister van Koloniën 1 Augustus 1901–9 September 1902". Het is een geschenk van de Surinaamsche bevolking. Ik herinner mij, dat velen uit de gekleurde bevolking niet erg met dit bronzen borstbeeld waren ingenomen, zeggende, dat de gouverneur blank was en niet gekleurd.

2. Beter viel het marmeren borstbeeld in den smaak van den heer Barnet Lijon, dat 7 Januari 1907 werd onthuld en door de in Suriname aanwezige Britsch-Indiërs werd bekostigd. Het opschrift luidt: „Aan Meester George Henry Barnet Lijon, agent-generaal voor de Immigratie in de kolonie Suriname van 1 Maart 1892–1 Juni 1905, oud-lid van den raad van bestuur, ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, wordt dit borstbeeld opgedragen door de Britsch-Indische bevolking van Suriname als blijk van waardeering en uit dankbaarheid voor de hoogst loffelijke wijze waarop hij steeds de belangen der Immigranten heeft behartigd". Het borstbeeld staat op den hoek van het Gouvernementsplein en de Groote Combé. Van dit borstbeeld herinner ik mij de volgende anecdote. Directeur van de Surinaamsche Bank was indertijd de heer R. Bär von Hemmersweil. Deze geleek veel op den heer Barnet Lijon, hetgeen den inlandschen beschouwers

[1]) 29 Augustus.

de opmerking ontlokte, dat zulks ook uit den naam op dit borstbeeld: „Bar net Lijon" bleek.

3. Het derde gedenkteeken is dat voor den luitenant ter zee 1ste klasse J. G. W. J. Eilerts de Haan. Zijn marmeren borstbeeld werd 5 December 1912 op het Vaillantsplein onthuld, een geschenk van het Surinaamsche volk, vervaardigd door Bart van Hove. Eilerts de Haan was als leider van een wetenschappelijken onderzoekingstocht naar de Corantijn vertrokken op 18 Juli 1910. Door hevige koortsen aangetast, overleed hij 29 Augustus 1910 aan de Gran Rio. De Corantijn-expeditie werd voortgezet onder leiding van den luitenant ter zee C. C. Kaijser, ondanks de bezwaren van vele inlandsche helpers, die in den dood van Eilerts de Haan een slecht voorteeken zagen.

4. Den 18den April 1928 werd te Albina een gedenkteeken onthuld ter herinnering aan den districtscommissaris J. Weyne, den aanlegger van den weg van Albina naar Moengo, welke naar dezen 1sten luitenant Weyneweg werd genoemd (den 24sten Nov. 1926 geopend).

5. Op 20 Juni 1945 is ter gelegenheid van het eerste eeuwgetijde van de Nederlandsche kolonisten op de begraafplaats van Post Groningen (Saramacca) een gedenkteeken onthuld voor hen, die bij aankomst in Suriname waren overleden, nl. 189 van de 384 kolonisten.

De volgende drie gedenkplaten zijn te vermelden.

1. Een medaillon-gedenkplaat voor koning Willem III. Onder zijn regeering werd op 1 Juli 1863 de slavernij in Suriname afgeschaft. Dit feit gaf de dankbare bevolking aanleiding bij het gouden emancipatiefeest, 1 Juli 1913, een bronzen gedenkplaat voor den koning te doen plaatsen in den voorgevel van het gebouw, waarin de administratie van financiën gevestigd is op het Gouvernementsplein. Het medaillon vertoont de beeltenis van koning Willem III. Rondom slingeren zich takken van laurierbladeren, de symbolische oranjeappels en de verbroken kettingen en boeien der slaven. Gouverneur W. H. D. baron van Asbeck onthulde de gedenkplaat, welke op aanwijzing van den architect A. Salm G.Bz. te Amsterdam vervaardigd was bij de firma F. W. Braat te Delft. De commissie onder voorzitterschap van den heer R. Bär von Hemmersweil (directeur van de Surinaamsche Bank), kreeg bij resolutie van 13 Juni 1910 no. 18 vergunning voor de plaatsing aan het voornoemd gebouw. De plaat werd door het departement van Openbare Werken aangebracht, nadat zij aan het gouvernement was aangeboden en bij resolutie van 15 Maart

1913 no. 304 aanvaard. Koning Willem III was in Suriname zeer bemind in verband met de afschaffing der slavernij, hetgeen ook uit verschillende negerengelsche liederen blijkt. Hij werd de „vader van het Surinaamsche volk" genoemd.

2. De buitensocieteit „Het Park" werd in 1877 gesticht op een moerassigen plek terzijde van het fort Zeelandia. Langs het fort liep een gracht, welke gedempt werd. Een plantagehuis werd aangekocht en op het terrein overgebracht. Dit gebouw ziet over het Plein en de Surinamerivier uit. Als herinnering aan de stichting van deze haast onmisbare ontspanningsgelegenheid getuigt een koperen gedenkplaat met de volgende tekst: „1877–1903. Hulde aan den heer L. Stumpf R.E.K. [1]) stichter dezer buitensocieteit Het Park tijdens het bestuur en met den steun van Z.E. Jhr. C. van Sypesteyn, Gouverneur van Suriname.

3. Op 23 Februari 1935 onthulde gouverneur Kielstra in een daarvoor gehouden godsdienstoefening een gedenkplaat in het bedehuis „Anetta" te Paramaribo, ter eere van en met het wel-gelijkend beeld van de stichteres mevrouw de weduwe Anetta Bos, geboren Visser. Dit bedehuis was een tweede gelegenheid tot samenkomst voor het houden van godsdienstoefeningen van de Hervormde gemeente van Paramaribo in de buitenwijk, voornamelijk van de „Hollandsche boeren.", de afstammelingen der Nederlandsche kolonisten van 1845. Mevrouw A. G. Bos was de weduwe van een Nederlandsch scheepskapitein. Zij was het, die het initiatief tot het stichten van dit bedehuis nam en de gelden ervoor met haar medewerksters bijeenbracht. Zij opende een inteekenlijst met een bedrag van ƒ 200.—. Nadat een erf was aangekocht en bebouwd, had op 23 Februari 1902 de inwijding plaats van het gebouw, dat naar haar genoemd werd. Tevens werd er een bewaarschoollokaal geopend. Mevrouw Bos schonk het orgel. In 1915 werd het bedehuis „Anetta" vergroot en verfraaid. Deze gemeente werd toen met de stadsgemeente samengesmolten. Mevrouw Bos overleed op hoogen leeftijd in 1931.

---

[1]) Ridder van de Eikekroon.

A LADY OF QUALITY IN SURINAME

HERINNERINGEN EENER OFFICIERSVROUW [1])

DOOR

W. R. MENKMAN

Tien weken na haar huwelijk met den luitenant Jan Felix Adriaan Eugeen van Lansberge vertrok de schrijfster, destijds een jonge vrouw van vijf en twintig jaar, naar Suriname, waar de vader van haar echtgenoot gouverneur was.

De wittebroodsweken had men voor een deel doorgebracht op Huize De Kolk onder Sint Oedenrode, bij de moeder van den gouverneur, Maria Margaretha Henrica van Oldenbarneveld genaamd Tullingh (1774–1864).

Omstreeks 1 Augustus 1862 werd de reis aanvaard, van het Nieuwe Diep, met het barkschip Carolina. Te voren was Jan naar Harderwijk getrokken, om een detachement van honderd man af te halen, dat onder zijn bevel den overtocht naar Suriname maken zou.

Niet onvermakelijk is de beschrijving van het van boord gaan der vrouw van den kapitein, met een karbies vol scheepsprovisie, van het uitreiken van oorlam aan de manschappen en de toespraak daarbij van den gezagvoerder, die blijkbaar ook zelf de afscheids-jenever niet versmaad had.

De reis was tamelijk voorspoedig (een week of vijf), maar vervelend; de Van Lansberges waren de eenige kajuitspassagiers, Kapitein Cupido was niet bepaald zijn gezelschap waard en een medicus voer niet mee. De soldaten vermaakten zich met zang en dans (orgel en harmonica) en kort voor aankomst werd de verjaardag van Kroonprins Willem (4 September) gevierd met een parade (parodie) en een tooneelvoorstelling. Er was bij het

[1]) De mémoires zijn van Mevrouw Wilhelmina Susanna Petronella Adriana van Lansberge, geb. Maas Geesteranus (1836–1914), welwillend ter beschikking gesteld door den Heer J. W. G. van Lansberge te 's Gravenhage.

detachement een onderofficier ingedeeld, de latere Kapitein Theunis van het Surinaamsche garnizoen.

Bij de aankomst ter reede van Paramaribo lag aldaar Zr Ms schroefstoomschip Amstel; de gouverneur kwam aan boord in een achtriems tentboot, waarvan de bemanning uitgedost was met roode mutsen en Ned.vlaggen als gordels.

Ten gouvernements huize werd men verwelkomd door schoonmama Van Lansberge (Victoria Maria Rodrigues, de Colombiaansche echtgenoote van den gouverneur), die haar zorgen aan het jonge paar zou wijden, totdat dit een eigen woning (het logeergebouw) zou kunnen betrekken. Aan tafel werd men bediend door drie negers en twee Chineezen; op het erf van het gouvernements huis werkten vier slavinnen als waschvrouwen, luisterend naar de namen Première, Aspasia, Juno en Minerva.

Onze schrijfster vermeldt de komst, volgens haar in 1863, eener versterking der zeemacht, in verband met de aanstaande slavenemancipatie; de „Zoutman" echter kwam volgens het Kol. Verlsag reeds in 1862 uit Nederland aan, zoodat op het einde van dat jaar in Suriname aanwezig waren een oorlogsstoomschip en twee oorlogsschoeners.

Ook de expeditie tegen de wegloopers aan de Surnauskreek had plaats in het laatst van 1862, niet in 1863. De bedoeling zal inderdaad wel geweest zijn de weggeloopen slaven over te halen tot terugkeer naar hun meesters, die dan de schadevergoeding wegens de vrijverklaring niet zouden behoeven te ontberen. Dat er op deze expeditie een marine-officier gesneuveld zou zijn, vermeldt het Kol. Verslag niet, wel dat er in 1862 een officier der landmacht overleed [1]).

Zooals bekend is verliep de emancipatie over het algemeen rustig en ook Mevr. Van L. brengt in verband hiermede hulde aan de Herrnhutter leeraren. De schrijfster erkent dat aanvankelijk vele geëmancipeerden werkcontracten sloten tegen het officieel vastgestelde dagloon van 80 c. voor de mannen en 60 c. voor de vrouwen, met vrije woning en geneeskundige verzorging op de plantages.

Het jonge paar Van L. leidde blijkbaar een vroolijk bestaan; veel gezellige omgang met vrienden, picnics en logeerpartijtjes op plantages. Als adjudant van zijn vader had Jan een niet zwaren, maar wel met zijn levenslustigen aard strookenden

[1]) De gezondheidstoestand der troepen was, volgens het verslag, in 1862 zeer gunstig, d.w.z. dat er 22 man overleden, 4 sneuvelden en 4 verdronken.

dienst. In 1867 maakte hij deel uit van de commissie welke tot taak had eenige moeilijkheden in de vestiging van Kappler aan de Marowijne uit den weg te ruimen. Een benoeming tot district-commissaris was hem ontgaan, omdat zijn moeder, die blijkbaar mee bestuurde, het van belang achtte den schijn van bevoorrechting te vermijden.

In 1867 moest men afscheid nemen van papa Van Lansberge, die op 63 jarigen leeftijd aftrad als gouverneur en vervangen werd door W. H. J. van Idsinga, gewezen gouverneur ter Kuste van Guiné, daarvóór gezaghebber van Sint Eustatius en Saba. Ook onder den nieuwen bewindsman gelukte het den nu omstreeks dertigjarigen eersten luitenant Van L. niet een burgerbetrekking in Suriname te bemachtigen.

In 1869 ging zijn vrouw, alleen vergezeld van de kinderen en een nènè, naar Holland, ook thans met een schip dat geen medicus aan boord had, maar wel de vrouw van den kapitein, die Mevr. van L. weinig beviel. De gezagvoerder zelf was een wonderlijk type; hij viel flauw toen een tusschendeks-passagier, een maréchaussée, aan disenterie kwam te overlijden. Een der kinderen en de kindermeid werden ziek, een ander kind viel zich een gat in het hoofd en tot overmaat van rampen werd men op den vier en dertigsten dag der reis door zwaar stormweer beloopen. Waarop dan nog een oponthoud van veertien dagen in het Kanaal volgde, wegens windstilte en mist.

Eindelijk aankomst in het Nieuwediep, waar twee broers van onze reizigster het gezelschap in ontvangst namen, maar, zooals zij schrijft, meer belangstelling aan den dag legden voor de zwarte nènè dan voor haar. De winter werd doorgebracht in Den Haag, bij vader en moeder Maas Geesteranus.

In den zomer van 1870 aanvaardde het gezin de terugreis naar Suriname. In het hotel Den Burg te Nieuwediep, waar men eenigen tijd gelogeerd had, omdat er op gunstigen wind gewacht moest worden, trof men aan de table d'hôte het tooneel-gezelschap van Judels aan en vernam men van het uitbreken van den Fransch-Duitschen oorlog.

Ditmaal trof het reisgezelschap het met het schip, den kapitein en het weer. Medepassagiers waren drie Herrnhutters, een echtpaar en een Fräulein die in Suriname haar toekomstigen man zou ontmoeten, verder een zwarte muziekmeester.

Bij aankomst te Paramaribo kon Mevr. van L. haar man alvast de kapiteins-fouragères overhandigen, want zijn promotie was op komst.

Met een volgende gelegenheid arriveerde de jongste broeder Maas Geesteranus, die op een plantage geplaatst werd, maar met wien het niet bijzonder goed schijnt gegaan te zijn.

Kapitein Van Lansberge, nu garnizoenscommandant, vierde van hartelust zijn liefde bot voor muziek en voor bloemen; in het fort werd een prachtige bloementuin aangelegd. Overigens leidde men weer een leventje van vroolijken Frans, totdat het doodsbericht van den ouden Heer Maas Geesteranus [1]) zijn dochter in rouw dompelde; broeder Arnold ging nu meteen maar weer naar Holland terug.

Onder het jaartal 1872 spreekt Mevr. Van L. over de expedities van haar man met Cateau van Rosevelt, waarvan er een beschreven werd in den XXVII sten jaargang van dit tijdschrift; toen eindelijk de kaart van Suriname gereed was, kende de regeering in Nederland aan de beide explorateurs te zamen een bedrag van vier en twintig duizend gulden toe, niet als betaling (alle twee waren zij in overheids dienst), doch als blijk van waardeering voor hun werk. Deze gratificatie schijnt echter nimmer uitbetaald te zijn.

Als werkverschaffing aan de 2de klasse van discipline van het garnizoen werd in hetzelfde jaar 1872 een deel van het gouvernementsplein achter het fort Zeelandia tot park ingericht, waarin later de Buitensociëteit gevestigd werd.

Het jaar 1873 bracht de doodstijding van den oud-gouverneur Van Lansberge, terwijl er hetzelfde jaar in het Paramaribosche gezin een tweeling geboren werd, waarvan er echter een weder heenging. De gouverneur Van Idsinga vertrok en werd vervangen door Jhr C. A. van Sypestein, een vriend van de familie Maas Geesteranus. De kapitein Van Lansberge ging met verlof naar Holland en nam zijn dochtertje mede, dat den leeftijd bereikt had om in Patria opgevoed te worden.

Van het verlof, dat voor een deel doorgebracht werd te Brussel, waar de broeder van onzen kapitein (Mr J. W. van Lansberge, de latere gouverneur generaal van Nederlandsch Indië) destijds ons land als gezant vertegenwoordigde, werd niet ten volle gebruik gemaakt; op het eind van het jaar was het verkleinde gezin weder te Paramaribo vereenigd.

Er volgde nu een tijd van moeilijkheden, minder goede verstandhouding onder de officieren van het garnizoen en een niet

---

[1]) MR. ADRIAAN JAN CORNELIS M. G., Heer van Zuid Scharwoude, vice president der Arr. Rechtbank te Alkmaar (1805–1871)

altijd welwillende gezindheid van den gouverneur tegenover de mannen (Cateau van Rosevelt en Van Lansberge) die zich onderscheidden op een terrein waarop Van Sypesteyn zelf zich eveneens bewogen had. Ook ging de gezondheidstoestand van Van L. achteruit.

Anno 1875 wordt de aankomst vermeld van Baron Schimmelpenninck van der Oye, als administrateur van Financiën, dien enkele hedendaagsche lezers zich wellicht nog herinneren, in zijn otium in de Gravenstraat. Dan, 1876, de tentoonstelling (in het Logegebouw) ter bevordering van nijverheid en landbouw, gevolgd door groote feesten.

De „goudkoorts" deed Van L. nog eenmaal, in 1877, naar het binnenland trekken, om voor een ontginningsmaatschappij te exploreeren. Een tienjarig zoontje werd dit jaar naar Holland gezonden en het daarop volgende jaar repatrieerde de rest van het gezin; de nu bijkans veertigjarige kapitein Van L. had genoeg van Suriname, tenzij hij er als majoor terug zou kunnen komen.

De reis ging ditmaal met de Fransche mail en een medepassagier van Suriname was de Heer Rodrigues, dien wij ons nog als Portugeesch consul te Paramaribo herinneren. Via Georgetown, Port of Spain en Castries (ook later nog de route der Annexe Fort de France-Cayenne van de Cie Gén. Transatlantique) ging het naar Martinique, voor overscheping aan boord van de „Amérique", die met 600 passagiers vertrekken zou, meest ruwe, vuile Amerikaansche Spanjaarden, schrijft Mevr. Van Lansberge; de Parijsche tentoonstelling was blijkbaar een groote attractie voor Latijnsch Amerika.

De reis was niet aangenaam; het eten was beneden peil en een twist tusschen twee Zuidamerikaansche medepassagiers eindigde met een moordaanslag en een zelfmoord. Tot verzet van de zenuwen, zegt de schrijfster, gaf de commandant denzelfden avond een bal, met champagne „à discrétion".

Een plezierige afwisseling was het aandoen van Fayal, waar versche proviand ingeslagen werd; Mevr. Van L. houdt de Azoren voor Spaansche eilanden.

Van Saint Nazaire reisde men via Angers naar Parijs, waar de tentoonstelling bezocht werd — en van daar naar Den Haag. Vroolijk was het verblijf in Holland niet; Van L. werd twee maal in een sanatorium te Laag Soeren verpleegd, zijn vrouw moest wegens een leveraandoening behandeld worden.

De bedoeling was dat de kapitein Van L., zonder gezin, naar Curaçao zou gaan, om aldaar zijn promotie tot majoor af te

wachten. De benoeming van zijn zwager (geh. met Emilie van Lansberge) J. H. A. W. Baron van Heerdt tot Eversberg tot gouverneur van Curaçao, maakte de scheiding iets minder pijnlijk. Samen ging het echtpaar via Parijs naar Saint Nazaire, waar men afscheid nam, zooals zou blijken voor altijd.

Op Curaçao, als kapitein-commandant der troepen en van het garnizoen, overleed J. F. A. E. van Lansberge, na een maagbloeding, op 23 Januari 1883. Zijn overschot werd bijgezet in het familiegraf der familie Hellmund op Mundo Nobo; toen reeds de rustplaats van zijn zuster Charlotte (de in 1864 overleden Mevrouw Hellmund) en van zijn in Coro gesneuvelden broeder Henri.

Mevrouw Van Lansberge, die haar man ruim een en dertig jaar overleefd heeft, schreef haar „Herinneringen uit een veelbewogen leven" in het jaar waarin zij weduwe werd; zij droeg deze mémoires aan haar kinderen op. Er waren er in Suriname zes geboren, waarvan twee aldaar overleden waren.

Niet als historisch document heeft dit manuscript waarde, doch als document humain, dat ons iets leert van het leven in West Indië in een tijd welke thans wel heel lang achter ons lijkt te liggen. Ook vindt men er namen in terug, welke in de intieme Surinaamsche geschiedenis een plaats gevonden hebben, namen van militairen, ambtenaren, plantagehouders e.a., uit een tijdperk toen Paramaribo nog een typisch koloniaal-Hollandsch stadje was.

Mei 1947.

Naschrift.

De Angelsaksers, met hun voorliefde voor gedenkschriften, dagboeken enz., kunnen onder hun Westindische litteratuur wellicht wat meer door vrouwen nagelaten pennevruchten aanwijzen dan wij; en zij gaan ook gereeder tot de publicatie van zoodanige geschriften over. Geraldine Mozley gaf de *Letters to Jane (1788–1796) from Jamaica* uit (West India Committee 6 sh. 6 d.), Evangeline Walker Andrews en Chs McLean Andrews bezorgden de uitgave van Janet Schaw's reisverhaal, onder den titel *Journal of a lady of quality*. Being the Narrative of a Journey from Scotland to the West Indies, North Carolina and Portugal, in the years 1774 to 1776 (New Haven; Yale University Press 1921). Janet Schaw's manuscript wordt bewaard in

eht Britsch Museum (Egerton 2423); van de schrijfster zelf lezen wij niet veel anders dan dat zij een Schotsche Presbyteriaansche was, die haar broeder vergezelde naar Saint Kitts, waar hij searcher of Customs worden zou, terwijl een andere broeder op een plantage in N.Carolina woonde.

Het kwam mij voor dat Mevrouw Van Lansberge-Maas Geesteranus, wat stand en relaties aangaat, zeker niet minder dan Miss Schaw een „lady of quality" was, vandaar dat het mij behaagde haar denzelfden titel te geven dien de Amerikaansche professor en zijn vrouw voor de achttiende eeuwsche Schotsche reizigster gekozen hebben.

M.

BOEKBESPREKING

MELVILLE J. en FRANCES S. HERKOVITS: *Trinidad village*. Alfred A. Knopf, New York, 1947, 351 blz.

Toen het echtpaar Herskovits in 1929 uit Suriname naar de Verenigde Staten terugkeerde, las het in een der locale bladen van Trinidad een opgewonden artikel van iemand, die protesteerde tegen de Shango praktijken in de onmiddellijke omgeving van Port of Spain, de hoofdstad van het eiland.

De Herskovitsen, Afrikanisten bij uitstek, besloten op grond van dit artikel een onderzoek op Trinidad in te stellen, in de hoop hier nog enkele overblijfselen te vinden van het Afrikaanse heidendom. Het gevolg van dit besluit was het boek „Trinidad Village", dat van de zijde van de uitgever werd voorzien van de merkwaardige toevoeging: „The first anthropological study of a protestant Negro culture in the English-speaking Caribbean".

In werkelijkheid is „Trinidad Village" geen anthropologische maar hoofdzakelijk sociologische studie, die bovendien aangevuld werd met tal van economische gegevens, die echter ten dele weer verouderd zijn.

Het dorpje Togo, een overwegend protestantse gemeenschap op Trinidad, dat tamelijk geïsoleerd ligt, werd tot uitgangspunt gekozen. Daarbij stonden de Herskovitsen zeer lang stil bij de secte der „shouters" een godsdienstige groep, welke op Trinidad een illegaal leven leidt en die, ondanks onmiskenbare Christelijke invloeden toch ook nog een sterk Afrikaanse inslag heeft. Daarnaast werd aandacht besteed aan de Shango Cultus, waarbij vrij duidelijk sprake is van syncretisme, die in andere delen van het eiland wordt uitgeoefend (zeer onlangs bevatte de Trinidad Guardian nog enkele mededelingen hieromtrent waaruit bleek, dat de Shango-gelovigen nog steeds in de onmiddellijke nabijheid van de stad gevonden worden) terwijl men onder meer enkele zeer knappe hoofdstukken wijdde aan het West-Indische huwelijksleven, waarbij de Herskovitsen er in slaagden, om, dank zij hun observaties, waardevol materiaal aan onze kennis op dit gebied toe te voegen. Een kennis, die voor hen, die op sociaal terrein in de West werkzaam zijn, van eminent belang is.

„Trinidad Village" heeft evenals de overige werken van het echtpaar Herskovits grote kwaliteiten maar lijdt, evenals die andere werken onder het gevaar, dat deze Afrikanisten-bij-uitstek allerlei verschijnselen te uitsluitend door een Afrikaanse bril bekijken. Professor Simey heeft in zijn boek: „Welfare and Planning in the West Indies" ergens opgemerkt, dat dit het voordeel heeft dat het onze gedachten fris houdt, maar het heeft toch ook het nadeel, dat men te weinig rekening houdt met de invloed van enige eeuwen slavernij en verwestering, waaraan

deze mensen bloot stonden. Bovendien tonen de Herskovitsen weinig waardering voor het werk, dat onder andere door de Christelijke kerken in deze streken werd verricht, kerken, die een minstens even sterke, zo niet sterkere invloed op het leven van de West-Indiërs hebben, zelfs in Togo, dan de Herskovitson ons zouden willen doen geloven.

Al moge de omslag van dit boek spreken van een „Protestant Negro culture", de Herskovitsen maken het de lezers niet gemakkelijk om na te gaan waarvan meer sprake is: Christendom of Heidendom. Temeer omdat de onderzoekers, ondanks al hun streven naar objectiviteit, hun bijzondere, zeer nadrukkelijke belangstelling voor mogelijke resten van Afrikaans gemeenschapsleven onder dit deel van de bevolking van Trinidad niet onder stoelen of banken steken.

Deze critische opmerking doet echter niets te kort aan een boek, dat — populair geschreven — de leek gemakkelijk tot verkeerde conclusies kan leiden, maar dat voor de vakman, die op het terrein zelf werkt, onmisbaar is, zolang hij begrip behoudt voor de „over-valuation" van het Afrikanisme der Herskovitsen in hun strijd tegen: „The Myth of the Negro-past".

J. VAN DER WALLE.

PRESTON E. JAMES: *Latin America*. Cassell & Cy Ltd, London, Toronto etc. (gedrukt in de U.S.A.), (z. j., voorbericht dd. Dec. 1941), XXV + 908 blz., 165 kaartjes waarvan 3 buiten de tekst, 18 wapenschilden, 64 blz. met 132 foto's buiten de tekst, losse omslag (geb. *f* 30,70).

Een lesje in bescheidenheid zouden wij dit grote compilatiewerk kunnen noemen, wanneer wij zien dat Suriname daarin met nog geen halve bladzijde en de Nederlandse Antillen met nauwelijks meer dan één bladzijde worden afgedaan — dat in zijn literatuurlijst van 293 nummers geen enkel werk heeft opgenomen dat op deze gebieden in het bijzonder betrekking heeft.

Dat de bevolking van Saba — aan welk eiland een halve bladzijde wordt gewijd — binnen in de krater van een uitgedoofde vulkaan leeft en dat „The three Dutch Islands of Bonaire, Curaçao, and Aruba are formed of ancient crystalline rocks, similar in geologic structure to the Goajira Peninsula of Colombia", zijn ondertussen onjuistheden welke wij van dit ernstig opgezette werk niet behoeven te slikken, terwijl de „small production of gold and bauxite" van Suriname een wel wat verouderde indruk maakt.

Het rijke illustratiemateriaal bevat een bekende luchtfoto van de St. Annabaai met het Waaigat en een detail van een bauxietmijn in Suriname. In het onderschrift van de laatste afbeelding wordt het grote belang van de bauxietproductie van Suriname in 1941 wèl even naar voren gebracht.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

KRONIEK

SURINAME

Wij leven in een tijdperk van herdenkingen; Suriname viert ook enige eigene, behalve natuurlijk de nationale, Nederlandse, waaraan 1948 zo rijk is.

Eind vorig jaar bestonden de Hendrikschool te Paramaribo zestig jaar en de Pan American Airways twintig; beide instellingen, de eigene en de vreemde, kunnen geacht worden het hare er toe bijgedragen te hebben, het isolement waarin een land als Suriname door natuurlijke oorzaken verkeert, zoveel als mogelijk is te verbreken. In het ene geval op geestelijk, intellectueel en cultureel, in het andere op verkeersgebied.

In het nu ingetreden jaar zal men zich ongetwijfeld weten te herinneren, dat in 1848 de openstelling der overzese Nederlandse havens voor een vrij internationaal verkeer plaats vond, of althans de eerste belangrijke stappen in die richting gedaan werden — en in 1863 de slavernij afgeschaft werd. Twee historische gebeurtenissen van respectievelijk een eeuw en driekwart eeuw geleden.

Veel is er in 1947 geschied waarvan het verdere verloop thans nog niet algemeen hier te lande bekend is. hetzij omdat er nog geen afwikkeling tot stand gekomen is, hetzij wegens de langzame berichtgeving. Zo b.v. de berechting der bedrijvers van de laatste „staatsgreep". Dat de justitie een aantal hunner tegen Kerstmis in vrijheid gesteld heeft, zou er op wijzen, dat de zaak niet zo heel ernstig ingezien werd. De gouverneur heeft de Staten uitvoerig ingelicht nopens de rechtmatige en de onrechtmatige grieven welke de delinquenten tot hun optreden hebben doen besluiten; een der plaatselijke bladen had een gerucht vernomen aangaande een dieper liggende beweegreden, doch in een geval als dit duiken zodanige vertelsels zo gemakkelijk op, zonder dat zij van werkelijke betekenis zijn.

Al gerulmen tijd wordt van de spoorweg naar het binnenland het baanvak Kabelstation–Dam niet meer bereden; het gouvernement stelde zich voor het op te breken, ten einde onderhoudskosten te besparen, terwijl de rails, die nog waarde hebben, verkocht, of voor een ander doel bewaard kunnen worden. Aan den anderen kant wil de K.L.M. een aanvang maken met het instellen van een binnenlands luchtvaartnet.

In verband met een geuit verlangen naar voortgezet onderwijs in Nickerie, waar de bevolking voor een zo aanzienlijke deel uit Aziaten bestaat, werden cijfers gepubliceerd betreffende het bezoek der bestaande scholen; het percentage verzuim bleek wel zeer groot te zijn, zowel in het plaatsje zelf als in den omtrek, op het land dus. Een eigenaardige moeilijkheid is déze, dat wanneer gelden beschikbaar gesteld worden

voor een openbare onderwijsinrichting, volgens de bestaande bepalingen automatisch een bijzondere gesubsidieerd moet worden; men zou dus slechts de keuze hebben tussen twee scholen, of helemaal géén school. De Staten hebben den gouverneur verzocht te willen bevorderen dat de regeling in kwestie gewijzigd worde.

De Staten hadden wel gewild, dat ook een gedelegeerde van Suriname aan de conferentie te Bogotá deel zou nemen; de gouverneur echter verklaarde dat deze negende bijeenkomst der staten van de Pan American Union er een is van de republieken van het westelijk halfrond, welke dus buiten Nederland om gaat. Dat een bespreking aangaande de Europese koloniën in Amerika een der punten van de agenda is, brengt daarin natuurlijk geen verandering.

Wel heeft de gouverneur, gevolg gevend aan een opdracht van de zijde van den minister van Overzeese Gebiedsdelen, de Surinaamse pers uitgenodigd een vertegenwoordiger aan te wijzen, om de ronde-tafel-conferentie in Den Haag bij te wonen. De keuze is gevallen op het blad De West. De redacteur van dit orgaan, de Heer W. Kraan, een zeer bekende figuur in Suriname, ook als Statenlid, de Nestor der moederlandse inwoners van het gebied, is gedurende zijn verblijf in Nederland overleden.De Staten hebben voorgesteld een plein te Paramaribo naar hem te noemen.

Een aantal gedemobliseerde Surinaamse dienstplichtigen hebben indertijd de uitkering welke zij uit de openbare kas ontvingen aangewend om de plantage Slootwijk te exploiteren en daartoe opgericht de N.V. Emergo. Het gouvernement wil thans deze onderneming steunen met een aanzienlijk voorschot, terug te betalen in twintig jaar; bij niet welslagen wordt het verlies voor 's Lands kas begroot op maximum ƒ 370.000.—. Het bestuur van Emergo bleek van hulp in den vorm als voorgesteld niet gediend; in plaats van de beschikking te verkrijgen over landbouwmachines, zoals verwacht werd, staat men voor een geheel nieuw plan, dat hierop neer komt, dat de leiding in handen gegeven zal worden aan een ambtelijk deskundige en de zelfstandigheid der vestiging daardoor te niet zal gaan. Tegenover de kans na verloop van jaren eigenaars te worden der plantage, zijn de tegenwoordige deelhebbers, of althans hun leiders sceptisch gestemd.

Volgens een Aneta-bericht zou in de V.S. het invoerrecht op bauxiet, tot dusver één dollar per ton, d.i. belangrijk meer dan Suriname uit de exploitatie geniet, verminderd zijn tot 50 dollarcents. Van Surinaamse zijde is tot de Aluminum Comp. of America het verzoek gericht dat nu aan het gouvernement toegestaan zal worden het uitvoerrecht met deze 50 cents te verhogen. Of er kans op inwilliging bestaan zou?

Er is al weder een nieuwe Surinaamse politieke partij in wording, zijnde een Neger Politieke Partij. terwijl namens de oerwoudbewoners, Bosnegers en Indianen, de aandacht gevestigd is op het ontbreken van vertegenwoordigers dezer twee niet politiek georganiseerde groepen-ter ronde-tafel-conferentie.

Op het punt van immigratie en kolonisatie is er geen ander nieuws, dan dat deskundigen der Freeland League aangekomen zijn en dat vertegenwoordigers van het gouvernement nu ook naar Jamaica en Haiti afgevaardigd zijn, om de mogelijkheid te bestuderen van deze twee eilanden, evenals van Barbados en Saint Lucia, arbeidskrachten te betrekken.

1 Febr. 1948 M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

De bespreking aan de ronde tafel

II

De vorige kroniek begon met de mogelijkheid te veronderstellen, dat bij haar verschijning de bespreking misschien reeds zou afgelopen zijn. Deze sombere veronderstelling was ingegeven door het ultimatum, dat bij niet-inwilliging van den eis van invoering van een eigen verantwoordelijk bestuur enz. binnen een maand de lasthebbende afgevaardigden of vertegenwoordigers zouden terugkeren. Dit laatste nu is niet gebeurd. Alle heren hebben aan de ronde tafel zitting genomen. Er zijn er, die zich uitdrukkelijk van hun last ontdaan hebben, en dat was niet moeilijk, toen bleek, dat zij zitting kregen niet krachtens een benoeming door de Staten maar krachtens benoeming door de Kroon, die daarbij natuurlijk niet zo'n bindende opdracht gaf.

Men zegt ook, dat de opdracht op dezelfde wijze, als zij eerst gemaakt is, gewijzigd is, zodat voor ,,binnen een maand'' zou moeten gelezen worden ,,onverwijld'', wat dan een verlenging van den termijn zou inhouden.

Daags voor de opening van de bespreking zijn de Curaçaose heren, van welke zich enige hadden verlaat, bij den minister in diens Kabinet binnen geweest, Het ligt voor de hand, dat zij daar hun woord gedaan hebben, en dat de minister heeft geantwoord, dat hij getrouwheid aan de grondwet gezworen heeft, maar dat zo veel mogelijk aan hun wensen zal worden tegemoet gekomen. Het *Handelsblad* heeft zijn West-Indische redacteur laten vertellen, dat de Curaçaose leden tevreden zouden zijn, als een bestuurswisseling kan worden toegezegd. Maar juist is bericht, dat de gouverneur benoemd is in een bijzondere zending naar Venezuela ter gelegenheid van het optreden van den nieuw-gekozen president.

De Volkskrant heeft verteld, dat de leden voor Curaçao Mr. Da Costa Comez hebben aangewezen als hun woordvoerder ,,onder zeer bepaalde restricties''. De reden en de betekenis van deze ,,disqualificerende qualificatie'' werd er niet bij gezegd. —

De bespreking is begonnen. Het is verblijdend en moedgevend, dat de taak der samenspreking is verruimd. Bij de opening is door den minister-president meegedeeld, dat deze niet alleen zou zijn de Kroon van raad te dienen en wensen en opvattingen kenbaar te maken — waartoe toch waarlijk een zo kostbare conferentie niet nodig kan geacht worden — maar ook om in ontwerpen tot nadere regeling van de verhoudingen tussen de staatsdelen en tot verwezenlijking van de nieuwe staatsorde de beginselen der wenselijk geachte hervormingen uit te werken. Dit is een reuzewerk, dat heel wat tijd kan kosten. Daarnaast heeft de minister van Overzeese gebiedsdelen in de tweede zitting zich bereid verklaard zo spoedig mogelijk overleg te plegen over de opzet der herziening (er staat niet bij welke herziening is bedoeld, maar er wordt in dit verband gesproken van de aanhangige herziening der staatsregeling, die echter al ,,opgezet'' is, maar natuurlijk alsnog veranderd kan worden), over maatregelen, die op korten termijn kunnen strekken tot verwezenlijking (voor zover met de huidige wetgeving verenigbaar) in feite van de doelstellingen der Koninklijke rede, in afwachting van de verwezenlijking van de als

gevolg der conferentie-resultaten tot stand te brengen staatsrechtelijke hervormingen, en ten slotte over maatregelen, die zouden kunnen dienen om aan de naar voren gebrachte wens van zelfstandigheid van Aruba tegenover Curaçao tegemoet te komen.

Met dit alles voor ogen wacht den leden der conferentie een mooie taak, en een uiterst moeilijke taak, waaraan hard gewerkt zal moeten worden, ook omdat, al is men het over sommige beginselen voor een goed deel eens, er nog zo weinig in feite geformuleerd is, en daarop komt het nu juist aan.

De Antillen moeten, hoe dan ook, nu zichzelf gaan besturen, elk afzonderlijk, alle geheel of gedeeltelijk te zamen of sommige te zamen en andere afzonderlijk. Een netelig punt zal daarbij zijn het hoe moet gaan met de eilanden, die financieel nog niet op eigen benen kunnen staan. Het Statenlid Eman heeft al verklaard, dat Aruba voor dit doel zal willen bijdragen. Er zullen tonnen gouds nodig zijn.

De Nederlandse pers doet haar best de belangstelling levendig te maken. Soms komt zij nog altijd wat achter de feiten aan. Het ultimatumbericht, hier al vele weken eerder bekend, gaf het A.N.P. als een nieuwtje den 25sten Januari door de radio. Men krijgt den indruk, dat de West-Indische redacteurs niet of onvoldoende Curaçaose bladen lezen.

De Curaçaose pers weert zich ook. Het is als van ouds uit ingezonden stukken, dat men iets van de publieke mening moet te weten komen. Er blijft te zeer redactionele leiding ontbreken. Enige ,,belastingbetalers'' maken bezwaar tegen de hoge kosten der Curaçaose deelnemers, een ander vergelijkt den Curaçaosen strijd voor autonomie met het verzet in den oorlog in het moederland tegen de Duitse bezetters. De president van de Arubase Lago heeft geprotesteerd tegen een uitlating van Eman, als zou de directie in een bespreking gezegd hebben niet tegen afscheiding te zijn; als buitenlandse onderneming houdt de Lago zich buiten de binnenlandse politiek. Een ander tast de bevoegdheid van den heer Eman aan om te spreken namens 95% der bevolking. Het weekblad *Curaçao* heeft leiding gevende artikelen; het opschrift boven het ene ,,Willemstad als Berchtesgaden'' geeft de richting daarvan voldoende weer. Het spijt ons niets te kunnen zeggen van den inhoud van de *Democraat*; het laatste nummer van dit blad, dat de redactie ontving is van... 14 Nov. 1947.

Amsterdam 1 Februari 1948 F

BIBLIOGRAFIE

ARTIKELEN

HARTZ, PH. H.: Enige gegevens omtrent het voorkomen van carcinoma bij de inheemse bevolking van Curaçao, N.W.I. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 1 2*, Sept. 1947, p. 3–4.

HARTZ, PHILIP H. & STADT, FRANS R. VAN DE: Microfilarial granulomas, elephantiasis and adenosis of the breast. *Am. J. Clin. Pathol. 17*, 1947, p. 823–826, 3 figg.

HELMAN, ALBERT (Lou Lichtveld): Het antwoord der onverantwoordelijken. *Nw. Sur. 53*, 15 Nov. 1947, p. 1.

Een waarschuwing om zich niet te laten misleiden door het kinderlijke van pogingen-tot-opstand als van Simon Sanches, maar de diepere oorzaken wèl te willen onderkennen.

Houtaanvoer uit Suriname. *Econ. Voorl. 41*, 1947, 39 p. 295. (Ook in *Commentaar 2 37* p. 7 en *Fin. Dagbl. 5 29* p. 1).

Radiorede van E. A. PLATE.

Hout, plantenvet en dierlijk eiwit uit Suriname. *Econ. Voorl. 41*, 1947. 172 p. 1253.

Gegevens van J. W. GONGGRYP en D. BURGER.

Hout uit Suriname kan Nederlands herbouw op streek helpen. *Alg, Dagblad* 16 Oct. 1947. *

HUNTER: De Surinaamse begroting. *Nw. Sur. 53*, 1947, p. 2.

Hygiëne, economie en financiën op Curaçao. *Beurs 3653*, 23 April 1947, p. 1–2.

Uit het rapport van de Parlementaire Commissie.

KRAFFT, A. J. C.: De oude drie gebroeders Ellis en ds. Johannes Ellis. *Beurs 3797*, 1947, p. 3.

KROPMAN, G. C. J. D.: Indrukken uit de West. De stilte op Sint Maarten. *Amigoe 5231*, 1947, p. 4.

LARET, W. F. H.: Slootwijk een begin? *Nw. Sur. 54*, 6 Dec. 1947, p. 3.

Het „geval-Slootwijk" het begin van een nieuwe en succesvolle periode in de ontwikkeling van de Creolenlandbouw in Suriname?

LICHTVELD, LOU: In memoriam W. Kraan. *Nw Sur. 56*, 17 Jan. 1948, p. 1 en 3.

Luchtkaartering in West-Indië. *Tijdschr. Nederl. Aardr. Gen.* (2) *65*, 1948, p. 107–108 (uit *K.L.M. Nieuws* 22 Oct. 1947).

Makelaardij op Curaçao. *Mndbl. Handel Cur. 2 4*, 1947, p. 7–8.*

Nauwere samenwerking tussen de Britse Westindische Koloniën. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 1 2*, Sept. 1947, p. 16–23.

Nederlandse brief. *Curaçao*, in elk nummer.

Nieuw leven in de politiek op Curaçao. Saevis tranquillus in undis! Een kalmeerend oordeel en een pleidooi voor monetair zelfbestuur! *Curaçao 1947 42* p. 1–2.

Oproep van het Curaçaosch Comité ter bescherming van de grondrechten van den mensch. Manifest van het Curaçaosch Comité .... *Curaçao 10 2,* 31 Jan. 1948, p. 5–6.

De oproep is ondertekend door B. DE GAAIJ FORTMAN, W. R. MENKMAN en W. M. J. ALVARES CORREA; het manifest door W. M. J. Alvares Correa.

(Over de deelname van Curaçao aan de ronde-tafel-conferentie). *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 2 51,* 16–31 Dec. 1947, 1948, p. 16–20.

PANHUYS, L. C. VAN: Suriname onder 't zoeklicht. *Ned. Studieblad 10,* 1947, p. 4, 18, 28–29, 45–46, 3 foto's, 2 krtn.

Over landbouw en immigratie.

PHILIPSZOON, J. A.: De Geneeskundige School. *Curaçao 1947 41* p. 4.

Aanval op gelijknamig art. van K. in *Curaçao 1947*; beantwoord door L.: *Curaçao 1947 41* p. 4.

Plan voor jaarbeurs neemt vastere vorm aan. *Beurs 3797,* 14 Oct. 1947, p. 3.

Recente ontwikkeling in de West. Naar federatie en autonomie. *N. Rott. Crt. 105,* 26 Jan. 1948, p. 3.

Ronde tafel-conferentie. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3* no *1,* 1–6 Jan. 1948. 1948, p, 16–20. Zie ook no *6* e.a.

Met de opdracht van de Staten van Curaçao aan de delegatie, uit *Beurs- en Nwsber.*

Samenzwering. Suriname. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 2 46,* 13–19 Nov. 1947, p. 24–26; *48* p. 15–16. Zie ook *3 6,* 1948, e.a.

Officieel communiqué met opmerkingen uit Surinaamse pers.

SCHAGEN VAN SOELEN, J. C.: Over de mogelijkheden van diamantvoorkomen in Suriname. *De Ingenieur 59* 40, 1947, M p. 47–49, kaart.

SCHOLS, H.: De ontwikkeling van de mijnbouw in Suriname gedurende de oorlogsjaren. *De Ingenieur 59* 40, 1947, M p. 43–47.

SHEPHARD, C. Y.: Peasant agriculture in the Leeward and Windward Islands. *Trop. Agric. 29,* 1947, p. 61–71.

Heeft geen betrekking op de Nederlandse eilanden.

SIMONS, R. D.: Een wijkend volk — de Creolen in Suriname. *De West 4682,* 17 Oct. 1947, p. 1.

Radiorede.

SPERCO: Suriname uit het moeras! „op naar het binnenland". *Nw Sur, 55,* 20 Dec. 1947, p. 3. Zie ook *56* p. 3.

Surinaams hout. Nederland grote afnemer. *Fin. Dagbl. 5 238,* 1947, p. 2.*

Suriname. Achtergrond van een „Staatsgreep". *Oost en West 40 24*, 5 Dec. 1947, p. 14.

TELFORD, EMERY A. & CHILDERS, NORMAN F.: Tropical kudzu in Puerto Rico. *Circ. Fed. Exp. Stat. Puerto Rico 27*.*

Proefnemingen met *Puetaria*, een bodembeschermer en voederplant.

Ter bezinning. *Curaçao 10 1*, 17 Jan. 1948, p. 5.

Over de opdracht aan de Curaçaose Ronde-Tafel delegatie.

Tussen twee Amerika's *N. Rott. Crt. 104*, 1947, 12 Dec. (I Cuba, foto), 22 & 27 Dec. (III & IV Jamaica, 2 foto's); *105*, 1948, 2 Jan. (V Jamaica, 2 foto's), 10 & 12 & 17 & 26 Jan. (VI–IX Curaçao, 3 foto's, kaartje), 26 & 27 & 31 Jan., 2 Febr. (IX–XII Suriname, 2 foto's).

V. E. (Van Eijk): Nieuw leven in de politiek op Curaçao. *Curaçao 1947 43* p. 1–2; *44* p. 1–3 (*45* p. 1).

Verslag van een conferentie betreffende scheepvaart in het Britse Caraïbische Gebied. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 1 3*, Oct. 1947, p. 9–12.

Voorstel tot wijziging van de Staatsregelingen van Suriname en Curaçao. *Maand. Bull. Caraïb. Comm. 1 2*, p. 14–16.

Vreemd en treurig toch! *Vikaash 2*, 1947, *15* p. 1–3.

Over het achterstellen van bevolkingsgroepen in de Surinaamse samenleving.

Waar gaan wij heen? *Curaçao 10 2*, 31 Jan. 1948, p. 1–2.

Welkom. *N. Rott. Crt. 105 14*, 17. Jan. 1948, p. 1.

Aan de W.I. delegaties ter ronde-tafel-conferentie.

Welkom, broeders uit de West! *Utr. Nwsbl. 55 225*, 26 Jan. 1948, p. 1.

Aan de gedelegeerden ter rijksconferentie.

Willemstad als Berchtesgaden? *Curaçao 10 1*, 17 Jan. 1948, p. 1–2

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

AMSTEL, HANS VAN: *De laatsten der Wajarikoele's in Suriname*. Paul Brand, Bussum, 1946, 196 pp., kaartje, 15 foto's en 1 tekening op 11 blz. buiten de tekst, bandomslag.

Jongensboek, naar gegevens van W. AHLBRINCK.

ARCINIEGAS, GERMAN: *Caribbean sea of the New World*. Vertaald door HARRIET DE ONIS, Alfred Knopf, New-York, 1946, 464 pp., 16 afb.*

De Colombiaanse schrijver geeft een beeld van de ontwikkeling welke heeft plaats gehad in het Caraïbisch gebied, tot aan het begin van deze eeuw.

BLANSHARD, PAUL: *Democracy and empire in the Caribbean*. The MacMillan Cy, New-York 1947.*

Bespreking door *VR*. in: *Curaçao 10 1* p. 6–7.

ENKELE OPMERKINGEN OVER HET WATER DAT WORDT GEBRUIKT VOOR HET ZETTEN VAN SURINAAMSE LIBERIA-KOFFIE [1]

DOOR

ir. W. SPOON en W. M. SESSELER chem. dra.

Het is wel bekend, dat de Surinaamse Liberia-koffie (*Coffea Liberica* Bull.) voor de oorlog haar grootste afzet vond in Scandinavië en daarvan in het bijzonder in Noorwegen. Ook is bekend, dat door de sociale veranderingen, die zich als gevolg van de oorlog in Suriname voltrokken, de productie van Liberia-koffie sterk is achteruit gegaan. Niet, dat de aanplantingen zijn verdwenen, maar bij gebrek aan werkvolk kon er niet voldoende geoogst worden, hetgeen ook nu nog het geval is. De cijfers in tabel I lichten een en ander nader toe [2].

Tabel I

Uitvoer van koffie uit Suriname, in tons van 1000 kg

Jaar	productie	uitvoer totaal	waarvan naar						
			Curaçao en Aruba	Brits Guiana	Frans Guiana	V.S. v. Amerika	Nederland	Noorwegen	Zweden
1936	3.329	4.028	1	—	20	2.537	866	579	13
1937	3.434	2.494	12	—	36	236	1.423	749	35
1938	1.767	2.785	11	—	9	11	1.874	658	2
1939	4.136	2.487	—	—	11	541	1.327	454	4
1940	877	627	2	—	10	353	—	254	—
1941	1.070	1.066	2	55	2	991	—	—	—
1942	800	1.343	57	191	—	1.048	—	—	—
1943	660	189	24	150	15	—	—	—	—
1944	325	119	30	71	17	—	—	—	—
1945	414	557	50	196	5	—	306	—	—
1946	—	887	36	202	—	27	512	110	—

[1]) Tevens Bericht van de Afdeling Tropische Producten (voorheen Handelsmuseum) van het Indisch Instituut no. 220

[2]) Ontleend aan de jaarverslagen v/h Dept. van Landbouw-Economische Zaken en de Handelsstatistiek van Suriname.

Uit tabel I blijkt allereerst de grote achteruitgang van de productie en daarmede van de uitvoer.

De Verenigde Staten van Amerika waren al vóór de oorlog om kwaliteitsredenen geen afnemer meer. Dat Nederland de voornaamste afnemer zou zijn geweest is slechts schijnbaar; de uit Paramaribo met bestemming Nederland uitgevoerde koffie, werd hier voor het grootste deel doorgevoerd naar Noorwegen, zodat uiteindelijk dat land de voornaamste klant was. De invoer van koffie uit Suriname in Nederland *voor verbruik* bedroeg nl.:

1936. . . .	34 ton	1941. . . .	62 ton
1937. . . .	24 ,,	1942. . . .	—
1938. . . .	60 ,,	1943. . . .	—
1939. . . .	14 ,,	1946. . . .	—
1940. . . .	8 ,,		

De grootste hoeveelheid werd merkwaardigerwijs afgenomen in 1941, maar dat was het laatste van voorraden, die hier te lande juist vóór de Duitse bezetting waren aangebracht, bestemd voor doorvoer naar Scandinavië.

Na de capitulatie van Duitsland in 1945 is de koffie-uitvoer van Suriname weder wat toegenomen met wederom Noorwegen als voornaamste afnemer. Echter blijken nu de eilanden Curaçao en Aruba van de Nederlandse Antillen en de buurman Brits-Guyana ook tot de afnemers te behoren; zij werden zulks tijdens de oorlog.

Het feit, dat hoofdzakelijk één land, in dit geval Noorwegen, de Surinaamse Liberia-koffie afneemt, is voor een cultuur niet gunstig te achten, doordat het een grote mate van afhankelijkheid schept. Bekend is, dat deze soort koffie gekenmerkt is door een afwijkende smaak en geur, zomede door een bont uiterlijk; de koffie heeft een onaangename, geile (letterlijk te volle) geur en een rinse of zure smaak [1]). Als desondanks een land de koffie blijft afnemen, moeten daarvoor bijzondere redenen aanwezig zijn. In dat verband is meermalen de samenstelling van het water, waarmede de koffie gezet wordt, geopperd [2]).

Wij hebben daarom in die richting enige gegevens bijeen gebracht.

[1]) Zie bv. D. S. Fernandes, Onze koffiebereiding, *Meded. Landbouwproefstation Suriname 3* (1928).

[2]) In het aardige boekje: *Koffie, enige gegevens over boon en drank*, in 1946 uitgegeven door „De Körver", Boxmeer, staat op blz. 56–57 wel een duidelijke uiteenzetting over de juiste wijze van koffie zetten, maar wordt over het water niets anders gezegd dan dat dit kokend moet wezen.

Vergeleken is de samenstelling van het water in Paramaribo d.w.z. zoals het uit de tapkraan stroomt van de N.V. Surinaamse Waterleiding Maatschappij aldaar, Oslo (de hoofdstad van Noorwegen) en enige plaatsen in Nederland. Paramaribo namen we er bij op, omdat de eigen Liberia-koffie daar wel degelijk wordt geconsumeerd, al blijft de hoeveelheid, welke daarmede gemoeid is gering, doordat het slechts één stad betreft.

Een en ander is bijeengebracht in tabel II. Voor de verschillende gegevens mochten wij gebruik maken van een ons door het Nederlands Gezantschap toegezonden water-analyse uit Oslo en van het Statistisch Overzicht der Waterleidingen in Nederland (over het jaar 1932), waaraan wij de analyses ontleenden in volgorde van het Zuiden naar het Noorden, met uitzondering van de analyse „pompstation Weesperkarspel", die wij van de Gemeentewaterleidingen Amsterdam ontvingen.

Bij tabel II valt het volgende op te merken. Het water in Oslo bevat een geringe hoeveelheid minerale bestanddelen, is zacht en heeft een vrij laag permanganaatverbruik. Het Nederlandse water heeft juist tegenovergestelde eigenschappen, terwijl het water uit Paramaribo in eigenschappen het meeste weg heeft van het Noorse water; alleen de oxydeerbaarheid is nog wat lager.

Het leidingwater uit de met name genoemde steden hier te lande blijkt ook nog heel verschillend te kunnen zijn. Zo kan b.v. het permanganaatverbruik van 14 tot 30 uiteenlopen, de droogrest van 196 tot 512 mg per liter. De mogelijkheid, dat als gevolg hiervan plaatselijke verschillen kunnen optreden met betrekking tot het koffie zetsel, is dus niet uitgesloten [1]).

Wij hebben daarom een vijftal Nederlandse fabrikanten van koffie, thee en aanverwante artikelen gevraagd of zij bereid waren een monster Surinaamse Liberia-koffie, na branden volgens hun inzicht, te keuren, gezet met het normale leidingwater ter plaatse en met gedestilleerd water (het uiterste van zuiverheid, zie de laatste kolom van tabel II), Wij verstrekten hun daartoe deelmonsters uit een baal Liberia-koffie, die de Directeur van het Departement van Landbouw-Economische Zaken te Paramaribo ons in het begin van 1947 op ons verzoek had gezonden. (H.M. no. 5362). De koffie was niet speciaal uitgezocht

[1]) Niet onvermeld mogen wij laten, dat in Noorwegen de koffie ook wel vermengd met rum wordt gedronken, in welk geval de invloed van het water op de smaak van de drank, indien nog van belang, wel een ge-, heel andere zal wezen.

Tabel II

Wateranalyses

Samenstelling, mg/l	Paramaribo	Oslo	's-Hertogenbosch	Rotterdam	pomp-station Weesperkarspel	pomp-station Castricum N.-H.	Heereveen	Groningen, gem.	Nederland, gemiddeld	aqua destillata
p_H	—	6.8	>8	>8	7.9	>8	>8	8.0	7.5	5–6
permanganaatverbruik	1.3 – 3.8	4.0–5.0	12.6	20	18.8	14.5	29.7	13.9	10.2	max. 0.16
hydrocarbonaat	67.1 –97.6	—	63.0	0	96	sp.	0	sp.	3.3	—
vrij zuur	—	4.0	1.5	4.0	0	6.2	5.0	5.1	5.5	(1–) 10
droogrest	97 – 126	25–35	500	512	197	388	365	285	285	max. 10
nitraten	—	1.0	sp.	5.6	0.5	sp.	10.8	sp.	2.1	—
chloriden	10.3 –12.7	2.0	156	139	37.5	46.0	24.0	38.5	41.4	,, 0.2
sulfaten	2.9 – 6.7	4.1	7.6	75.4	23.6	9.9	sp.	2.2	15.9	,, 2
kiezelzuur	—	2.7	20.4	9.2	2.8	46.0	37.2	23.0	20.7	—
ijzer	0.04– 0.06	0.1	<0.1	0.1	<0.1	0.1	<0.1	<0.1	0.1	,, 0.2
calcium	21.2 –29.7	2.58	54.0	84.4	31.0	80.4	95.4	71.5	60.9	,, 1
magnesium	0.43– 1.2	0.46	10.4	16.6	5.3	12.5	7.7	5.7	6.3	—
ammonium	—	0.04	0	0	0	0	0	0	0.1	,, 0.1
hardheid in D. hardheidsgraden	3.2 – 4.4	0.47	10.0	15.7	5.6	14.1	15.2	11.4	10.5	—

noch belegen en vormde dus, naar wij aannemen, een goed gemiddelde van de kwaliteit van Surinaamse Liberia-koffie.

Daarnaast hebben wij in het scheikundig laboratorium van onze afdeling een hoeveelheid van die koffie zelf gebrand en daarmede twee zetsels bereid, namelijk met het Amsterdamse leidingwater en met gedestilleerd water. Zeven leden van het personeel hebben vervolgens beide aftreksels tegen elkaar geproefd.

Wij geven thans eerst het oordeel van de fabrikanten.

Fabrikant A. Gezet met leidingwater was het oordeel, dat de smaak neutraal goed en de afschenk behoorlijk was, doch dat enige geur niet viel te constateren. Het zetten met gedestilleerd water komt de smaak zeer ten goede, doch maakt de koffie enigszins dun. Het zetten met leidingwater levert een vollere koffie op, die echter in smaak ten achter staat bij die gezet met gedestilleerd water.

Fabrikant B. Normaal met leidingwater gezet wordt de smaak beslist onzuiver genoemd, zodat de fabrikant deze koffie voor Hollandse consumptie ongeschikt acht. Ook bij gebruik van gedestilleerd water blijft de smaak onzuiver; veel verbetering wordt er niet in gezien.

Fabrikant C. Met leidingwater gezet luidt het oordeel, dat de koffie uitgesproken geil smaakt en voor de Nederlandse consumptie niet geschikt is. Met gedestilleerd water wordt de geile smaak iets gedrukt en smaakt de koffie iets zacht rins. Volgens deze fabrikant komt de koffie in gedestilleerd water beter uit.

Fabrikant D. Bij behandeling met leidingwater luidt het oordeel, dat de koffie ongeschikt is voor de Nederlandse consumptie. Met gedestilleerd water kan de fabrikant dit oordeel slechts bevestigen, de koffie is zo mogelijk nog slechter dan gezet met leidingwater.

Fabrikant E. Volgens deze fabrikant is de koffie alleen voor consumptiedoeleinden geschikt wanneer deze licht gebrand is, de afschenk blijft dan nog voldoende vol. Gezet met leidingwater is de koffie te prefereren boven die gezet met gedestilleerd water.

In het algemeen genomen komen de beoordelingen neer op een afwijzen tot net nog drinkbaar vinden van de koffie. Twee der fabrikanten (B en D) maakten geen onderscheid bij gebruik van gedestilleerd water, terwijl de drie anderen verandering tot verbetering der smaak constateerden. Wanneer wij nu een vergelijking maken met tabel II blijken dat juist die fabrikanten te zijn, die beschikken over minder hard water, gepaard gaande met lagere droogrest en oxydeerbaarheid.

Alhoewel over de gehele linie de toon der beoordelingen in mineur is, menen wij toch een betere klank te mogen bespeuren, die gebruik in Nederland van de Surinaamse Liberia-koffie niet meer geheel uitsluit.

Zien wij daarna wat de proef met enige leden van ons personeel opleverde.

functie	A'dams leidingwater	gedestilleerd water
Indisch expert	smakelijker	zacht, minder van smaak
scheikundige	minder wrang en zuur	smaak komt meer uit
conservatrice	romiger en zachter	zuurder, bitterder, dun
adj. conservatrice	bitter, sterk	minder bitter, iets zuur
analyst	voller	dun
leerling	waterrijker, geuriger	dikker, bitterder
bibliotheek ass.	smakelijker, geuriger	sterker nasmaak, bitterder

Allereerst valt op, dat iedereen verschil meent waar te nemen (waarbij wij aantekenen, dat zij niet van te voren wisten waarmede en waarvan de aftreksels waren gemaakt, maar wel verschil verwachtten). Gelijkluidend zijn de opinies geenszins; het meest nog komen zij overeen wat betreft het krachtiger (bitterder) zijn van de schenk in gedestilleerd water, met andere woorden in het meer uitkomen van de smaak.

Wat dat aangaat ligt het oordeel van de fabrikanten en dat van ons personeel wel in dezelfde lijn. Meer mag er niet uit afgeleid worden, geen van allen waren immers deskundig in het proeven van koffie.

Bedacht moet verder worden, dat er zeer vele factoren van invloed op de smaak der koffie vanaf bereiding tot en met verwerking zijn en dat het water gebezigd voor het zetten slechts één daarvan is.

Amsterdam, November 1947

Some remarks on the water used in making Surinam Liberia coffee by W. Spoon and Miss W. M. Sesseler (Tropical Products Section of the Royal Institute for the Indies Amsterdam)

(*Summary*)

Before the second world war Norway was the largest outlet for the Liberia coffee of Surinam. In table I figures are given of the production and export for the period 1936–1946. From this table it must not be concluded that Holland was the principal

customer. The large amounts mentioned include for the greater part coffee, shipped in transit to Norway. The quantities of Surinam Liberia coffee consumed in Holland are still very small. On account of the war the export decreased considerably, which caused great difficulties to the plantations, which moreover had much trouble with shortage of labour.

After the war the export to Norway was resumed, although on a rather small scale. The fact that practically only one country, in this case Norway, is importer of the Surinam Liberia coffee, is unfavourable for the producer, the latter becoming too much dependent on it.

It is well known, that the Surinam Liberia coffee is an inferior grade with a divergent taste and appearance. Therefore there must be a special reason why Norway is still a consumer of same. Often the character of the water used in making coffee is mentioned as a cause. We therefore have made inquiries in this direction.

In table II the analysis is given of the tapwater in Paramaribo (Surinam), Oslo, the capital of Norway, and in some places in Holland. It appears that the water in Oslo has a soft character, the water in Paramaribo is much the same, but the water in the Netherlands is rather hard everywhere.

We then asked five factories in Holland to test a sample of ordinary Surinam Liberia coffee, in one instance made with tapwater and in the other made with distilled water (aqua destillata). The result was that two factories reported no difference, and that the other three reported an alteration to a marked improvement when using distilled water.

We also asked seven members of our staff to investigate whether they detected difference between coffee made with the Amsterdam tapwater and with distilled water. Most of them were of the opinion, that with distilled water the taste was stronger.

From this may be concluded, that when using tapwater of a soft character in making the Surinam Liberia coffee, probably better results will be obtained.

DE SURINAAMSE LANDBOUW

LESSEN UIT HET VERLEDEN BIJ EEN NIEUW BEGIN

I

DOOR

IR. J. FLOOR

INLEIDING.

Gedurende zijn werkzaamheden ten behoeve van de steunverlening en voorlichting van de Surinaamse plantagelandbouw heeft het de schrijver telkens weer getroffen hoe gewassen als Liberia-koffie, grapefruit, lemmetjes, citroenen en sinaasappelen groeiden en bloeiden bij een behandeling, die volgens begrippen van elders als mishandeling gekwalificeerd zouden moeten worden. Blijkbaar vinden deze gewassen buitengewoon gunstige groeivoorwaarden in de Surinaamse bodem.

Men zou nu verwachten, dat de Surinaamse landbouw, dank zij de gegeven omstandigheden, zich wel ontwikkeld zou hebben tot een welvarende en winstgevende cultuur. Wel zijn ook hier grote moeilijkheden te overwinnen, doch elders is dit niet anders, want geen cultuur is denkbaar zonder overwinning van talloze moeilijkheden. De geschiedenis van de Surinaamse plantagelandbouw biedt wel een geheel ander beeld. Verschillende cultures, zoals suiker, arabicakoffie, katoen en cacao hebben een gouden tijd gekend, maar na korter of langer tijd begon de achteruitgang en verdween de cultuur, om weer plaats te maken voor een nieuw gewas. Alleen suiker de oudste der Surinaamse cultures, heeft zich kunnen handhaven, zij het ook met grote schommelingen.

Thans is ook aan de cultuur van Liberia-koffie een einde gekomen en weer zijn er grote plannen voor een nieuw begin.

De vraag naar de oorzaken van al deze tegenslagen en mislukkingen in het verleden is de aanleiding tot deze studie geweest. Zijn eenmaal de in het verleden gemaakte fouten onderkend, dan is daarmede het inzicht verhelderd over de koers, welke in de toekomst gevolgd dient te worden. Deze les der geschiedenis,

waarin de ervaringen van vroegere planters ons tot lering strekken, zal wellicht van waarde kunnen zijn voor degenen, die thans zullen bouwen en planten in het Surinaamse.

Ten behoeve van een overzichtelijk geheel zal de geschiedenis der plantage-cultuur en het commentaar van de schrijver behandeld worden onder de hoofden *bodem, arbeid, kapitaal* en *bedrijfsvorm*. De verkregen conclusies zullen tenslotte getoetst worden aan de resultaten van recent landbouw-economisch onderzoek, dat betrekking heeft op een soortgelijke bedrijfsvorm als die der Surinaamse plantages.

BODEM.

„Soil fertility must always be the foundation upon which permanent agricultural prosperity can alone be built [1]).

Wat allereerst opvalt is het feit, dat in Suriname, onder tropische omstandigheden, de landbouw uitgeoefend wordt in polders. In de kuststrook waar de plantages voorkomen, is bedijking noodzakelijk om zowel het zoete als het zoute water te keren. Voor de lozing van het overtollige water van de zware regenval binnen de plantages wordt geprofiteerd van de ligging van het land boven de eblijn van de zee. De getijdewerking doet zich namelijk ver stroomopwaarts in de rivieren gelden, vandaar, dat alle plantages langs de rivier gelegen zijn om bij eb te kunnen spuien. Door deze omstandigheden is het binnenlands transport buitengewoon goedkoop, temeer, daar hierbij ook geprofiteerd kan worden van de getijdewerking der rivieren. Hoe groot dit voordeel is wordt pas duidelijk, wanneer men vergelijkt met de hoge transportkosten, die men elders vaak betalen moet.

Daarentegen heeft de noodzaak het land te bepolderen tot gevolg, dat de cultuur bezwaard wordt met grote extra-uitgaven voor aanleg en onderhoud van de polders. Men zal misschien zeggen, dat sinds er geen uitbreiding meer plaats heeft, wel de kosten voor onderhoud van sluizen, dammen en kanalen op de exploitatie-rekening komen, doch dat de aanlegkosten reeds lang afgeschreven zijn. Dit is zeer zeker waar, maar toch laat deze post zich nog gelden, in zoverre zij de terreinkeuze beperkt tot het land binnen de polder, waardoor men niet zoals overal elders, de meest geschikte gronden kan kiezen. Zo heeft bijvoorbeeld de citrus-aanleg op de plantages meestal plaats gehad op gronden,

[1]) Sir R. GEORGE STAPLEDON and WILLIAM DAVIES, *Ley Farming* 1941, blz. 13.

die om de een of andere reden vrij waren voor cultuur. Ook bij de aanleg van Liberia-koffie valt een dergelijke gang van zaken vast te stellen. Zo schreef SNELLEN in dit verband: ,,De hierboven beschreven omzetting der cacaoteelt in koffie bewees opnieuw een der grote bezwaren van het plantagebedrijf, het gebrek aan grond wegens de beperking daarvan tot het ingepolderde terrein, waarvan in de eerste plaats het reeds bedolven, d.i. op lozing gebrachte gedeelte wordt gebruikt, daar de finantiële toestand in de meeste gevallen een verdere uitbreiding daarvan in de weg stond (17, blz. 107).

De Surinaamse cultuurgronden vallen tevens op door hun buitengewone compactheid. De kleifractie bedraagt in de regel niet minder dan 90–95%. Voordat deze gronden ingepolderd werden stonden zij onder water, zodat er humusvorming plaats kon hebben. Voor het behoud van een goede structuur is het absoluut noodzakelijk dit gehalte aan organisch materiaal in de bodem op peil te houden. Het traditionele middel hiertoe is het inplanten van schaduwbomen. Doch in de dagen van de arabica-cultuur kende men het gebruik van schaduwbomen nog niet (18). Welke fatale gevolgen dit gehad heeft, blijkt wel uit het volgende citaat van BLOM: ,,de Beplanting was in nieuwe Landen, die vet en vrugtbaar waren, daar de Gewassen zeer voordeelig in groeiden, en vrugten opleeverden ... de Aarde nog nieuw zijnde was met een Groei Korst (onder de naam Veenaarde bekend) bezet, die lugtig, en droog, ligt, en zeer gemakkelijk van Onkruid te zuiveren is ... na meerdere Jaaren begonnen de eerst ontgonnen Gronden in Krachten afteneemen, de Gewassen verschraalden, besloegen minder de Grond, de bovenkorsting van Veenaarde verteerde, een bloote taaie, gesloote, compacte Klei, daar Zouten, Olie en balsemique vette vrugtbaare Deelen uitgeteerd waren, daar geen water uitzypelen of laxeeren konde, bleef alleen overig, het Onkruid kreeg meer en meer Lucht groeide sterker aan, de Arbeid vermeerde en wierdt zwaarer, en de Revenuen verminderden ... Eindelijk de Gewassen gingen uit, en de aarde te veel uitgebouwd ... wordt een nare dorre wildernis, daar ze buiten spitten of ploegen Eeuwen lang dor en onvrugtbaar in voort blijft duuren" (5, blz. 39).

Naar de ervaring sindsdien geleerd heeft kan een goede structuur op uitnemende wijze geconserveerd worden door het inplanten van Surinaamse koffiemamma's (*Erythrina glauca*). Doch niet altijd kan in dezelfde mate geprofiteerd worden van de voortreffelijke eigenschappen der Erythrina's. Bij een gewas als ca-

cao, dat een zware schaduw verdraagt, kunnen de schaduwbomen dicht opeen geplant worden, zodat een dicht bladerdek de bodem beschermt en bij het vallen der bladeren de bodem verrijkt met organisch plantenmateriaal. Bij de citruscultuur is de situatie echter enigszins anders. Dit gewas verdraagt hoogstens een lichte schaduw; bovendien is het klimaat voor citrus eigenlijk toch al te vochtig, zodat ook om deze reden de schaduw zoveel mogelijk beperkt moet worden. Vandaar dat de schaduwbomen eerst 2 tot 3 jaren na aanleg ingeplant worden en de plantafstand zeer ruim genomen wordt. Bovendien zullen de bomen, met het oog op het gevaar voor schimmelinfecties hoog opgetrimd moeten worden. De schaduw zal dus bij de citrus-cultuur lang niet die bodemconserverende functie kunnen vervullen als bij de cacao-cultuur zodat men dan meer aangewezen zal zijn op het gebruik van groenbemesters. Niet altijd slaan zij gemakkelijk aan op deze zware, fosfaatarme kleigronden, doch na een grondbewerking lukt het als regel wel.

Van groot belang, ja eigenlijk de eerste voorwaarde voor het in stand houden van een goede structuur, is een goede drainage. Hoewel enkele cultuurgewassen, met name Liberia-koffie, een verregaande verwaarlozing in dit opzicht kunnen verdragen, reageren toch alle gewassen heel gunstig op een verbetering der lozing. De vraag dringt zich op, wat zal het effect zijn, indien de drainage dusdanig geperfectioneerd wordt, dat dit een belangrijke vergroting van de bouwkruin tengevolge heeft. In dit verband is het volgende van belang. Op iedere plantage is waar te nemen, dat koffie op de dammen beter produceert en een langere levensduur heeft dan in het veld. Algemeen verklaart men dit verschil door aan te nemen, dat de uit de loostrenzen opgeworpen grond der dammen vruchtbaarder is dan die van het veld.

Uit een proef van Ir. de Kraker [1]) valt evenwel af te leiden, dat deze veronderstelling geen afdoende verklaring biedt. Het bleek namelijk, dat bacoven op dammen van grond uit het veld eveneens een hogere opbrengst gaven dan planten in het veld. Waarschijnlijk zijn daarom de hogere producties toe te schrijven aan de betere structuur van de dammen en aan de hogere ligging ten opzichte van de waterstand, waardoor een diepere bouwvoor verkregen wordt. Een diepere bouwvoor over het gehele veld zou verkregen kunnen worden door de lozing te perfectioneren of, nog verder gaande, het land onder bemaling te brengen.

---

[1]) mondelinge mededeling.

Een goede bodemverzorging is ook in ander opzicht van belang. Suriname heeft een niet ongunstige regenverdeling waardoor cultuur zonder irrigatie mogelijk is. Voor een gewas als koffie, dat een uitgesproken droge tijd vraagt, is het Surinaamse klimaat stellig goed te noemen. Niettemin laat de droogte zich soms geducht gelden, en dit des te sterker, naarmate de bodemstructuur ongunstiger is. Ten onrechte wordt hierdoor in tijden van achteruitgang de schijn gewekt als zouden de seizoenen steeds onregelmatiger worden.

Behalve de instandhouding, verdient ook het herstel van de vruchtbaarheid van de bodem de volle aandacht. Vele plantagegronden vertonen een achteruitgang in vruchtbaarheid, maar aangezien zij reeds tot het poldergebied behooren, is algehele afschrijving zeer bezwaarlijk.

De meest natuurlijke wijze waarop het herstel van de bodemvruchtbaarheid plaats kan vinden is wel het toepassen van de natte braak. Het land wordt hierbij onder water gezet, waardoor er veenvorming plaats heeft en de vruchtbaarheid op dezelfde wijze hersteld wordt, als zij eertijds ontstaan is. In Demerara wordt natte braak geregeld toegepast, zoals wel blijkt uit het volgende citaat van de Directeur van de Landbouw aldaar [1]: ,,The soil research work of the Departement embraces the study of the effects of flood-fallowing, a practice which had its beginnings locally as a pest control measure and which has developed to such an extent as to have become one of the most important field practices. Its value as a soil improver is no longer in doubt even though how it actually works still requires complete elucidation''.

In de crisisjaren voor de oorlog heeft er aan een goed bodemonderhoud wel zeer veel ontbroken. Men meende dit straffeloos te kunnen doen, daar de ervaring geleerd heeft dat de bodem de cultuurgewassen buitengewoon gunstige groeivoorwaarden biedt. Een dergelijke bedrijfsvoering moge een tijdelijke verlichting van de moeilijkheden brengen, op de duur brengt zij de cultuur steeds dieper in het moeras. Blijvende welvaart kan alleen gebaseerd zijn op de instandhouding van de vruchtbaarheid van de bodem.

[1]) *Brit. Guyana Dep. of Agr. Sugar Bull.* no *4*, 1935.

ARBEID.

... „the test of efficiency is not the amount per acre but the amount that can be grown with one man's labour" [1]).

Suriname heeft, als zo menig Amerikaans land, een zeer geringe bevolking. De eerste kolonisten hebben nog getracht de autochthone bevolking als werkkrachten te exploiteren, echter zonder succes. De ontwikkeling van de landbouw als grootbedrijf werd eerst mogelijk door de aanvoer van slavenarbeiders. Geheel in tegenstelling tot de gangbare opvatting, valt uit de literatuur af te leiden, dat de slavenarbeid duur geweest is. Als gevolg van het monopoliestelsel van de West-Indische Compagnie waren de vrachtprijzen zeer hoog, waardoor de prijs der slaven hoog was en hun levensonderhoud duur (3,2 en 10 blz. 7 en 8).

In het midden der vorige eeuw, nog voor de afschaffing der slavernij, is de immigratie van Aziatische werkkrachten begonnen. Deze immigratie van zeer verre afstand belastte de plantages heel zwaar; per immigrant betekende de aanvoerkosten een aanzienlijke verhoging van het dagloon. Een zeer nadelige omstandigheid was verder het ontbreken van een bevolkingsreservoir, waaruit men in de oogsttijd voldoende arbeiders kan betrekken. Na het verdwijnen van de cacao als plantagecultuur, welk gewas een andere oogsttijd heeft dan Liberia-koffie, liet deze ongunstige omstandigheid zich in haar volle zwaarte gelden.

Sinds 1927 zijn de immigratiekosten voor rekening van het Gouvernement. De oorspronkelijke bedoeling van arbeidersvoorziening van de groot-landbouw kwam evenwel geleidelijk op de achtergrond, terwijl kleinlandbouwkolonisatie meer bewust het doel van de immigratie werd.

Men heeft het belang ingezien van een vrije arbeidersbevolking op en in de nabijheid van de plantages. Deze arbeiders kregen de beschikking over een woning en een stuk grond om rijst te planten en andere voedingsgewassen, bovendien hadden zij vrije geneeskundige behandeling. Hiervoor waren zij verplicht een aantal dagen per week te werken.

Voor een aanvullend contingent arbeiders in oogsttijd of voor speciale werkzaamheden was men aangewezen op de kleinlandbouwers van de nabijgelegen vestigingsplaatsen, die op bepaalde tijden een aanvullend inkomen buiten hun bedrijfjes wensen te verdienen.

Kan men over de plantage-arbeiders ten alle tijde beschikken,

[1]) Sir A. DANIËL HALL: *Reconstruction and the Land*, 1941, blz. 90.

op de arbeiders van buiten valt geen staat te maken, hun werkwilligheid verandert met de omstandigheden. Zo is bijvoorbeeld in de plant- en oogsttijd, of ook in een goed rijstjaar de animo voor het werken op de plantages gering.

In de achterliggende crisisjaren voor de oorlog namen de arbeidersmoeilijkheden steeds ernstiger vorm aan. De plantages konden door hun financiële moeilijkheden geen geregelde arbeid verschaffen en moesten bovendien tot loonsverlaging overgaan. Daarentegen werden de vooruitzichten voor de kleinlandbouwer steeds gunstiger. Het gevolg was dat de plantages steeds meer ontvolkt werden, temeer daar vele arbeiders gebruik maakten van de mogelijkheid, om zich als kleinlandbouwer te vestigen op domeingrond buiten het plantage-gebied. Zo raakten de plantages geleidelijk meer aangewezen op de tijdelijke arbeid van kleinlandbouwers — van mensen dus, op wier werkwilligheid men geen staat kan maken.

Uit het hier geschetste beeld van de arbeidstoestanden der plantages blijkt wel, met welke schier onoplosbare moeilijkheden iedere vorm van ondernemingslandbouw te maken zal krijgen. Men zal zich dan ook ter dege hebben te bezinnen over de wijze, waarop men deze moeilijkheden zo goed mogelijk het hoofd kan bieden.

Gaan wij thans na, wat er gedaan kan worden om het arbeidsprobleem tot een enigermate bevredigende oplossing te brengen. Het belang van deze kwestie is duidelijk, want hetgeen in dit opzicht bereikt kan worden, bepaalt in de gegeven omstandigheden de kans op een welvarende cultuur.

Momenteel staat mechanisatie wel in het brandpunt der belangstelling. Toepassing van dit principe zou tot een zeer welkome besparing van arbeid voeren, doch welke mogelijkheden er in deze richting liggen kan de schrijver niet beoordelen [1]).

Een zeer belangrijke arbeidsbesparing zal verkregen kunnen worden door het voeren van een doelmatig beleid. In dit verband kan het volgende opgemerkt worden. Men heeft het in Suriname als een vaststaand feit aangenomen, dat bij een chronisch tekort aan arbeiders, men vanzelfsprekend aangewezen zou zijn op extensieve cultuurmethoden, omdat dan het geringste aantal arbeiders per oppervlakte in cultuur nodig zijn. Een dergelijke opvatting voert uiteindelijk tot aanplantingen van verspreid in

---

[1]) Men zij voor deze aangelegenheid verwezen naar de nummers 3! en 33 van de literatuurlijst.

het wied staande bomen, met geringe producties, welke zelfs de kosten voor het plukken niet kunnen opbrengen.

De enig juiste beperking van de arbeid moet dan ook niet gezocht worden in een beperking van het aantal arbeiders per oppervlakte in cultuur, doch in een beperking van de arbeid per eenheid product. Een dergelijke beperking van de arbeid, loopt parallel met een verlaging der productiekosten, aangezien deze kosten voor het allergrootste gedeelte uitgegeven worden in de vorm van arbeidslonen.

Gaan wij thans na welke maatregelen er toe zullen leiden dat de arbeid per eenheid product tot een minimum beperkt blijft.

De arbeid per eenheid product kan belangrijk verminderd worden, door de productie per oppervlakte op te voeren, omdat zodoende de arbeid voor aanleg en cultuuronderhoud, per eenheid product gerekend, afneemt. Om slechts enkele voorbeelden te noemen: Kan eenzelfde productie verkregen worden van een kleinere oppervlakte, dan zijn het aantal vrucht- en schaduwplanten dat geplant en onderhouden moet worden geringer. Ook behoeft dan voor eenzelfde productie een geringer oppervlakte schoon gehouden te worden van wied. Daarbij komt nog het voordeel, dat in een gesloten veld, het wied minder kans tot ontwikkeling krijgt. Ook is de arbeid, nodig voor de pluk, geringer in een goed producerend veld, dan wanneer eenzelfde productie binnengehaald moet worden van een grotere oppervlakte.

Verder mag veilig aangenomen worden, dat extra kosten voor toezicht om een volledige aanwending van de arbeidskracht te waarborgen en alle vormen van arbeidsverspilling te voorkomen, een rendabele uitgave zal zijn. Al deze maatregelen om de productie per oppervlakte op te voeren en de controle op de arbeiders uit te breiden, vormen met elkander een intensieve bedrijfsvoering.

Het gestelde doel, van minimale arbeidsaanwending per eenheid product zal bereikt worden bij een bepaalde graad van intensivering. Verdere intensivering zal dan toenemende arbeid, per eenheid product gerekend, tengevolge hebben, alsmede een stijging der productiekosten. Om te kunnen beoordelen hoever men met de intensivering der werkmethoden gaan moet, is het noodzakelijk een boekhouding te voeren, welke een overzicht van het bedrijf tot in bijzonderheden mogelijk maakt.

Intensieve werkmethoden passen zich op een gelukkige wijze aan bij Surinaamse omstandigheden, daar zij er toe leiden het aantal benodigde seizoenarbeiders te beperken. Immers in een

intensief bedrijf zijn vele werkzaamheden in tijden van slapte er op gericht het werk in de oogsttijd te verlichten. Zo kan bijvoorbeeld buiten de oogsttijd gezorgd worden voor goede verbindingswegen in de plantage. Tijdens de pluk heeft dit een aanzienlijke arbeidsbesparing tengevolge, omdat het transport nu zoveel vergemakkelijkt is. Hetzelfde geldt voor tal van werkzaamheden, zoals bijvoorbeeld de arbeid die besteed wordt aan een goede kroonvorming bij citrusgewassen. Het is een werkverschaffing voor slappe tijden, welke, afgezien van andere voordelen, tot gevolg heeft, dat de arbeid in het drukke seizoen verminderd wordt, omdat de pluk nu gemakkelijker is geworden.

Behalve een bedrijfsvoering, welke het aantal seizoenarbeiders zo gering mogelijk tracht te houden, zouden maatregelen overwogen kunnen worden, welke het mobiel maken van de in het land aanwezige werkkrachten beogen. Bij een grondige kennis van het inheemse bedrijf zal het, meer dan tot nu toe het geval was, mogelijk zijn om de arbeidersvoorziening der plantages te regelen in overeenstemming met de economische behoeften van de kleinlandbouwer.

Maatregelen welke de werkwilligheid schaden, dienen vanzelfsprekend zo veel mogelijk vermeden te worden. Ook in dit opzicht biedt een intensieve bedrijfsvoering uitzicht op verbetering. Immers een doelmatige arbeidsaanwending als voornaamste factor in beperking der productiekosten, stelt het bedrijf op een gezonde basis, waardoor het mogelijk wordt om reserves aan te leggen voor tijden van tegenspoed. Bezuinigingen in de vorm van drastische loonsverlagingen of het ontslaan van arbeiders, zullen dan voorkomen kunnen worden. Het is duidelijk dat dit de werkwilligheid ten goede zal komen. Zo zijn bijvoorbeeld ontslagen arbeiders meestal voor goed verloren voor plantage-arbeid, want, zijn zij eenmaal vervreemd van de plantages, of hebben zij zich gevestigd als kleinlandbouwers, dan is het in de regel onmogelijk hen later weer terug te winnen voor plantage-arbeid.

Intensivering van het bedrijf, gaat vaak gepaard met een gewijzigde keuze der gewassen.

Gaan wij tenslotte na op welke wijze de keuze van een nieuwe cultuur het arbeidersvraagstuk zal beïnvloeden.

Met de cultuur van Liberia-koffie wordt het voortbrengen van een goedkoop product bereikt. Goedkoop, omdat geconcureerd moet worden met productiegebieden, waar de arbeidsvoorziening belangrijk beter is dan in Suriname, in verband waarmede aldaar lage lonen betaald kunnen worden. Bovendien is Libe-

ria-koffie van een minder goede kwaliteit, wat de prijs ongunstig beïnvloedt en verder tot gevolg heeft, dat slechts enkele markten zich voor dit product interesseren.

Zouden echter de gunstige groeivoorwaarden van het land uitgebuit kunnen worden door een cultuur van waardevolle vruchten, dan zijn de vooruitzichten ongetwijfeld aanmerkelijk beter. Een cultuur van citrusvruchten bijvoorbeeld heeft te concureren met subtropische productiegebieden, waar zowel de lonen als de cultuurkosten hoog zijn. Eerst deze omstandigheid maakt het mogelijk om een loonpolitiek te voeren, waarvan verwacht mag worden, dat zij het arbeidersvraagstuk tot een redelijke oplossing zal kunnen brengen. Want er zullen dan lonen uitbetaald kunnen worden, welke een zekere welvaart onder de arbeiders brengen en welke ook voor welvarende kleinlandbouwers aantrekkelijke voorwaarden vormen.

KAPITAAL.

Capital, the soul of enterprise.

Uit de interessante gegevens over de opkomst en eerste ontwikkeling van de plantages valt af te leiden, hoe in de goede oude tijd het kapitaal vertrouwen stelde in de plantage-cultuur.

Zo lezen we in HERLEIN'S „Beschrijvinge van de Volk-Plantinge Zuriname" van 1718: „De Eigenaars der Plantagien ... kunnen rijkelijk van de zelve bestaan ... want ... 't land geeft niet alleen de Hoofd-Zomme tot des zelfs Beplanting wederom, maar brengt bovendien in korten Jaren zeer aanmerkelijke schatten tot overwinst op, waar van men genoeg levendige voorbeelden heeft, aan Luiden die zelve niet veel gehad hebben, en alles voornamelijk hebben moeten aanleggen en beginnen, met het behulpzaam Credyt dat de Edele Maatschappij de nieuwe Planters verleent, hoe ze in weinige Jaren uit de opgeleide schuld geraakt zijn, en een vrije rijke staat bezitten".

Naast suiker, de hoofdcultuur van die dagen, nam de cultuur van de Surinaamse koffie een aanvang.

Naar FLORIS VISSCHER HESHUYSEN meedeelt ontwikkelde deze cultuur „zig eerst langzaam doordien zoo wel het vermogen als het crediet van de meeste planters bepaald was, en zij natuurlijk hunne suikerplantagien als hunne hoofdzaak bleven aanzien". (3, blz. 191).

De grote uitbreiding is gekomen, toen na het midden der 18e eeuw de koffieprijzen buitensporig hoog opliepen. Het gevolg was, dat men naar uitbreiding van zaken streefde. Het daarvoor be-

nodigde kapitaal werd gaarne door de Nederlandsche, in het bijzonder de Amsterdamse handel verstrekt (12, blz. 505). De planters werden „van alle kanten met geld en crediet als overstelpt" (3, blz. 92). Want de directies der negotiatien presten hunne agenten in Suriname om zoveel mogelijk hypotheken te plaatsen. De leningen beliepen tot een maximum van 5/8 van de geschatte waarde der plantages. Maar bij de taxaties werd veel geknoeid (12, blz. 505). De nieuwe eigenaars „veelal onkundig in planten, en verblind door de hooge prijzen van de Coffy, hadden geen vermoeden dat deeze vijf achtste reeds meerder bedroeg dan de plantagie voor den kooper waardig was. integendeel droomde ieder niet dan van een spoedig fortuin, men ontzag geene kosten zoo aan zijne gebouwen als in zijne huishouding niets was te kostbaar voor Suriname ..." (3, blz. XIV).

Het is duidelijk dat dit alles vroeg of laat spaak moest lopen. Daarenboven lieten de gevolgen van een kortzichtig beleid zich gelden. Men plantte 100-, 150- of soms 200 000 bomen en „stelde zig voor om het daarbij te laten, en zijn fortuin van de vruchten van dezen arbeid af te wachten" (3, blz. 193).

In de grote begerigheid om maar zo gauw mogelijk „binnen" te zijn werd wel met koortsachtige haast uitgebreid, maar werd weinig gedaan om de aanplant in stand te houden. En daar de cultuur zonder schaduw gedreven werd, begon de vruchtbaarheid van de bodem na vijftien jaren al af te nemen (5, blz. 83). De producties werden steeds minder, terwijl daarentegen de kosten voor onderhoud, vooral wieden steeds toenamen. Toen de koffieprijzen terugliepen lieten de hoge lasten en de snel afnemende inkomsten meestal geen geld meer om de achteruitgang afdoende te stuiten. En toen de terugbetaling der schulden stokte werd het crediet wantrouwig. Vele planters zijn hun plantages kwijt geraakt om hun schulden aan te zuiveren. Het behoeft geen betoog dat de geldschieters grote kapitalen verloren hebben.

De geschiedenis heeft zich in velerlei opzichten herhaald. Ieder der volgende cultures werd met weinig kapitaal aangevangen. Immers zij moesten opgebouwd worden uit de resten van een verdwijnende cultuur. Het gebrek aan bedrijfsmiddelen heeft ertoe geleid, dat, evenals bij de arabica-cultuur in sterke mate het geval was, bij aanleg en onderhoud te veel op ogenblikkelijke voordelen aangestuurd werd. Een dergelijk beleid moet zich op de duur wreken, want voor meerjarige cultures is het voeren van een politiek op lange termijn noodzakelijk. Ook werd wel eens een nieuwe cultuur met een al te grote haast uitgebreid. De moei-

lijke omstandigheden, waaronder men naar een spoedige vervanger van een snel achteruitgaande cultuur moest zoeken, maken het gevoerde beleid heel begrijpelijk, de fatale gevolgen van een onvoldoende voorbereiding bleven evenwel nimmer uit (11 en 13). Slechts in tijden van abnormaal hoge prijzen bracht de landbouw welvaart in het land. Dooreengenomen echter heeft het kapitaal in de Surinaamse landbouw stellig een weinig voordelig beleggingsobject gevonden, zo er al geen sprake is van verlies.

De geografisch-economische positie van Suriname werd, vergeleken bij vroeger, steeds minder. In tegenstelling met andere landbouwgebieden kwam het land buiten de druk bevaren scheeps routes te liggen en het grote voordeel van het buitengewoon gemakkelijk binnenlands transport nam in betekenis af, toen de uitvinding van de machine de transport-mogelijkheden geweldig uitbreidde, waardoor het elders mogelijk werd tegen berghellingen of honderden kilometers het oerwoud in, een rendabele cultuur te drijven. Ten aanzien van Oost-Indië kwam Suriname verder in het nadeel door de opening van het Suez-kanaal, de nieuwe agrarische wetgeving en de snelle bevolkingsaanwas van Java (19 en 20).

Terwijl de omstandigheden voor Suriname steeds minder gunstig werden, is de mededinging gekomen van tal van agrarische landen alsmede van de bevolkingscultures, waardoor de prijzen zich thans op een aanzienlijk lager niveau bewegen.

Andere ongunstige factoren, vooral de moeilijkheden met de arbeidersvoorziening, maakten Suriname steeds meer tot een land van dure productie, zodat het kapitaal elders een dankbaarder beleggingsobject vond (19 en 20).

De interesse van het kapitaal was in de jaren voor de oorlog geringer dan ooit (23, blz. 4 en 5). De plantage-landbouw werd dan ook voor een steeds groter gedeelte gefinancierd met gouvernementsgelden.

Wil men ooit weer het particuliere kapitaal interesseren voor de Surinaamse plantage-landbouw, dan zal eerst een oud en diep geworteld wantrouwen overwonnen moeten worden. Dit is alleen mogelijk door metterdaad aan te tonen, desnoods op kleine schaal, dat de grootlandbouw in Suriname wel degelijk een voordelig en aanlokkelijk beleggingsobject voor het emplooi zoekend kapitaal kan zijn. Tot de tijd dat dit bewijs geleverd is, blijft de Surinaamse landbouw aangewezen op kapitaalsvoorziening door de Overheid.

BEDRIJFSVORM.

„If farming is in a bad way, it is more important to remove the causes of the decline than to pay the farmers' losses and enable them to carry on as they have been doing" [1]).

Zoals uit de achttiende-eeuwse literatuur blijkt, werden de Surinaamse plantages in de regel met uiterst beperkte middelen opgezet. (1, blz. 83). Vele planters waren gewezen soldaten die na afloop van hun diensttijd hun fortuin trachtten te maken in de landbouw (3, blz. 354).

Vaak werd begonnen met 6, 8 of 10 slaven een zogenaamde kostplantage aan te leggen om voedingsgewassen aan te planten, welke verkocht konden worden in de stad Paramaribo of aan de suikerplantages voor de voeding der slaven (1, blz. 84). De plantages zorgden toen dus voor de inheemse voedselvoorziening, welke taak thans door de kleinlandbouw vervuld wordt.

Beschikte men na verloop van tijd over wat meer contanten dan werd een voordeliger gewas als bijvoorbeeld koffie aangeplant en kon aan verdere uitbreiding gedacht worden.

Omtrent de grootte der plantages vinden we bij een Surinaams planter van 1740 opgegeven als beplant oppervlakte 100 akker (40 ha). HESHUYSEN noemt de gewoonte om 100.000–200.000 bomen te planten, wat neer komt op 200–400 akker (3, blz. 192).

Uit de voortreffelijke werken van HESHUYSEN en BLOM blijkt, dat er heel wat aan de bedrijfsopzet en bedrijfsvoering ontbroken heeft. Ondanks deze en ook andere bezwarende omstandigheden, zoals de hoge vrachtprijzen en de duurte van de slavenarbeid, zijn er vooral na het midden der 18de eeuw grote winsten gemaakt toen door een gunstige samenloop van omstandigheden, de prijzen buitengewoon hoog waren.

Toen later de prijzen terugliepen, hadden de fouten in de bedrijfsvoering een débacle tengevolge.

Er zijn andere cultures gekomen en gegaan. De opzet en organisatie der plantage-bedrijven veranderde evenwel slechts weinig. Reeds een eeuw geleden schreef LANS (1842) hieromtrent: „De omstandigheden zijn door de politieke en industriele gebeurtenissen zeer veranderd, terwijl het systema van productie in Suriname hetzelfde is gebleven. Zie daar, volgens mij, de oorzaak van het verval. Ene wijziging van het systema, berekend naar de vereisten van den tijd, is dus het geneesmiddel." Als

---

[1]) Sir A. DANIËL HALL, *Reconstruction and the Land*, 1941 p. (IX).

eerste maatregel wordt „een intelligente, op wetenschappelijke gronden berustende landbouw" genoemd (9, blz. 192).

Heden ten dage kan nog minder dan ooit, enig succes verwacht worden van ondernemingen met verouderde bedrijfsmethoden. Natuurlijk is het wel denkbaar, dat door een gunstige samenloop van verschillende omstandigheden tijdelijk enig voordeel verkregen wordt, maar op de duur hebben deze bedrijven geen kans in de strijd om het bestaan en zijn zij ten ondergang gedoemd.

De hedendaagse bedrijfsvoering der plantages wordt vóór alles gekenmerkt door een zeer ondoelmatige aanwending van de beschikbare arbeidersmacht. Tot illustratie moge het volgende dienen: Zoals reeds opgemerkt werd, wordt met de cultuur van Liberia-koffie een goedkoop product van minder goede kwaliteit bereikt. Tegenover dit nadeel staat echter het voordeel van de mogelijkheid van een buitengewoon grote productie per oppervlakte. Maar dit voordeel wordt bij lange na niet uitgebuit als gevolg van de extensieve cultuurmethoden bestaande uit het gebruik van ongeselecteerd plantmateriaal, slechte verzorging van de lozing, gering bodemonderhoud en onvoldoend inboeten.

Een nadeel van Liberia-koffie is verder, dat er relatief veel arbeid nodig is om de oogst binnen te halen. Eén van de redenen is het plukken in een aantal rondgangen. Met de extensivering der cultuur wordt dit nadeel groter en zal het percentage van de oogst, dat niet meer tegen lonende prijzen geplukt kan worden, toenemen.

Ondanks de grote moeilijkheden om aan voldoende seizoenarbeiders te komen werd een veel zorg vereisende bijcultuur van citrusvruchten aanvaard, die deze moeilijkheden nog weer zullen vergroten, omdat de oogsttijd geheel of grotendeels samenvalt met die van koffie.

Gering toezicht op het werk en veelal slechte verbindingswegen in de plantages dragen er verder toe bij de arbeidsverspilling te vergroten.

Trachten wij thans de oorzaken van deze verouderde bedrijfsvoering op te sporen. In het algemeen gesproken zal een landbouwer, uit welbegrepen eigenbelang, zich bij voorkeur houden aan oude welbeproefde werkmethoden. Op de duur leidt een dergelijke houding als vanzelf tot een verouderde bedrijfsvoering. Meestal echter dwingen de omstandigheden er van tijd tot tijd toe om door een reorganisatie van het bedrijf de bestaande achterstand geheel of gedeeltelijk in te halen.

In Suriname is de landbouw van zeer oude datum, zodat er

gelegenheid te over is geweest voor een gevestigde traditie. Maar een stimulans om de bedrijfsvoering te verbeteren, naarmate nieuwere inzichten hieromtrent veld wonnen, heeft ontbroken of heeft althans nimmer doorgewerkt. Verschillende redenen zijn hiervoor aan te voeren. Toevloeiing van nieuw kapitaal van enige betekenis heeft niet meer plaats gehad sinds de geographisch-economische positie van Suriname in het midden der vorige eeuw gaandeweg minder werd ten opzichte van het Verre Oosten, alwaar het kapitaal een voordeliger beleggingsobject vond. Ook de stimulans welke er kan uitgaan van een gegeven voorbeeld heeft ontbroken. Een individuele poging om een nieuwe koers te volgen is in Suriname wel uiterst moeilijk vanwege het chronisch gebrek aan arbeiders en de omstandigheid dat het beschikbare plantareaal beperkt is tot de ingepolderde gronden.

Verder hebben de vele crises, welke in de loop der tijden voorkwamen, nimmer tot een herziening der bestaande bedrijfsmethoden gedwongen, daar het Gouvernement altijd weer bereid bleek om de geleden verliezen bij te passen, waardoor het mogelijk werd de plantages weer op de oude voet voort te zetten, zij het vaak met een ander gewas.

Tenslotte moet nog opgemerkt worden, dat ook de wetenschappelijke voorlichting geen noemenswaardige verbeteringen in de bedrijfsvoering ten gevolge heeft gehad. Sinds de ervaring van de funeste gevolgen van de panama-ziekte in de bacoven en de krulloten-ziekte in de cacao, werd het onderzoek van het Landbouwproefstation voornamelijk geconcentreerd op de in de cultuurgewassen voorkomende ziekten en plagen. Het op dit gebied verrichte werk heeft ook buiten Suriname een voortreffelijke naam. Mede in verband met bovengenoemde specialisatie en de uiterst beperkte middelen van het Proefstation in verhouding tot de vele vraagstukken van groot- zowel als klein-landbouw werd een economische studie van het plantage-bedrijf nimmer ondernomen, vandaar dat het Landbouwproefstation ook geen richting heeft kunnen geven aan het gevoerde beleid.

In de vooroorlogse crisisjaren werden de door de Regering genomen maatregelen tot steun aan- of sanering van de koffiecultuur uitgevoerd door een semi-officiele instelling, de Surinaamse Koffiecentrale, bijgestaan door het Departement van Economische Zaken, welke aanvankelijk een afdeling van het Landbouwproefstation was. Naar beste vermogen werd getracht de plantagelandbouw door een uiterst moeilijke periode heen te helpen. Onevenredig sterke bezuiniging op cultuuronderhoud

werd in vele gevallen voorkomen, maatregelen tot centralisatie van de koffiebereiding werden ondernomen en de aanleg van citrus als bijcultuur werd mogelijk gemaakt.

Als geheel echter bewoog het gevoerde beleid zich te veel in de traditionele lijn om het plantagebedrijf op een gezonde basis te brengen. Het meest te betreuren feit is wel dat een zo veel belovende cultuur als die van citrus veelal begonnen werd op de verspreid in de plantages liggende velden, welke om de een of andere reden minder geschikt waren voor cultuur. Zonder twijfel wordt op deze wijze de nieuwe cultuur begonnen onder de minst gunstige omstandigheden. In het verleden droeg ieder der in Suriname ondernomen cultures de kiem van mislukking in zich als gevolg van een onvoldoende voorbereiding en een al te overhaaste opzet. Het is dan ook te hopen dat thans voorkomen zal worden, dat de geschiedenis zich andermaal herhaalt.

Evenals LANS in 1842, moeten wij thans tot de conclusie komen, dat de oorzaak van het verval van de plantagecultuur, van de tegenslagen en mislukkingen in het verleden, gezocht moet worden in een verouderde en hoogst ondoelmatige bedrijfsvoering.

Het ware te wensen dat subsidies van de Overheid niet langer tot een bestendiging van een dergelijk beheer zullen leiden, doch dat integendeel de verstrekking van deze gelden, zal stimuleren tot een rationele bedrijfsreorganisatie.

(*Wordt vervolgd*).

HET EERSTE GASTHUIS IN SURINAME

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

In de eerste jaren van het bestuur van gouverneur Van Aerssen van Sommelsdijck waren raadhuis, gasthuis en kerk in één gebouw ondergebracht: het eerste in de benedenverdieping, de beide andere daarboven. In 1693 beraamde men plannen voor de stichting van een afzonderlijk ziekenhuis en men ging ten slotte over tot den aankoop van een voor dat doel geschikt gebouw.

In de vergadering [1]) van gouverneur [2]) en raden staat daarvan het volgende opgeteekend:

,,De heeren Vredenburg en Thyssen hebben ter vergadering gerapporteert dat sy ingevolge ende tot voldoeninge van de resolutie commissoriaal van gisteren het huys ende Erfe van wylen de heer Muenicx [3]) bij publijcke opveylinge hadden gekogt voor een hospitaal of gasthuys ter somme van 92000 ponden suyker [4]) te betalen in 18 maanden ende sulcx in 3 termijnen ieder termyn van 6 maanden in geldt, wissel of cognossement van suycker in de schepen, waarop gedelibereert ende haar E.E. over en ter saecke van de genomen moeytens en gedane communicatie wesende bedanckt, is goetgevonden en verstaan het voorsz. huys en Erve uyt de cassa van het gasthuys voor sooverre het strecken zal te betalen en dat de penningen die daeraan de coopsomme soude mogen comen te resteeren, uyt de cassa van den armen sal werden verschooten.''

---

[1]) Politieke Notulen van 4 September 1693.

[2]) Johan van Scharphuizen (1688—1696), eigenaar van plantage Waterland.

[3]) Zie ,,Het Vlaamsch-Zeewsch regeeringsgeslacht Muenicx'', door mr. H. W. van Sandick in *De Nederlandsche Leeuw* XXVI, blz. 129.

In deze eerste berekening en verantwoording van het gasthuis door Daniel Trévache — zie noot 3 op bladz. 122 —, voorkomende in den bundel Politieke Notulen van 14 Mei 1696—9 October 1700, komt op 9 Juli 1694 een debetpost voor: Aen den Boedel Gillis en Pieter Muenicx zooveel haar E, nagelatene woonhuys op 3 September 1693 tot het gebruyck van een Gasthuys is gekocht voor de somma van 92000 lb [suiker]

[4]) Bij resolutie van 11 September 1669 was de waarde van suiker op twee stuivers het pond vastgesteld.

Zeven maanden later lezen wij in de Politieke Notulen: [1])

dat een bul en 8 vaersies voor 't gasthuys gekoght door de heeren directeuren laetst met het schip den keurvorst van Beyeren herwaerts gesonden ad 12400 pond suycker, dat voorloopige betaling uit de cassa der modique lasten in suycker sal geschieden. De Gouverneur, Commandeur, de heeren Thyssen, van Hagen, van Beest en .... hebben verklaert ieder een beest tot een don gratuit aen het gasthuys te doen ende betalingen daervan pro rato te besorgen.

In diezelfde vergadering werden regenten over het gasthuis aangesteld; de gouverneur tot regent over de Boven- divisie van Suriname en mede tot regenten de heeren Pieter Duron, Jan Venman[2]) Harman van Hagen, Jacob Janse Langereys en tot secretaris boekhouder Adriaan de Graeff[3]). Als buitenmoeders werden benoemd Anna Elisabeth Broen, huisvrouw van Cornelis Glimmer[4]), Hendrica Gyse, huisvrouw van Thomas van Beest [5]), Agneta Boerse, wed. van wijlen Louis Houtcoper, Anthoinette Douterlan [5]), huisvrouw van mr. Johannes van Dyck.

Den 5den en 15den Maart 1695 noodigde de gouverneur bij resolutie en missive de inwoners uit in te schrijven voor een de stichting van een hospitaal. Hieraan werd prompt voldaan. Alleen de Joodsche natie maakte aanvankelijk bezwaren, zooals blijkt uit hetgeen in de vergadering van den hove [6]) daarvan staat aangeteekend.

„Werd missive gelesen van regenten der Joodsche Sinagoge houdende onder andere dat sij de resolutie en missive van deze regeringe van

---

[1]) Op 31 Augustus 1696 staat in de rekening en verantwoording geboekt: „Aen koey beesten voor 4 stucx, die van de 9 noch overigh en in Leven zyn" 5510 lb.

[2]) Jan Venman, beheerder van een suikerplantage in de „oplantse divisie", welke voorkomt in de lijst van 24 plantages, aanwezig op het tijdstip der overneming van de kolonie op 1 Mei 1668. In diezelfde lijst komt voor de naam van Munnick (Muenicx). Zie het artikel: „De eerste uit Nederland naar Suriname gezonden landmeters (1667)", door F. E. baron Mulert in het *Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardr. Genootschap*, 2de serie, dl. XXX, 1913, afl. 1 en 2.

[3]) Adraen de Graeff, secretaris der kolonie, gehuwd met Emilia Regina Broen. Hun zoon Nicolaas Marcus werd 12 Juli 1693, hun dochters Anna Sophia op 4 Juli 1694 en Isabella Regina op 28 April 1697 geboren.

[4]) Cornelis Glimmer, raad fiscaal.

[5]) Anthoinette Douterlan, echtgenoote van Nicolaas Combé, (commys „in dienste van de Societeit"), als lidmaat der Hervormde gemeente te Paramaribo ingeschreven in 1692, hertrouwde 29 Sept. 1692 met mr. Johannes van Dijck.

[6]) Van 6 Mei 1695.

5 en 15 Maart hadden ontfangen, rakende het houden van een collecte voor het nieuwe gasthuys."

Zij meenden, dat deze boven hun krachten zou gaan en maakten hun onmacht bekend, daar de kosten hunner natie ("uytgesonderd de gemeijne en Modique lasten") tot onderhoud van de kerk, schoolmeesters, armen en weesen reeds bijna 64.000 pond suiker bedroeg, welk bedrag niet door vrijwillige giften, maar door quotisatie werd verkregen. Zij beloofden voorts het hospitaal nimmer te zullen lastig vallen. De raad was van meening „dat sy onder hare armen wel particuliere uytdeijlinge vermogen te doen, maar sulx niet en can excuseeren ten reguarde van de gemeijne armen deser landen, waaraan een ygelijk ingeseten is verplicht, dat sij regenten op soo een voet voortvarende haar souden bedriegen ende niet kunnen verantwoorden voor hare natie, terwijl sy hierdoor haar mede verwijderen van de priviligien door den staat vergunt ende haar onttrecken die voordeelen die de duytsche ingesetenen genieten ende dierhalve haar alsnog te ordonneren de voorsz. resolutie van den 5 Maart prompt en naar behooren te voldoen." [1])

De Joodsche natie schreef ten slotte in voor een bedrag van 25.905 pond suiker, welke bedrag de regenten op 28 Juni 1695 ontvingen. [2])

Tot boekhouder van het gasthuis werd op 8 Juli 1695 aangesteld Daniel Trévache [3]) op een traktement van 20000 pond suiker. Deze legde de eerste rekening en verantwoording over op 31 Augustus 1696 loopende over de jaren 1694 (oprichting), 1695 en 1966) tot 31 Augustus [4]).

In deze rekening en verantwoordig staat voor een bedrag van 24576 pond suiker verantwoord opgelegd, aan boeten door het Hof van Politie en Crimineele Justitie. Eertijds werd het gasthuis

---

[1]) Register A. R. A. no. 213 (Archief Raad van Politie en Crimineele Justitie.

[2]) Vergadering van den Hove van 8 Juli 1695, waarin de ontvangst van 25905 pond suiker werd bekend gemaakt en op dien datum in de rekening en verantwoording opgenomen.

[3]) Daniel Trévache, commissaris van Kleine Zaken, gehuwd met Angenieta Houtcooper (of Houtkooper). Hun zoon Eustache werd 13 Dec. 1693 en hun dochter Angenieta Maria op 3 Juli 1697 geboren.

[4]) Deze sluit met een debet saldo van „drie duysent negen hondert en tachentig ponden zuycker behoudens quade schulden, welke opgemelde huys noch schuldig blyft". Het totale bedrag beliep 123003. ponden suiker.

of hospitaal, en daarna ook het militair hospitaal, bedacht met opgelegde boeten. Men vindt in tal van publicatien, placaten en wettelijke bepalingen vastgelegd, dat bij overtredingen een deel der opgelegde boeten aan het hospitaal verviel. In deze eerste R. en V. komen voor Helena Croonenburgh voor 400 pond suiker, Catharina Clemput voor 710, twee niet genoemde personen voor 1710 en twee andere voor 1334 pond suiker. Aan diverse personen werd 12232 pond suiker als boete opgelegd.

Op 28 Augustus komt een post voor van 20000 pond suiker voor 7 stuks slaven „zoo groot als klein" waaruit blijkt, dat een slaaf in dien tijd op bijna 3000 pond suiker of bijna f 300 werd geschat.

In 1695 doet zich het eigenaardige geval voor, dat directeuren der Societeit als binnenmoeder voor het gasthuis Metje Droget naar Suriname uitzonden, die „sonder kennisse van deze Regeering tot die bedieninge is aangesteld". De raad overweegt in zijn vergadering van 5 Maart „dat het gasthuys tot laste van deze Colonie is opgeregt ende becostigt wert, bijgevolge de heeren deser tafel ook compleet het regt om soodanige en diergelijke andere ampten te begeven, dog gemerkt de weijnige stoffe daartoe hier te lande zijnde, heeft dese Regeeringe voor deese reijs ten respecte van de welgemelte heeren Directeuren haar Ed. Groot Achtb. resolutie wel willen amplieeren".

Het raadslid Harman van Hagen deed van de komst van Metje Droget mededeeling en de raad besluit haar een tractement toe te leggen van „300 caroly guldens per jaar boven behoorlijk cost, dranck ende huysvesting". De raad was dus gezwicht voor deze buiten hen om gedane benoeming en uitzending. En daar er onder de kleine blanke bevolking weinig keuze (stoffe) was, legden men er zich — ook uit respect voor de directeuren — maar bij neer.

Maar Metje Droget weigerde de benoeming, „oordelende het tractement te weinig te zijn". Hoe het met haar verder afgeloopen is, hebben wij niet kunnen achterhalen,, ook niet bij het nalezen der notulen van tal van raadsvergaderingen over een aantal jaren. Haar naam wordt niet meer genoemd. Zonder twijfel zal zij haar betrekking wel hebben aanvaard. Vrije kost en inwoning met 300 caroly guldens was voor dien tijd niet slecht voor haar betrekking. En daar zij nu eenmaal was uitgezonden, was het Hof wel verplicht haar te handhaven.

KRONIEK

SURINAME

De Ronde Tafel Conferentie heeft eindelijk haar werkzaamheden aangevangen en er zijn openbare zittingen gehouden.

Staande deze conferentie zou tot een bestuursherziening besloten zijn, welke de invoering zou betekenen van een college van bijstand, dat met den gouverneur het bestuur zou uitoefenen. Hoewel deze korte omschrijving eigenlijk weinig zegt en de hervorming in kwestie als een inwendige aangelegenheid beschouwd schijnt te moeten worden, los van de groote kwestie der toekomstige verhouding tot Europees Nederland, lijkt toch de ontworpen regeling zeer belangrijk, of kan zij dit althans worden.

Wordt dit college geschoven tusschen den gouverneur en de vertegenwoordiging en zal het tegenover dit laatste lichaam verantwoordelijk zijn, dan zal het dus den status van een kabinet hebben en samen met den gouverneur de uitvoerende macht uitoefenen, derhalve veel meer doen dan bijstand verlenen. Nadere bijzonderheden zullen afgewacht moeten worden; voorshands schijnt er slechts sprake te zijn van een landsverordening, welke natuurlijk de geldende staatsregeling, waarin de uitvoerende macht aan den gouverneur opgedragen wordt, onaangetast moet laten.

Aangaande de eigenlijk groote vraagstukken, de plaats van Suriname (en de Ned. Antillen) in het gereconstrueerde Koninkrijk betreffend, heeft men de laatste weken veel kunnen horen en lezen. Men voelt de neiging in zich opkomen een ogenblik ter zijde te stellen de vraag welke nieuwe organen in het leven geroepen zullen moeten worden — respectievelijk welke bestaande organen onder andere namen gehandhaafd zullen worden — en liever de gedachten te concentreren op de belangrijke practische problemen.

Gaat men uit van het denkbeeld ener unie, gevormd door het drieledig Koninkrijk, bestaande uit Nederland (een eenheid), Suriname (een eenheid) en de Nederlandsche Antillen (zesledig), met Indonesië (een x-ledige federatie), dan ligt het voor de hand, dat het vraagstuk ter sprake komt van het onverbrekelijke of verbreekbare van het geheel.

Kan een der delen zich los maken uit de Unie, kan een deel zich losmaken uit de federatie (Indië) of uit de groep (Ned. Antillen) en al dan niet tot de Unie blijven behoren? Gesteld dat (theoretisch gesproken natuurlijk) Nederland zich terugtrekt, blijft er dan een Aziatisch-Amerikaansche Unie bestaan; kan b.v. Oost Indonesië de federatie verlaten, maar Unielid blijven, of niet blijven, een der Westindische eilanden uit het verband der Ned. Antillen treden en tot het Koninkrijk

blijven behoren, of niet blijven behoren? Voor het ogenblik is alleen de Aruba-kwestie actueel, maar veel zal er van afhangen of de Indische federatie een afscheidingsclausule zal weten te bedingen.

Om ons tot de West te bepalen, lijkt de bewering, dat bij vrijwillige aaneensluiting ook tot het verbreken der band gelegenheid behoort gelaten te worden, weinig steekhoudend. Wat Suriname en de Ned. Antillen betreft, eenige eeuwen lang Nederlands gebied, kan van een aansluiting bij Nederland, al dan niet vrijwillig, moeilijk gesproken worden. Het waren in de achttiende eeuw dertien afzonderlijke Britse koloniën in Amerika die zich aaneensloten, tegen het moederland — en toen eenmaal de Unie tot stand gekomen, later met zo en zoveel andere delen van het Noordamerikaansche vasteland uitgebreid was, golden de Zuidelijken, die zich wilden afscheiden, als rebellen. Secessie is altijd een revolutionnaire daad en een staatkundige unie is geen handelsvennootschap.

Behalve een afscheidings- kan er ook een aansluitings-kwestie ontstaan; een zekere politieke ontwikkeling zou er toe kunnen leiden, dat voor Nieuw Guinea opname in het Koninkrijk overwogen zou moeten worden. Zouden dan Suriname en de Ned. Antillen daar al dan niet mede in te beslissen hebben?

De grote kwestie is dus wat unie-aangelegenheden zijn, aangenomen dat de Unie (Koninkrijk-Indonesische federatie) eenmaal tot stand gekomen zal zijn.

En dan die andere, niet minder gewichtige, wat aangelegenheden van het Koninkrijk zijn. Men heeft reeds horen verluiden, dat Nederland vrij behoort te zijn om zich in enig opzicht bij andere Europese staten aan te sluiten, maar dan ook een der Amerikaanse delen van het Rijk zelfstandig aansluiting zal moeten kunnen zoeken bij enige Amerikaanse combinatie, wat wel zal slaan op het oude denkbeeld ener Caraibische federatie.

Hoe moet het gaan met de financiën? Suriname is noodlijdend en zal dat, menselijkerwijs gesproken, nog wel lang blijven. Verbeteringen op velerlei gebied, onderwijs, volkshuisvesting, exploratie, verkeer, hygiëne, economische voorlichting, bestuursvoering, zullen, eenmaal ter hand genomen, de huishoudelijke uitgaven enorm doen toenemen — en daar zal geen belangrijke directe verhoging der inkomsten tegenover staan, al zou Nederland, het tegenwoordige moederland, een veel groter welvaartsfonds beschikbaar stellen dan het nu bestaande. En de Ned. Antillen bestaan uit twee rijke en vier arme eilanden. Wie zal de begrotingstekorten van Suriname aanvullen en zullen Curaçao en Aruba de eigen inkomsten geheel voor eigen behoeften mogen aanwenden?

Defensie lijkt een bij uitstek algemene aangelegenheid van het Koninkrijk. Zal echter over de defensie-uitgaven, geen kleinigheid onder de tegenwoordige omstandigheden, beslist moeten worden door een nog te scheppen rijksorgaan, niet meer dus door de Nederlandse Staten Generaal, de door het Nederlandse volk gekozen vertegenwoordiging? Allicht niet, maar medezeggenschap brengt medeverantwoordelijkheid met zich, vooral medebijdragen, wat voor Suriname neer zou komen op nog groter tekorten.

Het ligt volkomen voor de hand, dat voor het ogenblik de gedachten

nog niet uitgaan naar den status van Suriname (en de Ned. Antillen) als onderdeelen van een Koninkrijk dat met een Indische federatie een unie zal vormen. De vraagstukken welke zich voordoen betreffende de onderlinge verhoudingen in dat Koninkrijk nieuwe stijl, zijn reeds moeilijk genoeg.

Twee medewerkers van Elsevier's Weekblad hebben, de ene met de pen, de andere met het tekenstift, hun reisindrukken weergegeven, opgedaan op de Ned. Antillen en in Suriname. Enkele historische onnauwkeurigheden in den tekst daargelaten, is zeer verdienstelijk werk geleverd.

Over Suriname is zeer in mineur geschreven, wat niet te verwonderen is, na een bezoek aan Curaçao. Toch wel jammer echter, dat niet wat dieper op de dingen is ingegaan kunnen worden: een journalist schrijft voor een talrijk publiek en, in dit bijzondere geval, voor een vrijwel onwetend publiek.

De toestanden bij het onderwijs in Suriname worden erbarmelijk genoemd en wij weten dat er inderdaad den laatsten tijd veel over geklaagd werd. De schrijver echter schijnt te Paramaribo slechts één school bezocht te hebben, een ,,volkse" school, dus vermoedelijk een openbare; deze school werd slordig en haveloos bevonden. Een districtsschool, doch dicht bij de stad gelegen, was eenvoudig onbeschrijfelijk slecht van inrichting, onderwijsmethode enz. Het zal natuurlijk alles heel juist geobserveerd zijn, maar Paramaribo had volgens het laatste verslag 35 scholen, waarvan slechts 7 landsscholen, de rest ondersteunde en niet ondersteunde bijzondere scholen; in de districten waren er 85, waarvan 37 landsscholen, de boslandscholen niet medegeteld. Er werd in de stad gewoon, uitgebreid en meer uitgebreid lager onderwijs gegeven, buiten Paramaribo beperkt en gewoon lager onderwijs. De Herrnhutter Zending en de R.K. Missie gaven bovendien nog in het bosland onderricht aan circa 1100 leerlingen. Die boslandschooltjes komen er in het reisverhaal nog het beste af.

Ook werd ,,het" leprosorium te Paramaribo bezocht, dat er volgens den schrijver wel wat vriendelijker uit kon zien. Was dit Bethesda, of Gerardus Majella? En dan is er ook nog Groot Chatillon.

De beschrijvingen van Bosnegers en Indianen geeft te denken dat men deze lieden te dicht aan de kust gezien heeft en dus niet in hun eigenlijke element, zoodat zij, in hun nederzettingen waargenomen, tegenvielen.

De aanlegger van den mislukten ,,staatsgreep" van verleden jaar is er met zeven maanden afgekomen; blijkbaar heeft ook de rechter het geval niet al te tragisch willen opvatten. Killinger kreeg indertijd vijf jaar. Nieuwe tegenover ouden tijd?

Er is tegenwoordig een drukke briefwisseling gaande tussen gouverneur en Staten. Zo vroeg b.v. de landvoogd schriftelijk hoe het vertegenwoordigend college stond tegenover het vraagstuk betreffende het omhakken van oude bomen, wanneer stadsbewoners klagen dat zij van de aanwezigheid er van last ondervinden.

29 Februari 1948 M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

De bespreking aan de ronde tafel. III.

Ondanks de openbare vergaderingen en de „voor publicatie vrijgegeven" stukken is het moeilijk de vraag, of de „mesa redonda" opschiet, bevestigend te beantwoorden. Het Eerste centraal rapport der sectievergaderingen bevat algemene beschouwingen, die enigszins doen denken aan het rapport, dat 25 jaar geleden de Koloniale raad op verzoek van gouverneur Helfrich uitbracht over de staatkundige vragen, die toen aan de orde waren, en die, althans voor een deel, nu nog niet opgelost zijn. Ook de openbare vergadering heeft niet aan het licht gebracht, dat er al een bepaalde grondslag, waarop gebouwd kan worden, gelegd is.

De heer Van der Meer meende, dat er door „daden nu", „zo nodig met overboordzetting van alle formalisme" een basis van „vertrouwen, persoonlijke vrijheid en gelijkheid" gelegd had moeten worden, waarop met kans op goed gevolg over de toekomst overleg had kunnen gepleegd worden, en ging heen met de twee andere democraten plus de heer Eman.

Mr. Da Costa Gomez zag nog een uitweg: „Het is nodig *voor de beëindiging* [ik cursiveer] dezer Conferentie dit vertrouwen [in de spoedige verwezenlijking van toegezegde staatkundige hervormingen] te herstellen, zoveel als mogelijk is".

De heer Gerhardts, die uitdrukkelijk zeide voor zichzelf te spreken, was de eerste der afgevaardigden van de Nederlandse Antillen, die over de toekomst concrete gedachten naar voren bracht: Aldus:
„In Curaçao leeft de Nederlandse vrijheidstraditie. Deze brengt mede:
in de eerste plaats: handhaving van de band met Nederland;
in de tweede plaats: voortzetting der democratische ontwikkeling.
Naast een door algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht verkozen wetgevend orgaan democratische waarborgen. Geen vetorecht van de Gouverneur alleen, maar preventief toezicht door een orgaan van eigen bodem met een repressief toezicht van de Gouverneur alleen als veiligheidsklep. Dit systeem komt te gemoet aan een streven naar zelfbeschikking en zal uitvoering van het vetorecht van de Gouverneur, dat door de commissie is voorgesteld, in vele gevallen onnodig maken.

Algemene belangen zijn: de regeling van het kiesrecht, onderwijs en defensie.

Een Rijksparlement, benoemd door, maar niet uit, het wetgevend lichaam, neemt de algemene belangen waar. Daarnaast is een Rijkskabinet overbodig, want uitvoering geschiedt door de delen zelf. De Minister-President van Nederland en de vertegenwoordigers van Suriname en Curaçao worden in het Rijksparlement toegelaten en doen mededeling van de initiatiefvoorstellen der delen. Dit prejudicieert niet op het recht van initiatief van het Rijksparlement. Geschillen in zake de competentie worden door een Rijkshof behandeld, dat tevens oordeelt over alle andere geschillen tussen de delen onderling, de delen en het geheel en de afzonderlijke organen der delen. Dit orgaan kan bestaan uit de Raad van State, aangevuld met West-Indische leden.

De rechterlijke macht, alsmede de hoogste functionaris der staande magistratuur, worden als in Nederland benoemd door de Kroon.

Ten derde: Zal inderdaad een volkomen gelijkstelling der delen van het Koninkrijk worden verkregen, dan zal het noodzakelijk zijn, dat

regeling van burgerschap, nationaliteit en ingezetenschap voor alle inwoners van het Rijk gelijk zal zijn en vastgelegd in de gemeenschappelijke Rijksgrondwet".

De heer Da Costa Gomez besprak de vraag: hoe moet de nieuwe orde er komen. Hij dacht, dat de centrale sectie aan de ronde tafel het statuut zou kunnen ontwerpen, en dat, als ik het goed begrijp, in beginsel wel de volksvertegenwoordigingen van elk der delen van het nieuwe koninkrijk het statuut zou moeten aannemen, maar spoedshalve met goedkeuring van den Nederlandsen wetgever zou kunnen worden volstaan. Wat den inhoud van het statuut betreft, pleitte hij voor een rijksparlement, bestaande uit de samenvoeging van de vertegenwoordigende lichamen der staatsdelen, met een college van gedelegeerden ter voorbereiding der dagelijkse werkzaamheden. De beantwoording der moeilijke vraag, of de ,,commissaris des konings" zeggenschap in inwendige aangelegenheden zou hebben, meende deze spreker aan organieke wetten, die hij ,,statutaire wetten" noemde, te kunnen overlaten.

Het Europees-Nederlandse lid De Kort zag behalve een Rijksparlement met Rijks Eerste en Rijks Tweede Kamer, uitgebreid met West-Indische leden, en een vertegenwoordiger des Konings in de nieuwe orde een Rijkskabinet en een Rijkshof, gedacht als Rijks Raad van State. Bij mr. Ellis sloot de heer De Kort zich aan wat betreft de benoeming van de leden der rechterlijke macht door de kroon. Hij wil algemeen kiesrecht behalve voor analphabeten.

Het antirevolutionnaire Tweedekamerlid de heer Meyerink wilde één kabinet met 1 of 2 ministers voor Suriname en Curaçao, een Rijksparlement door uitbreiding van het Nederlandse met Surinaamse en Curaçaose leden voor de gemeenschappelijke belangen. Mr. Joekes ten slotte wilde het ontwerp der nieuwe rijksgrondwet wel in de verschillende volksvertegenwoordigingen behandeld zien.

Hiervóór zijn slechts enkele onderwerpen aangeroerd, die onder de ogen gezien moeten worden. Men moet oppassen voor een kind met een waterhoofd: De Nederlandse Antillen hebben nog geen 150 duizend inwoners. De toekomstige staten van Aruba werpen tal van vragen op: *Hoe* moet dit eiland, zonder volksvertegenwoordiging, *vrijwillig* toetreden?. Houdt vrijwillige toetreding het recht van uittreding in? De Surinaamse Kroniek maakt er een aantal pikante vragen van. De plaats van den gouverneur beheerst heden en toekomst. — Men is er nog niet!

Zo af en toe hoort en leest men enige ,,histoire intime" der Curaçaose leden der conferentie, waarbuiten men liever blijven moest, maar die — waar of niet waar — haar ongunstige werking doet. Prof. Romme heeft daartegen in *De Volkskrant* gewaarschuwd. Tot op zekere hoogte terecht. Van ander gehalte is het volgende. *Beurs- en Nieuwsberichten* van 24 Febr. 1948 doet mededeling van twee telegrammen, die het *Volkscomite* op Curaçao aan de heren Plantz en Da Costa Gomez zou hebben gezonden om instemming te betuigen met de houding der niet-vertrokken Curaçaose afgevaardigden. *De Democraat* van 18 Februari ll. weet te vertellen, dat om de verzending dezer telegrammen door Dr. Da Costa Gomez gevraagd is. Uit een oogpunt van politieke moraliteit dient hierover het volle licht op te gaan.

Amsterdam, 29 Februari 1948 F.

DE SURINAAMSE LANDBOUW

LESSEN UIT HET VERLEDEN BIJ EEN NIEUW BEGIN

II (*slot*)

DOOR

IR. J. FLOOR

BEDRIJFSECONOMISCH ONDERZOEK.

„The whole organisation and methods of working estates must be dissected in the calm light of present day scientific and economic knowledge with the object of raising their efficiency to new heights".
C. Y. SHEPHARD

In voorgaande hoofdstukken leidde een schematisch overzicht van de historische ontwikkeling van het plantagebedrijf tot een verklaring van de tegenslagen en mislukkingen van het verleden. Tevens bleek een doelmatig bedrijfsbeheer, tot het toepassen van intensieve cultuurmethoden te voeren. Gaan wij thans na, tot welke conclusies het bedrijfseconomisch onderzoek leidt.

Een dergelijk onderzoek omtrent de Surinaamse plantages werd nooit ondernomen, terwijl ook de plantage-boekhouding al te weinig gedetailleerd is, om conclusies van enig belang toe te laten.

In Trinidad echter werd door SHEPHARD een gedegen agronomisch onderzoek ingesteld naar de cacao-cultuur.

Deze cultuur wordt uitgeoefend op ondernemingen van gemiddeld 500 acres, die door hun organisatie en cultuurmethoden een sterke overeenkomst vertonen met de Surinaamse plantages. Verreweg de meeste cacao-plantages zijn er ontstaan door opkoop van particulieren van een aantal cacao-grondjes, welke later verder uitgebreid werden door aankoop van domeingrond. Het benodigde kapitaal werd geleend met de plantage als onderpand. Bij liquidatie heeft de hypotheekhouder meestal het recht van voorkeur op een uitkering. Een citaat van SHEPHARD illustreert verder de overeenkomst met Surinaamse toestanden:

„Fifty years of dazzling prosperity blinded the Trinidad cocoa-planters to defects in the organisation and the steady deterioration in the efficiency of their estates ... The sudden change from brilliant prosperity to dark depression in 1921 bewildered the planting community, and left it without sense of direction. The drastic reduction in expenditure on all operations traditionally considered essential to the maintenance of efficiency has merely made confusion worse confounded. Yields were declining under the old system of cultivation, partly because it invariable made inadequate provision for the replacement of poor bearing trees, and partly because of irremediable deterioration in some soils" (28 d p. 97 en 98). Op grond van de sterke overeenkomst van de plantagecultuur in Trinidad met die van Suriname moeten de resultaten en conclusies van Shephard's studie ongetwijfeld van grote waarde geacht worden voor de Surinaamse plantagebouw.

Het onderzoek van SHEPHARD heeft betrekking op 126 cacaoplantages, waarvan gedurende 7 jaren een uniforme en nauwkeurige bedrijfsadministratie werd bijgehouden. Met behulp van het aldus verkregen cijfermateriaal werden de productiekosten berekend. Allereerst werden de „beste" en „slechtste" plantages met elkander vergeleken. Beide groepen vormen in aantal een kwart van het totaal. De beste plantages zijn die met de laagste, de slechtste die met de hoogste productiekosten. Bij vergelijking der cijfers blijken de totale uitgaven per acre iets minder te zijn op de beste plantages, doch de verdeling der kosten vertoont opmerkelijke verschillen. Aan cultuuronderhoud werd op de beste plantages gemiddeld slechts 5/8 van het bedrag besteed, dat daarvoor uitgegeven werd op de slechtste plantages. Als gevolg van de grotere opbrengsten waren daarentegen de posten oogsten, verwerking en transport weer hoger bij de beste plantages. Ook werd op de beste ondernemingen iets meer uitgegeven aan leiding en toezicht. Uit de cijfers valt verder af te leiden dat op de beste plantages de productie per acre dubbel zo groot is als op de slechtste plantages. Tevens bleek dat de productie per acre omgekeerd evenredig is met de productiekosten, wat voor de hand ligt, daar de totale uitgaven per acre voor alle plantages nagenoeg gelijk zijn. Aangezien het peil der productiekosten de grootte van de winst bepaalt, moet er een nauw verband bestaan tussen winst en opbrengst per acre, hetgeen ook door de cijfers nader bevestigd werd.

Voor het verkrijgen van een inzicht in de factoren welke de

grootte der productie bepalen, werden de plantages op verschillende wijze gegroepeerd. Belangrijke aanwijzingen werden verkregen door de rangschikking in leeftijdsklassen variërend van minder dan 25 jaren tot 85 jaren en meer. De plantages in de jongste groep gaven een belangrijk hogere productie per acre en de gemaakte winsten waren twee maal groter dan die der plantages in een der andere groepen. In iedere leeftijdsklasse kwamen evenwel belangrijke verschillen voor. Zo maakte bijvoorbeeld één plantage met een aanplant van gemiddeld 60 jaren een nagenoeg tweemaal grotere winst dan het gemiddelde voor de jongste plantages. Deze plantage was gelegen op een grond, die bekend stond als buitengewoon vruchtbaar.

Naar aanleiding van deze resultaten werd besloten een nader onderzoek in te stellen naar de invloed van de bodemvruchtbaarheid en de ouderdom van de aanplant op de opbrengst. De studieobjecten werden alle gekozen in eenzelfde district om klimatologische invloeden zo veel mogelijk te beperken. Ieder object bestond uit 2000 bomen, eventuele open plaatsen daarbij inbegrepen. Er werd voor gezorgd dat ieder object een gemiddeld beeld gaf van het veld waarin het voorkwam. Van alle bomen uit de diverse objecten werd genoteerd:

de ligging van wegen, heggen, ravijnen, beekjes enz.,
de leeftijd,
de opbrengst, welke gebaseerd is op een drietal schattingen per jaar van het aantal cacaobonen,
bijzonderheden omtrent ziekten en plagen, mechanise beschadigingen e.d.,
de positie van iedere schaduwboom.

Tabel I geeft een overzicht van de producties [1]) van 5 leeftijdsklassen op de 4 belangrijkste grondsoorten. Volledig kon de tabel niet zijn, omdat op de beste gronden, welke het eerst in cultuur gebracht waren, geen jonge aanplantingen meer voorkwamen. Daarentegen ontbraken de oude aanplantingen op de Brasso Clay, omdat cacao op deze gronden een veel beperkter levensduur heeft.

TABEL 1

Grondsoort	18—20 jr	36—40 jr	45—49 jr	60—65 jr	70—76 jr
Chocolate . .			661	641	598
Alluvial. . .			452		662
Brasso Sand	665	480		610	441
Brasso Clay .	271	178	75		

[1]) In Lbs per acre; vermenigvuldiging met 1.12 geeft het aantal kg/ha.

Op Brasso Clay blijken de opbrengsten zeer veel lager te liggen dan op de andere gronden. Bovendien was de maximale productie reeds bereikt bij 20-jarige leeftijd. Een 45-jarige aanplant op deze grond gaf een zo geringe opbrengst, dat volledige afschrijving geboden was. Op de vruchtbare gronden daarentegen werden belangrijk grotere productie verkregen; bovendien werden na driekwart eeuw cultuur nog zeer goede opbrengsten genoteerd. De vruchtbaarheid van de bodem blijkt dus de belangrijkste factor te zijn, welke de grootte van de opbrengst bepaalt.

SHEPHARD heeft verder ook een onderzoek ingesteld naar de distributie van de oogst. In tabel 2 wordt met een enkel voorbeeld een overzicht gegeven van het improductieve gedeelte van de 45–49 jarige aanplantingen op drie verschillende grondsoorten.

TABEL 2. *Percentage improductieve aanplant*

	Chocolate	Alluvial	Brasso Clay
open plantplekken	2	1	15
inboetelingen tot 5 jaar . .	10	7	6
bomen van 5 jaar en ouder	4	10	41
Totaal:	16	1	62

Niet minder dan 62% van den aanplant op Brasso klei blijkt geheel improductief te zijn. Het hoge percentage open plant plekken is niet het gevolg van het achterwege blijven van het inboeten, maar wijst op een groot aantal mislukte inboetelingen. Cacao-suppleties kunnen in hun 5de jaar al een oogst geven, maar onder normale veldcondities produceren zij zelden voor hun 10de jaar. In de rubriek „5 jaren en ouder" is slechts 8 van de 41% 50–10 jaren. De verklaring van de improductiviteit van het resterend deel werd op grond van veldnotities voornamelijk gezocht in ongunstige bodemfactoren en in een verhoogde vatbaarheid voor ziekten en plagen.

Op de goede gronden daarentegen bleek de oorzaak van de improductiviteit gelegen te zijn in factoren, die verholpen kunnen worden. Op de Chocolate gronden bijvoorbeeld was de onvruchtbaarheid van de improductieve aanplant boven 10 jaren voornamelijk te wijten aan beschadiging, als gevolg van het omwaaien van de al te weelderig groeiende schaduwbomen.

De hoogste opbrengst werd verkregen van de oudste bomen, dat zijn dus die, welke overgebleven zijn van de oorspronkelijke

aanplant. Iedere volgende leeftijdsgroep vertoont een afname in opbrengst. Hierin stemmen alle grondsoorten overeen. Bij onderlinge vergelijking blijken echter belangrijke verschillen naar voren te komen.

1. De productie is op Brasso Clay veel geringer dan op de andere gronden.
2. Op Brasso Clay vertonen de oudste bomen een geleidelijke afname in productie na hun 20ste jaar, terwijl op de superieure gronden een steeds grotere opbrengst verkregen wordt tot het 60ste jaar.
3. Op de goede gronden geven de bomen van iedere leeftijd ongeveer dezelfde opbrengst, onafhankelijk van den ouderdom van het veld waarin zij geplant zijn. Bomen van 20 jaar bijvoorbeeld vertonen vrijwel dezelfde opbrengst in velden van 45-, 60- en 70-jarige leeftijd. (respectievelijk 1,4 1.2, 1.2, en 1.3 lb. cacao per boom).

Op Brasso Clay daarentegen geeft iedere leeftijdsklasse een geringere opbrengst, naarmate het in een ouder veld voorkomt. Zo waren bijvoorbeeld de gemiddelde opbrengsten van 20-jarige bomen in aanplantingen van 20, 25, 30, 40 en 45 jaren achtereenvolgens: 1,5, 0.7, 0.5, 0.4 en 0.2 lb. cacao per boom. Met suppleren op een slechte grond blijft de productie dus toch in steeds sterkere mate achteruit te gaan. Op een goede grond daarentegen blijkt het mogelijk om met suppleren een hogere productie vrijwel op peil te houden.

SHEPHARD besluit zijn studie met een uitvoerig advies, waarin nader uiteengezet wordt op welke wijze een meer doelmatige bedrijfsvoering bereikt kan worden. Achtereenvolgens zal een korte samenvatting van de belangrijkste punten gegeven worden.

B e d r ij f s o r g a n i s a t i e. Allereerst raadt SHEPHARD de cacaoplanters aan de lessen uit de geschiedenis van de suikercultuur ter harte te nemen. Deze cultuur werd eertijds gedreven op particuliere ondernemingen van overeenkomstige omvang als de tegenwoordige cacao-plantages. Een periode van lage prijzen gedurende de tweede helft der 19de eeuw maakte de oprichting van grote centrale fabrieken noodzakelijk om een economische verwerking van de suiker te waarborgen, wat verder weer leidde tot de samenvoeging van plantages in cultuurmaatschappijen.

Dank zij de vorming van financiele reserves, alsmede een bekwaam gebruik van kostenberekeningen en toepassing van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek was het mogelijk om de productiekosten sneller te verlagen dan de suikerprijzen ach-

teruitliepen. Zodoende werden nog winsten gemaakt in een tijd van ongekend lage prijzen.

B e d r ij f s a d m i n i s t r a t i e. Een ingewikkelde boekhouding is niet nodig, maar toch is wel gewenst van ieder veld een overzicht te hebben van de daaraan bestede kosten en van de verkregen opbrengsten. Zodoende zal het mogelijk zijn om te ontdekken, welke cultuurmaatregelen het meest rendabel zijn en welke velden als verliesgevend afgeschreven dienen te worden.

A r b e i d. Teneinde het benodigde aantal seizoenarbeiders zo veel mogelijk te beperken dient er uitgezien te worden naar bijgewassen, welke een andere oogsttijd hebben dan cacao.

C u l t u u r o n d e r h o u d. SHEPHARD adviseert de allerbeste gronden het eerst te suppleren, omdat dit het hoogste rendement oplevert. Achtereenvolgens komen daarna de minder goede gronden aan de beurt. Velden, of delen van velden daarentegen, welke redelijkerwijze geen uitzicht meer openen op een rendabele cultuur, dienen onverwijld afgeschreven te worden. Om het rendement van suppleren op te voeren werd voorgesteld de slechte stukken van een veld als geheel te vernieuwen, in plaats van verspreid over de gehele aanplant te suppleren. Deze handelwijze heeft het voordeel dat de suppleties op dezelfde leeftijd in dracht komen, als een nieuwe aanplant. Inplaats van een eerste oogst na 10 jaren en een rendabele productie na 15 jaren, kan reeds na 5 jaren een opbrengst en na 7 jaren een winstgevende oogst tegemoet gezien worden. Een verder voordeel is, dat nu een goede verzorging van de jonge aanplant gemakkelijker gewaarborgd kan worden.

SHEPHARD's advies blijkt een nadere bevestiging in te houden van de conclusies, welke in voorgaande hoofdstukken bereikt werden. Beide spreken zich uit voor het toepassen van intensieve cultuurmethoden in het kader van een efficiente bedrijfsvoering.

SAMENVATTING.

De buitengewoon gunstige groeivoorwaarden, welke de Surinaamse bodem de cultuurgewassen biedt deed de vraag rijzen naar de oorzaken van de vele mislukkingen, welke de geschiedenis van de plantage-cultuur kent.

Een historische analyse van de plantage-landbouw leidde tot de conclusie dat de oorzaak van alle achteruitgang en mislukkingen gezocht moet worden in een verouderde en hoogst ondoelmatige bedrijfsvoering.

Het onderkennen van de in het verleden gemaakte fouten, be-

oogde het inzicht te verhelderen, omtrent de koers, welke in de toekomst gevolgd dient te worden. Daarbij bleek de noodzaak van het toepassen van intensieve cultuurmethoden. Blijvende welvaart kan alleen gebaseerd zijn op de instandhouding van de vruchtbaarheid van de bodem. De noodzaak alle vormen van arbeidsverspilling te voorkomen en een zo effectief mogelijke arbeidsaanwending te waarborgen, pleitte voor toepassing van intensieve cultuurmethoden. Nagegaan werd, welke mogelijkheden er verder zijn om verbetering te brengen in de uiterst précaire toestand van de arbeidsvoorziening.

Bovenstaande interpretatie van de ervaringen van het verleden, werd bevestigd door de uitkomsten van een op uitvoerig cijfermateriaal berustend bedrijfseconomisch onderzoek, dat betrekking heeft op cacao-plantages in Trinidad, welke eenzelfde bedrijfsvorm hebben als de Surinaamse plantages.

LITERATUUR

1. J. D. Herlein. Beschrijvinge van de Volk-Plantinge Zuriname, 1718.
2. P. F. Roos. De oorzaken van 't verval en middelen tot herstel der Volkplanting van Suriname. 1784.
3. Floris Visscher Heshuysen. Verhandeling over de Landbouw in de colonie Suriname. 1786.
4. A. Blom. Verhandeling van den Landbouw in de colonie Suriname. 1787.
5. — De Surinaamsche Landman. 1801.
6. — Vervolg v. d. Surinaamschen Landbouw Eerste Deel No. I–XII. 1801.
7. — Vervolg v. d. Surinaamschen Landbouw Tweede Deel No. I, 1805.
8. W. H. Lans. Proeve over de oorzaken van verval en de middelen van herstel der Surinaamsche plantaadjen. 1829.
9. — Bijdrage tot de kennis der kolonie Suriname. 1842.
10. H. C. v. Hall. Verhandeling over de noodzakelijkheid der verbetering van den Landbouw in de Nederlandsche West Indiën inzonderheid in den tegenwoordigen tijd. 1857.
11. *Rapport der Suriname-Commissie* (Besluit van 11 Mrt. 1911).
12. *West-Indische Encyclopaedie*, 1916–1917.
13. J. van Hasselt. De Gouvernements-rubberonderneming Slootwijk. 1916.
14. L. Diephuis. Verslag naar aanleiding eener studiereis naar Suriname 1918.
15. *Rapport* der *Studie-Commissie* naar aanleiding van haar bezoek aan Suriname (Surinaamsch Studie Syndicaat) 1919.
16 B. J. Kluvers. Het Suriname vraagstuk. West-Indische Gids 1921.

lingen omtrent de samenstelling van het bestuursapparaat van zijn vakbeweging.

„De algemeene secretaris", zoo luidt deze bepaling, „de tweede secretaris, de penningmeester en de overige locale bestuurders worden allen benoemd door den president. Zij gezamenlijk en ieder afzonderlijk dienen te handelen op grond van instructies, die de President hen geeft, en worden benoemd of ontslagen op grond van de inzichten, die de President koestert".

Een vakbondsman, die in de Nederlandsche democratische-tradities van onze vakorganisaties, van welken kleur dan ook, is groot geworden, zal zeker geen vrede kunnen hebben met een dergelijke opzet (1). Dit nu, gepaard aan het feit, dat het salaris van den president zeer genereus is, terwijl bij huishoudelijk reglement bepaald is, dat hij per jaar twee maanden vacantie moet hebben, met doorbetaling van salaris, werpt een eigenaardig licht op de hoogst persoonlijke opzet van deze Jamaicaansche arbeidersorganisatie. Vervolgens kan men gerust aannemen, dat het onmogelijk is om tweederde van het totaal der leden bij elkaar te roepen en te doen stemmen omtrent een motie, die tot uitdrukking zou moeten brengen, dat Bustamente ongewenscht is, zoodat practisch slechts de mogelijkheid rest, indien andere politieke elementen naar de leiding van de organisatie zouden streven, om Bustamente met geweld te elimineeren.

Naast de Bustamente Industrial Trade Union nu bestaat een vakbeweging, de T.U.C., die grootendeels geschraagd wordt door het personeel in overheidsdienst en onmiddellijk verbonden is aan de People's National Party, de P.N.P, de partij, die onder leiding van Norman Washington Manley, dank zij haar constructief en democratisch optreden, de eer toekomt, aan de nieuwe constitutie van Jamaica, krachtiger dan welke politieke organisatie ook, te hebben medegewerkt. De P.N.P. en het met haar verbonden vakverbond de Trades Union Congress dient men te beschouwen als een sociaal democratische partij, die nauwe relaties onderhoudt met de Labourpartij in Engeland. Volgens de verhalen zou Sir Stafford Cripps aan Manley verzocht hebben zijn krachten aan deze organisatie te wijden, terwijl uit de pers, die deze partij ten dienste staat, duidelijk de nauwe verwantschap met de socialistische beweging in Engeland blijkt. Deze partij verzet zich tegen het dictatoriale optreden van Bustamente en het is volkomen begrijpelijk, dat men reeds geruimen tijd geleden moeilijkheden

[1]) Uit recente artikelen in de Britsche pers, blijkt dat men ook in Engeland ernstige bezwaren heeft tegen deze soort organisatie.

voorzag tusschen de twee concurreerende vakorganisaties, temeer, daar de Bustamente Labour Union steunende op de politieke macht, die de Bustamente beweging of Jamaica Labour Party bij de verkiezingen behaalde, gewoonlijk met succes het „closed shop system" toepast. Na inleidende schermutselingen, die in 1944 en 1945 plaats hadden, is reeds thans de groote uitbarsting gekomen, toen op 16 Februari 1946, de arbeiders van de staatsspoorwegen in Jamaica, leden van de van de T.U.C., het werk neerlegden.

Volgens een telegram van Mr. Richard Hart, president van de Jamaica Railway employees Union, was deze staking het gevolg van het feit, dat de Overheid haar verplichtingen jegens de „vrije vakbonden" niet nakwam. Men wees in een officieele publicatie op het feit, dat de Overheid geheel en al de verantwoordelijkheid draagt voor deze staking, daar „de arbeiders van de vrije vakbeweging weigeren om zich met geweld of via chantage te laten dwingen tot het verleenen van hand- en spandiensten aan een politieke macht, die iederen vorm van democratie in Jamaica dreigt te vernietigen" (bedoeld wordt de Bustamente beweging).

Gelijktijdig barstte in het groote sanatorium voor geesteszieken een wilde staking onder het personeel uit, met als gevolg, dat honderd krankzinnigen ontsnapten, welke staking een weinig sympathiek karakter had en als zoodanig koren op de molen van Bustamente vormde.

Het is geen wonder, dat juist de spoorwegarbeiders in verzet kwamen, omdat Bustamente in het nieuwe Kabinet als minister van verkeer optreedt. En het is evenmin een wonder, dat Bustamente onmiddellijk na het uitbreken van de staking in het hospitaal den Gouverneur seinde om een „ijzeren vuist" te toonen ten opzichte van een staking, die „geen normaal karakter draagt maar die immoreel is en slechts werd aangestookt door politici, die er niet voor terugschrokken om de krankzinnigen op het publiek los te laten" [1]).

[1]) Het ligt niet in de bedoeling om op dit onderwerp, dat op zichzelf slechts zijdelings verband houdt met de constitutioneele veranderingen van Jamaica dieper in te gaan. Het zij genoeg om op te merken, dat Bustamente, aan het hoofd van een bende kaaiwerkers persoonlijk naar het hospitaal trok om een einde te maken aan het posten van stakende arbeiders (aangesloten bij de T.U.C.). Het gevolg hiervan was een schietpartij, waarbij een doode was te betreuren. Bustamente werd beschuldigd van het feit, dat hij deze onregelmatigheden heeft uitgelokt, althans niets deed om een en ander te verhinderen, werd hieromtrent ter verantwoording geroepen en daarna vrijgesproken.

en gedeeltelijk te verwerken, teneinde aldus een beter inzicht in de zaak te krijgen. Dit werd gedaan omdat deze beide producten gemeen hebben, dat het laag geprijsde massa-artikelen zijn, waarbij de transportkosten een overheerschende rol spelen.

Volgens een overzicht van de wereldhandel in 1938 van de 109 voornaamste landen, ontleend aan Foreign Commerce Yearbook, was de totale waarde der gezamenlijke import van die landen 23.884 millioen dollar, de totale waarde der gezamenlijke export 21.925 millioen dollar.

Het feit, dat de wereld een import-overschot heeft ten opzichte van zichzelf — en wel in 1938 van 1.956 millioen dollar, of ongeveer 9% van de export —, wordt toegeschreven aan het verschil tusschen c.i.f. [1]) — (of import)prijzen en f.o.b. — [2]) (of export)prijzen, dat wel voor het grootste deel van dit bedrag verantwoordelijk zal zijn, anderdeels mogelijk ook aan statistische onnauwkeurigheden [3]). Wanneer men te maken heeft met laag geprijsde massa-goederen en hooge vrachten, dan kunnen deze verschillen zeer groot worden.

Een extreem voorbeeld vindt men aangeteekend in de noot van tabel 1, waar vermeld wordt een f.o.b.prijs van bauxiet in Paramaribo van *f* 11,— Sur. Ct. d.i. *f* 15,40 Ned. Ct. per 1.000 kg in 1946, tegen een c.i.f.waarde te Amsterdam van *f* 60,— in 1946 en *f* 128,— in 1947. De uitvoerwaarde van hout uit Suriname en de invoerwaarde in Nederland vertoonen eveneens groote verschillen, eveneens veroorzaakt door de hooge vracht. Intusschen dient men zich wel terdege te vergewissen, dat het in dergelijke gevallen om vergelijkbare grootheden gaat. Vooral bij kleine massa's treft men in opeenvolgende jaren zoo groote variaties in de waarde per eenheid aan, dat de verdenking gerechtvaardigd wordt, dat men bij de waarde-opgave er maar een slag naar geslagen heeft. Men laat het trekken van conclusies dan beter achterwege. Voorts vertoont de massa, die van het eene land als uitvoer naar het andere werd geregistreerd, soms zeer groote verschillen met wat dat andere land opgeeft uit het eerste te hebben ontvangen.

Zoo ontvingen in 1942 en 1943 de V. St. telkens circa 500.000

[1]) cost, insurance, freight.

[2]) free on board.

[3]) Dr. G. A. KOHNSTAMM. Praeadvies der Vereeniging voor de Staathuishoudkunde en statistiek. Martinus Nijhoff. 's-Gravenhage, 1947, p. 185. Ook uitgegeven als „De toekomst van Nederlands industriële ontwikkeling", Mouton & Co., 's-Gravenhage, 1948, p. 143.

ton bauxiet uit Suriname minder, dan Suriname opgaf daarheen te hebben verscheept. De gedachte was reeds opgekomen, dat men hier met verliezen van de duikboot-oorlog te maken had, toen een contrôle, voor alle zekerheid uitgevoerd, van de bauxietinvoer van Canada het verrassende resultaat gaf, dat hier de ontvangst werd erkend van nog meer bauxiet uit Suriname dan de V. St. te min had opgegeven. Blijkbaar werden telkens ongeveer honderd bauxiet-scheepsladingen, die in Suriname naar de V. St. werden uitgeklaard op zee naar Canada gedirigeerd. Een onderzoek naar de kleinere verschillen liet schrijver achterwege, omdat deze van minder belang zijn en een bevredigend resultaat van de beschikbare gegevens niet is te verwachten. Het blijft belangwekkend om te weten, wat nu op deze transportroute de verliezen door de duikbootoorlog zijn geweest.

Een vergelijking van de uitvoer van dwarsliggers uit de V. St. naar Suriname (Tabel 7) en de invoer van dwarsliggers in Suriname uit de V. St. begint, zeer hoopvol, met de opgave, precies kloppend voor Surinaamsche en Amerikaansche statistiek, dat dit er in 1936: 4.835 stuks zijn geweest. Verder klopt het niet meer zoo goed. Die 4.835 dwarsliggers zouden te Paramaribo *f* 2,47 per stuk kosten en bij afscheep uit Amerika $ 1.15. Deze opgaven kunnen onmogelijk beide juist zijn, aangezien de dwarsliggers dan nog met $ 0.15 per stuk toe zouden zijn verscheept. Het is natuurlijk mogelijk, dat de incidenteele zeer goedkoope, bauxiet-aanvoeren van Europa naar Amerika profiteerden van een vervoer als ballast [1]) en dat op gelijke wijze incidenteele houtaanvoeren uit de Verenigde Staten naar Suriname profiteerden van de bauxiet-schepen van de A.L.C.O.A.-lijn. Maar voor een verscheping van groote massa's zal men rekening moeten houden met een vergoeding voor vracht, die de scheepvaart een behoorlijke belooning voor haar diensten, inclusief amortisatie der gebruikte schepen, toekent.

Het vervoer van bauxiet van de Noordkust van Zuid Amerika naar de Vereenigde Staten en Canada is geen aangelegenheid, waarbij men van verscheping als ballast gebruik kan maken. Het is een zeer groot bedrijf, met expresselijk voor het transport in het leven geroepen scheepvaartverbindingen. Het is opmerkelijk, dat deze ondernemingen er in geslaagd zijn om een massa-artikel

---

[1]) Men zie in dit verband een mededeeling op blz. 7 van *Surinaamse Bauxiet Maskerade*, door ARN. L. R. SMIT, Paramaribo 1947, Drukkerij Eben-Haëzer. Voor een vroegere periode uit de gechiedenis zie: Ir. O.M. DE MUNNICK. *Het rijke ertsland Suriname*. H. L. Smit & Zn., Hengelo, 1946.

met een waarde van ƒ 7.9 tot ƒ 12.5 per ton, dat is ruwweg $ 3.— à $ 5.— per ton f.o.b. Suriname, in de Vereenigde Staten af te leveren c.i.f. tegen $ 5.— tot $ 8.— per ton [1]). Gaat men uit van de Amerikaansche opgave, dat het invoerrecht van $ 1.— in de Vereenigde Staten overeenkomt met een heffing „ad valorem on dutiable" van 12.9% tot 14.9% dan komt men op een kostprijs van de bauxiet bij aankomst in de Vereenigde Staten van $ 6.70 tot $ 7.75 per ton. Aan vracht kan hier maximaal $ 3 à $ 4 per ton inzitten. Bij verschepingen naar Canada kost het transport volgens de cijfers van Tabel 4 (laatste kolom) niet meer.

De vraag in hoeverre Suriname bij deze stand van zaken een redelijke vergoeding krijgt voor deze grondstof en in hoeverre, gelet op gesloten overeenkomsten, daarin verbetering te brengen is, laat steller dezes over aan deskundigen op het gebied van mijnbouw en financiën en aan de juristen en politici.

Voor de bosschen is het voorgaande van belang omdat daarmee kan worden aangetoond, dat het mogelijk is om door een technisch verantwoorde, moderne bedrijfsvoering een goedkoop massa-product ter beschikking van de Noordelijke groote industrie te stellen.

Voor het Surinaamsche hout is dit nog niet gebeurd.

Is het rationeel dit nog als liggend binnen het gebied van het realiseerbare te beschouwen?

Het besef, dat de wereld de productiviteit der tropische bosschen ter bereiking van een hoogere levensstandaard veel vollediger moet gebruiken, dan tot dusverre is geschied, wordt meer en meer algemeen gedeeld. Kort na de bevrijding werd er op gewezen, dat de houtbehoefte van Nederland voor een belangrijk deel uit Suriname zou kunnen worden voorzien [2]). De hierachter gegeven statistische gegevens toonen aan, dat inderdaad sedert Januari 1946 grooter hoeveelheden hout, dan ooit tevoren den weg uit Suriname naar Nederland aflegden. Voor het grootste gedeelte was dit niet meer het zware paalhout voor waterwerken en het meubelhout, dat vroeger in beperkte hoeveelheden als

[1]) Het verschil tusschen een long ton van 20 cwt (1.016 kg) en een metrieke ton van 1.000 kg is hier te verwaarlozen.

[2]) J. W. GONGGRYP. De houtvoorziening van Nederland, Economisch Statistische Berichten, 20 September 1945.

Zie ook J. W. GONGGRYP en Dr. D. BURGER. De houtvoorziening van Nederland, Economisch Statistische Berichten, 9 Juli 1947. Benevens de te verwachten: Boschbouwkundige Studies in Suriname, uit te geven door het L.E.B.-fonds te Wageningen.

vierkant beslagen balken hier aankwam, maar rondhout, van minder duurzame houtsoorten, zooals baboen, possentrie en kankantrie. Dergelijk hout was vóór den laatsten oorlog in soms vrij aanzienlijke hoeveelheden en tegen lage prijs naar de Vereenigde Staten verscheept. Bij deze verschepingen was last ondervonden van het optreden van boorders in dit weinig duurzame hout. Dit is een verschijnsel, dat algemeen in de tropen wordt aangetroffen. Toen gedurende de oorlog groote verschepingen van dergelijk hout uit de Belgische Congo naar Zuid-Afrika gingen en sommigen daarvan sterk door boorders werden aangetast, zoodat er in de kranten een werkelijke campagne tegen die houtsoorten ontstond, zonden de Belgen den Gouvernements-entomoloog J. M. VRYDAGH naar Zuid-Afrika, vanwaar hij met een zeer belangwekkend rapport terugkwam [1]). Het is natuurlijk niet gezegd, dat de boorder-aantasting van het Surinaamsche hout, die, zooals te verwachten was, niet uitbleef, geheel en al analoog is aan het door VRYDAGH beschreven geval.

Maar hoezeer ook daarbij gevoelige geldelijke verliezen kunnen worden geleden, deze boorder-ongelukken zijn geen reden om de import van de daarbij betrokken houtsoorten onmogelijk te doen achten.

Als houtmassa behoort derhalve, zooals overigens sedert 40 jaar in Suriname en elders in de tropen plaats vindt, beschouwd te worden de *totale* houtvoorraad van voldoende diameter van *alle* houtsoorten. In Suriname berekende men bij boschopnamen sedert 1908 het rondhoutvolume der bosschen door in rekening te brengen de takvrije stammen van meer dan 40 cm (soms 30 cm) diameter, boven de wortellijsten. Wij noemen dit de rond- of kloshoutmassa. Dit is een werkwijze die zeer algemeen in de tropen wordt toegepast. In Europa werkt men vaak met de z.g. dikhoutmassa, d.w.z. het volume aan hout, inclusief de takken tot een minimumdiameter van 7 cm [2]). Het is wel waarschijnlijk, dat men in de tropen meer en meer van de dikhoutmassa zal uitgaan. Voor Suriname werd bij de boschopnamen als gemiddelde aangenomen, dat de rondhoutmassa (als boven omschreven) 40% uitmaakt van de dikhoutmassa [3]).

[1]) Bulletin Agricole du Congo Belge, XXVII–1. Maart 1946, p. 88–126. Le Problème du Lyctus brunneus, agent de la piqûre des bois.

[2]) In Frankrijk neemt men deze grens veelal bij 20 cm omtrek (6,4 cm diameter).

[3]) Zie L. GONGGRYP, Boschexploratie in Suriname. Bulletin No. 48 Dep. v. Landbouw, Nijverheid en Handel, Maart 1925, Tabel 24, blz. 91. Paramaribo.

Bij een primitieve exploitatie, zooals tot dusverre in Suriname plaats vond, blijft er veel, op zichzelf zeer wel exploitabel, hout in het bosch liggen. Er wordt derhalve veel meer hout geveld, dan voor de productie strikt noodzakelijk is. Of, m.a.w., men zou een veel grooter nuttig effect uit de gevelde boomen kunnen krijgen. Bovendien krijgt men te maken met het onvermijdelijke zaagverlies. In Europa rekent men bij verzaging van rondhout veelal met een zaagrendement van 60%. Voor Suriname zouden wij het niet hooger willen stellen dan 40%. Wordt het hout eerst vierkant bekapt en dan verzaagd, dan heeft men allereerst te maken met het, zeer groote, verlies bij de bekapping en, daarna, nog eens met het zaagverlies, dat dan natuurlijk weer anders is, dan bij verzaging van rondhout. Om een denkbeeld te geven van de verschillende begrippen, waar het om gaat, werd in fig. 1 schetsmatig door verschillende lijnen aangegeven de dikhoutmassa, de rondhout-, of kloshout-massa en de bij ruwe exploitatie daaruit verkregen vierkante balk, waarvan dan nog weggedacht dient te worden het houtverlies voor het aanbrengen van de sleepkop en voor de boorgaten voor het maken van de vlotten.

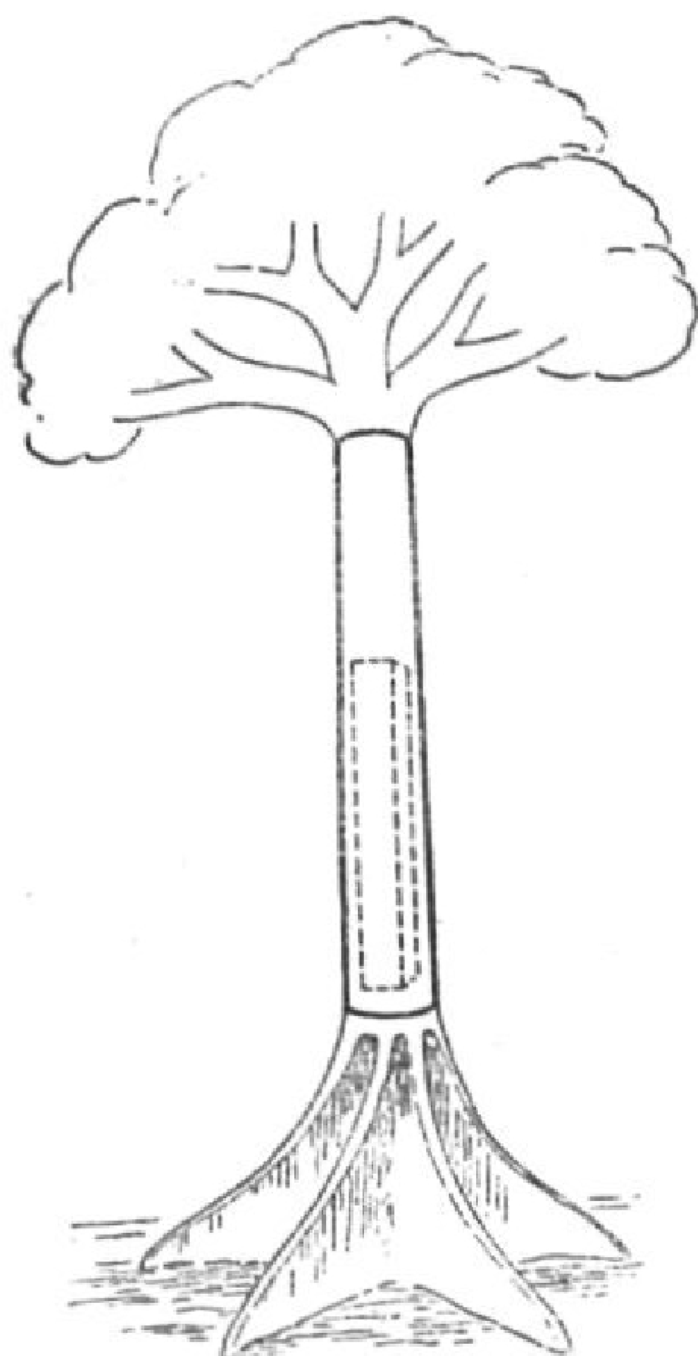

Fig. 1. Verklaring van de begrippen: *dikhout* (dun omlijnd), *takvrij rondhout* of *kloshout* (dik omlijnd) en *vierkant bekapt hout* (gebroken omlijnd).

Rekent men met de takvrije kloshoutmassa dan zou men, naar schatting, bij de tegenwoordige werkwijze in Suriname dienen aan te nemen:

bij export van rondhout, een houtval van tweemaal de geëxporteerde massa;

bij export van uit rond gezaagd hout, een houtval van 2½ maal de geëxporteerde massa;

bij export van vierkant bekapt hout, een houtval van 5 maal de geëxporteerde massa;

bij export van na vierkant bekapping gezaagd hout een houtval van 10 maal de geëxporteerde massa [1]).

---

[1]) Men vindt een beschouwing over de hierbedoelde houtverliezen in J. W. GONGGRYP, Houtexploitatie in Suriname, Indische Mercuur 18 Juni 1912. Amsterdam.

Bij deze taxaties is geen rekening gehouden met bijzonder ernstige verliezen, door boorder-aantasting bijvoorbeeld. Daarbij kunnen groote houtvoorraden totaal verloren gaan.

De gemiddelde houtmassa van het Surinaamsche bosch wordt aangenomen op 100 m^3 kloshout (als boven omschreven) per hectare.

Een weergave van de physionomie van het Surinaamsche bosch vereischt een studie op zichzelf. Zeer groote oppervlakten vertoonen „die zerrisene Contouren des Urwaldes", [1]) die zeer vaak de verdenking wekken, dat men juist niet met primair, maar met oud secundair bosch, al of niet met resten primair bosch, te doen heeft. Aangezien niet beschikt wordt over dergelijke gegevens uit Suriname, worden hier bijgevoegd twee profielen van een bosch aan de overzijde van de Atlantische Oceaan, aan de Ivoorkust, die geheel het type vertoonen van groote oppervlakten bosch in Suriname.

Men maakt een dergelijk profiel door een smalle proefvlakte van 50 m bij 4 of 5 m in het bosch af te palen en daarop, na het perceel in vierkanten van 4 × 4 of 5 × 5 m verdeeld te hebben, vierkant bij vierkant te kappen en op te meten. Het dunnere hout gestapeld als brandhout, het dikkere als kloshout gecubeerd. Tegelijk wordt een schets vervaardigd, die plaats en hoogte van elk individu nauwkeurig aangeeft, terwijl de houtsoort wordt genoteerd [2]).

Rekent men een stapelmeter op $^2/_3$ m^3, dan is de houtmassa van deze Afrikaansche perceelen respectievelijk 500 m^3 en 875 m^3 dikhout per ha.

Hoeveel van het kloshout afgezet zal kunnen worden is in elk geval op zichzelf beschouwd geheel en al afhankelijk van de markteischen. Wenscht de markt slechts één enkele houtsoort te ontvangen, dan moet men door alle andere houtsoorten met hun massa's een streep trekken. Iets dergelijks geschiedt als men hoogere eischen gaat stellen aan de diameter van de stamstukken.

1) C. Haberlandt, Eine botanische Tropenreise, Leipzig, 1893, blz. 28.

2) A. Aubreville, Inspecteur général des Eaux et Forêts des Colonies. Les brousses secondaires en Afrique équatoriale. Bois et Forêts des Tropiques. No. 2–2, 1947, p. 21–49, Paris. Het zij mij vergund den heer Aubreville en het tijdschrift ook te dezer plaatse mijn oprechten dank te betuigen voor de welwillend verleende toestemming van deze gegevens gebruik te mogen maken.

In hoeverre de producenten aan bestaande markteischen kunnen voldoen is weer voor een goed deel afhankelijk van de transportkosten. Men kan ten allen tijde de vracht zoo hoog stellen, dat de levering tegen een bepaalde prijs geen winst meer laat. Door de vrachtprijs omhoog te brengen krimpt tegelijkertijd het

Fig. 2. Profiel van een bosch aan de Ivoorkust van Afrika, groote gelijkenis vertoonend met veel bosch in Suriname. — Oud secundair bosch in een vallei, met herstelling van het primaire onderhout, samengesteld uit 28 houtsoorten, met een maximum hoogte van bijna 38 meter. Houtmassa 750 stapelmeter (500 m³) dikhout per hectare. (Foret du Banco, 0,02 ha, volgens A. AUBRÉVILLE: Les brousses secondaires en Afrique Equatoriale. *Bois et Forêts des Tropiques* 2,2 p. 41, 1947).

aantal sortimenten, dat loonend afzet kan vinden, in. De uitvoerwaarde van het baboen-rondhout, dat omstreeks 1936 uit Suriname naar de Vereenigde Staten werd verscheept, was toen omstreeks *f* 5.— per m³.

Zou het mogelijk zijn om dit materiaal naar Nederland te voeren tegen een vracht van dezelfde prijs-orde als de bauxiet naar Amerika, dan zou Suriname feitelijk elk houtsortiment, natuurlijk in de houtsoorten die in Suriname voorkomen, concurreerend kunnen leveren.

Een onderzoek op welke wijze de transportkosten van hout naar Europa drastisch omlaag te brengen zijn, is derhalve voor de valo-

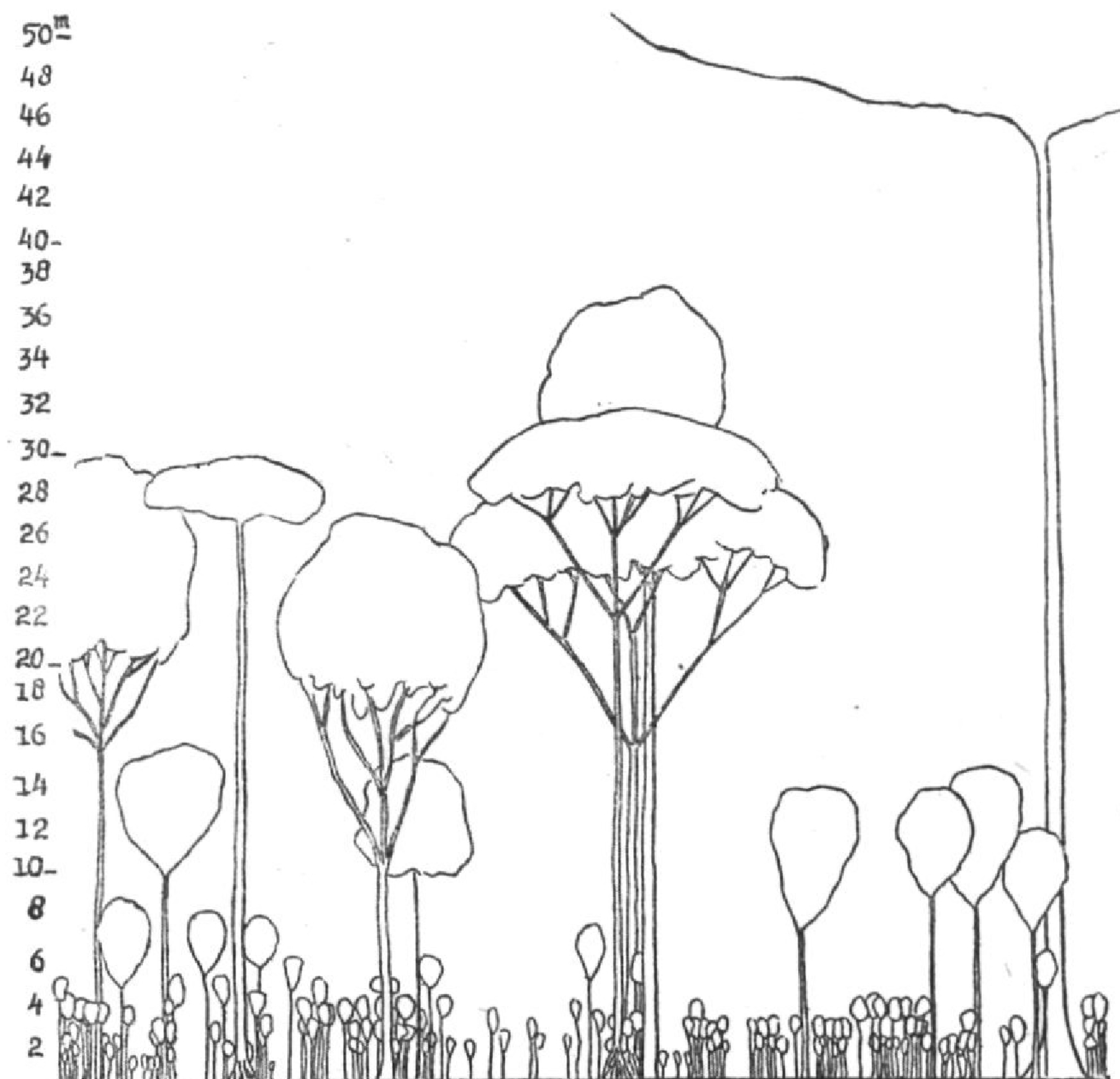

Fig. 3. Profiel van een bosch aan de Ivoorkust van Afrika, groote gelijkenis vertoonend met veel bosch in Suriname. — Dal van een vallei, perceel parallel aan dat van fig. 2, op tien meter afstand. Oud secundair bosch met eenige resten van het primaire bosch, met herstelling van het primaire onderhout, samengesteld uit 38 houtsoorten, met een maximum hoogte van bijna 60 meter. Houtmassa 875 m³ dikhout per hectare. (AUBRÉVILLE l.c. p. 43.)

risatie van de Surinaamsche bosschen van het hoogste gewicht.

Reeds vroeger [1]) werd, in het volkomen besef van de zeer groote daarbij te overwinnen moeilijkheden, het oog gevestigd op het gebruik maken van oceaan-vlotten. Nu het houtgebrek in Frankrijk een chronische vorm dreigt aan te nemen, werd 't zelfde denkbeeld ook daar naar voren gebracht [2]). Men zal natuurlijk eerst in de toekomst kunnen zien in hoeverre en waar voor het eerst, dergelijke denkbeelden gerealiseerd zullen kunnen worden.

[1]) Economisch Statistische Berichten, 20 September 1945.

[2]) FRANÇOIS CERMAK. L'amenée en France des bois africains flottants par radeaux de haute mer. Bois et Forêts des Tropiques, 3 – 1947, p. 66–74.

Tabel 1

Export van Bauxiet uit Suriname naar de Vereenigde Staten.
(volgens de Surinaamsche Handelsstatistiek).

Jaar	Hoeveelheid in duizenden tonnen van 1.000 kg	Waarde in duizenden guldens	Waarde per ton
1930	263	ƒ 3.288	ƒ 12,5
1931	191	- 2.382	- 12,5
1932	127	- 1.582	- 12,5
1933	106	- 1.330	- 12,5
1934	102	- 1.263	- 12,5
1935	115	- 1.440	- 12,5
1936	234	- 2.924	- 12,5
1937	392	- 4.904	- 12,5
1938	378	- 3.826	- 10,2
1939	504	- 5.294	- 10,5
1940	615	- 6.354	- 10,3
1941	1.094	- 10.142	- 9,3
1942	1.228	- 10.487	- 8,5
1943	1.663	- 13.165	- 7,9
1944	644	- 6.231	- 9,7
1945	690	- 6.733	- 9,8
1946 [1])	847	- 8.434	- 9,9

Tabel 2

Export van Bauxiet (Bauxite and other aluminium ores) uit de Vereenigde Staten naar Canada.
(volgens Foreign Commerce and Shipping of the United States)

Jaar	Hoeveelheid in duizenden longs tons [2])	Waarde in duizenden dollars	Waarde per ton
1930 [3])	94,7	$ 3.074	$ 32
1931 [3])	83,1	- 2.974	- 36
1932 [3])	26,7	- 1.065	- 39
1933 [3])	21,2	- 607	- 29
1934 [3])	50,3	- 995	- 20
1935 [3])	76,0	- 1.880	- 25
1936	56,2	- 748	- 13
1937	83,7	- 1.018	- 12
1938	43,8	- 530	- 12
1939	45,1	- 577	- 13
1940	74,9	- 946	- 13
1941	118,7	- 1.456	- 12
1942	223,3	- 2.277	- 10
1943	396,9	- 3.882	- 10

[1]) Volgens de Surinaamsche statistiek werd in 1946 nog uitgevoerd aan Bauxiet:
naar Nederland 406 ton t.w.v. [11]) ƒ 4.506, d.i. ƒ 11,— per ton; naar Canada 4.831 ton t.w.v. ƒ 51.087, d.i. ƒ 11,— per ton.
Volgens de Nederlandsche statistiek werd in Nederland uit Suriname aan Bauxiet ontvangen:
in 1946: 100 ton, t.w.v. ƒ 6.000,— d.i. ƒ 60,— per ton. in 1947 t/m Sept. 585 ton, t.w.v. 75.000,— d.i. ƒ 128,— per ton.
[2]) Een long ton heeft 20 hundredweight (cwt) van 112 lb, d.i. 2240 lb of 1016 kg. [3]) Bauxite and other aluminium ores and concentrates
[11]) t.w.v. afkorting van: ter waarde van.

Tabel 3

Invoer van Bauxiet (Bauxite, crude) in de Vereenigde Staten van Amerika.

(ontleend aan Foreign Commerce and Navigation of the United States)

Jaar	Duizen-den long tons	Waarde in duizenden dollars	Waarde per ton in dollars	Percentage van de invoer afkomstig uit Suriname waarde per ton	Britsch Guyana waarde per ton	Frankrijk waarde per ton
1930	415	$ 2.008	$ 4,8	65% $ 5,0	29% $ 5,0	5% $ 2,3
1931	306	- 1.496	- 4,9	55% - 5,0	43% - 4,9	2% - 2,2
1932	206	- 1.043	- 5,1	64% - 5,0	33% - 5,6	3% - 1,7
1933	150	- 900	- 6,0	70% - 6,0	23% - 6,5	uit Canada 6% $ 5,0 (1)
1934	167	- 1.202	- 7,2	60% - 8,0	30% - 6,6	6% - 4,4 (2)
1935	200	- 1.449	- 7,2	65% - 8,1	39% - 6,5	uit Frankrijk 5% $ 2,7
1936	323	- 2.371	- 7,3	67% - 7,8	28% - 7,2	2% - 6,1 (3)
1937	507	- 3.609	- 7,1	79% - 7,4	16% - 6,8	2% - 2,3 (4)
1938	456	- 3.521	- 7,7	85% - 7,7	13% - 7,9	uit Griekenl. 2% $ 4,1 (5)
1939	520	- 3.765	- 7,2	92% - 7,4	6% - 7,0	2% - 3,7 (6)
1940	630	- 4.299	- 6,8	93% - 6,8	5% - 7,4	(7)
1941	1.117	- 7.475	- 6,7	88% - 6,7	8% - 7,3	uit Brazilië 1% $ 6,8 (8)
1942	884	- 5.952	- 6,7	75% - 6,5	19% - 6,9	3% - 6,7
1943	1.547	- 10.860	-7,0 vrij [1] belast	3% - 5,6 75% - 7,1	0.2% - 6,8 21% - 6,8	1% - 6,7
1944	560	- 3.844	-6,8 vrij [1] belast	18% - 6,6 74% - 6,8	— — 8% - 8,4	
1945	740	- 5.273	- 7,2			
1946	852	- 5.965	- 7,0			

(1)	Benevens	0,4%	tegen	$ 3,8	per ton uit	Duitschland (1933)
(2)	,,	3 ,,	,,	- 4,6	,, ,, ,,	Joegoslavië (1934)
(3)	,,	2 ,,	,,	- 3,6	,, ,, ,,	,, (1936)
(4)	,,	3 ,,	,,	- 5,6	,, ,, ,,	Griekenland (1937)
(5)	,,	0,1 ,,	,,	- 14,4	,, ,, ,,	Ned. Indië (1938)
(6)	,,	1 ,,	,,	- 12,1	,, ,, ,,	Frankrijk (1939)
(7)	,,	2 ,,	,,	- 5,9	,, ,, ,,	Ned. Indië (1940)
(8)	,,	3 ,,	,,	- 5,2	,, ,, ,,	,, ,, (1941)

[1]) ,,free as emergency purchase of war material abroad".

Tabel 4

Invoer van Bauxiet (Bauxite, ore) in Canada
(ontleend aan de Canadeesche handelsstatistiek)

Jaar	Duizenden tons van 20 cwt.	Waarde in 1000 dollars	Waarde per ton in dollars	Percentage van de invoer afkomstig uit: V. St. waarde per ton	Gr. Britt. waarde per ton	Br.Guyana waarde per ton	waarde per ton
1930	106	$ 3.203	$ 29	100% $ 29			
1931	95	- 3.045	- 33	100% - 33			
1932	52	- 2.037	- 39	64% - 41	25% $ 27		Duitschland 11% $ 35
1933	52	- 1.750	- 33	47% - 26	21% - 28		21% - 35 (1)
1934	82	- 2.171	- 27	70% - 18	19% - 51		11% - 37
1935	127	- 2.883	- 23	68% - 22	13% - 51	19% $ 16	
1936	171	- 2.663	- 15	50% - 23	5% - 40	45% - 4,7	
1937	304	- 3.773	- 12	42% - 22	0.01% - 20	58% - 5,2	
1938	368	- 2.360	- 6,5	16% - 15	0.01% - 17	84% - 4,7	
1939	507	- 3.374	- 6,7	12% - 18	0.003% - 51	88% - 5,1	
1940	675	- 4.890	- 7,2	14% - 19		84% - 5,6	Suriname 2% $ 5,4
1941	1.152	- 8.713	- 7,6	13% - 20		78% - 5,3	9% - 6,5
1942	1.309	- 11.712	- 9,0	22% - 20		55% - 5,6	22% - 6,6 (2)
1943	3.011	- 21.243	- 7,1	17% - 13		48% - 5,4	35% - 6,6
1944	1.328	- 9.985	- 7,5	13% - 21		74% - 5,4	13% - 6,6
1945	939	- 7.263	- 7,7	15% - 20		86% - 5,6	— —
1946	1.283	- 8.525	- 6,6	9% - 17	0.002% - 49	90% - 5,5	0,4% - 11

(1) Benevens 11% uit Frankrijk tegen $ 49 per ton (1933).
(2) ,, 0.6% ,, Ned.Indieë ,, - 6.6 ,, ,, (1942).

Tabel 5

Opgave van volgens de Amerikaansche Handelsstatistiek in de Vereenigde Staten op Bauxiet ontvangen invoerrechten.

Tariff paragraph: 207
Rate of duty: $ 1 ton

Collected duty:	1934 $ 166.653	1935 $ 199.959	1936 $ 322.790	1937 $ 507.423	1938 $ 455.693	1939 $ 520.179
Equivalent ad valorem on dutiable:	13.9%	13.8%	13.0%	14.1%	12.9%	13.8%
Collected duty:	1940 $ 629.552	1941 $ 1.103.280	1942 $ 876.558	1943 $ 1.484.109	1944 $ 456.861	
Equivalent ad valorem on dutiable:	14.6%	14.9%	14.8%	14.2%	14.4%	

Tabel 6

Opgave van volgens de jaarverslagen der Surinaamsche Bauxite Maatschappij jaarlijks door haar rechtstreeks aan het Surinaamsche Gouvernement betaalde bedragen voor belastingen, concessiegelden, retributies, tonnengeld, riviervracht, telefoon, telegraaf, porto's, enz. [1])

1930	1931	1932	1933	1934
ƒ 286.779,19	ƒ 237.721,49	ƒ 166.882,48	ƒ 121.076,85	ƒ 107.387,57
1935	1936	1937	1938	1939
ƒ 122.564,77	ƒ 208.580,01	ƒ 385.234,21	ƒ 438.917,19	ƒ 562.820,58
1940 [2])	1941 [2])	1942 [2])	1943 [2])	
ƒ 905.200,32	ƒ 1.933.720,91	ƒ 3.831.847,23	ƒ 3.909.936,85	

[1]) Ontleend aan Mr. A. VAN TRAA, Suriname 1900–1940. W. van Hoeve, Deventer 1946, p. 156.
[2]) Ontleend aan Jaarverslag 1942–1943, Kamer van Koophandel-Fabrieken, Paramaribo, Suriname.

Tabel 7

Invoer van dwarsliggers in Suriname uit de Vereenigde Staten, volgens de Surinaamsche Handelsstatistiek.	*Uitvoer van dwarsliggers uit de Vereenigde Staten naar Suriname,* volgens de Amerikaansche Handelsstatistiek.
1936: 4.835 stuks, 283.590 kg., ter waarde van *f* 11.926 *d.i. perstuk: f 2,47:* *per 1.000 kg: f 42.0,* *per stuk 58.6 kg;* *per 1.000 kg: 17 dwarsliggers.*	1936: 4.835 pieces, railroad ties, creosoted or otherwise preserved, $ 5.554,— d.i. *per stuk* $ 1.15 *per 1.000 kg* $ 19,50
	1937: 1.100 pieces, railroad ties, creosoted or otherwise preserved, $ 1.375,— *d.i. per stuk* $ *1.25* *per 1.000 kg* $ *21,20*
1939: , 313.256 kg, ter waarde van *f* 17.680 *per 1.000 kg: f 56,50*	1939: 69 M. board feet, railroad ties hewn, creosoted or otherwise treated, $ 3.177,— *125.500 kg per 1000 kg* $ *25,30* 69 M. board feet, railroad ties sawed, creosoted or otherwise treated $ 3.177,— *98.000 kg: per 1.000kg* $ *32,40*
1940: , 842.579 kg ter waarde van *f* 50.752 *per 1.000 kg: f 60,20*	1940: 374 M. Board feet, railroad ties, creosoted or otherwise treated $ 18.513,— *680.000 kg;* *per 1.000 kg* $ *27.20*
1943: , 382.158 kg ter waarde van *f* 35.880 *per 1.000 kg: f 93,60*	1942: 38 M. board feet, railroad ties, sawed $ 1.567,— *54.200 kg;* *per 1.000 kg* $ *28,90*
	1943: 210 M. board feet, railroad ties, hewn, creosoted or otherwise t eated, $ 12.420,— 843.00 lbs (*382.000 kg*); *per 1.000 kg* $ *32.50* *per M. brd. ft.: 1.820 kg.* 45 M. board feet, railroad ties, sawed, creosoted of otherwise treated $ 3.825,— 142.000 lbs (*64.000 kg*); *per 1.000 kg:* $ *59,80* *per M. brd.ft.: 1.422 kg.* 64.300 kg $ 59,60
1946: , 671.962 kg *f* 99.487 *per 1.000 kg: f 148.—*	

Tabel 8

Houtinvoer van Nederland uit Suriname

Volgens de Nederlandsche Handelsstatistiek, geboekt onder No. 624. Hout n.a.g. [1])

Jaar of maand	Hoeveelheid in ton van 1.000 kg	Waarde in duizenden guldens	Waarde per ton
1946 Jan.	66 ton	waarde onbekend	—
Febr.	—	—	—
Mrt.	92 ton	*f* 9	*f* 98.—
	2 ,,	waarde onbekend	—
April	94 ,,	*f* 8	- 85.—
Mei	772 ,,	- 64	- 70.—
Juni	565 ,,	- 53	- 94.—
Juli	2995 ,,	- 261	- 87.—
Aug.	1625 ,,	- 180	- 111.—
Sept.	1627 ,,	- 188	- 115.—
Oct.	3211 ,,	- 329	- 102.—
Nov.	4585 ,,	- 475	- 104.—
Dec.	1686 ,,	- 174	- 104.—
Totaal 1946	17251 ton	*f* 1.741	*f* 101.—
1947 Jan.	5638 ton	*f* 692	*f* 123.—
Febr.	2373 ,,	- 279	- 118.—
Mrt.	8779 ,,	- 1.047	- 119.—
April	3697 ,,	- 479	- 130.—
Mei	3069 ,,	- 435	- 142.—
Juni	2447 ,,	- 344	- 141.—
Juli	6869 ,,	- 877	- 127.—
Aug.	1214 ,,	- 192	- 158.—
Sept.	3839 ,,	- 518	- 135.—
Oct.	3776 ,,	- 482	- 128.—
Nov.	9331 ,,	- 1.258	- 135.—
Dec.	13444 ,,	- 1.749	- 130.—
Totaal 1947	64476 ton	*f* 8.354	*f* 130.—

[1]) n.a.g. — afkorting van: niet anders genoemd.

Tabel 9

Houtinvoer van Nederland, geboekt onder No. 624, Hout n.a.g.
Volgens de Nederlandsche Handelsstatistiek.

1939 : 24187 ton, ter waarde van ƒ 1.266.000; per ton ƒ 52.—
1946 : 40680 ton, ter waarde van ƒ 4.891.000; per ton ƒ 120,—;

waarvan uit Suriname	17251 ton,	t.w.v.	ƒ 1.741.000;	p.ton		ƒ 101.—
,, ,, Belgisch Congo	6147 ,,	,,	- 875.000;	,,	,,	- 143.—
,, ,, Fr. Equat. Afrika	1605 ,,	,,	- 261.000;	,,	,,	- 163.—
,, ,, Fr. West Afrika	3893 ,,	,,	- 520.0˙0;	,,	,,	- 134.—
,, ,, Brazilië	382 ,,	,,	- 96.000;	,,	,,	- 250.—
,, ,, Noorwegen	908 ,,	,,	- 71.000;	,,	,,	- 78.—
,, ,, België-Luxemburg	4305 ,,	,,	- 667.000;	,,	,,	- 155.—
,, ,, Duitschland	4077 ,,	,,	- 125.000;	,,	,,	- 31.—

1947: 131014 ton, ter waarde van ƒ 21.742.000; per ton ƒ 166.—;

waarvan uit Suriname	64476 ton,	t.w.v.	ƒ 8.354.000;	p. ton		ƒ 130.—
,, ,, Westkust Afrika	23618 ,,	,,	- 4.446.000;	,,	,,	- 188.—
,, ,, Brazilië	7496 ,,	,,	- 2.111.000;	,,	,,	- 282.—
,, ,, België-Luxemburg	7240 ,,	,,	- 1.342.000;	,,	,,	- 186.—
,, ,, Duitschland	6997 ,,	,,	- 226.000;	,,	,,	- 32.—
,, ,, Finland	2240 ,,	,,	- 1.232.000;	,,	,,	- 217.—
,, ,, Ned. Indië	4146 ,,	,,	- 884.000;	,,	,,	- 213.—
,, ,, Thailand	3100 ,,	,,	- 1.142.000;	,,	,,	- 368.—
,, ,, V.S. v. Amerika	2240 ,,	,,	- 421.000;	,,	,,	- 187.—

Tabel 10

Totale invoer en invoer van hout in Nederland uit Suriname.
Volgens de Nederlandsche Handelsstatistiek.

	Totale invoer uit Suriname.		Invoer van hout uit Suriname.	
1939	10359 ton, t.w.v.	ƒ 672.000	1909 ton, t.w.v.	ƒ 120.000
1946	20744 ,, ,,	- 2.505.000	19800 ,, ,,	- 2.142.000
1947 t/m Aug.	36982 ,, ,,	- 5.156.000	35789 ,, ,,	- 4.609.000

Tabel 11

Invoer van hout in Nederland uit Suriname, volgens de Nederlandsche Handelsstatistiek.

1946.

Greenhearthout [1])	1143 m³	ƒ 211.000
Dwarsliggers	11223 st.	- 188.000
Hout n.a.g.	17251 ton	- 1.741.000
Idem { waarde geschat	68 ,,	- 8.000
	Totaal:	ƒ 2.148.000

1947

Dwarsliggers	45289 stuks	ƒ 842.000
Hout n.a.g.	64476 ton	- 8.354.000
	Totaal	ƒ 9.196.000

Uitvoer van hout uit Suriname n. Nederland, volgens de Surinaamsche Handelsstatistiek.

1946.

Hout, vierk. bekapt	4253,6 m³	ƒ 151.422
Hout, rond bekapt	1251,4 ,,	- 22.719
Hout, rond	19511,9 ,,	- 356.780
Hout, vierk.bezaagd	563,8 ,,	- 29.192
Gezaagd hout, planken, richels enz.	235 m³	- 24.523
Dwarsliggers	18496 stuks	- 112.245
Letterhout	365 kg	- 270
		ƒ 697.151

[1]) Dit greenhearthout kan, als het juist is benoemd, niet rechtstreeks afkomstig zijn uit Suriname; deze houtsoort wordt alleen in Britsch Guyana gewonnen.

Tabel 12

Uitvoer van rond of vierkant hout uit Suriname naar Nederland.

Volgens de Surinaamsche Handelsstatistiek.

Jaar	Hoeveelheid	Waarde	Waarde per m³
1919	465 m³	*f* 22.993	*f* 50
1920	2072 ,,	- 89.667	- 43
1921	1721 ,,	- 98.923	- 58
1922	272 ,,	- 17.625	- 65
1923	134 ,,	- 9.317	- 70
1924	620 ,,	- 27.182	- 44
1925	859 ,,	- 37.126	- 44
1926	926 ,,	- 28.469	- 31
1927	673 ,,	- 25.774	- 38
1928	2016 ,,	- 83.364	- 41
1929	1502 ,,	- 50.226	- 34
1930	3845 ,,	- 132.731	- 35
1931	5390 ,,	- 233.242	- 44

	Vierkant bezaagd of bekapt hout			Rond of rondbekapt hout		
Jaar	Hoeveelheid	Waarde	Waarde per m³	Hoeveelheid	Waarde	Waarde per m³
1932	1345 m³	*f* 67.190	*f* 50	—	—	—
1933	1407 ,,	- 49.219	- 35	30 m³	- 1.316	- 46
1934	281 ,,	- 12.008	- 43	1 ,,	- 5	- 5
1935	651 ,,	- 25.654	- 39	—	—	—
1936	313 ,,	- 17.359	- 55	11 ,,	- 195	- 18
1937	537 ,,	- 26.221	- 49	27 ,,	- 1.172	- 43
1938	799 ,,	- 39.285	- 49	73 ,,	- 387	- 5
1939	1509 ,,	- 76.029	- 51	45 ,,	- 283	- 6
1940	30 ,,	- 908	- 30	—	—	—
1945	44 ,,	- 2.200	- 50	133 ,,	- 3.685	- 28
1946	4817 ,,	- 180.614	- 37	20763 ,,	- 379.499	- 18

Tabel 13

Uitvoer van rond of vierkant hout uit Suriname naar de Vereenigde Staten.

Volgens de Surinaamsche Handelsstatistiek.

Jaar	Hoeveelheid	Waarde	Waarde per m³
1919	196 m³	*f* 6.684	*f* 40
1920	14 ,,	- 1.315	- 92
1921	1236 ,,	- 51.852	- 42
1922	1444 ,,	- 20.125	- 14
1923	388 ,,	- 12.525	- 32
1924	638 ,,	- 9.310	- 15
1925	1530 ,,	- 27.795	- 18
1926	1010 ,,	- 24.915	- 25
1927	2055 ,,	- 35.763	- 17
1928	1749 ,,	- 37.236	- 21
1929	1181 ,,	- 31.262	- 26
1930	1697 ,,	- 42.156	- 25
1931	756 ,,	- 8.811	- 12

	Vierkant bezaagd of bekapt hout			Rond of rondbekapt hout		
Jaar	Hoeveelheid	Waarde	Waarde per m³	Hoeveelheid	Waarde	Waarde per m³
1932	430 m³	*f* 7.786	*f* 18	419 m³	*f* 4.982	*f* 12
1933	76 ,,	- 1.190	- 16	83 ,,	- 1.142	- 14
1934	22 ,,	- 381	- 17	99 ,,	- 1.135	- 12
1935	7 ,,	- 80	- 13	320 ,,	- 1.661	- 5
1936	114 ,,	- 736	- 7	1985 ,,	- 8.835	- 4
1937	—	—	—	1564 ,,	- 7.870	- 5
1938	5 ,,	- 45	- 5	72 ,,	- 721	- 10
1939	70 ,,	- 1.283	- 19	325 ,,	- 2.561	- 8
1940	28 ,,	- 690	- 25	190 ,,	- 2.285	- 12
1944	58 ,,	- 1.584	- 28	—	—	—
1945	—	—	—	260 ,,	- 2.855	- 11
1946	305 ,,	- 12.726	- 42	2510 ,,	- 53.538	- 21

Tabel 14

Houtinvoer van Nederland uit Suriname

Volgens de Nederlandsche Handelsstatistiek.

Geboekt onder No. 92. Hout n.a.g. (Naamlijst D.) [1])

Jaar	Gewicht in kg	Waarde in guldens	Waarde in guldens per 1.000 kg
1928	2.308.433	*f* 160.030	*f* 69
1929	1.687.446	- 127.439	- 76
1930	3.170.174	- 219.254	- 69
1931	8.197.921	- 337.098	- 41
1932	1.812.700	- 129.628	- 71
1933	1.559.725	- 71.159	- 46
1934	363.826	- 29.952	- 82
1935	784.829	- 50.999	- 65
1936	236.403	- 16.526	- 70
1937	641.773	- 39.242	- 61
1938	806.263	- 51.812	- 64
1939	1.820.799	- 114.873	- 79
1946 [2])	19.800.000	- 2.142.000	- 106
1947 [2])	69.000.000	- 9.196.000	- 133

[1]) Deze boekingen komen, wat Suriname betreft, op enkele kleine afwijkingen na, overeen met die onder No. 624. Hout n.a.g. van Naamlijst A der Nederlandsche Handelsstatistiek.

[2]) 1946 en 1947 cijfers van totale houtaanvoer uit Suriname.

Tabel 15

Houtinvoer van Nederland uit Suriname.

Volgens de Nederlandsche Handelsstatistiek.

Geboekt onder No. 90. Timmerhout en onder No. 91. Fijnwerkhout (Naamlijst D.)

Jaar	Gewicht in kg	Waarde in guldens	Toelichting
1928	57.119	*f* 5.795	20 m³ greenheart *f* 1500; 9 m³ djati of teak *f* 1000; 50029 kg ceder *f* 4.795
1929	150.886	- 11.938	13 m³ greenheart *f* 1275; 58 m³ djati of teak *f* 4138; 77560 kg ceder *f* 6.260
1930	787.626	- 64.332	90 m³ greenheart *f* 12500; 480210 kg mahonie *f* 36418; 201284 kg ceder *f* 15.310
1931	215.800	- 28.000	153 m³ greenheart
1934	102.800	- 5.210	90 m³ greenheart
1935	195.673	- 11.995	178 m³ greenheart
1939	88.629	- 5.218	73 m³ greenheart
1940	226.532	- 16.513	195 m³ greenheart

Opmerkingen: Tusschenliggende, niet opgenoemde jaren: nihil.

Greenheart kan niet rechtstreeks uit Suriname afkomstig zijn. Moet gekapt zijn in Britsch Guyana, het eenige land van productie.

Djati of teak komt in Suriname, anders dan als enkele kleine, nog lang niet kaprijpe aanplantingen, niet voor. Vermoedelijk is hier verwarring met de Surinaamsche houtsoort Locus, *Hymenaea Courbaril*, ten onrechte wel eens Surin. teak genoemd.

Mahonie komt in Suriname alleen aangeplant, vooral als laanboom voor. Vermoedelijk ook hier naamsverwarring, daar het weinig waarschijnlijk is, dat in dit enkele jaar plotseling een zoo groote kap plaats vond.

Ceder wordt geregeld in het bosch gewonnen. Vermoedelijk werd het ook in de niet genoemde jaren onder „Hout n.a.g.” aangevoerd.

Tabel 16

Houtinvoer van de Vereenigde Staten uit Suriname.

Volgens de Amerikaansche Handelsstatistiek.

	Spanish Cedar in the log.			Other Cabinet Woods in the log.		
Jaar	Hoeveelheid in 1000 board feet	Waarde	Waarde per 1000 bd.ft.	Hoeveelheid in 1000 board feet	Waarde	Waarde per 1000bd.ft.
1930	479	$ 15.403	$ 32			
1931	53	$ 1.863	$ 35	149	$ 4.157	$ 28
1932	140	$ 4.425	$ 32	191	$ 3.379	$ 18
1933	59	$ 1.667	$ 28	10	$ 102	$ 10
1934	56	$ 1.219	$ 22	4	$ 547	$ 137
1935	27	$ 593	$ 22	153	$ 5.282	$ 35
1936	17	$ 500	$ 30	727	$ 11.144	$ 15
1937	288	$ 10.390	$ 36	672	$ 10.309	$ 15
1938	10	$ 390	$ 39	17	$ 582	$ 34
1939	—	—		41	$ 2.322	$ 57
1940	43	$ 3.418	$ 79	12	$ 463	$ 39

Tabel 17

Invoer van bewerkt hout in Suriname uit de Vereenigde Staten.

Volgens de Surinaamsche Handelsstatistiek.

Jaar	Gewicht in tonn. van 1.000 kg	Waarde in guldens	Waarde per ton
1938	157	*f* 15.000	*f* 93
1939	2809	- 139.000	- 50
1940	532	- 66.000	- 124
1941	505	- 50.000	- 99
1942	1067	- 128.000	- 120
1943	1185	- 153.000	- 129
1944	356	- 80.000	- 225
1945	84	- 33.000	- 390
1946	176	- 30.000	- 171

Tabel 18

Average mill value of lumberproduction in the United States p. 1000 board feet [1]		*Index of prices in the United States* [2]			*Gemiddelde prijs p. ton van de Nederl. invoer van*	
		All comodities	Raw-materials	Wholesale lumber-prices	timmerhout N 90. (Naamlijst D)	Hout n.a.g. N 92. (Naamlijst D)
1889	$ 11.41					
1899	$ 11.13					
1909	$ 19.38					
1919	$ 30.21				*f* 103	
1929	$ 26.94	100	100	93.8	- 66	*f* 37
1932	$ 15.12	68.0	56.5	58.5	- 34	- 24
1935	$ 20.43				- 28	- 16
1937	$ 24.25				- 55	- 24
1939	$ 21.97	80.9	72.0	93.2	- 55	- 28
1940	$ 23.22					
1941	$ 28.09	91.6	85.6	122.5		
1942	$ 31.50					
1943	$ 36.86	108.2	115.0	141.4		
1944		109.1	116.1	153.3		
1945		111.0	119.8	155.1		
1946					- 170	- 74
1947					- 214	- 136

Opmerking: De kubieke inhoud van 1000 board feet, d.i. 1000 vierkante voet planken ter dikte van één inch, is gelijk aan 2,36 m³. Neemt men één dollar gelijk aan *f* 2.50, dan wordt de prijs in dollars per 1000 bd.ft. ongeveer gelijk aan de prijs in guldens per kubieke meter. (Nauwkeuriger: vermenigvuldigd met de factor $\frac{2.50}{2.36}$, of vermeerderd met 6%). In Juni 1947 nam de internationale boschbouworganisatie van de Food and Agriculture Organization of the United Nations (F.A.O.) aan, dat 1000 board feet rondhout zaagblokken overeenkwam met 4.53 m³ rondhout zonder bast (zaagrendement: 52.2%). (Unasylva, 1–2, 1947, p. 44. Washington D.C.).

[1]) Statistical Abstract of the United States 1946, p. 709.
[2]) Idem, p. 285.

Tabel 19

Gemiddelde waarde berekend uit de Nederlandsche invoerstatistiek.

van:		in 1939	in 1946	in 1947 Jan. t/m Aug.
Eikenhout, rond of vierkant,	per m³	*f* 25	*f* 80	*f* 97
Id., gezaagd en ander	,, ,,	- 65	- 278	- 252
Naaldhout, n.a.g. rond en vierkant	,, ,,	- 17	- 75	- 66
Id., niet geschaafd, bestekhout	,, ,,	- 26	- 70	- 110
Id., niet geschaafd kistgarnituren	,, ,,	- 31	- 107	- 136
Id., niet geschaafd ander	,, ,,	- 29	- 82	- 103
Id., geschaafd, kistgarn.	,, ,,	- 32	—	- 211
Id., geschaafd, ander	,, ,,	- 33	- 93	- 115
Amerikaansch grenen, rond en vierkant	,, ,,	- 59	- 147	- 165
Id., gezaagd e.a.	,, ,,	- 67	- 134	- 167
Oregon pine, rond en vierkant	,, ,,	- 27	- 97	- 105
Id., gezaagd e.a.	,, ,,	- 41	- 97	- 137
Greenheart hout	,, ,,	- 66	- 198	- 236
Yarrah hout	,, ,,	- 66	—	- 252
Beukenhout, rond en vierkant	,, ,,	- 16	- 74	- 71
Id., gezaagd e.a.	,, ,,	- 37	- 189	- 235
Djati- of teakhout rond en vierkant	,, ,,	- 96	- 347	- 370
Id., gezaagd e.a.	,, ,,	- 138	- 660	- 763
Mahoniehout	per ton	- 66	- 161	- 221
Populierenhout, rond en vierk.	,, ,,	- 14	- 107	- 76
Id., gezaagd e.a.	,, ,,	- 61	- 514	- 353
Okoemé of gaboonhout	,, ,,	- 50	- 100	- 226
Mijnhout	,, ,,	- 21	- 53	- 69
Papierhout	per stapelmeter	- 9	- 35	- 37
Heipalen	per ton	- 29	- 123	- 126
Dwarsliggers	per stuk	- 3	- 10	- 14
Hout n.a.g. (Naamlijst A.N. 624)	per ton	- 53	- 120	- 165

BIBLIOGRAFIE

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

BRION, F.: *Tragedia di nos raza y su resureccion.* (Curaçao, 1947), 34 pp.
Schr. wil een korte geschiedenis geven van dat gedeelte van het Curaçaose volk, dat ,,verdrukt'' is geweest en onder leiding van mr dr Da Costa Gomez uit die verdrukking is opgeheven.

BROWN, WENZELL: *Dynamite on our doorstep.* Greenberg, New-York, 1945, 301 pp., 12 afb. *
Literair essay over Puerto Rico waarin practische gegevens zijn verwerkt.

Caraibische Commissie Maandelijks Bulletin. Vol. *1* no *1*, Aug. 1947, 23 pp., *2*, 32 pp., *3*, 20 pp., *4*, Nov., 30 pp.
Uitgave in het Nederlands hierna (voorlopig) gestaakt.

DIEKMAN, MIEP: *Panaderio pan.* West-Friesland, Hoorn, 1947, 340 pp., 8 tekeningen, losse gekl. bandomslag met tekening.
Roman voor oudere meisjes welke speelt op Curaçao. Titel naar het volksliedje: ,,Panadero pan''.

DIJKHUIS, L. J.: *Moderne landbouw in Suriname.* H. J. Paris, Amsterdam, 1947, 153 pp., 9 tekeningen.
Naar aanleiding van een studiereis met W. C. VAN DER MEER, betreffende een onderzoek naar de mogelijkheid van vestiging in Suriname van Nederlandse boeren op mechanisch gedreven landbouwbedrijven. Met inleiding van E. SNELLEN.

FERNANDES, D. S.: *Is er in Suriname een nieuwe ziekte in de citrus opgetreden?* Meded. Landb. Econ. Zaken Suriname 6, Dec. 1947, 10 pp., tekening.

GORRIS, GABRIËL: *Palabroea, de witte uil van Hato.* Nederland's Boekhuis Tilburg, De Zonnewijzer 1, 1947, 77 pp., gekl. titelplaat.
Novelle.

HASS, HANS: *Fotojagd am Meeresgrund. Erlebnis und Technik der Unterwasserfotografie.* Heering-Verlag, Harzburg, 1942; 219 pp., 108 grote en kleine foto's in en 7 grote gekleurde foto's buiten de tekst.
Hoewel meer algemeen dan *Unter Korallen und Haien*, wordt de lezer ook hier telkens weer teruggevoerd naar de riffen van Curaçao en Bonaire waar schr. zijn eerste tropenervaringen opdeed. Ook het fotomateriaal is voor een belangrijk deel van daar afkomstig.

HERKOVITS, MELVILLE J. & HERKOVITS, FRANCES S.: *Trinidad village.* Alfred A. Knopf, New-York, 1947, 351 pp. *
Een in hoofdzaak sociologische studie van een protestantse negergemeenschap in Trinidad.

HOYER, W. M.: Almanaque de Curaçao para el ano bisiesto de 1948; compilacion de —; Willemstad, Curaçao, (1948?), 76 pp. *

OUD NUMMER VAN DE „ST. EUSTATIUS GAZETTE"

DOOR

DR. JOHAN HARTOG

De oudst bekende krant van het huidige gebiedsdeel Curaçao is „The St. Eustatius Gazette", aldus schreven wij in „Journalistiek Leven in Curaçao"[1]). Het blad bestond in elk geval in de jaren 1790 tot 1793 en in 1905 kwamen nog drie nummers in handen van wijlen Pater Jan Paulus Delgeur O.P., die er iets over schreef in de *Amigoe di Curaçao* van 22 Juli 1905. Waar ze sedert dien gebleven zijn, was tot nu toe onbekend. Na 1928, toen ze nog op een tentoonstelling waren geweest, waren ze spoorloos verdwenen. Alleen de heer Carl G. Buncamper van Sint Eustatius bleek nog een foto van een nummer te bezitten, welke op blz. 299 van genoemd boek over de journalistiek in Curaçao kon worden gereproduceerd.

Bij het doorzoeken van oude papieren is er thans een nummer terecht gekomen. De heer Willem F. M. Lampe, die ze sedert 1928 kwijt was, vond het nummer van 28 December 1792, schonk het aan den gouverneur van Curaçao, die het op zijn beurt aan de „Stichting Het Curaçaos Museum" overdroeg. Het (vermoedelijk) enige nummer van de St. Eustatius Gazette zal dus voor het nageslacht blijven bewaard. Betreurden wij het op blz. 123 van ons boek, dat Pater Delgeur de nummers niet had laten publiceren, het ene gevonden nummer bewijst wel hoe interessant zulk een blad kan zijn. Wij willen dit nummer dan ook herdrukken om het zodoende in elk geval voor wat de inhoud betreft te conserveren en bekend te maken.

Het exemplaar van Vrijdag 28 December 1792 draagt als nummer „Vol. III, No. 190". Het nummer van 31 Augustus 1792 is „Vol. III, No. 173", zodat het blad dus per week, en wel op Vrijdag, verscheen. Hieruit kan men afleiden, dat het omstreeks Maart 1789 moet zijn begonnen en dat de nummering jaar in,

[1]) Bij Dekker & Van de Vegt te Nijmegen, 1944, *f* 7.50.

jaar uit doorliep, maar dat in Romeinse cijfers de jaargang werd aangeduid.

Het blad werd uitgegeven door Edward Luther Low, aan het Nieuwe Pad („at the New Path"), een plaats die thans niet meer bekend is op St. Eustatius en wellicht te vinden ware in een van de in zee verzonken delen van de benedenstad, van welke helaas geen kaarten of gegevens meer te achterhalen zijn. Het moet naast de winkel van Henry H. Haffey en bijna tegenover de firma Hardmah en Clarkson geweest zijn, plekken die ook niet meer te localiseren zijn.

Pater Delgeur zegt dat in het nummer van 25 Januari 1793 „and Company" achter de naam was gevoegd. Dit blijkt ook reeds het geval geweest te zijn in dit nummer van 28 December 1792. Wellicht is Edward Luther Low vóór deze datum op het nabij gelegen Engelse eiland St. Kitts (St. Christopher) gaan wonen, want in een van de advertenties staat dat men kan betalen aan Edward L. Low & Co. op St. Eustatius òf aan Edward L. Low op St. Christopher's.

Wij publiceren thans de inhoud van dit enige historische exemplaar, dat in het Curaçaos Museum berust. Van West-Indië is het niet het oudste krantenexemplaar, want in de Koloniale Bibliotheek te Paramaribo bezit men de nummers van „De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamsche Courant" (die op 10 Augustus 1774 voor het eerst verscheen) van Februari 1775 af.

Vol. III No. 190

THE
ST. EUSTATIUS GAZETTE

Friday, December 28, 1792.

ADVERTISEMENT,

Naedemaal. De Ondergeteekende C. H. Wolffer geassocieerde en mede gemagtigde van den heer I. E. Metzler in de St. Eustatius Gazette, van den 21 deezer maand, gezien heeft, Zeeker Advertisement van G. Holl, en H. Zwartenhoff, Boedel, redders van P. A. Godin; maakende, dat alle, en Een ieder die iets van den zelven P. A. Godin mogte hebben te praetendeeren? hunne praetentien op en aantegeeven, om daadelijke betaaling te ontfangen. Zoo al ook de geene, die aen denzelven Godin mogten verschuldigt zijn? opgaave en betaaling te doen, &ca. Zoo diend deze reciproque tot naerigt aan gemelde G. Holl & H. Zwartenhoff, in hunne voornoim: qualiteit, dat hunn van societeit van den ondergeteekenden onder de Firma van Wolffer & Metzler deudelijk is Competeerende de zomma van Ps. 6, 6, 4, Spruitende uit. Een Erreur door gemelde G. Holl & H. Zwartenhoff

gemaakt in de bereekening van ƒ 62,—, Vragt, in zeekere Verkoop reekening van dato 1mo. Juny A. C. van Goederen verkogt door gem. P. A. Godin voor reckg. van den heer Joh. Wm. Lantzendorffer te Amsterdam, met Welkers Vereffening Wolffer & Metzler gechargeertd waeren. En Welke Zomma van Ps. 6, 6, 4, de laatstgenoerndens by naadere Examinatie bevonden, dat aen hunn te veel betaald was, en dus G. Holl & H. Zwartenhoff qq daervoor daadelyk Gecrediteerd zyn, Konnende voorn: Boedel redders de hiervoowen gementioneerde zomma disconteeren van het geene den heer J. E. Metzler noch van hunnen Meester is Competeerende voor verschuldigt Solaries, gratificatie, Kost, en Logies als geweesene bediente van den voorn, P. A. Godin offte wel Vande Zomma Van Ps. 1271,1 Saldo van Reekg. Court. de dato 18 Aug. 1791, den ondergeteekenden van dien zelfden Godin deugdelyk noch Competeerende. Welke praetentie by ondergeteekende de wenschte voldaan te zien voor en aleer gem: Godin wederom mogte alhier koomen te retourneeren, met Eene yzere Roede om daermeede syne Vyanden (volgs Rapport) te vernielen.

Carl Hendk. Wolffer, qq.
St. Eustatius, 27 Dec. 1792.

Alzo aan de onderteekendens als gemagtigdens van Pieter Anthony Godin, Governeur over dit en onderhoorige Eilanden is gebleeken, dat op de Boeken door of van wegens Johan Elias Metzler weleer in Commercieelen dienst van voorn? P. A. Godin gehounden, en thans onder de onderteekendens q: q: berustende, Verscheiden persoonen als debiteuren gevonden worden, waar sommige by aanmaaning declareeren de goederen waar voor zy belast zyn niet te hebben genooten: Sommige zeggen die pretentien met J. E. Metzler te hebben verreekend, en anderen doen blyken in 't geheel of immers zo veel niet als van hun geEischt word schuldig te zyn.

Zo verzoeken de onderteekendens dezelve debiteuren aller vriendelykst de bewyzen van hunne gedaane betaaling of de quitantien door J. E. Metzler afgegeeven te Willen vertoonen, en zulks wel voor het Einde dezer maand; gelyk de onderteekendens meede verzoeken alle degeenen welke ten Lasten van hunnen voormelden Principaal, ofte van hun q.q. eenige deugdelyke pretentie zoude mogen hebben, uit wat oorzaak dezelve ook zoude mogen spruiten, daar voor dadelyk en wel voor het uit eynden dezes jaars betaaling te komen ontfangen, en te Sluiten. zo als ook die geene welke hun qq. verschuldigd zyn verzogt worden binnen dien Tyd betaalinge te doen.

Actum St. Eustatius, 20 Dec. 1792.

Gysbert Holl. q.q.
Hk. Zwartenhoff. q.q.

The Subscribers, having been authorised by Peter Anthony Godin, Governor of this Island, and its dependencies, and are now acting Attorney's for the same, and in possession of the Books, that were kept by, or thro' means, of Johan Elias Metzler, heretofore in Commercial Service, of the aforementioned P. A. Godin and whereas there are a number of accounts open against different Persons, in the Books, aforementioned, for which accounts, the Subscribers, have

made application, but to no effect, some declare never to habe received the Goods that they are charged with, others say that, their account was settled in account, with J. E. Metzler, others again make it appear, that they do not owe at all, of if any thing, not as nuch as the account presented to them.

The Subscribers therefore earnestly request all those who have any accounts, as above mentioned to prove a Settlement of them, or produce the Receipts, given by J. E. Metzler, for such accounts on or before the expiration of this month as well as those who may have any legal demands against P. A. Godin, or against the Subscribers, in their quality, as Attorneys for their principal aforementioned, of what ever nature they may be, to render the same, and receive payment thereof, before the expiration of this year; all those who are indebted to the Subscribers in their quality aforementioned are requested to make payment of their respective accounts on or before the limited time [1]).

Gysbert Holl. qq.
Hk. Zwartenhoff, q.q.

St. Eustatius, Dec. 20, 1792.

Lewis Pise, takes the liberty of informing his Friends and the Public, that he is returned from St. Martins, and intends remaining in this Island a few weeks. He is to be heard of at the Printing-Office.

St. Eustatius, Nov. 16, 1792.

London.

Letter of Thomas Paine to the People of France.

Paris, Sept. 25.
First Year of the Republic.

Fellow Citizens!

I receive, with affectionate gratitude, the honour which the late National Assembly has conferred upon me, by adopting me a Citizen of France; and the additional honour of being elected by my Fellow Citizens a Member of the National Convention. Happily impressed, as I am, by those testimonies of espect shewn towards me as an individual, I feel my felicity encreased by seeing the barrier broken down that divided Patriotism by spots of each, and limited Citizenship to the soil, like vegetation.

Had those honours been conferred in an hour of national tranquility, they would have afforded no other means of shewing my affection, than to have accepted and enjoyed then; but they come accompanied with circumstances that give me the honourable opportunity of commencing my Citizenship in the stormy hour of difficulties. I come not to enjoy repose. Convinced that the cause of France is the

[1]) Gouverneur P. A. Godin (1789–1792) dreef dus, evenals de vroegere commandeurs der Compagnie, eigen handel.— Red.

cause of all mankind, and that as liberty cannot be purchased by a wish, I gladly share with you the dangers and honours necessary to success. I am well aware that the moment of any great change, such as that accomplished on the 10 of August[1]), is unavoidably the moment of terror and confusion. The mind highly agitated by hope, suspicion, and apprehension, continues without rest till the change can be accomplished. But let us now look calmly and confidently forward, and success is certain. It is no longer the paltry cause of Kings, or of this or of that individual, that calls France and her armies into action. It is the great cause of All. It is the establishment of a new era, that shall blot despotism from the earth, and fix, on the lasting principles of Peace and Citizenship, the great Republic of Mann. It has been my fate to have borne a share in the commencement and complete establishment of one Revolution (I mean the Revolution of America) The success and events of that Revolution are encouraging to us. The prosperity and happiness that have since flowed to that country, have amply rewarded her for all the hardships she endured, and for all the dangers she encountered.

The principles on which that Revolution began, have extended themselves to Europa; and an over-ruling Providence is regenerating the old world by the principles of the new. The distance of America from all the other parts of the globe, did not admit of her carrying those principles beyond her own situation. It is to the peculiar honour of France, that she now raises the standard of liberty for all nations: and in fighting her own battles, contends for the right of all mankind.

The same spirit of fortitude that insured success to America, will insure it to France; for it is impossible to conquer a naton determined to be free! The military circumstances that now unite themselves, to France, are such as the despots of the earth know nothing of, and can form no calculation upon. They know not what it is to fight against a nation. They have only been accustomed to make war upon each other, and they know from system and practice, how to calculate the probable success of despot against despot; and here their knowledge and their experience end.

But in a contest like the present, a new and boundless variety of circumstances arises, that derages all summary calculations. When a whole nation acts as an army, the despot knows too the extent of power against which he contends. New armies rise against him with the necessity of the moment. It is then that the difficulties of an invading enemy multiply, as in the former case they diminished; and he finds them at their height when he expected them to end.

The only war that has any similarity of circumstances with the present is the late revolution war in America. On their part, as it now is in France, it was a war of the whole nation — There it was that the enemy, by beginning to conquer, put himself in a condition of being

---

[1]) Dit was de tweede aanval op de Tuilerieën, waarbij Parijs in handen van de Jacobijnse Commune (Danton e.a.) kwam en de Koning naar de Temple vluchtte. Deze datum is het begin van de Eerste Republiek. — J. H.

conquered. He advanced till he could not retreat, and found himself in the midst of a nation of armies.

Were it now to be proposed to the Austrians and Prussians to escort them into the middle of France, and there leave them to make the most of such a situation, they would see too much into the dangers of it to accept the offer, and the same dangers would attend them could they arrive there by any other means. Where then, is the military policy of their attempting to obtain by force, that which they would refuse by choice. But to reason with despots is throwing reason away. The best of arguments is a vigorous preparation.

Man is ever a stranger to the ways by which Providence regulates the order of things. The interference of foreign Despots may serve to introduce into their own enslaved countries the principles they come to oppose, Liberty and Equality are Blessings too great to be the inheritance of France alone. It is honour to her to be their first champion and she may now say to her enemies, with a mighty voice, ,,O ye Austrians, ye Prussians! ho now turn your bayonets against us; it is for you; it is for all Europa; it is for all mankind, and not for France alone, that the raises the standard of Liberty and Equality!

The public cause has hitherto suffered from the the contradictions contained in the Constitution of the former Constituent Assembly. These contradictions have served to divide the opinions of individuals at home, and to obscur the great principles of the Revolution in other countries. But when those contradictions shall be removed, and the Constitution be made conformable to the Declaration of Rights; when the bagatelles of monarchy, royalty and heriditary succession shall be exposed, with all their absurdities, a new ray of light will be thrown over the world, and the Revolution will derive new strength by being universally understood.

The scene that now opens itself to France extends far beyond the boundaries of her own dominions. Every nation is becoming her colleague, and every Court is become her enemy. It is now the cause of all Nations against the cause of all Courts. The terrors that despotism felt clandestinely begot a consideration of despots; and their attack upon France is produced by their fears at home.

In entering on this great scene, greater than any nation has yet been called to act in, let us say to the agitated mind, be calm. Let us punish by instructing, rather than by revenge. Let us begin the aera by a greatness of friendship, and hail the approach of union and succes .

Your Fellow-Citizen,
Thomas Paine" [1]).

---

[1]) Th. Paine, geboren Engelsman, sedert de declaration of independence Noordamerikaans secretaris voor buitenlandse zaken, auteur van ,,Common Sense" (1776).

LONDON

By a vessel arrived in 28 days from London, we have the following intelligence.

The Duke of Brunswick [1]) has been burnt in effigy on Kennington common by a number of friends of the French revolution, who had met to celebrate the late retreat of the Duke of Brunswick. After making a proclamation expressive of his crimes and the abhorence in which they held the supporters of tyranny they set fire to the pile and then retired quietly home; some attempts were made by the Magistrates to prevent the execution of their design but without effect.

PARIS

All was quiet there when the last accounts left that city; the people expressed the greatest dependence on the National Convention, a severe decree had been passed confiscating all the property of the aristocrates, and the convention had come to a resolution to commence a winter campaign for which great preparations were making, several bodies of troops had been pushed forward into Austrian Flanders. Mons has been taken by B, Bournonville, and ninety pieces of brass cannon with an immense quantity of amunition, and stores have been taken in it.

General Paoli in conjunction with some other General whose name we do not now recollect had attacked Sardinia and is said to be in possession of the greatest part of it [2]).

POLAND

The Empress of Russia governs everything in this kingdom arbitrarily in so much that it is said to have been by her positive orders that the French Ambassador has been told he can no longer be considered as a public character. The King of Poland has been informed that he must not sign any official paper without first shewing it to the Councils, so that his power is nearly annihilated.

GENEVA

The dispute between France and this republic has been pacifically terminated.

Those are the principal articles of intelligence we could collect by hastily reading over the papers brought by the above vessel.

---

[1]) Carl Wilhelm van Brunswijk, bevelhebber der coalitielegers tegen Frankrijk, — Red.

[2]) Pascal Paoli, Corsicaans patriot; Charles Bonaparte was zijn adjudant, doch diens zoon Napoleon ageerde in 1792 op Corsica tegen hem. — Red.

Extracted from an American Paper.

NEW GENEALOGY

1. Satan began taxation and taxation begat opposition, dan opposition begat the war, and the war begat the old confederation.

2. And the old confederation lived four hundred and three score days, and begat speculation.

3. And the old confederation lived he begat speculation one thousand three hundred and four score and ten days and begat sons and daughters.

4. And all the days of the old confederation were four thousand three hundred and four score days and he died.

5. And speculation lived three score and ten days, and begat the public dept.

6. And speculation lived after he begat the Public debt three thousand eight hundred and four score and ten days, and begat sons and daughters.

7. And all the days of speculation were- (he is living to this day, and in all probability, will live to the age of Methselah).

8. And the public dept begat uneasiness and uneasiness begat the convention, and the convention begat the new constitution, and the new constitution begat the new congress.

9. And the new congress lived five hundred and seven days and begat the fundling bill.

The subsequent fanciful epitaph has appeared in several English news-papers: Possibly, notwithstanding, it may be new to many of our readers.- It was occasioned by the death of Captain Charles Clarke, one of the successors of the celebrated Cook in circumnavigating the globe.

N.B. Capt. Clark died on ship board, while on his 4th circumnavigatory voyage.

Tho' in the Styx the brave Charles Clarke is hurl'd.
He put a girdle three times round the world,
But as he try'd the fourth, and proudly fail'd
Death back'd his top-fails, and thus rudely hail'd.
The Resolution*, ho! .... Charles turn'd his ears,
And said, Death hails, let's give old bones three cheers;
Messmates farewell, complete the voyage .... I'm ready,
Charon, put off, steer small .... steady boys, steady!

* The name of Capt. Clarke's ship.

JACOBS AND ROBLES,

Respectfully returns their unfeigned acknowledgments to their friends, and a generous public, for their very candid and liberal encouragements in business, and hope from their endeavours to give satisfaction to those who are pleased to favour them with their custom, to merit a continuance of the same.

St. Eustatius, 21 Dec. 1792.

All persons having demands against the estate of Abraham Heyliger Junr.[1]) deceased, are requested to render the same to the subscriber, in order that they may be examined and paid as soon as possible.

WILL. MOORE.
Execr. by Will.
St. Eustatius, 16, Nov. 1791

RUN-AWAY

A Negro Wench Dinah, belonging to Mr. Charles Chadwick, of St. Martins, about 5 feet high, rather square over the shoulders, a remarkable hairy face breast, a reward of Eight JOES will be paid down on her delivery to Chadwick, at St. Martins.

December 21, 1792

PUBLICATIE

Wij Mr. Willem Hendrick Rink Commandeur Beneffens Raaden des Eylands St. Martin, &c.

Also Dirk Cornelis Schermer en Samuel Mendez Balborda, in hunne qualiteit als last en Procuratie hebbende, van Maaia Barton, weduwe van wylen Edward Cumbes, Abraham Desmonts, Pieter Desmonts Barton, en John Chippendale, in qualiteyt als voogden over de Minderjaarige kinderen van wylen gemelde Edward Gumbes, onsbij requeste hebben verzogt de respective Crediteuren van den Boedel van meergemelde Edward Cumbes, van onzent weegen te dagvaarden, omme binnen Zekeren Geprofigeerde tyd opgave te doen van derzelver protensien, Zoo is het, dat wyten verzoeke van gemelde Dirk Cornelis Schermer en Samuel Mendez Balborda, in hunne voorsz. qualiteyt, allen en Een iegelyk, die iets te protindeeren hebben van voorsz: Boedel, dagvaarden, omme hunne Protensien binnen den tyd van Drie Maanden aan gemelde A. Desmonts, P. D. Barton, en J. Chippendale op te geeven, op Poene van andersints van hunne protensien voor altoos te zyn verstooken.

Aldus Gepubliceert op St. Martin, den 25en October, 1792.

Ter ordonnantie van
Commandeur & Raaden
A. Van Heyningen.
Secrets.

---

[1]) De gouverneur van 1785? – Red.

MARTINS DE CLARENCIEUX
Has for sale,

Old brandy pr. Gallon and in Kegs,
Prime Claret in Casks,
Margaux and Medoc ditto is cases,
Common Claret in ditto,
Sweet Oil in Baskets,
Tea at a dollar & a quarter pr. lb.
Refined Sugar
Cordage at seven stiver pr. pound
Paint Oil and Paints,
Lamp Oil, an assortment of Ship-Chandlery &c. &c.
St. Eustatius, Nov. 16, 1792

WILLIAM STEVENSON
Has for sale

By the Gallon or Puncheon. Montserrat, RUM Four Years OLD

Blanks of all sorts for Sale at the Printing-Office.

PUBLICATIE

Wij Mr. Willem Hendrick Rink, Commandeur, beneffent Raaden des Eylands St. Martin &c.

Alzo Samuel Mendez Balborda, in qualiteyd als Last, en Procuratie hebbende van Peter Heyliger, P. Z. in qualiteyd als executeur der testamente, & voogd over de Minderyaarige Dogter van Wylen Obediah Richardson, ons, by Requeste heeft verzogt, de Respective Crediteuren van den Boedel van gemelde Obediah Richardson van onzet weegen te dagvaarden, omme binnen zeekeren gepraefigeerde tyd, opgaave te doen van der zelver praetensien. Zoo is het, dat wy ten verzoeke van gemelde S. M. Balborda, in zyn voorschreeve qualiteyt, allen En Een Iegelyk, die iess te praetene deezen hebben van voorschreev-Boedel, dagvaarden, omme hunne praetenzien binnen den tyd van drie Maanden aan meergemelde S. M. Balborda op te geeven, op poene van andersints van hunne praetensien voor altoos te zyn verstooken.

Aldus gepubliceerd op St. Martin, den 23 November 1792.
Ter ordonnantie van Commandeur & Raaden,
A. Van Heyningen,
Secrets.

SAMUEL AUG. MATHEWS,

Begs leave to return his most grateful acknowledgments to those Ladies and Gentlemen, who so generously Subscribed to his answer to I. B. Moreton's Manners and Customs in the West Indies, assures them the Work is now in great forwardness and flatters himself the Books will be ready for the Subscribers in three Weeks at farthest — requests the favour of those who may be inclined to have Copies

to Subscribe as soon as possible as the principal part are intended for Barbados and Jamaica, consequently no more will be left ob this Island but what are actualsly engaged — I. B. Moreton in his account of the West Indies, indiscriminately attacks the Inhabitants of all ranks and denominations — S. A. M. vould have pardon'd any thing but his scurrilous invectives level'd ar the fair Sex, In the answer, the above writer is distinguished by the stile & Title of the LYING HERO.

St. Eustatius, Nov. 30, 1792

FOR SALE
By Edward Luther Low, and Co.

At their Printing-Office
near the New-Path

An Extensive and Useful collection of Books,
Among which are the following.

Blackstone's Commentaries on the Laws of England, 4 vol. 8 vo.
Burke's reflections on the revolutions of France &c.
Campell's Bevis of the Admirals 5 vol. 8vo.
Coxe's travels, thro' Poland, Russia, Sweden, and Denmark, 3 vol. 8vo.
Coxe's travels thro' Switzerland 2 vol. 8vo.
Cooke's 2nd voyage 2 vol. 8vo.
Hawksworth's voyages 3 vol. 8vo
Cooke's 3rd voyage 3 vol. ditto, with Cuts,
Hawksworth's voyages 3 vol. 8vo.
Robertsons Hist. of America 2 vol. 8vo.
Robertsons Hist. of Charles V 2 vol. 8vo.
Hawkins's life of Johnson,
Henry's Hist. of Great Britain 5 vol. 8vo
Ogilvie's pomes 2 vol. 8vo.
Adventurer in 2 vol.
Ditto 4 vol.
Congreves works vol.
Churchill's poems 3 vol. [1]
Citizen of the world 2 vol.
Deretz Memoirs 4 vol.
Ganganelli's Letters 4 vol.
Rosseau's Eloisa 4 vol.
Sir Charles Grandison 7 vol.
Melmoth's Pliny 2 vol.
Gordon's Tacitus 5 vol.
Pope's works 6 vol.
Pope's Iliad 6 vol.
Ditto 4 vol.
Pope's Odyssey 3 vol.
Rollin's autient History 10 vol.

[1] Charles Churchill, satirisch dichter (1731–1764). – Red.

Rollin's Roman History 16 vol.
Rollin's Belles Letters 4 vol.
Shakespear's works 13 vol.
Spectator 8 vol.
Tatler 4 vol.
Rambler 4 vol. &c. &c,

They have likewise for sale
A general assortment of
STATIONERY
Consisting of

Folio and Quarto post paper, Fine and Coarse Pott ditto, Cartridge ditto, Blue and Blotting Paper, Printing and Wrapping Paper, Red and Black Ink, Wax, Wafers, and Quills .... Agrea, variety of account Books, and Memorandum Books, Blank Cards &c. &c, ALSO
Hadkey's Quadrants,
Brass and Wooden Compasses,
Quin's Sauce,
Desanters,
Drinking Glasses,

And the following BLANKS
Dutch, French, and English Bills of Exchange,
Dutch, and English Bills of Lading,
Seamens Articles,
Powers of Attorney,
Indentures.

St. Eustatius, August 4, 1792

FOR SALE
at the Printing Office
an entire new set of
CONVERSATION CARDS,
consisting of two packs, the 1st
pack containing 50 Questions and the
2nd 50 Answers.
Price one dollar for the two packs.

READY MONEY GIVEN FOR SHEEP AND GOAT SKINS

BEKENDMAKING

Vermits de Ondergeteekende tweede Secretaris dezes Eilands St. Eustatius, en aangestelde Eerste Secretaris, van de Colonie Demerary voorneemens is inde aanstaande maand January van hier derwaards te vertrekken versoekt hij Een ygelyk die yets van hem te vorderen heeft of aan hem Schuldig is, zulks op te geeven, of betaaling te doen, voor den laatsten dezer loopende maandt December ten eynde eene behoorlyke Sluyting te kunnen formeeren.

G. Du Sart
St. Eustatius, den 6, Dec. 1792

ADVERTISEMENT

Whereas the underwritten second Secretary of this Island St. Eustatius, and appointed first Secretary of the Colony of Demerara, intends to depart from hence for that place in the month of January next, he requests all persons who have demands against, or are indebted to him, to deliver the same, or make their payments before the last of this current month of December, for the purpose of making a proper settlement. G. Du Sart

St. Eustatius, Dec. 6, 1792

All Persons having any Demands against Theodorius Z. Doncker, are hereby requested to render in the same to the Subscriber in Eight Days, for Payments. CORNELIUS CUVELJE.

St. Eustatius, Dec. 7, 1792

EIGHT DOLLARS REWARD

Will be given to any Person, who willapprehend and bring to the Subscriber his Negro Woman, called CHLOE, who absented herself, about the latter part of September last; she was formerly the Property of Mr. John Gault, of this Island, and so generally known in town, and country, as to heed no particular description, as it is not the first, or second time she has Eloped, and for no reason. This is to forbid all Persons detaining or employing, said Negro; as they will be liable, to make good her time of absence. F. Fitzgerald

St. Eustatius, 30 November 1792

WANTED TO HIRE,

OR PURCHASE

A NEGRO MAN

Who is a good Cook.

For particulars, enquire at the printing Office.

Dec. 7, 1792

Printed by EDWARD LUTHER LOW, & Co at the New-Path, where all manner of Printing is done with care and dispatch.

* * *

Ware meer plaatsruimte beschikbaar, de schrijver zou getracht hebben — wat thans door middel van een paar voetnoten terloops werd gedaan — enkele commentaren aan de inhoud van dit blaadje te verbinden. Zetfouten, ook waar die evident waren, zijn in deze herdruk behouden. Slechts zij — dit in een tijd waarin het spellingvraagstuk actueel is — volstaan met er op te wijzen hoe weinig de Engelse spelling in bovenstaande stukken verschilt van de thans gebruikelijke, in vergelijking met de spelling der in het Nederlands gestelde stukken van toen, welke sterk verschilt met die van thans.

STERFHUIS EN BEGRAFENIS BIJ DE SARAMAKKANEN

DOOR

A. DONICIE C.ss.R.

(met 4 afbeeldingen)

Ongeveer 4 uur varen boven Kabel, het eindstation van de trein, ligt 't dorpje Lombé. Van de rivier af, ziet men het mooie kerkje met school en onderwijzerswoning, en men denkt in een beschaafd en christendorp te zijn aangekomen. Maar zo is 't niet. Lombé telt ongeveer 500 inwoners, en is nog in de eerste kerstening van 't heidendom. Er zijn ongeveer 130 gedoopten, kinderen bij inbegrepen. Het overige gedeelte van 't dorp is heiden. Een wandeling door het dorp zal U daarvan overtuigen. Overal ziet men de afgodspalen (fragratiki), waar geplengd, gebeden en geofferd wordt, en de tapoe's, de afweermiddelen tegen de boze geesten.

De bevolking vormt een eigen stam, met eigen zeden en gebruiken, eigen taal. De bewoners zijn de z.g. Saramakkanen, een eigen negerstam, die Saramakkaans spreekt, neger-engels met een zeer sterke Spaanse-Portugese inslag. De rivier, de Boven-Suriname, waarlangs ze wonen noemen ze niet Suriname-rivier, maar „Saramakka". Zo vernoemen ze alle rivieren naar de Negerstammen, die er wonen. De beneden-Suriname heet „Marowijne", naar de Marrons. De Saramakka heet „Matawai", naar de Matawai-negers; de Coppename: „Kwinti", naar de vroegere Kwinti-negers, thans uitgestorven of vermengd met Caraïben. De benedenloop van de Marowijne heet „Djoeka", de bovenloop „Cottica", en de Cottica is „Boven-Marowijne".

De kleding verschilt in zover van de Djoeka's, dat zij netter is. De banja-kotto (omslagdoek) reikt tot het scheenbeen, die van de Djoeka's tot de heup. De kamisa (schaamdoek) is $1^1/_2$ el breed, bij de Djoeka's slechts 15 tot 20 cm. Zij laten de haren gemakkelijker knippen dan de Djoeka's, terwijl deze meer houden van lang haar met allerlei versierselen. Typisch voor de Saramakkanen zijn ook de kleine zilveren oorknopjes, die bijna allen

dragen. Ook zijn zij in dans en gesprek veel fatsoenlijker dan de Djoeka's.

Deze korte beschrijving dient tot kennismaking met onze Saramakkanen. We zullen nu overgaan tot ons eigenlijk onderwerp. We beschrijven hier slechts wat we met eigen ogen gezien hebben, hierbij dank zeggend aan de heer R. LANSDORF, die 5 jaar onderwijzer op Lombé geweest is en een expert mag genoemd worden in de zeden van de Saramakkanen. Menige betekenis heeft hij ons duidelijk gemaakt. Ook zullen wij bij ons onderwerp de verschillen aangeven met de Djoeka's, waarvoor we het werk van W. F. VAN LIER geraadpleegd hebben [1]).

D o o d. Wanneer iemand gestorven is, wordt 't lichaam ontwaaid en daarna in een groot wit kleed gehuld, waarbij het hoofd vrij blijft. Daarna wordt de dode in een korjaal gelegd, waarvan de punten voor en achter zijn afgekapt. Zo wordt het lijk in een open kampje (lijkenhuis) [2]) open en bloot ten toon gesteld, totdat de kist gemaakt is. De korjaal [3]) staat op 4 flessen, die tot de hals in de grond steken. De Djoeka's gebruiken geen korjaal, maar maken een bak van gespleten stammetjes der wilde papaja, met lianen aaneen geregen. Wat VAN LIER verder zegt, dat men de eerste dode naar de fragratiki brengt en daarna de dragers, door de geest van de overledene geleid, in afzonderlijke hutten verborgen mensen moeten opzoeken, gebeurt niet bij de Saramakkanen [4]). Dag en nacht houden familieleden de dodenwacht. De dood wordt de eerste avond aan de omliggende dorpen bekend gemaakt door geweerschoten en zware trommelslag.

D e k i s t is gemaakt van cederhout. Zij is zeer hoog aan 't hoofdeinde, wel een meter. De kap is overtrokken met goed. De zijkanten worden bestreken met pimba-dotti (witte pijpaarde). De kist wordt dicht getimmerd en voor de stevigheid gaan er nog twee touwen om, anders dan bij de Djoeka's, die de kist openlaten, om gelegenheid te geven tot het lijk (eigenlijk de „jorka", de geest van den dode) te spreken. Evenals bij de

---

[1]) *Aanteekeningen over het geestelijk leven en de samenleving der Djoeka's (Aukaner Boschnegers) in Suriname* Met een inleiding en gegevens van C. H. de Goeje. *Bijdragen tot de Taal-, Land-, en Volkenkunde van Nederlandsch Indië*, dl 99. 's Gravenhage, 1940.

[2]) In Suriname duidt men met „kamp" aan een open huis of ook een hutje, dat men op reis in het bos opricht. (Red.).

[3]) „Korjaal", Surinaams woord van Arowaksen oorsprong voor: boot van een uitgeholde en opengespalkte boomstam. (Red.).

[4]) Zie Van Lier. par. 82.

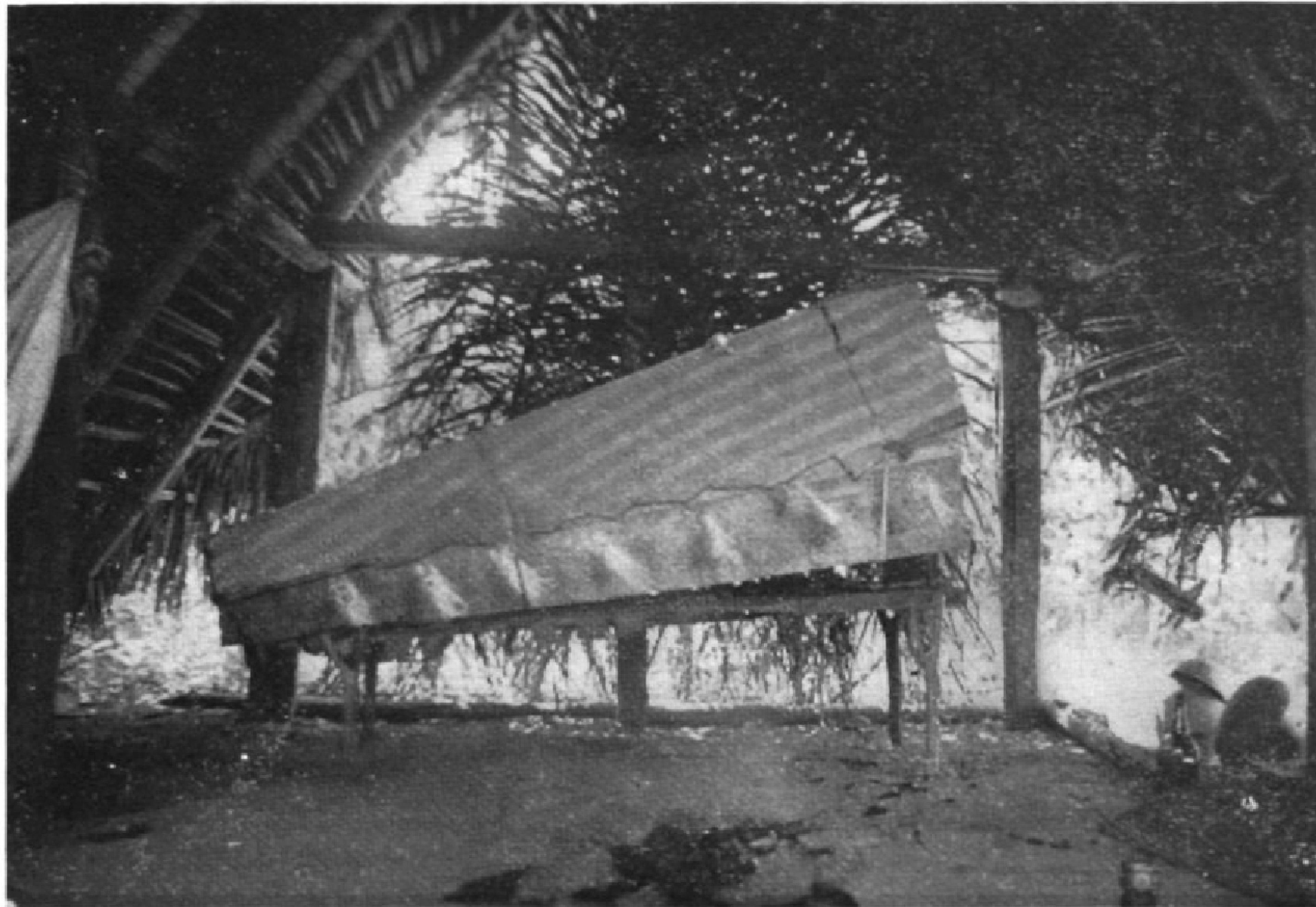

Fig. 1. De kist staat nog in het kamp. De witte vlekken tegen de kist is pimbadotti.

Fig. 2. De kist is buiten het kamp gezet. Pimbadotti ligt er om heen gestrooid.

Fig. 3. De weduwnaar, met een kleed over het hoofd, wordt door zijn begeleider drie maal om de kist gevoerd.

Fig. 4. Tenslotte wordt de kist naar de rivier gedragen.

Djoeka's wordt de dode van alles meegegeven in de kist, zijn pijl en boog, kleren, eten, drinken en geschenken van familie en vrienden. Alleen melaatsen en kraamvrouwen worden niet gekist, maar begraven in de twee helften van een korjaal, waarvan de ene helft tot bodem en de andere helft tot kap dient. Deze worden ook zo gauw mogelijk begraven. De andere doden blijven zeer lang boven aarde. Die wij meemaakten is 10 dagen boven aarde gebleven. Soms duurt 't veel langer, 1 maand of zelfs 2 maanden. 't Lijk verspreidt al gauw een ontzettende stank en men ziet de vliegen van alle kanten om de kist zwermen. Om de onaangename geuren voor de dodenwacht en de trommelaars enigszins te verdrijven, stookt men in het dodenkampje voor de kist een vuurtje met bladeren van de bospapaja. 't Vocht dat al gauw door de spleten van de kist afdruipt, wordt voor een gedeelte opgevangen en daarmee worden later de dragers ingewreven.

R o u w. De dode, die wij aantroffen was een vrouw. Na het overlijden van de vrouw, worden de haren van de man afgeknipt, en krijgt hij een rouwband om het hoofd, juist als bij de Djoeka's. Dan krijgt hij twee banja-kotto's, één om de rechter, één om de linkerschouder (verschil met Djoeka's) en wordt hij in een lang wit kleed gehuld, dat van af 't hoofd neerhangt, tot op de grond. Dit kleed wordt afgelegd bij 't z.g. tappoe faia, 't uitdoven der lampen 3 dagen na de begrafenis. De vreselijkste vorm van rouw bestaat hierin, dat de man (of bij de dood van een man, de vrouw) verplicht is, evenals de bij Djoeka's, om dag en nacht zolang de dode niet begraven is, in zijn hangmat naast 't lijk te liggen, met z'n twee banja-kotto's en wit kleed, 't hoofd aan 't voeteinde van de vrouw. (Bij de Djoeka's ligt men met 't hoofd aan 't hoofdeinde van de dode). Een ontzettende penitentie, vooral als het lijk lang boven aarde blijft en men dan nog 't ongeluk heeft van de man, die wij zagen, wiens derde vrouw nu gestorven was, zodat hij al drie keer de zware proef heeft moeten ondergaan. Hij mag geen voet uit zijn hangmat zetten, tenzij voor natuurlijke behoeften. Het eten wordt voor zijn hangmat neergezet, en al komt er een hond van eten, hij is verplicht er van te eten, want 't kan zijn dat de jorka (de geest van de afgestorvene) in de hond zit. Na de begrafenis moet hij nog 3 maanden (soms langer) rouwen. Hij mag dan al die tijd z'n hut niet verlaten en moet z'n 2 banja-kotto's zo lang dragen, tot ze helemaal versleten zijn. Evenals bij de Djoeka's is geslachtsgemeenschap van de rouwdragende verboden; dat zou kwaad brengen over de familie.

Bij de Djoeka's krijgt de rouwende na de begrafenis een pandji (omslagdoek) om 't hoofd, en een staf in de hand, mag voor bad nemen en behoeften doen zonder staf en kap niet uitgaan, en moet naar de grond kijken en met de staf gelijk een blinde tasten. Staf en pandji om 't hoofd zijn bij de Saramakkanen niet bekend. Wel moet de rouwdragende, als hij de hut verlaat om te baden, voetje voor voetje lopen, en naar de grond kijken. Het baden geschiedt op een afzonderlijke plaats in de rivier. Hij neemt z'n eigen plankje mee, waarop hij gaat zitten in de korjaal om zich te baden. De rouwdragende mag gedurende de rouwtijd niet werken en wordt gevoed op kosten van de familie, als bij de Djoeka's. Ook mag niemand van het dorp, zolang er een dode in 't kamp is naar zijn grond gaan om te planten, of de grond open te kappen. Dit is ook één van de redenen, waarom er dikwijls hongersnood is, vooral als er meer achter elkaar sterven.

Dodendans. Droefheid bij 't heengaan van een familielid schijnt men niet te kennen [1]. 's Morgens en tegen de avond schreeuwt de basja [2] een commando, en begint men op commando te huilen. Er zijn ook speciale klaagvrouwen. 't Heengaan van iemand is een gelegenheid tot feesten en dansen. Feest, dans en offers geven de „jorka" rust en verkwikking. Iedere avond, zolang de dode nog niet begraven is, wordt er gedanst, vóór 't dodenkampje, dus de eerste avonden voor 't lijk, dat open en bloot in de korjaal ligt, later voor de gesloten kist. De dans begint 's avonds om 6 uur en eindigt 's morgens tegen 5 uur. Zo maakten we het 10 avonden achter elkaar mee. Eerst dansen de kinderen tot 10 uur en dan de groten. Het begint met de „atango": men slaat op de trom, eerst een lange slag en daarna verschillende korte en zo verscheidene malen op dezelfde manier. 't Is een uitnodiging aan de ander jorka's om ook op het feest te komen. Dan dansen de kinderen „sousa" [3], op zichzelf een mooie dans. 't Is een benenwedstrijd, die lijkt op stepdans. De aanvrager begint te dansen en z'n partner danst los van hem. Plotseling zet de aanvrager een voet naar voren en dan moet de tegenpartij zo vlug zijn om z'n tegenovergestelde voet naar voren te zetten, b.v. de aanvrager zet rechter voet naar voren en de tegenpartij geeft links, dan heeft de aanvrager verloren. Een

[1] De Bosnegers kennen wel degelijk grote droefheid, maar zij uiten dit op de voorgeschreven, ceremoniële wijze door gezamelijk huilebalken. (Red.).

[2] Basia is de helper van het dorpshoofd. (Red.).

[3] De gebruikelijke Nederlandse spelling is: soesa. (Red.).

scheidsrechter beslist, wie gewonnen heeft. Daarna komt de „alagisa"dans, de rupsendans (alagisa is rups, schapenworm). De kinderen staan met handen en voeten op de grond en kruipen voort als een rups. Dan volgt „pintie": verschillende spelen en kinderdansjes.

Als het 10 uur is geworden, gaan de kinderen slapen en beginnen de groten. Zij beginnen ook met „sousa", maar 't gaat heet toe en de grond dreunt als ze hun voet naar voren zetten. Daarna danst men „awassa", reidans; allen staan op één rij en lichten op de plaats de voeten een weinig omhoog; dan, in gebogen houding, met halve benenbuiging en de handen naar voren gestrekt, schiet heel de rij naar voren, en weer terug. Ze dragen daarbij rammelaars aan de voeten. Na de „awassa" krijgt men de „sehetti"-dans, een tip-toe solodans op de tenen. De danser zingt voor en het koor antwoordt en klapt in de handen. Deze dans wordt begeleid door een lege petroleumkist, waar ze met 2 stokjes op slaan. 't Slot van iedere dodendans is de „winti"-dans, waarbij sommigen begeesterd worden [1]) (winti krijgen) en wonderlijke dingen uithalen, zoals in glas of vuur dansen, zich met houwer kappen, alles zonder gedeerd te worden, of de geest van een tijger, slang enz. in zich krijgen, en juist als deze handelen.

D o o d g r a v e r s. De doodgravers worden „gekozen" en op een heel eigenaardige manier. VAN LIER vermeldt niets hier over, zodat men dit als typisch Saramakkaans kan beschouwen. De doodgravers worden gekozen door de dode (de jorka) te raadplegen. Dit gebeurt op de volgende manier: Twee dragers nemen de kist op het hoofd en gaan er mee door het dorp. Ze houden stil voor een hut. De man moet naar buiten komen en vragen: „Heb je me nodig". De dode antwoordt, doordat de kist zich naar voren beweegt, ten teken van „ja". De man houdt dan de kist tegen met zijn hand en vraagt: Moet ik helpen om 't graf te delven". Weer schuift de kist naar voren, weer houdt hij de kist tegen. Voor de derde maal stelt hij een dergelijke vraag. En als de kist voor de derde maal naar voren schuift, is de man uitgekozen tot doodgraver. Schuift de kist maar twee keer naar voren, dan is men niet gekozen, wat ook voorkomt. De Djoeka's raadplegen de dode op dezelfde manier, maar niet voor het kiezen van de doodgravers, wèl b.v. om de oorzaak van de dood vast te stellen. Op dezelfde manier onderzoeken ook de Sara-

[1]) Het woord „begeesterd" is in Suriname gebruikelijk; het gaat niet om geestvervoering maar om een tijdelijke bezetenheid of extase, wat iets anders is. (Red.).

makkanen naar de oorzaak van de dood. De Saramakkanen en ook de Djoeka's zijn overtuigd, dat de kistdragers willoos zijn en door de geest van de overledene bestuurd worden. De mannen, die op deze manier zijn gekozen moeten onmiddellijk hun hut verlaten, nemen pagaai, kleren, houwer enz. mee en gaan wonen in het doodgraverskamp, recht tegenover 't lijkenkamp. Als ze iets nodig hebben uit hun huis, dan moeten ze dat aan hun vrouw vragen door een tussenpersoon. De vrouw brengt het dan in het doodgraverskamp, zet 't op de grond, want ze mag het haar man niet aanreiken. Ze leven al de dagen, dat het lijk nog niet begraven is, van een gemeenschappelijke doodgraverspot, door de vrouwen klaar gemaakt, en hebben 't privilege van vrijbuiter, d.w.z. ze mogen stelen wat ze willen; b.v. een kip van een ander mogen ze slachten, op de grond van een ander kassave rooien enz. En niemand mag hun dat kwalijk nemen. Ze eten en drinken er dan ook lekker van. (VAN LIER vermeldt iets dergelijks: de doodgravers mogen ,,op weg naar de begraafplaats'' iedere boot van Djoeka's aanhouden en de goederen confiskeren). De doodgravers smeren zich in met pimba-dotti. Pimba-dotti is een afweermiddel tegen geesten [1]). Ze zien er dan komiek uit; dat weten ze zelf ook; ze maken er soms nog grimassen bij, maar niemand mag dan lachen, want dan moet men hun een boete betalen. De begraafplaats is ver van het dorp. Als de doodgravers het graf gaan delven nemen ze hun trommen mee in de boot. Niemand mag aan de waterkant blijven staan, als ze uittrekken. Bij de begraafplaats aan wal gekomen, beginnen ze te trommelen en hard te schreeuwen, om de geesten te verdrijven. 't Graf is zeer diep en onder in graaft men in de lengte nog een soort kelder, waar de kist in de lengte wordt ingeschoven. De begraafplaats wordt niet onderhouden en na de begrafenis strooit men doornentakken op de weg, opdat de dode de weg naar het dorp niet meer terugvinde.

Naar aanleiding van het raadplegen van de dode nog een korte beschouwing. De vraag is: ,,hoe schuift de kist naar voren'' en ,,geeft de dode (jorka) werkelijk aldus antwoord?'' Voor christenen is 't zeker, dat de geest van de overledene niet kan antwoorden, daar er geen persoonlijk contact met de ziel van een overledene mogelijk is. Als dus de kist naar voren schuift, dan gebeurt het ofwel door de dragers, wat dikwijls zal voorkomen, of door een andere kracht. Dat de dragers werkelijk soms door

[1]) Wit is de godenkleur. Pimba dotti trekt de goden en hun beschermende macht aan. Van Lier *t.a.p.* par. 56. (Red.).

een andere kracht gedreven worden, blijkt uit wat de heer LANDSORF meegemaakt heeft: Eens maakten meisjes gekheid met de dragers en zeiden: „Alles wat jullie doen is bedrog en jullie worden niet door de geest van de dode geleid". Een persoon, die zijn ziel aan de duivel verkocht had, en er een duivelscultus op na hield, gaf toen verlof, dat ook twee meisjes de kist eens mochten dragen. Ze namen de kist op en vlogen toen met razende vaart met de kist op 't hoofd, naar de rivier. Zij zeiden daarna: „'t Was, alsof een motor in de kist ons vooruit dreef, waaraan we niet konden weerstaan".

De begrafenis. Eindelijk is de dag der begrafenis aangebroken. Deze gebeurt 's middags tegen 3 uur. Alle ceremoniën hebben we meegemaakt. Bij de Djoeka's schijnen deze plechtigheden niet bekend te zijn, anders had VAN LIER ze zeker vermeld. Van te voren was de weduwnaar naar een andere hut gebracht. De kist wordt nu buiten het dodenkamp op de grond gezet. Dan wordt de weduwnaar naar de kist gebracht. Hij loopt voetje voor voetje, met z'n lang wit kleed aan, z'n ogen naar de grond gericht, door een ander begeleid. Hij gaat voor de kist zitten, plat op de grond met z'n rug zo ver van de kist af, dat er nog een persoon tussen door kan lopen. Dan strooit men pimba-dotti om de kist en tussen de weduwnaar en de kist, waardoor de figuur van de kist achterblijft. Tevens dient dit om de weduwnaar af te scheiden van de dode. De weduwnaar staat op en wordt door zijn begeleider driemaal om de kist geleid, voetje voor voetje, weer ten teken van afscheid. Dit is een stil en indrukwekkend moment. De weduwnaar wordt nu naar een hut gebracht, waar hij moet gaan huilen. Nu wordt er dram (sterke drank) om de kist geplengd en 't overschot drinkt men op. Iemand gaat een jonge bananentros kappen, en deze wordt over de kist in stukken gekapt, om de dode mee te geven. Dan houdt men de stengel van de sangrafoe-plant [1]) boven de kist; deze wordt middendoor gekapt om de levenden van de dode te scheiden. (cfr. HERSKOVITS: „Rebel Destiny". New-York and London, 1934). De 2 dragers nemen nu de kist op het hoofd, en we zien, hoe ze met het vocht van het lijk worden ingewreven. Ze lopen nog een klein stukje door 't dorp en dan naar de korjaal. Niemand gaat mee naar de rivier en niemand behalve de doodgravers gaat mee naar de begraafplaats, terwijl bij de Djoeka's klaagvrouwen meegaan naar de begraafplaats en heel

---

[1]) Zie Van Lier, *t.a.p.* par. 58. (Red.).

't dorp onder het zingen van klaagliederen en het uitspreken van gebeden meegaat naar de waterkant.

Na de begrafenis moeten de grafdelvers 3 nachten slapen in 't dodenkamp. 's Morgens mogen ze niet opstaan, voordat de basja hen gewekt heeft. Op de 4de dag worden de 4 lichten (stallantaarns), die van de dood af tot nu toe iedere nacht hadden gebrand, om de dode bij te lichten in 't hiernamaals, gedoofd. Dat is 't z.g. „tappoe faia".

Een paar dagen na de dood vindt er evenals bij de Djoeka's nog een groot feest plaats voor alle jorka's, 't feest van 't z.g. „trowé njanjan" (letterlijk wegwerpen van 't eten). 't Bestaat in een spijsoffer aan de geesten, die, zoals men gelooft, 't onzichtbare geestelijke van de spijs nuttigen, en het andere gedeelte bestemmen voor de feestvierenden. Maar omdat we dit feest niet hebben meegemaakt, wagen we ons niet aan een beschrijving er van.

De rouw is wel een van de zwaarste wetten van de heidenen en ze voelen wel degelijk hun wet en 't voortdurend leven in angst en vrees voor geesten, als een juk. De weduwnaar in zijn hangmat getuigde: „Alleen om van de strenge rouw af te zijn, zou je al christen willen worden". Maar traditie en geloof der voorvaderen zit er diep in en houdt hen dikwijls tegen.

Wel leert men als je zo iets meemaakt, de grote schat van het Christendom waardéren, en God met de H. Paulus danken, dat Hij ons ontrukt heeft uit de macht der duisternis en overgebracht naar „'t Rijk van Zijn geliefde Zoon".

BOEKBESPREKING

HANS HASS: *Fotojagd am Meeresgrund. Erlebnis und Technik der Unterwasserfotografie.* Heering-Verlag, Harzburg, 1942; 219 bladz., met 108 grote en kleine foto's in en 7 grote gekleurde foto's buiten de tekst.

Dit boek is algemener en vooral ook meer fototechnisch dan het voor ons veel belangrijker werk *Unter Korallen und Haien*, dat in dit tijdschrift (jrg. 24, p. 21) uitvoerig werd besproken. Steeds weer wordt de lezer teruggevoerd naar de riffen van Bonaire en Curaçao, waar HASS en zijn beide gezellen hun eerste ervaringen in de tropen opdeden. Ook het fotomateriaal — mèt de prachtige, gekleurde plaat tegenover blz. 172 — is stellig voor een belangrijk deel van daar afkomstig, hoewel de herkomst slechts zelden in tekst of onderschrift wordt aangegeven.

Stellig zal dit boek weer velen in geestdrift ontsteken voor deze, nog steeds tè weinig beoefende onderwatersport. — Zolang echter bij de grote pionier HASS enige drang naar wetenschappelijk inzicht zó duidelijk blijft ontbreken, zolang zal hij, vrees ik, zijn volgelingen, bij hun kennismaking met een wonderwereld onder het zeeoppervlak, weinig méér kunnen bieden dan een sportief genoegen en een mooi kijkspel zonder veel diepere zin.

P. WAGENAAR HUMMELINCK.

KRONIEK

SURINAME

Het college van bijstand, zes man sterk, dat in Maart j.l. bij landsverordening ingesteld werd, kwam begin April tot stand. Ieder der leden zal een of meer takken van gouvernements dienst onder zich krijgen; het geheel heeft tot doel den gouverneur bij te staan in de bestuursvoering.

Wanneer wij het nieuwe college in een Surinaams nieuwsblad aangekondigd vinden als het op uitnodiging van den gouverneur geformeerd „kabinet", dan kunnen wij dit niet anders beschouwen dan als een staaltje van die, overigens vrij onschuldige, neiging bij onze rijksgenoten aan den overkant, om gemakkelijk „warm te lopen". Wat is ook niet een enthousiasme aan den dag gelegd, bij het afscheid — en meer nog bij de terugkomst — der Surinaamse afgevaardigden naar het arbeidscongres te Lima! Zulke gebeurtenissen brengen onder ons noorderlingen heel wat minder opwinding te weeg; bedacht moet echter ook worden, dat men in vele opzichten in Suriname nog zo weinig gewend is.

Natuurlijk is het college van bijstand geen kabinet, in den zin van een aan de volksvertegenwoordiging verantwoording verschuldigde regering. Wat niet is echter kan komen; alles hangt er maar van af hoever men in Nederland met de „autonomie" gaan wil. Zou het in Suriname werkelijk komen tot een stelsel van „responsible government", dan lijkt het wenselijk, dat daartoe niet besloten worde dan nadat het college van bijstand gebleken zal hebben bevredigend te werken. Of het mogelijk zijn zou in deze een facultatieve regeling te scheppen?

Voor de hand liggende onbedrevenheid, een weinig talrijke, maar ook weinig homogene bevolking, alsmede de mentaliteit van dat deel der gemeenschap dat zich tot dusver meer dan andere groepen in het openbare leven bewogen heeft, dit zijn de factoren waarmede ter dege rekening gehouden dient te worden. Zij leveren het gevaar op van veel persoonlijk geharrewar, ten nadele ener als minimum vereiste samenwerking, om niet eens te spreken van de nog veel belangrijker groepstegenstellingen, welke aan een vlotte behandeling der publieke aangelegenheden in den weg kunnen staan.

Wie het goed met Suriname meent zal zich — zo nodig — moeten keren tegen een te hard van stapel lopen bij het toekennen aan dit deel van het rijksgebied van meer politieke zelfstandigheid. Men stare zich niet blind op het relatief grote getal der aangeslotenen bij de eerst kort geleden tot stand gekomen politieke partijen en groepen in Suriname, met zijn voor een zo aanzienlijk deel zeer geëmotioneerde bevolking; er is meer nodig om tot de mondigheid dier bevolking te mogen concluderen.

Reeds eerder werd in deze Kroniek gewezen op de rol welke de oer-

afrikaanse superstitie nog altijd speelt in deze oude slavenkolonie, terwijl ook niet vergeten mag worden, dat na de wettelijke regeling der Aziatische huwelijken er toch nog ten minste evenveel buitenechtelijke als ligitieme kinderen geboren worden, de boschbewoners zelfs buiten beschouwing gelaten. En hoeveel warhoofderij, onder niet geheel en al ongeletterde inheemsen, kwam er niet aan het licht bij de behandeling der strafzaak tegen den aanlegger der „staatsgreep" van verleden jaar! Een volk dat „baas in eigen huis" zijn wil, een zelfstandigheid verlangt welke het tot dusver ontbeerd heeft, dient toch, als geheel, ook cultureel op zeker peil te staan, om van economische onafhankelijkheid niet eens te spreken.

De hier boven bedoelde strafzaak leverde een eigenaardig incident op. Een militair als getuige weigerde den eed af te leggen, omdat hij voorzag, uit hoofde van zijn functie, geen vrijheid te zullen hebben op alle te stellen vragen te antwoorden; de rechter nam hiermede genoegen. Intussen is ter gelegenheid der opening van de Staten aan den tot een lichte gevangenisstraf veroordeelden beklaagde gratie verleend; de gouverneur mocht, na de openingszitting, deswege een bloemenhulde in ontvangst nemen, namens „een overgroot deel der bevolking".

Er is een sluitende Surinaamse begroting voor 1949 in behandeling genomen, lopende over ongeveer 22½ millioen gulden; de laatst gepubliceerde Surinaamse rekening (van 1938) gaf circa 6¾ millioen uitgaven aan, tegenover ongeveer 4¼ millioen ontvangsten, dus een te kort van plus minus 2½ millioen, uit 's rijks schatkist bij te passen. Financieel is de toestand dus wel zeer veranderd sedert den vooroorlogsen tijd!

Intussen is onder de middelen voor 1949 een bedrag opgenomen van 2.8 millioen, vertegenwoordigend een deel der vordering op het moederland wegens defensie-uitgaven in het oorlogstijdperk; deze bron van inkomsten is natuurlijk geen permanente. Verder blijkt uit de voorlopige berichten niet of ook leninggelden onder de middelen opgenomen zijn.

De financiële toestand van Suriname schijnt in de laatste jaren niet altijd gemakkelijk te overzien geweest te zijn. Zo werd in Juni 1946 een begroting voor 1947 vastgesteld, ten bedrage van circa 9¼ millioen in ontvangsten en uitgaven — en in December 1946 de begroting voor het toen nog lopende jaar bij wijziging en aanvulling gesteld op ruim 12 millioen. De moederlandse regering echter sprak zich, mede in December 1946, nogal pessimistisch uit over de Surinaamse financiën, te weten in de memorie van toelichting op het wetsontwerp tot het stichten van een „Welvaartsfonds Suriname". De financiële positie van het gebiedsdeel heette toen „uiterst zwak". Iets meer dan een jaar later, in Januari 1948, bleek, dat de middelen en inkomsten van 1947, destijds geraamd op wat meer dan 9 millioen, veilig op negentien millioen gesteld konden worden, zodat ook de uitgaven met tien millioen verhoogd konden worden; zoals de Staten terecht opmerkten was de meevaller natuurlijk reeds, buiten hun medewerking, verdisconteerd. Een bekend geluid, voor wie terugdenkt aan den toestand op Curaçao, in de jaren der snelle ontwikkeling van het olie-industriebedrijf aldaar.

De gouverneur van Suriname heeft, tijdens zijn verblijf hier te lande, de vorige maand, het een en ander medegedeeld betreffende de uitvoering der projecten welke, uit het Welvaartsfonds, dus buiten de gewone begroting om, gefinancierd zullen worden. Wat deze bewindsman alzo

aan een vertegenwoordiger der Pers vertelde komt overeen met hetgeen door velen reeds als voor de hand liggend begrepen was, n.l. dat, wanneer men eenmaal met den opbouw begint, het toegestane bedrag van veertig millioen niet toereikend zijn zal. Het werkplan schijnt nog slechts in algemene trekken aan de autoriteiten voor ogen te staan; er moet onderscheiden worden tussen wat wel en wat niet direct aangepakt zal worden. Met het gedeeltelijke plan dat reeds uitgewerkt is, zullen twee derden van de totale veertig millioen gemoeid zijn; voor de bevordering van landbouw-kolonisatie en landbouw is 6½ millioen uitgetrokken, voor havenaanleg 3½ millioen, voor de kleine scheepvaart 1.8 millioen, terwijl de verdere plannen ook voorzien in den aankoop van zeeschepen voor de verbinding met Europa. Het zal interessant zijn later aangaande het haven- en scheepvaartproject iets naders te vernemen.

In de gewone begroting voor 1949, zo deelde de gouverneur mede, is 2½ millioen opgenomen als eerste termijn der kosten van een groot bouwplan — o.a. ook weder havenaanleg —, waarvoor in totaal vijftig millioen nodig zijn zal.

Intussen kan beschikt worden over de memorie van toelichting op de begroting voor 1949, opgenomen in een der Surinaamse nieuwsbladen. Er blijkt uit, dat het totaal der uitgaven van ongeveer 22½ millioen, gesplitst in gewone, buitengewone en kapitaalsuitgaven, door de eigen middelen gedekt kan worden, maar tevens wordt er gesproken van buitengewone middelen, eventueel toewijzingen ten laste van den gewonen dienst, ter bestrijding der buitengewone uitgaven — en van leningen tot dekking der kapitaalsuitgaven. Even wordt de mogelijkheid aangestipt, dat Suriname eigen schatkistpapier zou kunnen uitgeven, niettegenstaande den hogen rentevoet ter plaatse.

Inderdaad, er is in Suriname heel wat meer te doen dan de verruiming der politieke zelfstandigheid — en het zal hoofdzakelijk door Nederland en door Nederlandse werkkrachten verricht moeten worden, al hoopt de gouverneur, dat de gewijzigde omstandigheden vele Surinamers, die thans in Nederland en op de Ned. Antillen een bestaan vinden, zal doen besluiten naar hun geboortegrond terug te keren.

Dat vijf millioen van het welvaartsfonds besteed zal worden aan het inrichten en verbeteren van polders wijst er op, dat het plan tot vestiging van een aantal boerengezinnen uit het moederland in het westelijk deel van Suriname tot uitvoering zal komen. De Freeland League zou het oog hebben op meer centraal gelegen terreinen. ten behoeve van de vestiging van joodse d.p.'s uit Oost Europa. Allicht dat de tragische ontwikkeling in Palestina er toe zal medewerken ook de principiële Zionisten het belang te doen inzien van de kolonisatie in Suriname, waar dan voor 30.000 dakloze Joden altans een tehuis gevonden zou worden. De gevolgen voor Suriname intussen ener zodanige versterking der bevolking, laten zich moeilijk overzien.

De op zo gewelddadige wijze onderbroken Panamerikaase conferentie te Bogotá, waaraan een Surinaams waarnemer deelgenomen moet hebben, is beëindigd zonder dat ten aanzien van het vraagstuk der Europese koloniën in de nieuwe wereld forse besluiten genomen zijn, wat ook niet te verwachten viel. Dat Brazilië, de grootste der Zuidamerikaanse republieken, geen aspiraties heeft ten aanzien harer noordelijke grenslanden, is wel gebleken en aan Venezolaanse verlangens, ook met betrekking tot

de Guyana's, is niet veel aandacht besteed. De hoofdzaak vormden natuurlijk de pretenties van Argentinië, Chili en Guatemala ten aanzien van de Falklands Eilanden en Brits Honduras. De V.S., die de Engelse positie niet verzwakken willen, hebben zich afzijdig gehouden en ten slotte is de gehele kwestie uitgelopen op het instellen ener commissie van onderzoek en bestudering. Ten slotte echter toch wel een teken des tijds dat te denken geeft.

Wellicht ook een aanleiding tot het schenken van meer aandacht aan het oude plan ener federatie van alle niet „onafhankelijke" Westindische gebieden, of .... tot het versterken der gevoelens van verbondenheid der inwoners met de oude moederlanden.

Van practische samenwerking in economisch opzicht, conform de bedoeling der Caribbean Commission, is tot dusver nog niet veel gebleken; deze organisatie houdt zich blijkbaar nog slechts op met het bestuderen der vraagstukken, welke op den duur voor gezamenlijke oplossing in aanmerking kunnen komen. Dat in verband met de plannen tot het vestigen van industriën in Suriname, waaraan ook elders aandacht geschonken wordt, overleg gepleegd zou zijn met de Car. Comm., is uit de mededelingen van Gouverneur Brons niet gebleken.

Een wel zeer specifiek Surinaams vraagstuk is dat der Boschnegers, waaraan tijdens den oorlog, t.w. in 1944, door het Landbouwproefstation een beschouwing gewijd is (Mededeling No. 9 nieuwe serie). De directeur vestigde daarin de aandacht op het ernstige gevaar dat de eigenaardige agrarische methoden dezer woudbewoners het funeste gevolg kunnen hebben, dat op den duur een zeer aanzienlijk deel der voor landbouwdoeleinden geschikte grond onbruikbaar zal worden. Het denkbeeld wordt in de brochure ontwikkeld, een groot deel der boschnegers over te brengen naar en te concentreren in het district Coronie, waar zij terreinen zouden vinden voor meer permanente bebouwing. Voorwaar een groots plan, dat bovendien het voordeel zou bieden, dat in het eind misschien aan het gehele anachronistische boschnegerprobleem een eind zou kunnen komen.

1 Mei 1948 M.

BIBLIOGRAFIE

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

HUGHES, J. HENRY: *Forest resources of British Guiana.* Handb. Nat. Res. Br. Guiana, sect. 5; Georgetown, 1947, 191 pp., met kaart en grafieken, 9 foto's op 2 bladz. buiten de tekst.

JAMES, PRESTON: *Latin America.* Cassell & Cy Ltd, London, Toronto etc. (gedrukt in de U.S.A.), (z.j., voorbericht dd. Dec. 1941), xxv + 908 pp., 165 kaartjes waarvan 3 buiten de tekst, 18 wapenschilden, 64 blz. met 132 foto's buiten de tekst, losse omslag.

Over Suriname p. 820–821, de Nederl. Antillen p. 811–812, 735; plaat tegenover p. 796.

JESURÚN PINTO, NILDA MARIA & PALM, RUDOLPH THEODORUS: *Bam Canta.* (Curaçao, 1948), 112 pp. *

47 Curaçaose liedjes op muziek gezet.

Kaart van het eiland Curaçao. Schaal 1 : 75.000. Vervaardigd door het Topographisch Bureau *A. B. Faay*, Curaçao, 1947. Copyright Hollandsche Boekhandel Breedestraat, Willemstad, Curaçao, N.W.I. (60 bij 70 cm, papier 64 bij 81 cm, land geel gekleurd, met overzichtskaartje van Midden-Amerika).

KRUL, W. F. J. M.: Voorloopig rapport inzake de waterhuishouding van Curaçao, Aruba en Bonaire. Rijksinst. Drinkwatervoorz. 's-Gravenhage, d.d. Febr. 1947, 21 pp. gestencild.

Naar aanleiding van een bezoek van 28 Sept. tot 6 Oct. 1946. Niet voor algemene publicatie bestemd en derhalve slechts in zeer beperkt aantal aan personen en instellingen toegezonden, voor het eerst in Maart 1947. Reeds spoedig verschenen uittreksels van en beschouwingen over dit rapport in de Curaçaose pers.

MENKMAN, W. R.: *De West-Indische Compagnie.* (op omslag: De geschiedenis van de West-Indische Compagnie). Patria XLII, P. N. van Kampen & Zoon N.V., Amsterdam, 1947, 186 pp., met 11 platen en een uitsl. kaart buiten de tekst, losse omslag.

Rapport en notulen van de Commissie ingesteld bij de Gouvernementsbeschikking van 23 Mei 1945 no. 3808 ter bestudeering van het grondwaterprobleem op Curaçao. Rapport van het Hoofd van den Landswatervoorzieningsdienst inzake: de grondwateronttrekking voor de Watervoorzieningsdienst op Curaçao; en het grond- en valleiwater op Aruba; met voorstellen ter bescherming van de landbouwterreinen; en uitbreidingsplannen voor de waterproductiebronnen van de Watervoorzieningsdiensten, op beide eilanden. Curaçao, April 1946, iv + 58 pp. gestencild en 17 uitsl. blauwdrukken buiten de tekst.

Frater RADULPHUS, voorzitter der Commissie; VAN STUIVENBERG, hoofd Landswatervoorzieningsdienst.

Rapport i.z. de reorganisatie van het onderwijs in Suriname door W. H. M. D'HAENS, *Algemeen Inspecteur van het Westersch Lager Mul. en Kweekschoolonderwijs in Nederl. Indië, bij missive van den Minister van Overzeesche Gebiedsdeelen van 24 Juni 1946 7e Afdeeling No. 23 ter beschikking gesteld van den Gouverneur van Suriname.* (1947), 77 pp. [verbeterde herhaling].

REALINO, FR. M.: *Plantkunde van Curaçao voor M.U.L.O.* Tweede druk. R.K. Boekhandel „St. Augustinus", St. Thomas-College Curaçao, 1947, 188 pp., 209 afb. waaronder 121 foto's, omslagtekening (gedrukt in Nederland; eerste exemplaren werden pas in Jan. 1948 verzonden).

Report of the scientific work done in the Netherlands on behalf of the Dutch Overseas Territories during the period between approximately 1918 and 1943 published by the Werkgemeenschap van Wetenschappelijke Organisaties in Nederland, samengest. door B. J. O. SCHRIEKE. Noord-Hollandsche Uitg. Mij, Amsterdam, 1948, vi + 356 pp.

> Het eerste deel (p. 1–254) bevat 31 artikelen over verschillende terreinen van onderzoek; het tweede deel 19 bijdragen over het werk aan verschillende instituten. De enige bijdrage welke uitsluitend aan de West is gewijd is „Ethnology of the West Indies" door C. H. de Goeje.

SMIT, ARN. L. R.: *Surinaamse bauxiet maskerade.* (Drukkerij Eben-Haëzer, Paramaribo, 1947), 92 pp., omslagtekening.

STAHEL, GEROLD: *Aantekeningen over Cacao.* Meded. Landbouwproefst. Suriname 11, Oct. 1947, 19 pp.

Suriname en de toekomstige rijksstructuur. Uitg. Federatie van Verenigingen van Surinamers buiten Suriname, Amsterdam, 1947, 19 pp.

Surinaams verslag 1943. (2 dln). I. Tekst van het verslag van bestuur en staat van Suriname over de jaren 1940–1942; 110 pp. II. Statistisch jaaroverzicht van Suriname over de jaren 1940–1942. Surinam report 1943. II. Statistical annual of Surinam for the years 1940–1942; 106 pp. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf 's-Gravenhage, 1948.

Zuikertuin Bazuin, Orgaan van de Zeelandia-Fair, *1* no. *8 Fuifnummer,* 22 Aug. 1947, 8 pp. gestencild met tekeningen.

ARTIKELEN

BAKKER, PIET: Verkenningstocht door het Koninkrijk VI–IX. *Elseviers Wkbl. 4* no. *1,* 3 Jan. 1948, p. 15; *2,* p. 11; *3,* p. 11; *4,* p. 11; met 12 tekeningen van Jo SPIER.

> VI gaat over Bonaire, VII over St. Maarten, VIII over Saba en IX over St. Eustatius.

BAKKER, PIET: Verkenningstocht door het Koninkrijk. *Elseviers Wkbl. 4* no. *5,* 31 Jan. 1948, p. 11 en 15; *6,* p. 11 en 16; *7,* p. 11; *8,* p.11; *9,* p. 10 en 11; *10,* 6 Mrt, p. 11; met 13 tekeningen van Jo SPIER.

> Gaat over Suriname; slot met algemene beschouwingen.

B. (B. A. Bitter): Over waterconservatie. Het belang van het behoud der vegetatie. Noodzaak van Natuurbescherming. *Beurs* 25 en 29 Nov. 1947.

BOESEMAN, M.: On new, little known, or otherwise interesting species of Surinam fishes. *Proc. Kon. Nederl. Akad. Wet. 51,* 1948, p. 363–371, fig.

Bonaire. *Curaçao 10, 4,* 1948, p. 6.

> Over de vestiging van Schunck's kledingindustrie op Bonaire.

BRACEWELL, SMITH: The geology and mineral resources of British Guiana. *Bull. Imp. Inst. 45*, no *1* (Jan.–March 1947), p. 47–65 (with discussion–p. 69), 4 platen met 7 foto's en 3 kaarten (waarvan 2 uitslaande) buiten de tekst.

Caraïbische Commissie. *Surinamer* 54 *6334*, 1947, p. 5*.
 Causerie van C. H. H. JONGBAW. In 6332, p. 1, bijzonderheden over de 5e vergadering op Trinidad.

CARASCO, F. J. & SCHOUTEN, S. A.: Emigratie naar Suriname. *Maand. Bull. Car. Comm. 1 4*, 1947, p. 20–26. (Emigration to Surinam. *Monthly Bull. Car. Comm. 1 4*, p. 19–25).

Cola Debrot over de schilderijententoonstelling. Lof voor het Curacaos Museum. *Amigoe* 9 Mrt 1948, p. 1–2.

COSTA GOMEZ, M. F. DA: Proeve van een nieuw statuut. *N. Rott. Crt 105 53*, 8 Mrt 1948, p. 1.
 Voor „Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden".

Crisis der zekerheden. *Curaçao 10 3*, 1948, p.1–2.
 Wil de idealisten onder de politici van Curaçao een kans geven, door scholing in een sfeer welke gezuiverd is van politieke beunhazerij.

Cultuuroverzicht 1947. *De West* 27 Mrt 1948.*
 Zie ook *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3 15*, p. 11–12.

Curaçao, let op uw havenzaak! *Curaçao 10 4*, 1948, p. 4.

Curaçaos Museum geboren. *Amigoe* 8 Mrt 1948, p. 1–2, 4 foto's.

Curaçaos Museum geopend. *Beurs 3885*, 8 Mrt, p. 1–2.

De bomen groeien langzaam. *Curaçao 10 6*, 10 April 1948, p. 6–7.
 Over het gevaar van politieke leuzen.

De economische toestand van West-Indië. *Econ. Stat. Kwartaalber. 2 1*, 1948, p. 10–14.*

De scheepvaart en Curaçao. *Curaçao 10 5*, 1948, p. 4–5.

DIJK, A. D. VAN: Het onkruidvraagstuk. *Meded.bl. Ver. Nw Nickerie 2*, 1948, p. 8–12.*
 Over de rijstcultuur.

DIJK, H. N. VAN: Rameh. *West* 50 *4738*, 1948, p. 1–2.*
 Voorstel tot het instellen van een Rameh-commissie voor Suriname.

Een Centraal Bureau Luchtkaartering in Suriname. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen.* (*2*) *65*, 1948, p. 271–272.

Een eeuw geschiedenis. *Suriname* no *1* bijbl., 1948.*
 Het dagblad *Suriname* begon zijn bestaan op 1 Jan. 1848; tot 1872 heette het blad *Koloniaal Nieuwsblad.*

El. (Elias): Kroniek van Curaçao. *Oost en West 41*, 1948, elk nummer, geillustreerd. In *41 4*, p. 7, 8 en 17: Rondom de Ronde Tafel.

Enige beschouwingen over de toekomst van Curaçao. *Mndbl. Handel Aruba 1 4*, Jan. 1948, p.1–7.

De Administrateur van Financiën bepleit de stichting van een organisatie welke de economische belangen van Curaçao zal bewaken. Curaçao als centrum van verkeer en toerisme en als plaats van vestiging van industriële en handelsondernemingen.

FANSHAWE, D. B.: Studies of the trees of British Guiana II. Greenheart (Ocotea rodiaei). *Trop. Woods 92*, p. 25–40, 1947.

FÈVRE, A. J. LE: Curaçao. Leven en bedrijf op de Ned. Antillen; in het bijzonder de werkzaamheden van de Kon. Shell aldaar. *Verslag 26ste Ind. cursus geogr. Indisch Inst.*, 1947(?), p. 21–31.*

Fifth meeting of the Caribbean Commission. *Car. Comm. Monthly Bull. 1, 5*, Dec. 1947, p. 12–17.

The Port-of-Spain, Trinidad, op 8 Dec. 1947. Rede van prof. J. C. KIELSTRA op p. 15.

GAAY FORTMAN, B. DE: Curaçao en zijn gouverneurs. *Curaçao 10*, 1948, *1–7*, portretten.

GEERTSEMA BECKERINGH: Vals effect. *Beurs 3857*, 2 Febr. 1948, p. 1–2.

Zie ook andere reportages en artikelen over de rondetafel-conferentie, o.a. *3860*, p. 1.

GOEJE, C. H. DE: Ethnology of the West Indies. *Report sci. work Netherl. Overseas Terr. 1918–1943*, 1948, p. 92–101.

GREVE, I. R. J. DE: De Surinaamse Bauxite Maatschappij. *Ingenieur 60* 12, 1948, p. M 10–12.

HALL JR., ROBERT A: The linguistic structure of taki-taki. *Language 24*, 1948, p. 92–116.*

Berustend op teksten en ander materiaal uit *Suriname Folklore* en gegevens van JOH. F. E. EINAAR.

HARTZ, PHILIP H.: Occurrence of Walthard cell rests or Brenner-like epithelium in the serosa of the epididymis. *Am. J. Clin. Path. 17*, 1947, p. 654–656, 2 figg.

HORN, EUGENE F.: Durability of Brazilian crossties. *Trop. Woods 93*, 1948, p. 30–35.

Geeft de uitkomsten van een proefneming met dwarsliggers door de Nederlandse Spoorwegen. Suriname wordt terloops genoemd.

HORN, EUGENE F.: Teredo resistant timbers of the Amazon Valley. *Trop. Woods 93*, p. 35–40.

Terloops wordt iets over Suriname gezegd.

JONG, M. DE: De vogels van Curaçao, Aruba en Bonaire, *Limosa 21*, 1948, p. 1–9, 4 tekeningen, 3 foto's op plaat buiten de tekst.

Noemt 95 soorten.

JONKER, F. P.: Remarks on the genera Stahelia and Tapeinostemon (Gentianaceae). *Recueil trav. bot. néerl. 41*, 1948, p. 145–149.

Met materiaal van Suriname.

KRAFT, A. J. C.: Ontwikkeling van Curaçao gedurende 50 jaren. *Beurs* 14 Febr. 1948.* Uittreksel in *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3 9*, p. 22–24.

LASHLEY, L. A. G. O.: De prijs van de rijkseenheid. *Nw Sur. 57*, 28 Febr. 1948, p. 1.

.... is slechts de inlossing der belofte bij monde van Hare Majesteit plechtig afgelegd.

LUNSHOF, J. H.: Brief van 5 December 1947. *Meded.bl. Ver. Nw Nickerie 14*, 1948, p. 2–5.*

Over rijstcultuur. Zie ook andere „brieven".

MAGUIRE, BASSETT, & COLLABORATORS: Plant explorations in Guiana in 1944, chiefly to the Tafelberg and the Kaieteur Plateau, I, II. *Bull. Torrey Bot. Club 75*, p. 56–115, fig. 1–13; *75*, p. 189–230, fig. 14–17.

Begin van een serie van 6 artikelen.

MENKMAN, W. R.: Wat wil men eigenlijk in de West? *Oost en West 41*, *4*, 1948, p. 5–6.

MENSING, W. F. G.: De Kamer van Koophandel en Nijverheid in 1947. *Beurs 3858*, 6 Febr. 1948, p. 4–6.

Rede van de voorzitter op 3 Febr.

MOER, A. VAN DER: De activiteit van de K.M. gedurende de afgelopen oorlog in Suriname. *Marineblad 58*, Dec. 1947, p. 139–150, 3 tekeningen.

MOLDENKE, HAROLD N.: Some new species and varieties of Verbenaceae. *Caribb. For. 2*, p. 13–17.

Beschrijft een nieuwe plant (*Lantana arubensis*) van Aruba.

Nationale Volkspartij. *Nos Lucha.** Concept statuten en actieprogramma in *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3 15*, 7–13 Apr. 1948, p. 9–10.

Opgericht 5 April.

Nauwere samenwerking tussen Curaçao en Suriname bepleit. *Beurs 3865*, 1948, p. 2.

Radiolezing van D. HUURMAN; zie zijn artikel in *W. I. Gids* 1948, p. 33–47.

Nederlandse brief. *Curaçao*, in elk nummer.

Onrijpe politici. *Curaçao 10 4*, 28 Febr. 1948, p. 1–2.

Over het optreden van zekere gedelegeerden van Curaçao.

Open tafel. *Curaçao 10 4*, 1948, p. 7–8.

Over de rondetafel-conferentie.

OUTSIDER: Overpeinzingen van Outsider. *Nw Sur. 56* en *57*, 1948, p. 4.

Partijvorming bij de a.s. verkiezingen. *Curaçao 10 6*, 1948, p. 1–2.

PLOEG, F. P. C. S. VAN DER: Mijnrecht in Suriname. *Ingenieur 60* 5, 30 Jan. 1948, p. M 14.

Voordracht gehouden op 29 Jan. 1947.

Rondetafel-conferentie. — Artikelen en reportages in Surinaamse en Curaçaose couranten van 2 Febr. en later, o.a. *Beurs 3857, 3858, 3860, 3874, 3877* door A. VERSNEY. — Artikelen en reportages in Nederland, o.a. *N. Rott. Crt 105 40, 66* 18 Mrt ontwerp-resoluties, en *Weekoverz. Overz. Gebiedsd.*

ONZE WEST
1898–1948

DOOR

W. R. MENKMAN

Het is merkwaardig, dat in de laatste vier eeuwen, in de politieke geschiedenis van Nederland, de jaren acht en veertig en acht en negentig steeds jaren van bijzondere beteekenis waren. Soms alleen als herdenkingsjaren, in de meeste gevallen als jaren waarin iets belangrijks gebeurde.

Negentien acht en veertig is niet alleen een herdenkingsjaar bij uitnemendheid, maar tevens een historisch jaar — en wel wegens twee daarin vallende gebeurtenissen van exceptioneel belang voor ons Rijk. In September a.s. zal Koningin Wilhelmina na een vijftigjarige regeering van de troon afstand doen en Koningin Juliana ingehuldigd worden; in Maart j.l. werd de conferentie geopend tusschen Nederland, Suriname en Curaçao, tot grondvesting van een hervormd driedeelig Koninkrijk, dat gedacht wordt als met het voormalige Nederlandsch Indië een Unie te zullen vormen.

Er is dus alle reden om in dit tijdschrift, zij het in het kort, de geschiedenis te overzien van Suriname en de Nederlandsche Antillen, der halve eeuw welke verloopen is sedert onze thans bejaarde Landsvrouwe in 1898 de regeering aanvaardde over het Koninkrijk der Nederlanden, omvattend, volgens de grondwet van 1887, „het grondgebied in Europa, benevens de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen".

Noch het eene noch het andere Westindische gebied verkeerde tegen de laatste eeuwwisseling in bloeienden toestand; het eene heeft sedert een matige, het andere een phenomenale ontwikkeling vertoond. Enkele cijfers slechts ter demonstratie; Suriname had in 1898 niet veel meer dan 75.000 inwoners, het eilandengewest ruim 50.000, terwijl thans deze cijfers gesteld kunnen worden op resp. ruim 200.000 en tegen de 135.000. In beide gewesten werd een uiterst zuinig beheer gevoerd; de Surinaamsche be-

grootingen liepen slechts over enkele millioenen guldens, de Curaçaosche kwamen maar weinig boven het halve millioen. Aanvulling der eigen middelen door bijdragen uit de moederlandsche schatkist waren noodig, doch deze „subsidies" bleven voor Suriname verre beneden het millioen en bedroegen voor Curaçao geen 200.000 gulden. Thans worden Curaçaosche en Surinaamsche begrootingen afgesloten met totaalcijfers van resp. veertig en ruim 22 millioen; Curaçao behoeft sedert ruim twintig jaar geen rijksbijdragen meer, Suriname sedert het begin van den tweeden wereldoorlog.

De economische toestand was in den aanvang der thans geëindigde regeeringsperiode over de geheele linie voor Ned. West Indië onbevredigend. In Suriname, sedert twee eeuwen een specifiek agrarisch land, was sinds de suikercrisis van omstreeks 1880 cacao het voornaamste product. De sterke daling der productie van 1904 toont hoezeer de cacaocultuur te lijden had van de krullotenziekte, waartegen geen kruid gewassen bleek te zijn. De in 1906 aangevangen bacovecultuur moest reeds in 1912 opgegeven worden, wegens de verwoestingen, door de Panamaziekte aangericht; de overgang van cacao naar koffie heeft nimmer gunstige resultaten opgeleverd, wegens slechte prijzen en afzetmoeilijkheden. Pas de verkeersstagnatie tijdens den eerste wereldoorlog stimuleerde tot uitbreiding der rijstcultuur, in kleinbedrijf, ten einde in de eigen behoefte aan dit voorname voedingsmiddel te kunnen voorzien, zoo mogelijk met een nieuw exportartikel op de buitenlandsche markt te kunnen komen.

De Surinaamsche goudindustrie bleef een bedrijf met wisselvallige resultaten; de productie leverde in het tienjarig tijdvak 1898–1907 gemiddeld ongeveer een en een kwart millioen gulden per jaar op. Een gebied in het Z.O. der Kolonie, dat geacht werd grooten goudrijkdom te bezitten, doch waarvan langen tijd niet vast stond of het tot Suriname, dan wel tot Fransch Guyana behoorde, was in 1891 bij arbitrale uitspraak aan Nederland toegewezen. Deze streek met de stad Paramaribo te verbinden, was het doel van den spoorwegbouw, welke in 1905 aanving; de resultaten echter van een ter zelfder tijd ingesteld mijnbouwkundig onderzoek waren dermate onbevredigend, dat de spoorlijn niet eens tot het eindpunt doorgetrokken werd.

Een reeks van wetenschappelijke expedities naar het Surinaamsche binnenland in de eerste tien jaren der twintigste eeuw leidden niet tot ontdekkingen van economische waarde; deze tochten waren trouwens in de eerste plaats ondernomen

met het doel de topografische gesteldheid te leeren kennen.

Van de Nederlandsche Caraibische eilanden was alleen Curaçao van eenig, hoewel niet groot, economisch belang. Handel en scheepsverkeer waren aldaar de aloude bronnen van inkomsten, maar konden aan de massa der bevolking geen voldoend levensonderhoud verschaffen; Venezuela's fiscale politiek had trouwens reeds in 1881 den laatsten slag toegebracht aan den Curaçaoschen transitohandel van een vroeger tijdperk.

Op Klein Curaçao was de voorraad phosphaat feitelijk reeds in 1888 uitgeput; op Aruba werd echter de exploitatie voortgezet tot het uitbreken van den eersten wereldoorlog, op Curaçao was het werk in de phosphaatgroeven in 1887 gestaakt, om pas tegen 1914 hervat te worden. De resultaten der goudexploitatie op Aruba waren gedurende de laatste jaren der negentiende eeuw en de eerste der twintigste slecht; het bedrijf werd in 1916 gestaakt. Het mijnwerk op de Benedenwindsche Eilanden heeft nooit aan een aanzienlijk aantal handen werk gegeven.

In de eerste jaren na 1900 zijn vooral op de Bovenwindsche, maar ook op de Benedenwindsche Eilanden pogingen aangewend om voor export werkende landbouwbedrijven te doen ontstaan, doch blijvende resultaten zijn niet verkregen.

Dat het volksinkomen, vooral op Curaçao, voor een zoo belangrijk deel uit een pauperindustrie voortkwam, de huisnijverheid n.l., meest door vrouwen en jeugdige personen beoefend (uitvoerwaarde der Curaçaosche stroohoeden in 1912 drie kwart millioen gulden), is teekenend voor het welvaartsprobleem der eilanden gedurende de eerste decenniën der twintigste eeuw.

Een ander bedroevend verschijnsel was, dat de bevolking der Bovenwindsche Eilanden in de jaren 1903–1906 door directe en indirecte werkverschaffing van overheids-wege gesteund moest worden, die van Curaçao in 1908 met van particuliere zijde bijeengebrachte gelden, terwijl in 1913 een steunfonds voor de Nederlandsche Antillen opgericht werd, ten einde te kunnen voorzien in de nooden welke door misoogsten, orkanen, of andere rampen op onze Westindische eilanden mochten ontstaan.

De in 1908 op Curaçao heerschende armoede werd toegeschreven aan de malaise, ontstaan door de politieke moeilijkheden met Venezuela, welke, na een lange reeks geschillen, in dit jaar tot een climax gekomen waren. De bevolking van ons eiland petitionneerde bij de Kroon en drong aan op maatregelen, welke aan de vele vexaties van den kant van den toenmaligen president der Republiek een eind zouden vermogen te maken. Op het eind van

het jaar verscheen een Nederlandsch eskader, dat op de Venezolaansche kust demonstreerde en eenige politievaartuigen der Republiek prijs maakte. Dit had een revolutie ten gevolge in de hoofdstad Caracas, waardoor een man aan het bewind kwam, de generaal Juan Vicente Gómez, die tot zijn dood in 1935 zijn land bestuurd en tegenover Nederland en Curaçao steeds een welwillende houding aangenomen heeft.

Suriname en Curaçao leefden onder de regeeringsreglementen van 1865, welke in 1910 eenige wijzingen ondergingen. De voornaamste verandering was wel deze, dat in het vervolg elke aangelegenheid, voor regeling ter plaatse in aanmerking komend, ook bij Koninklijk Besluit geregeld zou kunnen worden. Deze bepaling is nogal eens als een aantasting der autonomie beschouwd geworden; door sommigen echter is de meening geuit, dat in feite de toestand door de wijziging in de regeeringsreglementen niet veranderde.

Ernstige binnenlandsche moeilijkheden bleven aan Suriname en Curaçao bespaard. In Suriname ging de in 1873 begonnen aanvoer van Aziatische contractarbeiders voor het plantagebedrijf voort. In 1902 kwamen nog ongeregeldheden voor op een der suikerplantages, welke aan den directeur het leven kostten. Reeds sedert 1891 was een aanvang gemaakt met de aanwerving van Javaansche arbeiders, die, hoewel misschien minder naarstig, als docieler beschouwd werden dan de Britsch Indiërs. Beide categorieën bleken in meerderheid bereid na afloop der werkovereenkomsten in het land gevestigd te blijven, als vrije kolonisten, waardoor het aantal zelfstandige kleine landbouwers toenam.

In 1910 werd te Paramaribo een tegen het gouvernement gericht complot ontdekt, dat door tijdige en afdoende maatregelen verijdeld kon worden; de aanstichter, een politiebeambte van vreemde nationaliteit, onderging zijn straf in een Nederlandsche gevangenis.

Evenals in den in 1898 juist afgeloopen Spaansch-Amerikaanschen oorlog, bleef Nederland en bleven daarmede de Nederlandsche koloniën, tijdens den eersten wereldoorlog neutraal. De handhaving dier neutraliteit leverde feitelijk alleen met betrekking tot Curaçao, als internationale haven en bunkerstation, eenige moeilijkheden op, o.a. in verband met de destijds nog geldende bepalingen ten aanzien van gewapende koopvaardijschepen.

Natuurlijk leden onze beide Westindische gewesten onder de

stagnatie in het scheepvaartverkeer en waren talrijke maatregelen noodig om schaarschte van eerste levensbehoeften — op Curaçao ook om gebrek aan brandstof voor de eigen marine- en koopvaardijschepen — te voorkomen en prijsopdrijving tegen te gaan.

Zoowel voor Suriname als voor Curaçao echter is deze vierjarige oorlogsperiode om verschillende redenen belangrijk geweest; economisch immers werd in beide gewesten in die jaren een nieuw tijdperk ingeluid.

Reeds sedert den aanvang der twintigste eeuw was bekend, dat de Surinaamsche bodem bauxiet bevat, van zoodanig gehalte, dat het geschikt geacht moest worden voor de fabricage van aluminium. Aanvankelijk echter was aan deze ontdekking geen ernstige aandacht gewijd, omdat gemeend werd, dat de afgelegenheid van het land een beletsel zijn zou voor een loonende exploitatie. In 1907 evenwel kwam te Pittsburgh Pa de Aluminium Company of America tot stand, een combinatie welke weldra de markt voor bauxiet in de V.S. ging beheerschen. Een toenemende vraag naar aluminium deed het oog richten naar Suriname — en Britsch Guyana — als productielanden der onontbeerlijke grondstof; in 1915 werd aan de Demerararivier, dus in Suriname's buurland, begonnen met den bouw eener fabriek tot het bewerken van bauxiet. Van Suriname waren toen reeds door een buitenlandsche onderneming onbeteekenende hoeveelheden bauxiet naar Amerika verscheept, voor chemische doeleinden.

In 1916 werd te Paramaribo gevestigd de Surinaamsche Bauxiet Maatschappij, een dochteronderneming der A.L.C.O.A., die in den loop der jaren groote concessies verworven heeft en een fabrieksetablissement zou stichten te Moengo, aan de Cottica, een zijrivier van de Commewijne, welke laatste zich dicht bij zee vereenigt met de Surinamerivier.

De uitvoer van bauxiet uit Suriname in eenigszins belangrijke hoeveelheden ving eerst enkele jaren na den eersten wereldoorlog aan, doch de eerste stap was gezet in een nieuwe richting; de Surinaamsche economie zou niet meer eenzijdig blijven berusten op de teelt van landbouwgewassen voor export.

Curaçao — aanvankelijk vooral het eiland van dien naam — trad, ongeveer ter zelfder tijd als Suriname, mede een nieuw tijdperk in, eveneens door oorzaken van buitenaf.

Omstreeks 1910 begon de Kon. Maatsch. tot Exploitatie van Petroleumbronnen in Nederlandsch-Indië zich te interesseeren voor den aardolierijkdom in Venezuela, vooral in het Oostelijk

deel der Republiek, rond het meer van Maracaibo, dat door een nauwen hals in verbinding staat met de golf van Venezuela en daardoor met de Caraibische Zee. Het meer is voor groote zeeschepen niet bereikbaar en ook niet bereikbaar te maken, zoodat het ruwe product met kleine vaartuigen zou moeten uitgevoerd worden naar een zoo dicht mogelijk in de buurt gelegen oceaanhaven, waar het geraffineerd zou moeten worden en van waar de fabrieksproducten met schepen van groot charter naar alle deelen der wereld verladen zouden kunnen worden. Alleen op deze wijze zou het relatief kostbare vervoer met klein materieel tot een minimum beperkt kunnen worden.

Curaçao, op slechts weinig meer dan 230 Eng. mijlen van Maracaibo gelegen, met zijn prachtige natuurlijke havens, zijn overvloed van terrein voor fabrieks- en woningbouw, zijn gunstige ligging ten opzichte der vaarroutes van het Caraibische gebied, dat juist nog door de opening van het Panamakanaal in belangrijkheid toegenomen was, dit eiland was de aangewezen plaats voor de vestiging van een wereld-oliebedrijf. Deze vestiging, waarin vele millioenen kapitaal belegd zouden moeten worden, bij voorkeur op Nederlandsch grondgebied te kunnen stichten, zal ook wel een gewicht in de schaal leggend desideratum geweest zijn.

Curaçao werd als vestigingsplaats gekozen; in 1916 werd te Willemstad opgericht de Curaçaosche Petroleum Maatschappij (sedert 1925 Curaçaosche Petroleum Industrie Maatschappij), in 1917 de Curaçaosche Scheepvaart Maatschappij, beide dochterondernemingen der Bataafsche Petroleum Maatschappij te's Gravenhage. In 1917 werd de eerste ruwe olie op Curaçao aangevoerd, aanvankelijk met primitieve vaartuigen, wegens den oorlogstoestand; inmiddels was reeds in 1915 een aanvang gemaakt met den bouw van aanlegplaatsen voor schepen en opslagtanks — en een eerste destilleerinrichting, zoodat in 1918 de eerste producten uitgevoerd konden worden.

Ook het tijdperk tusschen de twee groote oorlogen was een merkwaardige periode in de geschiedenis van Onze West.

Op politiek gebied bracht de herziene grondwet van 1922 het bewijs, dat de inzichten in zake de verhouding tusschen moederland en overzeesche gewesten wijziging ondergaan hadden. Het woord kolonie was in al de betreffende artikelen geëlimineerd en bepalingen waren opgenomen, waarin het principe uitgesproken werd, dat de inwendige aangelegenheden van Suriname en Curaçao normaliter door de organen ter plaatse behoorden geregeld te worden. Inmiddels waren reeds in 1920 in de beide regeerings-

reglementen de gelijkstellings-clausules opgenomen ten aanzien van het bijzonder en het openbaar onderwijs, conform de grondwet van 1917.

Onmiddellijk in 1922 was een staatscommissie ingesteld, om de regeering van advies te dienen, in zake de veranderingen welke de regeeringsreglementen van Suriname en Curaçao zouden moeten ondergaan, in verband met de grondwetswijziging van genoemd jaar; reeds in 1923 werd een rapport ingediend. Het heeft echter zeer lang geduurd, voordat de nieuwe Westindische staatsregelingen bij de wet vastgesteld werden (1936) en in werking traden (1 April 1937).

Belangrijk vooral waren de regelingen op het punt der vertegenwoordigende colleges. Suriname had reeds sedert 1865 een als zoodanig in het regeeringsreglement aangeduide vertegenwoordiging, de Koloniale Staten, op basis van directe verkiezingen door de stemgerechtigde ingezetenen samengesteld. Aan Curaçao echter was een zoodanige vertegenwoordiging — ook bij de herziening van het regeeringsreglement in 1910 — onthouden; de Koloniale Raad van dit gewest bestond uit door de Kroon benoemde leden.

De staatsregelingen van 1936 voorzagen voor beide gewesten in Statencolleges, ten deele uit gekozen, ten deele uit benoemde leden samengesteld. Het actieve kiesrecht zou een beperkt (census- en capaciteits) kiesrecht zijn, alleen voor mannen.

Wat de buitenlandsche politiek betreft werden in 1920 de diplomatieke betrekkingen met de Republiek Venezuela, in de voorafgaande vijftig jaren herhaaldelijk verbroken, weder hersteld, hetgeen vooral voor Curaçao van beteekenis was.,

Ook in de vredesperiode 1919–1939 werd het probleem der geringe welvaart van Suriname niet opgelost, hoewel er in sommige andere opzichten verbetering te bespeuren viel.

Tegen 1918 had Engeland het tractaat opgezegd, waarbij aan Nederland toegestaan werd in Britsch Indië contractarbeiders aan te doen werven ten behoeve van de Surinaamsche plantages. Reeds aanvangende in 1917 werden uitsluitend immigranten van Java aangevoerd, behalve in de jaren 1932–1938, toen wegens de malaise in den plantagelandbouw geen behoefte aan nieuwe werkkrachten bestond. In 1930 en volgende jaren werden ook „vrije" Javaansche kolonisten — d.w.z. vrij van arbeidscontract — naar Suriname overgebracht ,met de bedoeling dat deze in gezinsverband en in eigen dorpsgemeenschappen de landbouwende bevolking zouden versterken.

De op het eind van 1929 aangevangen en zich over de geheele wereld uitstrekkende conjunctuur-crisis deed zich in Suriname op pijnlijke wijze gevoelen; in 1931 beleefde men te Paramaribo demonstraties van werkloozen, waarbij ongeregeldheden voorkwamen. Van gouvernements-wege werd zooveel mogelijk arbeidsgelegenheid geschapen en ondersteuning verleend. Eenige verlichting leek de emigratie naar Curaçao te zullen brengen, doch ook aldaar werd, hoewel slechts korten tijd, de invloed der crisis ondervonden, zoodat er velen naar hun geboortegrond terug moesten keeren. Spoedig konden wederom Surinamers in de Curaçaosche oliebedrijven werk vinden.

De bauxietontginning in Suriname werd tweemaal door tegenslag getroffen, eerst door de depressie gedurende enkele jaren na den eersten wereldoorlog, daarna door de groote crisis van1929 en volgende jaren. Toch nam in 1930 reeds het bauxiet, zoowel naar de waarde als kwantitatief, de eerste plaats in de uitvoerstatistiek in — en in 1939 bedroeg de waarde van het uitgevoerde bauxiet ruim 70% van die van den totalen export.

De nederzetting te Moengo heeft zich in de jaren, voorafgaande aan den tweeden wereldoorlog, tot een fabrieksstadje uitgebreid, tevens woonoord voor het personeel der Sur. Bauxiet Maatschappij, terwijl deze zelfde onderneming in 1939 een aanvang maakte met het stichten eener tweede vestiging, aan de Surinamerivier, in verband met de ontginning op inmiddels verkregen concessies aan en nabij de Parakreek. In dit laatste gebied verkreeg een tweede onderneming, ditmaal een zuiver Nederlandsche, de Biliton Maatschappij, in 1939 een bauxiet-concessie; ook zij begon direct met den bouw eener verwerkingsinstallatie ter plaatste.

Tot dusver werd het ruwe product, door een drogingsproces, kwantitatief gereduceerd, ter bezuiniging op de zeevracht; verwerking tot zuiver aluminiumoxyde schijnt in Suriname nog steeds op te groote moeilijkheden te stuiten. Minerale brandstof is tot dusver niet in het land aangetroffen, hoewel er ook tijdens de hier behandelde periode ijverig naar aardolie gezocht is.

Alle drie de fabrieksinstallaties der bauxiet-ondernemingen zijn, dank zij het Surinaamsche rivierenstelsel, voor zeeschepen van tamelijk groot charter bereikbaar. Met de ontwikkeling der bauxiet-ontginning is derhalve het Surinaamsche scheepvaartverkeer in belangrijke mate toegenomen; ook is hierdoor scheepvaartverbinding verkregen met nieuwe landen en havens.

Wel is de uitvoer van Suriname, als nieuw naar voren gekomen

mijnbouwland, in belangrijke mate toegenomen, doch bedacht dient te worden, dat de exploitatie voor uitheemsche rekening geschiedt, zoodat de voordeelen slechts bestaan uit een volgens sommigen veel te geringe verhooging der inkomsten voor de openbare kas en uit een slechts matige vermeerdering der werkgelegenheid voor de eigen bevolking.

Op transport-gebied valt, behalve een in omvang toegenomen scheepvaart, de opname te constateeren van Suriname in het luchtverkeer. Sedert 1929 is Paramaribo door de lucht verbonden met Noord- en Zuidamerikaansche landen en met een aantal Westindische plaatsen. In 1934 kon een Nederlandsch vliegtuig begroet worden, dat via West Afrika en Brazilië den overtocht gemaakt had van het moederland naar Suriname.

Merkwaardig is de ontwikkeling, na 1920, van den rijstbouw in Suriname, als volkscultuur, waartoe feitelijk tijdens den afgeloopen oorlog de stoot gegeven was. Andere factoren waren ook in het spel, het steeds toenemende aantal niet meer door het werkcontract gebonden Aziatische arbeiders — en de malaise in het plantagebedrijf. Rijst, vroeger een belangrijk importartikel, werd een uitvoerproduct, waarvoor het echter nog moeilijk viel een markt te vinden.

Suriname bleef een agrarisch land, in zoover dat een overwegend groot deel der bevolking in den landbouw een bestaan bleef vinden, voor een belangrijker deel echter in den zelfstandigen kleinen landbouw, dan in den alouden voor uitheemsche rekening uitgeoefenden plantagelandbouw. Pogingen werden aangewend om, door mechanisatie, de rijstcultuur van een kleinbedrijf te maken tot een middenstandsbedrijf, aanvankelijk echter niet met groot succes.

Veel belangrijker dan in Suriname was de vooruitgang in de periode tusschen de twee wereldoorlogen in het gebiedsdeel Curaçao.

Ook hier had zich een sterk kapitalistisch uitheemsch bedrijf gevestigd, doch een waarin de eigen bevolking een ongekend groot arbeidsbelang had.

Het oliebedrijf op Curaçao ontwikkelde een koortsachtige activiteit en stichtte aan het Schottegat een fabriekscentrum, haven- en woningcomplex, waaraan de naam Emmastad gegeven werd, naar de in 1934 overleden Koningin Moeder.

Na Curaçao kwam de beurt aan Aruba, dat wel minder goed dan eerstgenoemd eiland bedeeld is op het punt van havenaccomodatie, maar nog iets dichter bij het meer van Maracaibo ligt.

Hier vestigden zich in 1924 de Lago Oil and Transport Comp., dochteronderneming der Standard Oil Comp. of New Jersey en in 1927 de Arend Petroleum Maatschappij, welke evenals het Curaçaosche bedrijf tot de Royal-Shell-groep behoort. De ontwikkeling op Aruba liep vrijwel parallel aan die op Curaçao; de Arend raffineerde voor het eerst in 1928, de Lago in 1929; ook hier was dus groote bedrijvigheid ontwikkeld op het gebied van opbouw en installatie.

Alle drie de ondernemingen moesten gedurende de crisis voor korten tijd de werkzaamheid inkrimpen, om die echter spoedig met nog toegenomen energie te hervatten.

Er was volop arbeidsgelegenheid voor de inheemsche bevolking in al haar geledingen en tegen te voren ongekend hooge loonen; naast de particuliere ondernemingen had ook het gouvernement de handen vol met bouwwerk. De havens moesten verbeterd, nieuwe wegen aangelegd worden, de administratieve diensten eischten meer bureauruimte, er was onvoldoende woongelegenheid, de drinkwatervoorziening diende ter hand genomen.

Weldra kon de inheemsche bevolking niet meer voorzien in de behoefte aan werkkrachten; arbeiders van elders, ook van de overige Nederlandsche Antillen en van Suriname, vloeiden toe, voor de bedrijven en voor het gouvernement kwamen steeds meer technici en employés naar Curaçao en Aruba.

De bevolking nam dus sprongsgewijs in aantal toe; onze twee belangrijkste Benedenwindsche Eilanden gingen een staalkaart vertoonen van rassen en nationaliteiten. Vreemde kooplieden kwamen zich vestigen en de handel bereikte een ongekende hoogte.

Loonen, prijzen en huren stegen, de geldcirculatie nam toe, de inkomsten der openbare kas, zoowel als de uitgaven, gingen in de millioenen loopen, ten slotte in de tientallen millioenen, zonder dat echter, zooals vroeger, het moederland à fonds perdu financieelen steun behoefde te verleenen.

Na zooveel jaren van malaise en zuinig beheer slecht voorbereid en onvoldoende geoutilleerd, bleven de voorzieningen der overheid nogal eens achter bij de snel groeiende behoefte aan zooveel dat men te voren niet gekend had. Toch is veel tot stand gebracht, zij het in een minder snel tempo dan gewenscht geweest zou zijn, op het gebied van wetgeving en administratie, volkshuisvesting, volksgezondheid, onderwijs en sociale zorg van allerlei aard.

De handhaving der openbare orde heeft moeilijkheden opgeleverd, onder een bevolking welke ook op haar beurt op de groote

veranderingen in haar woongebied niet voorbereid was en die met allerlei uitheemsche elementen versterkt werd, zonder dat al te nauwlettend achtgeslagen was op het gehalte. De eerste werkstaking, gepaard met ongeregeldheden, kwam in 1922 voor; zeven jaar later moesten Nederland en Curaçao de vernedering ondergaan, dat een groep Zuidamerikaansche réfugiés zich bij verrassing meester maakten van het militaire emplacement en van daar aanwezige wapenen, om in Venezuela een omwenteling te weeg te brengen, onzen gouverneur, den garnizoenscommandant en een aantal mindere militairen als gijzelaars medevoerend. Moeilijkheden met President Goméz's regeering zijn er door het incident niet ontstaan, maar de les was een harde.

In 1939 behoorden de petroleumbedrijven op Curaçao en Aruba tot de grootste der wereld; laatstgenoemd eiland verwerkte meer ruwe olie dan het eerste. De havens van beide eilanden hadden zich, wat aantal schepen en tonnage betreft, ontwikkeld tot de drukste onder die der nieuwe wereld. Curaçao had in dit opzicht reeds in 1925 een voorsprong op Amsterdam. Worden de havens van Aruba hoofdzakelijk bezocht door „lake tankers", die de ruwe olie van het Maracaibogebied aanvoeren en de groote „oceaan tankers", die de producten der raffinaderijen komen inladen, Curaçao was bovendien belangrijk als aanloop- en bunkerstation voor vele scheepvaartlijnen, vreemde en Nederlandsche, zelfs voor touristenschepen, die de Caraibische Zee bekruisen. Het verschil sprak zich mede uit in den grooteren omzet, ook in verhouding tot de bevolkingscijfers, van handelsgoederen op Curaçao.

Curaçao was eenmaal bekend wegens de fraaie houten schoeners, welke er gebouwd plachten te worden; de nieuwe tijd echter stelde andere eischen dan die der zeilvaart. In 1926 en 1929 werden op Curaçao twee drijvende droogdokken gestationneerd van bescheiden capaciteit, in de eerste plaats ten behoeve der zich uitbreidende eigen koopvaardijvloot, voor een zoo groot deel bestaande uit „lake tankers", waaronder in 1939 een aantal met een draagvermogen van 4000 ton.

In 1931 kwam op Curaçao een vliegveld gereed; het eiland was reeds sedert eenigen tijd station geweest voor luchtlijnen van vreemde nationaliteit. De Koninklijke Luchtvaart Maatschappij liet op het eind van 1934, ter gelegenheid der herdenking Nederland-Curaçao-1634–1934, een oceaanvlucht uitvoeren van Amsterdam naar de Ned. Antillen; sedert heeft de nationale onderneming haar bedrijf in West Indië steeds uitgebreid, waar-

door o.a. Curaçao met Suriname door de lucht verbonden werd en de Bovenwindsche Eilanden uit hun isolement verlost. Voor de luchtverbindingen in het Caraibische gebied en met de daarbuiten gelegen Noord- en Zuidamerikaansche landen, zou Curaçao een knooppunt worden; plannen voor een geregelden vliegdienst Nederland-West Indië moesten door het uitbreken van den tweeden wereldoorlog opgeschort worden.

Die oorlog, waarin helaas ook het moederland betrokken zou worden, maakte aanvankelijk dezelfde voorzieningen noodig in Suriname en Curaçao als welke in den vorigen getroffen hadden moeten worden. Weldra echter zouden deze aangevuld moeten worden met maatregelen in het belang der defensie, interneering van vijandelijke vreemdelingen en andere ongewenschte elementen.

De beide gewesten bleven onder de Nederlandsche vlag; sterke militaire afdeelingen der geallieerde strijdkrachten kwamen de zwakke Nederlandsche garnizoenen aanvullen, eigen korpsen werden uit de bevolking gerecruteerd.

Van de oorlogshandelingen kreeg men in Suriname niet veel te zien; heel in den beginne werd op de Surinamerivier een Duitsch schip prijsgemaakt, dat de bemanning tot zinken had willen brengen.

Materieel ging het de bevolking gedurende de oorlogsjaren goed, ondanks de stijging der kosten van het levensonderhoud. De Amerikaansche troepen brachten veel geld onder de menschen, de verdedigingswerken welke aangelegd moesten worden en de grootere bedrijvigheid in het bauxietbedrijf, deden de werkgelegenheid toenemen en den loonstandaard stijgen.

De plantagecultures echter raakten nog dieper in verval. Aanvoer van nieuwe werkkrachten kon niet plaats hebben en van de aanwezige arbeiders waren er geen meer onder contract verbonden. Buiten de ondernemingen waren hooge loonen te verdienen en de producten van den kleinen landbouw maakten goede prijzen, dus trok het volk van de plantages weg.

Suriname bewees aan de geallieerde zaak belangrijke diensten, door de groote productie van bauxiet, de behoefte waaraan in de V.S. door den oorlogstoestand sterk toenam; in den aanvang moest die productie ook voorzien in de vervanging van hetgeen op de reis naar Noord Amerika verloren ging door de actie der Duitsche duikbooten.

Een tijdens den oorlog uitgevoerd werk dat blijvende waarde kan hebben is het groote nieuw aangelegde vliegveld, waaraan vele millioenen besteed zijn.

Op Curaçao — immers ook marinebasis — en Aruba maakte men meer direct kennis met de oorlogvoering. Vaak werden in de buurt schepen tot zinken gebracht en een enkele maal werden olie-installaties van zee uit door vijandelijke duikbooten beschoten.

Ook hier, op de twee voornaamste der Benedenwindsche Eilanden, beleefde de bevolking een periode van groote bedrijvigheid, hoogen levenstandaard, doch ook hooge loonen, volop werk, welvaart en vertier allerwege. Nimmer te voren hebben zooveel binnen- en buitenlandsche celebriteiten op allerlei gebied op Curaçao voor korter of langer tijd verblijf gehouden; vele Nederlandsche naamlooze vennootschappen hadden tijdig haar zetels voor den duur van den oorlog naar Willemstad verlegd.

Curaçao en Aruba hebben in nog sterkere mate dan Suriname tot het succes der geallieerden kunnen bijdragen; olie immers was de spil waarom zoo niet alles, dan toch zeer veel in dezen gemechaniseerden oorlog draaide.

Ook hier zijn werken tot stand gekomen van nut voor de vredes-economie. Zoo werd op Curaçao een scheepsdok gegraven van voldoende capaciteit voor groote oceaanschepen; van de twee kleine drijvende dokken werd er een elders in dienst gesteld. Door samenwerking tusschen de oliebedrijven en het Venezolaansche gouvernement is de toegang tot het meer van Maracaibo verbeterd, waardoor het vervoer der ruwe olie op economischer wijze zal kunnen plaats hebben. Op Aruba had zich een groote hoeveelheid residu opgehoopt, afkomstig van de raffinaderijen, de verwerking waarvan tot brandstof voor export door een nieuwe onderneming na den oorlog ter hand genomen zou worden.

Ook voor Onze West zijn de thans verloopen drie jaren van vrede jaren geweest van bezinning op de toekomst en van het beramen van plannen tot opbouw. In de eerste plaats geldt dit wel voor Suriname.

Nederland heeft dertig millioen gulden beschikbaar gesteld voor maatregelen ter verhooging der welvaart en merkwaardigerwijze wordt thans niet meer uitsluitend of in de eerste plaats gedacht aan steun aan het plantagebedrijf. Ingezien is, dat er thans een groot reservoir aanwezig is van, meest Aziatische, landbouwwerkkrachten, die ook verder in aantal zullen aangroeien, al is er onder de tegenwoordige omstandigheden weinig kans op aanvulling door immigratie. Zij zullen geholpen moeten worden, direct door het beschikbaar stellen van meer bebouwbaar land, op

den duur door hen den weg te wijzen der ontwikkeling tot middenstanders, in staat om de vroegere taak der plantages, het telen van exportgewassen, over te nemen.

Het rijst-surplus vindt thans afzet op Curaçao, waar een Zaanlandsche firma een pellerijbedrijf gesticht heeft, ook wel in naburige Zuidamerikaansche landen. Verder wordt gedacht aan de aanmoediging der cultuur van bacoves en citrusvruchten, ook elders niet uitsluitend grootbedrijf.

Intusschen zullen verbetering van onderwijs en volkshuisvesting, alsmede de uitbouw der overheidsdiensten, welke noodig geacht wordt, wel zoodanige uitgaven eischen, dat voor de verwezenlijking van hetgeen op economisch gebied beraamd is het welvaartsfonds met aanzienlijke kapitalen aangevuld zal moeten worden.

Vooral zal dit het geval blijken, wanneer uitvoering gegeven zal worden aan het plan om in Suriname een kolonie te stichten van Nederlandsche agrariërs, die boerderijen van flinken omvang zouden moeten kunnen bewerken, om zich een behoorlijk bestaan te verschaffen, terwijl het daarvoor noodige terrein slechts met groote kosten voor het doel geschikt te maken zou zijn. Een veel grootscher plan, de vestiging in Suriname van eenige tienduizenden daklooze Joden, zou niet door Nederland gefinancierd behoeven te worden, doch vertoont uit den aard der zaak aspecten van heel anderen aard.

Een groote opleving vertoonde na den oorlog de boschexploitatie in Suriname, onder den invloed van het groote gebrek aan bouw- en timmerhout in Europa. De uitvoer steeg enorm en een houtbewerkings-industrie is bezig zich te ontwikkelen. De moeilijkheden welke ondervonden werden, zijn voor een niet onbelangrijk deel terug te brengen tot het gemis aan technische leiding van overheidswege, sedert wegens bezuiniging het houtvestersdepartement opgegeheven is, dat thans inderhaast weder ingesteld is moeten worden.

De toestand der Surinaamsche geldmiddelen is aanmerkelijk verbeterd; sedert kort na het uitbreken van den oorlog zijn geen rijksbijdragen meer gevraagd behoeven te worden. De omstandigheden zijn echter niet zoodanig, dat de tijd der financieele afhankelijkheid veilig als voorbij zou mogen beschouwd worden.

Met betrekking tot de Nederlandsche Antillen zijn eveneens problemen aan de orde, eigenlijk oude problemen, zooals ook ten aanzien van Suriname het geval is.

De bevolking van Bonaire en de Bovenwindsche Eilanden neemt af, niet wegens een sterfte-overschot, doch wegens vertrek

naar elders, ook naar Curaçao en Aruba. Eigen hulpbronnen van beteekenis hebben die vier minder bedeelde eilanden niet; zij profiteeren in zoover mede van de door de olie-industrie verspreide welvaart, dat er, dicht in de buurt, werkgelegenheid bestaat. Verder betalen de rijke eilanden een groot deel der kosten van de arme, met wie zij administratief een eenheid vormen.

Die rijkdom echter is plotseling te voorschijn geroepen door een uiteraard sterk speculatief industrieel bedrijf en kan te eeniger tijd even plotseling verdwijnen. Er is een commissie aan het werk geweest, die het vraagstuk onder de oogen gezien heeft — geen nieuw vraagstuk overigens — welke mogelijkheden de eilanden bieden voor een economische structuur, niet geheel en al beheerscht door één bedrijf, van onberekenbare duurzaamheid.

Wanneer een terugslag in mocht treden, dan zullen in de eerste plaats — dat hebben de jaren 1930–1934 geleerd — de niet inheemsche werkkrachten Curaçao en Aruba hebben te verlaten. De rest der bevolking zou waarschijnlijk, zoodra dit noodig zou blijken, terugkeeren tot haar vroegere bezigheden, welke echter voor de groote massa nimmer meer dan een zeer sober bestaan opgeleverd hebben.

De moeilijkheid lijkt deze te zijn, dat het in den thans beleefden bloeitijd niet mogelijk is belangstelling te wekken voor de verdere ontwikkeling van hetgeen vroeger zulke povere resultaten gaf, respectievelijk voor iets nieuws, dat nog zou moeten bewijzen behoorlijk te kunnen rendeeren.

Zoo weinig men eenige decenniën geleden voorbereid was op een bloeiperiode, even weinig kan men zich thans voorbereiden op een eventueelen terugslag.

Direct na het herstel onzer onafhankelijkheid in 1945 is de kwestie aan de orde gekomen der politieke verhouding van Suriname en de Nederlandsche Antillen tot het moederland.

Onder den invloed der tijdens den oorlog gedane toezeggingen werd in beide gewesten de „autonomie" een zaak waaraan velen een levendige, soms wel en soms niet rumoerige belangstelling wijdden; politieke partijen rezen uit den grond op.

Wat dit jaar bereikt werd zijn wijzigingen op plaatselijk wetgevend gebied, welke zoo ver gingen als de bestaande staatsregelingen toelieten — en wijzigingen van deze laatste, welke binnen het kader der nog vigeerende grondwet mogelijk geacht werden. Alles als stappen op den weg welke leiden moet naar hetgeen bij de Engelschen „responsible government" heet, met behoud van het rijksverband.

Wil dit rijksverband meer beteekenen dan het behoud der vlag, dan zullen de middelen gevonden moeten worden om onder het nieuwe regiem al datgene te handhaven, wat de bevolking daarginds aan vrijheid en rechtszekerheid onder het „koloniale" systeem genoten heeft; dàt in de eerste plaats. Ook zou die vlag alleen niet voldoende zijn om het voortbestaan te waarborgen der Nederlandsche cultuur in deze twee oude Nederlandsche volkplantingen; want dat zijn zij, ondanks al het vreemde bloed, dat zij in den loop der eeuwen onder Nederlandsch beheer in zich opgenomen hebben — en ondanks het contact dat zij met omliggende vreemde landen gehad mogen hebben.

Een belangrijke en moeilijke kwestie is die der plaatselijke volksvertegenwoordigingen, aan de samenstelling van welke tot dusver slechts een gering aantal inwoners deelnamen. De moederlandsche wetgever heeft zich in principe uitgesproken voor algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht, wat voor Suriname meer bezwaren in lijkt te hebben, dan voor de eilanden. In Suriname immers bestaat de bevolking nog voor ongeveer tien procent uit oerwoudbewoners en van de rest de helft uit Aziaten van recente vestiging.

Voor de Nederlandsche Antillen is een ander probleem wellicht nog van meer eminent belang. Dit gewest bestaat uit twee rijke eilanden, die op economisch gebied elkanders mededingers zijn — en vier arme, die nog armer zouden zijn, wanneer zij niet met de twee eerste in één bestuursverband leefden.

Aruba streeft er naar een afzonderlijk rijksdeel te worden; de Bovenwindsche Eilanden hebben zich niet laten hooren, hoewel er een kleine dertig jaar geleden aldaar een verlangen tot uiting kwam, om niet meer van Willemstad uit, doch afzonderlijk door een vertegenwoordiger der Kroon bestuurd te worden.

Wat alle deelen van de West gemeen hebben, is hun aanhankelijkheid aan het Huis van Oranje; dat is ook in de afgeloopen vijftig jaren gebleken, bij alle jubilea, bij huwelijken, geboorten en sterfgevallen in de Vorstelijke Familie, niet minder bij de bezoeken van Prinses Juliana en Prins Bernhard tijdens den oorlog.

Ettelijke malen, ook tijdens de nu afgeloopen regeringsperiode, is de gedachte geopperd, dat Nederland afstand doen zou van de souvereiniteit over de Amerikaansche gewesten; die gedachte kwam nimmer voort uit den boezem der bevolking van die gewesten zelf. En, ook ter ronde-tafel-conferentie van dit jaar, is niet gebleken van eenig verlangen naar afscheiding van het moederland.

Wel heeft men zich soms kunnen beklagen over gebrek aan belangstelling in Nederland. In dit opzicht schijnt ten langen leste een verbetering te zullen intreden, met meer begrip hier te lande van wat daarginds leeft. De Nederlandsche pers maakt zich drukker over de West, dan ooit te voren, vele autoriteiten en commissies hebben tijdens en na den oorlog Suriname en de Nederlandsche Antillen bezocht, het vorige jaar zelfs een parlementaire commissie.

Ook internationaal is de West meer de aandacht gaan trekken. Tijdens den oorlog werd een Anglo American Caribbean Commission ingesteld, met het doel economische en cultureele samenwerking te bevorderen tusschen de Caraibische landen en eilanden onder de Britsche vlag en die der V.S. Door de toetreding van Frankrijk en Nederland werden ook Suriname en de Nederlandsche Antillen in de werkzaamheden dezer organisatie, thans Cariboan Commission geheeten, betrokken.

Internationale belangstelling kan ook minder gewenschte gevolgen hebben, wanneer de politiek er bij betrokken is, dat heeft onze Indische kwestie wel geleerd.

Wij hebben het tij tegen, nu allerwege de neiging schijnt te bestaan het „kolonialisme" te liquideeren en daarbij zoo gemakkelijk sommige zeer belangrijke factoren uit het oog verloren worden. Ter conferentie van dit jaar der Pan American Union te Bogotá werd wel even een klank vernomen, welke zou bewijzen dat onze aanwezigheid in de Westelijke hemisfeer niet algemeen op prijs gesteld en als een anachronisme beschouwd wordt in naburige ex-koloniën.

Laat dit artikel besloten worden met het uitspreken van den wensch, dat de bevolking daarginds standvastig zal blijven in haar verlangen om den band welke haar de afgeloopen vijftig jaren met Nederland onder Koningin Wilhelmina verbond, onder de nieuwe verhoudingen te bestendigen, welke thans in voorbereiding zijn.

Juni 1948.

WAT ER OVERBLEEF VAN HET KERKHOF EN DE SYNAGOGE VAN DE JODEN-SAVANNE IN SURINAME

met 10 afbeeldingen

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Op ongeveer tien uur roeiens van Paramaribo, — ruim vijftig kilometer in rechte lijn — lag indertijd een dorp, dat naar de aldaar wonende Joden, de Joden-Savanna geheeten was. Deze Joden, uit Portugal afkomstig, waren in verschillende groepen naar Suriname gekomen en hadden zich ten slotte allen op deze, aan de Suriname-rivier gelegen Savanne nedergezet. Hun dorp kwam hier tot grooten bloei, maar raakte spoedig in verval en werd ten slotte, na door brand te zijn geteisterd, verlaten. Wat er van overbleef waren de resten van de synagoge en de begraafplaats, zoodanig door de vegetatie overwoekerd dat nauwelijks meer iets van deze historische vestiging was waar te nemen.

Gedurende den tweeden wereldoorlog is deze Savanne het voorwerp van bijzondere zorg geweest van de Overheid, die de aanwezigheid van een aantal gedetineerde N.S.B.-ers uit Ned.-Indië heeft gebruikt om een onderzoek in te stellen naar de resten van deze nederzetting, in het bijzonder van de synagoge van 1685 en de begraafplaats, met haar talrijke grafzerken [1].

In de eerste helft der 17de eeuw waren reeds een aantal, waarschijnlijk uit Italië en Nederland afkomstige Portugeesche Joden in Suriname gevestigd. Zij woonden in Thorarica, in de nabijheid van plantage „Zandpunt", waar in het begin der 18de eeuw nog overblijfselen van een, tusschen 1661 en 1675 gebouwde synagoge en een begraafplaats te vinden waren [2]. Een tweede groep was met FRANCIS WIL-

[1]) Voor meer bijzonderheden raadplege men mijn boek: *„De kolonisatie van de Portugeesch Joodsche Natie in Suriname en de geschiedenis van de Joden Savanne"*, Amsterdam, 1927, 63 bladz. met 6 afb. buiten den tekst.

[2]) „De stichting van de Portugeesch-Joodsche gemeente en synagoge in Suriname" door mr. R. BIJLSMA, *W.I. Gids* jrg. 2, dl. 3, blz. 58, 1920.

LOUGHBY (1613–1666), gouverneur van Barbados, die in Maart 1656 uit zijn ambt werd ontzet, naar Suriname gekomen en versterkte de Joodsche bevolking in deze door hem gestichte volksplanting — naar hem ook Willoughbyland genoemd. Deze Joden vestigden zich op de Savanne bij de Cassipoera-kreek. Na de inbezitneming, in 1664, van Cayenne — destijds een Nederlandsche kolonie — door de Franschen, verhuisden een aantal Joden, onder leiding van DAVID NASSY, eveneens naar Suriname en vestigden zich op de Joden-Savanne, waarheen ook de andere Joodsche bevolkingsgroep verhuisde. Aldus werd dit dorp het centrum van de Portugeesch-Joodsche Natie — een plaats welke bekend was om zijn gezonde ligging — een uitverkoren plek.

WILLOUGHBY — door KAREL II opnieuw tot gouverneur van Barbados benoemd — werd met LAURENS HIDE, 2de zoon van Lord Clarendon, bij charter van 2 Juni 1663 met Suriname begiftigd. Aan de Joden schonken de Engelschen op 17 Aug. 1665 belangrijke privilegiën [1]), welke hun vergunning gaven tot vrije uitoefening van hun godsdienst en het bouwen van „places of worship and schools on ten ecres of land at Thorarica". Dat daarmede de divisie van dien naam bedoeld was blijkt uit een in 1671 gedrukte kaart van de rivieren Suriname en Commewijne [2]), volgens welke de Joodsche synagoge reeds destijds gelegen was bij de Surinamerivier, ten Noorden van de Cassipoera-kreek, dus ongeveer ter plaatse van de latere Joden-Savanne.

Bij de verovering van Suriname op 27 Febr. 1667, bevestigde de Zeeuwsche commandeur ABRAHAM CRIJNSSEN, in art. 3 van het verdrag [3]), niet alleen de door de Engelschen aan de Joden geschonken rechten, maar legde bovendien bij art. 4 vast dat „alle tegenswoordige inwoonders, van wat natie, die souden moogen wesen, sullen hebben

---

[1]) De privilegiën aan de Port. Joodsche Natie vergund, zijn samengevat in een Recueil M.S. 1746 in fo. Uitgangspunt daarvan is het Engelsche Charter van 17 Aug. 1665. Dit Ascamoth werd in 1748 herzien, nogmaals herzien bij brief van 22 Aug. 1754 door de Prinses Gouvernante. In 1787 werd een nieuw Ascamoth vastgesteld door de Junta en provisioneel goedgekeurd door den gouverneur-generaal, dat, hoewel geen bekrachtiging in Nederland gekregen hebbende, als reglement voor de gemeente is blijven gelden.

Het kerkreglement werd vastgesteld bij K.B. van 2 April 1825, Publicatie van 20 Juni (G.B. no. 3).

[2]) Inventaris verzameling kaarten in het Algemeen Rijksarchief, no. 1666.

[3]) Luidende: „Dat alle persoonen, wie die oock souden mogen wesen ende van wat natie, die oock soude mogen sijn, hetsij Engelschen, Joden, etc., die tegenwoordich met hare lijff en familie in Suriname woonen, de middelen, landen, goederen van wat aert of te specie die oock mogen wesen, deselve absolutelyck voor haer gereserveert houden ende geconfirmeert voor haer ende hare erffgenamen om die voor altijt te besitten, te genieten ende te erven sonder de minste tegenstellinge, molestatie ofte verhinderinge, enz."

ende genieten alle gelijke privilegien, als de Nederlanders, die met haar sullen cohabiteeren".

Eerst 18 jaren later kreeg, in 1685, de Joden-Savanne haar synagoge, Beracha Ve Salom (Zegen en Vrede) genoemd. SAMUEL NASSY schonk in 1682 aan de Portugeesch-Joodsche Natie grond voor den bouw, bij de inwijding nog 25 akkers er rondom heen, en in 1691 nogmaals 25 akkers. Ook gouverneur LIGTENBERGH liet zich niet onbetuigd en schonk in het laatstgenoemde jaar aan de Hebreeuwsche Natie 100 akkers land op de Savanne, bij grondbrief van 12 Sept., welk document als de eerste in Suriname verleende grondbrief wordt beschouwd [1]). Zoo nam dus het dorp snel in omvang en beteekenis toe. In 1665 hadden de daar wonende Joden zelfs hun eigen rechtspraak, nl. de rechtbank voor kleine civiele zaken, welke hun gelegenheid gaf kwesties tot een bedrag van 10.000 pond suiker te behandelen. Op 30 Nov. 1741 stelde het Hof van Politie dit bedrag aan 500 gulden gelijk [2]). De gedeputeerden van de Natie door wie deze rechtspraak werd uitgeoefend, de Senhores do Mahamad, bestuurden de kerkelijke gemeente.

Nabij de synagoge hadden de Joden hun begraafplaats aangelegd. Vele inwoners zijn daar te ruste gelegd, wier namen ons nog bekend in de ooren klinken; namen van vele thans nog in Suriname wonende families, maar ook van uitgestorven geslachten.

In een ,,Rede" van den oud-rabbijn der Port. Isr. Gemeente in Suriname, wijlen J. S. Roos, wordt van de Joden-Savanne het volgende gezegd [3]). ,,De eerste kolonisten waren hooge heeren, beschaafd en vermogend, voorzoover ze uit Brazilië waren overgekomen, gewezen Marranen, die de Inquisitie waren ontvlucht. De streek, waar zij zich, na eenige voorloopige pogingen elders in de kolonie, vestigden, naar hen de Joden-Savanne geheeten, met als centrum het Joodsche dorp, was wel geschikt hun zin voor onafhankelijke hoogheid te bevredigen. Deze door de natuur bevoorrechte plek, heuvelachtige schelprots aan de Boven-Suriname, met mooie beplanting, liefelijke valleien en het koele verfrisschende water van natuurlijke bronnen, was geheel vrij te hunner beschikking en daar hebben zij een reeks plantages aangelegd, meest suikerstaten, die zij uit eerbiedige herinnering aan het verre verleden Joodsche namen gaven. Zoo vinden wij achtereenvolgens: Rama, Gerar, Hebron, Moria, De ladder Jacobs, Nahamoe, en aan gene zijde der rivier: Goossen, Gilgal, Ber Seba, Succoth, Maganaim, Kajam en, als hoogstgelegene, Karmel. Hun vrijheid was onbeperkt. Behalve de Indianen, die van den oertijd de bewoners waren, waren zij de eerste bezetters van de kolonie, vóór de Engelschen, de Franschen, de Hollanders. Het geheel der rechten was te mooi om blijvend te zijn in een niet-geheel Joodsch

---

[1]) ,,Essai historique sur la colonie de Surinam...." Paramaribo, 1788, dl. 2, blz. 122; *Encyclopaedie van Ned. West-Indië*, blz. 337, onder ,,Grondpolitiek".

[2]) *Verslagen van 's Rijks oude Archieven*, 1919, bijlage 8.

[3]) Rede gehouden op 11 April 1937, in een bijeenkomst van het Genootschap der Joodsche Wetenschappen, *Nieuw Israëlietisch Weekblad*.

land, maar gedurende een eeuw bleef alles ongerept en voor een groot deel nog tot 1825, toen de privilegiën werden ingetrokken en vervangen door een koel kerkreglement, dat behalve algeheele vrijheid van religie, weinig van de vroegere glorie overliet. Om politieke redenen waren er velen voor den bloeitijd van de Joden-Savanne weggetrokken; in 1670 reeds 200 personen, in 1675 een aanmerkelijk getal, in 1677 wederom 10 families met hunne slaven, 322 hoofden. Het aanzien en de invloed dezer planters maakten hen in de kolonie, waar zij eenige malen zooveel in aantal waren als de Christenen, tot kleine vorsten. De Savanne was de geliefde residentie, later het Jerusalem hunner droomen".

De huizen waren gebouwd op een rechthoekig stuk land van 450 voet lang en 300 voet breed; er waren 4 dwarsstraten. Alle huizen hadden een tuintje, waarin de bewoners groenten kweekten. In het midden lag de synagoge, 90 voeten lang, 33 breed; zij was uit baksteen opgetrokken en stond op een cirkelvormig plein [1]).

Deze plaats werd voor zoo gezond gehouden, dat nog in het begin der 20ste eeuw het Gouvernement overwoog er een herstellingsoord voor ambtenaren te vestigen. Men haalde het heldere en overvloedige water uit de bron met ponten weg voor de schepen [2]).

De verdedigingslinie (Cordon) welke gouverneur Jean Nepveu in 1772 tot 1774 deed aanleggen in verband met het gevaar der weggeloopen negerslaven (marrons), grensde aan het dorp, welker bewoners met de deze linie bezettende militairen handel dreven en hen van versche groenten voorzagen.

Een blijvende vestiging is het Joodsche dorp niet beschoren geweest. Tal van bewoners trokken langzamerhand weg om zich in de hoofdplaats Paramaribo te vestigen, waar zij zich in den handel begaven of leefden van de opbrengst hunner plantages. De eenzaamheid en de afstand van de overige bevolkingsgroepen waren blijkbaar voor vele bewoners redenen om naar Paramaribo te verhuizen en alleen op feest- en hoogtijdagen nog naar hun oude dorp te komen, dat, vooral voor de ouderen, groote aantrekkingskracht bezat — waar zij nog uit eerbied voor hun voorouders, in den gewijden grond, hun dooden ter aarde bestelden. Op die kerkelijke feestdagen gaven de

---

[1]) Voor uitvoerige beschrijvingen van het dorp zij verwezen naar de „Essai historique", in 1791 in het Nederlandsch uitgegeven onder, den titel „Historische proeve over de Kolonie van Suriname, geschiedenis der Kolonie....", dl. 1, blz. 42 en de *Surinaamsche Almanak* 1833, blz. 287. Men zie ook de *Encyclopaedie van Ned. West-Indië*, blz. 393.

[2]) Over deze bron leze men wat de „Essai historique" er over vermeldt, en het stukje van J. Sack, „Geneeskrachtig bronwater van de Joden-Savanna", *Bulletin Inspectie van den Landbouw in West-Indië* *13*, 1908.

Alhoewel men bij het recente terreinonderzoek deze bron niet heeft kunnen terugvinden, trof men wel in een tweetal ravijntjes bronnen aan, waarvan het water door den gouvernementsscheikundige J. N. Heesterman is onderzocht. Dit water kon worden gekenmerkt als sterk zuur en arm aan opgeloste stoffen.

uit Paramaribo overgekomen Joden familie- en feestmaaltijden, waarbij een algemeene verbroedering rijk en arm aan denzelfden disch tezamen bracht [1]).

Bij den inval van CASSARD, in 1712, hielden de Franschen vreeselijk huis op de Savanne, maar de buitgemaakte kerksieraden werden voor hun vertrek toch teruggegeven.

Tal van gouverneurs werden op de Savanne gehuldigd; vooral worden vermeld de feesten en ceremoniën bij de ontvangst van gouverneur NEPVEU in 1770.

Den 12den October 1785 had het jubelfeest der onder VAN AERSSEN VAN SOMMELSDYCK in 1685 gebouwde synagoge plaats. Gouverneur WICHERS, de raden van politie en justitie en talrijke notabelen uit Paramaribo waren daarbij tegenwoordig, totaal ruim 1600 personen. Er waren tafels met ruim 300 schotels, fraaie versieringen en 1000 lampions. Er werd gegeten, gedronken, vele redevoeringen gehouden, Hebreeuwsche gebeden uitgesproken en dichtwerken voorgedragen, terwijl een luisterrijk bal het feest besloot. Feitelijk was het dorp toen reeds sterk vervallen, daar er nog slechts 22 gezinnen woonden die niet van de rijksten waren.

Na dit eeuwfeest naderde het einde rasch. In 1825 werd de Joodsche rechtbank opgeheven. Hiermede verdween het laatste restje luister van de Savanne, en ofschoon er nog in 1827 een vertimmering en verbetering van het kerkgebouw plaatsvond — er woonden toen nog slechts 8 families — spoedig luidde de doodsklok over het oude dorp.

Op 10 September 1832 brak er een brand uit die nog 5 huizen vernielde. Herstellingen bleven achterwege. De belangstelling voor het zoo goed als onbewoonde dorp bleek geheel verflauwd. De Savanne raakte in vergetelheid en werd nog slechts het doel voor excursies der stadsbevolking in den drogen tijd. Ook de begraafplaats raakte geheel in verval; de marmeren grafzerken met rijk beeldhouwwerk, wapens en inscripties, werden door den tropischen plantengroei aan het oog onttrokken en verzonken in den bodem, terwijl de synagoge tot een meer en meer afbrokkelende bouwval verviel.

Door de goede zorgen van den toenmaligen leeraar der gemeente, P. A. HILFMAN, waren bouwval en begraafplaats alreeds in 1906 in orde gebracht, de grafzerken opgedolven en zooveel mogelijk leesbaar gemaakt [2]). Tomben en opschriften van geschiedkundige waarde kwamen daarbij aan het licht, monumenten van den rijkdom, maar tevens van de weelde en de ijdelheid der vroegere bewoners. Maar de jaren snelden heen en door gemis aan onderhoud overwoekerde de natuur, wat met liefde en voorzorg was hersteld [3]).

---

[1]) Negers werden in grooten getale medegenomen en deze vierden met dansen en trommelen zóó feest, dat daartegen een plakaat (*Plakaat 1711*) werd uitgevaardigd.

[2]) P. A. HILFMAN, „Notes on the history of the Jews in Surinam", *Publications American Jewish Historical Society 18*, 1909.

[3]) In 1926 werd nog eenmaal getracht fondsen voor het herstel

Tijdens den tweeden wereldoorlog werden 139 N.S.B.-ers, die uit Nederlandsch-Indië veiligheidshalve waren weggevoerd, in Maart 1942, op de Joden-Savanne geinterneerd — tot midden 1946, toen zij naar Nederland werden overgebracht. De territoriale commandant van Suriname, kolonel der artillerie A. VAN OOSTEN trok zich het lot van het historische dorp aan en gaf toen de omstandigheden zulks mogelijk maakten, opdracht de ruïne van de synagoge, alsmede de begraafplaats van onkruid en struikgewas te zuiveren en te doen schoonmaken. Met veel ambitie en zorg — schrijft kol. VAN OOSTEN — hebben geïnterneerden dit werk verricht. De grond in en om de ruïne van de synagoge werd tot op een halve meter diepte omgespit en de aarde, voor onderzoek op eventueele aanwezigheid van voorwerpen, gezeefd. Slechts eenige flesschen, een aantal zwaar verroeste hengels en spijkers en een klein gedeelte van een lamp zijn te voorschijn gekomen. Deze voorwerpen zijn op het kantoor van den beheerder Interneeringsdienst bewaard. Ook vond men nog een koperen plaat, waarop in Hebreeuwsche letters stond: „Geschenk van .... de Meza".

Aangezien het terrein waarop de synagoge stond in den boezem van het domein is teruggenomen, zijn al de gevonden voorwerpen en alle op de Savanne staande gebouwen eigendom van het gouvernement geworden. Kolonel VAN OOSTEN heeft den gouverneur voorgesteld de op de begraafplaats gevonden voorwerpen òf aan de Portugeesch Israëlitische gemeente te schenken òf te bestemmen voor een museum te Paramaribo, waarvoor in 1946 oprichtingsplannen bestonden.

De blootlegging van het kerkhof was een groote verrassing, daar slechts weinigen hadden kunnen vermoeden dat dit zoo uitgestrekt was. Voordat de begraafplaats was schoongemaakt waren slechts enkele zerken zichtbaar. Het afzoeken van het terrein moest zeer zorgvuldig geschieden, daar de inrichting van het kerkhof niet systematisch genoemd mag worden — te oor-

---

van den bouwval en de begraafplaats in te zamelen. De hiervoor in het leven geroepen commissie bestond uit 19 personen, welke op blz. 7 van „De kolonisatie van de Portugeesch Joodsche Natie...." worden genoemd. Vloeiden in den beginne de bijdragen naar tevredenheid toe, weldra hielden zij geheel op. Met rente op rente kwam er een som van ƒ 1200,— bijeen welke zich thans nog onder mijn hoede bevindt. De opperrabbijn van de Port. Isr. Gemeente te 's-Gravenhage, S. RODRIGUES PEREIRA — de eenige die met mijzelf van deze groote commissie overbleef — heeft zich van de juiste boekingen van het fonds overtuigd.

deelen naar de plattegrond welke door een der geinterneerden, SPREY, werd gemaakt. Enkele graven bleken met ongeveer vijftig centimeter aarde te zijn bedekt. De opschriften der zerken werden voor zoover deze nog te lezen waren, alle opgeteekend. De vorige voorganger van de Port. Isr. gemeente, de heer A. LOPEZ CARDOZO, die met den heer PH. A. SAMSON, praktizijn, de synagoge en het kerkhof bezocht, sprak eenige gebeden uit.

Volgens degenen die de overblijfselen van het kerkhof, zoowel destijds als nu hebben bezocht, moet het schoonmaken ervan dit keer meer deskundig zijn verricht, hetgeen ongetwijfeld aan de belangstelling van de geïnterneerde N.S.B.-ers te danken is. Dit laatste klinkt eenigszins paradoxaal, schrijft kol. VAN OOSTEN.

Tenzij voor een geregeld onderhoud van de Savanne kan worden zorg gedragen bestaat er kans dat de ruïne van de synagoge en het kerkhof weer spoedig onder onkruid en struikgewas zullen verdwijnen. De groote afstand van Paramaribo zal voor een goed toezicht wel eenig bezwaar blijven, zoodat het aanbeveling verdient iemand ter plaatse te vinden, die met het voortdurend toezicht kan worden belast, waarbij dan met een enkele contrôle van de stad uit zou kunnen worden volstaan [1]).

Van de 436 grafzerken, welke zijn blootgelegd, heeft men slechts op 59 de opschriften kunnen ontcijferen (57 nummers, daar 4 zerken die naast elkaar zijn gelegen, 2 nummers dragen). Van die 57 nummers zijn er 10 in het Nederlandsch en 47 in het Portugeesch en Spaansch. Slechts op een dezer wordt de geboorteplaats vermeld, nl. die van ABRAHAM MENDES, Livorno.

Volledigheidshalve zijn alle 69 ontcijferde opschriften hierbij opgenomen, mèt hun vertaling in het Nederlandsch. 6 zijn van in de 17de eeuw geboren Portugeezen, 28 van personen uit de 18de eeuw, 5 uit de 19de eeuw; van 20 der begravenen is geen geboortejaar vermeld. Wat hun ouderdom aangaat vinden wij 1 persoon van 90 jaar, 4 personen van 80–90 jaar en 6 van 70–80 jaar; vijf waren jonger dan 1 jaar.

Moge het Gouvernement spoedig maatregelen beramen [2]) welke zullen voorkomen dat de historische resten van de Joden-Savanne weer door de weelderige plantengroei wordt overwoekerd en aan het menschelijk oog onttrokken.

---

[1]) Voor het houden van toezicht beveelt kol. VAN OOSTEN den heer CHELTIUS aan, een op Gelderland wonende r.k. onderwijzer.

[2]) Het onder mij berustend fonds is daarvoor ter beschikking.

Fig. 1-2 Ruïne van de Synagoge op de Joden-Savanne nadat zij door de geïnterneerden was schoongemaakt. Fig. 1: Naar het Noord-Oosten, gezien. Fig. 2: Gezien naar het Oosten. (Foto's van dr D. C. Geijskes; Febr. 1946.)

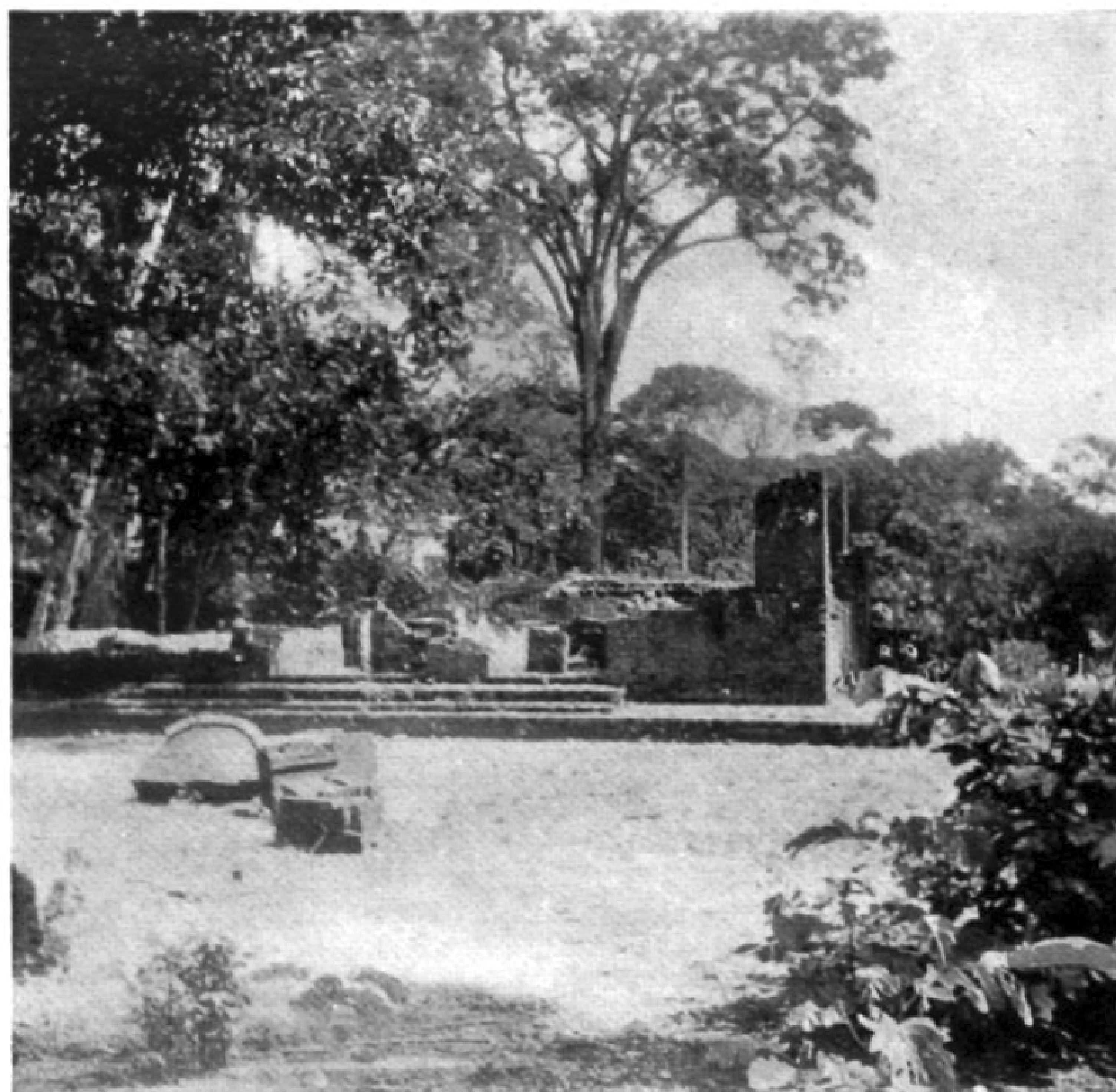

Fig. 3-4 Ruïne van de Synagoge op de Joden-Savanne nadat zij door de geïnterneerden was schoongemaakt. Fig. 3: Naar het Zuid-Oosten gezien. Fig. 4. Het inwendige. (Foto's van dr D. C. Geijskes; Febr. 1946.)

Fig. 5-8 Het Kerkhof op de Joden-Savanne nadat het door de geïnterneerden was schoongemaakt. Fig. 8: Grafsteen no 317, zie fig. 9. (Foto's van dr D. C. Geijskes; Febr. 1946.)

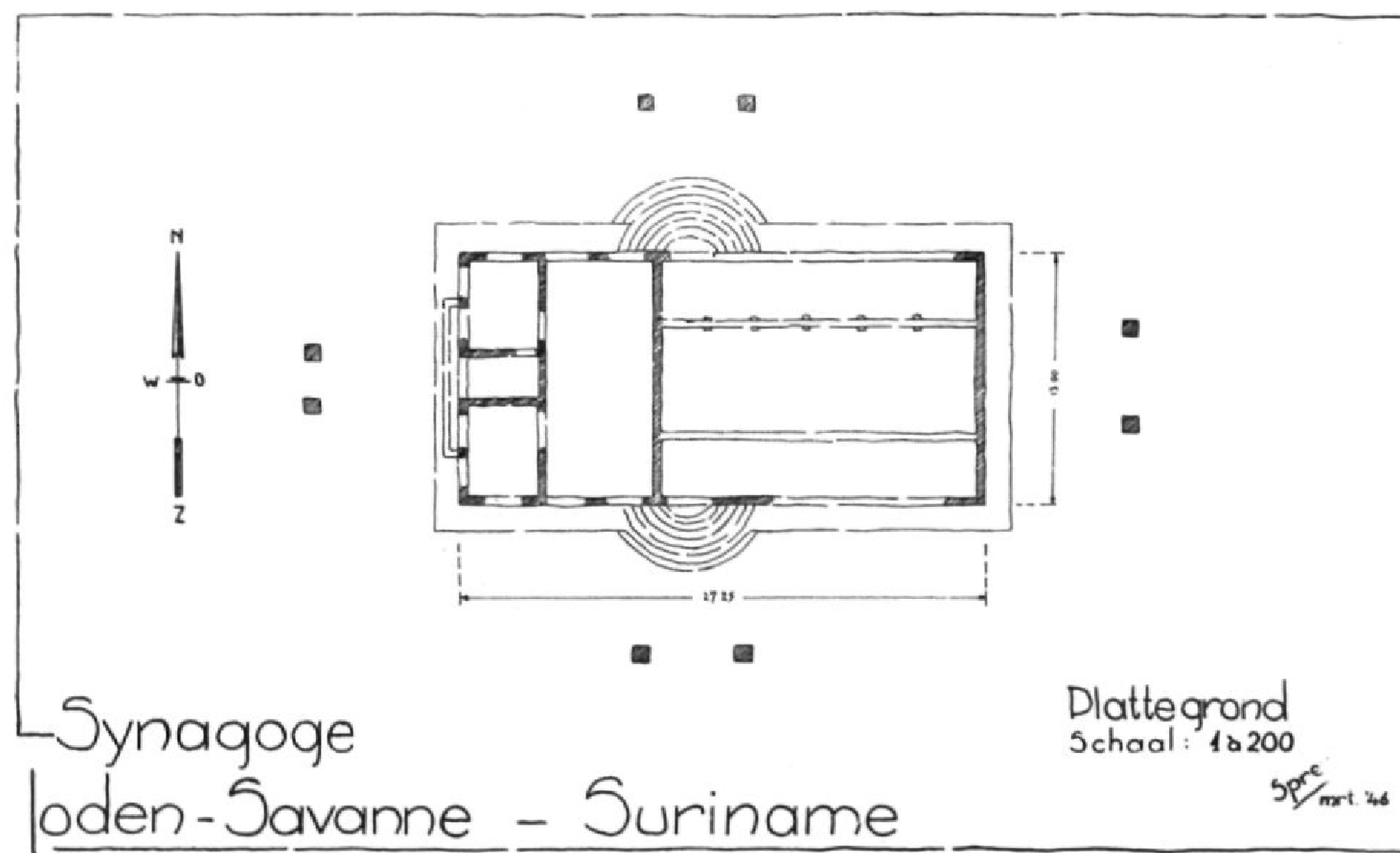

Fig. 10 Plattegrond van de ruïne van de Synagoge op de Joden-Savanne ; resultaat van het graafwerk van geïnterneerden in oorlogstijd. (Geteekend door den heer Sprey.)

GRAFSCHRIFTEN

1. Sa. / Do Bem Aventurado / Mos. de Saml. De Meza / Faleceo Em Primo Tebet / 5550 Corr.de a 18 Dezembro / 1789. Da Idade De 49 / Annos 2 Mezes 17 Dias / S.A.G.D.G.

2. Sa. / Do Ajinho Rephael / Del Castilho Filho / de Mos. Robles de / Medina, Faleceo Em / 12 Sebath 5540, Que / Corresponde Com / 19 Janeiro 1780 / Da Idade De 3 Annos / 6 Mezes & 20 Dias / S.A.G.D.G.

6. Sa. / Do Anjo / Mirjam Rahel Filha / de David Bueno de Mesquita / Fo Em / 28 Tisry 5567 / Corr.de a / 10 Octobro 1806 / Da Idade / 9 Mezes & 2 Dias.

9. Jacob Haim / Robles de Medina / overleden / den 10e Februari 1832 / in den Ouderdom / van 64 jaren / en 19 dagen.

16. Jacob / de Miranda / Geboren den / 8 Augustus 1789 / en overleden den / 30 Juny 1849.

17. Sa. / Do Anciao / Ishak de / David Baruh Louzada / Fo. Em / 9 Yiar 5559 / Corr.de a / 14 Mayo 1799 / Da Idade De / 78 Annos.

18. Sa. / Da Bem Aventurada / Roza Hana Q. Foy Mulher / d'Is. de Dd. Baruch Louzada / Faleceo em Pro. Tamuz 5533 / Q. Corresponde / a 22 Iunio 1773 / Da Idade de Circa 49 Annos. / S.A.G. D.G. / Capullos, Mitig. ad / La Triste Ansia / La Rosa que aquy Iaze / Sepultada No Lloreys / Infeliz Ny Malograda / Sus Virtudes Le Dieron / Tal Flagancia Que / Alcanso Con los Iustos / Fipa Estancia.

19. Hazan Lousada. / H orma sua asta sentem seus amigos en geral / A suade vocaõ septencia no Kahal / Z elava para a Ds. contentar / A seus irmaos todos agradar / N o par ais em recompença pois rade descançar / L.... / O vor cumprido mereceu / U.... / S ecum a humilda de Q rendeu, / A sua felis morte a todos encantou / D ogeo subitamente lho alcancao / A pesar das penas que passou.

20. Sa. / Do Anjo / Rahel Fa. do / Hazan D. B. Louzada / Fo Em / 26 Adar Seny 5546 / Da Idade De / 4 Mezes / & 26 Dias / S.A.G.D.G.

Sa. / Do Anjo / Mos. Fo. do / Hazan D. B. Louzada / Fo Em / 28 Yiar 5545 / Da Idade De / 22 Mezes / & 20 dias / S.A.G.D.G.

26. Sa. / Do Anjio / Ishak Uz.l. / D. Avilar / Filho de Jab.l. / Gabay Fonseca / Junior Faleceu / a 22 Yiar 5549 / Da Idade 3 Mez.s. / & 6 Dias.

35. Sa. / Da Matrona Senhora / Reina Cahanet, Va do / Eminente Sr. H. H. Meir / A. Cohen, / que Faleceo em / 16 Nissan 5561 / corr.de a / 30 Marco 1801, / da idade de / 90 Annos / S.A.G.D.G.

40. S. B. Louzada / Geb.: 9 Januari 1792 / Overl.: 5 Augustus 1873.

41. Sa. / Do Bem Aventurado / Mos. Rephl. Blanes / Felesco em / 18 Sivan 5575 / Corr.de a / 26 Yunio 1815 / Da Idade De / 68 Aos. / 3 Mes. & 7 Dias.

42. Sa. / Da Ingurtada / Charitativa & Malograda / Jeudith Mulier / que Foy de / Abraham Haim Arias / que Faleceu / da Idade de / 28 Anno 8 Meze / & Foy em / 18 Tebeth 5524 / Que Corresponde A / 21 Dezembro 1763 / S.A.G.D.E.G.

48. Sa. / Que Preparo / Em Sua Vida / Jahacob / H. H. Cotino / Fo Em / 4de. Ab. do 5548 Ao. / Que Corresponde a / 14 Dezembro do Ao 1788.

53. Sa. / Do Incurtado Mangebo / Joseph Arias Carvalho / Fo Em / 7 Adar 5545 / que corresp.de / 17 Feb.ro 1785 / de Ydade de 19 Aos. & 10 Mezes / S.A.G.D.G.

59. Sa. / Do Bem Aventurado / E Virtuozo De / Abraham Mendes / Vais Nacido En / Liorneno / Anno De 5458 / Que Corresponde A / Anno 1697 / E Apreparou / Em Sua Vida / Da Ydade / De 64 Annos / E Fo Em / 1 Mayo.

61. Sa. / Do Anciano / Ishak E. Abraham / De Aguilar / Fo Em / 5 Kisleu 5522 / Que Corresponde A / 29 Novembro 1762.

64. Sa. / Do Bem Aventurado / Mosseh Hisq.n Naar / Que Fo Em / 31 Nissan 5545 / Que Corresponde A / 2 Abril Ao 1785.

70. Sa. / Do Anciao / H. Naar Mora / Que Faleceo Em / 11 Elul 5576 / Corresponde a / 13 Setembro 1816 / da Idade de / 73 Aos / 2 Ms. & 19 Dias / S.A.G.D.G.

Sa. / Da Matrona / Sarah m. d. / H. Naar Mora / Que Faleceo Em / 8 Hisvan 5560 / Corresponde a / 6 Novembo 1800 / da Idade de / 49 Aos. / 1 Ms. & 21 Dias / S.A.G.D.G.

82. Hier rust / Mevrouw / Rachel Jessurun / eerder Wed.e / Jacob Nunes Mergado / laatst Weduwe / M. H. Nahar / Geb.n den 13en Mei 1762 / Overleden den 24en Januari / 1843.

83. Aqui Des / canciam / Moyses Hisqo Nahar / que nasceo / em 9 de Hesvan 5524 / E Falleceo / em 4 de Ab. 5587 / ou / 28 Julho 1827 / viveo / 63 Annos 8 Mezes & 24 Dias / S.A.G.D.G.

88. Do Anjo / Abigail / Filha de Jos. de / Saml. Ha. / de la Parra / Faleceo a / 28 Hisvan 5570 / Corr.de a / 3 Novemro 1809 / da Idade de / 5 Mezes & / 24 Dias.

102. Sa. / Do Bem Aventurado / Sabio & Venerado / Senhor Mord: / Ms Quiros que Serviu / de Hazan Neste: K: K: de / Beracha Ve Salom 54 AS. & / Com Gloria & Boa Fama / Falecou / da Idade de / 84 AS. / em 9 Sivan 5537 / que corres.p. a / 14 Junio 1777.

103. Sa. / Do Anjo de / Mordehai / Fo de / Mendes Quiros / Fo Em / 16 Hesvan 5530 / que corresponde a / 16 Novembro 1769 / S.A.G.D.E.G. / Mordehay sacou por sorte / Este tryste mauseolo / & rompeu com sua morte / do Mordehai o consolo.

108. Sepultura / de Joseph de la Parra / Falecido en 19 Sivan 5587 que corresponde / con 23 de Junio 1818 de la Edad de 32 Annos / 7 Mezes & 12 Dias dexando en lagrimas un / Padre Viejo de quien seu fue Unico y / una Esposa con tres Niños.

Lleno de bienes y de mi Hijo amado / Me creia feliz quando la muerte / Por un golpe fatal mudo mi suerte / Dejandom de mi todo privado.

Ay, mi Hijo, si tu padre desolado / Puede aun vivir despues de perderte / Es solo para merecer de verte / Onde estas en el cielo colocado?

Assi tomaré mi mal con paciencia / Mostraré quanto se puede sufrir / Tranquilo cargando mi triste existencia / Que Dijome Joseph Padre viva!! / Ay, Hijo amado senti mi sentencia / Es llorar suspirar asta murir.

119. Sa. / Do virtuozo incurtado / Biniamin Filho de Is. / Henriq.z. de Granada que / Faleceu No Dia de Sabat / Em 27 Abril 1771, / Da Idade De 27 Aos, 1 Mes. & 27 Dias.

Goza piedra dura / Un Cuertio Elado / Que no importa / Tenga lo

del Suelo / Sy La Parte Principal / Que E. del Cielo / Subiose Ya Agozar / Su Dulce Estada / Este que de virtud / Fue Tan Colmado / A los Bibientes da / Un Gran Consuelo / Pues quien Bive Con Dios / Siempre En La Mente, / Clara Gloria Rendia / Y Eternamente.

120. Sa. / Da Incurtada / Abigail / Mulher, que foy de / Samuel Henriquez de Granada / que Faleceo em / 9 Dezembro 1770 / Da idade De / 27 A^{os}. 10 M^{s} & 6 Dias / de 6 Semana & 4 Dias de Gazada S.A.G.D.G.

143. Do Digno & Valerozo / Sr. David Jessurun Lobo / Em Sua Vida Regente / Da Santa Congrega / B. V. S. & Capitao da Divizao / Judaica Portugeza / em Surinam / Faleceu em 6 Sivan 5576 / Sendo premeyro Dia da / Festa de Sebuhoth / Corr^{de} a 2 Junho 1816 / Da Idade De / 58 Annos & 6 Mezes

146. Gracia / van Emden / geboren / de la Parra / Geboren den 9 December 1804 / Getrouwd den 2 July 1826 / Overleden den 8 Augustus 1827 / Dit marmer dekt de braafste vrouw / Om oudermin en huwelijkstrouw / Om moederliefde voor haar kind / En minzaamheid, van elk bemind. / Zij droogde veler tranen af / Maar stromen vloeien op haar graf / God riep zoo vroeg haar hemelwaard / Wijl zij reeds Engel was op aard.

149. Solomon / de la Parra / Geboren: / 12 April 1778 / Overleden / 2 Mei 1855.

150. Hier ligt begraven / Mordechai / de la Parra / Geboren / den 20 January 1809 / Overleden / den 2 October 1841.

165. Wed.^{e} / Josua de la Parra / geb: Fernandes / Geboren 12 Augustus 1763 / en / Overleden 31 Mei 1851.

166. Sa. / Do Ingurtado / Joven Sel Filho de Jeos. / de la Parra/ Faleceu em 4 Tamuz 5563 / Corr^{de} a 24 Julho 1803 / Da Idade De 19 Annos / 4 Mezes & 5 Dias / Debaixo Desta Loxa Fria, / Descansa hum que Discreto Seria / Ante Todos Resplandesia / A Seus Paes Daba Alegria / O Seu Gualardao Pretendia / Gozar de D^{s} Sua Companhia, / Poys Sua Ley Obedecia, / No Coraçao Seu Iello Ardia.

167. Hier rust / het stoffelijk overschot / van den WelEdelen Heer / Jozua de la Parra, / geboren te Suriname / op de Joden Savannah / op den 5. July 1758, / en aldaar overleden / op den 22 November 1832 / ten 1 ure 's middags / in den ouderdom / van 74 jaren, 4 maanden / en 17 dagen.

168. Sa. / Do Bem Aventurado / Ishak de la Parra / Faleceo em 5 Yiar 5571 / corresponde / a 29 Abril 1811 / da Idade de 73 Annos / 4 Mezes & 11 Dias. / Tumba triste inanimado / De las lagrimas del pobre, / Tan amenudo Regada, / Cubre los restos de un hombre, / Superior por sus Acciones, / Esclavo de su Conciencia / Y amo de sus pasiones / Fue el sombulo de prudencia, / Assy Cierto su Virtud / Podiendo la beatitud / Fue su momento de morir / Tranquil como quien va a dormir. / S.A.G.D.E.G.

174. Wed.^{e} S. H. de la Parra / geb.: Samson / Overleden 21 Augustus 1858.

191. Sa. / Da Malograda / Abigail Fa. de / Rephail Del Castilho / Faleseu em / 24 Adar Rison A^{o} 5518 que / Corresponde a 4 Marco 1758 / Da Ydade de / 7 Annos / y Meyo.

194. Sa. / Da Malograda y Incurtada / Ester / que Foy Mulher de /

Mosseh de Ab.m. de Britto / Faleceo em / 7 Janeiro Aº 1774 / que corresponde a / 21 Tebeth do Anno 5504 / S.A.G.D.G.

195. Abraham / de Matos / Faleceo em / 26 Febreyro 1747 / S.A.G.D.G.

213. Sa. / Do Anginho / David Haim / Filho de Ab.m / Dovale / que Faleceu em / 17 Agosto de 1740 / S.A.G.D.G.

225. Sa. / Do Bem Aventurado / de / Samuel Coen Delmonte / que Fo em / 17 Yiar 5501 / que Corresponde A / 3 de Mayo 1741

284. David Rephael / Robles de Medina / Fo Em / 15 Agosto Anno 1747 / S.A.G.D.G.

307. Sa. / Do Bem Aventurado / E Honrado Varao Abraham / Rephael Arias Insigne / Na Virtude Fervorozo / Procurador Do Bem De / Seu. Proximo O. Depois De / Haver Asistido 70 Annos / Neste Mundo Foy Chamado / De Seu. Criador Para A / Eterna Gloria Em 6 de / Nissan Aº 5487 Q. Cor- / responde A 28 Marco de / 1727.

317. Sepultura / Dela Muy Virtuoza Honesta / y Incurtada Sra Rachel / Muger de Josseph de Meza / La quad Feleceo a los 25 Anos / de su Edad y fue Sepultada / El primer Dia de Pascua / de Coabanas del Anno de la / Creacion 5494 que Corresponde / a 24 de Septembro del Aº / 1733.

312. Sa. / Do Bem Aventurado / Varao Abm Nunes / Fo em 22 O.bro. 1742 / Que Corresponde A / Po. de Hesvan Aº 5503 / S.A.G.D.G.

313. Sa. / Da Bem Aventurada / Sarah Mulher que / Foy de / David Lopes Crispo / Faleseu em / 8 Dezembro 1742 / que Corresponde a / 11 Kisleu 5503 / S.A.G.D.G.

319. Sa. / Do Bem Aventurado / E Incurtado / David / de Joseph Senior Coronel / Fo Em / 2 Tebet Aº 5500 / Sua Alma Goze Da Gloria.

335. Sa. / Do Anjinho / David Fo / de / Binj.n Jess.n Lobo / Fu Em / 6 Nissan 5565 / Corrde a / 5 Abril 1805 / Da Idade De / 3 Anno & 6 Mezes.

353. Sa. / Do Anjo / Binjamin Filho de / Joseph Gabay / Faro Faleceu / No segundo Dia / de Ros. Asana / sendo 2e Tisry / que Corresponde a / 6 Setembro 1747.

356. Sa. / De Abigail / Fa de / Josef Gomez g're / colleu Deus em / 8 Yiar de 5485.

378. Sa. / Da Bem Aventurada / de Ester / Mulher que foy de / Semuel Carillo / que faleseo em / 14 de Ab. 5456.

398. Sa. / Do Bem Aventurado / Yeosuah Sarfati Pina / Fo. a / 10 Adar Aº 5463 / Sua Alma Goze Da Gloria.

400. Sa. / De Sarah Aryas Filla / de / Yoseph Baruh Caruallo / que Faleseo em / 4e Hesuan Anno 5457 / Sua Alma Gose Da Gloria.

405. Sa. / Da Bem Aventurada / Rahel Mulher / que Foy do / H. H. Yshak Arias / Faleseo em / 4de Hesvan 5489 / que corresponde a / 7 Octubro de 1728 / Sua Alma Goze Da Gloria.

420. Sa. / Da Incurtada / E Virtuosa / Sarah / Mulher que foy de / Mosem Dè Ab.m. / Gabay Yzidro / Fo Em / 11 de Yiar 5490 / que corresponde / 28 Abril de 1730.

427. Sa. / Da Bem Aventurada / Da / Sra Minha Maim / Branca Mesiah / Que Faleseu Em / 27 de Nissan / do Aº. 5453 / Sua Alma Goze Da Gloria.

Vertalingen van de opschriften uit het Spaansch en het Portugeesch. (Enkele vermoedelijke overschrijffouten zijn in de vertalingen verbeterd; het eerst gegeven jaartal werd hierbij steeds als juist aangenomen.)

1. Graf van den gelukzaligen Mozes de Samuel de Meza; overleden den eersten Tebet 5550, overeenk. met 18 Dec. 1789, op den leeftijd van 49 jaren, 2 maanden en 17 dagen. Zijn ziel ruste in vrede.

2. Graf van het kindje Rafaël del Castilho, zoontje van Mozes Robles de Medina: overleden den 12den Sabbath 5540, wat overeenkomt met 19 Jan. 1780, op den leeftijd van 3 jaren, 6 maanden en 20 dagen. Zijn ziel ruste in vrede.

6. Graf van het kindje Mirjam Rachel, dochtertje van David Bueno de Mesquita; overl. den 28sten Tisry 5567, overeenk. met 10 Oct. 1806, op den leeftijd van 9 maanden en 2 dagen.

17. Graf van den grijsaard Izak de David Baruch Louzada; overl. den 9den Yiar 5559, overeenk. met 14 Mei 1799, op den leeftijd van 78 jaar.

18. Graf van de gelukzalige Roza Hana, die echtgenoote was van Izak de David Baruch Louzada; overleden den 1sten Tamuz 5533, wat overeenkomt met 22 Juni 1773, op den leeftijd van circa 49 jaar. Haar ziel ruste in vrede. — Rozenknoppen, verzacht de droeve smart. De roos die hier begraven ligt, beween haar niet als ongelukkig of rampzalig. Haar deugden schonken haar ziel zulk een goede reputatie (= geur, in verband met het beeld van rozen), dat zij met de vromen het vaste verblijf bereikte.

19. Hazan Louzada. *H* Tot het laatste voelden zijn vrienden algemeen *A* zijn devotie die zeer groot was. *Z* Hij ijverde om God te *A* behagen; zijn broeders allen aangenaam te zijn *N* en voor niets anders; om als belooning gerust te kunnen sterven. *L* .... *O* Hij verdiende volkomen *U* .... *S* .... *A* Zijn gelukkige dood verrukte allen. *D* Zonder smart bereikte hij spoedig den hemel, *A* niettegenstaande de pijnen die hij doorstond.

20. Graf van het kindje Rachel, dochtertje van Hazan D. B. Louzada; overl. den 26sten Adar II 5546 (= 1786), op den leeftijd van 4 maanden en 26 dagen. Haar ziel ruste in vrede.

Graf van het kindje Mozes, zoontje van Hazan D. B. Louzada; overl. den 28sten Yiar 5545 (= 1785), op den leeftijd van 22 maanden en 20 dagen. Zijn ziel ruste in vrede.

26. Graf van het kindje Izak Uz.l. d'Avilar, zoontje van Jab.l. Gabay Fonseca junior; overleden den 22sten Yiar 5549 (= 1789), op den leeftijd van 3 maanden en 6 dagen.

35. Graf van de bejaarde mevrouw Reina Cahanet, weduwe van den weledelen heer H. H. Meir A. Cohen, die overleed den 16den Nissan 5561, overeenk. met 30 Maart 1801, op den leeftijd van 90 jaar. Haar ziel ruste in vrede.

41. Graf van den gelukzaligen Mozes Rafaël Blanes; overleden den 18den Sivan 5575, overeenk. met 26 Juni 1815, op den leeftijd van 68 jaren, 3 maanden en 7 dagen.

42. Graf van de edele, weldadige en ongelukkige Judith Mulier, die echtgenoote was van Abraham Haim Arias, die overleed op den

leeftijd van 28 jaren en 8 maanden, den 18den Tebeth 5524, wat overeenkomt met 21 Dec. 1763. Haar ziel ruste in vrede.

48. Graf dat bij zijn leven bereidde Jacob H. H. Cotino; overl. den 4den Ab. 5548, wat overeenkomt met 14 Dec. 1788 (= 1787!).

53. Graf van den edelen jongeling Josef Arias Carvalho; overl. den 7den Adar 5545, wat overeenkomt met 17 Febr. 1785, op den leeftijd van 19 jaren en 10 maanden. Zijn ziel ruste in vrede.

59. Graf van den gelukzaligen en deugdzamen De Abraham Mendes Vais, geboren te Livorno in het jaar 5458, wat overeenkomt met het jaar 1697. En hij bereidde dit graf bij zijn leven op 64 jarigen leeftijd en overleed op 1 Mei.

61. Graf van den ouden Izak E. Abraham de Aguilar; overl. den 5den Kislev 5522, wat overeenkomt met 29 Nov. 1762 (= 1761!).

64. Graf van den gelukzaligen Mozes Hisq.ⁿ Naar, die overleed den 31sten Nissan 5545, wat overeenkomt met 2 April 1785.

70. Graf van den ouden H. Naar Mora, die overleed den 11den Elul 5576, overeenkomende met 13 Sept. 1816, op den leeftijd van 73 jaren, 2 maanden en 19 dagen. Zijn ziel ruste in vrede.

Graf van de bejaarde Sara, vrouw van H. Naar Mora, die overleed den 8sten Hisvan 5560, overeenkomende met 6 Nov. 1800 (= 1799!), op den leeftijd van 49 jaren, 1 maand en 21 dagen. Haar ziel ruste in vrede.

83. Hier rust Mozes Hisquiao Nahar, die werd geboren den 9den Hesvan 5524, en overleed den 4den Ab. 5587 of 28 Juli 1827; hij leefde 63 jaren, 8 maanden en 24 dagen. Zijn ziel ruste in vrede.

88. Van het kindje Abigail, dochtertje van Jos. de Samuel Hª. de la Parra; overleden op 28 Hisvan 5570, overeenk. met 3 Nov. 1809, op den leeftijd van 5 maanden en 24 dagen.

102. Graf van den gelukzaligen, wijzen en geëerden Senhor Mordechai Mozes Quiros, die dienst deed als gazan in de Gemeente Beracha Ve Salom, 54 jaar en die met roem en edele faam stierf op den leeftijd van 84 jaar op 9 Sivan 5537, wat overeenkomt met 14 Juni 1777.

103. Graf van het kindje van Mordechai, zoontje van Mendes Quiros; overleden den 16den Hesvan 5530, wat overeenkomt met 16 Nov. 1769. Zijn ziel ruste in vrede. — Mordechai viel dit droef grafmonument ten deel en verbrak met zijn dood de vreugde van Mordechai.

108. Graf van Josef de la Parra, overleden op 19 Sivan 5587, wat overeenkomt met 23 Juni 1818 (= 1827!), op den leeftijd van 32 jaren, 7 maanden en 12 dagen, een ouden vader, wiens eenig zoon hij was en een echtgenoote met drie kinderen in tranen achterlatende. — Vol aardsch bezit en door zijn zoon bemind waande ik mij gelukkig, toen de dood met een noodlottige slag mijn geluk veranderde, mij van alles beroofd achterlatende. — Ach mijn zoon, indien je troostelooze vader nog kan leven na jou verloren te hebben, is dit alleen om te verdienen te zien, waar gij in den hemel zijt opgenomen. — Aldus zal ik mijn leed met geduld dragen; zal ik toonen hoeveel men kan doorstaan en rustig mijn droef bestaan aanvaarden; want Josef zeide mij „Vader leef!". Ach dierbare zoon, ik gevoel dat mijn vonnis is te weenen en te zuchten tot mijn dood.

119. Graf van den deugdzamen en edelen Benjamin, zoon van Is. Henriquez de Granada, die overleed op den Sabbathdag, den 27sten April 1771, op den leeftijd van 27 jaren, 1 maand en 27 dagen. — Geniet, o harde steen, een ijskoud lichaam. Want het is van geen belang dat de aarde dat heeft, wanneer het voornaamste deel dat aan den hemel toebehoort reeds opsteeg om te genieten van zijn zoeten toestand. Deze, die met deugd zoo overladen was, geeft aan den levenden een groote troost. Immers wie leeft met God bracht altijd in den geest, voor eeuwig, heerlijke roem.

120. Graf van de edele Abigail, die echtgenoote was van Samuel Henriquez de Granada, die overleed den 9den Dec. 1770, op den leeftijd van 27 jaren, 10 maanden en 6 dagen, na 6 weken en 4 dagen gehuwd te zijn geweest. Haar ziel ruste in vrede.

143. Van den waardigen en deugdzamen heer David Jessurun Lobo; bij zijn leven bestuurder van de heilige gemeente Beracha Ve Salom en kapitein van de Joodsch-Portugeesche divisie in Suriname. Overleden op den 6den Sivan 5576, zijnde de eerste dag van Pinksteren, overeenk. met 2 Juni 1816, op den leeftijd van 58 jaren en 6 maanden.

166. Graf van den edelen jongeling Salomo, zoon van Jeosva de la Parra; overleden den 4den Tamuz 5563, overeenk. met 24 Juli 1803, op den leeftijd van 19 jaren, 4 maanden en 5 dagen. — Onder deze koude steen rust iemand die bescheiden was, boven allen uitblonk en aan zijn ouders vreugde schonk. Als belooning wilde hij genieten van God's gezelschap. Want daar hij zijn wet gehoorzaamde, verlangde er geen hart zoo vurig als het zijne.

168. Graf van den gelukzaligen Izak de la Parra; overleden den 5den Yiar 5571, overeenkomende met 29 April 1811, op den leeftijd van 73 jaren, 4 maanden en 11 dagen. — Somber, levenloos graf, door de tranen van den arme zoo vaak besproeid, bedek het overschot van een mensch, verheven door zijn daden, slaaf van zijn geweten en meester van zijn hartstochten. Hij was het toonbeeld van verstand. Zoo zeker als zijn deugd de zaligheid verwierf, zoo rustig was het oogenblik van zijn sterven, als van iemand die slapen gaat. Zijn ziel ruste in vrede.

191. Graf van de ongelukkige Abigail, dochter van Rafaël del Castilho; overleden den 24sten Adar 5518, wat overeenkomt met 4 Maart 1758, op den leeftijd van 7 en een half jaar.

194. Graf van de ongelukkige en edele Ester, die echtgenoote was van Mozes de Abraham de Britto; overleden den 7den Jan. 1774, wat overeenkomt met 21 Tebeth 5504 (= 5534!). Haar ziel ruste in vrede.

195. Abraham de Matos; overleden den 26sten Febr. 1747. Zijn ziel ruste in vrede.

213. Graf van het kindje David Haim, zoon van Abraham Dovale, die overleed op 17 Aug. 1740. Zijn ziel ruste in vrede.

225. Graf van den gelukzaligen Samuel Coen Delmonte, die overleed den 17den Yiar 5501, wat overeenkomt met den derden Mei 1741.

284. David Rafaël Robles de Medina, gestorven den 15den Aug. 1747. Zijn ziel ruste in vrede.

307. Graf van den gelukzaligen en geëerden heer Abraham Rafaël Arias, uitblinkend door zijn deugd, vurig verzorger van het welzijn zijns naasten. Na 70 jaar in deze wereld te hebben vertoefd, werd hij door zijn schepper geroepen tot eeuwige roem op den 6den Nissan 5487, wat overeenkomt met 28 Maart 1727.

312. Graf van den gelukzaligen Varao Abraham Nunes; overl. den 22sten Oct. 1742, wat overeenkomt met den eersten Hesvan 5503. Zijn ziel ruste in vrede.

313. Graf van de gelukzalige Sara, die vrouw was van David Lopes Crispo; overleden den 8sten Dec. 1742, wat overeenkomt met 11 Kisleu 5503. Haar ziel ruste in vrede.

319. Graf van den gelukzaligen en edelen David de Josef Senior Coronel; overl. den 2den Tebet 5500 (= 1739). Zijn ziel ruste in vrede.

335. Graf van het kindje David, zoon van Benjamin Jessurun Lobo; overl. den 6den Nissan 5565, overeenk. met 5 April 1805, in den leeftijd van 3 jaren en 6 maanden.

353. Graf van het kindje Benjamin, zoon van Josef Gabay Faro; overleden op den tweeden dag van Rosj. Hasjana (= nieuwjaar), zijnde den 2den Tisry, wat overeenkomt met 6 (= 16!) Sept. 1747.

356. Graf van Abigail, dochter van Josef Gomez, die God tot zich nam op den 8sten Yiar 5485 (= 1725).

378. Graf van de gelukzalige Ester, die echtgenoote was van Samuel Carillo, die overleed den 14den Ab. 5456 (= 1696).

398. Graf van den gelukzaligen Josua Sarfati Pina; overleden op 10 Adar 5463 (= 1703). Zijn ziel ruste in vrede.

400. Graf van Sara Aryas, dochter van Josef Baruch Carvallo; die overleed den 4den Hesvan 5457 (= 1696). Haar ziel ruste in vrede.

405. Graf van de gelukzalige Rachel, die echtgenoote was van H. H. Izak Arias; overleden den 4den Hesvan 5489, wat overeenkomt met 7 Oct. 1728. Haar ziel ruste in vrede.

420. Graf van de edele en deugdzame Sara, die echtgenoote was van Mozes de Abraham Gabay Yzidro; overl. den 11den Yiar 5490, wat overeenkomt met 28 April 1730.

427. Graf van de gelukzalige mevrouw mijne moeder Branca Mesiah, die overleed den 27sten Nissan van het jaar 5453 (= 1693). Haar ziel ruste in vrede.

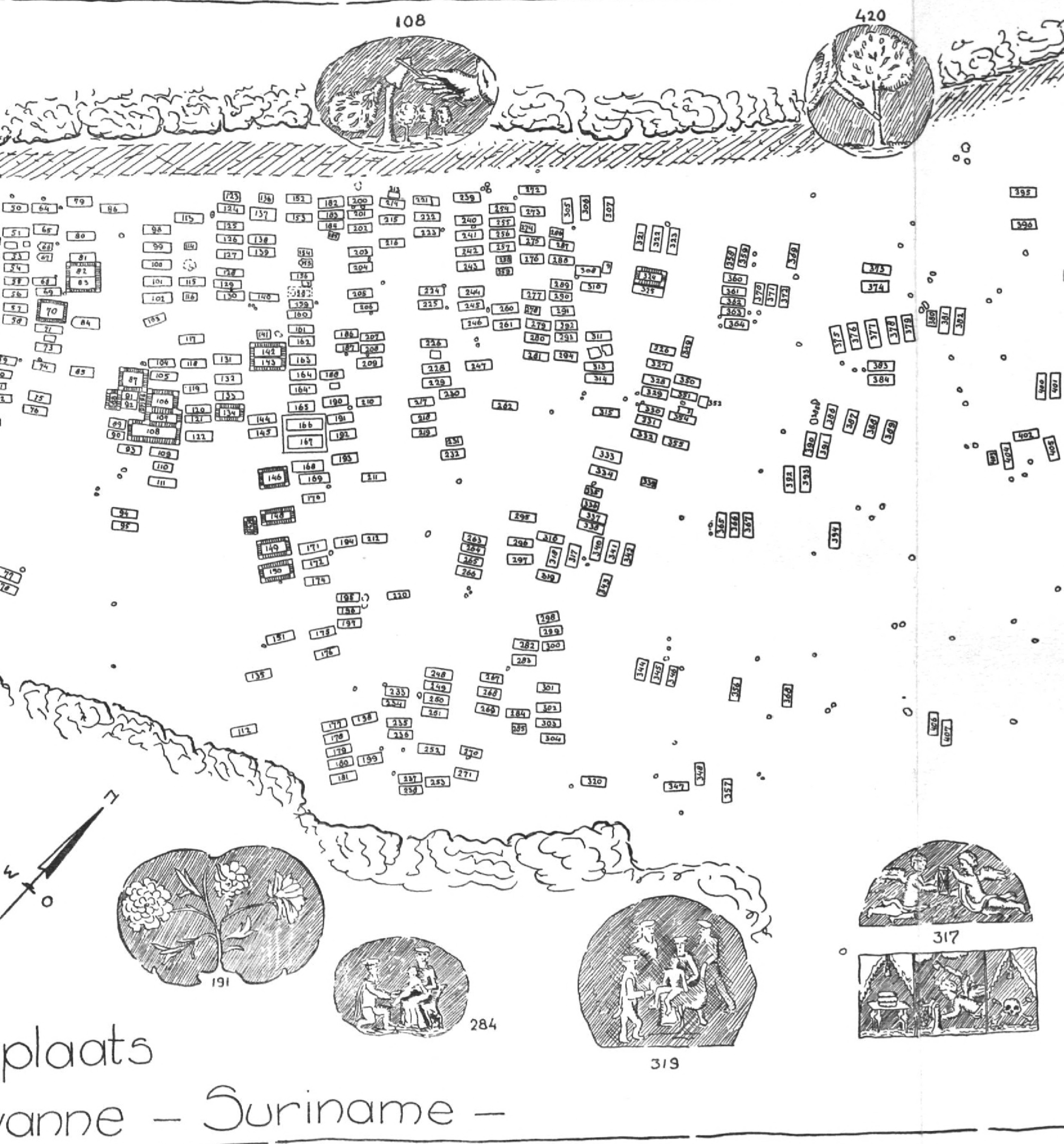

Fig. 9 Plattegrond van het Kerkhof op de Joden-Savanne; resultaat van het graafwerk van geinterneerden in oorlogstijd. (Geteekend door den heer Sprey)

DE WIRI-WIRI, EEN MUZIEK-INSTRUMENT VAN CURAÇAO

DOOR

C. H. DE GOEJE

In een lang gezocht boek [1]) vond ik iets over een muziekinstrument van Cuba, dat terstond de herinnering opwekte aan een instrument van Curaçao, de *wiriwiri*. De afbeelding toont een fleskalebas met een reeks inkepingen dwars op de lengteas, en een strijkhoutje; de beschrijving luidt: „*güiro* ó calabazo. Este consiste en un güiro seco al que se le han grabado varias ranuras horizontalas y paralelas en su parte ancha, de manera que forma una especie de rayador (por lo que suele llamarse *güayo*) sobre el cual se passa á compás una varilla de madera dura, mientras se sostiene con la mano izquierda el pedúnculo."

Mr. J. KUNST, hierover geraadpleegd, verschafte mij een foto van een dergelijk instrument, afkomstig van Puerto Rico. Het wordt ook beschreven door SACHS [2]), en deze verwijst naar een opstel [3]), luidend: „A writer in the *Kansas City Star* describes an instrument of this class which has seemed to be confined to the West-Indies. It is called the *guira*, and is made of a gourd varying in size in different instruments. On the inverse curve of the gourd are cut apertures like the *f* holes in a violin. On the other side of the gourd opposite the holes is a series of deep scratches. The player balances the gourd in his left hand, holding it lightly, so that none of the resonance may be lost. With the right hand he rapidly rubs this roughened side of the gourd with a two-tined fork. In the hands of a native *guira* player a wonderful rhythmic

[1]) FERNANDO ORTIZ, Hampa Afro-Cubana. Los Negros Brujos, Madrid 1905, p. 79.

[2]) CURT SACHS, Real-Lexicon der Musikinstrumente, Berlin 1913, .167*b*.

[3]) E. H. HAWLEY, The notched rattle; The American Anthropologist XI, Washington 1898, p. 344.

sound comes from this dried vegetable shell, a sound which in its place in the orchestra, becomes music, and most certainly gives splendid time and considerable volume to the performance. The player's hand moves with lightning rapidity. The steel fork at times makes long sweeps, the whole length of the gourd, and then again vibrates with incredible swiftness over only an inch or two of its surface."

Toen ik mij tot een Curaçaose dame wendde, om nog eens precies te vernemen hoe de wiri-wiri bespeeld wordt, wees deze mij op een onlangs verschenen boek en gaf het mij ter inzage. Dit vermeldt [1]:

„*Wiri*". Van alle beschreven instrumenten, heeft op Curaçao alleen de „wiri" in den loop der tijden groote veranderingen ondergaan. In den ouden tijd werd zij gemaakt van een gedroogde en uitgeholde „kalbas largoe" (lange kalebas), waarover, terwijl de vrucht nog niet heelemaal droog, dus nog zacht was, met een scherp mes in dwarsrichting ribben waren ingekorven. In den loop der tijden moest dit materiaal plaats maken voor den koehoorn, waarover met een vijl eveneens ribben waren gegroefd. Op zijn beurt moest later ook de koehoorn wijken voor staal. Was het instrument uit een kalebas of koehoorn gemaakt, dan werd aan den onderkant een gat geboord, waardoor de bespeler zijn linkerduim stak om het instrument stevig te kunnen vasthouden, terwijl de bespeling plaats vond door middel van een scherp geslepen stuk been, hoorn of metaal. Het bracht een ritselend geluid voort, niet zoo scherp als bij de latere wiri's, die echter nooit door het volk bij zijn feesten en danspartijen werden gebruikt, doch vervaardigd werden ter begeleiding van de zoogenaamde Italiaansche draaiorgels, toen deze hun intree hadden gedaan op ons eiland tusschen 1880–1890.

Het geluid door den koehoorn of kalebas voortgebracht, was niet sterk genoeg en werd overstemd door het geluid van het orgel, dat in feite met een orgel slechts den naam gemeen had, maar veel beter mechanische of draaipiano kon worden genoemd.

Hiermede zijn alle instrumenten beschreven, die sinds den ouden tijd bij het Curaçaosche volk in gebruik waren en de veranderingen, die zij op Curaçaoschen bodem hebben ondergaan. Dat ze allemaal, met uitzondering van den kinkhoorn, van Afrikaanschen oorsprong waren, is aan geen twijfel onderhevig. Alle

---

[1]) N. VAN MEETEREN, Volkskunde van Curaçao, Willemstad 1947, p. 42–43.

equivalenten met kleine afwijkingen, maar ook zonder afwijkingen, worden nog heden ten dage in Afrika, in de streken om den evenaar, en soms ook verder aangetroffen."

De *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië* [1]) vergelijkt de *wiri-wiri* met een instrument van het Surinaams orkest: twee stukken ijzer, die de muzikant tegen elkaar slaat („*isri nanga isri*", ijzer met ijzer [2])). Doch vermoedelijk ten onrechte, want VAN MEETEREN beschrijft in zijn verdienstelijk werk (p. 40) een dergelijk instrument van Curaçao als volgt: „*Agan*". Ook „heroe" genaamd. Twee stukken staal, zonder bepaalden vorm of grootte, meestal afkomstig van een ouden ploeg, die tegen elkaar werden geslagen en maat en tempo aangaven aan de andere instrumenten. Bij den tamboerdans, waarover later, werd de trom steeds door de „agan" begeleid en **nooit** door de „wiri". Dit instrument kon eenigszins vergeleken worden met den triangel in onze orkesten." Hij noemt ook een dergelijk instrument van Haïti, daar „ogan" genoemd en zegt: „Het staat vast, dat de „Agan" uit Afrika stamt". Een triangel komt ook voor bij Negers in Brazilië [3]).

Zonder twijfel schuilen er in de cultuur der Amerikaanse Negers veel elementen die de voorouders uit Afrika hebben medegenomen, en in Afrika waren schraapinstrumenten in gebruik. Doch ook in Oost-Azië tot en met Java had men schraap- (of rasp-)-instrumenten [4]), en bovendien in het oude Mexico [5]), en er zijn aanwijzingen dat er vroeger aanrakingen zijn geweest tussen bewoners van Midden-Amerika en de bevolking der Antillen.

De naam zegt ons weinig. In de Spaanse taal van Cuba beduidt *guira* kalebas; het woord is bekend uit de taal van de bewoners der Grote Antillen ten tijde der ontdekking, uit de vrouwentaal der Kleine Antillen en uit het Arawaks en andere verwante talen, en beduidt *iwi* vrucht *eda* schaal [6]). Gesteld dat *wiri-wiri* denzelf-

---

[1]) 's-Gravenhage/Leiden 1914–1917, p. 498.

[2]) M. J. and F. S. HERSKOVITZ, Suriname Folk Lore, New York 1937, p. 87.

[3]) L. GALLET, Estudios de folclore, Rio de Janeiro 1934, p. 59 (aangehaald door A. Ramos, O Negro Brasileiro, Rio de Janeiro 1934, p. 165).

[4]) J. KUNST, Een onbekend Javaansch muziekinstrument, Cultureel Indië, I, Leiden 1839, p. 140–3.

[5]) E. SELER, Gesammelte Abhandlungen zur Amerikanischen Sprach- und Altertumskunde II. Band, Berlin 1904, pp. 672, 695.

[6]) C. H. DE GOEJE, Nouvel examen des langues des Antilles, J. Soc. Amér. XXXI, 1939, p. 25.

den oorsprong heeft, dan is het toch nog onzeker of dit een overblijfsel is uit de taal der Bewoners van Curaçao ten tijde der ontdekking of dat het medegebracht is door later derwaarts overgebrachte Indianen of Negers, of met het Spaans is medegekomen.

De vraag naar den oorsprong wordt nog moeilijker, doordien, zoals Mr. KUNST opmerkte, schraapinstrumenten gemakkelijk op verschillende plaatsen, onafhankelijk van elkaar kunnen zijn uitgevonden. De op de kalebas van Puerto Rico ingekraste tekening doet echter zéér denken aan een Indiaans patroon. En een nog belangrijker aanwijzing geeft ons het „Schriftuur van Broeder Roman (Ramon Pane) over de oudheid der Indianen, dat deze met zorgvuldigheid, als man die hun taal kent, opgesteld heeft op last van den admiraal (Columbus)" [1]). Dit geschrift heeft betrekking op de Indianen van Haïti in hun nog vrijwel ongerepten staat; o.m. vermeldt het: „Als deze lieden hun heilige overleveringen zingen, bespelen zij daarbij een zeker instrument dat men *maiohaua* noemt, dat van hout is en hol, sterk en fijn, lang één en breed een halve el (d.i. ongeveer 60 × 30 cm); het gedeelte waar (waarmede) men speelt is gemaakt in den vorm van de tang van een hoefsmid, en aan de andere zijde lijkt het op een knots; op de wijze van een kalebas met langen hals; en dit instrumen bespeelt men, en het klinkt zo luid, dat men het anderhalve mijl ver hoort; en bij dezen klank zingen zij hun liederen, die ze in hun geest prenten; en de voornaamste mannen bespelen dit, welke van jongsaf leren het te laten klinken en daarbij te zingen, volgens hun zede".

Men heeft gemeend dat deze beschrijving betrekking had op een Indiaansen rammelaar [2]), doch thans wordt het wel zeer waarschijnlijk dat het een soortgelijk instrument was als de *guira* en de oude *wiriwiri*. Dan zou dus de *wiriwiri* van Curaçao een echt West-Indisch Instrument zijn, afkomstig van de vroegere, Indiaanse, bevolking der eilanden.

---

[1]) Raccolta di documenti e studi publicata dalla R. Commissione Colombiana, Parte I Volume I, Roma 1892 p. 217.

[2]) Sven Lovén, Origins of the Tainan culture, West-Indies, Göteborg, 1935 p. 492; de Goeje, op. cit. p. 7. Volgens Ortiz heet de Cubaanse rammelaar *marugo*, wat kennelijk het Indiaanse woord *maraka* is.

SURINAAMS HOUT OP DE VOORJAARSBEURS UTRECHT 6—15 APRIL 1948.

Het Indisch Instituut behoort tot de weinige deelnemers, die aan alle Nederlandse Jaarbeurzen sinds Maart 1917 te Utrecht gehouden, hebben deelgenomen. Steeds is de afdeling Tropische Producten (vroeger Handelsmuseum geheten) daar met een of andere inzending, betrekking hebbend op Overzees Nederland, aanwezig geweest.

Ditmaal was als onderwerp gekozen het Surinaamse hout en zijn toepassingen. Daarvoor bestonden verschillende redenen. Allereerst is de voorjaarsbeurs al sinds jaren de zg. ,,bouwmaterialen'' beurs, zodat het onderwerp hout daar zeer wel bij paste. Dan is er na de bevrijding grote belangstelling voor het Surinaamse hout ontstaan, doch verleden jaar kwamen er vele klachten over de kwaliteit van het Surinaamse hout [1]). Er was dus alleszins reden voor een objectieve voorlichting over dit hout.

Suriname kent slechts loofhoutsoorten, naaldhout komt er niet voor. Van al het tropische loofhout, in 1947 in Nederland ingevoerd, kwam bijna de helft uit Suriname, de rest kwam voornamelijk uit Brazilië en West-Afrika; voorwaar geen slecht resultaat reeds zo kort na de bevrijding. Door een grafiek werd dit in Utrecht nog eens duidelijk belicht.

Grote foto's, waarvan de negatieven door de heren D. BURGER en J. W. GONGGRYP ter beschikking waren gesteld, gaven een indruk van het bos en van de uitsleep en afvoer van het hout. Voor de eigenschappen van het hout werd de aandacht gevestigd op het boek van Dr. J. PH. PFEIFFER ,,De houtsoorten van Suriname'', dat als mededeling No. 6 van de afdeling Handelsmuseum in 1926/1927 is verschenen. Tevens werd een door Prof. G. STAHEL samengestelde brochure ,,Surinam Timbers'', waarvan hij onze afdeling een aantal exemplaren ter beschikking had gesteld, aan belangstellende bezoekers uitgereikt. Daarbij sloten zich collecties van standaardmonsters van de voornaamste houtsoorten aan.

Het gebruik van het hout werd met tal van voorbeelden toegelicht. Het materiaal daartoe was door verschillende Nederlandse fabrikanten ter beschikking gesteld. Grote platen triplex bevestigden de geschiktheid van vele der zachte houtsoorten voor het schillen. Evenzo waren stroken parket aanwezig om deze toepassing te belichten. Van mora was een dwarsligger opgesteld. Met een aantal dwarsliggers van deze hout-

---

[1]) Verg. *Meded. Afd. Trop. Producten 32*, 11 (1948) (*Inlichtingen en Onderzoekingen in 1947*).

soort hebben namelijk de Nederlandse Spoorwegen in 1924 een baanvak belegd, dat tot in 1946 dienst heeft gedaan. Het merkwaardige daarvan is, dat die mora-dwarsliggers niet op de gebruikelijke manier met creosoot-olie waren geïmpregneerd en desondanks zo lang dienst konden doen [1]). Mede als gevolg van die proef zijn de Nederlandse Spoorwegen na de bevrijding geregelde afnemers van dwarsliggers uit een vijftal harde Surinaamse houtsoorten geworden.

Maar ook minder bekende toepassingen konden getoond worden, zoals sigarenkistjes uit baboen, pijpen uit mora en krappa, draaiwerk van locus, bruinhart, slangenhout, purperhart en groenhart [2]), benevens knopen uit een aantal dier houtsoorten [3]), klompen en schilderijlijsten van soemaroepa, beeldhouwwerk van den heer M. COOLEN te Waalre uit bolletrie en rode kabbes, meterstokken uit purperhart, schopstelen uit matakki.

Met foto's werd de geschiktheid van het locushout voor scheepsdekken in de tropen aangetoond. Djati of teak is vanouds bekend de beste houtsoort voor scheepsdekken, maar nu daaraan nog groot tekort is, zoekt men allerwege naar vervangers [4]). Merkwaardigerwijs vond de afdeling Handelsmuseum zo'n vervanger onder het Surinaamse hout. Het in 1936 door de scheepswerf A. Vuyk en zonen, Capelle aan de IJsel, gebouwde ms. ,,Koningin Emma'' is namelijk bij wijze van proef voorzien met locusdekken. Dit schip is eigendom van de N.V. Gemengd Bedrijf Vaartuigendienst Suriname en onderhoudt de verbindingen met omringende eilanden. Nu in 1948, dus na 12 jaren dienst in de tropen, zijn bemanning en reederij nog steeds best over de locusdekken te spreken [5]).

Eveneens met foto's werd het gebruik, dat de Nederlandsche Waterstaat maakt van de harde Surinaamse houtsoorten, als basralocus, manbarklak en mora, voor palen en sluisdeuren gedemonstreerd.

Over gebrek aan belangstelling voor de inzending had de afdeling Tropische Producten niet te klagen. De heer A. T. J. BIANCHI, houtdeskundige der afdeling, was elke dag aanwezig voor het verstrekken van inlichtingen.

Naar de toelichtende monstercollecties was veel vraag, evenals naar het boek van Dr. PFEIFFER.

Heel veel vakmensen, d.w.z. gebruikers van hout, hebben naar aanleiding van de uitstalling, de heer BIANCHI vragen gesteld. Het waren er rond 300. Het merendeel der vragen kon de heer BIANCHI

---

[1]) Verg. *Ber. Afd. Trop. Producten 209*, ,,Dwarsliggers uit Suriname'', ook verschenen in *Ned. Bosbouw Tijdschrift 18*, 33 (1946) en *Meded. Afd. Trop. Producten 32*, 13 (1948)

[2]) *Meded. Afd. Trop. Producten 31*, 8 (1947) en *32*, 14 (1948).

[3]) *Meded. Afd. Trop. Producten 30*, 7 (1946).

[4]) *Ber. Afd. Trop. Producten 219*, Bestaat er een houtsoort die teak kan vervangen voor scheepsdekken in de tropen? ook verschenen in *Schip en Werf 15*, 78 (1948).

[5]) Zie ook de geillustreerde beschrijving in *Schip en Werf 15*, 190 (1948).

meteen afdoen, maar 55 werden bij de Voorlichtingsdienst der afdeling Tropische Producten in nadere behandeling genomen. Daaronder waren 4 buitenlandse vragen, namelijk 2 uit Engeland, 1 uit België en 1 uit de Britse Zône van Duitsland.

Al die vragen en opmerkingen waren zeer welkom. Het was immers de bedoeling van de inzending, inlichtingen te kunnen geven over het juiste gebruik van de houtsoorten. Hoe vaak werd niet vernomen, dat een met name genoemde Surinaamse houtsoort voor die of die toepassing niet heeft voldaan. En hoe vaak bleek dan niet, dat de verkeerde houtsoort was gebezigd.

Dergelijke moeilijkheden doen zich met elk nieuw artikel voor, maar door tijdige voorlichting is de juiste toepassing te bevorderen.

Ir. W. SPOON

BOEKBESPREKING

HANS VAN AMSTEL: *De laatsten der Wajarikoele's in Suriname*. Uitgeverij Paul Brand, Bussum, 1946, 196 pp. geïll.

Dit derde verhaal van Hans van Amstel is althans voor de helft gebaseerd op waarheid; zes van de twaalf hoofdstukken bevatten het relaas der reis van Pater Ahlbrinck naar den zuidoosthoek van Suriname in 1938–1939, op zoek naar een nog in het steenen tijdperk levenden Indianenstam.

De overige hoofdstukken vertellen van een denkbeeldig Wajarikoelegezin, dat door het oerwoud zwerft en een jeugdig stamgenoot ontmoet, die tot dusver in zijn eentje hetzelfde gedaan heeft en zich nu bij de anderen aansluit. Men gaat gezamenlijk op weg om den stam der Wajana's op te zoeken, die geacht worden bekend te zijn met wat er geworden is van de moeder van Jamseili, den eenzamen Wajarikoele-jongen.

Die moeder is authentiek; zij is een te Paramaribo levende Indianenvrouw, wier mededeelingen Pater Ahlbrinck er toe gebracht hebben de verre reis te ondernemen naar het brongebied van de Lawa, in de hoop daar nog primitieve Wajarikoele's te vinden. De vrouw, die de expeditie vergezelt, wordt onderweg ziek en overlijdt op een der posten aan de Marowijne; van den gezochten Indianenstam worden geen leden meer aangetroffen.

De stelling van den Pater, dat er wellicht toch nog hier of daar enkele Wajarikoele's rondzwerven, heeft Van Amstel geïnspireerd tot het romantische verhaal van Moti, haar ouders en Jamseili.

Het boekje bevat allerlei interessante bijzonderheden aangaande het leven in het oerwoud van Wajana's en Wama's, ook van Trios en Boschnegers, ontleend aan de ervaringen van Pater Ahlbrinck en anderen. De Pater heeft bij de Wajana's het feest der wespenproef bijgewoond en geeft daarvan een levendige beschrijving.

De groote verdienste van Van Amstel's werkje lijkt mij hierin gelegen, dat het ons veel leert betreffende de natuur (flora en fauna), alsmede van de bewoners der Surinaamsche oerwouden, leerzame en aangename lectuur voor oud en jong.

Pater Ahlbrinck heeft het betreurd geen gelegenheid gehad te hebben de bereiding van oerali, het pijlgif der bovenlandsche Indianen, te leeren kennen. Intusschen heeft Lodewijk Schmidt van Ganzee enkele levende plantjes der oeraliliaan, welke het meest werkzame curare bevat, naarde stad gebracht, zie *De Surinamer* van 20 October 1941.

Het werkje van Van Amstel bevat een portret van Pater W. Ahlbrinck C. s.s. R., alsmede 15 illustraties, naar foto's, gedeeltelijk uit de verzameling van het Indisch Instituut, gedeeltelijk opgenomen door den Heer Meuldijk van de Nederlandsch-Britsch-Braziliaansche grensexpeditie van 1935–1938.

Maart 1948, J. M. M.-W.

ARN. L. R. SMIT: *Surinaamse Bauxiet Maskerade.* Drukkerij Eben-Haëzer Paramaribo, 1947, 92 blz.

Zoowel de titel dezer brochure als de voorstelling op den omslag — een gemaskerd gelaat — zijn sterk suggestief; schrijver's bedoeling is blijkbaar de partijen te ontmaskeren, die een rol gespeeld hebben in de geschiedenis der bauxiet-exploitatie in Suriname.

Een aanvulling en tevens hier en daar een correctie, op hetgeen Ir O.M. de Munnick (*Het Rijke Ertsland Suriname*) reeds aangaande deze geschiedenis onthuld had.

Scherp en satirisch hekelt Smit de houding van regeering, gouvernement en Staten, aangenomen tegenover de Amerikaansche belanghebbenden, „hard boiled businessmen", geen portuur voor Nederlandsche en Surinaamsche autoriteiten, wier beslissingen en overeenkomsten in onvoldoende mate en met weinig doorzicht door de moederlandsche en Surinaamsche volksvertegenwoordigingen gecontroleerd werden. Zoo althans stelt de schrijver het voor en van eenige openlijke rehabilitatie is tot dusver geen sprake geweest, ook niet in de kritiek op De Munnick's werk in dit tijdschrift (XXVIII, 150).

Veel lof heeft schrijver voor de figuur van Gouverneur Van Heemstra, een wel zeer exceptioneele, die van een landvoogd die ook naar buiten stelling dorst te nemen tegen het moederlandsche beleid en daarmede toonde meer te willen zijn dan wat Smit noemt „een voornaam agent van Den Haag". Ook Van Heemstra echter zou te laat ontdekt hebben welk vleesch hij, wat de Amerikaansche concessionarissen betreft, in de kuip had.

De gemaakte fouten zijn volgens den schrijver niet in de laatste plaats toe te schrijven aan de nalatigheid der regering, uit zuinigheidsoverweging, om tijdig aan den Surinaamschen ambtelijken staf een bevoegd mijnbouwkundige toe te voegen; hij spreekt niet over de incidenteele werkzaamheden van ettelijke deskundigen, die in de jaren 1902–1907 in opdracht der regeering onderzoekingen in Suriname instelden, steeds echter in de eerste plaats in het belang der goudindustrie.

Het is opmerkelijk te lezen, dat de aanwezigheid van bauxiet in Suriname, reeds iets eerder bekend in Britsch Guyana, het eerst aan het licht kwam in 1900, toen te Freiburg eenige monsters geanalyseerd werden van specie, afkomstig van den grond Rorac, in verband met het zoeken naar verhardingsmateriaal voor straten en wegen in Suriname. Sedert is langen tijd vastgehouden aan de opvatting, dat het Surinaamsche bauxiet, van hoog gehalte en in enorme hoeveelheden voorkomend, weinig handelswaarde hebben kon. Wellicht had de schrijver deze, door de feiten gelogenstrafte, opvatting in verband kunnen brengen met die andere, even hardnekkige, dat Suriname nu eenmaal een agrarisch land is en dat wel altijd blijven zal.

Natuurlijk wordt ook in Smit's brochure aandacht geschonken aan wat populair het „Roracschandaal" genoemd wordt en aan het onzakelijke gedoe met betrekking tot de radiostations.

Schrijver spreekt hier en daar spottend over dat „verafgelegen" land Suriname en hij haalt allerlei voorbeelden aan om aan te toonen, dat vreemdelingen de mogelijkheden van dat land, economische en ook andere, beter begrepen dan zij die, in Nederland en ter plaatse zelf,

voor de Surinaamsche belangen verantwoordelijk waren. Ook door langzaamheid en een aarzelend beleid, doch vooral door te weinig bekendheid met zaken en zakenmenschen, werden aan de buitenlandsche ondernemers veel meer voordeelen toegekend, dan waarop zij aanspraak konden maken, meer zelfs dan waarmede dezen, bij een vastberadener en doelbewuster houding onzerzijds, genoegen genomen zouden hebben.

Misschien heeft Smit niet voldoende rekening gehouden met één belangrijken factor en wel déze, dat er heel lang in Nederland een overdreven tegenzin aanwezig was tegen die Surinaamsche subsidie, welke toch, op onze staatsbegrooting van destijds, geen rol van beteekenis vervulde. Men kan zich voorstellen, hoewel het geen voldoend excuus is, dat de regeering te veel bevangen werd door de vrees, vreemdelingen, die in Suriname iets beginnen wilden, af te schrikken, om met taaie volharding de beste voorwaarden te bedingen.

Hoe het zij evenwel, dat alleen reeds de Amerikaansche staatskas, wegens invoerrecht op Surinaamsch bauxiet, veel meer genoten heeft, dan de Surinaamsche openbare kas aan heffingen in verband met de exploitatie van dat zelfde bauxiet, d.w.z. van den voorshands voornaamsten rijkdom des lands, staat wel vast. Het bericht dat dit invoerrecht kortelings tot de helft verminderd zou zijn, was den schrijver vermoedelijk nog niet bekend.

Smit's brochure geeft ook interessante beschouwingen nopens de Amerikaansche en de internationale bauxietpolitiek. Zoo meent hij te weten, dat in 1918, dus tijdens den eersten wereldoorlog, de Amerikanen achter het tijdelijke uitvoerverbod van den gouverneur van Suriname pro-Duitsche politiek der Nederlandsche regeering vermoedden, terwijl het ontbreken eener speciale bauxiet-wetgeving de werkelijke reden was. Verder vermeldt schrijver de in 1938 aan de Staten gedane mededeeling, dat Duitschland en Japan gegadigden waren voor Surinaamsch bauxiet; het college zou toen echter te weinig belangstelling voor den politieken toestand in Europa gehad hebben, om uit deze inlichting van de zijde des gouvernements eenige conclusie te trekken.

Dat de Harding administratie in de V.S. (1920–1923) een tijdperk van corruptie was, is geen nieuws; dat de Klu-Klux-Klan in 1915 gesticht zou zijn is dat wel, maar klopt niet met de bekende geschiedenis dezer merkwaardige beweging. De strijd tusschen de Mellon belangen en James Duke is ook door De Munnick behandeld; wij vernemen nu van Smit, dat Andrew Mellon, als secretary of the Treasury, in 1922 het invoerrecht op bauxiet instelde, om tegemoet te komen aan de eischen van den staat Arkansas, aanvankelijk de groote leverancier van het product in de V.S.

De namen van Kayser en Reynolds, die tegenwoordig belangstelling toonen voor het Surinaamsche bauxiet, worden even genoemd.

De brochure van den Heer Smit geeft ook cijfers betreffende de productie van bauxiet, de marktprijzen van aluminium enz. Het staatje van den invoer uit Suriname in de V.S. is bij tot en met 1944; dit zijn echter blijkbaar de Surinaamsche uitvoercijfers, terwijl bekend is, dat er in de oorlogsjaren onderweg nogal wat verloren gegaan is. Intusschen waren toch de uitvoercijfers voor 1945 en 1946 zeker te Paramaribo wel reeds bekend vóór het afdrukken der brochure. De officieele Surinaamsche uitvoerstatistiek vermeldde voor 1942 geen bauxiet; Smit geeft nu een

invoercijfer voor dat jaar, in de V.S. uit Suriname, van 1.208.000 ton. In ieder geval echter is het duidelijk, dat de V.S. in de toekomst een aanzienlijken invoer van bauxiet noodig zullen blijven hebben en dat Suriname bij voortduring een zeer belangrijk, zoo niet het belangrijkste productiegebied zal zijn.

Het werkje van den Heer Smit eindigt met een bijlage, waarin door een anoniemen deskundige juridische beschouwingen gegeven worden aangaande de vraag, of men inderdaad tot het jaar 1989 gebonden zal blijven aan de voorwaarden welke met de Surinaamsche Bauxiet Maatschappij, d.w.z. met de Aluminum Comp. of America, het laatst overeengekomen en voor Suriname veel te weinig voordeelig zijn. De eindconclusie van den ongenoemden jurist is, dat er ongetwijfeld eenzijdige wijzigingen doorgevoerd zullen kunnen worden, al noemde de overeenkomst van 1929 een termijn van zestig jaar.

De vraag is nu maar, zou men zeggen, of en, zoo ja, welke middelen de tegenpartij in het werk zal kunnen stellen, om een eventueelen aanval op haar voordeelige positie af te slaan. *Alcoa* is een machtige onderneming, in een machtig land.

De conclusie waartoe de lezer van *Surinaamse Bauxiet Maskerade* moet komen, ten slotte, is deze, dat er meer dan eens door de Nederlandsche regeering ingegrepen is in wat tegenwoordig als een interne Surinaamsche aangelegenheid beschouwd zou moeten worden en dat dit ingrijpen geacht moet worden soms ten nadeele van Suriname te zijn geweest. Aan den anderen kant evenwel reikt de schrijver vrijwel even vaak een brevet van incompetentie uit aan het vertegenwoordigend college.

Een en ander geeft wel eenige stof tot nadenken, in verband met den in voorbereiding zijnden nieuwen politieken status der Amerikaansche deelen van ons Koninkrijk.

Maart 1948, M.

Ons Koninkrijk in Amerika. West-Indië. Uitgave W. van Hoeve, 's-Gravenhage, 1947, 383 blz. geïll.

Dit standaardwerk leent zich niet tot een bespreking. Als men het in de hand neemt, spreekt het voor zichzelf. Niet minder dan 43 schrijvers, de beste kenners van Suriname en Curaçao. Zie de volledige lijst der schrijvers in de Jan.-afl. D. W. I. G. blz. 29 en 30. De oud-gouverneurs Van Heemstra en Van Slobbe slaan een blik in de toekomst. Ofschoon deze hoofdstukken ten dele al weer door de feiten achterhaald zijn, bevatten zij merkwaardige wenken. Die van den heer Van Heemstra, dat met betrekking van de wetgeving in Suriname dient gewaardschuwd te worden tegen de neiging om teveel copie te willen leveren van hetgeen in Nederland legislatief nodig werd geacht, en dit in een samenleving, welke in vele opzichten zozeer van de Europese afwijkt, geldt ook voor Curaçao. Van den heer Van Slobbe, die voor een grote mate van zelfbestuur voor Curaçao pleit, haal ik aan: „Het mag geen klein Middenamerikaans staatje worden, dat onder de invloed van de woelige omgeving zou komen en dat door de onderlinge verdeeldheid der sterk uiteenlopende bevolkingsgroepen steeds een beeld van onrust zou geven".

Het werk is met een groot aantal mooie foto's verlucht. De literatuurlijst doet wat mager aan.

Amsterdam 14 Maart 1948. B. DE GAAY FORTMAN

J. ANTONIO JARVIS: *The Virgin Islands and their People*. Dorrance and Co, Philadelphia, 1944.

Laten we, alvorens het boek te bespreken, even de schrijver aan u voorstellen: J. Antonio Jarvis, geboren op St. Thomas in de eerste jaren van deze eeuw, een welgevormde flinke gestalte, bruin van kleur, een man met een wijds georiënteerde belangstelling, een merkwaardige graad van algemene ontwikkeling en een veelzijdige aanleg. Hij heeft naam als journalist, schilder en dichter, houdt veel van muziek en bespeelt verschillende instrumenten. Hij mocht met zijn schilderijen aan verschillende tentoonstellingen deelnemen en verkreeg een „Opportunity Awards" voor Schone Kunsten. Gedurende tien jaar (van 1930–1940) gaf hij „The Daily News" uit, waarin hij o.a. artikelsgewijze de geschiedenis van de Virgin Islands behandelde.

Dit alles is voor hem echter maar bijzaak. Van beroep is hij leraar aan een middelbare school te Charlotte Amalie, de schilderachtige hoofdstad van St. Thomas.

„The Virgin Islands and their People" is up to date, opmerkelijk goed en openhartig van stijl en geeft ons de indruk, dat de schrijver beschikt over een belangrijke mate van opmerkzaamheid en scherpzinnigheid, plus de gave om het waargenomene op een aangename en boeiende wijze te beschrijven. Voor mij persoonlijk roept menige bladzijde herinneringen wakker aan mijn verblijf op de Bovenwindse Eilanden en St. Barthélemy en zelfs vind ik verschillende gelijkenissen terug met Curaçao. Intussen vraag ik me af, wat er op Curaçao zou gebeuren, als eens iemand het in zijn hoofd zou halen om een soortgelijk boek te schrijven over de Benedenwindse eilanden en hun bewoners! Misschien kan de Virgin Islander goed kritiek verdragen, misschien rekent de schrijver er ook op, dat geen Virgin Islander zijn boek zal lezen. Eén ding weet ik zeker: Tien maal minder, dan hier over de bevolking van de Maagdeneilanden gereleveerd wordt, zou op Curaçao voldoende zijn om een volledig oproer te verwekken.

Want ondanks de blijkbaar grote liefde van de auteur voor zijn vaderland, legt hij de fouten van zijn volk bloot met een koelbloedigheid en onbarmhartige zakelijkheid als van een professor in de anatomie. Hij spaart ze niet. Over hun verhouding tot de godsdienst zegt hij o.a., dat ze hun kinderen waar dan ook laten dopen. Zijn we niet allemaal kinderen van dezelfde God? (Hoe dikwijls heb ik dat op Curaçao niet gehoord, als ik bij vergissing bij een Methodist binnenstapte!). En als je ruzie hebt met Pastoor of Dominé, nou, dan verwissel je van godsdienst, om de Eerwaarde Heren dwars te zitten.

Van nationaal standpunt bereken is het moeilijk te spreken van een typische Virgin Islander, want de bevolking is een mengsel van rassen en naties, waar niet meer uit wijs te worden is. Er wonen Negers en Blanken, Indianen en de combinaties van deze rassen in alle denkbare verscheidenheden en schakeringen. Er wonen afstammelingen van Russen, Denen, Nederlanders, Duitsers, Engelsen en Fransen; zelfs Itali-

anen, Ieren en Polen; en de laatste tijd Portorikijnen. Het is voor ons merkwaardig er namen tegen te komen als Beverhoudt, Moolenaar en Vanterpool (Van der Poel?).

Het Engels, dat door de bevolking gesproken wordt (een vrij onschoon bastaard-Amerikaans) plaatst de bedienaar van de godsdienst soms voor rare problemen. Zo gebeurde het, dat een Anglican Minister een kind te dopen kreeg. Toen hij de meter naar de doopnaam vroeg, antwoordde deze vrouw, een ongeletterde Negerin: ,,Pin-pon-she". De Minister begreep er geen syllabe van en vroeg nog eens: Wablief? Pin-pon-she, antwoordde de vrouw weer, nu iets zachter en met zichtbare verlegenheid. De Minister was nog even ver, nam een kloek besluit en doopte het kind onder de naam van Pin-pon-she. Toen meter en baby thuis kwamen, las de familie deze allerzonderlingste doopnaam op het baptismal certificate en vroeg om tekst en uitleg, want ze hadden een heel andere naam opgegeven. De arme vrouw zei, dat ze het niet helpen kon. De Minister had haar gevraagd, hoe het kind moest heten en ze had volgens afspraak gezegd: Pin-pon-she. De familie was zo verbluft, dat het een seconde lang doodstil was in de kamer. Daarna brak er een bulderend lachsalvo los. De vader van het kind had n.l. om vergissingen te voorkomen, de naam van het kind op een papiertje geschreven en dit briefje vastgespeld op het doopkleedje van het kind. De naam was dus ,,pinned upon she (her)"!

Als een grote zwarte vlinder het huis binnenvliegt, is dat het teken, dat er spoedig iemand van de familie sterven zal. Juist als in Curaçao. Grappig is ook, dat de Curaçaose ,,soldaatjes" (heremietkreeft) op St. Thomas eveneens ,,soldier crab" worden genoemd.

Een merkwaardig onderdeel van de bevolking van St. Thomas vormen de ,,Cha-cha's" van St. Barthélemy. Hoe de Normandische kolonisten van dit kleine Franse eiland aan die vreemde bijnaam komen, is me niet duidelijk. Het is dit jaar juist een eeuw geleden, dat de eerste St. Barthenaren hun geluk gingen beproeven op St. Thomas. Het waren twee leden van de familie Laplace. Zij zagen toekomst in het ontginnen van enkele verwaarloosde plantages en na drie jaar waren ze geen huurders meer, maar eigenaars. Ze gingen terug naar St. Barths om hun verloofden op te halen en kort daarop gingen de beide Marco Polo's met nog twintig enthousiaste volgelingen weder naar St. Thomas. Dit was het begin van een langdurige migratie, die pas tot stilstand kwam door de immigratiewetten van de Verenigde staten. Ze zijn ijverige vissers en tuinierders, terwijl de vrouwen hoeden vlechten; de echte ouderwetse strohoeden met brede neergeslagen rand, zwart lint en hoge bol. De vrouwen lopen nog steeds in rokken tot de enkels, nauw ceintuur en mannen, zowel als vrouwen en kinderen lopen steeds blootsvoets. Ik krijg de indruk, dat deze rustige stille mensen met hun ouderwetse gewoonten niet helemaal voor ,,vol" worden aangezien op St. Thomas. Toch merkt Jarvis terecht op, dat ze heus niet dom zijn, wel degelijk zich door hardnekkige vlijt en zuinige levenswijze omhoogwerken en de tijd zal nog komen, zegt onze kleurling-auteur, dat deze blanken ons in een auto voorbijrijden, terwijl wij nog steeds te voet gaan.

Europese marskramers, die hier beginnen met een houten bakje met prullaria aan een riem om de hals, zien vaak kans om in tien jaar tijd rijk te zijn. Portorikijnen, die zich op St. Thomas komen vestigen,

schijnen het nog vlugger te kunnen. Hij arriveert in Juni met een volgeladen fruitbarkje. Hij vent zijn sinaasappelen en ananassen in een grote mand langs de huizen, waarmee hij in een week zowat klaar is. Het barkje vertrekt zonder hem naar Portorico. Als het in Juli terugkomt, heeft Pepito intussen uit een paar kisten en een stelletje oude wielen een handkar gefabriceerd, waardoor hij in staat is in dezelfde tijd veel meer fruit te verkopen. In Augustus heeft hij al een grotere kar met een verdieping erop. In October heeft hij op een druk verkeerspunt een winkeltje opgezet. In December moet zijn neef Pablo al overkomen, omdat hij het werk al niet meer alleen af kan. Ze verkopen nu al fruit in blik en kruidenierswaren. Al spoedig kan hij Marina, zijn vrouw, bij zich laten komen. Er wordt een en ander vertimmerd en verzaagd tot een woonvertrek, ze schaffen een muziekdoos aan, die voor een nickel een deuntje speelt en verkopen nu ook bier. Recht tegenover hem in de zelfde straat is een Neger aan het proberen om vooruit te komen in de maatschappij. Het verschil in succes zit hem hierin, dat de Portorikijn vijftien tot twintig uur werkt per dag en geen ander geld uitgeeft, dan aan het noodzakleijke voedsel, terwijl de Neger te veel tijd nodig heeft om te kaarten en te domino' en, te veel boomt over politiek en te veel uren verliest met ,,lovemaking".

Wat de Virgin Islanders het meest vrezen is, dat ze op een kwade dag administratief ingelijfd zullen worden bij Portorico, een verschiet, dat helemaal niet tot de dwaze onmogelijkheden behoort. Ze begrijpen heel goed, dat 20.000 Eilanders dan niets meer in de melk te brokken hebben naast 2.000.000 Portorikijnen.

We worden terloops nog eens herinnerd aan het feit, dat St. Croix in 1625 half Nederlands, half Engels was. In 1645 werden we verdreven door de Engelsen, maar toen vestigden zich verschillende van de opgejaagde Nederlanders op St. Thomas. In 1667 volgden de Engelsen ons ook daar op.

Jarvis' beschrijving van een slavenverkoop is wel erg plastisch en daalt meer in bizonderheden af dan naar onze smaak nodig is.

Na 1775 maakte het eiland St. Thomas een periode van hoogconjunctuur door om bekende redenen. Curaçao, St. Eustatius, St. Barthélemy en verschillende andere eilanden bloeiden toen al evenzeer om dezelfde reden. Ooggetuigen weten te verhalen van kruiwagens vol geld, die door de straten van Charlotte Amalie denderden. In twintig jaar tijd was de stad twee maal zo groot geworden.

Ooggetuigen zeggen, dat de Virgin Islanders zedeloos zijn. Zij zelf denken er blijkbaar anders over en wat wij zedeloos noemen, vinden zij natuurlijk en van zelf sprekend. De invloed van Missie en Zending op de opvoeding van het volk schijnt nog niet bijster groot te zijn.

Charlotte Amalie heeft geen trams of buslijnen, eigenlijk ook geen taxi's. Iedere eigenaar echter van een particuliere auto stelt deze desgewenst ter beschikking als taxi. Niet gek bekeken. Door ,,vrachtjes" te rijden haalt men geheel of gedeeltelijk het onderhoud van de wagen eruit.

Vroeger werd er nog al eens geklaagd op Curaçao, dat de mensen zo veel op de pof kochten, vergaten te betalen en daardoor bij verschillende leveranciers aardig in het krijt kwamen te staan. Dit gaf Pater Poiesz indertijd aanleiding tot het schrijven van zijn brochure ,,Shon

Fia a muri" (Juffrouw „Leentje" is dood). Dit woord is tot een spreekwoord geworden in de Papiamentse taal en de verbeterde economische positie van ons eiland heeft het afleren van dit gebrek vergemakkelijkt. Op St. Thomas moet het bar zijn. Bankiers en handelslieden klagen steen en been, dat drie kwart van hun clientèle permanent achter is met betalen.

Merkwaardigerwijze houdt Jarvis de Caraïben uitdrukkelijk voor menseneters. Hij weet zelfs te vertellen, dat volgens ooggetuigen kinderen van Arowakken door hen werden vetgemest voor comsumptie. Père Labat heeft hieromtrent nogal afwijkende meningen en Jarvis geeft blijk de werken van Labat gelezen te hebben. Hij meldt echter niet, aan welke schrijvers hij zijn inzichten ontleent.

De beruchte piraat Zwartbaard en de nog veel bekender „ladykiller" Blauwbaard hebben beide op St. Thomas gewoond, als men de eilanders geloven mag. Het vreselijk verhaal van hun heldendaden bezorgt ons tot de dag van vandaag „cold shivers".

Tovenarij schijnt op St. Thomas met de meest walgelijke en gevaarlijke praktijken gepaard te gaan (Obeahman, wizzard). Dat er bij hun hokus-pokus ook menselijke beenderen moeten dienst doen, klinkt me niet zo heel vreemd in de oren. Ook op onze Benedenwindse Eilanden komt het nog voor, dat de een of ander van de gelegenheid gebruik maakt, als er graven ontruimd moeten worden, om zich meester te maken van enkele beenderen of schedels, eveneens voor coi bruha (tovenarij).

Jarvis maakt er ons op attent, dat Voodoo een verbastering is van het creoolse vaudoux, resp. het Franse vaudoix, Waldenser. Het schijnt dat de Waldensers zeer bedreven waren in duistere praktijken, zodat het woord Waldenser in Franse oren de zelfde klank kreeg als tovenaar, resp. heks.

Er bestaat ook een obeahlamp, die tegen iemand ontstoken kan worden en steeds onder het bed geplaatst moet worden. Lijkt dat niet verdacht veel op de bela (kaars), die op onze eilanden tegen iemand ontstoken wordt?

Het schilderen van kruisen op de buitendeur om boze geesten te weren, kan men eveneens op Curaçao nog herhaaldelijk waarnemen. Het valt op, dat de dusdanig gemerkte huizen steeds krotjes of achterbuurthuisjes zijn. Bij enigszins respectabele woningen treft men zoiets nooit aan.

Sterk is op St. Thomas het geloof in de weerwolf, geïmporteerd door Hollanders, Duitsers of Denen in vroeger dagen.

De Virgin Islanders schijnen bizonder weinig muzikaal te zijn. St. Thomas heeft geen orkestje, geen quintet, zelfs geen trio, dat musiceert. Jarvis schrijft hun gebrek aan smaak en prestaties op dit gebied toe aan het praktisch volkomen gebrek aan artisten, waar men iets van leren kan.

Goede vertellers ontlenen hun stof aan Duitse of Deense folklore, soms aan de werken van Shakespeare, de Duizend en een Nacht of de sprookjes van Andersen; ook de op Curaçao zo bekende Spinverhalen zijn er bekend onder de naam van Bru Nanzie fables. Verhalen, ontstaan op de Virgin Eilanden zelf schijnen echter nog zeer zeldzaam te zijn.

Aan het eind van dit boek gekomen, staat men er versteld van, met welk een zeldzaam vrijmoedige goedlachsheid deze bewoner van St. Thomas zijn medeburgers weet te schilderen met de vele gebreken en de weinige deugden, die ze schijnen te hebben. Hij is niet hatelijk, ook niet hooghartig, alleen maar zeer openlijk, zeer onomwonden in zijn uiteenzettingen en oordeelvellingen.

Onwillekeurig maakt men na lezing een vergelijking met de toestanden op Curaçao en dan blijkt zonneklaar, dat praktisch in alle opzichten onze Benedenwindse Eilanden het glorieus winnen van de Virgins Islands. Dit neemt echter niet weg, dat The Virgin Islands and their People een stuk journalistenwerk is van de beste soort en alleszins de moeite waard om er nota van te nemen.

M. D. LATOUR O.P.

Aruba van deze *dagen*. Nos. 4–5 (Febr.–Maart 1948) van *Naar Ruimer Horizon* Officieel Orgaan van de Ver. „Indisch Jeugd-Centrum".

Dit zeer fraai uitgevoerde en met talrijke foto's verluchte Arubanummer kwam tot stand met medewerking van den gezaghebber van het eiland en de „Toeristen-Commissie-Aruba".

Sedert wij de woorden kolonie en koloniaal niet meer gebruiken, is er nog geen nieuwe verzamelnaam gevonden voor het geheel der overzeesche deelen van ons Koninkrijk. Nu dus de belangstelling voor de West toeneemt, blijkt dit naar buiten o.a. door de activiteit van organisaties welke zich Indisch noemen en ook in de eerste plaats Indisch georiënteerd zijn. Zoo komt het, dat het tweede in belangrijkheid der Nederlandsche Antillen thans in woord en beeld aan het moederlandsche publiek gepresenteerd wordt door het Indisch Jeugd-Centrum, welks orgaan verschijnt met medewerking van het Indisch Instituut.

Wanneer nu maar niet gedacht wordt, dat Aruba ergens in den Indischen Archipel ligt! Een kaart is niet opgenomen behalve een kleine van het eiland, in een advertentie, en van de geografische situatie wordt weinig of niets verteld.

Terecht merkt Mr. L. C. KWARTZ in zijn bijdrage op, dat de menschen in Holland maar heel weinig van Aruba afweten; inderdaad, niet lang geleden werd hij in een Nederlandsch blad de „bevelhebber" van het eiland genoemd.

Het bestuur der „Toeristen-Commissie-Aruba" spreekt de hoop uit, dat door de met haar hulp verschenen publicatie Nederland dichter bij Aruba gebracht zal worden. Dit lijkt niet in overeenstemming met het doel van het Jeugd-Centrum, dat immers, ook blijkens den titel van zijn orgaan, den horizon der Nederlandsche jeugd verruimen wil, met andere woorden de overzeesche gewesten dichter bij Nederland beoogt te brengen. Wederkeerigheid intusschen is ongetwijfeld niet misplaatst, want in de beschrijving van het cultureele leven op Aruba wordt geconstateerd, dat, om voor de hand liggende redenen, op geestelijk gebied het contact met Nederland nog te wenschen overlaat.

Hier en daar blijkt even iets van het locale patriotisme of, zoo men wil, nationalisme, der Arubanen, onder wie zich immers den laatsten tijd een streven geopenbaard heeft naar een zelfstandige positie in het Ko-

ninkrijk. Er wordt n.l. van Aruba gesproken als van een gebiedsdeel, terwijl wij tot dusver slechts kennen het gebiedsdeel der Nederlandsche Antillen, waartoe o.a. het eiland Aruba behoort. Ook wordt er in een der bijdragen gesproken van het Staatsdeel Curaçao, om het eilandgebied onder Nederlandsche vlag in de Caraibische Zee te omschrijven. Dat woord staatsdeel is een Curaçaosche vinding, waaraan een eigenaardige verwisseling der begrippen staat en rijk ten grondslag lijkt te liggen. Intusschen, door den schrijver der bijdrage in kwestie wordt een Aruba als zelfstandig deel van het Koninkrijk slechts mogelijk geacht, wanneer aan zekere voorwaarden van internen aard voldaan zal kunnen worden.

Aangaande de samenstelling der Arubaansche bevolking vinden de lezers diverse gegevens, welke soms tot verrassing aanleiding geven, of vragen doen rijzen. Aruba zou thans 46.000 inwoners tellen, w.v. 30.000 Nederlanders. Dit laatste contingent moet dus bestaan uit inheemschen der Ned. Antillen, Hollanders en Surinamers. Toch lezen wij op een andere plaats, dat „in de bevolking van Aruba" het Spaansche element „overheerst". Over de groep der Surinamers wordt wel even gesproken, doch er is van haar geen eigen bijdrage opgenomen. In totaal zouden bij het Amerikaansche oliebedrijf ruim 7.700 personen werk vinden; van het arbeiderspersoneel zouden 7.000 inheemschen der Ned. Antillen zijn. Bijzonderheden aangaande het bedrijf der Arend Petroleum Maatschappij ontbreken; zijn na 1944 de werkzaamheden niet hervat?

Er wordt blijkbaar veel verwacht van de ontwikkeling van het tourisme; het strand aan de westkust wordt geschikt geacht om, wanneer daar een groot hotel — als geprojecteerd — verrezen zal zijn, tot een modern badoord omgetooverd te worden. Eenmaal tot touristencentrum geworden, zoo meent men, zal Aruba ook het cultureele leven snel intensiever zien worden. Door de oprichting, o.a. van een casino?

Dat tot nog toe de (Amerikaansche) olie-industrie de eerste of eenige bron van welvaart is, blijkt ook weder uit dit Arubanummer. Behalve aan dit bedrijf wordt ook aan het verkeer — door de lucht en ter zee — de noodige aandacht gewijd; de lezer verneemt o.a. veel interessants aangaande de havenaccomodatie en de plannen tot verbetering er van.

Aruba heeft geen Duitsche bezetting gehad; toch wordt de garnizoenscommandant genoemd onder het hoofd „Weermacht". Trouwens, er zouden in den tekst van dit uiterlijk zoo aantrekkelijke nummer van het orgaan *Naar ruimer horizon* nog wel enkele andere onzuiverheden aan te wijzen vallen, welke liefst vermeden moeten worden, vooral wanneer men zich tot de jeugd wendt.

M.

D. S. FERNANDES, *Is er in Suriname een nieuwe ziekte in de citrus opgetreden?* Mededeling Dep. v. Landbouw-Economische Zaken Suriname, No. 6, Dec. 1947, 10 blz., tekening.

Bedoeld wordt de virus-ziekte — welke men in de verschillende citruslanden aanduidt met de namen quick decline, tristeza, podredumbre de las racaillas (haarwortelrot) — die tot nu toe uitsluitend werd waargenonen bij citrus-soorten welke op de zure-oranje (sour orange) als onderstam waren geoculeerd.

Van het optreden van deze ziekte — welke niet aan uitwendige kenmerken met zekerheid is vast te stellen — werd tot heden in Suriname niets bespeurd. Het enige geval, aan schr. bekend, waarbij de zure-oranje als ongeschikt moest worden beschouwd voor onderstam, deed zich voor in de variëteitentuin te Dirkshoop met de combinatie zure-oranje en doornloos Meerzorglemmetje. Daar het echter denkbaar is dat de smetstof der tristeza-ziekte in zaailingen van sinaasappel, mandarijn en grapefruit in Suriname latent aanwezig is, maar dat het insect, dat voor de overbrenging naar de oculaties op zure-oranje nodig is, daar nog niet is opgetreden, is het voor de Surinaamse citrusverbouwer van belang te weten welke voorzorgsmaatregelen hij moet treffen om deze ziekte het hoofd te bieden. Schr. bespreekt hiertoe de adviezen van prof. H. S. FAWCETT, een van de grootste specialisten op het gebied van citrusziekten: 1. om-oculeren tot citroen; 2. tussenplanten van oculaties op sinaasappelonderstam; 3. vervangen van zieke bomen door andere op sinaasappelonderstam; 4. overbrengen van een op zure-oranje geoculeerde boom op het wortelstelsel van een andere citrussoort.

P. WAGENAAR HUMMELINCK

ROBERT A. HALL JR., *The linguistic structure of Taki-Taki. Language* vol. 24, no. 1, 1948, p. 92–116.

De schrijver zegt van zijn opstel: „Dit artikel is een beschrijvende schets van de taalkundige structuur van Taki-Taki, berustend op de teksten en ander materiaal in Suriname Folklore (M. J. and F. S. Herskovitz, New York 1936), en op verdere uitlegging van H.'s teksten en nieuw materiaal verschaft door iemand uit het land die Taki-Taki spreekt, Dr. Joh. F. E. Einaar." „Daar het opstel uitsluitend beschrijvend is en synchronisch, analyseert het eenvoudig dat materiaal. Door zijn aard behandelt het niet de historische vraagstukken (bijv. de Afrikaanse of andere oorsprong van karaktertrekken van Taki-Taki), noch onderscheidt het den ouderdom ten opzichte van elkaar der elementen in de huidige taal. Dergelijke zaken, hoewel zeer belangrijk vanuit vergelijkend oogpunt, zijn niet van belang bij een zuiver beschrijvende analyse en horen thuis in anders georienteerde besprekingen."

D. G.

GABRIEL GORRIS, *Palabroea de witte uil van Hato*. Nederland's Boekhuis Tilburg, z.j. 78 blz.

Alhoewel het bovenaangehaald werkje van Gorris als literair product de bekroning ten volle verdient, heeft de schrijver in zijn verhaal blijk gegeven van zulk een grote onbekendheid met de psychologie van het Curaçaose volk, de geographie, geschiedenis en folklore van het eiland, dat het boekje voor den Curaçaosen lezer en voor de velen, die een tijdje op het eiland hebben gewoond, jammer genoeg, ongenietbaar is.

Het verhaal speelt op het platteland aan de noordkust van Curaçao om een heel mooi meisje met den on-Curaçaosen naam Albertine Ferreira, dat om een niet welgevalligen aanbidder kwijt te raken, in een ondoor-

dacht ogenblik de belofte aflegt slechts aan hem haar hart te verpanden, die haar, dood of levend, ,,Palabroea", de witte uil van Hato, brengt (palabroea is een soortnaam en beteekent uil). Deze zou een legendarische witte uil zijn, die uit kracht van een vloek ten eeuwigen dage een schat uit een vergaan schip op de kust van Hato moet bewaken. Een ieder, die het zou wagen een vinger naar den schat uit te steken of zou trachten de vogel te doden, zou zijn vermetelheid met een groot ongeluk of zelfs met de dood moeten boeten. Spoedig had het meisje spijt van haar overijling, toen de ware Jacob zich vertoonde. Haar trots zou zij aan haar liefde hebben kunnen opofferen, maar de omstandigheden waren haar te machtig. Wat zouden de mensen wel zeggen? Zij zou zich heel Westpunt en anderen ten vijand maken. Deze en dergelijke overwegingen gaven de doorslag, wat tot de ontknoping voerde: een dolkenduel op leven en dood tussen de twee aanbidders, als de een de ander in de grot van Hato tegenkomt, beiden met de idee bezield ten koste van alles ,,Palabroea" te doden.

De hele opzet is on-Curaçaos. Geen Curaçaos meisje van het platteland en uit de tijd, waarin het verhaal speelt, zou het in haar gedachten gekregen hebben zulk een voorwaarde aan haar minnaar te stellen, zo min als de jongeling er rekening mee zou hebben gehouden. De hele handeling, vooral van de hoofdpersonen, is onjuist. Maar, kan men de schrijver om de wille van het romantische en literair schone vergeven, dat hij niet heeft trachten door te dringen tot de ziel van het Curaçaose volk, aleer zijn boek te schrijven, onvergeeflijk is het een visser in zijn zeilbootje elken morgen uit het Schottegat te laten vertrekken om op de kust van Hato te gaan vissen en in de avond terug keren, wat een onmogelijkheid is, evenals het landen op de onherbergzame, steile rotskust, waartegen de golven zich met donderend geweld te pletter slaan.

Zo zou men kunnen doorgaan. Even wil ik echter nog aanstippen, dat de schrijver de verklarende woordenlijst liever achterwege had moeten laten want, zo er al een paar woorden juist zijn geschreven, de verklaring ervan is toch meestal niet zuiver.

Willemstad, 3 Juni 1948. v. M.

Economische Stichting West-Indië-Nederland. Economisch Bericht No. 5, Mei 1948.

Dit Bericht heeft betrekking op het geheele gebied onder Nederlandsche vlag in West Indië, dus de Beneden- en Bovenwindsche Eilanden en Suriname.

De mededeelingen betreffende het insulaire deel van dit gebied worden samengevat onder den titel Antillen, maar er wordt betwijfeld of de naam Nederlandsche Antillen, ter vervanging van den naam Curaçao voor het geheel, wel kans heeft gehandhaafd te zullen worden. Die twijfel lijkt niet gerechtvaardigd, gezien ook de gemakkelijkheid waarmede de naam Nederlandsche Antillen in officieele publicaties in het moederland ingang gevonden heeft.

Er is nog een andere naam-kwestie waarover iets op te merken valt. Het Bericht spreekt van de *Anglo-American* Cari*b*ean Commission, hetgeen zijn moet Carib*b*ean Commission; sedert het toetreden van

Frankrijk en Nederland is het beperkte Britsch-Noordamerikaansche karakter der oorlogsjaren aan deze organisatie ontnomen.

De Caribbean Commission beoogt een „internationale" samenwerking in West Indië, in de eerste plaats op economisch gebied. Het zou zeker niet de moeite waard zijn de veertig jaar geleden gestaakte zwavelontginning op Saba te hervatten, alleen om te voorzien in de behoeften eener lucifersfabriek op Curaçao, zelfs niet wanneer ook de Surinaamsche industrie afneemster zijn zou. Iets anders is natuurlijk het denkbeeld, dat geheel West Indië (Britsch, Fransch, Nederlandsch, U.S.A.) met gebruikmaking van eigen grondstoffen in eigen behoeften aan lucifers, cement, aardewerk, glas, zeep, tabaksproducten, schoenwerk enz. enz. zou behooren te voorzien. Aan deze gedachte echter is nog zelfs geen begin van uitvoering gegeven en de moeilijkheden zouden zeker niet licht te overwinnen zijn. Niet alleen fiscale moeilijkheden; er zou ook op redelijke en logische wijze vastgesteld moeten kunnen worden wie de eene en wie de andere grondstof te leveren zou hebben, waar de eene en waar de andere industrie gevestigd zou dienen te worden.

In het huidige stadium der zaak lijkt het niet juist, zonder ruggespraak met de Research Council der Car. Comm., pogingen aan te wenden tot industrialiseering van Suriname en de Nederlandsche Antillen, in onderlinge, dus laat ons zeggen in „nationale" samenwerking.

In de laatstbedoelde richting is reeds één stap van beteekenis gezet, waarover merkwaardigerwijze het Bericht zwijgt; Surinaamsche rijst wordt op Curaçao gepeld en verder voor de markt gereed gemaakt. Wèl geeft het Bericht ongeveer vier pagina's inlichtingen over een nieuwen rijstpeller, uitvinding van een „Mr." R. H. Brown.

Wat de eenzijdige economie der Benedenwindsche Eilanden betreft moet men er zich bij neerleggen, dat industrie en scheepvaart, met haar hooge loonen, de beteekenis van landbouw, huisnijverheid en visscherij, als bestaansmiddelen der inheemsche bevolking, automatisch gereduceerd hebben en wel in sterke mate. En, dat voorlichting en leiding afdoende maatregelen zouden zijn om de weinig talrijke bevolking der Bovenwindsche Eilanden aan een redelijk bestaan te helpen, lijkt nogal optimistisch gezien.

Wij krijgen thans een vergelijkend overzicht der prijzen van levensmiddelen en manufacturen op Curaçao, voor de jaren 1939 en 1947, zooals Bericht No. 2 gelijksoortige gegevens bevatte met betrekking tot Suriname. Ditmaal evenwel zijn geen indexcijfers en geen looncijfers opgenomen. De enorme stijging der kosten van levensonderhoud is geen specifiek Westindisch verschijnsel; men vraagt zich echter wel even af, of van bepaalde textielgoederen de sterk verhoogde prijzen niet ook betrekking kunnen hebben op artikelen van betere kwaliteit. Wat is een japon, wat een pak (costuum) enz.? Het zou kunnen zijn, dat er tegenwoordig meer vraag is naar het betere, vergeleken bij 1939, toen damesschoenen van ƒ 2.50 per paar en katoenen japonnen van ƒ 2.— per stuk geïmporteerd werden.

Aangaande de pogingen om van elders in West Indië werkkrachten te bekomen voor de Surinaamsche plantages en aangaande het plan boerengezinnen uit het moederland naar Suriname over te brengen, geeft het Bericht niets nieuws; over de joodsche immigratie wordt niet gerept.

Ten aanzien van de Surinaamsche cacaocultuur lezen wij in het Bericht, dat de productie van ruim 160 ton (moet zijn ruim 1600 ton) in 1920 in 1926 teruggeloopen was tot slechts 14 ton (moet zijn 140 ton). Om aan te toonen echter, dat deze cultuur eenmaal een belangrijke bron van inkomsten gevormd heeft, zou men terug moeten gaan naar het laatste deel der negentiende eeuw, toen de productie van drie tot vierduizend ton per jaar bedroeg; in 1917 bedroeg zij nog bijna 2000 ton. Dat in West Afrika, het belangrijkste productiegebied van cacao in den nieuweren tijd, de cultuur thans zeer ernstig bedreigd wordt door een plantenziekte, wordt niet vermeld; toch zou deze omstandigheid invloed kunnen hebben op de kansen dat in Suriname een cacaocultuur zou kunnen herleven.

Suriname is een land van vallen en opstaan, ook op verkeersgebied. Nog slechts kort geleden werd men het er in Suriname over eens, dat van de spoorlijn naar het binnenland het baanvak Kabelstation—Dam maar opgebroken moest worden; nu vertelt het Bericht der E.S.W.I.N. ons, dat overwogen wordt den spoorweg te verbeteren, ten einde te bereiken, dat „het verkeer op de weg kan worden ontlast".

Aangaande de bauxietexploitatie in Suriname leeren wij, dat de productie der A.L.C.O.A. voor 1947 geschat werd op anderhalf millioen ton, die van de Billiton Maatschappij op 300.000 ton. Het bericht in de *New York Times*, dat op Trinidad installaties gebouwd zouden worden, ter opslag en verwerking van bauxiet uit Britsch Guyana en Suriname, alsmede een overlaadhaven bij Port of Spain, wordt in de publicatie der E.S.W.I.N. niet vermeld.

De Stichting blijkt zich met een uitvoerig schrijven tot den gouverneur van Suriname gewend te hebben, ten einde de aandacht te vestigen op de gebreken welke h.i. den thans zoozeer toegenomen houtexport aankleven, waarbij tevens eenige wenken gegeven zijn in het belang eener betere behartiging der belangen van dezen uitvoer.

Enkele kaartjes en een in- en uitvoerstatistiekje zijn in Bericht no. 5 opgenomen.

Mei 1948. M.

De Betwiste Bron. Roman door FRITS RUEBEN ROTHGIESSER Nederlandse bewerking door HERMIEN MANGER (Joachimsthal's Boekhandel Uitgevers- en Drukkersbedrijf N.V. 1947, Amsterdam).

Het hoeft geen verwondering te baren, dat de geschiedenis van de familie Nassy, die zich met een groep Portugese Joden in de 17e eeuw in Suriname vestigde, de fantasie van een romanschrijver heeft geprikkeld.

Toen de Nederlanders Brazilië veroverden, vonden deze Joden, die daar toen woonden, het niet langer nodig de schijn te blijven handhaven, dat ze de Katholieke godsdienst hadden aangenomen. Ze beleden toen weer openlijk hun Joods geloof, maar moesten daarom voor de inquisitie vluchten, toen de Nederlanders uit Brazilië verdreven werden. Er volgde toen vestiging op de Joden-Savanna aan de Surinamerivier. De familie Nassy heeft van de aanvang af een leidende plaats in deze merkwaardige gemeenschap ingenomen. Men neemt aan dat David de Is. C. Nassy een van de voornaamste auteurs was van het in de

tweede helft van de 18e eeuw geschreven werk *Essai historique sur la Colonie de Suriname*".

Over een lid van deze familie Nassy gaat nu de roman. *De betwiste bron....* Het uitgangspunt is het dorp Jodensavanna, waarvan de noeste arbeid in de suikermolens en op de rietvelden wordt beschreven.

Een harde strijd wordt gevoerd tegen de Bosnegers, de nakomelingen van weggelopen slaven, die roofaanvallen doen op de plantages en rietvelden in brandsteken. Als de vader van de held van het verhaal bij zo'n gevecht tegen de „Marrons" omkomt, begeeft de jongen Nassy zich naar Amsterdam, waar hij in de leer komt bij een Joods handelshuis, dat zaken doet met de West-Indische Compagnie. Een reeks van avonturen voeren Isaak Nassy naar Parijs en vervolgens naar een Hongaarse stad, waar hij betrokken wordt in een progrom. Hij weet naar Italië te vluchten met een adellijke vrouw. Van hier uit trekt hij als directeur van een grote maatschappij naar Portorico om daar een factory te stichten. Maar het hart van dit kind van de Jodensavanna trekt naar zijn geboorteland. Aanvankelijk met het doel om er nog even een kijkje te nemen, stelt hij zijn terugkeer naar Portorico steeds uit, geboeid door het werk op de plantage en door de harde strijd tegen de aanvallende bosbewoners. En in die strijd vindt hij de dood.

Men zou zo'n roman kunnen lezen, speurende naar geschiedkundige onjuistheden, en de historicus zal dan hier en daar stof tot aanmerkingen hebben. Is het evenwel niet onjuist om met een dergelijke critische blik zo'n verhaal te bezien? Men zou dit ook niet moeten doen met de spannende verhalen van een Alexander Dumas en andere schrijvers.

Vermelding verdient alleen, dat wij nooit hoorden, dat negerslaven zó in de Joodse godsdienst werden opgevoed, dat ze in staat waren de hebreeuwse synagogediensten te volgen.

Voor ons is het verheugend, dat de interessante historie van de Joodse nederzetting in Suriname een schrijver inspireerde tot een avontuurroman, die de moeite van het lezen alleszins waard is.

Paramaribo Mei 1948 H. A. SAMSOM.

Panaderio Pan door MIEP DIEKMANN. Uitgeversmaatschappij West-Friesland te Hoorn, 1947.

Een aardig meisjesboek, zou ik willen zeggen. Middenpunt is het gezin van den Curaçaosen politiecommandant Wittenvoort, die twee dochters heeft van zeer uiteenlopenden aard. Hun onderling verschil openbaart zich ook hierin, dat de een van Curaçao gaat houden, en de andere er maar moeilijk wennen kan.

Als ik mij niet vergis, is dit de eerste Curaçaose roman. Tientallen jaren geleden verscheen er een boek van een oud-zeeofficier, Gobéé meen ik — den titel heb ik vergeten — dat ook Curaçaose toestanden zou behandelen, en wel uit de allereerste jaren der twintigste eeuw, maar ergens in Celebes speelde. Daarbij vergeleken, is het boek van Miep Diekmann een groote vooruitgang, ook in frisheid.

De Nederlandse uitgevers schijnen de Curaçaose boekenmarkt maar

moeilijk te kunnen bereiken. Van de Curaçaoenaars, die ik er naar vroeg, had niet één ervan gehoord. Ten slotte schreef mij een, dat hij het enige op Curaçao aanwezige exemplaar had weten te bemachtigen, en een ongenoemde, die in de afgelopen week een zeer gunstige aankondiging in *Beurs- en Nieuwsberichten* schreef, vertelt, dat hij het van bevriende zijde uit Nederland toegezonden kreeg. Daarop moest toch iets gevonden worden.

Het boek ontleent zijn naam aan een volksliedje op Curaçao, waarvan de schrijfster zegt, dat zij de tekst niet heeft weten te bemachtigen. Zonder moeite is het mij gelukt bij den Curaçaosen folklorist Van Meeteren. Het is geen Curaçaos liedje, een Papiamentse tekst bestaat er ook niet van, maar een Spaans liedje, waarschijnlijk met een Cubaans wijsje, dat omstreeks 1936 op gramofoonplaten op Curaçao kwam, en dadelijk insloeg, maar van de woorden hoorde men niet veel meer den „Panadero pan".

Onder voorbehoud, opgenomen van de gramofoonplaat, geeft de heer Van Meeteren mij dezen tekst en letterlijke vertaling:

Pandero pan (4 maal) Pan, pan, pan, pan, pan, Panadero pan Pan caliente (de laatste 3 regels 2 maal)	Broodbakker brood, Brood, brood, brood, brood, brood, Broodbakker brood, warme broden.
Yo traigo los panitrotes Y las galletas de harin; No espere que yo me toque, Porque ve, tengo que ir.	Ik breng de grote broden en de koeken van meel; verwacht niet, dat ik mij aandien, want kijk, ik heb haast.
Si un pan te pide Vicente, No se lo deje de dar, Para que se lo come caliente, Y te puede castigar.	Als Vincent je om een brood vraagt laat niet na het hem te geven, zodat hij het warm kan opeten, want hij kan je straf bezorgen.
Para las viejas yo traigo, Yo traigo un pan suavecito, Y para las niñas lindas Se acabo el pan de Piquito.	Voor de oudjes heb ik, heb ik een heel zacht broodje, en voor de jonge meisjes Zijn de Piquito-broodjes op.

B.D.G.F.

Ir A. Gouka. *In het Surinaamse Oerwoud.* Het leven in de Goudvelden. Uitgegeven onder auspiciën van de Koninklijke Vereniging „Oost en West", N.V. Uitgeverij W. van Hoeve, 's-Gravenhage 1948, 103 pag., 16 ill. (Prijs *f* 2.50).

De Heer Gouka is een Ind. Nederlander, die in de jaren 30 in Suriname werkzaam geweest is op een goudconcessie in het gebied der Boven Suriname.

Hij schreef zijn boekje kort voor het einde van den laatsten oorlog, in de veronderstelling dat er in onze „koloniale" litteratuur behoefte zou bestaan, speciaal wat Suriname betreft, aan meer beschrijving van persoonlijke ervaringen, naast de vele wetenschappelijke publicaties.

Hij had het ongetwijfeld bij het rechte eind en, op prettige wijze weergegeven herinneringen aan het binnenland van Suriname, zoals Gouka die geeft, zijn zowel leerzaam als onderhoudend.

Al te bescheiden zegt de schrijver in zijn voorwoord er zich van bewust te zijn, dat het ophalen zijner avonturen in het Surinaamse oerwoud hem wellicht meer genoegen heeft bereid dan het boek aan zijn lezers zal kunnen verschaffen. Het is juist de liefde voor zijn onderwerp waarvan de verteller blijk geeft, welke een aantrekkelijkheid te meer is van Gouka's werkje. Hij heeft er goed aan gedaan die avonturen te boek te stellen en aan de firma Van Hoeve komt een woord van lof toe voor de uitgave.

Dat beiden zich beloond mogen zien door een grote vraag naar deze nieuwe bijdrage tot de serie ,,Over Oost en West" en dat zij ook in Suriname zelf vele lezers moge vinden.

Het lijkt vooral in dezen tijd van belang, dat men daarginds kennis neemt van hetgeen een Nederlander uit een veraf gelegen deel van ons Rijk, met zoveel sympathie voor die hem nieuwe omgeving, over Suriname vertelt.

De illustraties zijn voor het allergrootste deel, ik zou zeggen op slechts één na, naar fotografische opnamen van den schrijver zelf vervaardigd.

Mei 1948 M.

KRONIEK

SURINAME

Twee maanden geleden — de Surinaamse kranten welke bij het samenstellen onzer kroniek ter beschikking staan, zijn ten dele van niet zeer recenten datum — schreef een dezer nieuwsbladen over het toen pas geïnstalleerde College van Bijstand als van het „Kabinet", doch in hetzelfde nummer lezen wij, dat er hier slechts sprake is van een door den gouverneur in het leven geroepen lichaam, welks werkzaamheden en bevoegdheden niet duidelijk door den landvoogd omschreven waren, terwijl deze laatste ook, onder de nog bestaande wettelijke regelingen, niet de macht zou hebben om zijn verantwoordelijkheid aan anderen over te dragen.

Vast stond alleen, dat de leden van het College in het vervolg, bij de discussies in de Staten, de plaatsen in zullen nemen, der departements-hoofden, die vroeger als gedelegeerden van den gouverneur aan de beraadlsagingen deelnamen. Ieder departement van algemeen bestuur zal resorteren onder een lid van het C.v.B. Impliceert dit, dat zodanig lid de chef zal zijn van den hoofdambtenaar die de leiding van het departement heeft en zal deze verhouding zich ook moeten uitspreken in de salariëring der leden van het C.v.B.?. Het College zal ook over bureauruimte moeten beschikken — en wat er verder nog nodig zijn zal om de organisatie te doen marcheren, dus de zaak zal in de papieren gaan lopen.

Dat het zuiver ambtelijke apparaat in Suriname belangrijk staat uitgebreid te worden, is al eenigen tijd bekend; de gouverneur heeft dienaangaande ook bij de opening der Statenzitting 1948–1949 nog het een en ander medegedeeld en daarbij tevens doen uitkomen, dat er spoedig behoefte zal ontstaan aan meer kantoorruimte en meer voor personeel in gouvernements-dienst geschikte woningen. De begroting voor 1949 voorziet ook in een andere indeling der departementen, blijkbaar in verband met de taakverdeling van het C.v.B.; het personeel van den belastingdienst zal uitgebreid worden, ten dele in verband met den toegenomen invoer, doch ook om tot een betere perceptie te geraken. Er was een tijd toen Suriname wel „het kind met de administratieve waterhoofd" genoemd werd, niet altijd terecht evenwel. In de toekomst zal er misschien opnieuw aanleiding zijn tot de overweging, dat nuttige maatregelen ook betaald moeten kunnen worden.

De uit het Welvaartsfonds te besteden gelden aan havenaanleg blijken bestemd te zijn om meer steiger- en opslagruimte, alsmede betere land- en spoorwegverbindingen naar de haven te verkrijgen, verder om den Vaartuigendienst beter te outilleren. Het is een feit, dat de buitengewoon gebrekkige gelegenheid om hout te laden in zee-

schepen, althans te Paramaribo, grote bezwaren opleverde, al in den tijd toen de houtexport nog onbelangrijk was. Tans heeft deze export veel groter afmeting aangenomen, doch het blijft de vraag of de toekomst in deze werkelijk zo veelbelovend is.

De gouverneur is bij de opening der Statenzitting stil blijven staan bij de problemen der hygiënische en culturele verzorging der bevolking (gezondheidsdienst, huisvesting, onderwijs). Het bestuur, zo zeide Z.E. o.a., zal geen middel onbeproefd laten, dienstig om de sociale omstandigheden der bevolking te verbeteren; de kern der maatschappij, het gezin, dient vóór alles gezond gemaakt te worden. Inderdaad, het nog altijd zeer grote percentage der buitenechtelijke geboorten wijst alles behalve op een gezond gezinsleven!

Het overleg bij brief tussen gouvernement en volksvertegenwoordiging gaat nog altijd voort. Toen evenwel de gouverneur bij missive, voor de zoveelste maal, goedkeuring vroeg voor een nader op de begroting te brengen uitgaafpost, toonden de Staten in hun antwoord zich ongeneigd om op den duur met deze procedure genoegen te nemen; zij verzochten dat in het vervolg tot het regelmatige systeem der suppletoire begrotingen teruggekeerd zal worden, waarbij in den regel geen voorafgaande goedkeuring per brief nodig zijn zal.

De Staten hebben verklaard, geen bedenkingen te hebben tegen de grondwetswijzigingen, betreffende de nieuwe rechtsorde der in art. 1 genoemde grondgebieden en ten aanzien van het instituut der staatssecretarissen. Zij hebben daarbij echter aangetekend, vrij te willen blijven voor wat betreft de getroffen en nog te treffen regelingen met Indonesië. Verder maakten de Staten er bezwaar tegen, dat de betreffende wetsontwerpen aan de Staten Generaal aangeboden zijn, voordat advies ter zake van de zijde der overzeese gebiedsdelen ter beschikking stonden. Onze minister van Buitenlandse Zaken heeft in de Kamer medegedeeld, dat in Indië — en ook in Suriname — bezwaren opgeworpen zijn tegen de erkenning van den staat Israël.

Het moet voor de Surinaamse politici wel een heel bizondere gewaarwording zijn, zich te mogen — of te moeten — verdiepen in aangelegenheden, welke kort geleden nog zo ver buiten hun gezichtsveld lagen.

Ook hebben zich plotseling voor hen geheel nieuwe en aantrekkelijke carrières geopend. In een der Surinaamse bladen heeft men een opsomming gegeven van nieuwe functies, bij voorkeur door Surinamers te vervullen, uitgaande van allerlei resoluties ter R.T.C. genomen. De lijst is lang, van minister voor Suriname tot lid van het commissariaat voor Surinaamse angelegenheden in Nederland. Dat Surinamers direct al de nieuw te creëren posten zullen kunnen bezetten, wordt in twijfel getrokken. M.a.w.: de „autonomie" loopt vooruit op de politieke ontwikkeling.

* * *

In Suriname richt men graag verenigingen op; de levensduur der organisaties is echter vaak zeer beperkt.

Onlangs kon men lezen over een dienstbodenbond, te Paramaribo tot stand gekomen. Het bleek dat de vrouwelijke huisbedienden in dat gezegende land zich nog altijd tevreden stellen met twintig gulden

per maand loon en de kost. Voor huisvrouwen — en huisvaders — in Europees Nederland om van te watertanden!

* * *

De gratie, door den gouverneur verleend aan den aanlegger van den mislukten staatgreep van verleden jaar, heeft zich ook uitgestrekt tot vijf inheemse militairen, die als medeplichtigen veroordeeld waren. De militairen worden uit den dienst ontslagen; de hoofdschuldige, die in Ned. Indië geboren is, zal niet uitgezet worden.

1 Juni 1948 M.

FILMSTICHTING „WEST-INDIË"

Op 3 dezer werd, onder groote belangstelling, in het theater De Seinpost te Scheveningen het eerste werk vertoond, verricht door *Profilti*, in opdracht van de *Filmstichting „West-Indië"*, welke opdracht tot doel had, het groote publiek in het moederland door het nieuwste middel kennis te doen maken met Suriname en de Ned. Antillen.

Eerst door den voorzitter der stichting, daarna door den minister van Overzeese Gebiedsdelen, werd de geschiedenis geschetst dezer voor ons nieuwe tak van volksvoorlichting en werden de groote voordeelen in het licht gesteld, welke de tot dusver verkregen resultaten alreeds zullen kunnen afwerpen, in het belang van een beter begrip bij het publiek hier te lande aangaande de deelen van het Rijk in de nieuwe wereld.

Er zijn een achttal korte films gemaakt, welke voorloopig alleen in bioscooptheaters vertoond zullen kunnen worden, in de vóórprogrammas.

De opnamen lijken uitstekend geslaagd en zullen zeker aan het gestelde doel beantwoorden.

Films van Suriname en van Curaçao zijn er al meer in ons land vertoond, zij het dan ook dat de opnamen niet altijd door vaklieden verricht waren. Dat wij thans echter ook beschikken over beelden op het witte doek van Bonaire, Aruba en de Bovenwindsche Eilanden, is wel een dankzegging waard.

Niet alleen dat de natuurtafereelen interessant zijn, maar het lijkt ook zoo goed, dat men hier te lande kennis neemt van het leven en werken der bewoners van Onze West. Niet slechts van die der welvarende eilanden Curaçao en Aruba, maar eveneens van die der tot dusver minder bedeelde gewesten, van het nog in zooveel opzichten achterlijke Suriname en van de arme eilanden Bonaire, Sint Maarten, Sint Eustatius en Saba.

Juni 1948 M.

BIBLIOGRAPHIE

ARTIKELEN

SAAL, R. N. J.: Ter herdenking † Dr Ir J. Ph. Pfeiffer 1888–1947. *Ingenieur 60* 2, 1948, p. A 7–8, portret.

SIMONS, A. L.: De luchtkaartering in Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 77–81.

STAHEL, G.: Enkele cijfers aangaande de stekbakken voor cacao. *West 4733*, 1948, p. 1.*

STEENMEIJER, F., Het culturele leven op Aruba. *Ruimer Horizon 3*, 1948, *4–5* (Aruba-nr), p. 7–9 en 11, 3 foto's.

Storende factoren. *Curaçao 10 8*, 1948, p. 1.

.... in het politieke leven op Curaçao.

Surinaamse begroting voor het dienstjaar 1949. *Bijbl. Suriname* 8 Apr. 1948.

Tekst van Memorie van Toelichting.

SWART, G.: Onderwijsvernieuwing II, III. *Curaçao 10*, 1948, *8* p. 2, *9* p. 2–3.

Rapport, naar aanleiding van een redactioneel artikel over hetzelfde onderwerp, met het oog op de toestand in Curaçao.

Tussen twee Amerika's. *N. Rott. Crt 105*, 1948, 7 Febr. (XIV Trinidad, foto), 18 Febr. (XV Venezuela, foto), 24 Febr. (XVI Aruba, foto), 28 Febr. (XVII, K.L.M., slot, kaartje).

Voorlichting. *Nw Sur. 57*, 1948, p. 2.

Voorbeeld van tendentieuze voorlichting van het Nederlandse Volk inzake de huidige politieke kwesties met Suriname en Curaçao.

V. R.: Het toekomstige koninkrijk. *Curaçao 10 6*, 27 Mrt 1948, p. 4–5.

W.: Kroniek van Suriname. *Oost West 41*, 1948, *10*, *11*, *12*, foto.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Natuurwetenschappelijke bibliografie van Suriname en de Nederlandse Antillen: 1946–1948. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 82–95.

Hierin ook titels over land- en bosbouw, veeteelt, mijnbouw, geneeskunde, volkenkunde, onderwijs e.d.

WAGENAAR HUMMELINCK, P.: Biologisch onderzoek van de Nederlandse Antillen. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 67–69.

Radio-rede van 16 Aug. 1947; reeds eerder afgedrukt in *Beurs* en *Amigoe*.

Wanneer komt cassatie? *Curaçao 10 3*, 1948, p. 3–4. Zie ook *4*, p. 8.

Wat wij willen. *Curaçao 10 6*, 27 Mrt 1948, p. 1.
Met ingang van 17 Mrt is het *Weekblad Curaçao* een „14-daags blad voor de staatkundige, economische en culturele belangen van de Nederlandse Antillen" geworden. Inplaats van W. VAN EIJK treden voortaan als redactie op: N. M. CHUMACEIRO, P. VAN DER HOEVEN en E. J. VAN ROMONDT.

Watervoorziening en waterconservatie op Curaçao. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 65–66.

Werkplan voor het Welvaartsfonds. *Weekoverz. Overzeese Gebiedsd. 3 18*, 28 Apr.–4 Mei 1948, p. 22–26.
Kort uittreksel uit Werkplan (Paramaribo, 8 Apr. 1948); een 16-tal projecten.

WESTERMANN, J. H.: Beschouwingen over ontwerpen van enige Curaçaose landsverordeningen op het gebied van de jacht, fauna- en natuurbescherming. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4*, (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 53–64.

WILLEMSE, C.: Notes on the neotropical subfamily Paulininae.... *Publ. Natuurhist. Gen. Limburg 1*, 1948, p. 133–142, 10 figg.
Beschrijft drie sprinkhaansoorten gevonden in Paramaribo, waaronder één nieuwe soort.

Wijziging in de West-Indische staatsregelingen op korte termijn. *Weekoverz. Overz. Gebiedsd. 3 9*, 25 Febr.–2 Mrt. 1948, p. 16–18.

WOUW, J. J. VAN: Het gereedmaken van landerijen tot vestiging van landbouwers in Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 36–43.
Verslag van een lezing op 28 Jan. 1948.

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

AHLBRINCK, W.: *De Indianen in Suriname: Karaiben, Wajana's, Wajarikoele's, Wama's. 1. De wet der gelijkenissen.* R.K. Drukkerij (Paramaribo, z.j.), 50 pp., 10 tekeningen w.o. 6 vignetten.
Deze brochure-reeks is bedoeld als een, min of meer opnieuw bewerkte heruitgave van een gedeelte van de *Encyclopaedie der Karaiben*, 1931.

Aluminium. War changes in Industry Series Report 14, U.S. Tariff Comm., Washington, 1946, vi, 110 pp. gestencild, 2 kaartjes.

AMSHOFF, G. J. H.: *Enumeration of the herbarium specimens of a Suriname wood collection made by Prof. G. Stahel.* Uitgaven Studiekring Suriname Curaçao 2 (Martinus Nijhoff, The Hague), 1948, 46 pp.
Verzameld in 1942–1945; 380 nummers; 7 soorten nieuw voor Suriname.

Aruba. Netherlands West Indies. Netherl. W.I. Tourist Comm., New York, (1948), folder met kaartje en 18 foto's.

Aruba van deze *dagen.* Naar Ruimer Horizon 3, nrs 4–5, Febr.-Mrt 1948, 33 pp., 37 foto's.

Aruba-editie van het orgaan van de Vereniging „Indisch Jeugd-Centrum", welke alleen bijdragen bevat van personen die op Aruba leven en werken. Bestuur, cultureel leven, havenwerken, watervoorziening, toekomstplannen, Lago Oil, gezondheidsdienst, luchtverkeer, toekomstig toerisme, K.N.S.M.

CLARK, SYDNEY: *All the best in the Caribbean.* Dodd, Mead & Cy, New York, 1948, x + 252 pp., 13 foto's op 8 blz. buiten tekst, 2 kaartjes, losse gekl. omslag.

Curaçao, a Dutch treat ,p. 215–219.

Curaçao. Netherlands West Indies. Netherl. W.I. Tourist Comm., New York, (1947), folder met 3 kaartjes.

Curaçao. Netherlands West Indies. The island you will always remember. Netherl. W.I. Tourist Comm., New York, (1947), folder met 15 foto's.

Curaçaos verslag 1940. Verslag van bestuur en staat van Curaçao over het jaar 1939. Staatsdrukkerij- en Uitgeversbedrijf. 's-Gravenhage, 1948, 108 pp.

DEBROT, COLA: *Bewolkt bestaan.* J. M. Meulenhoff, Amsterdam, (1948), 352 pp., gekl. losse omslag.

Roman; speelt ten dele op Curaçao.

Economisch Bericht No. 5. Eswin, 's-Gravenhage, 1948, 27 pp., 6 kaartjes op 4 blz.

Diversen over Antillen en Suriname; prijzen, meubelmakerij en lucifersfabricage op Curaçao; arbeidskrachten, cultures, plannen van bestuur, bauxiet in Suriname; verslag over nieuw systeem rijstpeller; overzicht in- en uitvoer 1942–1946 Suriname; houtexport.

GOUKA, A.: *In het Surinaamse oerwoud.* Het leven in de goudvelden. N.V. Uitgeverij W. van Hoeve, 's-Gravenhage (onder ausp. van „Oost en West"), 1948, 104 pp., 16 foto's op 8 bladz. buiten tekst.

Jaarboek 1946–1948. Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en Curaçao. Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4, Utrecht, 1948, 97 pp.

Huishoudelijke mededelingen met verslagen van lezingen van FRICKERS, GEIJSKES, ROELOFS en VAN WOUW; bijdragen van PULLE, A. L. SIMONS, WAGENAAR HUMMELINCK en WESTERMANN.

LEGÊNE, P. M.: *Suriname, land mijner dromen.* J. N. Voorhoeve, Den Haag, (1948), 208 pp., 5 tekeningen, 30 foto's op 12 blz. buiten tekst, gekl. losse omslag met foto.

MENNEGA, ALBERTA M. W.: *Suriname timbers I. General introduction, Guttiferae, Vochysiaceae, Anacardiaceae, Icacinaceae.* Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 3 (Martinus Nijhoff, The Hague), 1948, 59 pp., 8 platen met 32 foto's buiten tekst.

In hoofdzaak gebaseerd op de collectie Stahel.

REEF, BETTY: *Colorful Curaçao. Netherlands West Indies.* Repr. *Grace Log,* publ. Netherl. W.I. Tourist Comm., (z.j.), 2 pp.

ROBERTS, W. A.: *Lands of the Inner Sea. The West Indies and Bermuda* Coward-MacCann Inc., New York, 1948, 301 pp., kaart.

Rondom het diamanten feest van Fr. M. Radulphus. 1886–1946. Verslag van de feestelijkheden ter gelegenheid van het diamanten kloosterjubileum van Fr. M. Radulphus op 15 Augustus 1946, (Curaçao, z.j.), 24 pp., portret op omslag. — *Receptieprogramma,* 4 pp., waarin poëzie, met omslag.

ROTHGIESSER, FRITS RUEBEN: *De betwiste bron.* Nederlandse bewerking door HERMIEN MANGER. Joachimsthal's Boekhandel, Uitgevers- en Drukkersbedrijf N.V., 1947.*

Historische roman over Isaak Nassy, die zijn jeugd doorbrengt op de Joden-Savanne en daar, na vele omzwervingen, terugkeert en de dood vindt in de strijd tegen de bosnegers.

SALYER, KERMIT W.: *Short routes to romance. Curaçao, Netherlands West Indies.* Repr. *Traveltime,* July 1947, publ. Netherl. W.I. Toutrist Comm., 2 pp.

STAFLEU, F. A.: *A monograph of the Vochysiaceae. I. Salvertia and Vochysia.* Diss. Utrecht, 21.VI.1948, viii + p. 397–540; ook in *Recueil Trav. bot. néerl. 41,* p. 397–540.

Waarin ook Surinaamse planten worden behandeld.

Surinaams Verslag 1943. (2 dln) I. Tekst van het verslag van bestuur en staat van Suriname over de jaren 1940–1942; 110 pp. II. Statistisch jaaroverzicht van Suriname over de jaren 1940–1942. Surinam report 1943. Statistical annual of Surinam for the years 1940–1942; 106 pp. Staatsdrukkerij- en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage, 1948.

The West-Indies Year Book 1946–7. Th. Skinner Co, London, 1947, 835 pp., ill. krtn. *

Verslag van de Latijns-Amerikaanse Conferentie voor bosbouw en bosproducten te Teresopolis, Brazilië, 19–30 April 1948. 's Lands Bosbeheer, Paramaribo (Suriname), 1948, 20 pp. gestencild.

Als gedelegeerden van de Nederlandse Regering namen aan deze conferentie deel J. W. GONGGRIJP en I. A. DE HULSTER.

ARTIKELEN

Advies van de Staten van Curaçao. *Weekoverz. Gebiedsd. 3,* 1948, *22,* p. 25–27.

Op de wetsvoorstellen tot wijziging van de Grondwet.

BARTELS, E.: Het toekomstig toerisme te Aruba. *Ruimer Horizon 3,* 1948, *4–5* (Aruba-nr), p. 29–31, 6 foto's.

BROOKS, MITCHELL: Nederlandse Regering wil hout uit Suriname vlotteren. *Surinamer 6307.* 25 Oct. 1947, p. 1.

COMVALIUS, A. C.: Krioro. Een bijdrage tot de kennis van het lied, de dans en de folklore van Suriname. *West 4689,* 3 Nov. 1947, e.a.

Curaçaose onafhankelijke partij. Partido independiente di Corsouw.

Curaçao 10, 1948, *11*, p. 3. Zie ook *Weekoverz. Geb. 3, 24*, p. 16–17.
Beginselverklaring en program van actie.

De gewijzigde staatsregeling. *Curaçao 10*, 1948, *12*, p. 2–4.

De Hindoestani 75 jaar in Suriname. *Curaçao 10*, 1948, *12*, p. 4–5.
Naar artikelen van J. LACHMON en S. RAMBARAN MISHRE uit *Het Nieuws* van 5 Juni.

DRIMMELEN, F. A. VAN: Aruba en de watervoorziening. *Ruimer Horizon 3*, 1948, *4–5* (Aruba-nr), p. 13–15, 3 foto's.

Een nieuwe vorm, een nieuwe inhoud. *Curaçao 10*, 1948, *10*, p. 1–2.
Over de taak der nieuwe Staten.

EL. (Elias): Kroniek van Curaçao. *Oost en West 31*, 1948, elk nummer, geïllustreerd.

FRICKERS, J.: Rundveeteelt in Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 44–47.
Verslag van een lezing op 28 Jan. 1948.

Gedachten bij de komende Rijksgrondwet. *Curaçao 10*, 1948, *9*, p. 3–4.

GEIJSKES, D. C.: De visserij in Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 31–35.
Verslag van een lezing op 28 Jan. 1948.

GEIJSKES, D. C. & SCHOLS, H.: Topografische observaties bij twee verkenningsvluchten boven noordelijk Suriname. *Tijdschr. Ned. Aardr. Gen.* (*2*) *65*, p. 342–353, 2 kaartjes, 6 foto's ep twee blz. buiten tekst.

GONGGRYP, J. W.: De Nederlandse invoer van hout uit Suriname' *Econ. Stat. Ber. 33*, 1948, no 1618, p. 366–369; sep. 12 pp.

GONGGRYP, JUSTUS W.: Outline of a general forest policy for the tropics. *Unasylva 3*, no 1, Jan.-Febr. 1948; sep. 7 pp., foto.
Ook van belang voor Suriname.

HESSLING, HENK A.: Aruba en de naaste toekomst. *Ruimer Horizon 3*, 1948, *4–5* (Aruba-nr), p. 15 en 18, portret.

HONIG, P.: Landbouw in Suriname. *Natuurwet. Tijdschr. Ned. Indië 102*, 5, 1946, p. 83–84.*

HOOP, L. DE: De havenwerken in de Paardenbaai te Oranjestad, Aruba. *Ruimer Horizon 3*, 1948, *4–5* (Aruba-nr), p. 11–12, 3 foto's.

Houtexport. *Econ. Bericht Eswin 5*, 1948, p. 26–27.
Gebreken die bij de export aan het licht zijn gekomen.

Lago Oil & Transport Co. Ltd op Aruba. *Ruimer Horizon 3*. 1948, *4–5* (Aruba-nr), p. 21–23, 4 foto's.

LAMMERS, G.: Vondsten in Curaçaose bodem. Resten van een oude bevolking. *Curaçao 10*, 1948, *10*, p. 3–4.
Geen indianen; reeds eerder als getypt rapport verspreid.

MEETEREN, N. VAN: Amerigo Vespucci en Aruba. *Curaçao 10*, 1948, *10*, p. 6–7.

Nederlandse brief. *Curaçao 10*, 1948, in bijna elk nummer.

EEN HALF JAAR POLITIEK

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN

Op Curaçao is de politieke belangstelling toenemende. Ook zij, die niet instemmen met het streven van *Volkscomité* en *Democratische partij*, of liever: die niet minder van harte zelfbestuur begeren, maar de middelen van de partijen, die tot nu toe aan de spits streden, niet voor hun rekening willen nemen, en ook het einddoel liever in anderen vorm bereikt zien, hebben zich verenigd en gegroepeerd en zijn, wat schuchter nog, in het strijdperk getreden. In Nederland blijft de groep belangstellenden klein. Op hoogtijden laat ook de pers zich horen, maar daarbuiten is hier de belangstelling niet veel groter, dan zij vóór den oorlog was. Zulke hoogtijden waren het, toen de Conferentie Nederland-Suriname-Curaçao bijeen was, en toen de Staten-Generaal de herziening der West-Indische staatsregelingen behandelden; de behandeling van de begroting van het ministerie van Overzeese gebiedsdelen voor 1948 was voor de Nederlandse Antillen weinig belangrijk. Allereerst over de eerste twee gebeurtenissen enige mededelingen; daarna nog een blik geslagen op hetgeen zich ginds afspeelde.

Slechts weinigen zullen gedacht hebben, dat de *bespreking aan de ronde tafel* werkelijk in een paar weken tastbaar resultaat zou bereiken. Nu, een half jaar later, liggen nog slechts „resoluties en moties" vóór ons, die een commissie moet omzetten in concrete bepalingen. Dan zal er zeker weer in afdelingen en in het openbaar vergaderd moeten worden. De nieuwe partijen in Curaçao zullen hierop geen invloed kunnen uitoefenen, en de behandeling der zaken moeten overlaten aan een aantal leden der conferentie, die zij niet representatief voor Curaçao achten. Dit is haar eigen schuld. Zij zijn te laat gekomen, na eerst den strijd, die in Curaçao uitgevochten had moeten worden, gewonnen te geven. Rest de strijd bij de stembus, die nog belangrijk genoeg kan zijn, omdat de nieuwe staatkundige Nederlandse Antillen met gequalifi-

ceerde meerderheid zullen hebben te beslissen over hun nieuwe staatsregeling en daarmee over de uitvoering van een deel der besluiten van de „mesa redonda."

Van de besluiten aan de ronde tafel genomen, volgen hier de voornaamste.

Er komt een rijksgrondwet van het Verenigd koninkrijk der Nederlanden; een *rijksministerie* met tenminste een rijksminister voor Curaçao; een paritair samengestelde *rijksraad* als college van advies, door de Kroon te benoemen „op aanbeveling" (wat is dat?) van de landsregeringen, en te horen bij geschillen over de vraag, of een aangelegenheid behoort tot de gemeenschappelijke aangelegenheden van het Koninkrijk, en ten aanzien van de vernietiging van landswetten op grond van strijd met de rijksgrondwet, de rijkswetten of het algemeen rijksbelang; een *rijkshof* ter toetsing van landswetten aan de rijkswetten en de rijksgrondwetten, en van de landsgrondwetten aan de rijksgrondwet; een *rijksparlement* met *senaat*, bestaande uit de Eerste Kamer der Staten-Generaal, 5 leden uit Suriname en 5 uit de Nederlandse Antillen, buiten hun midden en met inachtneming van het beginsel van evenredigheid (wat is hiermee bedoeld?) door de staten dier landen aan te wijzen, en *kamer van afgevaardigden*, zijnde de Tweede kamer plus de staten van Suriname en van de Nederlandse Antillen als haar afdelingen.

De koning heeft een vertegenwoordiger in de Nederlandse Antillen, die de prerogatieven van de Kroon uitoefent, verantwoordelijk is aan de koning en zorgt voor afkondiging en naleving van de rijksgrondwet, voor de uitvoering van rijkswetten en algemene maatregelen van rijksbestuur, met opschortende bevoegdheid ten aanzien van landsverordeningen en landsbesluiten wegens strijd met de rijksgrondwet, rijkswetten of het algemeen rijksbelang.

In resolutie IV is opgenomen wat in beginsel als gemeenschappelijke aangelegenheden van het koninkrijk is te beschouwen. Daarbij is o.a. genoemd: de verzekering van de fundamentele menselijke rechten en vrijheden, waarbij als: „nader gemeenschappelijk onder de ogen" te zien in resolutie XVI worden genoemd: de financiële gelijkstelling in het kader van vrijheid van opvoeding, onderwijs en geloofsbelijdenis, de waarborging van een democratisch staatsbestel in de landen, de regeling der nationaliteit en der verhouding van nationaliteit tot burgerschap dat slechts aan „nationalen" (wie zijn dat?) zal worden verleend, de buitenlandse betrekkingen met opneming van krachten uit de overzeese landen in den buitenlandsen dienst, de rijksverdediging

en de bescherming van de inwendige veiligheid van het koninkrijk, de waarborging van de zelfstandigheid en de onafhankelijkheid der rechterlijke macht, onder meer door benoeming in het algemeen door de Kroon, en de bevordering der concordantie in de burgerlijke en strafwetgeving en de inrichting der rechterlijke macht. Het niet uitdrukkelijk genoemde zal in beginsel inwendige aangelegenheid der landen zijn.

Behalve dat de organisatie van het nieuwe Koninkrijk op de geschetste wijze wel erg breed opgezet wordt, is over deze besluiten nog niet veel te zeggen. Zij hebben te weinig inhoud, dan dat daarover reeds nu gejuicht kan worden, of daartegen bepaalde bezwaren kunnen worden ingebracht. Het trekt wel even de aandacht, dat, waar het hier gaat om den toestand na grondwetswijziging, het concordantiebeginsel in de wetgeving, dat het memorandum van 1946 wilde doen vervallen, zo grif gehandhaafd is. Overigens schorte men het oordeel op.

De voornaamste veranderingen, die bij de wet van 21 Mei 1948 S. I. 195 in de Curaçaose staatsregeling zijn gebracht, zijn de volgende.

De naam Nederlandse Antillen is opgenomen. De bepaling, dat slavernij in Curaçao niet wordt geduld, is afgeschaft, waarschijnlijk om aan de beweringen van het staatslid Maal te dezen opzichte tegemoet te komen.

De naam Raad van bestuur is vervangen door die van Raad van advies. De gouverneur heeft daarin voortaan alleen een raadgevende stem. In de bepalingen over de macht en de verantwoordelijkheid van den gouverneur zijn „'s Konings aanwijzingen' als door den gouverneur in acht te nemen, vervallen, behalve ten aanzien van onderwerpen, waarbij Nederland, Nederlands-Indië of Suriname in belangrijke mate betrokken zijn, hetgeen minder ver gaat, dan in 1923 de commissie-Staal voorstelde. Behouden is de bepaling, dat de gouverneur met de uitvoerende macht is bekleed; daaraan is toegevoegd, dat hij de uitoefening daarvan *met behoud van zijn verantwoordelijkheid, als regel* aan *leden* van het College van Algemeen Bestuur zal opdragen.

Vervallen is de bepaling, dat de gouverneur in dringende gevallen regelingen kan treffen omtrent onderwerpen, die bij wet, algemenen maatregel van bestuur of landsverordening moet geschieden. Hoe wel in deze gevallen moet worden voorzien, wordt niet gezegd. Het algemeen bestuur van de geldmiddelen en domeinen door den gouverneur is behouden; zijn verantwoordelijk-

heid des wege zal niet langer bij de wet maar bij landsverordening geregeld worden.

De „Vertegenwoordiger in Nederland" is een nieuwe figuur in de Staatsregeling. Zijn taak zal zijn de behartiging van de belangen der Nederlandse Antillen in Nederland. De gouverneur benoemt hem uit een voordracht van twee personen van de Staten, en stelt zijn instructie vast na raadpleging van de Staten.

Nieuw is ook het College van Algemeen bestuur, dat uit ten hoogste zes, door den gouverneur na overleg met de Staten, en den Raad van advies gehoord, te benoemen leden bestaat. De leden moeten ingezetenen van Curaçao en Nederlands onderdaan zijn. De taak van het college is medewerking met den gouverneur bij de uitoefening van diens algemeen bestuur. De leden treden als regel op als gemachtigden van den gouverneur in de Statenvergadering. Een of meer leden ondertekenen de landsverordeningen en algemene maatregelen van bestuur met den gouverneur, ook de aanbieding der ontwerp-landsverordeningen. Wanneer de gouverneur ter zake van een ontwerp — landsverordening of algemenen maatregel — afwijkt van de mening van het college deelt hij dit daaraan, en desverlangd ook aan de Staten, met opgaaf van redenen mee.

Curaçao en Aruba krijgen elk 8 van de 21 zetels in de Staten. Kiezers zijn de 23jarige Nederlandse onderdanen, ingezetenen van Curaçao, behoudens noodzakelijke beperkingen. De Vertegenwoordiger in Nederland zal niet langer lid der Staten kunnen zijn.

De voorzitter en ondervoorzitter worden uit dubbeltallen van de Staten door den gouverneur benoemd.

De gouverneur heeft het recht de Staten te ontbinden.

De bevoegdheid van den gouverneur om bij herhaalde afwijzing van een ontwerp-landsverordening door de Staten dezelfde regeling bij algemenen maatregel van bestuur vast te stellen, wordt beperkt tot onderwerpen, waarbij in belangrijke mate Nederland, Nederlands-Indië en Curaçao betrokken zijn. Ook dan kan daarvan wijziging of intrekking bij landsverordening geschieden. Hetzelfde is het geval, wanneer de Staten in gebreke blijven binnen den gestelden termijn mee te delen, of zij een ontwerp al dan niet goedkeuren. Dan is bovendien vereist, dat dringende omstandigheden een voorziening nodig maken.

Aan de Staten is het enquêterecht toegekend.

Het begrotingsrecht wordt geheel gelegd in handen van gouverneur en Staten, dus ook wanneer de uitgaven de middelen overschrijden.

Eindelijk is de onzekere eis, dat kerken *erkend* moeten zijn

om voor „gelijke bescherming" in aanmerking te komen, vervallen.

Geldleningen kunnen krachtens landsverordening worden aangegaan; goedkeuring bij de wet is nog nodig, wanneer plaatsing buiten Curaçao wordt gezocht.

De artikelen over de landsverdediging zijn door andere vervangen, waarin niet meer van schutterijen maar van verplichte krijgsdienst wordt gesproken, van staat van oorlog en van staat van beleg.

Wanneer men hiermee vergelijkt de verlangens van het memorandum, afgedrukt in den jaargang 1946 bladz. 277 e.v. van *De West-Indische Gids*, dan moet men opmerken, dat vele van die verlangens niet in vervulling zijn gegaan. Ten dele vindt dit zijn verklaring hierin, dat de regering niet is gezwicht voor den aandrang om, evenals voor Nederlands-Indië is gedaan, de grondwet op zij te zetten.

In twee dagen heeft de Tweede kamer de beide desbetreffende ontwerpen (voor Suriname en Curaçao) in openbare behandeling afgedaan. De enige wijziging, die in de uiteindlijke regeringsvoorstellen werd aangebracht, was het actieve vrouwenkiesrecht, dat bij een amendement-Tendeloo werd aangenomen. 20 Mei 1948 aanvaardde de Eerste Kamer na redevoeringen van de leden Kropman en Anema en van den minister zonder hoofdelijke stemming de ontwerpen.

In Curaçao betoonde het *Volkscommité* zich voor de nieuwe bepalingen der Staatsregeling enthousiast. Reeds na de aanneming van het ontwerp door de Tweede Kamer riep het bij strooibiljet zijn getrouwen bijeen, hun mededelende, dat alle wensen vervuld waren, en dat het Volkscomité het vrouwenkiesrecht veroverd had.

Na de vergadering van 30 Dec. 1947 kwamen de Staten eerst drie maanden later weer wettig bijeen. De Ronde-tafel was toen al tijdelijk in een hoek gezet, maar alleen de „democratische" leden konden de vergadering weer bijwonen. De heren E. Joncker en Irausquin grepen de gelegenheid aan om de houding dezer leden op de Haagse bespreking te rechtvaardigen. Iets nieuws nieuws werd hierbij niet naar voren gebracht. Met name het statenlid Irausquin sprak in zo krasse bewoordingen over den minister Jonkman, dat de voorzitter hem moest verzoeken zich te matigen. Ook de heer De Jongh sprak hierover zijn afkeuring uit. De heer Maal was met het verslag zijner partijgenoten

in zo ver niet tevreden, dat hij gemist had een woord van protest tegen de houding der andere Curaçaose leden ter conferentie, die de opdracht der Staten ,,als een vodje papier" gebruikt hadden.

Toch kon de Democratische partij zich niet losmaken van de aanvankelijke voldoening, die in breden Curaçaosen kring de eerste resultaten der bespreking in Den Haag, gevolgd door de aanneming van de herziening der Curaçaose staatsregeling, gewekt had. Zij stelde deze laatste voor als een soort capitulatie der regering voor haar eisen, dank zij de houding der ,,democratische" leden, ,,13 dagen vóór de conferentie van Bogota". Men kan dit strooibiljet zien als een antwoord op dat van het Volkscomité enige weken te voren, waarin werd verkondigd, dat de ,,democraten" vóór den slag het slagveld verlaten hadden.

Sindsdien leek het weleens, of er in de houding van de Democratische partij enige verandering was gekomen. Toen in de Statenvergadering van 20 Maart 1948 het lid Eman had meegedeeld, dat dien avond [1]) de Eerste Kamer de wijziging der Curaçaose staatsregeling had aangenomen, zei de heer E. Jonckheer daarover ,,ten zeerste verheugd" te zijn, en hij sprak de hoop uit, dat hierna een einde zou komen aan de spanningen tussen de verschillende bevolingsgroepen en men zou samenwerken tot den opbouw van Curaçao. Hij gaf toe, dat een groot deel der Curaçaose wensen van 1946 in vervulling waren gegaan. Ook in de *Democraat*, het partijorgaan, werd af en toe een wat mildere toon aangeslagen. Maar later verviel het blad weer in den ouden toon.

Over de *Democraat* gesproken — de Nederlandse pers, die Curaçao en Suriname al weer vergeten schijnt, zou goed gedaan hebben met de aandacht te vestigen op een hoofdartikel in dat blad van 28 Mei ll., dat onder het opschrift ,,Minzaam aanbevelend" wijst op de ,,welwillendheid" en ,,te weinig werkelijkheidszin," waarmee Nederlanders trachten Curaçao te bevaderen (,,bemoederen" is waarschijnlijk beter woord). Het toppunt van al dat gedoe is wel geweest de luchtvaart van het ,,Particulier initiatief," dat op Curaçao het sociale peil zou verhogen, en met name meer zedelijkheid en jeugdzorg zou komen brengen. De 21 dames en heren zijn alweer terug in Nederland, en een hunner zou volgens de kranten bij hun terugkomst naar de gevangenis zijn overgebracht.

Autonomie wil iedereen, maar men is het niet eens, gelijk reeds gezegd werd, over de wijze, waarop daarnaar gestreefd

[1]) De heer Eman was goed ingelicht; alleen had de vergadering der Eerste Kamer dien dag 's middags plaats.

is noch over den vorm, waarin die verwezenlijkt moet worden.

Het *Volkscomité* vormde zich om tot een *Nationale volkspartij* en meende, dat in haar midden ieder een plaats zou kunnen vinden op den grondslag van haar doelstelling, in art. 2 van haar statuten aldus omschreven:

De Partij heeft ten doel langs wettige weg het volgende te verwezelijken:

a. Het Zelfbeschikkingsrecht der Nederlandse Antillen binnen het verband van het vernieuwde Koninkrijk der Nederlanden onder het Huis van Oranje;

b. blijvende verbondenheid en samenwerking met de andere delen van het Koninkrijk;

c. zelfstandigheid van de afzonderlijke eilanden in de behartiging hunner interne belangen;

d. democratische inrichting van het Bestuur van de Nederlandse Antillen en van de besturen der afzonderlijke eilanden, waaronder de Partij verstaat, dat deze besturen moeten steunen op een meerderheid van het volk en verantwoordelijk zijn aan in vrijheid, op de grondslag van algemeen mannen- en vrouwenkiesrecht gekozen vertegenwoordigingen;

e. opbouw van een samenleving op grondslag van geestelijke en staatkundige vrijheid;

f. eerbiediging van de vrijheidsrechten van de mens;

g. gelijke bescherming aan alle Christelijke en Israelitische kerkgenootschappen; de partij erkent het recht der Kerken om in het belang van het geestelijk en zedelijk heil van het volk hun stem te doen horen ten aanzien van het staatkundig en maatschappelijk leven;

h. financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs op het gehele terrein van onderwijs en opvoeding, zodanig dat aan beide gelijke mogelijkheden worden geboden en aan de ouders een gepaste invloed wordt verzekerd;

i. gelijke sociale ontwikkelingsmogelijkheden voor een ieder, ongeacht godsdienst, stand, kleur en ras;

j. bestaanszekerheid voor een ieder, die door arbeid in zijn levensonderhoud moet voorzien;

k. versterking van de volkskracht door het bevorderen van de spaarzin en het bestrijden van zedenbederf en drankmisbruik;

l. bescherming van het gezin door sociale, fiscale en op verbetering der volkshuisvesting gerichte maatregelen;

m. uitbreiding van de bestaansbronnen;

n. zorg voor de economisch zwakke eilanden.

De oprichtingsvergadering werd 5 April 1948 op het erf van het Autonomiefonds-gebouw gehouden in tegenwoordigheid van naar schatting zeker meer dan 2000 mannen en vrouwen, jongelingen en meisjes. De heren M. F. da Costa Gomez en W. Plantz hebben in het bestuur zitting genomen.

In de pers heeft aanstonds *Beurs- en Nieuwsberichten* het alleen bestaan van één eenheidspartij afgewezen als belemmering voor de politieke ontwikkeling. De *Amigoe di Curaçao* veroordeelde het opgaan der Rooms-Katholieken in een neutrale partij.

Het duurde ook niet lang, of twee nieuwe partijen werden opgericht. Het eerst de *Katholieke volkspartij* onder leiding van den oud-Statenvoorzitter J. H. Sprockel. Haar beginselverklaring luidt aldus:

De K.V.P. aanvaardt o.a. als onaanvechtbare grondbeginselen de leer van de Katholieke kerk, vrijheid van godsdienst, zelfbeschikkingsrecht van het land binnen de band van het Koninkrijk en het Huis van Oranje, gelijkstelling van het onderwijs, consequent doorgevoerd, gelijkheid van allen zonder onderscheid van stand en ras, familie-verband als basis van de Curaçaose gemeenschap en sociale rechtvaardigheid.

Dit wil deze partij bereiken door: zedelijke en materiële verheffing van het volk, eerlijke samenwerking op basis van gelijkheid met allen, die het met Curaçao goed menen, nauwe samenwerking met Nederland en Suriname, het houden en sluiten van krachtige vriendschapsbanden met omliggende landen, de besten van het volk voor te dragen bij de komende verkiezingen, en het nationaal belang te stellen boven het partijbelang en het partijbelang boven het persoonlijk belang.

Dit programma moet worden uitgevoerd, aldus de beginselverklaring, in de geest van de pauselijke encyclieken, met name door: met de grootst mogelijke progressiviteit te streven naar een gezond zinsverband en veiligstelling van de heiligheid van het huwelijk, naar een rechtvaardig loon, naar menswaardige huisvesting voor allen, naar vorming van kleinbezit en bevordering van spaarzin, naar sociale voorzieningen, naar blijvende economische welvaart door het scheppen van nieuwe bronnen voor die welvaart, naar steeds beter aangepaste onderwijsstelsels, naar doelmatige jeugdvorming, naar modernisering van werknemersorganisaties, naar verdeling van de lasten naar draagkracht en naar zo efficient mogelijk beheer der openbare middelen.

Het lijdt geen twijfel ,of deze partij heeft de steun der R. K. geestelijkheid achter zich. Het zal moeten blijken, of met haar oprichting niet al te lang gewacht is, om het beoogde nog te bereiken. Opgericht door hen, die Gomez' leiding voor het politieke leven niet willen volgen, zal de K. V. P. nog moeten tonen vat te kunnen krijgen op hen, die, nu welbewust, die leiding als de enig begerenswaardige blijmoedig willen, na aanvankelijk, misschien al te zeer bij gebreke van andere leiding en nog politiekonrijp, zich om mr. Da Costa Gomez geschaard te hebben. *Nos Lucha*, het orgaan van het oude *Volkscomité*, nu van de N. V. P., is reeds heftig tegen de nieuwe partij te velde getrokken, die zij scheldt voor zogenaamde intellectuele Rooms-Katholieken, Katholieke aristocratie, conservatieven van R. K. huize. Een politieke strijd, gegrond op godsdienstige verschillen, wil de Curaçaose „gewone man" niet, zegt *Nos Lucha*. Dat zal wel met alle „gewone" en andere mannen het geval zijn.

Nog in dezelfde Meimaand kwam de *Curaçaose onafhankelijke partij* tot stand. Deze partij schaart zich min of meer om het

weekblad *Curaçao*, en heeft in haar gelederen geboren Curaçaoenaars, onder wie de heer A. G. Statius Muller, voorheen tot de Democratische partij behorende, die zich weinig enthousiast over het werk in Den Haag uitgelaten heeft, en geboren Nederlanders opgenomen. Haar beginselverklaring luidt:

De Curaçaose Onafhankelijke partij erkent en eerbiedigt de Souvereiniteit van het doorluchte Huis van Oranje, regerende over het Verenigde Koninkrijk der Nederlanden, waarvan het gebiedsdeel Curaçao een deel uitmaakt. Zij streeft naar ontplooiing en aanwending van alle in het volk aanwezige goede eigenschappen en stelt zich daarbij volkomen op de basis van een zo ver mogelijk doorgevoerde autonomie. Zij erkent de parlementaire democratie als de juiste staatsvorm en zal zich met alle kracht verzetten tegen elke ondermijning daarvan in welke vorm dan ook.

Het program van actie geeft te kennen, dat de partij streeft naar:

een gezonde begrotingspolitiek, gebaseerd op de werkelijke behoeften van Curaçao;

het nemen van krachtige maatregelen ter verhoging van het grondwaterpeil; bevordering van land-, tuin-, ooftbouw en visserij;

niet alleen onderzoek maar practische aanboring van oude en nieuwe welvaartsbronnen;

krachtige bevordering van de volkshuisvesting en verbetering van de hygiënische toestanden, o.a. door betere watervoorziening;

handhaving van de pacificatie van het onderwijs; krachtige bevordering van vakonderwijs voor jongens en meisjes; uitbreiding van het middelbaar onderwijs, ook in technische richting;

waarborging van de rechtspositie der ambtenaren bij wettelijke regeling;

een oplossing op korte termijn van het oeververbindingsprobleem;

aanwakkering van en zo nodig steun aan particulier initiatief, bestrijding van bureaucratie;

monumentenzorg van overheidswege;

invloed van Curaçao op de bezetting van de consulaire posten in de landen van het Caraibisch gebied.

Een der bestuursleden verklaarde de oprichting uit het inzicht, dat de verworven autonomie groter verantwoordelijkheid meebrengt dan velen inzien. Waarschijnlijk correspondeert daarmee het verzet tegen elke ondermijning van de democratie in *welken vorm ook*.

De redactie van *Curaçao* meent, dat hiermee de partijvorming afgesloten is. Een politieke groepering van hen, die bij de laatste verkiezing de *Curaçaose Protestantse partij* in het leven riepen, schijnt dus niet te wachten.

Het zijn dan naar tijdsorde van oprichting de D. P., de N. V. P. de K. V. P. en de C. O. P., die bij de aanstaande statenverkiezingen elkaar zullen bestrijden. Wanneer? De voorspellingen spraken al enige maanden geleden van over enige maanden, daarna meende

men vrij algemeen: nog dit jaar, en nu onlangs voorspelde de heer Da Costa Gomez „zeker binnen een jaar algemene verkiezingen." Volgens de overgangs-bepaling zullen er binnen dezen laatsten termijn al nieuwe Staten moeten zijn. Het wachten is op het kiesreglement. Men fluistert, dat de „Democraten" er op uit zijn voor de uitoefening van het kiesrecht een zo lang ingezetenschap te eisen, dat de Nederlanders uit het gebiedsdeel in Europa als regel er buiten vallen.

Intussen wordt de grootste strijd gevoerd tussen de N. V. P. en de K. V. P., een strijd over de vraag hoe politiek en godsdienst zich tot elkaar verhouden, en over... de vrouw. De vrouwen zelf werpen zich in dien strijd en treden daartoe op openbare politieke vergaderingen op. De N. V. P. hield er onlangs een, waar 500 vrouwen aanwezig waren.

Ook op de Bovenwindse eilanden komt enig politiek leven. De Bovenwindse-eilanden-partij zoekt onderdak bij de Nationale partij. Voor de eilandraad-verkiezing heeft Sint Maarten zijn Democratische partij, en dokter Maal hield er een redevoering.

Gouverneur Kasteel heeft Curaçao verlaten. Onder invloed van de klachten der „afvaardiging van de staten" in 1946 is enigen tijd ook hier de indruk gevestigd, dat deze gouverneur wel een heel slecht bestuurder was. De regering benoemde den heer Kasteel eerst tot ridder in de orde van den Nederlandsen leeuw, en bij zijn aftreden op de gezantschapspost in Chili.

Monte-Carlo. Een der laatste daden van den gouverneur is geweest de indiening van een ontwerp-landsverordening, dat de mogelijkheid wil openen op Curaçao en Aruba in luxe hotels gelegenheid tot hazardspelen te geven. Het doet weldadig aan, dat de memorie van toelichting weinig enthousiasme voor het voorstel verraadt: het is het oordeel van de belanghebbenden bij de nog te bouwen hotels en het verzoek van de toeristen commissies, dat aan het oordeel der Staten wordt onderworpen. Het schijnt, dat de meerderheid der Staten zo iets wel wil. Aantrekkelijker lijkt het mij, dat het betoog der principiële tegenstanders — niet toelaten voor vreemdelingen wat men den ingezetenen terecht verbiedt — den nieuwen gouverneur het ontwerp doet intrekken.

De afscheiding van Aruba.

De heer C. R. Eman van Aruba was van de Ronde tafel opgestaan tegelijk met de „democratische" leden, maar heeft er zijn plaats weer ingenomen, en succes gehad met een motie, waarin wordt uitgesproken, dat zijn wens om aan Aruba een af-

zonderlijke status te verlenen in beginsel geëerbiedigd moet worden, maar de conferentie nog gegevens van staatkundigen, geldelijken, economischen en socialen aard behoeft om zich uit te spreken over de mate, waarin – en de wijze, waarop die wens verwezenlijkt kan worden, en de regering wordt uitgenodigd een commissie van inwoners van Aruba, de andere eilanden van Curaçao en „een of meer Nederlanders uit Nederland" die gegevens te doen verzamelen.

De uitvoering dezer motie door de regering heeft enige maanden op zich doen wachten. Intussen is de heer Eman sr. op zijn wijze op de beslissing vooruitgelopen. Rijst er verzet tegen een in getalsterkte gelijke vertegenwoordiging van Aruba en Curaçao in de nieuwe Staten, dan zegt de „leider" van het Arubase volk: weest gerust, er zal er niet een van Aruba komen; wij willen een zelfstandig staatsdeel in het Koninkrijk zijn *echter buiten de Nederlandse Antillen*. En als de herziening der Curaçaose staatsregeling is aangenomen, zegt dezelfde heer Eman bij voorbaat, dat aan de samenstelling van het College van algemeen bestuur Aruba niet zal meedoen. Maar zijn mede afgevaardigde van dat eiland tikt hem op de vingers: de heer Eman kan spreken voor een groep, misschien voor een heel grote groep, maar er zijn andere Arubanen, die ieder voor zich zullen uitmaken, of zij zullen meedoen of niet. Intussen is er een bericht, dat mr. Da Costa Gomez met deze houding van „Aruba" zou instemmen. Ook de heer A. G. Statius Muller heeft, in *Beurs- en Nieuwsberichten* deze afscheiding „hoe eerder hoe liever" bepleit, maar is tegelijker tijd heftig te keer gegaan tegen de toekenning, zolang de afscheiding nog geen feit is, van een gelijke vertegenwoordiging aan Curaçao en Aruba, en vertolkt het gevoelen van den man in de Curaçaose straat, dat de Curaçaose leden der Ronde-tafel-conferentie Curaçao aan Aruba hebben verkocht.

Het is half Juni geworden vóór de regering de commissie voor Aruba benoemde. Van de voor Nederland aangewezen leden heeft *Beurs- en Nieuwsberichten*, meer welwillend dan juist, meegedeeld, dat zij „allen tot de getrouwe bezoekers van de Rondetafelconferentie behoorden," en dat één hunner zelfs enige maanden geleden van een verblijf in New York gebruik had gemaakt om Curaçao te bezoeken.

De Arubase afscheidingsgroep heeft nog getracht op Bonaire zieltjes te winnen. De Bonairanen hebben daarop allergeestigst geantwoord in een paar strooibiljetten, waarin zij zeggen: laat een klein groepje op Aruba maar trachten onder de slavernij van Curaçao uit te komen, wij verkiezen de vrijheid, met Curaçao ver-

enigd, boven inlijving bij Aruba. In korten tijd hadden meer dan 1100 meerderjarige Bonairanen de verklaring getekend, dat zij tegen afscheiding van Curaçao waren en vóór samenwerking met dit eiland.

De Curaçaose Onafhankelijke partij heeft bij de Aruba-Commissie haar bezwaren ingebracht tegen de afscheiding van Aruba uit het geheel der Nederlandse Antillen. Zij voert de volgende redenen aan:

1°. èn voor Aruba èn voor Curaçao zal de scheiding noodlottig zijn; zij is in strijd met het streven naar onderlinge aaneensluiting allerwege;

2°. de klok zou twee eeuwen achteruit gezet worden; van de democratische vrijheden der Arubase bevolking zal weinig overblijven; reeds nu vrezen andersdenkenden aan de commissie hun gevoelen kenbaar te maken;

3°. vele bezwaren tegen de huidige regeling worden ondervangen door het meer dan twee jaar oude „decentralisatie-ontwerp."

Bovendien wordt gevraagd de 8 : 8 verhouding van Curaçao en Aruba in de Staten te doen verdwijnen.

Wat in deze dingen opvalt is, dat men zo weinig hoort van zakelijke argementen voor en tegen. Welke feiten zijn van Arubase zijde voor te dragen, die een afscheiding wenselijk, om niet te zeggen: nodig, maken, en welke feiten pleiten voor handhaving van het oude verband? En wat is tegen deze feiten over en weer zakelijk aan te voeren? Het heeft wel eens de schijn, alsof het „baas in eigen huis" door Curaçao, of liever: voor Curaçao, als gebiedsdeel, als principieel uitgangspunt voorgedragen, zich keert tegen hen, die dit voordroegen.

Immers, als de laatste berichten juist zijn zou, de commissie voor Aruba de oplossing zoeken, in een soort Verenigde Staten van de Nederlandse Antillen, met evenveel staten als er eilanden zijn (behalve Klein Curaçao en Klein Bonnaire), elk zelfstandig met een eigen gouverneur, eigen raad of staten, eigen uitvoerend college, gemeenten en gemeenteraden, en dan ook werkelijk nog een centrale regering. Het lijkt er op, of aan alles toch weer ten grondslag ligt de Nederlandse gedachte der indeling in provinciën met den commissaris der Koningin, provinciale en gedeputeerde staten, gemeenten met burgemeesters, wethouders en gemeenteraden, en dan nog een kop boven dit alles.

Vertrouwensmannen. Gecommitteerden. College van Algemeen bestuur.

Reeds in Mei 1947 diende gouverneur Kasteel, gevolg gevende aan het voornemen, geuit in zijn rede, in Dec. 1946 na zijn terugkeer uit Nederland in de Staten gehouden, een ontwerp-landsverordening, houdende instelling van een college van Gecommiteerden, in. Allerlei geruchten en krantenberichten over de aanwijzing van den heer A. Jonckheer als kabinetsformateur gingen rond. Het heeft een jaar geduurd, alvorens de naar autonomie zo begerige Staten hun Voorlopig verslag uitbrachten, dat den gouverneur in overweging gaf het ontwerp in te trekken, daar de staatsregeling van toen niet voldoende ruimte zou bieden voor een regeling, die aan de bestaande verlangens naar een verantwoordelijk bestuur tegemoet komt. Met instemming van den gouverneur bleef het ontwerp verder buiten behandeling.

Kort daarop dook in Nederland een nieuw gerucht op van een opdracht aan denzelfden heer Jonckheer, waarover de pers hier te lande haar verwondering uitte, gelet op de houding der Democratische partij op de Haagse bespreking en daarna. Van stof, hierover opgewaaid in Curaçao, als de parlementaire redacteur van *De Tijd* gezien had, heb ik in de plaatselijke pers niet gemerkt. Men vertelt — en als het niet waar is, is het aardig bedacht — dat mr. Da Costa Gomez, allerminst gesticht over een hernieuwde opdracht aan den heer A. Jonckheer, zich daar over zou hebben beklaagd bij den minister, die zou hebben geantwoord, dat hij daarbuiten blijven moest, omdat het hier een inwendige aangelegenheid van Curaçao betreft. De gouverneur kon in een persgesprek zijn opdracht, steunende op den eenstemmigen raad der door hem gehoorde personen, zeer aannemelijk maken door erop te wijzen, dat het de Staten van nu zijn, die met de eerste gecommitteerden zouden hebben samen te werken.

Ook nu hebben de plannen van den gouverneur moeten falen. De gewijzigde staatsregeling was in werking getreden; een College van Algemeen bestuur zouden de vertrouwensmannen of gecommitteerden vormen, maar 10 Mei werd in de Staten een brief van den gouverneur voorgelezen, waarin mededeling werd gedaan van een verzoek van de regering aan den gouverneur om de samenstelling van dit college over te laten aan zijn opvolger, die daarmee zou hebben samen te werken „en daarvoor nog verantwoordelijkheid zal hebben te dragen." De Staten zijn over deze mededeling zeer ontstemd geraakt en hebben besloten te . . . . staken, immers de samenwerking met een „onconstitutioneel" bestuur op te schorten.

Het ministeriële ingrijpen lijkt onverklaarbaar. Lang verbeide wijzigingen in de Curaçaose staatsregeling komen tot stand, maar de uitvoering der voornaamste wijziging wordt opgeschort, en daarvoor wordt een reden opgegeven, de bestuurswisseling, die ook tot de precies tegenovergestelde beslissing — de instelling van het Algemeen bestuur door den ouden, ervaren gouverneur — had kunnen leiden, om te voorkomen, dat zijn opvolger, die personen noch omstandigheden en toestanden kent, een keuze had moeten doen. En in Suriname heeft de op vertrek staande gouverneur toch ook de mannen benoemd, met wie zijn opvolger zal moeten samenwerken!

Echter is het evenmin gemakkelijk, bewondering te hebben voor de houding der Staten, reeds omdat de daarvoor aangevoerde grond — het tegenwoordig bestuur is inconstitutioneel — onjuist is te achten. Dit laatste is deugdelijk betoogd in een goed geschreven artikel in *Beurs- en Nieuwsberichten* van 12 Juni l.l. waarin overigens het standpunt van den minister als voldoende „aan alle eis van redelijkheid en gebruik" wordt genoemd.

Grondwetherziening. Reeds enige weken eerder hadden de Staten hun stem tegen de regering doen horen over de grondwetswijziging. Terecht wezen de Staten erop, dat voor de zoveelste maal hun oordeel over een wetsontwerp wordt gevraagd op te korten termijn, dan dat het bezonken kan zijn, en op een tijdstip, dat het geen nut meer kan doen. Materieel gold het bezwaar, dat de regering hier een nieuwe rechtsorde opbouwt zonder daaraan Suriname en Curaçao als gelijkgerechtigden te doen deelnemen. Deze mening is zeker niet die van den heer Da Costa Gomez, die voor de P. C. J. zich zeer waarderend uitgelaten heeft over de wijze, waarop richtlijnen voor de nieuwe constructie in de grondwet zijn opgenomen.

De „vertegenwoordiger van Curaçao" in Nederland. Ofschoon het besluit van den gouverneur, waarbij verleden jaar de heer Da Costa Gomez werd toegevoegd aan den minister van Overzeese gebiedsdelen met opdracht dezen desgevraagd van voorlichting te dienen en opdrachten van den gouverneur en de Staten uit te voeren, hem dezen titel niet geeft, heeft de benoemde zich zo genoemd, hetgeen in officiële en niet officiële kringen gevolgd is.

Einde Mei berichtte nu het A. N. P., dat mr. Da Costa Gomez bij de Nederlandse regering zijn ontslag heeft aangeboden, omdat naar zijn mening de gewijzigde staatsregeling niet duidelijk inhoudt, dat zijn post op den bestaanden voet kan worden ge-

handhaafd. „In verband met een zuiver formele duidelijkheid heeft hij daarom zijn mandaat ter beschikking gesteld," aldus het slot van het bericht. Duidelijk is het niet. De „vertegenwoordiger" is niet door de Nederlandse regering maar door den gouverneur van Curaçao benoemd, en de oude staatsregeling sprak ook niet van deze functie. Een P. C. J. bericht was dan ook duidelijker, in zo ver het als reden van ontslag opgaf de begrijpelijke begeerte om op Curaçao te zijn.

Het doet vreemd aan in de *Amigoe* van 14 Juni 1948 te lezen, dat hardnekkige geruchten willen, dat de Staten „een Hollandse rechter" als opvolger van mr. Da Costa Gomez zouden hebben voorgedragen. Weinigen zullen het niet eens zijn met de redactie van dit blad, dat, als er één ambt is, waarvoor uitsluitend een rasechte Curaçaoenaar in aanmerking moet komen, het dit is.

Men zegt, dat de Staten graag weer mr. Da Costa Gomez op die post zien, maar dat deze er geen zin in heeft.

Bogota,. Lake Succes, Washington.

De Democratische partij heeft na den terugkeer harer leden van de Ronde-tafel-conferentie een vergadering gehouden, waarop besloten werd namens duizende burgers van de Nederlandse Antillen telegrammen te zenden naar de Pan-amerikaanse unie te Washington en naar de Uno in Lake Succes om hulp en bijstand ten einde verlost te worden van dictatuur en koloniale overheersing. De interamerikaanse conferentie te Bogota heeft van meer dan een zijde als dreigement gediend voor het geval Nederland niet gauw en goedschiks zou geven, wat op Curaçao verlangd werd, Vooral Venezuela heeft te Bogota van zijn bezwaren tegen Europese koloniën op het westelijk halfrond doen blijken, maar tevens met aanvaarding van het zelfbeschikkingsrecht niet willen uitsluiten het recht van bepaalde Amerikaanse volken om zekere gebieden, die hun rechtens toekomen, te verwerven. Een der Nederlandse waarnemers op deze conferentie heeft bij zijn terugkeer in Nederland volgens een A. N. P. bericht meegedeeld, dat Venezuela aast op de Benedenwindse eilanden. De N. V. P. heeft dergelijke aanspraken bij voorbaat afgewezen, en zich uitgesproken voor blijvende verbondenheid met de andere delen van het Koninkrijk, zelfs voor de rood, wit en blauwe vlag. „Dat men bij het ene land om autonomie vraagt, wil nog niet zeggen, dat men bij het andere land ingelijfd wil worden," schrijft *Beurs- en Nieuwsberichten.*

De zoo juist genoemde waarnemer, de Surinaamse heer Lou Lichtveld, heeft in een lezing op Curaçao, naar aanleiding van de

door hem meegemaakte revolutie te Bogota gezegd: „Wij krijgen autonomie, maar als deze vrijheid moet leiden tot dezelfde misstanden als in Columbia dan zie ik nog liever het koloniaal bewind voortduren. Wij moeten er dus voor zorgen, dat de belangen van land en volk behartigd worden door degenen, die deze belangen en niet hun eigen op de voorgrond stellen." Behartigenswaardige woorden!

Het is niet onaardig zich in verband met deze besprekingen te Bogota te herinneren, dat in de Statenvergadering de heer Maal het „wij besluiten bij U, over U en zonder U", dat dan betrekking kon hebben op de verhouding Nederland-Curaçao, het typerende van een kolonie noemde.

Tot tweemaal toe heeft de heer A. G. Statius Muller naar de pen gegrepen om zijn weinige ingenomenheid met den gang van zaken der nieuwe staatsregeling te kennen te geven. De eerste maal, gelijk reeds vermeld is, naar aanleiding van de toedeling van een gelijk aantal zetels aan Curaçao en Aruba in de staten. Hij spreekt van „de zoete waan", waarin de regering en Staten-Generaal schijnen te verkeren, dat zij, handelende overeenkomstig de verlangens der „uiteengespatte delegatie," erin geslaagd zijn vaste grondslagen te leggen voor de eenheid van het nog op te bouwen driedelig rijk der Nederlanden. Hij meent, dat, behalve onder de partijgangers van de combinatie Da Costa Gomez-Plantz niemand noch op Curaçao noch op Aruba tevreden is met de uiteindelijke uitslag van de R. T. C. En enige weken later dreef hij wat den spot met het rumoer over de uitgebleven benoeming van het College van Algemeen bestuur. Wat Curaçao thans ervaart, aldus de heer Muller „hebben wij met rustige lijdzaamheid te aanvaarden als de barensweeën bij de premature geboorte van het onvoldragen wicht, dat met de naam van staatsregeling is begiftigd. Men heeft van Curaçaose zijde met al te grote spectualiteit, steeds voorgevende, dat er periculum in mora bestond, op onmiddellijke autonomie aangedrongen." Hij zou een ruime termijn voor de inwerking treding der nieuwe bepalingen hebben gewenst.

Het woord is aan de kiezers!

Amsterdam, 3 Augustus 1948.

ENKELE OPMERKINGEN OVER HET FOSFAAT VAN CURAÇAO IN VERBAND MET DE EISEN VOOR FOSFORZURE VOEDERKALK

DOOR

Ir. W. SPOON

In het rapport in 1947 uitgebracht door Prof. Ir. D. DRESDEN en Prof. Dr. Ir. J. GOUDRIAAN aan de Stichting ,,Het Welvaartsplan Nederlandse Antillen 1946" komt op blz. 52 met betrekking tot het op Curaçao gedolven fosfaat o.m. de volgende mededeling voor:

> ,,De producten, zowel het grof gemalen fosfaat, als de gebrande kalk, afkomstig van het medegenomen kalkgesteente, vinden gereeden afzet; daarbij is het een bijzondere omstandigheid, dat het zéér lage fluorgehalte van het fosfaat dit laatste geschikt maakt als veevoeder."

Het slot van deze mededeling trok niet alleen onze aandacht, maar deed ook de directeur van het Departement van Watervoorziening, Landbouw, Veeteelt en Visserij te Willemstad ons vragen stellen; een en ander in verband met een mogelijk gebruik bij de veevoedering in Nederland. Nederland behoort namelijk onder de afnemers van het Curaçao-fosfaat, maar voor zover ons bekend, is dat ten behoeve van de superfosfaatfabrieken en van de Staatsmijnen voor hun speciale procédé, een procédé waarbij ruw kalkfosfaat met salpeterzuur tot dicalciumfosfaat wordt omgezet, dat vervolgens vermengd wordt met ammoniumnitraat tot de meststof fosfaatammonsalpeter [1]). In welke omvang Curaçao fosfaat uitvoert en hoeveel Nederland daarvan verwerkt, kunnen de cijfers van tabel I toelichten.

Uit tabel I blijkt duidelijk, dat een vrij belangrijk gedeelte van de uitvoer van Curaçao naar Nederland komt; ten opzichte van

---

[1]) M. H. R. J. PLUSJÉ, Physisch-chemische onderzoekingen over het ontsluiten van ruw fosfaat met salpeterzuur, proefschrift Delft 1946.

de totale Nederlandse invoer van ruw fosfaat is dat gedeelte echter nog bescheiden. Tevens blijkt, dat sinds de tweede wereldoorlog Amerika afnemer van het Curaçao-fosfaat is geworden.

Het fosfaat op Curaçao is van het type kalkfosfaat. Het wordt op de vindplaats op de voormalige plantage Santa Barbara niet op één of andere wijze chemisch voorbewerkt. Wel is er een fabriek, waarin het met dynamiet uit de rotsen losgeslagen ruwe fosfaat wordt gesorteerd en vermalen tot een gelijkmatig gruis, maar verdere bewerking vindt niet plaats, het gruis wordt als zodanig over zee afgevoerd. De Fuikbaai, waaraan de fabriek is gelegen, biedt daartoe alle gelegenheid [1]).

Wat nu het beschreven gebruik als veevoeder aangaat, wendden wij ons in April 1947 allereerst om inlichtingen tot de Mijnmaatschappij Curaçao, de producente van het fosfaat; met grote bereidwilligheid deelde de bedrijfsleider, Mr. A. LEAVER, vervolgens mede:

> „It is so that a good deal of our Phosphate is being sold now for use in cattle feed. As I understand it the Rock is taken and ground to about 200 mesh, and then mixed in suitable quantities with the other ingredients of the cattle food.
>
> Curaçao Rock is particularly suitable for this because it contains only about .5% fluorine, so that when it is mixed with the other ingredients, the final total of fluorine in the cattle feed is well below the safety limit.
>
> As you are no doubt aware most other Phosphates (including those found in the U.S.A.) contain fairly high percentages of fluorine which make them unsuitable for feeding purposes. In order to be used in this way they have to undergo a very expensive defluorinisation process, which makes their final cost for this purpose extremely high."

Uit deze beschrijving zou men afleiden, dat gebruik van het Curaçao-fosfaat in veevoedermengsels in de eerste plaats in Amerika plaats vindt en dat daarbij het fluorgehalte een zeer voorname rol speelt. Is dat voldoende laag, dan behoeft blijkbaar het fosfaat slechts uiterst fijn vermalen te worden om in het

---

[1]) Voor een beschrijving zie b.v. de boeken van:
W. J. VAN BALEN, Ons Gebiedsdeel Curaçao, 86 (Haarlem 1938); PH. H. HISS, Netherlands America, the Dutch Territories in the West, 128 (New York 1943).

voedermengsel opgenomen te kunnen worden. Het leek ons daarom alleszins de moeite waard na te gaan hoe een en ander in Nederland geregeld is.

Daartoe was monstermateriaal nodig. Gelukkig had de heer LEAVER bij zijn uiteenzetting reeds een recente analyse van het product (Rock Phosphate) gevoegd, terwijl in het begin van dit jaar (1948) nogmaals een analyse van het product (Buccaneer fine ground Phosphate) volgde. Voorts hadden wij voor eigen onderzoek van de directeur van het Departement van Watervoorziening, Landbouw, Veeteelt en Visserij een monster „ruw fosfaat, zo uit de mijn te Santa Barbara geschept" ontvangen (H.M. No. 5588).

Als bronnen van fosforzuur ten behoeve van de rantsoenen voor diverse diersoorten met uitzondering van pluimvee worden in Nederland gebezigd ontlijmd beendermeel en fosforzure voederkalk. De eisen, waaraan deze producten moeten voldoen zijn neergelegd in de „Codex Voedermiddelen"; zij komen op het volgende neer (ontlijmd beendermeel laten wij verder buiten beschouwing):

Fosforzure voederkalk moet zijn geprecipiteerde fosforzure kalk, bestaande uit dicalciumfosfaat met een weinig tricalciumfosfaat;

van het gehalte aan in verdund mineraalzuur oplosbaar fosfoszuur (P_2O_5) moet minstens 90% oplosbaar zijn in de citraatoplossing van Petermann; is geen garantie voor eerstgenoemd gehalte overeengekomen, zo geldt als stilzwijgende garantie, dat de waar hiervan ten minste 36% moet bevatten;

het gehalte aan chloor mag niet meer bedragen dan 1%;

er mogen niet meer dan sporen arsenigzuur of zwaveligzuur of in water oplosbare fluoriden aanwezig zijn.

Het Rijkslandbouwproefstation te Maastricht, deelde desgevraagd mede, aan deze eisen nog te hebben toegevoegd:

het gehalte aan lood mag niet hoger zijn dan 0,004%;

de grens voor het fluorgehalte is intern vastgesteld op 0,1%.

Onderzoek van het monster ruw fosfaat in het scheikundig laboratorium van de Afdeling Tropische Producten van het Indisch Instituut en toetsing van de uitslagen van de overgelegde analyses aan de zoeven genoemde eisen gaf het in tabel II bijeengebrachte resultaat.

De drie analyses komen voldoende overeen, bij een dergelijk natuurproduct komt enige schommeling welhaast altijd voor.

Van de gestelde eisen wordt de oplosbaarheid (in de citraat-

oplossing volgens Petermann) bij lange na niet gehaald, terwijl het fluorgehalte eenmaal veel te hoog ligt, de tweede maal beneden de grens blijft [1]).

Zoals het Curaçao-fosfaat daar ligt zou het in Nederland voor gebruik in samengestelde veevoeders niet worden toegelaten, misschien nog wel wat het fluorgehalte, maar zeker niet wat de oplosbaarheid aangaat. Daartoe zou het ruwe fosfaat in elk geval door chemisch ingrijpen eerst een gedeeltelijke omzetting ondergaan moeten hebben.

Amsterdam, Juni 1948.
Afd. Tropische Producten
v/h Indisch Instituut.

---

[1]) Bepaald volgens H. A. J. Pieters en C. Popelier, Chem. Weekbl. *40*, 6 (1943).

TABEL I. *Uitvoer van ruw fosfaat door Curaçao en invoer in Nederland*, in tonnen van 1000 kg

Jaar	Uitvoer door Curaçao			Invoer door Nederland	
	Totaal	waarvan naar Nederland	waarvan naar V.S. v. Amerika	totaal	waarvan uit Curaçao
1938	99.283	20.753	—	434.515	20.217
1939	64.072	24.587	3.556	380.218	22.320
1940	6.047	?	?	62.029 [1])	5.781
1941	111.995	—	4.321 [2])	—	—
1942	20.997	—	2.788 [2])	—	—
1943	3.785	—	—	—	—
1944	7.779	—	6.025	—	—
1945	11.650	—	10.412	116.710 [3])	—
1946	73.594 [4])	18.739	49.541	340.882	14.118
1947	79.229 [4])	26.566	52.547	483.793	28.468

[1]) Jan.-Maart '40.
[2]) Overige deel naar Engeland.
[3]) Aug.–Dec. '45.
[4]) Opgave welwillend verstrekt door de directeur v/h Bureau voor Sociale en Econ. Zaken, Willemstad.

TABEL II. *Samenstelling van Curaçao-fosfaat* (berekend op de watervrije stof)

Omschrijving	Rock Phosphate	Buccaneer fine ground Phosphate	Ruw fosfaat v. St. Barbara, H.M. no. 5588	Nederlandse eisen
P_2O_5, oplosbaar in mineraal zuur	34.5%	29.92%	29.5 %	ten minste 36%
P_2O_5, oplosbaar in citroenzuur of citraat-opl. v. Petermann	—	10.27%	11.5 %	—
Verhouding dier oplosbaarheden	—	34 %	39 %	minstens 90%
Fluor	0.58%	—	0.08%	ten hoogste 0.1 %

SOME REMARKS ON THE PHOSPHATE OF CURAÇAO WITH REGARD TO THE SPECIFICATIONS FOR USE OF PHOSPHATE IN CATTLE FEED

BY

W. SPOON

(Tropical Products Section of the Royal Institute for the Indies, Amsterdam)

(*Summary*)

In the report of Dresden and Goudriaan on the project of wellfare in the Netherlands Antilles the use in the United States of the phosphate of Curaçao in cattle feed is mentioned, because it contains only a very small amount of fluorine. The raw phosphate is ground to about 200 mesh and then mixed with the other ingredients of the cattle food.

In table I figures are given of the export of the phosphate from Curaçao and the import in the Netherlands. A decent part of the export goes to this country, however not for use in cattle feed but for the manufacture of artificial manure (superphosphate and a compound manure of dicalciumphosphate with ammonium-nitrate).

A review is given of the specifications in Holland for use of phosphate of lime in cattle feed. Three analyses of the phosphate of Curaçao are given in table II. From this table it appears that the solubility is insufficient, while it is not quite sure whether the fluorine content will always be as low as is required by the Dutch specifications.

HET GESCHENK VAN SURINAME'S VROUWEN EN MEISJES AAN HARE MAJESTEIT DE KONINGIN TER GELEGENHEID VAN DE GEBOORTE VAN PRINSES JULIANA

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ

Door Zijne Excellentie gouverneur D. Fock daartoe aangezocht, vormde zich in Febr. 1909 te Paramaribo een comité onder voorzitterschap van de echtgenote van den procureur-generaal, mevrouw M. H. Hofstede Crull-Oosting, met het doel gelden in te zamelen, ten einde Hare Majesteit de Koningin een huldeblijk aan te bieden van de Surinaamse vrouwen en meisjes, ter gelegenheid van de toen verwacht wordende heugelijke gebeurtenis.

Op 1 Febr. richtte mevrouw Hofstede Crull een rondschrijven tot 18 dames te Paramaribo met verzoek den volgenden dag in het logegebouw bijeen te komen. Nadat bij deze gelegenheid het comité tot stand was gekomen en het bestuur was gekozen, besloot men, dat het huldeblijk zou bestaan uit een gouden couvert, te weten een bord, vork, lepel, mes en servetring [1]) van Surinaams goud, alsmede uit een kindertafelkleed en servetjes met daarbij behorend foudraal van Surinaams hout.

Het comité wendde zich tot de vrouwelijke burgerij met het volgende rondschrijven:

> Het Comité, dat zich gevormd heeft met het doel de noodige gelden bijeen te verzamelen om een huldeblijk van de Surinaamsche Vrouwen en Meisjes aan te bieden aan Hare Majesteit de Koningin ter gelegenheid van de verwacht wordende heuglijke gebeurtenis en van welk Comité Mevrouw FOCK-DOFFEGNIES wel het Eere-Voorzitterschap heeft willen aanvaarden, doet een beroep op alle vrouwelijke ingezetenen van de Kolonie om een bijdrage voor voormeld doel af te staan.
>
> Waar in het hart van ieder rechtgeaarden Nederlander een juichkreet opging bij het vernemen der aanstaande hoopvolle verwachtingen van onze geëerbiedigde Vorstin, daar is het Comité overtuigd, dat allen zonder onderscheid, naar de mate harer krachten, tot dat doel zullen willen medewerken. Elke gave, hoe gering ook, zal in dank worden aanvaard.
>
> *Paramaribo, 8 Februari 1909.*

[1]) Blijkens een door den particulier secretaris van Prinses Juliana, op mijn verzoek ingesteld onderzoek ten paleize Soestdijk, waar het gouden couvert zich bevindt, behoort er ook een gouden messenlegger bij.

Vork, lepel, mes en servetring werden door den goudsmit M. A. Abrahams vervaardigd. Het maken van het gouden bordje mislukte, zoodat het daarvoor bestemde goud aan de Firma Van Kempen te Voorschoten werd gezonden.

Op Zondag 16 en Maandag 17 Mei werd aan de burgerij gelegenheid gegeven het geschenk in het logeergebouw te bezichtigen, van 10 tot 2 en van 4 tot 6 uur, den eersten dag vrij, den tweeden tegen betaling van 25 cent ten bate van een liefdadig doel.

Het geschenk werd per SS Prins Willem I op 6 Juni gezonden aan mevrouw Idenburg te 's-Gravenhage. Het bestond uit één collo, inhoudende een oorkonde in lijst, en één collo, inhoudende een gouden eetservies, tezamen verzekerd voor een bedrag van *f* 1200,—. Volgens een aantekening in het dossier [1]) bleek de staaf goud voor Van Kempen te wegen 361 gram 725/1000 gram fijn.

Mevrouw Idenburg bood het geschenk aan. De oorkonde luidt als volgt:

Ter eere van de geboorte van Hare Koninklijke Hoogheid
Juliana Louise Emma Marie Wilhelmine,
Prinses der Nederlanden, den 30en April 1909.

Ten oorkonde van den onverbreekelijken band, welke tusschen Vorstenhuis en Volk is gelegd en door deze heugelijke gebeurtenis op nieuw wordt bezegeld.

Als betuiging van oprechte vreugde van Uwer Majesteits getrouwe onderdanen; wordt dit geschenk, namens de Surinaamsche vrouwen en meisjes, Uwe Majesteit eerbiediglijk aangeboden.

Paramaribo, 30 April 1909.
Het Comité,

De Eerevoorzitster
W. C. C. Fock-Doffegnies.
M. H. Hofstede Crull-Oosting, Voorzitster.
D. Carst-van Stockum, Secretaresse.
C. de Veer-Conradi, Penningmeesteresse.

R. H. da Costa-Monsanto.
G. A. C. A. van Wieringen-Kouwenberg.
H. Rollin Couquerque-Del Campo gen. Camp.
C. Visser-Van Pellecom.
C. Crena Uiterwijk-Lievegoed.
M. Bär von Hemmersweil-Koopmans.
M. M. Gefken-Psaila D'Abreu.
G. Hilfman-Bueno de Mesquita.
Fr. Schmiedeke-Rinderknecht.
L. G. Nassy-Monsanto.
F. F. Buiskool-Ates de Jager.
J. Koch-De Vlugt.
M. A. Muller-Douglas.
F. C. Green-Wilmans.
L. G. Vanier-Seiler.
H. N. O'Ferrall.

Het gouden couvert is vervaardigd door den heer M. A. Abrahams, uitgezonderd het bordje, dat in Nederland is gemaakt. Het

[1]) Het dossier, waaraan enkele der hier vermelde gegevens werden ontleend, werd aangetroffen in de papieren van wijlen mr. P. Hofstede Crull. De tekst van de oorkonde is afkomstig uit het Huisarchief van de Koningin. Verder was ik aangewezen op de jaargang 1909 van *De Surinamer* (nrs. van 11 Febr., 18 Febr., 4 Mrt. en 24 Apr.).

tafelgoed door eenige oud-leerlingen van de handwerkschool der E.E. Soeurs, de doos op de ambachtsschool door den assistent Kuiperbak en eenige leerlingen, volgens het ontwerp van den Directeur, den heer C. J. Booms, de oorkonde is gecalligrafeerd door C. J. Booms.

De oorkonde is gevat in een lijst van bruinhart. Bovenaan staat het oude Surinaamse scheepjeswapen in kleuren.

In *De Surinamer* van 24 Apr. 1909 staat dat het etui 12 cm hoog was en vervaardigd van Sally-hout. Op het deksel en langs de zijvlakken waren orchideeën aangebracht; elke bloem samengesteld uit drie houtsoorten, suiker-, letter- en ijzerhout, de bladeren en de stengels bestaande uit groenhart. De randen van het etui waren van bruinhart, mahonie- en purperhout. Er waren twee vakken. Het onderste voor de servetjes en het tafelkleedje welke door eenige oud-leerlingen der E.E. Soeur van Roosendaal waren vervaardigd, het andere voor lepel, mes, vork en servetring. Volgens het feestnummer van 2 Mei 1909 is het etui p.m. 25 cm in het vierkant.

In een buitengewoon nummer van het *Gouvernements-Advertentieblad* van 13 Aug. 1909 staat vermeld:

„Door Mevrouw Fock werd heden van Hare Majesteit de Koningin het volgende telegram ontvangen:
Wil (aan) Surinames vrouwen (en) meisjes (mijn) meest hartelijken dank overbrengen (voor het) prachtig geschenk; (ik) stel de mij hierdoor vertolkte gevoelens (van) verknochtheid (op) hoogen prijs.
Wilhelmina."

BOEKBESPREKING

Oranje en de zes Caraïbische Parelen. Officieel Gedenkboek ter gelegenheid van het Gouden Regeeringsjubileum van H.M. de Koningin. N.V.Drukkerij en Uitgeverij J. H. de Bussy, Amsterdam 532 pag.; 136 pag. illustraties en kaarten. Prijs ƒ 36.—

De vijftigjarige periode 1898–1948 wordt thans in een aanmerkelijk omvangrijker gedenkboek behandeld, dan het tijdperk van drie eeuwen, waarvan veertien jaar geleden, bij denzelfden uitgever, een overzicht in druk verscheen (*Gedenkboek Nederland — Curaçao*, 1634–1934), besproken in onzen XVIden jaargang, bl. 256–268.

Er vallen ook andere verschillen te constateeren tusschen de beide uitgaven; zoo hebben wij b.v. thans te doen met een voor het allergrootste deel in het overzeesche gebied zelf geschreven werk, terwijl destijds het aantal Curaçaosche auteurs zich bepaalde tot enkelen.

Wellicht nog belangrijker is, dat bij de herdenking van dit jaar een ontwikkeling op velerlei gebied gememoreerd kon worden, welke in 1934 wel reeds aangevangen was, doch nog lang niet het niveau bereikt had van 1948. Dat Curaçao drijft op de olie, is een gemeenplaats geworden en voor de oliebedrijven waren de jaren 1935–1940, na de in 1930 ingetreden malaise, vijf jaren van uitbreiding, welke gevolgd werden door de vijf oorlogsjaren, met hun enorme verbruik van vloeibare brandstof jaren waarin de installaties op de twee belangrijkste Nederlandsche eilanden in West Indië ook voor de toekomst hun groote beteekenis bewezen als centra van industrie en scheepvaart.

Het is echter niet alleen de verdere ontwikkeling op economisch gebied, waarvan dit nieuwe gedenkboek een verrassend beeld geeft; een daarmede hand aan hand gaande vooruitgang op vrijwel elk ander gebied blijkt mede uit deze nieuwste publicatie.

Ons worden thans de nieuwste gegevens voorgezet betreffende onderwijs, eeredienst, sociale zorg, volksgezondheid, watervoorziening, en volkshuisvesting, wetenschap en kunst, gezelschaps- en vereenigingsleven en sport, van niet minder belang is het, dat wij volledig op de hoogte gesteld worden van den tegenwoordigen stand van zaken ten aanzien van wetgeving, bestuur, rechtsbedeeling, openbare veiligheid natuurlijke gesteldheid en gebruik van den grond. Het cijfermateriaal betreffende handel en industrie, verkeer, landbouw, veeteelt en mijnwezen, financieele en monetaire aangelegenheden, is het meest recente, hier te lande verkrijgbaar, recenter dan hetgeen het Curaçaosch Verslag, voor zoover in druk verschenen, biedt.

Dat het grootste deel van dit gedenkboek aan Curaçao en Aruba gewijd is, spreekt vanzelf; sommige algemeene aangelegenheden hadden

wellicht beter in een algemeen gedeelte behandeld kunnen worden, dan in de op (het eiland) Curaçao betrekking hebbende hoofdstukken. De politiek, d.w.z. het thans in behandeling zijnde vraagstuk der ,,autonomie", is vermeden, wat juist lijkt. Wel geeft de redactiecommissie, in haar Voorwoord, uiting aan de onveranderlijke gevoelens van aanhankelijkheid en verknochtheid der bevolking van de Nederlandsche Antillen aan het Vorstenhuis van Oranje en van genegenheid voor onze thans aftredende Koningin, aan wie het gedenkboek opgedragen wordt, ,,als eenvoudig maar hartelijk blijk van verering en liefde", zooals Gouverneur Kasteel als eerevoorzitter het uitdrukt.

Aan de medewerkers en de redactiecommissie komt hulde toe voor de groote moeite welke zij zich getroost, het vele werk dat zij verricht hebben, aan de firma De Bussy voor de zorg, aan deze kostbare uitgave besteed. De talrijke illustraties zullen er zeker toe bijdragen, onze Nederlandsche Antillen die algemeenere bekendheid te geven bij het moederlandsche publiek, welke thans meer dan ooit noodig is en die belangstelling op te wekken voor deze oude Nederlandsche vestigingen, welke zij zeker verdienen, doch haar niet altijd in die mate ten deel gevallen is als wenschelijk geweest ware.

September 1948 M.

KRONIEK

SURINAME

Suriname heeft een bestuurswisseling beleefd en voor de derde maal is een afgetreden gouverneur in een diplomatieke functie benoemd.

De nieuwe bewindsman heeft een hogen militairen rang en een academischen graad; hij beschikt over ervaring in den Indischen bestuursdienst en de buitenlandse vertegenwoordiging. Men kan dus niet zeggen, dat het de eerste de beste is, dien de regering voor de Surinaamse landvoogdij aangewezen heeft. Drie organisaties echter van in het moederland gevestigde Surinamers hebben gemeend bezwaren te moeten inbrengen tegen de keuze in kwestie, wat den minister aanleiding gegeven heeft tot een openlijke rechtvaardiging der benoeming, in een deel der pers hier te lande als een rehabilitatie van den benoemde aangekondigd. In een der Surinaamse bladen werd, met naïve openhartigheid, of parmantigheid, over den persoon van den nieuwen gouverneur een oordeel gegeven, afkomstig van een correspondent in Nederland.

Een en ander moge ons geen vrolijk begin lijken van een nieuwe bestuursperiode, de enthousiaste ontvangst, welke blijkbaar den landvoogd te Paramaribo ten deel gevallen is, zou dan dien indruk weder weg kunnen nemen. De ervaring heeft geleerd evenwel, dat tegenover uitingen van Surinaamse zijde, prijzende zowel als misprijzende, een zekere gelatenheid te betrachten is, wil vooral een ambtsdrager het hoofd koel houden.

De nieuwe landvoogd heeft, vóór zijn vertrek van hier, doen blijken dat hij voor de toekomst van Suriname in de eerste plaats zijn verwachtingen gevestigd heeft op de eigen werkzaamheid der bevolking. Had hij daarbij het oog op den politieken status, dan moge bedacht worden, dat al eens eerder de hoop geuit is, dat grooter zelfstandigheid op dit terrein ook aan den opbouw van het land ten goede komen zou, waarvan echter sedert 1865 niet veel gebleken is. Er bestaat een Surinaams probleem, dat van economischen aard is, dat gemakkelijk als zodanig te herkennen is, dat steeds opnieuw gesteld kan worden, maar waarvan een prompte oplossing niet te verwachten valt van de inwoners, onverschillig hoeveel of hoeweinig politieke zeggenschap zij hebben, evenmin als van de bekwaamheid of het inzicht van overheid of deskundige adviseurs. Bij groote economische projecten zijn in een land als Suriname gewoonlijk uitheemse belangen betrokken en tot dusver is niet gebleken, was ook niet te verwachten, dat de vertegenwoordigers der bevolking betere zakenmannen waren dan de Nederlandse functionarissen, die de onderhandelingen te voeren en de beslissingen te nemen hadden.

De ,,autonomie" welke thans voorbereid wordt heeft niet méér te maken, eer minder, dan die van 1865 met het vraagstuk der te geringe welvaart van het land. De politieke status, de verhouding tot het moe-

derland, heeft onder het vroegere regiem niet in den weg gestaan aan de economische ontwikkeling; de stimulans tot die ontwikkeling is steeds van Nederland uitgegaan, en wanneer er fouten gemaakt werden, heeft Nederland het gelag betaald.

De handelsstatistiek voor 1947 gaf een invoerwaarde aan van bijna 31 millioen gulden, tegenover een uitvoerwaarde van ruim 24½ millioen Het nadelig saldo is inderdaad veel groter dan het verschil tusschen beide cijfers, want van den export had minstens 20 millioen betrekking op voor uitheemse rekening geproduceerde goederen (voornamelijk bauxiet, hout en plantageproducten). Suriname zou dus meer voor eigen rekening moeten produceren, om zelf te kunnen betalen wat voor eigen gebruik ingevoerd moet worden, de oude kwestie.

Met de overheids-financiën is het beter gesteld dan vóór den oorlog; voor 1940 is voor het laatst rijks-subsidie genoten. De drie volgende jaren hebben een klein overschot gelaten, van de jaren daarna zijn slechts voorlopige uitkomsten bekend. Voor 1947, 1948 en 1949 wordt op voordelige saldi gerekend, doch voor alle drie deze jaren zijn bijzondere ontvangsten in rekening gebracht, restitutie door Nederland van door Suriname gedane uitgaven voor de defensie, voor 1948 ook leninggelden. Bedenkt men hierbij, dat de z.g. rijksuitgaven ten laste van het moederland gebleven zijn en dat Nederland voorlopig dertig millioen beschikbaar gesteld heeft voor maatregelen tot verhoging der welvaart, dan is de conclusie, dat al met al er voorshands van financiële zelfstandigheid nog geen sprake is.

Dat er, ook door de nieuwe staatsregeling, van dit jaar geen werkelijk zelfbestuur verkregen is, ligt voor de hand; zolang de grondwet niet gewijzigd is zou dat ook niet mogelijk zijn. Algemeen kiesrecht, zelfs vrouwen-kiesrecht, waarvoor de wetgever van twaalf jaar geleden de West nog niet rijp achtte, is thans grif verleend; de vertegenwoordiging zal wederom uitsluitend uit gekozen leden bestaan. In de macht en de verantwoordelijkheid van den gouverneur echter is in wezen geen verandering gebracht en regelingen bij wet en K. B. zijn mogelijk gebleven. De toekomst moet leren wat in deze opzichten onder de nieuwe grondwet gewijzigd zal worden.

De nieuwe kiesrecht-paragraaf geeft aan Paramaribo, waar ongeveer 35% van het aantal inwoners gevestigd zijn, tien van de een en twintig, dus ruim 47% van het aantal zetels in de Staten; het overwicht van de stad lijkt hierdoor in zekeren zin gehandhaafd te zijn gebleven. Voorzien is, dat in sommige districten buiten de stad geen rechtstreekse verkiezingen mogelijk zullen blijken en in de nieuwe kiesverordening zal voor die districten een systeem van verkiezing door kiesmannen uitgewerkt moeten worden. Hoe de Surinaamse wetgever dit probleem denkt op te lossen, is thans hier te lande nog niet bekend, ook niet hoe het land buiten Paramaribo in kiesdistricten ingedeeld zal worden. Men denke aan streken waar niet veel anderen dan bosnegers en Indianen wonen, dan wel de meerderheid der bevolking bestaat uit Aziaten van betrekkelijk recente vestiging.

De Brits Indiërs vierden dit jaar het feest hunner eerste aankomst driekwart eeuw geleden. In Nickerie, waar zovele Aziaten den rijstbouw uitoefenen, schijnt een tekort te bestaan aan bouwland; hier hebben wij dus te doen met een speciaal, niet politiek probleem, dat de aandacht

verdient. Het is niet te verwonderen, dat de Progressieve Surinaamse Volkspartij (onder R.K. signatuur) veel werk maakt van de inwoners van Aziatischen bloede. De Brits Indiërs nemen door natuurlijken aanwas sterk in aantal toe, zij komen door ijver en spaarzaamheid vooruit; aan hen kon wel eens de toekomst zijn in Nederlands Guyana. Wat weder wèl een politiek probleem is, of het worden kan.

De Surinaamse Zionisten, een klein groepje, hebben bij de regering gepleit voor de erkenning door Nederland van den staat Israel. Bekend is echter, dat daartoe tot dusver niet overgegaan is, mede wegens de bezwaren, uit Suriname vernomen. Het kan moeilijk anders, of de circa 45.000 Moslims aldaar zijn de tegenstanders, of wel het is met hen dat men meent rekening te moeten houden, wellicht ook in verband met het nog steeds hangende grote kolonisatieplan der Freeland League, welke laatste echter moeilijkheden schijnt te ondervinden met betrekking tot de financiering.

Suriname is geen vergeten uithoek meer, maar wordt mede betrokken in internationale aangelegenheden. Derhalve krijgt het politieke probleem een ander karakter, het laat zich niet meer formuleren door den slagzin „baas in eigen huis". Er zit meer aan vast dan het uitschakelen van moederlandsen invloed in interne aangelegenheden en meer kinderen van het land in openbare functies.

Vaak was het in het „koloniale" verleden, waarmede men thans meent afgerekend te hebben, niet zozeer de wettelijk vastgestelde verhouding tot Europees Nederland, welke in Suriname ontevredenheid wekte, dan wel de wijze waarop het Plein in Den Haag en het Plein te Paramaribo in onderlinge samenwerking de bestaande regelingen toepasten; de kwestie dus van het beleid. Thans, nu de binnenlandse groepstegenstellingen verscherpt dreigen te worden en kwesties kunnen opdoemen van anderen dan zuiver internen aard, lijkt een krachtige en bekwame opperste leiding, los van alle partijpolitiek, Nederlandse of Surinaamse, meer dan ooit nodig, zal dus het beleid aan hoger eisen moeten voldoen.

De nieuwe gouverneur krijgt geen gemakkelijk taak te vervullen, vooral niet in dezen overgangstijd. Hij is bekleed met de uitvoerende macht, maar heeft de uitoefening er van, met behoud zijner verantwoordelijkheid (aan de Kroon) in den regel („als regel" staat er tot twee maal toe in de wet) op te dragen aan leden van het in overleg met de Staten benoemde college van Algemeen Bestuur, dat aftreedt zodra het niet meer het vertrouwen geniet der zittende gekozen volksvertegenwoordiging. Dat deze „parlementaire" constructie ruimte laat voor moeilijkheden van allerlei aard, ligt wel zeer voor de hand.

Een vertegenwoordiger der organisatie van werknemers in Suriname heeft deel genomen aan eenige internationale arbeiders-congressen; op een van zijn reizen werd hem in het zustergewest Curaçao den toegang ontzegd. Hij heeft ook een studiereis gemaakt naar Nederland en als uitvloeisel daarvan heeft het gouvernement de uitzending verzocht van twee deskundigen, om den leiders der Surinaamse vakverenigingen van voorlichting te dienen.

Er is een vereniging opgericht van Middelbare technici in Suriname; in het bestuur en in enige commissies zijn dertien personen benoemd. die allen in Nederland hun diploma's hebben behaald.

Een recente verhoging der scheepsvrachten voor het verkeer van Suriname met Noord Amerika heeft protesten uitgelokt en het vraagstuk naar voren gebracht ener eigen Surinaamse koopvaardijvloot. Er bestaat een plan om een „coaster" van bescheiden tonnage in de vaart te brengen.

Een ander plan beoogt de thans in omloop zijnde Nederlandse teken- en pasmunten te vervangen door eigen Surinaamse harde munten.

Een financieel-economische commissie uit Paramaribo heeft hier te lande besprekingen gevoerd betreffende een monetair en handelsaccoord tussen Nederland en Suriname.

Enigen tijd geleden kon te Paramaribo een verhoogde belangstelling waargenomen worden voor het beleggen van kapitaal in landbouwondernemingen.

In het Marowijnedistrict zouden nieuwe minerale rijkdommen ontdekt zijn, o.a. platina.

Er is te Paramaribo een boekententoonstelling gehouden, welke veel succes gehad heeft. Een lid van het directorium der stichting voor culturele samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Ned. Antillen heeft een bezoek gebracht aan Paramaribo en verklaard tevreden te zijn over het resultaat. Een zuster-organisatie is in Suriname gesticht, er zal een Sur. volksuniversiteit opgericht worden en een Sur. cultureel centrum, dat over een gehoorzaal, een museum en een boekerij zal beschikken. Zoals bekend is, werd in Nederland een millioen gulden beschikbaar gesteld voor de stichting.

Een natuurwetenschappelijke expeditie naar Suriname wordt voorbereid.

1. Aug., 1948 M.

BIBLIOGRAFIE

ARTIKELEN

Noblesse oblige. *Curaçao 10*, 1948, *10*, p. 1.
Over de opvatting welke regerende personen van hun taak behoren te hebben.

Nota inzake natuurbescherming in Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 48–52.
In Jan. 1948 aangeboden aan de Gouverneur van Suriname; daarna in beperkte mate in gestencilde vorm verspreid.

Onderwijsvernieuwing I, IV. *Curaçao 10*, 1948, *7*, p. 4; *10*, p. 2–3.
Het laatste artikel naar aanleiding van het rapport van G. Swart.

(Over de Mora-bossen). *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 23–24.
Opmerkingen van J. PH. PFEIFFER over de economische betekenis van de holhartigheid van het Surinaamse Mora-hout, naar aanleiding van een voordracht van D. Burger op 25 Apr. 1947. Reeds eerder in een gestencild verslag opgenomen en verspreid. Zie ook *De West 50*, 1947, *4805*, p. 1.

Politiek sluitstuk. *Curaçao 10*, 1948, *9*, p. 1–2.
Over de oprichting van de Curaçaose Onafhankelijke Partij op 4 Mei 1948 te Willemstad.

PULLE, A. A.: Natuurwetenschappelijk onderzoek van Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 70–72.
Radio-rede van 19 Aug. 1947.

ROELOFS, R.: Het belang van fotografische opneming en fotogrammetrische kaartering van Suriname. *Uitg. Studiekr. Sur. Cur. 4* (Jaarb. 1946–48), 1948, p. 73–76.
Radio-rede van 6 Jan. 1948.

Theorie en praktijk. *Curaçao 10*, 1948, *12*, p. 1.
Bij de in werking treding van de nieuwe staatsregeling.

EEN MIDDELBARE SCHOOL IN SURINAME.

DOOR

PH. A. SAMSON

In *De West-Indische Gids* van Januari 1948 publiceerde dr. P. Wagenaar Hummelinck enkele nadere gegevens betreffende de „Cursus H.B.S.-B" te Paramaribo over de periode van zijn bestaan. Het is voor de historie van het onderwijs in Suriname van groot belang dat deze gegevens op gemakkelijk te raadplegen wijze zijn vastgelegd.

In het in Januari 1947 verschenen rapport betreffende de reorganisatie van het onderwijs in Suriname, uitgebracht door W. H. M. d'Haens, wordt de vraag of de oprichting van een H.B.S of A. M. S. urgent is, bevestigend beantwoord. De rapporteur wijst erop, dat, terwijl in Nederland verscheidene gemeenten met minder dan 10.000 inwoners worden aangetroffen, die een Middelbare school rijk zijn, Suriname het enigste Nederlandse gebiedsdeel is, dat geen verdergaande opleiding heeft dan Mulo.

Uit het op 1 Juni l.l. uitgebracht rapport van de Herzieningscommissie der salarissen voor onderwijs, blijkt dat de Nieuwe bouw van het onderwijs als volgt is gedacht:

a. een lagere school van zes jaar;
b. een centraal zevende leerjaar;
c. een tweejarige vervolgschool;
d. een driejarige Muloschool;
e. een driejarige Algemene Middelbare school.

Het is dus te verwachten, dat — hopelijk binnen niet al te lange tijd — Suriname een A.M.S. zal hebben.

Suriname heeft vroeger een school voor middelbaar onderwijs gehad, die in November 1877 te Paramaribo werd geopend, en op last van de Minister van Koloniën Van Bosse, reeds in Maart 1878 werd gesloten [1]). Ik acht het nuttig een en ander mede te

[1]) Mr. P. P. van Bosse was Minister van Koloniën van 4 Januari 1871 tot 6 Juli 1872 (Derde Ministerie Thorbecke) en van 3 November 1877 tot zijn overlijden op 21 Februari 1879 (Ministerie Kappeyne van de Capello).

delen uit de geschiedenis van deze helaas zo kort bestaan hebbende inrichting.

Bij de Wet van 22 Januari 1877 (St. No. 9) werd de Koloniale huishoudelijke begroting voor het dienstjaar 1877 definitief vastgesteld (G. B. 1877 No. 3). In art. 61 van die begroting was als memoriepost opgenomen: „Inrigting van middelbaar onderwijs te Paramaribo" [1]).

Naar aanleiding hiervan werd bij Gouvernements-resolutie van 10 Februari 1877 La A No. 8 een commissie ingesteld, bestaande uit de heren: L. C. Batenburg, voorzitter, Dr. H. D. Benjamins, secretaris, J. A. Juriaanse, C. F. A. Moorrees en Dr. J. C. Zaalberg, leden, met opdracht om met het oog op de behoeften in de kolonie en het onderwijzend personeel, waarover zal kunnen worden beschikt, de Gouverneur in te lichten omtrent de beste wijze, waarop uitvoering zou kunnen worden gegeven aan voormeld artikel en met verzoek om bijvoeging van een volledig plan of programma en raming der kosten. Deze commissie toog met spoed aan het werk en bracht reeds op 23 April 1877 een zeer uitgebreid verslag uit. Voorgesteld werd om een school voor Middelbaar Onderwijs van drie leerjaren, aansluitend aan de in Nederland bestaande H. B. S. met driejarige cursus, in het leven te roepen, waarop de navolgende vakken zouden worden onderwezen

1. Wiskunde.
2. Natuurlijke historie.
3. Natuurkunde.
4. Scheikunde.
5. Aardrijkskunde.
6. Geschiedenis (vaderlandse en algemene).
7. Nederlandse taal en letterkunde.
8. Franse taal en letterkunde.
9. Engelse taal en letterkunde.
10. Hoogduitse taal en letterkunde.
11. Handtekenen.
12. Geologie en mineralogie.
13. Staatsinrichting van Nederland en koloniën.
14. Staatshuishoudkunde en Statistiek.
15. Rechtlijnig tekenen en perspectief.
16. Boekhouden.

[1]) Oorspronkelijk was het de bedoeling om een Landbouw- en industrieschool te stichten; op de begroting voor 1877 was een memoriepost daarvoor uitgetrokken.

17. Hygiëne.
18. Latijn.
19. Grieks.
20. Mythologie.
21. Romeinse en Griekse antiquiteiten.

De commissie stelde voor de leerlingen in vier klassen te verdelen:

1. zij, die een algemene ontwikkeling wensen, zonder een bepaald beroep voor ogen, alsmede zij, die later uitgebreid landbouwonderwijs willen genieten,

2. aanstaande bezoekers van de Koninklijke militaire academie te Breda, het Marine-instituut te Willemsoord, H.B.S. vijf jarige cursus, handelschool, de opleiding voor landmeter of onderwijzer,

3. zij, die opgeleid willen worden voor districtsgeneesheren, apothekers, advocaten en notarissen,

4. aanstaande leerlingen van gymnasia.

Het rapport werd vergezeld van een buitengewoon interessante memorie van toelichting. Ten aanzien van de Nederlandse taal wordt daar gezegd:

„dat men voor de Nederlandsche taal en letterkunde eenigszins „hooger eischen moet stellen zal zeker geen betoog behoeven. Immers is deze de taal, waarin de leerlingen zich later zullen moe- „ten bewegen, de taal waarin zij zullen denken.

„Het is algemeen bekend hoeveel moeite het aan Surinamers „kost om zich in het Hollandsch juist uit te drukken en dit wel hoofdzakelijk tengevolge van het Neger-Engelsch."

Het plan om oude talen te onderwijzen werd aldus toegelicht:

„De Commissie is van oordeel dat door de opname van de „oude talen onder de leervakken de inrichting afwijkt van de „Nederlandsche H.B.S., doch daarom behoeft men haar karakter „niet als hybridisch te qualificeeren."

Naar het oordeel van de Commissie zou één directeur en één leraar met een volle dagtaak aan de school moeten worden verbonden. De Commissie sprak als haar oordeel uit, dat er inSuriname geschikte docenten voor de verschillende vakken gevonden konden worden [1]).

In de door Gouverneur Jhr. C. A. van Sypesteyn op 8 Mei 1877 ingediende Koloniale Huishoudelijke begroting voor 1878 werd' onder post 64 een bedrag van f. 18.000.— uitgetrokken voor

[1]) Bij de Gouvernements-Resolutie van 18 Augustus 1877 La A No. 11 werd de Commissie ontbonden onder dankbetuiging voor haar belangrijk verslag.

„inrigting van middelbaar onderwijs te Paramaribo" [1]). De Memorie van toelichting was ten aanzien van deze nieuwe post zeer sober en luidde:

„Volgens de bereids ontvangen gegevens zal een bedrag van f. 18.000 voldoende zijn. De nadere behandeling van dit onderwerp zal den ondergeteekende in de gelegenheid stellen om toe te lichten op welke wijze deze som zal worden aangewend."

In het door de Koloniale Staten op 5 Juli 1877 uitgebracht voorlopig verslag op de begroting werden tegen het voorstel verschillende bedenkingen ingebracht; enkele leden meenden dat op grond van de artikelen 158–160 Regeringsreglement een regeling van het middelbaar onderwijs buiten de attributen van de koloniale wetgever lag en voorts werd het bedrag van f. 18.000 te laag gevonden.

De Gouverneur deelde zonder nadere motivering mee, dat naar zijn mening de regeling van het middelbaar onderwijs wel degelijk in Suriname kon geschieden, en gaf te kennen, dat hij zo zeer overtuigd was van de dringende behoefte aan dit onderwijs, dat hij al reeds bij wijze van proefneming en voorbereiding dit onderwijs wenste in te voeren, terwijl een definitieve regeling ervan in overweging was.

Bij de openbare behandeling van de begroting in de Koloniale Staten op 14 Juli 1877 bleek, dat het bezwaar aan het Regeringsreglement ontleend, van de zijde van de heer Samuel van Praag, praktizijn bij het Hof van Justitie, kwam [2]). Dit lid betoogde, dat artikel 159 van het Regeringsreglement voorschrijft, dat zoveel de middelen gedogen de Overheid zorgt, dat het *lager onderwijs* onder het bereik der onvermogenden werd gebracht; de bevoegdheid der Staten achtte spr. begrensd door het Regeringsreglement en daardoor moest de vraag of de Staten bevoegd waren het middelbaar onderwijs te regelen z.i. ontkennend worden beantwoord. Bovendien plaatste spreker zich op het standpunt dat bij de beoordeling van elke zaak moest worden nagegaan niet hetgeen wenselijk, maar hetgeen nodig of onontbeerlijk is, en

[1]) Dit bedrag was als volgt gespecificeerd:

traktement directeur	*f* 6000.—
traktement vaste leraar	- 3500.—
toelagen aan leraren voor 64 lesuren à *f* 125.— per jaar	- 8000.—
huisbewaarder	- 400.—
verlichting	- 100.—
	f 18000.—

[2]) Samuel van Praag, Praktizijn bij het het Hof van Justitie, was van September 1872 tot Mei 1878 gekozen lid der Staten.

zeer zeker kon bij de noden en behoeften van Suriname geen sprake ervan zijn, dat middelbaar onderwijs nodig of onontbeerlijk was.

Het Statenlid Mr. Verbeek [1]) sloot zich aan bij de heer Van Praag en bracht nog als bezwaar naar voren, dat de Staten geheel onbekend waren met de plannen van het Bestuur.

Daartegen vond het nieuwe instituut een warm verdediger in Mr. Van Emden [2]), die het staatsrechtelijk bezwaar van de heer Van Praag ontzenuwde, en meende, dat het onderwerp door art. 58 werd beheerst, dat luidde: „Het geven van onderwijs staat vrij aan iegelijk, die voldoende bewijzen van bekwaamheid en„ „zedelijkheid levert."

De Gouvernments-Secretaris Mr. P. Alma verdedigde de post, en wees erop, dat de te stichten inrichting de algemene ontwikkeling, beschaving en voorbereiding tot latere vakstudie zou bevorderen, en er plannen bestonden om later voor landbouw en afzonderlijk vakonderwijs in te richten.

De begrotingspost werd aangenomen met 8 tegen 2 stemmen.

In zijn grote ijver om Suriname aan een inrichting voor middelbaar onderwijs te helpen ging Gouverneur Van Sypesteyn zo ver, dat hij de goedkeuring van de Moederlandse regering niet afwachtte. Bij Gouvernements-resolutie van 29 Augustus 1877 La A No. 15 werd een commissie van toezicht over de inrichting voor middelbaar onderwijs benoemd, bestaande uit de heren Mr. A. Looyen, Mr. D. Juda en L. C. Batenburg en werd — in afwachting van een nadere regeling — met de functie van directeur belast Dr. H. D. Benjamins, die de vakken Wiskunde, Natuurlijke historie, Natuur-, Schei- en Aardrijkskunde zou doceren.

Met het onderwijs in de Nederlandse taal en letterkunde en de Algemene geschiedenis werd de heer Nicolaas van Meerten belast, terwijl de heren H. C. ten Broeke, J. J. Heilbron en E. A. Renkwitz respectievelijk werden belast met het geven van onderwijs in Engelse taal en letterkunde, Franse taal en letterkunde alsmede Vaderlandse geschiedenis en Hoogduitse taal en letterkunde. Besloten werd vooralsnog geen andere vakken te onderwijzen.

Op 15 November 1877 werd de inrichting geopend. Na een

[1]) Mr. Ph. Verbeek. Advocaat-Generaal, was van Mei 1871 tot Januari 1875 benoemd lid van de Staten.

[2]) Mr. A. J. van Emden, lid ,later Voorzitter, van het Hof van Justitie, was van Mei 1868 tot Juni 1880 gekozen lid der Staten.

toelatingsexamen werden zeven leerlingen toegelaten, terwijl 29 toehoorders een deel der lessen bijwoonden. Aanvankelijk was de leeftijdsgrens voor toelating bepaald op 15 jaar, doch reeds eind October werd deze op verzoek van belanghebbenden op 12 jaar gebracht. Het schoolgeld werd op f. 8.— in de maand gesteld.

Een verzoek van D. Coutinho, J. S. Morpurgo e.a. om dadelijk Latijn ,Grieks en antiquiteiten onder de leervakken op te nemen, werd afgewezen, met aantekening, dat bij een eventuele uitbreiding van de inrichting, dit verzoek in nadere overweging zou worden genomen.

Met frisse moed werd met het onderwijs begonnen, een huishoudelijk Reglement voor de school werd vastgesteld, in het voormalig gebouw van de Weeskamer werd dagelijks 's morgens van 8–1 en 's avonds van 6–8 uur les gegeven.

Er wachtte echter Gouverneur en bevolking een grote teleurstelling.

In het Voorlopig verslag van de Tweede Kamer over het wetsontwerp tot definitieve vaststelling der koloniale huishoudelijke begroting van Suriname voor het dienstjaar 1878 werd het volgende naar voren gebracht:

„De vestiging eener inrichting van middelbaar onderwijs te Paramaribo werd in twee afdeelingen besproken en aldaar, op zijn minst genomen, zeer voorbarig geacht. Men wist mede te deelen, dat zich slechts 3 leerlingen voor een dergelijke inrichting zouden hebben aangemeld. Het liet zich aanzien, dat daaraan zeker in den eersten tijd en misschien gedurende langen tijd meer leeraren dan leerlingen zouden zijn."

In Januari 1878 kwam in Suriname het bericht, dat de Minister van Koloniën Van Bosse, de inrichting voor middelbaar onderwijs van de begroting had geschrapt.

De Commissie van toezicht wendde zich bij schrijven van 7 Januari 1878 met een vlammend protest tot de Gouverneur. Zij betoogde, dat de Tweede Kamer verkeerd was ingelicht, dat inderdaad aanvankelijk zich slechts 3 leerlingen hadden aangemeld, doch dit getal tot 7 leerlingen en 29 toehoorders was uitgegroeid.

De Commissie achtte de genomen proef volkomen geslaagd, en beweerde, dat er een levendige belangstelling voor het middelbaar onderwijs gebleken was. Zij sprak haar grote teleurstelling over het besluit van de Minister uit en verzocht de Gouverneur om het daarheen te leiden, dat op de beslissing werd teruggekomen. Ook de directeur en leraren van de school wendden zich

daarna tot de Gouverneur met een protest tegen de beslissing van de Minister en verklaarden zich — in afwachting van een nadere wettelijke regeling — bereid het onderwijs gratis te geven. Dit protest werd ondersteund door een verzoekschrift van 165 ingezetenen aan de Minister van Koloniën, waarin verzocht werd op de voor Suriname zo rampzalige beslissing terug te komen. In dit verzoekschrift werd o.m. gezegd, dat niet uit het oog mag worden verloren, dat voor de Nederlanders, die als ambtenaren in Suriname wonen, een inrichting voor middelbaar onderwijs een zekere geruststelling oplevert voor de opvoeding hunner kinderen.

Dit protest mocht niet baten; in Maart 1878 werd de met zoveel enthousiasme begroete inrichting, gesloten.

TOERISTENINDUSTRIE [1]

DOOR

H. E. KIÈS

De ontwikkeling van deze industrie, welke van zeer grote afmetingen is en welke zo goed als over de gehele wereld verbreid is, is van zeer ingewikkelde aard en grijpt diep in de samenleving van een volk in. De regeringen in alle beschaafde landen hebben dan ook — de een na de andere — gedurende de laatste drie of vier decennia ingezien, dat die ontwikkeling als zijnde van nationaal belang onder leiding en toezicht van de Staat behoort te geschieden. Zij begrepen dat het particulier initiatief het alleen niet af kon en dat de Staat het coördinerend, leidend en controlerend orgaan moet scheppen, hetzij als rechtstreeks onderdeel van de regering, hetzij als een apart orgaan, dus als een ,,agency'' van het Gouvernement, waarin zij vaak zelf vertegenwoordigd is.

De Anglo American Caribbean Commission (thans Caribbean Commission genoemd), schreef dan ook terecht in haar rapport: ,,The Governments of the various territories, colonies and republics (in the Caribbean Area) should regard the tourist industry as in the national interest and take suitable measures to encourage it and to bring about acceptance of the industry among the peoples of the area''.

Een goed voorbeeld waar de regering het nodig gevonden heeft de organisatie ter ontwikkeling van de toeristenindustrie een deel der regering zelve te maken is Frankrijk. Daar werd reeds in 1910, dus 38 jaar geleden, begrepen van welk belang een juiste ontwikkeling van de toeristenindustrie voor de economie van

[1]) Het volgende is ontleend aan een causerie, op 12 Febr. 1948 in de rotary-club op Curaçao gehouden. Het woord ,,toeristen-industrie'', aan het Engels ontleend, verkiest de heer Kiès boven ,,vreemdelingenverkeer'', dat hij verouderd acht. Het moderne toeristenverkeer wil den toerist niet als vreemdeling maar als een ,,honored guest'' zien. Ook meent hij, dat ,,toerisme'' en ,,toeristenverkeer'' niet voldoen. (Redactie D.W.I.G.).

het land wel was en ook werd ingezien, dat steun, leiding en coördinatie van de zijde van de Staat onontbeerlijk was.

In Engeland heeft men de ontwikkeling van de toeristenindustrie wel zeer lang aan het particulier initiatief overgelaten en liep men bij vele andere landen in dit opzicht ten achter, ten nadele natuurlijk van zichzelf. Gedurende de laatste jaren van de oorlog, toen men voelde voor welke geweldige verliezen men kwam te staan, en toen men begreep, dat na de oorlog er alles op gezet moest worden om de export te bevorderen, drongen verschillende particuliere instanties, die rechtstreeks bij de toeristenindustrie betrokken waren, er bij de regering op aan, dat deze de leiding op zich zou nemen van de ontwikkeling van deze industrie. In een rapport, dat aan de regering werd uitgebracht, kan men als eerste aanbeveling lezen: ,,.... Government should develop the national tourist industry as an object of policy, and an item of post-war export trade, announcing its intention to harmonize all other affairs with such a policy in as far as it is possible to do so". Het Britse Kabinet heeft deze aanbeveling niet naast zich neergelegd, doch nam het onderwerp onmiddellijk in studie, waarbij de Board of Trade aangewezen werd om de belangen en verantwoordelijkheden van verschillende Gouvernements Departementen te coördineren. Het resultaat was tenslotte de oprichting van een overkappingsorgaan, dat de ,,Toerist and Holiday Catering Board" genoemd werd, bestaande uit 12 leden.

Ook de andere landen in Europa hebben overkappingsorganen en hun Regeringen zijn zeer geïnteresserd in de ontwikkeling van de toeristenindustrie. Ik zou ook namen van landen in Afrika en Azië kunnen noemen, die in gelijke richting werken. De toeristenindustrie is over de gehele wereld verspreid.

De regeringen beschouwen het als haar taak de toeristenindustrie te bevorderen, omdat deze veel geld — naast winst, ook deviezen — in het land brengt. Zij is in verscheidene landen een der grootste industriën en in sommige landen zelfs *de* grootste.

In alle landen ter wereld spant men zich in een aandeel of een groter aandeel in de toeristenindustrie te krijgen. Ik wijs op de activiteit, die ontplooid wordt in en rondom de Caribbean Area. Een Amerikaanse courant bevatte onlangs het bericht, dat de ,,Hilton Hotels Corporation has acquired 12 acres of seaside property in San Juan de Porto Rico, on which to build a 3 million dollar hotel in co-operation with the Puerto Rico Development Company". De Gouverneur van Puerto Rico, Dr.

Piñero, zei, na gewezen te hebben op de steeds grotere vloed van toeristen naar Puerto Rico, in een rede, die hij nog niet zo lang geleden hield: ,,All this means that we must, for the general good of Porto Rico, begin immediately to put our house in order to receive tourists. Specifically, we must clean and brighten our cities. We must train persons in the various skills appertaining to the tourist trade. We must enlist the whole-hearted co-operation of all Government and private agencies concerned. We must, generally, organize to entertain visitors. As a first step, I propose to call a meeting in the near future of representatives of interested agencies, organizations and groups, to discuss how we should go about formulating a definite plan of action."

Wanneer men leest al, wat er rondom ons in de Caribbean Area gebeurt, dan beseft men, dat in onze onmiddellijke omgeving inderdaad een grote belangstelling voor de ontwikkeling van de toeristenindustrie bestaat en niet alleen belangstelling, maar dat men er ook hard voor werkt.

In de Western Hemisphere verwacht men zo goed als alle toeristen. In dat grote, rijke en mooie land, met zijn energieke bevolking van 143 millioen mensen, bestaat er inderdaad een ,,pent-up feeling" om te reizen. Men is er ,,travel hungry" en men heeft ,,itching feet", zoals het in de vakliteratuur heet; men heeft er een aangeboren behoefte aan om aan de ,,move" te zijn, en dat verlangen en die behoefte bestaan niet uitsluitend bij een kleine klas van zeer welgestelden, maar bij de grote massa. Die heeft spaarpenningen en is van mening, dat zij er geen beter gebruik van kan maken, dan eens per jaar lichaam en geest te verfrissen, er eens helemaal ,,uit" te zijn, hetgeen ook het gejaagde leven en het klimaat meebrengt.

Is er inderdaad zoveel geld onder de mensen in de Ver. Staten? zou men zich kunnen afvragen. Het antwoord op deze vraag luidt onvoorwaardelijk bevestigend. Volgens mededeling van het ,,Commerce Department" bedroeg het nationale inkomen in 1946 $ 165.000 millioen, waarvan $ 19.000 millioen gespaard werd, van welk bedrag $ 16.000 millioen in ,,cash or forms readily convertible cash-bankaccounts or Government bonds". Gouvernements- en particuliere instanties schatten — aan de hand van opgedane ervaring in vroeger jaren — dat van deze ,,savings" een groot gedeelte gebruikt zal worden om te reizen. Men spreekt thans reeds van $ 10.000 millioen tegen 1950, d.w.z. aan toerisme in de Ver. Staten *en* in het buitenland. Van deze

$ 10.000 millioen wordt geschat dat $ 8.500 millioen in de Ver. Staten zelve gebruikt zal worden en $ 1.500 millioen aan buitenlands toerisme zal worden uitgegeven, een cijfer ,dat ook genoemd wordt door het „State Department" en door het „Bureau of Foreign and Domestic Commerce of the U.S.A. Department of Commerce".

De Caribbean Commission spreekt in haar rapport de mening uit, dat de Caribbean Area, d.w.z. 15 Republieken, territoiren en koloniën, van dit cijfer van $ 1.500 millioen in een betrekkelijk gering aantal jaren een bedrag van $ 60 millioen kan aantrekken d.w.z. vier procent, met een totaal aantal bezoekers van 600.000. Doch daaraan zit natuurlijk de voorwaarde vast, dat de Caribbean Area zich inspant „to put their house in order" om de toeristen te kunnen ontvangen.

Een buitenstaander zou, na al deze cijfers gehoord te hebben, de vraag kunnen stellen, of de Regering van de Ver. Staten wel goed vindt dat haar burgers zo'n enorm bedrag in het buitenland uitgeven. Hierop is het antwoord onvoorwaardelijk bevestigend. Niet alleen de Regering maar ook het Congres en het gehele Amerikaanse volk begrijpen, dat, indien de Ver. Staten de producten van haar ontzaglijke industrie en ook van haar landbouw aan andere landen verkopen wil, zij ook van die landen moet kopen, m.a.w. zij moet het die landen mogelijk maken te exporteren en de toeristenindustrie is van het land, dat de toeristen ontvangt een „onzichtbare export", aangezien zij in hoofdzaak bestaat uit een verlening van diensten.

Vooraanstaande mannen in Engeland en ook in andere landen komen er rond voor uit, dat zij de toeristen-dollars nodig hebben. Die duidelijke taal wordt in de Ver. Staten goed begrepen en geäpprecieerd. Men kan trouwens diezelfde taal ook van Amerikaanse zijde horen en dat niet alleen van vakmensen in de toeristenindustrie maar ook van Regeringsinstanties en van andere verantwoordelijke zijden. Een man, wien dit onderwerp zeer ter harte gaat en er veel over spreekt en schrijft, is bijv. de bekende Senator Owen Brewster. Toen er onlangs een artikel van zijn hand verscheen, werd hij door de redactie van het tijdschrift met deze woorden bij zijn lezers ingeleid. „The author of this article has travelled widely and is an ardent advocate of tourist travel as a stabilizer of international economy. He is a member of the Senate Committee on Insterstate and Foreign Commerce". Deze autoriteit zei nu in zijn artikel o.m.: „In a gradually improving world economy an export goal of

nine billioen dollars may be reasonably anticipated. Under existing law something like six billion dollars may be expected in duty-free non-competitive imports, leaving a balance due from foreign customers of from two to three billion dollars. Money expended by Americans in travel abroad may well contribute impressively toward the settlement of this balance. With a national income of $ 160 billion a year as compared with $ 80 billion of pre-war years, we may confidently look forward to the goal of two to three billion in expenditures for travel abroad. This, it should be pointed out, can be accomplished without interfering in any way with the continued expansion of our great domestic recreational and travel industry. In view of these considerations, those who are endeavoring to promote travel, both abroad and at home, are to be highly commended".

In een ander artikel werkt hij zijn ideeën verder uit; hij wil komen tot een ,,Dynamic foreign policy involving intensive research into trade and tourist business". Verderop in zijn artikel zegt hij, dat zijn ervaring berust op zijn positie als Gouverneur van de Staat Maine, ,,where in twenty years the States developed in annual tourist business approximating 100 millioen dollars per year.

Wat heeft dit alles tot ons Staatsdeel te zeggen?

Er bestaat ontegenzeggelijk een grote voorspoed op de twee grootste eilanden, gebaseerd op de olie-industrie, waarvan de vier kleinere ook voordeel trekken en in dit opzicht leven wij dan ook op dit ogenblik zonder zorgen. Het zou echter van grote kortzichtigheid en zelfs van nalatigheid getuigen, indien wij juist deze jaren niet zouden trachten te benutten om andere industriën te ontwikkelen. Men hoort vaak zeggen, dat er niet op gerekend mag worden, dat deze industrie altijd hier zal blijven, en dat er daarom tijdig voor gezorgd moet worden, onze nationale economie met andere bronnen van inkomsten te versterken, zodat de terugslag mettertijd, althans gedeeltelijk, opgevangen kan worden. Toekomstige generaties zullen het geslacht van dezen tijd ongetwijfeld verantwoordelijk stellen voor hetgeen dit in deze voorspoed nagelaten heeft te doen, en men zal het in gebreke stellen, wanneer blijkt, dat het deze rijke jaren heeft laten voorbijgaan zonder enigermate voor de toekomst te zorgen. Onze oud-stadgenoot, de heer C. P. Amelunxen, zeide in het voorbericht van zijn boek ,,De geschiedenis van Curaçao": ,,Mogen onze bestuurders, de lessen der geschiedenis

indachtig, steeds voor ogen houden, dat na het tegenwoordige tijdperk van grote bloei, Curaçao door een periode van verval kan worden bedreigd, waartegen wijze maatregelen van heden veel vermogen". — Zeker, men zal rapporten vinden, welvaartsplannen lezen, maar men zou wellicht kunnen zeggen, dat wij in deze voorspoedige tijd ingeslapen zijn, volkomen tevreden met ons bestaan en dat ons het nodige inzicht en de nodige daadkracht ontbraken om de grondslagen te leggen van nieuwe bestaansmogelijkheden. Dat is geen prettig vooruitzicht! Men kan egoistisch denken en de schouders ophalen en redeneren, dat een ieder voor zichzelf moet zorgen, maar dit is geen zuivere reactie, en het is de plicht van ieder weldenkend mens om mee te helpen aan het nemen van die maatregelen, die een redelijk bestaan zullen verschaffen aan onze kinds-kinderen. Wij moeten er voor waken niet teveel te verzinken in onze dagelijkse problemen, maar er moet tijd overblijven om breder te denken en in de toekomst te kijken. Niemand is onfeilbaar en wij kunnen dingen doen, die geen succes opleveren, maar men zal dan zeker niet kunnen zeggen, dat het onze generatie aan daadkracht ontbrak. Ik weet echter dat er bij zeer velen, zo niet bij allen, de wens en de wil bestaat om mee te helpen, en hier is een dankbare taak voor de overheid weggelegd om die goede bedoelingen in de juiste banen te leiden. Een der middelen, die moeten worden aangegrepen, is de toeristenindustrie.

Vóór de oorlog deden de „cruise-schepen" alleen het eiland Curaçao aan. In 1939 werd dit eiland 42 keer aangelopen door 20 verschillende schepen, nl. 21 keer Willemstad en 21 keer Caracasbaai. Zij hadden in totaal bijna 17.000 cruise-toeristen aan boord. Daarnaast liepen de regelmatige lijndiensten Curaçao aan, die een zeker aantal cruise-toeristen aan boord hadden. Hoeveel is niet bekend. Het luchtvaartverkeer vervoert nog geen toeristen.

Sedert de bevrijding ziet de toestand er wat anders uit. Van de grote schepen van de transatlantische lijnen, die aan het cruise-verkeer deelnamen, zijn de Duitse en Italiaanse schepen uitgeschakeld, terwijl een aantal schepen van andere nationaliteiten verloren zijn gegaan of gesloopt zijn geworden. Van slechts een enkele transatlantische lijn, nl. de Cunard White Star Line, is bekend, dat zij een groot passagierschip bijbouwt, nl. de Caronia, iets groter dan 35.000 bruto registerton, dus zo groot als de Mauretania. Het zal nog geruime tijd duren, voordat de cruise-schepen in getale als voor de oorlog het geval was naar

Het rapport van de Caribbean Commission zegt over het kleine Bermuda: ,,The Bermuda Trade Development Board was active in the development of every phase of tourism, extending subsidies to shipping lines, assisting in the development of hotel and resort facilities, undertaking campaigns of advertising and promotion for the benefit of the island as a whole and working for the betterment of conditions within Bermuda effecting travel and travellers".

Miami was, zeg 50 jaar geleden, nog een moeras en een wildernis. Het is door vooruitziende mannen, als het ware uit niets opgebouwd, doch er was zon en water en strand, waaraan vooral de mensen, die in het Noorden van de Ver. Staten wonen, zo'n behoefte hebben. Het is zeer leerzaam om zich te verdiepen in de geschiedenis van dit vacantieoord, nu door enthousiaste schrijvers genoemd ,,City of Eternal Youth".

Tot nu toe heb ik de klemtoon gelegd op de toeristen van de Ver. Staten, doch het spreekt vanzelf dat ook moet getracht worden toeristen van Venezuela, Colombia en andere gebieden van en grenzende aan de Caribbean Area aan te trekken. En dat is zeer goed mogelijk, mits men de juiste faciliteiten kan aanbieden.

De toeristenindustrie zal ons Staatsdeel ook belonen, wanneer zij zich inspant haar te ontwikkelen. Naast winst zal zij ons deviezen verschaffen. De handel moet op ruime schaal kunnen importeren, vooral ook luxe-artikelen, die door de toeristen gewild zijn. Er moet voor gewaakt worden, dat de winkels onvoldoende voorraden van artikelen hebben, die de toeristen willen kopen. De handel — naast de olie-industrie — is van het grootste belang voor de economie van ons staatsdeel en is de tijd eenmaal daar, dat ,,de olie" vermindert of verdwijnt, dan zal de handel zelfs van het allereerste belang zijn. Het is goed dit steeds voor ogen te houden en tijdig alles te doen om, naast het creëren van nieuwe bronnen van inkomsten, de bestaande te versterken. De toeristenindustrie, mits flink aangepakt, zal in beide richtingen werken. Maar de ,,cost gaat voor de baet uit".

Ieder, van hoog tot laag, moet ervan doordrongen worden, dat de ontwikkeling van de toeristenindustrie een ,,national policy" van ons land moet zijn. De vertegenwoordiger van het ,,Canadian Government Travel Bureau" zeide indertijd: ,,Today Canada is a country of tourist enthusiasts. Not only are its people directly concerned with this industry, vigorous and active in its support, but now we find practically every commercial organ-

de Caribbean Area komen. Wat de regelmatige lijndiensten aangaat, mogen wij ons gelukkig achten, dat de Grace Line met zijn wekelijkse passagiersdiensten van New York met de bekende Santa-boten is teruggekomen. De Alcoa Line heeft twee nieuwe schepen gebouwd, die eens per 14 dagen van New Orleans vertrekken en ons eiland aandoen. Beide lijnen tezamen brengen ons heel wat cruise-toeristen aan. Naar schatting 7.500 per jaar. Bovendien bezoeken een aanzienlijk aantal transito-passagiers ons eiland.

In het luchtverkeer is een enorme verandering te constateren, vergeleken met vóór de oorlog. Deze jonge industrie heeft in de oorlogsjaren vorderingen gemaakt, die anders wellicht tientallen jaren genomen zouden hebben. Zij eigent zich buitengewoon voor het stop-over verkeer. In een gering aantal uren vliegt men van New York, Miami of van andere grote steden, meer in het binnenland van de Ver. Staten gelegen, naar de Caribbean Area. Was het vroeger voor iemand, die 14 dagen vacantie kreeg, onmogelijk om te genieten van zon, water en strand in de Caraibische Zee, om niet te spreken van andere attracties, thans — dank zij het prachtige luchtverkeer — kan men dat zonder enige aarzeling doen. Er zullen vele toeristen zijn, die hun tijd zullen willen verdelen en verschillende plaatsen willen bezoeken, met een oponthoud van enkele dagen in elke plaats. De travel-agents en de twee grote travel-bureaux stellen daarvoor „all inclusive-tours", ook wel genaamd „packaged tours", samen en publiceren deze op grote schaal.

Maar om aan dat stop-over verkeer te kunnen deelnemen, gelijk zoveel andere territoiren, koloniën en landen in het Westelijk Halfrond, is het nodig, dat wij over de nodige logeergelegenheid beschikken. Dit is een allereerste eis, en zolang wij daaraan niet voldaan hebben, zullen wij aan het stop-oververkeer niet kunnen deelnemen, in tegenstelling met onze buren in de Caribbean Area.

Hier is een zeer belangrijke taak voor de vooraanstaande mannen van onze gemeenschap weggelegd, doch indien blijkt, dat zij niet in staat zijn het alleen af te kunnen, dan dient de overheid — gelijk in zoveel andere landen het geval is — financiële steun te geven om weloverwogen plannen tot uitvoering te brengen.

Men moet vooral niet denken dat de toeristenindustrie zich vanzelf zal gaan ontwikkelen. Grote toeristencentra, als Bermuda, Bahamas, en Miami, om niet te spreken van talloze andere, zijn doelbewust gecreëerd geworden. Zij zijn niet ouder dan 30 of 40 jaar.

ization in the country alive to the possibillities and potentialities of expanded tourist traffic".

Ons Staatsdeel moet ook een land worden van „tourist enthusiasts": Kamers van Koophandel, Rotary Clubs, Lion Clubs, andere particuliere verenigingen en clubs op elk gebied en vooral de pers kunnen de toeristenorganisaties terzijde staan en hun leden en lezers doordringen van het belang van deze „national policy". Ik herhaal hier de woorden van Dr. Piñero, Gouverneur van Puerto Rico: „All this means that we must, for the general good of Porto Rico, begin immediately to put our house in order to receive tourists. Specifically, we must clean and brighten our cities. We must train persons in the various skills appertaining to the tourist trade. We must enlist the whole-hearted co-operation of all Government and private agencies concerned. We must, generally organize to entertain visitors".

Indien men vraagt wat nu moet worden gedaan, dan antwoord ik, dat in de allereerste plaats door een expert een „survey" van de zes eilanden gehouden dient te worden, aan het eind waarvan een programma opgesteld dient te worden van al hetgeen over een tijdvak van zegge 5 of 10 jaar gedaan moet worden ter ontwikkeling van de toeristenindustrie. Het bouwen van een hotel is slechts een onderdeel van dit „long range" programma en voorkomen moet worden dat er „haphazard" te werk wordt gegaan. Van meet af aan dienen de toeristenorganen een juist denkbeeld te hebben van de richting, die zij uit willen. Dit „survey report" moet bij het Gouvernment ingediend worden, opdat beide takken van het Gouvernement weten, welke gedachten er in deze organen leven om tot een richtige ontwikkeling der industrie te komen. Het Gouvernement zal dit rapport moeten bestuderen en beslissen of het zich in principe met het programma kan verenigen, resp. de werken uitvoeren, die voor rekening van de belastingbetalers komen.

Er zijn misschien mensen in onze gemeenschap, die er aan twijfelen of onze eilanden zich wel goed lenen tot een ontwikkeling van de toeristenindustrie, in navolging van hetgeen er geschiedt in alle beschaafde landen en in het bijzonder in onze eigen Caraibische omgeving. Zij wijzen er wellicht op, dat onze eilanden niet zo goed door de natuur bedeeld zijn met een weelderige plantengroei en met brede stranden als men vindt in Jamaica en andere eilanden en landen in de Caribbean Area. Afgescheiden van het feit, dat de toeristen er niet op uit zijn over-

al hetzelfde te zien en te vinden — men kan ook zeggen dat velen, zo niet allen, onder de bekoring willen komen van iets anders, van iets nieuws — zou ik die twijfelaars er op willen wijzen, dat onze eilanden hun eigen, hun eigenaardig natuurschoon hebben, dat ongetwijfeld de belangstelling van de toeristen wekt. Wat plantengroei betreft zou ik er bovendien op willen wijzen, dat er een tijd is geweest, en die is nog niet zo lang geleden, dat de Bermuda-eilanden, die eveneens van oorsprong een koraalformatie zijn, slechts heel, heel weinig planten- en bloemengroei vertoonden, en dat, wat er thans in dit opzicht te vinden is, waarover zo vaak geschreven wordt, door de bewoners geïmporteerd en gekweekt is geworden. Onze stranden zijn inderdaad niet mooi en groot — het prachtige strand in Aruba maakt daar zeker een uitzondering op — doch het moet volstrekt niet uitgesloten worden geacht, dat mensenhanden hier de natuur te hulp komen, zoals zo vaak in het leven het geval is. Het is slechts een kwestie van wat geld om een strand van niet al te grote afmetingen kunstmatig aan te leggen, zoals in de Ver. Staten nog wel eens bij meren het geval is. Kort na de oorlog is hier een schip met enige duizenden tonnen zand als ballast van Nederland gearriveerd en dat was een mooie gelegenheid geweest iets in die richting te doen. Omdat het zout zand was, werd het tegen een lage prijs verkocht.

Maar behalve plantengroei en strand zijn er andere factoren, die aantrekkingskracht op toeristen uitoefenen. Hebben wij niet allen horen zeggen, dat bijv. Willemstad een kleurenrijkdom heeft, die men niet zo licht in andere plaatsen ter wereld vindt, en dat onze steden in het algemeen en vergeleken met andere in onze Caribbean Area, een bepaald eigen karakter hebben. Zo schreef slechts enkele maanden geleden een Amerikaanse schrijfster, die een bezoek aan Curaçao gebracht had, dat Willemstad was „one of the most chromatic spots on earth". Wordt er niet door schrijvers en bezoekers doorlopend gesproken van een „shopper's paradise"? Kunnen wij er niet op bogen dat wij een gezond klimaat hebben en dat ons mortaliteitscijfer zeer laag is te noemen? Hoeveel toeristen zijn er niet, die zeer drukke en dure badplaatsen als Miami wensen te mijden en die van het drukke dagelijkse leven eens even willen uitrusten en willen genieten van zon, strand en water en andere attracties op een rustig, wel geordend eiland in de Caraibische Zee? Last but not least, en dit belangrijke punt wordt door velen van ons over het hoofd gezien, munt onze bevolking, van hoog tot laag,

niet uit door een vriendelijk beschaafd en gastvrij optreden? Spreek met mensen in het buitenland over onze eilanden en U zult dit onmiddellijk horen.

Ons staatsdeel bezit ongetwijfeld de nodige aantrekkingskracht voor toeristen, en deze zullen komen, indien wij ons inspannen ze te krijgen, maar — zoals reeds gezegd — ze zullen niet komen, voordat wij ons huis in orde gebracht hebben. De toeristenindustrie is van nationaal belang, m.a.w. onze gehele bevolking heeft er belang bij, en met leiding, hulp en steun van het Gouvernement kan deze in een betrekkelijk gering aantal jaren tot een aanzienlijke ontwikkeling gebracht worden.

BOEKBESPREKING

NICOLAAS VAN MEETEREN, *Volkskunde van Curaçao.* Willemstad, Curaçao 1947. 248 bladz. 18 illustraties.

De bekwame en ijverige geschiedschrijver van Curaçao N. van Meeteren heeft met dit boek niet alleen een — overbodige — proef afgelegd van zijn grondige kennis van de gewoonten en gebruiken onder zijn volk, maar ook aan dat volk een dienst bewezen, die gewaardeerd is door de snelle uitverkoop der oplage van 1500 exemplaren.

„Conocedor di su pueblo", kenner van zijn volk, noemt het weekblad *La Cruz* den schrijver. Menig Curaçaoenaar zal tot zijn verwondering in dit boek gebruiken opgetekend hebben gevonden, die hij niet kende, en misschien ook wel andere gemist hebben. De schrijver was voor zijn boek bijna uitsluitend op mondelinge mededelingen aangewezen, en het is op Curaçao niet gemakkelijk die los te krijgen. Niet alleen, dat men niet graag praat over wat men tegenover den vrager „coi loco foi den tempo bien" (onzin uit de oude tijd) noemt om hem af te schepen, maar men is ook bereid om, als men het antwoord niet weet, er maar een te verzinnen.

Enige opmerkingen, die hier volgen, mogen den schrijver overtuigen van de belangstelling, waarmee ik zijn boek las.

Op bladz. 20 meent Van Meeteren, dat de negerhut van Afrikaanse herkomst is. Echter is zij langwerpig vierkant, maar in *Van verre volken* (1943) vindt men de woningen van nagenoeg alle Afrikaanse volken beschreven als rond of zeshoekig. Is het niet mogelijk, dat de negers den vorm hebben afgekeken van de woningen der Hollandse kolonisten? De bouwwijze, door Van Meeteren nauwkeurig beschreven, is zuiver Afrikaans.

Inderdaad heeft dorpsvorming op Curaçao niet plaatsgevonden (bladz. 22). Misschien is een uitzondering te maken voor de nederzetting aan de St.-Michielsbaai, waar zich de familie Zimmerman gevestigd heeft, en nu 800 mensen, voor de helft Zimmermannen, bijeen wonen. Hun gezamenlijk bedrijf, de visvangst, is hiervan waarschijnlijk oorzaak.

Naast de naam „jar' voor de grote aarde pot of kruik in de keuken (bladz. 27) komt die van, tinashi", afgeleid van het Spaanse tinaje, voor.

„Zamba", zoals Van Meeteren zegt, de benaming van ouderwetse ledikanten op hoge poten, maar, althans op Bonaire, ook door arme mensen gebruikt voor hun primitieve legerstede (zoals zij hun hokkerig en kaal woonkamertje „zaal" noemen). is een woord van tot nu toe onverklaarde herkomst.

Van Meeteren zegt, dat de Arowakken, de oorspronkelijke Curaçaose bevolking, in vele opzichten minder ontwikkeld waren dan de Caraïben,

die op een hogere sport van de culturele ladder stonden (bladz. 37). Dat belooft dan niet veel. Père Labat *Voyages aux Isles de l'Amerique* zegt van de laatsten, dat zij leugenaars waren, dieven, luiaards en bedriegers, wispelturig, onverschillig en ontoegankelijk voor het Christendom.

„Toro Ma(n)zinga", bij het oogstfeest „Seoe" de naam van hem, wiens oogst wordt binnengehaald, brengt Van Meeteren op bladz. 51 in verband met de Soedanese stam „Mandinga" aan Boven-Niger en Boven Senegal en acht hij dan vertaalbaar door „Mandinga stier" of „Mandinga dappere". Kan de Mandinga-berg in de buurt van Santa Rosa hiermee ook iets te maken hebben?

Van Meeteren meent, dat het plaatsen van een paarden- of ezelsschedel op een stok op de akker uit Europa stamt; echter — in de binnenlanden van Haiti, waar de Europese invloed zeer gering is, kan men schedels aantreffen op zeer hoge palen, dicht bij het woonhuis van de negers.

Behalve het in de stad horen van het bulderen van de Boca Chinchö', door Van Meeteren genoemd, kan vermeld worden het afkomen van honderde vliegende mieren op het lamplicht en het gaan vliegen der kakkerlakken. Zou de naam „St. Joris" van de plantage aan de Boca Chincho iets anders zijn dan een Nederlandse verbastering van het woord Sintjoris.

De eerste kerkgang van de moeder na de bevalling (presentacion, bladz. 112) is op Curaçao iets anders dan in Nederland. Men heeft hier de gang van de moeder - alleen voor de benedictio mulieris post partum (de zegening na de bevalling), gevolgd door haar komst daarna met het kind om dit aan de H. Maagd toe te wijden, hetgeen minder algemeen voorkomt. Op Curaçao komt de moeder met het kind om een zegen te vragen voor dit laatste; de pastoors zijn dan gewoon om beide benedictiones (mulieris en infantis) uit te spreken. Hier had ook iets vermeld kunnen worden van de Curaçaose gewoonte om voor het geven van namen de reclamealmanak Bristol te raadplegen, en het kind den naam van de daarop op de geboortedag genoemde heilige, die dan tevens de patroon is van het kind, te geven. Het gelukte mij niet een vader van een op 25 Januari, de herdenkingsdag van de bekering van St. Paulus, af te brengen van zijn voornemen zijn kind Combersion di San Pablo te noemen.

Wat Van Meeteren vertelt van de in onbruik geraakte gewoonte om de afgevallen navelstreng onder de deurpost te begraven om het kind een lang leven te verzekeren (blz. 113) brengt mij in herinnering wat een veelbereisd Curaçaoenaar mij eens toevoegde: „Camina mi lombristri ta dera, ei mi kier muri", waar mijn navelstreng begraven is, wil ik sterven.

Diamars ta dia di malora, Dinsdag is een ongeluksdag, zei men mij op Bonaire. Van Meeteren zegt hetzelfde meer bepaald van dien dag als huwelijksdag (bladz. 124).

Het klokgelui op Bonaire als aankondiging van een sterfgeval (blz. 130) heb ik ook op St. Barthélémy meegemaakt, vermoedelijk door Nederlandse paters ingevoerd.

Op een tocht overdag van San Willibrordo naar Soto is mij het volgende overkomen. Vlak voor de heuvel, waarop het landhuis San Sebastiano ligt, zette de 20 jarige chauffeur de auto langs de weg, stapte uit en wenkte mij geheimzinnig hetzelfde te doen. Ik hoorde duidelijk

„kettinggerammel, alsof zware kettingen over de grond worden gesleept, wielengeknars van zware wagens en paardengetrappel", juist zoals de schrijver op bladz. 140 vermeldt.

Ook nu komt het nog voor, dat buitenmensen hun leeftijd niet kennen. Kort geleden belde mij een pastoor op met de vraag wanneer de laatste grote orkaan had gewoed. In 1877 antwoordde ik, waarop hij vertelde iemand bij zich te hebben, die alleen maar wist, dat hij ten tijde van de grote orkaan 9 jaar was geweest [1]).

Ten onrechte meent de schrijver, dat het woord „factoor" in het Nederlands niet voorkomt (bladz. 217), al heeft het daar niet als in het Papiaments de betekenis van opzichter.

Op bladz. 221 wordt gevraagd naar de betekenis van de visnaam boeladoo; ik zou denken aan het Spaanse volador, vliegende vis.

Aan de lijst van pleonasmen (bladz. 223) zou ik willen toevoegen: batata-aardappel voor de Hollandse aardappel naast batata dushi, sweet potato.

Met deze aantekeningen, bij de aandachtige lezing van het boek gemaakt, moge ik volstaan.

Curaçao Mei 1948 M. D. LATOUR O.P.

C. P. JANSEN *Diccionario Papiamento Holandes* 1945. *Nederlands Papiaments handwoordenboek*. Drukkerij St. Vincentiusgesticht Scherpenheuvel, 1947.

Het is bedroevend telkens weer te bemerken, dat „Hollanders", die enige jaren op Curaçao geweest zijn, zo weinig van de taal van het land, waar zij leefden en werkten, zich eigen gemaakt hebben. Dat komt voor een groot deel door gebrek aan omgang met hen, voor wie het Papiaments de gewone omgangstaal is. Maar als verontschuldiging heeft kunnen gelden het niet bestaan van woordenboeken en spraakkunst. Er was wel iets. Een *Nederlandsch-Papiamentsch-Spaansch woordenboekje*, in 1875 te Arnhem gedrukt, enige samenspraken, een *Gramatica corticoe* van A. F. Santiago, 1898, de *Praktische handleiding der Papiamentsche spraakkunst*, 40 jaar later door A. van de Veen Zeppenfeldt samengesteld, maar al deze uitgaven zijn onvoldoende gebleken om den niet-Curaçaoenaar de landstaal te leren.

Toen het Papiaments nog nagenoeg alleen spreektaal was, moest men het in den omgang leren, maar reeds tientallen van jaren verschijnen er boeken en kranten in die taal, en, zoals het bestuur van het Curaçaos genootschap der wetenschappen in zijn voorwoord voor het eerste deel

[1]) Vijfendertig jaar geleden waren bij het Hof van Justitie de verzoekschriften tot naamsverandering, in verband met trouw en erfrecht, schier het enige civiele werk. De burgelijke stand was toen lang niet wat hij nu is. Zeer dikwijls werden dan geboortedagen naar de orkaan van 1877 berekend. De districtsmeester wedijverde in geheugen met moeder en vader. Wel wat heel ver ging de getuige, die zelfs wist te vertellen, dat een bepaald kind drie jaren vóór de orkaan geboren was (Red. D.W.I.G.).

van Jansens woordenboeken zegt; het lezen, van een krant met name, is een goed middel om de taal te leren. Daarom kan men den heer Jansen niet dankbaar genoeg zijn, dat hij voor het eerst de Curaçaose samenleving verrijkt heeft met een Papiaments-Nederlands woordenboek, en dat twee jaar later een Nederlands-Papiaments woordenboek verschenen is, helpt weer hen, die in den omgang gedwongen zijn al dadelijk de Curaçaose landstaal te leren spreken.

De moeilijkheid, waarmee ieder, die zich met het Papiaments bezighoudt, sukkelt, is, dat er geen vaste schrijfwijze is. Hoyer gaf in 1918 zijn *Papiamentoe i su manera di skirbié;* de R.K. missie gebruikt in haar uitgaven een eigen schrijfwijze; ds. Eybers heeft in zijn vertaling van het Nieuwe testament in 1916 weer een andere; er zijn voorstanders van een phonetische schrijfwijze, wat al evenmin afdoende is, omdat niet ieder een bepaalde klank op dezelfde wijze in letters weergeeft; kortom elk, die Papiaments gaat schrijven, is genoodzaakt vooraf zijn schrijfwijze mee te delen, en dat doet ook Jansen.

Een der laatste daden van gouverneur Kasteel is geweest de benoeming van een commissie, die tot taak heeft de samenstelling van een meertalig woordenboek, waarin ook het Papiaments opgenomen is, en een Papiamentse spraakkunst, „om zodoende te geraken tot een uniforme spelling en schrijfwijze". Men mist den naam van den heer G. P. Jansen bij de leden dezer commissie.

Om in een andere taal dan de zijne te lezen kan men niet volstaan met een woordenboek na te slaan, men moet ten minste ook iets van verbuigingen en vervoegingen weten, en het Papiaments heeft ook de moeilijkheid van samenvoeging van woordjes met woorden. Maar een woordenboek is een onmisbaar hulpmiddel, en de heer Jansen is de eerste, die het ons geeft. Dat verdient dank. Ook al zal men woorden missen, zoals mij bleek, toen ik enkele mij onbekende woorden uit het artikel „Politica na Corsouw" in *La Union* van 8 Juli 1948 nasloeg. Kan een Papiaments woordenboek ook wel volledig zijn? Ds. Van den Brink, die een 35 jaar geleden in het Papiaments preekte, vertelde mij, dat hij nogal eens stuitte op woorden, die de landstaal niet had; deze leende hij dan van het Spaans.

12 Aug. 1948 F.

De Stoep. Nederlands periodiek, uitgegeven op Curaçao Dec. 1945–Jan. 1948.

Vier nummers (6–9) der 2e serie zijn in twee jaar verschenen van deze uiterlijk keurig verzorgde, merkwaardige „periodiek", die op ongeregelde tijden verschijnt. Twee jaren geleden gaf de redactie het oordeel van een deskundige als S. Vestdijk — ditmaal dat van een leek: veel moois, veel onbegrijpelijks, ook wel lelijks. Zou dit veel van Vestdijks oordeel verschillen?

Mooi vind ik Möhlmanns „Sacramentum", Helmans „Kaapse duifjes".

Er staan in deze afleveringen gedichten van Tournier, Leo Smeele, Joost Olmers, W. Hessels, Lauffer, Marugg, J. C. van Schagen, F. J. van der Molen, Gerard den Brander, Debrot, Oda Blinder, Jean Sille, J. W. Trip, Jan J. de Groot.

Proza vindt men van H. A. Gomperts, Tournier, Hendrik de Wit

(bespreking van het werk van Debrot en een zeer ongunstige beoordeling van De Hartogs *Gods geuzen*), Vroman, Dolf Henkes, C. Marja, W. van Nuland.

Het zou wel prettig zijn; wanneer *De Stoep* de gewoonte van andere tijdschriften overnam om enige personatia omtrent haar medewerkers mee te delen.

16–8–'48 F.

P. M. LEGÊNE, *Suriname land mijner dromen*. Den Haag J. N. Voorhoeve, zonder jaartal. 207 bladzijden, 27 foto's.

Dat de schrijver Suriname, land en volk, liefheeft, bewijzen zijn daden, en een daarvan is het schrijven van dit boek. Hierin vertelt hij zijn belevenissen, zijn kijk op Suriname en op de geestelijke nood van het land. Alles heel eenvoudig maar buitengewoon boeiend. Niemand moest naar Suriname mogen gaan, alvorens dit boek gelezen te hebben. Men vindt hier oude dingen in nieuw gewaad. Geheel nieuw was voor mij de aangrijpende geschiedenis van Maripostoon, op bladz. 168. 186.

16–8–'48 F.

Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en Curaçao. Jaarboek 1946–1948. Uitgave no. 4. Utrecht, Juni 1948.

De ledenlijst geeft dertig gewone en achtenveertig adviseerende leden aan, w.o. resp. elf en twintig in Nederlandsch West-Indië gevestigd, terwijl alle leden der Ec. Stichting West-Indië-Nederland als zodanig leden zijn van den Studiekring.

Uit de in het Jaarboek opgenomen notulen van vergaderingen en verslagen van voordrachten blijkt duidelijk, dat het den Studiekring niet zoozeer te doen is om de wetenschap om der wille van de wetenschap, als wel om haar toepassing in het belang van den economischen opbouw van Suriname en de Nederl. Antillen.

Men interesseert zich voor bosbouw, landbouwkolonisatie, veeteelt, visserij, irrigatie en luchtkaartering in Suriname, watervoorziening en waterconservatie op de Beneden-, geologisch onderzoek op de Bovenwindsche Eilanden. Niet minder voor natuurbescherming, in Ned. Guyana en het Ned. Antillengebied beide.

Dat in een kring als de onderhavige meeningsverschillen tusschen deskundigen onderling besproken worden, ligt voor de hand. In dit verband moge verwezen worden naar hetgeen in het Jaarboek te vinden is betreffende het gevaar in Suriname, dat veroorzaakt zou worden door de eigenaardige agrarische methoden der Bosnegers (zie *D. W.I.G.* XXIX, 187), berekening der opbrengst van een der Surinaamsche houtsoorten, het meer of minder noodzakelijke van bevloeiïng voor de cultures in Suriname, het al dan niet urgente der beperking van het gebruik van grondwater voor industrieële doeleinden op Curaçao.

Ook dit Jaarboek bevat, op het eind, een uitvoerige natuurwetenschappelijke bibliografie van Suriname en de Ned. Antillen.

Sept. 1948 M.

KRONIEK

SURINAME

Een veertigtal jaren geleden, toen in het moederland monopolie-bedrijven toch reeds in den regel van wege de overheid geëxploiteerd werden, gold voor Suriname in dit opzicht nog geen vaste stelregel. De verlichting der stad Paramaribo — met gas nog wel — werd aan een particuliere onderneming toevertrouwd.

Van veel later datum, t.w. van 1928, is het besluit om te Paramaribo een watervoorziening tot stand te brengen, in de allereerste plaats in het belang der filaria-bestrijding. Verboden werd het opvangen van hemelwater op de tot dusver gebruikelijke wijze en de bevolking werd derhalve gedwongen haar woningen te doen aansluiten aan het leidingnet der particuliere onderneming aan welke de concessie verleend was. De toenmalige minister van Koloniën had zich laten adviseren, dat exploitatie door het gouvernement vooralsnog niet wenschelijk was, in verband met zekere toestanden en opvattingen ter plaatse (lanti sa pai ?). En dat terwijl het hier te doen was om bestrijding van volksziekten, vooral onder de minstbedeelden der stadsbewoners, overheids-zorg bij uitnemendheid.

Thans, nu het waterleiding-bedrijf staat overgenomen te worden door den Lande, vraagt men zich af, of in de laatste twintig jaar de bevolking afgeleerd heeft meer dan nodig op het gouvernement te steunen, dan wel het de geest van den nieuwen tijd is die spreekt.

Volgens de Surinaamse Verslagen zouden sedert de periode 1883–1892 geen immigranten van elders in West Indië meer aangekomen zijn; het in het vorige jaar tot stand gekomen welvaartsplan omvatte echter ook een project betreffende aanvoer van arbeiders (voor de plantages) van de Britse eilanden Barbados en Saint Lucia en uit de republiek Haiti, voor welk doel 300.000.— uitgetrokken werd. Een proef met werkkrachten van de twee eerstgenoemde eilanden is, volgens de laatste berichten, mislukt, zodat thans alleen nog ervaring met Haitianen opgedaan moet worden. Tenzij men ook het oog gaat richten naar andere oorden in het Caraibische gebied; merkwaardig is, dat arbeiders van Jamaica niet alleen een groot aandeel gehad hebben in de doorgraving der landengte van Panamá en steeds bij het inladen van bananen in de havens van Centraal Amerika dienst deden, maar tegenwoordig ook werk zoeken in Noord Amerika.

Gedelegeerden van in Oostenrijk geïnterneerde Joden spraken zich uit voor emigratie naar Suriname onder de auspiciën der Freeland Leagues. Intussen heeft het er allen schijn van, dat het gehele project voorlopig van de baan is; men geeft van Surinaamse zijde er de voorkeur aan alle nadere onderhandelingen op te schorten, in afwachting der verdere ontwikkeling van den internationalen toestand.

Dat het plantagebedrijf in Suriname, d.w.z. het tegenwoordige, gro-

tendeels voor uitheemse rekening werkende, van een massale joodse immigratie zou kunnen profiteren, valt niet te verwachten en was ook niet het doel. Dat bedrijf aan werkkrachten te helpen zal wel een uiterst moeilijk probleem blijken. Ook de industriële ondernemingen op Curaçao en Aruba zijn in de markt en kunnen veel hoger lonen betalen. Op de Britse Windward Islands, waartoe Saint Lucia behoort, werd in 1943 £ 145.701 ontvangen en in 1947 £ 80.783, aan remises van op die eilanden thuisbehorende arbeiders, die in het gebied der Ned. Antillen werkzaam waren. Ook van de Aziatische immigranten in het Suriname van weleer gingen besparingen, tot soms vrij aanzienlijke bedragen, naar het land van herkomst, wat mede in rekening gebracht moest worden bij de waardering van het economische belang der plantages voor Suriname.

Met belangstelling kan de conferentie te Havana tegemoet gezien worden, waarin de kwestie ter tafel zal komen der nog bestaande souvereiniteit van Europese mogendheden over Westindisch gebied. Veel animo voor deze bespreking blijkt er tot dusver niet te zijn, dus Engeland, Frankrijk en Nederland kunnen voorlopig gerust zijn. Ook omdat er nergens separatistische verlangens geuit zijn.

De Franse overzeese gebiedsdelen hebben den status van departementen gekregen en zijn geassimileerd met die in het moederland, een oplossing welke met betrekking tot Ned. West Indië niet overwogen is Op Martinique is de eerste Préfect aangekomen en de Conseil Général van dit nieuwe departement heeft, naar aanleiding van de bekende motie ter conferentie van Bogotá, een motie aangenomen, strekkende om den President der Republiek de verzekering te geven van onwankelbare trouw aan Frankrijk, tevens om te protesteren tegen elke poging tot inlijving in de Panamerikaanse gemeenschap.

Zodanige loyaliteits-betuigingen zijn van de zijde van Ned. West Indië niet ingekomen en dat was ook niet nodig; daarginds is men zich steeds verbonden blijven voelen met het moederland niet alleen, maar ook met het Huis van Oranje.

Van deze aanhankelijkheid aan het Vorstenhuis is, wat Suriname betreft, wederom blijk gegeven in de redevoeringen van den nieuwen gouverneur en van den voorzitter der Staten, ter gelegenheid van het afscheid van Koningin Wilhelmina en de troonsbestijging van Koningin Juliana.

1 September 1948. M.

NEDERLANDSE ANTILLEN

De Augustusmaand is zeer belangrijk geweest voor dit gebiedsdeel van het Koninkrijk der Nederlanden.

Een nieuwe gouverneur is opgetreden in den persoon van den heer ir. L. A. H. Peters, een landbouwman met veeljarige ervaring in den Nederlandsen buitenlandsen dienst. De korte rede van den Statenvoorzitter bij de ambtsaanvaarding van den gouverneur bevatte enige vermeldenswaardige zinnen: er is internationale onrust, waaraan ik voorbijga, omdat wij in het internationale gebeuren geen zelfstandige rol spelen; er is ,,nationale beroering", deels als gevolg van de onrust, die over de wereld heerst, deels uit onszelf voortgekomen — en hiervan is een deel weer (kunstmatig?) ,,verwekt" — en voor een deel ook door gebrek aan lei-

ding door de overheid in Nederland en de plaatselijke overheid; aan den minister werd verweten het uitstellen van de benoeming van het College van algemeen bestuur, aan den vorigen gouverneur, dat hij er niet op uit geweest is ,,olie op de golven der interne moeilijkheden en tegenstellingen te gieten". Gouverneur Peters wees op zijn bekendheid in het Caraïbisch gebied, en stelde als zijn eerste werkzaamheden in uitzicht de benoeming van het College van algemeen bestuur en de indiening van een ontwerp-kiesreglement.

Binnen weinige weken is de gouverneur zo met het een als met het ander gereedgekomen. Aan de samenstelling van het College heeft de Democratische partij haar medewerking onttrokken, toen mr. V. der Meer persona ingrata bleek, naar men zegt vanwege zijn weglopen van de Ronde tafel. De heer Plantz van de Curaçaose nationale partij slaagde in een ommezien met een voordracht, zodat het College van algemeen bestuur nu bestaat uit twee Rooms-Katholieken van Curaçao, van welke echter mr. Desertine nog niet heeft beslist, de heren Arends en Beaujon als Arubanen (men vertelt, dat, toen het te laat was, de Emanpartij haar afwijzende houding had willen laten varen) en niet minder dan drie oudleden der Democratische partij, onder welke de heer A. G. Statius Muller, een der oprichters van de Curaçaose onafhankelijke partij. (Hier moge ik opmerken, dat niet het veertien-daags blad CURAÇAO als orgaan dezer partij mag beschouwd worden, zoals ik eerder gemeend heb; op bescheiden voet heeft de partij een eigen blad uitgegeven).

Het ontwerp tot wijziging van het Kiesreglement is ook reeds verschenen. Hoofdzaak zijn de veranderingen, nodig geworden door de invoering van het algemeen kiesrecht. Dit kiesrecht wordt gebonden aan het Nederlands onderdaanschap en het ingezetenschap in overeenstemming met art. 79 der Curaçaose staatsregeling; voor dit ingezetenschap is vereist woonplaats in de Nederlandse Antillen en in de voorafgaande 18 maanden daar, in Nederland, Nederlands-Indië of Suriname. Uitgesloten van het statenlidmaatschap worden de leden van het College van algemeen bestuur en de vertegenwoordiger in Nederland. De band tussen de kieskringen Aruba en Curaçao wordt verbroken, en in verband daarmee wil de gouverneur de verbinding der candidatenlijsten, tot nu toe alleen voor die kieskringen toegelaten, laten vervallen. Verdient het echter niet aanbeveling voortaan de verbinding der lijsten, die men in het moederland kent, ook hier toe te laten?

Einde Augustus verscheen het verslag der commissie-Van Poelje in druk. Haar voorstellen zijn reeds enige weken bekend, maar nu is met de toelichting ook de wordingsgeschiedenis van deze voorstellen in nota's, memoranda, ontwerpen en notulen openbaar gemaakt. Uit deze ,,geschriften", zoals de commissie de verzameling harer uitgaven noemt, blijkt duidelijk, dat het leeuwendeel van het voorbereidende werk verricht is door de vertegenwoordigers van het Nederland in Europa, en men moet dezen daarvoor te groter dank weten, omdat zij het vreemdst stonden tegenover de gehele materie; onder hen spant de voorzitter der commissie de kroon. Het geleverde werk staat ver boven dat der Parlementaire commissie, en geeft bovendien een aantal zeer recente gegevens, die wel aan de ijver der Curaçaose ambtenaren zullen zijn te danken. Het resultaat van het werk der commissie is niet afscheiding van Aruba van de rest der Nederlandse Antillen, maar een in beginsel gelijke status van

elk der zes eilanden en een lijst van niet minder dan 22 onderwerpen, die door de zes verschillende „gebieden" in „federaal" verband geregeld zullen moeten worden. Het is verblijdend, dat ondanks aanvankelijk, dreigend verzet van de heren Wever en Eman aan het slot der laatste zitting van de ondercommissie voor staatkundige en algemene vraagstukken de heer Eman van oordeel was, dat Aruba „de zo begeerde zelfstandigheid" verkreeg, en de heer Da Costa Gomez daar de voldoening der Curaçaose leden uitsprak, terwijl in de slotzitting der commissie de heer Wever de dankbaarheid der Arubanen voor het gedane werk vertolkte.

Er is meer van het ontwerp der commissie te zeggen, dan dit bestek toelaat. Slechts twee opmerkingen wil ik naar voren brengen.

Het staatkundig gebouw, dat de commissie wil optrekken, is wel zeer pompeus. Om één voorbeeld te noemen: de materiële gedachten van het ontwerp behoeven niet minder goed verwezenlijkt te worden zonder de aan het decentralisatie-ontwerp herinnerende gemeenten met burgemeesters, wethouders, gemeenteraden en natuurlijk eigen ambtenaren. Het zou niet vreemd geweest zijn, als de commissie voordeel had getrokken uit de les van 1828–1833. In ruimer verband zou men kunnen zeggen: er worden meer ambten geschapen, dan ervoor mensen zijn en werk is. Op 31 Dec. 1947 had het eiland Curaçao 91.450 inwoners, Aruba 48000 Bonaire 5350, het drietal Bovenwindse eilanden te zamen 3600.

Een groot gemis is, dat niet beantwoord wordt de vraag wie moet voorzien in de kosten der vier noodlijdende eilanden. Het rapport zegt daarvan, dat een gemeenschappelijke regeling voor de voorziening in de noodzakelijke uitgaven dezer eilanden niet achterwege kan blijven. In de ondercommissie voor economische en geldelijke vraagstukken is gebleken, dat de eenstemmigheid niet verder ging dan de „erkenning van de plicht en constatering van de bereidheid van Aruba (en van Curaçao?) tot hulpverlening". Er is daar gesproken van een toedeling der lasten voor 50% aan Curaçao, 25% aan Aruba en 25% aan Nederland. Daarnaast is opgemerkt, dat eigenlijk Curaçao alles zou moeten betalen, omdat de kinderen der vier eilanden eventueel op Curaçao studeren, hun zieken daar verpleegd worden, en de eilanden zelf dichter bij Curaçao dan bij Aruba liggen.

Initiatief-voorstellen in de Staten behoren tot de uitzonderingen. Thans heeft mr. Van der Meer een dergelijk voorstel ingediend. Het strekt tot ongedaan-making van de enige jaren geleden totstandgekomen bemoeilijking van de echtscheiding, waarbij bewijs van de gestelde feiten werd verlangd. Mr. Van der Meer, die praktizijn is, zegt, dat de nieuwe bepalingen het beoogde doel niet bereikt hebben. „De echtgenoten, die serieus overtuigd zijn, dat hun huwelijk niet meer te redden is, vinden altijd wel een vriend of kennis bereid om als getuige te dienen ..... Dikwijls ook krijgt men sterk het vermoeden, dat getuigen uit vriendschap voor partijen een verklaring uit hun duim zuigen en derhalve meineed plegen". Deze mening wordt in Curaçao in de kringen, die met deze materie te maken hebben, niet algemeen gedeeld. Aan den anderen kant meent de heer V. d. Meer, dat Curaçao enig is in de snelheid, waarmee daar een geding tot echtscheiding kan worden afgehandeld. Partijen, die heet van de naald een geding beginnen, kunnen gescheiden zijn,

vóór zij kans hebben gehad om rustig de voor- en de nadelen te overwegen Daarom wil mr. V. d. Meer tussen de indiening van het verzoekschrift om verlof tot instelling der echtscheidingsvordering en de rechterlijke verzoeningspogingen een termijn van vier weken laten verlopen.

Ook de heer Maal heeft enige ontwerpen ingediend; zij liggen op medisch gebied, maar bij gebreke van enige stukken kan ik de strekking daarvan nog niet overzien.

Een goed vriend hebben de Nederlandse Antillen verloren in den Rotterdamsen oud-rechter mr. F. G. Schalkwijk. Hij behoorde tot de zeer weinige ,,Hollanders", die alle West-Indische gebiedsdelen uit jarenlang verblijf kende. Hij richtte met prof. Van Vollenhoven destijds de West-Indische afdeling van het *Indisch genootschap* op en de West-Indische leergangen. Hij nam na de bevrijding deel aan de voorbereiding van de Rijksconferentie.

Amsterdam, 31 Augustus 1948. F.

BIBLIOGRAPHIE

AFZONDERLIJKE UITGAVEN

ARMELLADA: *Gramática y diccionario de la lengua Pemón* (Taurepán Arekuna, Kamarakoto). Caracas, 1943–1944, 2 dln.

De Taurepans enz. zijn verwanten der Surinaamse Caraïben en Oajana's.*

ARMELLADA: *Como son los Indios Pemones de la Gran Sabana?* Estudio etnográfico. Caracas, 1946.*

BALINK, ALBERT: *My paradise is hell. The story of the Caribbean.* Vista Publishing Corporation, New York, 1948, XVI + 331 pp., kaart buiten tekst, losse gekl. omslag.

Hierin wordt bij herhaling gesproken over Curaçao en Aruba, ook buiten het hoofdstuk „The strangest language in the world" (p. 254–270) dat aan het papiamento is gewijd.

BEALS, CARLETON: *Lands of the dawning morrow. The awakening from Rio Grande to Cape Horn.* The Bobbs-Merrill Company, Indianapolis, 1948, 336 pp. Heeft geen betrekking op de Nederlandse gebiedsdelen.

BERTRAM, KATE & BERTRAM, RICHARD: *Caribbean Cruise. A story of the sailing yacht Sora's five years in the West Indies with much useful information on ports and anchorages for the yachtsman.* W. W. Norton & Comp., New-York, 1948, 292 pp., tekening, 15 foto's op 8 bladz. buiten tekst, losse omslag.

Waarin ook even iets over St. Eustatius en Saba wordt gezegd.

Besluit van 25 Mei 1948, houdende bekendmaking van de tekst der Wet op de Staatsinrichting van Suriname (*Surinaamse Staatsregeling*). Staatsblad I 203, 28 Mei 1948, 32 pp.

BLACKWELDER, R. E.: *Checklist of the coleopterous insects of Mexico, Central America, the West Indies, and South America.* Bull. U.S. Nat. Mus. 185, part 1–5, 1944–1947.*

Hierin worden 8 kevers van Curaçao genoemd.

BLANSHARD, PAUL: *Democracy and empire in the Caribbean.* The MacMillan Company, New York, 1947, XII + 379 pp., kaart buiten tekst, losse omslag.

Curaçao, p. 276–285; Aruba, p. 286–288; The northern Dutch islands, p. 289–292; Surinam, p. 293–302. (Herhaalde opgave).

BROWN, WENZELL: *Angry men — laughing men, the Caribbean caldron.* Greenberg, New-York, (1947), VIII + 369 pp. geïll.

The Netherlands West Indies, p. 347–362, tekening.

BRUMMELKAMP, J. & FAHRENFORT, J. J.: *Land- en volkenkunde voor de Middelbare School. III Nederland, Indonesië en Nederl. West-Indië.* J. B. Wolters, Groningen, 1947, 208 pp., geïll.

Suriname, p. 199–305, 3 foto's; Curaçao, p. 205–206.

BULLOT, IVAN: *Air travel guide to Latin America.* Franklin Watts Inc., New York, (1946), XII + 370 pp., geïll., losse gekl. omslag.

Netherlands West Indies, p. 281–283; Surinam, p. 317–318.

CARLSON, FRED. A.: *Geography of Latin America.* Revised edition. Prentice Hall Inc., New York, 1946, XXIV + 566 pp., 175 tekstafb., 4 gekl. kaarten buiten tekst.

Curaçao en Aruba worden terloops behandeld onder Venezuela; Saba en St. Eustatius slechts even genoemd.

DEBROT, COLA: *Tentoonstelling IJssel Muiden. Curaçaos Museum.* (Curaçao, 1948), 12 pp., 6 afb.

Inleiding in het Nederlands en het Spaans, voor de expositie van de schilder Jacques IJssel Muiden.

DE STOEP. 2e Serie, no. 9 ,Jan. 1948, Curaçao, 40 pp., omslag met tekening.

Gedichten van ODA BLINDER, KEES DE BRUIN, COLA DEBROT, TON E. VAN GREVENBROEK, JAN H. DE GROOT, P. A. LAUFFER en LUC. TOURNIER; proza van G., WIM VAN NULAND (Angelita, p. 6–27) en H. DE WIT.

ENGELS, C. J. H.: *Het Curaçaos patroon. Schets van Curaçao's beschavings-geschiedenis.* (Curaçao, 1948), 30 pp.

Onderdeel van een rede bij de opening van het museumgebouw van de Stichting „Het Curaçaosch Museum" op 7 Maart 1948.

FEENSTRA, A.: *De gronden der staatsinrichting van Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao.* Herzien door M. V. POLAK. 26e druk. J. Noorduyn & Zoon N.V., Gorinchem, 1947, VIII + 336 pp.

Suriname, p. 330–335; Curaçao, p. 335–336.

FRANKLIN, JOHN HOPE: *From slavery to freedom. A history of American negroes.* Alfred A. Knopf, New York, 1947, XVI + 622 + XIII pp., 15 bladz. foto's buiten tekst, losse omslag.

Heeft geen betrekking op de Nederlandse Gebiedsdelen.

GERONTIUS, Frater M.: *Mijn eerste Spaans boekje.* 7e druk R.K. Boekhandel St. Augustinus, Curaçao, 1946, 56 pp.

GERONTIUS, Frater M.: *Mijn tweede Spaans boekje.* 6e druk. Drukkerij St. Vincentiusgesticht, Scherpenheuvel, Curaçao, 1947, 86 pp.

GERONTIUS, Frater M.: *Mijn vierde Spaans boekje.* 4e druk. R.K. Boekhandel St. Augustinus, St. Thomas College, Curaçao, 1947, 124 pp.

GROL. G. J. VAN: *De grondpolitiek in het West-Indische domein der generaliteit. III Register.* Rijksuitgeverij, 's-Gravenhage, 1947, 52 pp.*

HEESTERMAN, J. E.: *Rapport over industrie en industrialisatie in Suriname.* (Paramaribo), d.d. 16 Febr. 1948, I + 61 pp. gestencild.

Opgesteld ingevolge de aanbeveling van de Tweede West-Indi-

sche Conferentie. Ontstaan als uitbreiding en gedeeltelijke omwerking van een reeds eerder verschenen rapport van R. A. Ferrier. — Inleiding; algemeen economisch overzicht (p. 3—10); omstandigheden die invloed hebben op industrie en industrialisatie; tegenwoordige stand der industriële ontwikkeling (p. 28–40); uitbreiding van industriële productie; coördinatie en rationalisatie (p. 59–60, gemeenschappelijk gedeelte van de rapporten voor Suriname en Curaçao); slotwoord. Beveelt aan het oprichten van een speciale Gouvernementsdienst, onder leiding van een nijverheidsconsulent, die de ontwikkeling van de industrie zal moeten stimuleren en leiden.

Henriquez, Emilio L.: *Album. Guia Curaçao.* Tip. Eléc. N.V. (Curaçao, 1946), 90 pp., geïll.
Uitgegeven naar aanleiding van een Gran Concurso Comercial e Industrial in Maart 1946.

Hoyer, W. M.: *Vocabulario papiamento.* Segunda edición. Boekhandel Bethencourt, Curaçao, (Empresa Panorama, Maracaibo), 1946, 36 pp.

Hoyer, W. M.: *Woordenlijst en samenspraak Hollandsch-Papiamentsch-Spaansch.* 5e druk. (Curaçao), 1946, 86 pp.

Hoyer, W. M.: *A brief historical description of the island of Curaçao.* Drukkerij „De Stad" N.V., Curaçao, 1947, 24 pp.

Hoyer, W. M.: *Historia di Curaçao.* Segunda edición. Libreria Bethencourt, Curaçao, 1948, 103 pp., fig.

Jansen, G. P.: *Nederlands Papiaments handwoordenboek.* Drukkerij St. Vincentiusgesticht Scherpenheuvel, (Curaçao), dd. Sept. 1947, 229 pp.

Gaay Fortman, B. de: *Aantekeningen omtrent een verblijf op Curaçao in 1825 en 1826.* (Publicatie door de uitgevers van het tijdschrift Lux, Curaçao, 1948). 30 pp.
Uit het dagboek van H. M. van der Goes.

Jesurun Pinto, Nilda Maria: *Nos dushi papiamento.* Uitgeverij Winants, Heerlen, (1948), 64 pp.
Een boekje om Nederlands sprekende mensen het Papiamento te leren.

Josephs, Ray: *Latin America, continent in crisis.* Random House, NewYork, 1948, vi + 503 pp.
Curaçao, p. 52–53.

Kroon, Willem E.: *Yiu di su mama o castigo di un abuso.* Novela original. Tomo *1* 75 pp.; *2* 64 pp. Drukkerij Scherpenheuvel, (Curaçao), 1948.

Lanks, Herbert C.: *Highway across the West Indies,* Appleton-Century-Crofts Inc., New York, 1948, xvi + 197 pp., 26 bladz. foto's en kaart buiten tekst.
Heeft geen betrekking op de Nederlandse Gebiedsdelen.

LAUFFER, PIERRE A.: *Patria* (Curaçao, 1947), 72 pp incl. omslag met tekening.

Gedichten in het papiaments.

LEAF, EARL: *Isles of rhythm*. Preface by KATHERINE DUNHAM. A. S. Barnes & Cy, New York, 1948, XII + 211 pp., vele foto's.

Over muziek en dans in West-Indië, waarbij ook Suriname en Curaçao even ter sprake komen.

PLENN, ABEL: *The southern Americas*. A new chronicle. Creative Age Press, New York, XIV + 455 pp., kaarten.

Curaçao wordt terloops even genoemd.

RENES-BOLDINGH, M. A. M.: *Kinderen in zonneland*. Een serie leesboeken voor de Christelijke school. *3 Bergen en zeeën*, 91 pp. *4 Natuur en mensen*, 83 pp. *5 Het eilandenrijk*, 96 pp. *6 Mensen, dieren en planten*, 100 pp. A. Roelofs van Goor, Meppel, (1948).

Met rubriekje „En nu de West". *3* p. 80–82 Suriname; p. 82–90 Doffie's boottocht, door H. SCHÜTZ, tekening. *4* p. 71–82. Bij de bosnegers van Suriname, door P. M. LEGÊNE, tekening. *5* p. 91–95. De Indianen in Suriname, tekening. *6* p. 86–99. De Antillen, vrij naar OUDSCHANS DENTZ & JACOBS, tekening.

ROBERTS, W. ADOLPHE: *Lands of the Inner Sea. The West Indies and Bermuda*. Coward-McCann Inc., New York, 1948, XVI+301 pp., losse gekl. kaart, losse omslag.

Holland in the West Indies, p. 161–176.

Root crops and legumes in the Caribbean. Carib. Res. Council, Crop Inq. Ser. 4, Washington D.C., 1947, XIII + 128 pp., uitsl. kaart buiten tekst.

Grotendeels het werk van H. W. MARSTON. Curaçao, p. 19–20; Surinam (Netherlands Guiana), p. 95.

ROSE, ARNOLD: *The negro in America*. Harper & Brothers, New York, xii + 325 pp. Foreword by GUNNAR MYRDAL.

Heeft geen betrekking op de Nederlandse gebiedsdelen in het bijzonder.

Telefoongids voor Paramaribo en omstreken. Juli 1948. Lands Telegraaf- en Telefoondienst, (Suriname), 1948, 73 pp.

The South American Handbook 1947. Twenty-fourth annual edition. Edited by HOWELL DAVIES. Trade and Travel Publications Ltd., London, (1947), 1x + 803 pp., geïll., uitsl. gekl. kaart buiten tekst.

Curaçao, p. 63, 65–66; Dutch Guiana or Surinam, p. 514–519.

Vegetables in the Caribbean. Carib. Res. Council, Crop Inq. Ser. 5, Washington D.C., 1947, XIII + 87 pp., uitsl. kaart buiten tekst.

Grotendeels het werk van H. W. MARSTON. Curaçao, p. 15–16; Surinam (Netherlands Guiana), p. 61.

WHITAKER, ARTHUR P.: *The United States and South America. The northern republics*. Harvard University Press, Cambridge Mass., 1948, XX + 280 pp., kaart buiten tekst.

Hierin wordt terloops over Curaçao en Suriname gesproken.

Fig. 1. Tabak-aanplant van een klein-landbouwer aan de Coppenameweg bij Coronie (1946).
(Coll. Ind. Inst., opn. W. L. Utermark).

Fig. 2. Kijkje in de sigarenfabriek der Fraters van Tilburg aan de Verl. Gemene Landweg te Paramaribo (1946).
(Coll. Ind. Inst., opn. W. L. Utermark).

BEOORDELING VAN SURINAAMSE TABAK [1])

DOOR

IR. W. SPOON EN Wa. M. SESSELER, CHEM.DRA.

Sinds 1928 wordt in Suriname weder op bescheiden schaal tabak verbouwd. In de jaarverslagen eerst van het Departement Landbouwproefstation in Suriname [2]) en sinds 1936 in die van het Departement van Landbouw-Economische Zaken Suriname [3]) vindt men er geregeld melding van gemaakt. De tegenwoordige cultuur wordt voornamelijk door Javaanse klein-landbouwers beoefend in de centrale districten (verg. fig. 1). De ontwikkeling blijkt het beste uit de in tabel 1 bijeengebrachte productiecijfers [4]).

TABEL I. *Productie van tabak in Suriname*

1933	3.900 kg	1940	12.090 kg
1934	6.500 kg	1941	17.640 kg
1935	9.680 kg	1942	15.750 kg
1936	19.800 kg	1943	4.090 kg
1937	16.000 kg	1944	8.840 kg
1938	10.000 kg	1945	6.815 kg
1939	22.000 kg	1946	8.365 kg

De tabak is z.g. bladtabak, die dus wel geschikt is voor kerftabak en sigaren, maar niet voor sigaretten. De in 1937 te Paramaribo opgerichte sigarettenfabriek van The British American Tobacco Company gebruikt dan ook geen inheemse maar ge-

[1]) Bericht van de Afdeling Tropische Producten (voorheen Handelsmuseum) van het Indisch Instituut, Amsterdam, No. 222

[2]) Verslag 1928–1930, 78 en 1931–1932, 64.

[3]) Verslag 1936–1937, 163; 1938–1939, 112; 1940, 46; 1941, 54 en 1942–1944, 38.

[4]) Ontleend aan de jaarversl. Kamer van Koophandel en Fabrieken Paramaribo.

ïmporteerde tabak. Wel is dat het geval bij de locale sigarenfabricage, met name de reeds jaren bestaande Sigarenfabriek Leo Victor, toebehorende aan de Rooms-Katholieke Weesinrichting „Boniface" en geleid door de Fraters van Tilburg (verg. fig. II), die in de laatste jaren de in tabel II vermelde hoeveelheden tabak heeft verwerkt [1]).

TABEL II. *Fabriekmatige verwerking van tabak op sigaren, pijp- en shagtabak in Suriname*

jaar	geïmporteerde tabak	inlandse tabak
1938	1.225 kg	1.035 kg
1939	1.018 kg	12.250 kg
1940	1.400 kg	3.000 kg
1941	5.630 kg	2.150 kg
1942	13.824 kg	4.574 kg
1943	11.950 kg	5.850 kg
1944	11.200 kg	6.000 kg
1945	8.660 kg	5.250 kg
1946	8.800 kg	4.700 kg

Bij vergelijking van de productie der inlandse tabak in tabel I met het verbruik in tabel II, blijkt, dat aanvankelijk maar weinig van de eigen tabaksoogst in de fabriek Leo Victor is verwerkt, maar dat dit in de latere jaren meer is geworden. Er is verder sinds 1941 een vrij constante verhouding waar te nemen tussen de hoeveelheden verwerkte geïmporteerde en Surinaamse tabak.

Hetgeen niet door de fabriek wordt afgenomen wordt door de klein-landbouwers gekorven in de handel gebracht.

Bij zijn studiereis naar Suriname en de Nederlandse Antillen in het najaar van 1946 besprak Ir. W. L. UTERMARK o.m. de tabaksteelt met verschillende landbouwconsulenten en met de bedrijfsleider van de reeds genoemde sigarenfabriek der Fraters Boniface [2]). Hij nam toen flinke monsters mede, terwijl naderhand Dr. D. S. FERNANDES, directeur van het Departement van Landbouw-Economische Zaken, ons nog enige verdere mon-

[1]) Ontleend aan de jaarversl. Kamer van Koophandel en Fabrieken Paramaribo.

[2]) Jaarversl. Ind. Instituut 1946, 77.

sters deed toekomen. In totaal beschikten wij zodoende over zes monsters, die tweezijdig onderzocht zijn, namelijk beoordeeld naar uiterlijk en smaak en naar de scheikundige samenstelling.

De wijze van voortbrenging (bevolkingsteelt) en het karakter (bladtabak) doen de Surinaamse tabak enigermate overeenkomen met de krosoktabak van Java. De vertegenwoordiger van de Indische Krosok Centrale in Nederland, de heer P. J. VAN DEN BROEK, die bij de Afdeling Handelsmuseum van het Indisch Instituut gedetacheerd was, leek ons dan ook in de eerste plaats in aanmerking te komen om aangezocht te worden voor beoordeling van de Surinaamse tabak. De uitslag is in tabel III bijeengebracht.

TABEL III. *Beoordeling van monsters Surinaamse tabak*

monster No.	5312–1	5312–2	5312–3	5325–1	5325–2*a*	5325–2*b*
herkomst	Lelydorp	Saramacca	?	Coronie	Lelydorp	Lelydorp
uiterlijk	vrij helder bruin	donker-bruin	donker en grauw	donker tot zeer donker	bruin tot donker-bruin	deels zeer donker
geur	neutraal	geurig	neutraal	vrij geurig, wat scherp	wat onfris, zacht	vrij geurig en zacht
karakter	kerf	binnen goed sigaren	binnen goed sigaren	binnen goed sigaren	binnen goed sigaren	binnen goed sigaren
brand	vrij goed	vrij goed	goed	zeer goed	matig	matig tot slecht
as	zwart	zwart	zwart	zwart	zwart	zwart

Daarbij werden de volgende meer algemene opmerkingen gemaakt. De tabak maakt bij alle monsters de indruk van primitief behandeld te zijn, de sortering is dienovereenkomstig matig tot slecht. In elk monster komen onrijp geplukte bladeren voor, die hier en daar groen zijn gebleven; de fermentatie is merendeels zeer onvoldoende.

Laatstgenoemde klacht is niet nieuw; de moeilijkheid zit in de omstandigheid, dat de individuele planter niet voldoende tabak voortbrengt om daaruit een behoorlijke fermenteerstapel te bouwen en dat pogingen van het departement om door samenvoegen van oogsten tot voor het fermenteren wel voldoende hoeveelheden te geraken, tot dusverre geen ingang vonden.

Desondanks valt het oordeel in tabel III nog mede, het karakter komt ook overeen met het gebruik, dat in de fabriek te Paramaribo van de eigen tabak wordt gemaakt.

Voor de scheikundige beoordeling van de Surinaamse tabak is gebruik gemaakt van de methodiek [1]), die in ons laboratorium is

[1]) Meded. Directeur Tuinbouw *11* October 1948.

uitgewerkt voor het onderzoek van in Nederland geteelde tabak voor de „Commissie voor onderzoek ten behoeve van de tabakscultuur" (voorzitter de Directeur van de Tuinbouw te 's-Gravenhage).

De daarbij bereikte resultaten zijn in tabel IV bijeengebracht; alle uitkomsten hebben betrekking op de luchtdroge tabak.

TABEL IV. *Scheikundig onderzoek van monsters Surinaamse tabak*

H.M. No.	5312-1	5312-2	5312-3	5325-1	5325-2*a*	5325-2*b*
herkomst	Lely-dorp	Sara-macca	?	Coronie	Lely-dorp	Lely-dorp
vocht	9,2 %	8,9 %	11,1 %	4,0 %	4,6 %	4,9 %
rookgetal	70	50	40	55	50	60
nicotine	1,52%	0,40%	0,33%	1,76%	0,58%	1,20%
stikstof-totaal	2,15%	2,76%	2,18%	3,40%	3,12%	3,55%
stikstof-eiwit	2,10%	2,39%	2,03%	2,15%	2,42%	2,61%
suiker, oplosbaar, vóór hydrolyse	0,33%	0,34%	0,37%	0,25%	0,28%	0,45%
„polyphenolen"	1,52%	1,08%	1,21%	0,50%	0,97%	0,36%
ruw vezel	11,7 %	12,4 %	13,5 %	13,8 %	13,5 %	14,4 %
pH	6,9	8,4	9,2	7,2	8,4	7,3
hars	5,3 %	4,7 %	5,4 %	6,1 %	6,4 %	6,6 %
as	21,7 %	29,4 %	21,3 %	32,5 %	23,5 %	18,5 %
„pure as"	77,2 %	58,9 %	97,3 %	99,3 %	94,1 %	97,5 %
as-analyse: Cl.	6,0 %	7,8 %	1,2 %	5,2 %	10,1 %	18,2 %
MgO	4,0 %	5,3 %	2,6 %	4,0 %	8,3 %	11,3 %
CaO	9,5 %	7,9 %	20,9 %	27,2 %	6,1 %	7,1 %
rookonderzoek, ber. op luchtdroge tabak:						
pH	9,5	9,5	9,3	8,9	8,7	9,0
ammoniak	1,15%	1,07%	1,07%	2,41%	2,13%	2,29%
nicotine	0,33%	0,18%	0,15%	0,72%	0,30%	0,34%

De uitkomsten kunnen verder als volgt worden toegelicht.

Het rookgetal is hoog en typerend voor kerf- en sigarentabak (alkalische groep). Een parallelliteit van die waarden met het nicotinegehalte, zoals dat wel eens gedacht wordt, valt niet waarte nemen.

Het nicotinegehalte zelf varieert nogal bij deze monsters; dit is ook te verwachten bij monsters van verschillende planters en afkomstig van zaad van wellicht verschillende varieteiten.

In overeenstemming met het tabakstype vinden wij een gemiddelde verhouding eiwit-suiker van ruim 6 : 1; dit is nogal hoog, maar overeenkomend met dezelfde verhouding bij tabak afkomstig van Java.

Het totaal-stikstofgehalte ligt ongeveer even hoog als bij Nederlandse tabak, zoals die gedurende de tweede wereldoorlog hier te lande werd geteeld, terwijl het percentage eiwit hoger ligt; de verhouding van die gehalten nadert zodoende de waarde voor Java-tabak.

Het suikerpercentage, berekend als glucose, is nogal gelijkmatig van hoogte; het gehalte aan ,,polyphenolen'' (berekend als glucose) loopt echter aanzienlijk uiteen.

Voor dit soort rooktabak is het ruw-vezelgehalte normaal.

De pH is opvallend hoog (6.9—9.2), misschien een gevolg van de bodemtoestand ter plaatse. Bij Nederlandse tabak varieerde die waarde van 5,6 tot 6,2, gemiddeld 5,8; bij tabak uit de Oosthoek van Java, onderzocht kort na de oorlog, vonden wij gemiddeld 6,7 à 6,8, dus steeds zwak zuur.

Het harsgehalte is gemiddeld 5,8%, overeenkomend met dat van de Nederlandse tabak (gemiddeld 5,6%), echter wat lager dan bij Java-tabak, waar wij gemiddeld 6,5% vonden. Laatstgenoemde tabak is daardoor geuriger dan de Surinaamse.

Een belangrijk punt bij tabak is de brandbaarheid. Daarvan is het één en ander te vertellen op grond van het asgehalte en de samenstelling van de as. Een minder goede brand is o.m. een gevolg van een hoog chloorgehalte (Cl). Zulks werd reeds waargenomen door Dr. H. J. MULLER bij zijn onderzoek van tabakken afkomstig van een proefveld in de nabijheid van Domburg en van de plantage De Morgenstond [1]).

Anders echter was ditmaal het calcium- en magnesiumgehalte (CaO resp. MgO). Bij een tweetal monsters vinden wij de typische eigenschappen der Surinaamse kustgrond terug, te weten een hoger magnesium- dan calciumgehalte. Bij de vier andere monsters is dat niet zo. Vermoedelijk had men de betrokken terreinen beter gedraineerd, mogelijk is ook nog bemesting toegepast, waardoor de oorspronkelijke magnesium-calciumverhouding niet meer is terug te vinden en een betere brand is verkregen. Wel is het asgehalte in een enkel geval zeer hoog geworden (T.P. No. 5325–1).

Bij het beschouwen van de cijfers, verkregen bij de rookanalyse, valt het meest op, dat in verhouding tot het nicotinegehalte van de tabak het percentage nicotine in de rook nogal laag is (20–55% van het oorspronkelijke gehalte). Vergeleken met de betrokken cijfers bij Nederlandse tabak (50–85%), is die verhouding heel gunstig te noemen. De waarden komen dan ook overeen met die van Java-tabak. Zowel de pH als het ammoniakgehalte van de rook zijn zeer hoog. Voor de door ons onderzochte Indische tabak geldt die opmerking wat betreft de pH eveneens, echter ligt dan het ammoniakgehalte lager, ook in verhouding tot het totaal stikstof-gehalte van de tabak.

Het oordeel van den expert en de uitslag van het scheikundig onderzoek bevestigen elkaar. In overeenstemming met de reeds geuite veronderstelling zijn wij geneigd deze Surinaamse tabak,

---

[1]) Dept. Landb. Econ. Zaken, verslag over 1941, 37.

wat type betreft, te vergelijken met de Javaanse krosoktabak. Voortzetting van de cultuur verdient dan ook zeker aanbeveling, vooral wanneer van overheidswege voortgegaan kan worden met het geven van landbouwkundige en technische adviezen. Wat de bereiding aangaat zal de fermentatie in betere en geregelder banen geleid dienen te worden.

Wij bevinden ons daarbij in overeenstemming met de conclusies van de Commissie voor bestudering van na-oorlogse problemen in Suriname, die in 1943 werd ingesteld en in Mei 1945 haar rapport uitbracht. Aangezien dat rapport wellicht niet algemeen bekend is, laten wij de desbetreffende passage van blz. 40 hier volgen:

„Deze cultuur biedt nog vele mogelijkheden. In het bijzonder geldt dit voor de Oost-Indische bevolking, daar de verbouw van dit gewas zeer intensief behoort te geschieden, hetgeen het meest in overeenstemming is met de geaardheid van den Javaan. De tabakscultuur dient gepropageerd te worden als een gewas voor den klein-landbouwer en wel op die gronden welke zich daartoe leenen (zandgronden). Getracht moet worden door het verstrekken van zaaimateriaal van zoodanige soorten, welke hier verwerkt kunnen worden, de belangstelling voor deze cultuur op te wekken. Aan een en ander dienen uitgebreide proefnemingen vooraf te gaan, zoowel waar het betreft de te verbouwen variëteiten als het verwerken van het product, daar het aantal inheemsche soorten legio is doch de kwaliteit zoodanig dat geen afzet op ruimere schaal gevonden kan worden op de binnenlandsche markt".

Op deze betekenis van de voorziening in eigen behoefte wezen ook wij aan de hand van de cijfers in tabel II.

Amsterdam, Juli 1948.

APPRECIATION OF TOBACCO FROM SURINAM

BY

W. SPOON AND WA. M. SESSELER

(*Tropical Products Section of the Royal Institute for the Indies, Amsterdam*).

SUMMARY

A description is given of the cultivation of tobacco in Surinam, which is nowadays almost entirely in hands of the Javanese small holders (immigrants). Figures of the production since 1933 are given in table I.

The tobacco is not suitable for the manufacture of cigarettes, but can very well be used for cigars and pipe tobacco. The factory in Paramaribo of smoking commodities (cigars, pipe tobacco and shag) uses a mixture of imported and home grown tobacco. Figures are given in table II. There is no export of tobacco.

Six samples from various small holdings were examined, first according to appearance and taste, then in the chemical laboratory. The results are given in two tables (III and IV).

There appears to be several faults, the treatment of the leaves is rather primitive and the fermentation decidedly insufficient.

The type of the tobacco bears some resemblance to the tobacco cultivated by the natives in Java, the socalled Krosok tobacco.

With the aid of the Government it will surely be possible to improve and extend the tobacco culture.

HET EERSTE NEDERLANDSCHE BESTUUR VAN CURAÇAO

DOOR

W. R. MENKMAN

Het is altijd weder interessant zich te verdiepen in de geschiedenis onzer eerste vestiging in het gebied dat nu weldra eindelijk dat der Nederlandsche Antillen zal heeten. Van die geschiedenis was tot een vijftien jaar geleden niet veel meer bekend dan wat HAMELBERG (*De Nederlanders op de West-Indische Eilanden*) er van verteld heeft; thans hebben wij in het werk van VAN GROL (*De Grondpolitiek in het West-Indische domein der Generaliteit*) een bron van heel wat uitvoeriger inlichtingen.

Vooral authentieke geschriften hebben bekoring voor den liefhebber der historie. De eerste berichten van hen die op Curaçao het Nederlandsche gezag vestigden zijn echter pas heel laat in hun geheel gepubliceerd. Van de rapporten der leiders van de expeditie van 1634 werd dat van PIERRE LEGRAND afgedrukt in het Maandblad *Oost en West* van Mei 1934, terwijl dat van VAN WALBEECK als bijlage opgenomen is in het vierde deel der Linschoten-bewerking van DE LAET's *Iaerlyck Verhael* (1937).

In het Alg. Rijksarchief (Oude West-Ind. Comp. Inv. No 54) bevindt zich een missive van 6 September 1639 van JACOB PIETERSZ. TOLCK, evenals de beide hooger genoemde brieven gericht tot de Heeren XIX, welke in haar tien bladzijden een beeld geeft van de toestanden op Curaçao, ruim vijf jaar na de „verovering". Een vergeten brief is dit geenszins; VAN GROL heeft er blijkbaar het noodige gebruik van gemaakt, hoewel hij hem niet uitdrukkelijk noemt.

Van TOLCK heeft Prof. Knappert (*Gedenkboek Nederland-Curaçao-1634–1934*) gevonden, dat hij 23 December 1638 aangesteld was, ter vervanging van JOHANNES VAN WALBEECK; hij zou de bevelhebber geweest zijn van het schip Deventer, vermoedelijk de Deventer van de Amsterdamsche kamer, welke in DE LAET's

tiende en elfde boek (1633 en 1634) herhaaldelijk genoemd wordt als ageerend in Brazilië. In 1635 vinden wij TOLCK in het *Iaerlyck Verhael* vermeld als deelnemend aan de actie tegen het Arrayal, het versterkte legerkamp, waarin de Portugeezen zich teruggetrokken hadden, na de verovering van Olinda de Pernambuco, in 1630. TOLCK bekleedde in Brazilië de functie van equipagemeester.

Ook VAN GROL is van oordeel, dat VAN WALBEECK als directeur van Curaçao aan het bewind gebleven is, totdat TOLCK hem in het begin van 1639 verving. Het plan van September 1636 om VAN WALBEECK te benoemen tot directeur van Nieuw Nederland (Mr N. DE ROEVER, *Kiliaen van Rensselaer en zijn kolonie Rensselaerswyck*, Oud Holland VIII 1890) is niet doorgegaan en hij is naar Brazilië teruggekeerd. Wij vinden hem genoemd in verband met den tocht van HENDRICK BROUWER in 1642–1643 naar de Westkust van Zuid Amerika (Mr A. TELTING, *De Nederlanders in Chili 1643*, Indische Gids 1893).

TOLCK's brief van 6 September 1639 was niet zijn eerste rapport aan Heeren XIX, want hij zendt ,,copie van mijnen voorgaenden" en bericht de ontvangst van een missive van 28 April; de correspondentie tusschen moederland en ,,conqueste" overzee ging al heel weinig vlug.

Curaçao was in 1639 nog vrijwel uitsluitend oorlogshaven. VAN GROL vertelt, dat men juist een belangrijke verandering tot stand gebracht had in het bestuur der vestiging; was het gezag tot dusver verdeeld geweest over een directeur voor het civiele, een commandeur van het garnizoen en een vlootvoogd voor het maritieme, TOLCK vereenigde volgens zijn titel en instructie de drie functies in zich.

De taak van het Curaçaosche station der West-Indische Compagnie was zoowel een defensieve als een offensieve, want men moest voortdurend op zijn hoede zijn voor pogingen der Spanjaarden om het eiland te hernemen. De inlichting welke TOLCK geeft op een vraag der XIX betreffende ,,acht scheepen, soo in Spaenien gearriveert", is niet duidelijk; men had die schepen ,,alhier op de custe al gesien" en de ,,vrienden" (wie waren dat?) had TOLCK ,,overal daervan doen waerschouwen". De vijanden kwamen ook nu en dan (van de vaste kust) met canoas over ,,om ons te verspieden", maar TOLCK verzekert den Heeren dat hij waakzaam is; de Spanjaarden, zegt hij, ,,Sullent hier niet vinden als wel meenen mochten". Hij heeft nog een verbetering doen aanbrengen aan het fort (bij den havenmond). Toch acht hij het

noodig, dat het garnizoen met nog vijftig soldaten versterkt worde, „die ick verhoope U Edele met den eersten ons sullen doen hebben op mijn voorgaende schrijven".

Wat de actie ter zee betreft, de offensieve dus, rapporteert TOLCK dat hij den kapitein HEYNDRICK GERRITSZ.. die hem door de Heeren gerecommandeerd was, op het jacht Neptunus denkt te plaatsen. Dit is ongetwijfeld de HENRICO GERALDI, die volgens de Spaansche archiefstukken de Neptunus commandeerde op den tocht naar de lagune van Maracaibo in 1641 (zie *De West-Ind. Gids* XVIII, 170). Een andere benoeming, door TOLCK gerapporteerd, is die van SYBERT CORN. JOL tot kapitein van het schip Swol; deze JOL voer als schipper op het jacht De Kat in 1636 uit, onder zijn broeder, HOUTEBEEN (DE LAET, *Iaerlyck Verhael* p. 535).

Verliezen van officieren en manschappen worden vermeld, op de schepen der Curaçaosche scheepsmacht, bij het „abborderen" (enteren) van een Spaansche „barcque", bij een ontploffing van het kruit in een op de kust van Florida genomen vaartuig en bij het aantasten van weder een ander Spaansch vaartuig, dat onverwacht honderd „mosquettiers" aan boord bleek te hebben. Verslag wordt gedaan van het nemen van Spaansche vaartuigen met wijn geladen (waarvan één bij Santo Domingo vermeesterd), met meel, met huiden enz. Het uitrusten van schepen wordt gerapporteerd voor kruistochten naar Cartagena, naar Havana en naar het oude kanaal (oude Bahamakanaal, langs de Noordkust van Cuba).

TOLCK spreekt van prijsgoederen, welke naar Patria opgezonden worden en van buitgemaakten wijn, waarmede een opperstuurman en een „coopman" naar de Eng. kolonie Virginia gezonden zijn, „om deselve ten meesten proffijte van de Compagnie aldaer te venten". Met coopman wordt natuurlijk de scheepscommies bedoeld. „Van het gepasseerde voor mijn compste" kan TOLCK, wat de prijsgoederen betreft, „geen perfecte reeckeninge doen", maar in het vervolg zal hij deze zaken beter in het oog kunnen houden, omdat de buitvaarders „nu niett meer hier ofte daer vermogen te loopen, gelijck se voor deesen gedaen hebben, daer bij de Compagnie al vrij wat interest geleeden heeft".

Voortdurende regens hadden TOLCK belet een lading zout van Bonaire af te zenden; hij zegt dat de beste tijd om zout te maken Februari tot en met Juni is, zoodat tegen dien tijd het volgende jaar schepen bevracht zullen kunnen worden. Intusschen heeft de Curaçaosche equipagemeester een reis ondernomen naar Cabo

Román, aan het schiereiland Paraguaná, tegenover Aruba, waar zich een „schoone soutpanne" bevindt. Men is echter zoo onvoorzichtig geweest zich onvoldoende gewapend aan land te begeven, wat ten gevolge gehad heeft, dat een aantal personen door den vijand gevangen genomen zijn. TOLCK hoopt „mett der hulpe van Godtt mijn revengie daervoor te hebben".

Dat TOLCK — en zijn raad — ook met de strafrechtspraak de handen vol hadden, laat zich denken; met den hier behandelden brief gingen ook de copieën van „sententiën en condemnatiën, soo gepasseerdt sijn, tseedert mijnen jonghsten" In verband met een geval van desertie verklaart T. dat hij niet geneigd is iemand ongestraft te laten, die zich aan eenigerlei delict schuldig maakt.

Dagelijks werd een aantal kleine jachten op Curaçao terug verwacht, een geheele kapersflotilje, welke de Caraibische Zee voor den Spanjaard onveilig maakten. TOLCK hoopte, dat deze vaartuigen „Godtt geeve ... merckelycks voor de Compagnie moghen opgedaen hebben, opdatt U Edele Erentfeste mett den Sint Jacob mett een goede cargo mach thuis senden".

En dan gaat de schrijver eenklaps over tot het aanvragen van een hoeveelheid connossementen, alsmede schrijfpapier, ouwel en pennen. Deze passage is echter van eenig belang, omdat T. schrijft dat er niet alleen op het kantoor en op de schepen veel papier verbruikt wordt, maar dat ook Bonaire en Wiltschutsborgh voorzien hebben moeten worden, terwijl de ouwel bestemd was om het wachtwoord te verzegelen, dat dagelijks naar Tolcksborgen gezonden werd. VAN GROL vond, dat Wiltschutborgh, genoemd naar DAVID WILTSCHUT, den opvolger van LEGRAND en evenals deze oudgast uit Brazilië, de versterking was op den berg bij het oude Kwartier van 1634; Tolcksborgen zou de kustbatterij van Santa Barbara geweest zijn. Dat ook Bonaire schrijfbehoeften verbruikte, zou bevestigen, dat aldaar in 1639 reeds een „sauvegarde" bestond.

Wat Heeren XIX vooral niet mochten verzuimen, was het uitzenden van een „gepromoveert predicant"; er waren reeds onder de blanke bezetting drie kinderen geboren, meerdere werden verwacht en ook de Indianen verlangden er hard naar, dat hun kinderen gedoopt zouden kunnen worden. Wij weten van KNAPPERT (*Gedenkboek*, zie voren), dat na den proponent, die sedert 1635 den dienst in het Curaçaosche garnizoen verricht had, in 1640 Ds JONAS AERTSZ., die vroeger in Indië gestaan had, zijn intrede deed. Deze laatste getuigde van TOLCK, dat de directeur een man was van goed stichtelijk leven, die goede orde en discipline onder

het volk onderhield, de justitie naar plicht en geweten handhaafde en geregeld ter kerke ging. Dat de predikant ook de kinderen der Roomsche Indianen doopte, kwam ook later nog op Curaçao voor, hoewel de ijver spoedig bekoelde.

Wat verderop in zijn brief heeft TOLCK het weder over de Spanjaarden, die van plan zouden zijn van Havana uit iets tegen Curaçao te ondernemen, waar zij het echter „soo gecooct" zullen vinden, dat zij niet licht terug zullen komen. Van zijn kant zal TOLCK een expeditie naar de „reviere van Maricaibo" uitrusten, een voornemen dat dan pas in 1641 uitgevoerd zou zijn. Vernomen was, dat de Spanjaarden er aan dachten alle gevangenen van onzen kant op te hangen, wat TOLCK zich voornam eventueel met een gelijk optreden te beantwoorden.

Aangaande de economische mogelijkheden van het Curaçaosche bezit had TOLCK zich nog geen definitief denkbeeld kunnen vormen; hij was echter overtuigd, dat in de eerste plaats aanvoer van negerslaven noodig was.

Aan aanvragen om benoodigdheden wordt de mededeeling toegevoegd, dat het eerste huis dat op Curaçao voor de Compagnie gebouwd was, den naam West-Indisch Huis gekregen had; er blijkt alleen dat dit bouwwerk beneden en boven pakhuisruimten bevatte.

Ten slotte vraagt TOLCK, dat men zijn huisvrouw, die naar Curaçao over zal komen, met raad en hulp ter zijde zal staan. Heel lang kan TOLCK niet van haar bijzijn genoten hebben, want reeds in den zomer van 1641 voer van onze kusten het eskader uit van ARNOUT GYSELS, met TOLCK als vice admiraal; de Republiek stelde deze scheepsmacht beschikbaar om den nieuwen Portugeeschen koning, JOÃO IV, te steunen tegen Spanje. Als kapitein aangesteld, maar nog voor de uitvaart tot schout bij nacht bevorderd, diende op deze expeditie de Zeeuwsche koopvaardijschipper MICHIEL ADR. DE RUYTER voor het eerst op 's Lands vloot. DE RUYTER onderscheidde zich in den strijd, welke overigens niet tot groote resultaten leidde, TOLCK echter minder (P. J. BLOK, *Michiel Adriaansz. De Ruyter*). Alle bevelhebbers evenwel, dus ook TOLCK, werden door den Port. koning met een gouden keten vereerd (J. C. DE JONGE, *Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen*).

MENSAPEN IN ZUID-AMERIKA?

DOOR

C. H. DE GOEJE

Meermalen zijn berichten opgedoken omtrent zeer grote apen in het Noordwesten van Zuid-Amerika, en thans bestaat er zelfs een, vrij zeker authentieke, foto van een dergelijk schepsel.

Het oudste bericht, dat van CIEZA DE LEON (1532–50) [1]) diep in het oerwoud van het toenmalig Peru, luidt: ,,Men zegt ook (maar ik heb ze niet gezien), dat er zeer grote apen zijn, die rondtrekken in de bomen".

Stelliger zijn de mededelingen van GILIJ (18e eeuw), missionaris in het huidig Venezuela, over den *Selvaggio* (Woudmens of Wildeman) [2]). Een betrouwbare Spanjaard vertelde hem, hoe een Indiaanse vrouw geroofd werd door een Wildeman, die haar langen tijd bij zich hield in zijn hutje, hoog in een boom en twee zoontjes bij haar verwekte. Het dier liet niet toe dat zij afdaalde, doch voorzag haar overvloedig van kippen, eieren of ander voedsel. Zij zou er levenslang gebleven zijn, als er niet een jager langs was gekomen. De vrouw riep dien jager en verzocht hem op het tijdstip waarop de Wildeman pleegde op jacht te gaan, met gewapende mensen te komen om haar weg te halen. Aldus geschiedde, en toen zij reeds dicht bij huis waren, verscheen plotseling, met de twee zoontjes in zijn armen, de Wildeman, die haar riep, op zijn wijze jammerend. Toen de Spanjaarden hun geweren op hem richtten, verscheurde hij, terwijl de vrouw het zag, de zoontjes, en vluchtte ijlings in het woud.

Later vernam GILIJ hoe een Indiaanse jongen op een tocht met zijn familie door het bos, verdwaald was en eerst tien dagen later, meer dood dan levend, terugkwam in de missie-nederzetting. De missionaris aldaar vernam uit den mond van den jongen, dat de Wildeman hem bij de hand had genomen, op zijn schouders had

[1]) The travels of Pedro Cieza de Leon. *Hakluyt Soc. I* no. 33 p. 339.
[2]) F. S. GILIJ, Saggio di Storia Americana I, Roma 1780 pp. 247, 315.

gezet, en gebracht had naar een grot waar hij allerlei eetwaar verborgen hield. Op den tienden dag ging de Wildeman nieuwen leeftocht zoeken, waarvan Diego (zo heette de, ongeveer 10-jarige, jongen) gebruik maakte om naar huis terug te keren. Die missionaris meende dat de Wildeman een soort aap was, die zich met vruchten voedde.

GILIJ zelf heeft den Wildeman nooit gezien, doch vertelt nog dat deze woont in de grote wildernis van de Orinoco, menselijke gestalte heeft, geheel behaard is en zeer wellustig en roofziek. De Tamanaco's noemen hem *atši*, de Maipure's *vasuri*, welken naam zij ook aan den duivel geven. (In Suriname werd de kwatta-aap (*Ateles*) „Bosduivel" genoemd) [1]). In een opzicht verschilt hij lichamelijk van den mens: zijn voeten zijn achterwaarts gekeerd, wat ook Humboldt vermeldt [2]).

Eveneens vrij stellige berichten geeft een in 1883 te Bogotá verschenen boek. De aapmens was welbekend bij de Indianen ten Westen van de Orinoco, en een kapitein die er een ontmoet had, vertelde dat het beest op twee voeten stond, met hoofd en armen als een mens van middelmatige gestalte, met dikken kop en over het gehele lichaam behaard [3]).

Voorts zijn er de mededelingen van DE CASTELNAU [4]). Deze geeft een citaat uit het door hem zeer geprezen werk van P. NORONHA. De pater had vernomen dat er dwerg-Indianen waren, nauwelijks meer dan 5 palmen hoog, en Indianen met staarten, ontsproten uit vermenging van Indianen en kwatta-apen (*Ateles*). En hij geeft een beëedigde verklaring van een pater (1768) dat deze zo'n staartmens, afkomstig uit de rio Japura (grensgebied Brazilië-Columbia-Venezuela) gezien heeft. DE CASTELNAU vertelt voorts hoe hij (in 1847) de Amazonerivier afzakkend, nabij Fonteboa een zeer groten kwatta-aap zag, toebehorend aan een Indiaanse vrouw, aan welke hij een aanzienlijk bedrag aanbood in ruil voor den aap. De vrouw weigerde lachend, en een

---

1) *Encyclopaedie van Nederlandsch West-Indië*, 's-Gravenhage–Leiden 1914–1917, p. 60.

2) Voyage de Humboldt et Bonpland. Première Partie. Relation Historique. Tome II, Paris 1819 pp. 331–2.

3) *Journal de la Société des Américanistes de Paris*, Tome XXI fasc. 2, Paris 1929 p. 411: JUAN RIVERO, Historia de las Misiones de los Llanos de Casanare y los Rios Orinoco y Meta, Bogotá, 1883, libro I, cap. 5. pag. 15.

4) F. DE CASTELNAU, Expédition dans les parties centrales de l'Amérique du Sud. Paris 1851. Tome V p. 105.

Indiaan die in de hut was zeide: „Uw pogingen zijn vruchteloos; het is haar echtgenoot".

In November 1868 zakte de Engelse geoloog C. BARRINGTON BROWN de Mazaruni-rivier af [1]), en daar, nabij de grens tussen Brits Guyana en Venezuela, hoorde men op een avond, komend uit het woud, een langen luiden droefgeestigen fluittoon, beginnend met een hogen en wegstervend in een lagen toon; twee of drie maal herhaalde zich dit. Sommigen van het reisgezelschap zeiden dat het werd voortgebracht door een grote slang die hoog in een boom woont, anderen meenden dat het kwam van den wilden haarmens of „*Didi*". „Volgens de Indianen is de Didi een korte, gezette en sterke wildeman, wiens lichaam behaard is en die in het woud leeft. Het geloof in het bestaan van dit fabelachtig schepsel is algemeen in geheel Brits, Venezolaans en Braziliaans Guyana. Op de Demerara-rivier, enige jaren later, ontmoette ik een halfbloed houtkapper, die vertelde van een ontmoeting die hij had gehad met twee Didi's, mannetje en wijfje, wier aanval hij met zijn bijl kon afweren, doch hij werd flink gekrabd. Zijn verhaal moet met een groten korrel zout worden opgenomen".

Vervolgens is er een verhaal uit Brits Guyana, van E. A. HAYNES F.R.G.S., dat gegeven zij, zoals het staat in een weekblad [2]).

„Somewhere around 1905 or about then I was in the employ of the Guiana Gold Company as Dredge Master, Surveyor and Deputy of the Company; when I had the occasion to go to Georgetown to pass the local examination for Land Surveyors to give lawful value to any topographical work I might do for the Company on their Concession. On my journey back I went by the way of Wismar-Rockstone Railway thence by launch to Tumatumari where I stayed overnight at Sproston's Hotel. The next day leaving my servant behind to follow on with the porter staking in my luggage I started out alone along the Trail leading to Konawaruk River.

At Tiger Creek I called a halt at a large Placer Gold Mining Camp which was in full operation washing the alluvial gravels in box sluices, and there I had lunch. After lunch I continued my journey to Konawaruk where our Camp was situated. About

[1]) C. BARRINGTON BROWN, Canoe and Camp life in British Guiana, London 1877.

[2]) *The Sunday Chronicle*, December 1946, Demerara, Dr. D. C. GEIJSKES te Paramaribo, was zo welwillend mij dit blad toe te zenden.

half way across I started to go over the Divide. The Crown of the hill and a bit of the slope to the North-western side from which I was approaching was rocky and covered with ironstone gravel and rough laterite and had a bit of a sharp rise just as you were about to reach the summit. The Crown of the hill itself was not very wide and also rocky with a large boulder of rock to the south of the Trail about 30 feet off. My boots were rubber-soled and on this stuff my progress was silent. As I topped the Crown I came on two Creatures which brought me to a standstill.

They apparently were travelling to the South-West. On my sudden unheralded approach they also came to a standstill and turned to face me; there we stood a full minute staring at each other. I don't suppose they were wondering what I was as they must have seen many of my specie in their day with everything in their favour to keep aloof. How many Bushmen will tell you that they have been lucky to see one Tiger in 20 years. Anyway I had a good look at the Di-Di before they decided to move off. This they did walking backwards in unison slowly without a sound, keeping their eyes riveted on me, and as they reached the Rock they disappeared behind it in a flash. Being unarmed I accelerated my movements down the opposite slope and so got home a bit earlier than I had hoped.

At the camp I described these creatures to the Patamona Indians working on the Plant, and they told me they were called Di-Di, and only by rare chance in a life-time whilst standing still in the forest hunting that they would see the Di-Di whom they avoided like the plague, as to kill one meant death to the Huntsman and his entire family by the hand of the mate. The Di-Di having the advantage as he was their superior in Bush sense would waylay them one by one until all were wiped out. The creatures I saw were male and female, colour brown, face clean, balance of head and body covered with sparse brownish-red hair which appeared to be $1^{1}/_{2}$ to 2 inches long, flattish slightly receding forehead, flattish wide nostrils, large mouth, large dark eyes, long arms extending toward the knee, large flattish and broad feet which would take a No. 10 size, about 5′.4″ in height, stood upright with a very slight forward hang dog stoop, fairly thick set body, greater in the shoulder.

Sometime after this event I met Mr. Michael McTurk the old Commissioner of the Interior and he said he had also in his time seen one of these Di-Di in the Mazaruni".

De afbeelding bij het artikel is vermoedelijk door een tekenaar

vervaardigd naar deze beschrijving, en niet een authentieke schets. Zij vertoont een groten en daarachter een iets kleineren aap, beide recht overeind staande.

De Patamona-Indianen spreken een taal die behoort tot de Karibische taalfamilie en in aanverwante talen is *dai-dai* de naam van den Woudgeest, en dit woord is wellicht hier in Engelse spelling als di-di weergegeven. Het achterwaarts lopen dat HAYNES zag, kan hebben bijgedragen tot dat wat GILIJ had vernomen, n.l. dat de voeten van den Wildeman achterwaarts zijn gekeerd. Dat is overigens een eigenschap van den mythischen Woudgeest, die in menig opzicht gelijkt op Pan of Dionysos; de mythisch-visionnaire sfeer en de tastbare wereld worden dikwijls dooreen gehaald [1]).

In 1917 is door den ingenieur Dr. F. DE LOIJS, een paar zeer grote apen, niet alleen gezien, doch het wijfje is zelfs geschoten en gefotografeerd. Het verhaal met de zeer goede foto, is eerst veel later gepubliceerd [2]); wij ontlenen er het volgende aan:

F. DE LOIJS ging in 1917 als geoloog naar Venezuela en bleef er 3 jaar. De expeditie was geologisch een succes, maar van de 20 deelnemers zijn er slechts 4 levend afgekomen; de anderen zijn aan koortsen bezweken of door de Motilone-Indianen gedood.

Op een tocht bevond DE LOYS zich in een kamp aan een linker zijstroom van de rio Tara (Zuid-West van de lagune van Maracaibo). Hij hoorde gerucht in de bomen, bemerkte dat het geluid niet van boven kwam, gelijk gewoonlijk als het kwatta-apen betreft, en deed enkele passen vooruit. Plotseling zag hij twee op beren gelijkende schepsels op hem toekomen. Hij en zijn reisgenoten grepen hun geweren. De beide dieren gingen nog steeds voorwaarts en verkeerden in grote woede, schreeuwend en takken afbrekend die ze als wapenen hielden; en ze deden uitwerpselen

[1]) Zie over woudgeest en haarmens C. H. DE GOEJE, Philosophy, initiation and myths of the Indians of Guiana and adjacent countries, *Archives Internationales d'Ethnographie*, Vol. XLIV, Leiden 1943, en W. F. ROTH, An inquiry into the animism and folk-lore of the Guiana Indians, *30th Annual Report of the Bureau of American Ethnology 1908–09*, Washington 1915.

[2]) *Journal de la Société des Américanistes de Paris*, XXI fasc. I p. 183 vgl.; een bibliografie der naar aanleiding hiervan verschenen wetenschappelijke beschouwingen, vindt men in fasc. II p. 411 vlg. Het werkje van Dr. H. J. T. BIJLMER, De evolutie van den mens, Den Haag 1946 (Servire's Encyclopaedie) geeft (fig. 16 tegenover p. 64) een bruikbare copie van die foto.

in hun hand en wierpen die naar de mensen. Het mannetje liet het wijfje voorgaan, en toen dit door een geweerschot werd getroffen, verdween het mannetje. Men plaatste het geschoten dier op een petroleumkist en fotografeerde het.

De Loys heeft den schedel bewaard, doch op de zeer gevaarlijke reis is deze verloren gegaan. Wijl de hoogte van deze petroleumkisten bekend is, kan men aan de foto enigszins de maten van het dier aflezen. Dit wijfje van *Améranthropoides loysi* (Montandon), zoals men het dier genoemd heeft, had een lichaamshoogte van 1 m 57. Ter vergelijking: grootste gorillamannetjes tot 2 m en 2.30 m, chimpanse mannetjes tot 1 m. 70, wijfjes tot 1 m. 30, orangoetan grote mannetjes 1 m. 18–1 m. 94, gibbon mannetjes tot 1 m., Amerikaanse kwatta-aap (*Ateles*) met staart tot 1 m. 35, doch de halve lengte komt hier voor rekening van den staart; Amerikaanse *Lagothrix*-aap 0 m. 70 romphoogte. Genoemde Amerikaanse apen behoren echter niet tot de mensapen.

Alles samenvattend mag men het wel als zeker beschouwen dat in het Noordwestelijk deel van Zuid-Amerika werkelijk zeer grote apen leven, of tot zeer kort geleden nog leefden. Of echter de deskundigen die het dier bij de mensapen hebben ingedeeld gelijk hebben, vermag schrijver dezes niet beoordelen. Mocht men ooit een ongewoon groten aap tegenkomen, dan is het wel zeer gewenst het dier terstond te fotograferen of te filmen, en bovendien de lichaamsmaten op te nemen, en vervolgens zo veel mogelijk gedeelten goed geconserveerd medenemen, in elk geval den schedel. En dan zorgen dat het ten spoedigste in handen van een deskundige instelling komt. Voor wetenschappelijk onderzoek zal er wel niet anders opzitten dan om het dier te schieten. Overigens echter spare men deze zeldzame dieren als een kostbaar natuurmonument.

CURAÇAOSCHE GEGEVENS OP ECONOMISCH GEBIED

DOOR

W. R. MENKMAN

II

Achterstand in de documentatie (zie Jaargang XXVIII, bl. 335) wordt slechts langzaam ingehaald.

Thans ligt voor ons het *Verslag van de Curaçaosche Bank* over het jaar 1946, gedagtekend 25 Februari 1948. Aan dit verslag moge het volgende ontleend worden.

Natuurlijk waren ook in dit verslagjaar industrie en scheepvaart van Curaçao en Aruba de belangrijkste factoren in het economisch bestel der Nederlandsche Antillen; oudere hulpbronnen hebben hun betekenis geheel of ten deele verloren, wegens den hoogen loonstandaard in de voornaamste bedrijven.

Van de petroleumbedrijven wordt gezegd, dat zij in 1946 weder een sterke uitbreiding vertoonden, doch importcijfers van ruwe olie en exportcijfers van producten worden niet gegeven.

Op Curaçao en Aruba tezamen liepen in 1946 binnen 13.033 stoom- en motorschepen (v.j. 11.474), met een totalen inhoud van 60.390.920 B.R.T. (v.j. 49.631.035), zeilschepen 586 (v.j. 656), met een totalen inhoud van 43.244 m^3 (v.j. 48.021). Het aantal hierin begrepen vracht- en passagiersschepen bedroeg voor Curaçao 1185, voor Aruba 200, te zamen dus 1385, zoodat het aandeel der tankschepen („lake tankers" en „ocean tankers") bijna 90% bedroeg van het totale aantal stoom- en motorvaartuigen.

Na industrie en scheepvaart behoort ongetwijfeld de handel genoemd te worden, als economische factor, waarbij wederom Curaçao en Aruba de allergrootste rol spelen.

De invoer had hoofdzakelijk betrekking op Noord Amerika (V.S. en Canada), Zuid Amerika (Argentinië en Venezuela) en Europa (Engeland en Nederland). De in het verslag opgenomen

importcijfers zijn blijkbaar geselecteerd, d.w.z. dat verwaarloosd is wat regelrecht betrekking heeft op het olieraffinagebedrijf. Aan eet- en drinkwater, manufacturen, machines en toestellen en „overige artikelen" werd in 1946 ingevoerd (in het geheele gebied der Ned. Antillen?) voor een waarde van ƒ 128.747.691.— (1945 ƒ 123.227.709.—, 1944 ƒ 91.412.478.—). De nog altijd voortgaande toeneming der bevolking, alsmede de algemeene prijsstijging, spiegelen zich wel zeer duidelijk in deze cijfers af.

De uitvoer was in vergelijking onbeduidend, raffinaderijproducten buiten beschouwing gelaten natuurlijk. Geëxporteerd werd in 1946 voor een waarde van ƒ 17.185.814.— (v.j. ƒ 8.410. 273.—). De groote stijging ten opzichte van 1945 lijkt moeilijk verklaarbaar. Immers, wij vinden, als voornaamste uitvoerproducten, aloë ter waarde van ƒ 572.778.—, phosphaat ƒ 386.918.— en zout circa ƒ 35.000.—. Trouwens, het uitvoercijfer van 1945 is ook al niet wel te verantwoorden, tenzij er wederuitvoer van geïmporteerde winkelwaren in begrepen is.

De stroohoedenindustrie speelde geen rol meer, de aloëcultuur op Aruba leed aan een te kort aan beschikbare werkkrachten, de zoutwinning op Curaçao dito, voor de phosphaatexploitatie moesten vreemde arbeiders aangevoerd worden, voor het visschersberoep was op de twee voornaamste eilanden weinig animo. Het is dan ook niet te verwonderen, dat het verslag over werkloosheid spreekt als over een onbekend verschijnsel. Ook de demobilisatie der Schutterij heeft de arbeidsmarkt niet vermogen te overvoeren.

Sociale voorzieningen (ziekte- en ongevallenregeling veiligheidstoezicht) en organisatie van den arbeid (inschrijving, stuwadoorsverordening, havencentrale) moeten in de groote bedrijven de werknemers beschermen en een geregelden gang van zaken zooveel mogelijk verzekeren. Een arbeidsgeschillen-verordening was in 1946 in werking.

Wat het geldwezen betreft spreekt het verslag van de pogingen om invoer uit de landen van het Sterlingblok aan te moedigen, ten einde Dollars te sparen; toch bedroegen de dollaruitgaven in 1946 ruim 140% der dollar-inkomsten ($ 42.245.000.— tegenover $ 30.054.00.—). Ook de in 1946 tot stand gekomen regelingen met het moederland (Financiëele Commissie) vermocht niet het gewenschte evenwicht tot stand te brengen, terwijl drastische plaatselijke maatregelen slechts tijdelijk eenige verlichting teweeg konden brengen. De beperkende deviezen-be-

palingen, indertijd uit oorlogs-noodzaak getroffen, moesten derhalve gehandhaafd blijven.

Een leening van twee millioen gulden werd in 1946 gesloten, ten behoeve van het Algemeen Bouwfonds. Op Curaçao en Aruba werd druk gebouwd, in verband waarmede veel vreemde werkkrachten aangevoerd moesten worden, terwijl desniettemin een te kort aan geschoolde arbeiders bestaan bleef.

De circulatie van bankbiljetten schommelde in 1946 tusschen ƒ 32.369.422.— (1 Januari) en ƒ 34.236.992.— (30 Juni).

Aangezien de Curaçaosche Bank op 31 December voor een waarde van ruim 35 millioen gulden aan gemunt en ongemunt goud in kas had, liet de dekking zeker niets te wenschen over.

September 1948 M.

ONDERNEMERSRAAD VOOR SURINAME

De notulen der algemeene ledenvergadering van 15 Juli 1948. bevattend het verslag over het drie en twintigste vereenigingsjaar, geven weinig aanleiding tot opmerkingen. Ditmaal geen interesante discussies over de Surinaamsche aangelegenheden, wat onder de omstandigheden van het tijdsgewricht verklaarbaar is.

De voorzitter constateerde, dat door de veranderde politieke verhoudingen, het zwaartepunt der activiteit voor de economische ontwikkeling van het land naar Suriname zelf verlegd is.

Toch heeft het bestuur der organisatie het nuttig geacht, dat een centrum van belangstelling voor die ontwikkeling en van studie der daarmede verband houdende aangelegenheden, hier te lande bestaan blijve.

Dat daarnaast in Surniname zelf een soortgelijk lichaam behoort gecreëerd te worden, wordt daarginds ingezien en de eerste stappen daartoe zijn reeds gezet. Komt de Surinaamsche organisatie tot stand, dan zal meteen het vraagstuk der vertegenwoordiging van den Raad in het overzeesche gebied tot oplossing gebracht kunnen worden.

Een der leden van den Raad uitte de meening, dat de oprichting in Suriname van een houtwinnings-bedrijf van wege het gouvernement als overbodig en zelfs ongewenscht beschouwd moet worden, verder dat een bedrag van honderdduizend gulden, in de begrooting van het Welvaartsfonds uitgetrokken voor maatregelen op hygiënisch gebied in het Surinaamsche binnenland,

als onvoldoend dient aangemerkt te worden. Zoodanige maatregelen zijn van groot belang voor ondernemingen, zoowel op het gebied van den landbouw als van de boschexploitatie.

Ten slotte werd nog ter vergadering in het licht gesteld, dat groote projecten niet uitgevoerd zullen kunnen worden, tenzij in het te kort aan werkkrachten voorzien zal kunnen worden, waarbij ook ter sprake gebracht werden de uit het Welvaartsfonds te putten kosten der immigratie en de bijdragen der werkgevers.

September 1948 M.

BOEKBESPREKING

H. J. DIJKHUIS *Moderne landbouw in Suriname.* Uitgeverij H. J. Paris, Amsterdam, 1947. 153 bladzijden.

In 1947 maakten de Heren Ir. W. C. van der Meer, destijds Cultuur Consulent en L. J. Dijkhuis, Secretaris van de Gron. Maatschappij voor Landbouw, in opdracht der Regering een studiereis naar Suriname. Zij zouden een onderzoek instellen naar de mogelijkheid van vestiging daar te lande van Nederlandse boeren op mechanisch gedreven landbouwkundige bedrijven. Verder zouden zij hun aandacht wijden aan de mogelijkheid van invoering van mechanisatie in de suikercultuur, teneinde de achteruitgang daarin, als het kon, tot stilstand te brengen en aldus deze cultuur voor een volkomen ondergang te behoeden.

Beide Heren verbleven enkele maanden in Suriname en ondergetekende had het genoegen voor het grootste gedeelte van die periode hun gastheer te zijn. Het is dus aangenaam om door het bespreken van het door Dijkhuis geschreven boekje nog weer eens de herinnering wakker te voelen worden aan de vele uren die wij in eindeloze discussies over dit belangrijke onderwerp, zowel op tochten, als des avonds en dikwijls tot diep in de tropennacht hebben doorgebracht.

Het boekje „moderne Landbouw" is niet groot en heeft zeker ook niet de pretentie het onderwerp uit te putten, doch mag op zijn minst een welkome aanwinst heten in de litteratuur over Suriname. Er is over dit land veel geschreven en 't zal wel gemeengoed zijn bij allen die werkelijk wat van Suriname weten, dat lang niet alles wat er over verschenen is, de moeite van het lezen waard is.

Het is ook geen gemakkelijke taak om een overzicht te geven van de landbouw in Suriname en vooral niet van de moderne landbouw. Met dit woord bedoelt Dijkhuis (of het geheel terecht is, kan men in het midden laten) de toepassing van machines in het landbouwbedrijf op grote schaal. En dit is een onderwerp dat niet alleen in Nederland, elders in Europa, in Amerika of waar dan ook van het uiterste belang, maar ook voor Suriname van het allergrootste gewicht is. De studie van Dijkhuis en van der Meer had daarbij immers niet alleen op het oog na te gaan in hoeverre bepaalde cultures in Suriname voor mechanisatie in aanmerking kwamen, maar zij deed dit nog met een zeer belangrijk doel n.l. om na te gaan in hoeverre door toepassing van die mechanisatie een immigratie van Nederlandse boeren in Suriname niet slechts mogelijk zou zijn, maar *waarborgen* tot slagen zou opleveren.

In 1946 was het 100 jaar geleden, dat een grote proef werd genomen met immigratie van Hollandse boeren naar Suriname. Dit feit is met de nodige luister herdacht en niet geheel ten onrechte, want van die

groep heeft zich tenslotte een belangrijke kern gehandhaafd. Wie geen vreemdeling is in Jeruzalem, weet echter wel dat men, om het zacht te zeggen, niet alleen maar optimistisch mag staan tegen over de resultaten. De Hollandse boeren hebben een eeuwenlange harde strijd moeten voeren om het bestaan, waarbij er tallozen zijn ten ondergegaan, zowel aan ziekten als aan verkommering en de laatste jaren is die strijd, sinds de opkomst van de Hindostaanse middenlandbouw bedrijven, alleen maar zwaarder geworden. In verschillende publicaties kan men daarover het nodige vinden; belangrijke gegevens treft men o.a. aan in het boek van Mevr. Dr. E. Verkade-Cartier van Dissel.
Met dit resultaat voor ogen is het niet te verwonderen, dat degenen die van mening zijn dat het aanbeveling verdient een immigratie van Nederlandse boeren in Suriname nogmaals ter hand te nemen, zich degelijk rekenschap willen geven van de feiten. Voor de oorlog werd dit vraagstuk al onder ogen gezien, door een Commissie bestaande uit de Heren Dyck, Vink en Prof. Swellengrebel met het oog op een eventuele Joodse Kolonisatie. Het is jammer dat van dit belangrijke onderzoek alleen het gedeelte door Prof. Swellengrebel behandeld, de hygienische zijde van het vraagstuk ,meer bekendheid heeft gekregen. In elk geval wordt diens naam-en terecht-door Dijkhuis genoemd.

Gelukkig dat Dijkhuis, door zijn boekje te schrijven, voorkomen heeft, dat ook het door hem en van der Meer gedane onderzoek ergens onder Staatspapieren zou worden begraven en aldus een vast punt heeft opgeleverd, vanwaaruit de discussie over dit onderwerp kan beginnen.

In de aanvang meende ondergetekende reeds te moeten zeggen, dat het een heel ding is om een dergelijk boekje te schrijven. Over de algemene beschouwingen en nog meer over allerlei onderwerpen die er verder in behandeld worden, zal men zeker met Dijkhuis van mening kunnen verschillen. Maar de verdienste mag hem niet ontzegd worden, dat hij een degelijke poging heeft gedaan om wat hij heeft gemeend, naar aanleiding van waarnemingen, te moeten opmerken, met argumenten te boekstaven en daarvoor past een woord van erkentelijkheid.

Hoewel, zoals ook gezegd, het boekje niet groot van omvang is, geeft het toch een zeer bruikbaar overzicht van de stand van allerlei problemen, die bij de beoordeling van het vraagstuk: mechanisatie en daardoor mogelijkheid van immigratie van Hollandse boeren, van belang zijn.

Een korte opgave van de inhoud mag niet niet ontbreken.
In Hoofdstuk I wordt doel en omschrijving van de reis gegeven. In Hoofdstuk II een samenvatting der algemene indrukken en conclusies. In Hoofdstuk III wordt een overzicht gegeven van de economische positie van Suriname, zoals Dijkhuis die ziet. In hoofdstuk IV gaat hij nader in op de verwerking der bodem-producten. In hoofdstuk V worden de overzeese verbindingen en de havenaccomodatie van Suriname bezien, terwijl in hoofdstuk VI beschouwingen worden gewijd aan het klimaat, waarin de zo belangrijke regenval en annex daaraan lozing en bevloeiïng worden besproken. In Hoofdstuk VII gaat Dijkhuis nader in op cultures, die hij geschikt acht voor moderne „mechanische bedrijfsvoering". Daar komen de rijst, de citrus, de cacao, de

cocos en de overige cultures ter sprake. In Hoofdstuk VIII geeft hij een voorbeeld van een modern opgezet gemengd bedrijfsplan, waarin behalve rijst, ook citrus, cacao en cocos zijn opgenomen. In Hoofdstuk IX doet hij een keuze uit de terreinen, die volgens hem in de eerste plaats voor immigratie (kolonisatie) in aanmerking zomen. Zijn keuze valt op het District Nickerie. In Hoofdstuk X passeert de kapitaalsbehoefte de revue. In Hoofdstuk XI komen de gebouwen ter sprake; in Hoofdstuk XII de selectie der immigranten; in Hoofdstuk XIII hun opleiding en in Hoofdstuk XIV de voorziening van arbeidskrachten. Ten slotte wordt in Hoofdstuk XV een woord gewijd aan het lichaam, dat naar de mening van Dijkhuis moet worden gesticht: een kolonisatie-maatschappij, die veelvuldige functies moet vervullen, opdat de kolonisatie slagen zal.

Is het niet makkelijk het aan te durven zulk een boek te schrijven, het is ook zeker niet makkelijk om het te bespreken. Hoe licht immers vervalt men in details en gaat zich te buiten aan allerlei aanmerkingen en gaat in op allerlei questies, in welk debat de schrijver zich pas later verweren kan. Het hangt ook byzonder van de recensent af, wat hij voor opmerkingen maken zal. Een landbouwdeskundige b.v. zal bij de bespreking van de cultures allerlei aantekeningen stellen; een econoom bij de vele problemen van verwerking en afzet der producten en een waterbouwkundige zal meer afgaan op de opzet van het in cultuur brengen en inpolderen der terreinen. En het is bijkans onmogelijk dat een recensent aan al die onderwerpen recht doet wedervaren en al die takken van toegepaste wetenschap en practijk beheerst. De ondergetekende is bijvoorbeeld zeer zeker niet bevoegd om in landbouwkundige questies een uiteindelijk oordeel te vellen. Hij vraagt zich echter af, gezien het voorgaande, of er wel iemand is die over dit ontzaggelijke vraagstuk een oordeel kan vellen. Dit is echter ook niet nodig, want het gaat, zoals de ondergetekende probeert tot uitdrukking te brengen, voorlopig om andere dingen. Het boekje van Dijkhuis kan en moet een uitgangspunt zijn van verdere onderzoekingen, discussies en plannen. In zijn voorrede zegt Dr. E. Snellen terecht dat het boekje ongetwijfeld zijn weg zal vinden en dat de grote lijnen daarin aangegeven, reeds een aantal gegadigden tot richtsnoer hebben gediend en daar gaat het om.

Natuurlijk zijn er allerlei opmerkingen te maken en vragen te stellen en al was het maar alleen om degenen tevreden te stellen, die onder critiek op zijn minst het stellen van vragen en het in verband daarmee uiten van twijfel verstaan, wil ik er wel enige noemen.

Zo is een belangrijk punt de vrij ingrijpende overheidsbemoeienis, die Dijkhuis noodzakelijk acht op het gebied van prijsbeheersing, in-en uitvoer, premies, contigentering enz. Het is een teken des tijds, dat daaraan zulk een grote aandacht wordt gewijd, misschien ook moet gewijd worden. Toch zijn er als ondergetekende, velen, die een onbehaaglijk gevoel niet geheel van zich kunnen afschudden, en, al behoren ze niet, zij moeten dat in hun ootmoed erkennen, tot diegenen, die het weten kunnen, vinden, dat het geheel onzer ordening begint te lijken op een toren van Babel. Dijkhuis kiest welbewust voor deze ordening, welke voor Nederlanders hier te lande of althans voor velen, niet vreemd meer aandoet, maar die voor de Landen van Overzee op

velerlei gebied nog een novum betekent, alhoewel ook daar reeds de eerste schreden op de weg van verregaande overheidsinmenging zijn gezet. Men vraagt zich bij al die dingen af: is dat vol te houden en geven al die maatregelen van bescherming en beheersing niet een gevoel van zekerheid, dat in wezen voos is en tegen nog grotere wereldkrachten niet bestand zal blijken te zijn?

Verder kan men ook vragen of het juist is om, zoals Dijkhuis wil, de verwerking van alle producten in Suriname te doen geschieden, dus geen ruwe nog half verwerkte producten alleen maar te maken en de afwerking aan andere gebieden over te laten. Hier kan men stellen: is het beginsel juist en als men die vraag met ja beantwoordt, is dit uitvoerbaar? Begrijpelijk is, dat men er naar streeft, de producent niet geheel afhankelijk te maken van de verwerker, want in het verleden is maar al te dikwijls gebleken, dat van de eindopbrengst maar een schimmig beetje aan de producent, de landbouwer, ten goede kwam. Maar hoe ook erkennend, dat dergelijke excessen moeten worden vermeden, is het wenselijk en *mogelijk* alles in Suriname te verwerken. De coöperatie-gedachte speelt bij Dijkhuis een grote rol en door coöperatie is in vele landen ook veel bereikt, maar zij is daar gegroeid en hier moet men er als het ware mee beginnen. Dat kan ook zelfs bij Nederlandse boeren, die het idee van huis uit gewend zijn, in totaal nieuwe omstandigheden, wel eens grote moeilijkheden opleveren.

Dan kan men opperen of Dijkhuis wel gelijk heeft, wanneer hij de achteruitgang van het landbouw-areaal wijdt aan het teruglopen van de productie op de plantages en het feit, dat de vroegere plantage-arbeiders nu op eigen grond zich tot eigen behoeften beperken. Alleen een onderzoek, gebaseerd op cijfers (waarover wij niet beschikken) zou kunnen uitmaken of de totale productie incl. die voedingsmiddelen, die vroeger moesten worden ingevoerd, inderdaad wel minder is geworden. Het zou ondergetekende niets verwonderen, als het omgekeerd bleek te zijn. Hij herinnert zich een betoog van de vroegere directeur van de Landbouw in Suriname, van Hall, waarin deze uiteen zette aan de hand van moeizaam verzamelde cijfers, dat de 3 nog bestaande suikerplantages in Suriname meer suiker leverden dan het geweldig aantal ten ziele gegane plantages uit de oude doos, waarom alleen gejammerd wordt. Het wil ondergetekende voorkomen, dat alle bezwaren op dit gebied meer het gevolg zijn van en misschien zelfs uiteindelijk alleen te verklaren zijn uit de belachelijk dunne bevolking van dit grote land. Wat wil men toch met een handje vol mensen, evenveel als er in Utrecht wonen? Wat verwacht men er van? En dat voert naar een derde bezwaar.

Hoewel Dijkhuis aan het arbeidersvraagstuk zeer zeker wel aandacht schenkt, is de ruimte, die voor dat vraagstuk wordt afgestaan, te gering. Ook de Nederlandse boer zal het bij alle mechanisatie niet zonder arbeiders kunnen stellen. Waar moeten die vandaan komen? Er is nu reeds geen arbeiders-reserve meer. Wat verwacht men toch van 200.000 mensen? Het aanvoeren van arbeiders ook bij deze Nederlanse kolonisatie is conditio sine qua non. Staten en Gouvernement besteden bij alles goeds daaraan toch veel te weinig aandacht of liever moest men zeggen: het duurt te lang. 't Is te atomistisch van opzet en ressorteert in niets. De laatste berichten die wij kregen over kolonisatie-pogingen

met inwoners van andere West-Indische gebieden zijn niet geschikt de hoop te verlevendigen.

Verder zou men nog allerlei vragen kunnen stellen over de cultures en kunnen betogen, dat de berekeningen van productiekosten niet geheel of misschien wel onjuist zijn. Maar het is beter zich daar niet toe te laten verleiden. Iedere vóórcalculatie geeft aanleiding tot dat soort critieken en zoo kan men het zeker oneens zijn met Dijkhuis in zijn oordeel dat de kosten voor cultuur rijp maken van gronden in Suriname betrekkelijk gering zijn, zelfs wanneer hij ondergetekende 's naam daarbij noemt en de door hem verstrekte cijfers.

Na een éénjarig verblijf in Nederland, is het ondergetekende nu wel duidelijk geworden, dat, wanneer men er toe overgaat een kolonisatiemaatschappij te stichten, zoals Dijkhuis dat wil en waarvan ook ondergetekende gelooft dat zij nodig is, men in allerlei consequenties vervalt. De bedragen die later zijn genoemd in plannen van de Commissie, waarin ook de Heren Dijkhuis en ondergetekende zetelen, zijn vermoedelijk ook nog te laag en daarbij zijn de eisen die Nederlandse boeren aan moderne polders stellen, zoveel hoger, dat ook die weer zullen ressorteren in hogere kosten. Wanneer hiervoor geen oplossing gevonden wordt, zullen de aanlegkosten wellicht prohibitief blijken te zijn. En zo kan men voortgaan. Doch dat willen wij niet doen.

Wij willen sluiten, terugkeerende tot ons betoog in het begin van deze bespreking. De verdienste van het boekje van Dijkhuis is tegen deze bedenkingen bestand, behalve dat wij erkentelijk zijn voor Dijkhuis's manhafte poging, die zeker met inachtneming van alle bezwaren, succesvol kan worden genoemd. Wij mogen dankbaar daarvoor zijn, dat zijn onvermoeid streven een grote schare van belanghebbenden en belangstellenden heeft aangetrokken en geleid heeft tot een werkelijke degelijke voorbereiding van de plannen, waarvan Dijkhuis en ondergetekende een voorstander zijn, en die ieder redelijk mens niet alleen in het belang van Nederland maar ook van Suriname moeten achten.

Een Commissie bestaande uit Prof. Eysvogel, Ir. van Beukering en Ir. Verhoogh is in opdracht van de Minister in Suriname geweest, eveneens om van voorlichting te dienen en een project op te stellen voor de inpoldering van gronden voor immigranten, waarbij in beginsel overeenstemming is verkregen inzake de financiering. Dijkhuis en diegenen die met hem meewerken, kunnen daar alleen maar dankbaar voor zijn. Hij zelf kan er met voldoening op zien. Er zijn nu echter maar drie dingen te hopen:

1°. dat dit project behoorlijk wereldkundig zal worden gemaakt en alle belanghebbenden en belangstellenden, evenals bij Dijkhuis' plannen, de gelegenheid krijgen daar het hunne over te zeggen en in te doen;

2°. — en daar zijn wij wel enigszins bevreesd voor — dat dit project zo groot is, dat er heel wat water door de Suriname-rivier zal lopen, eer zij tot uitvoering komen. Keulen en Aken zijn niet in een dag gebouwd en Suriname lang niet. Maar wat in Suriname *te* lang duurt, gebeurt nooit! En dat zou jammer zijn van al het werk, dat ook de schrijver van dit boekje aan voorbereiding gedaan heeft.

Last but not least hoopt de ondergetekende dat Dijkhuis de gelegen-

heid zal krijgen, om, indien die nieuwe plannen tot ontwikkeling komen, daarin een actief aandeel te nemen. Men is dit wel aan hem verplicht. Op zijn minst zou het Dijkhuis aangenaam treffen. Zijn boekje zij nog eens hartelijk aanbevolen en ondergetekende houdt zich ervan verzekerd, dat een verdergaande discussie van de daarin opgeworpen vraagstukken voor Nederland en Suriname beide van het grootste belang zijn.

Ir. J. J. van Wouw
Oud-Directeur van het
Departement van Openbare Werken en Verkeer
in Suriname.

W. R. Menkman *De West-Indische compagnie*. Patria-serie. Amsterdam 1947, 186 bladz.

Na den oorlog, toen de verbinding tussen Nederland en West-Indië hersteld was, werd het boek van den heer W. R. Menkman *De Nederlanders in het Caraibische zeegebied, waarin vervat de geschiedenis der Nederlandsche Antillen* buiten Nederland bekend. Zou men na kennismaking met dit werk menen, dat de heer Menkman daarin de gehele stof verwerkt had, waarover hij beschikte, hij bleek nog voldoende materiaal overgehouden te hebben voor een monografie, over de geschiedenis der West-Indische Compagnie, waarin wederom het Carai bische zeegebied en de Nederlandse Antillen behandeld worden. De heer Menkman was kennelijk nog niet uitgeput. Jaren studie moet hij er voor over gehad hebben om de gegevens te verzamelen, die in oude stukken en manuscripten verborgen lagen. In wel is waar beknopten maar aantrekkelijken vorm wordt ons het resultaat van zijn onderzoek aangeboden; deels chronologisch, deels synchronistisch, met uitbeelding van de meest op den voorgrond tredende figuren en belichting van de voornaamste gebeurtenissen en verrichtingen te water en te land. In de late Middeleeuwen teruggeplaatst, en zo door den schrijver den nieuwen tijd ingeleid, ziet de lezer de wordingsperiode van de West-Indische Compagnie zich voor zijn ogen ontvouwen, de Europese oorlogen en verhoudingen die de Compagnie het leven schonken. De betekenis dier Compagnie, haar opkomst, ontwikkeling en ook haar te niet gaan worden aan de hand der documenten besproken. Zorg is besteed aan het beschrijven van de verschillende volksplantingen van tijdelijken of duurzamen aard, van nederzettingen, die wortel konden schieten, en van établissementen, die moesten worden verlaten. Wij worden teruggevoerd naar voorbijgegane eeuwen met haar patenten en octrooien, haar concessies, privileges en monopolies, instituten, die niet in de moderne structuur passen. De bestuursinrichting in de quasi- of semi-publiekrechtelijke conquestes en koloniën leren wij kennen, de eigenaardige verhouding van een commerciele onderneming tot 's Lands Overheid, volgens hedendaagse begrippen een mengsel van staats- en handelsrecht, een tussenvorm tussen particuliere maatschappij en staatsgezag. Wrijving en gewapende conflicten bleven niet uit tussen naijverige vennootschappen, beschermd door verschillende vlag, alle met gelijksoortige doelstelling, maar ieder met eigen nationale belangen

en opererend in elkaars nabijheid langs routes die elkaar kruisten. Merkwaardige wapenfeiten, heldenmoed en uithoudingsvermogen worden nog steeds bewonderd, maar tevens worden in onze herinnering teruggeroepen teleurstellingen en mislukkingen, soms veroorzaakt door wandevoir, maar soms ook door verzuim en nalatigheid van instanties in het moederland. Door particuliere maatschappijen heeft Nederland vasten voet in West-Indië verkregen, want de evolutie leidde ten slotte tot opgang in het staatsverband.

Wat in het bovenstaande met enkele woorden is aangestipt, is in een boek van handig formaat bijeengebracht, en de vlotte stijl en duidelijke uiteenzetting, die de artikelen van den heer Menkman kenmerken, vinden wij hier terug. De wijze van samenvatting der materie en van coördineren der onderdelen bewijst dat de schrijver zich beweegt op een terrein, waar hij zich volkomen thuis voelt. Kenners van de Nederlandse en West-Indische geschiedenis zullen in deze monografie bijzonderheden aantreffen, die niet in studieboeken voorkomen; en degenen, wien de geschiedenis van dit tijdperk slechts in grove trekken bijgebleven is, worden op onderhoudende wijze in de gelegenheid gesteld het geraamte weer aan te vullen. Dit boek verdient terecht een plaats in de reeks „Vaderlandsche geschiedenis in monografieën".

W. Ch. de la Try Ellis.

KRONIEK

Allerwege in West Indië, vooral in Brits West Indië, worden pogingen aangewend om de economische structuur der volksgemeenschappen aldaar te verstevigen, waarbij meestal gedacht wordt aan het vestigen van nieuwe industriën. Dat hierbij tot dusver nog weinig tot uiting gekomen is van dat streven naar intercommunale en internationale samenwerking, waarvan de Caribbean Commission de exponent bedoelt te zijn, zij hier slechts terloops gereleveerd.

Ook voor het zo lang, wellicht te lang, bij uitstek op landbouw aangewezen Suriname is het van belang dat de industrialisatie aangemoedigd worde. Er is echter aangevoerd, dat een te kort aan arbeidskrachten een beletsel zal blijken voor de bevordering van het proces.

Er zou op gewezen kunnen worden, dat Suriname een absoluut en relatief steeds aangroeiende stadsbevolking heeft; het aantal inwoners van Paramaribo maakte op 1 Januari 1930 goed 30% en thans maakt het allicht 35% uit van de totale sterkte over het gehele land. Bovendien hebben Curaçao en Aruba bewezen, dat industriën welke goede lonen betalen kunnen, van elders werkkrachten zien toevloeien, ook zonder dat de overheid directe tussenkomst verleent bij de immigratie.

De bevolking van Paramaribo nam in de eerste vijf maanden van 1948 met 774 personen toe, voor een klein deel door een vestigingsoverschot, voor de rest door een geboorte-overschot. Een geboortensurplus over het gehele land is sedert begin dezer eeuw een jaarlijks wederkerend verschijnsel geweest, hoewel, zoals onlangs te Paramaribo in een voordracht opgemerkt werd, nog altijd het aantal levenloos ter wereld gekomen, of in het eerste levensjaar overleden kinderen, elf procent van het totale geboortecijfer bedraagt.

Met een stedelijk centrum van welhaast 60.000 inwoners en een tot dusver nog weinig aan het productieproces deelnemend contingent bosbewoners van goed 20.000 zielen, lijkt Suriname niet zo heel slecht gesitueerd, wat betreft een op den duur toch nodig wordende differentiatie van bestaansmiddelen. Om niet te spreken van de ettelijke duizenden Surinamers die thans op Cuaraçao en Aruba werkzaam zijn, meest in industriële bedrijven.

Dat de overwegend agrarische Westindische volksgemeenschappen naast immigratie ook emigratie kennen, is een vrij algemeen verschijnsel. Reeds eerder werd gewezen op Jamaica; van daar emigreren landbouwarbeiders naar de V.S., tot voor kort onder de auspiciën van beider gouvernementen. In de periode 1943–1947 genoot het eiland bijna een millioen £ uit den in den vreemde verrichten arbeid van een deel der inwoners, terwijl de kosten ruim 125.000 £ bedroegen.

Van de, thans op de lange baan geschoven, plannen tot het toelaten

van 30.000 joodse daklozen in Suriname is te weinig positiefs bekend, dan dat beoordeeld zou kunnen worden in hoever door zodanige immigratie het industrialisatieproces bevorderd zou worden. De Freeland League heeft haar spijt betuigd over de opschorting der onderhandelingen, er op wijzende, dat de voorlopige overeenkomst, in 1947 ter kennis gebracht van de algemene vergadering der U.N., geen restricties bevatte nopens veranderingen in de internationale verhoudingen.

Aan het voornemen om in Suriname deskundigen te vestigen, ter voorlichting der vakverenigingen aldaar, is thans van R.K. zijde een aanvang gemaakt.

* * *

De stad Paramaribo wordt geacht te veel winkels te herbergen; het aantal nam toe van 306 vóór den oorlog tot 986 in Juli van dit jaar, wat natuurlijk buiten iedere verhouding is tot den bevolkingsaanwas.

Een ander euvel waarover geklaagd wordt, is de toeneming der activiteit van inbrekers, vroeger een nagenoeg onbekende categorie van misdadigers. Dat men te Paramaribo de buitendeur niet behoefde te sluiten, omdat de ramen aan de straat toch des nachts openstonden, schijnt tot het verleden te behoren.

* * *

Er is een ontwerp-verordening aanhangig gemaakt bij de Staten tot het stichten ener rechtsschool, in het belang der opleiding van practizijns, notarissen en hogere bureauambtenaren.

* * *

Het voorstel van India om het bestuur over koloniale territoria onder toezicht te stellen der U.N. schijnt weinig kans te hebben op directe ten uitvoer legging; Engeland heeft zich wel zeer krachtig verzet. Van een bespreking te Havana betreffende de Europese koloniën op het westelijk halfrond, op voorstel der Pan American Union, is niets naders bekend geworden tot dusver.

* * *

Een der Surinaamse bladen nam onlangs zonder commentaar de vertaling op van een brief welke President Truman geschreven zou hebben aan den Paus, de autenticiteit van welk schrijven ook den meest argelozen lezer op het eerste gezicht onaannemelijk moest voorkomen. Van R.K. zijde werd, terecht natuurlijk, aangevoerd dat nimmer eenige president der V.S. een zodanigen brief gericht kan hebben tot den H. Stoel en verder, men zou zeggen geheel overbodig, de inhoud er van bestreden.

Soms komt men rare dingen tegen in de Surinaamse pers.

1 October 1948. M.

NEDERLANDSCHE ANTILLEN

Het gaat alles weer zo traag.

Schiet de redactiecommissie van de Conferentie Nederland-Suriname-Curaçao op? Wanneer is zij klaar, en wanneer wordt de laatste hand aan het werk der conferentie zelf gelegd? Vroeger las men over de conferentie nog wel eens wat in de Nederlandse bladen, maar dat schijnt uit te zijn. In de *Amigoe de Curaçao* staat echter, dat er een verslag van de redactie-commissie verschenen is, en wel over de onderwijsgelijkstelling, en dat verslag heeft de redactie van het dagblad of een inzender verontrust. Duidelijk is het niet voor den buitenstaander wat er aan de hand is.

Het kiesreglement zal er nu wel gauw komen. De schriftelijke gedachtenwisseling is achter den rug. Het binden van het kiesrecht aan een ingezetenschap van een aantal jaren schijnt het voorname punt. Wellicht loopt het nog los. Volgens het eindverslag staan hier ,,vele'' leden, die met het bestuursvoorstel meegaan tegenover de voorstellers van het ,,democratische'' (sic!) voorstel.

Ofschoon het *Handelsblad* 25 Sept. ll. nog over het boycotten der Statenvergaderingen door de democraten een artikel van zijn Westindischen redacteur heeft, krijgt men uit *Beurs- en nieuwsberichten* van den vorigen dag den indruk, dat de boycot niet volstrekt wordt volgehouden.

Er waren belangrijke dingen aan de orde in de Statenvergadering van den 23sten. Met algemene stemmen sprak zij haar afkeuring erover uit, dat de regering ondanks den afwijzenden raad der Staten Curaçao heeft doen opnemen in het Parijse verdrag voor economische samenwerking binnen het kader van het Marshallplan. Van meer betekenis was de voordracht voor een ,,vertegenwoordiger'' (afschuwelijk woord, dat ,zonder ,,volks'' ervoor, aan handelsreizigers doet denken) van de Nederlandse Antillen in Den Haag. Veel liefhebberij is er niet voor. De politie-inspecteur de heer Gorsira werd nummer 1, de heer E. Jonckheer, voorzitter van de Democratische partij, nummer 2. Als derde candidaat was mr. Süthoff, de oud-procureur-generaal bij het Hof van Justitie, genoemd. Van den heer Jonckheer is bekend, dat hij het liever niet doet; van den heer Süthoff is hetzelfde niet onwaarschijnlijk; de heer Gorsira liet zich, voor zover mij bekend, niet uit. Bij de stemmingen waren maar 10 leden aanwezig, en voor de tweede plaats stemde de candidaat zelf natuurlijk blanco, zodat hij door 5 van de 14 Statenleden aangewezen werd.

Zullen Curaçao en Aruba hun speelhuizen krijgen? Er is in de Staten een meerderheid voor, maar zoals zij zegt, voldoet haar het bestuursvoorstel niet.

Op Aruba zal een nieuwe partij worden opgericht, de Arubaansche nationale unie, deelt Beurs- en Nieuwsberichten mee.

Veertig jaar geleden kreeg Curaçao zijn radio-station. De naam van den heer D. Molenkamp, den eersten directeur, blijft daaraan met ere verbonden.

Amsterdam 3 Oct. 1948. E.

DE LANDBOUWPLANNEN VAN DEN GEZAGHEBBER VAN RADERS [1]

DOOR

B. DE GAAY FORTMAN.

Over den *landbouw* leest men in Rammelman Elsevier sr.'s journaal nagenoeg niets. Dit is zeer merkwaardig, omdat in dien tijd vallen de bezoeken, die in 1828 en 1829, 1833 en 1834 aan Curaçao gebracht werden door M. D. Teenstra,aan wien door den minister van Koloniën was opgedragen te onderzoeken, of niet door aanmoediging van den landbouw en wat daarmee in verband staat „in vervolg van tijd de algemene welvaart zou kunnen herleven". Hoe Teenstra over de mogelijkheid van landbouw op Curaçao, Bonaire en Aruba dacht, blijkt niet uit wat hij in 1836 en 1837 daarover in zijn boek schreef .Hij bepaalt zich daar tot mededeling van den toestand, dien hij aantrof. Van de vroegere cultures waren in betekenende mate nog slechts die van mais en — in veel geringeren omvang — van pinda's overgebleven. Het blijkt alleen, dat er even gedacht is aan maatregelen tot invoer van het cochenille-insect, waarover later zoveel te doen is geweest. In September 1831 ontving de gezaghebber daarover een resolutie van den gouverneur-generaal van drie maanden tevoren. Er is daarin sprake van aanmoediging van de aankweking van dit insect. Het enige, wat de gezaghebber eraan deed, is geweest, dat hij van de resolutie kennis gaf aan de heren F. Rojer, G. Striddels, C. L. van Uytrecht, R. F. van Raders, M. E. van der Dijs en H. van der Meulen met verzoek mee te willen werken ter bereiking van het voorgestelde doel. Welk gevolg dit gehad heeft, wordt niet vermeld. Het trekt echter de aandacht, dat tot dit zestal behoorde de garnizoens-commandant, de latere gouverneur Van Raders. Maar het is waarschijnlijk minder opvallend, als men bedenkt, dat deze militair ten minste al 15 jaar in de kolonie was, met een Curaçaose gehuwd, en van die zijde bij meer dan één plantersbedrijf betrokken was.

[1]) Het hier volgende is geheel getrokken uit de Curaçaose archieven van 1828–1836.

Van Raders, die, gelijkgezegd, in Juni 1836 het bestuur aanvaardde, had, naar Van Lennep Coster (blz. 55) meedeelt, de opdracht ,,om te beproeven wat al door middel van de landbouw zoude kunnen gedaan worden, om in vervolg van tijd de algemeene welvaart te bevorderen". Hij heeft, zoals hij zelf zegt, bij zijn economische maatregelen voor de kolonie zich laten leiden door de gedachten aan de bevolking een bestaansmiddel te verzekeren en der kolonie uitvoerproducten, waardoor zij geldelijk onafhankelijk zou worden. Hij zag de weg daartoe in den landbouw in ruimer zin, en betrok daarin de drie eilanden gelijkelijk.

Alvorens dit nader te beschouwen, dient een blik geslagen op de ontwikkeling van Bonaire in Aruba van 1828 tot 1836, vóór Van Raders aan het bewind kwam. Bonaire, onder het bestuur van den kommandeur Klaas Schotborgh, was in zijn geheel feitelijk een landsplantage. Particulieren mochten er alleen met bijzondere vergunning van het gouvernement schapen en geiten houden. Maar het landsbedrijf ging er zo best niet in den tijd van Rammelman Elsevier. Voor verwhout, en ook voor zout, was er soms geen koper te vinden, en voor beestialen en brandhout was het dikwijls niet veel beter. Zout ging wel naar Suriname met de paketschoener. De noodlijdende toestand van dit landbouwbedrijf blijkt wel uit de laagste verkoopprijzen, waarvoor de commandeur in 1829 machtiging tot verkoop kreeg: voor een volwassen os 50 gulden, een volwassen koe 40, een halfvolwassen os, stier of koe 25 gulden. voor een volwassen schaap, als 't volstrekt raadzaam was tot behoud der kudde enige van deze dieren te verkopen, 4 gulden, voor een volwassen kabriet een rijksdaalder, en 75 cent voor een vat zout.

Een indruk van de omvang van deze landsplantage krijgt men uit cijfers, die voor 1833 genoemd worden: alstoen waren beschikbaar voor verkoop 200 ezels (waarvan er 100 voor 16 gulden het stuk verkocht werden), 500 kabrieten en 80 hoornbeesten [1]).

Het houden van dit vee eiste bijzondere zorg. De gelegenheid tot diefstal was zeer gunstig. Daarbij kwam, dat particulieren hun schapen in het wild lieten voorttelen, die telkens weer opjoegen, wat de landsezels in de bossen dreef.

---

[1]) De prijs van ezels is later verhoogd tot 20 gulden, en een der eerste daden van den gezaghebber Esser was, dat hij na een bezoek aan het eiland dien prijs op 25 gulden stelde, om te voorkomen, dat particulieren op Curaçao schade zouden lijden van de mededinging van het gouvernementsbedrijf, een geheel nieuw beginsel.

Een nieuw voortbrengsel scheen zich voor te doen, toen bleek, dat het mos of gras, dat hier aan de rotsen op de hoogste bergen groeide en niet zonder levensgevaar geplukt kon worden, veel aftrek vond aan de vaste kust om de groene verf, die ervan bereid kon worden. Op voorstel van den kommandeur ging het bestuur tot inkoop over tegen een prijs van $7^1/_2$ cent het pond, waarvan de opbrengst op 75 cent begroot werd. Eenmaal komt een verkoop aan H. van der Meulen voor van 100 pond tegen een prijs van 20 gulden. In het moederland werd het mos scheikundig onderzocht door prof. V. d. Boon Mersch, die wenken gaf, bij het inzamelen in acht te nemen. Wat nog gegaard werd, moest worden opgezonden. In 1836 verhoogde het gouvernement den inkoopsprijs tot 15 cent het pond, en het volgend jaar gelukte het met een koopman te Puerto Cabello, James Simonet, een contract af te sluiten voor dit artikel tegen 30 gulden per 100 pond.

Nog in hetzelfde jaar vond de gezaghebber aanleiding den gouvernementssecretaris jhr. I. J. Rammelman Elsevier jr. en den kolonialen ontvanger C. L. van Uytrecht in commissie naar Bonaire te zenden. Naar aanleiding van hun rapport werd besloten van gouvernementswege de fokkerij van muilezels en paarden ter hand te nemen. Daartoe zouden nieuwe gronden worden opengekapt en voor den landbouw uitgegeven, en na 2 jaar achtereen bebouwd te zijn geweest, zouden die gronden tot weiland moeten dienen, als wanneer de planter weer voor 2 jaar nieuwen grond zou krijgen. Voor de paardenteelt kocht de genoemde commissie 1 springhengst en 11 merries.

Blijvend goed gevolg had dit alles niet.

De prijs van het zout bleef zich in dalende richting bewegen. In 1835 was er mededinging van particulieren, in betrekking staande met een handelshuis te New York, die de zoutpannen op de Rocas-eilanden gepacht hadden.

Een andere plan, blijkbaar geheel los staande van het eerste gerucht der cochenillecultuur in 1831, dat de commissie den gezaghebber voorlegde, was, om een Fransman, Manuel Avril, die van zijn regering opdracht had de nopaalplant met de daarop azende cochenille van Mexico naar de Franse koloniën over te brengen, gelijke opdracht voor Bonaire te geven. Het plan was zó kostbaar, 32.000 gulden moest Avril bij slagen hebben, dat de gezaghebber het voorlegde aan den gouverneur-generaal en deze het naar het moederland opzond. Op andere wijze zou deze cultuur niet lang daarna op Bonaire komen.

Aruba was nog enige tijd blijven staan in het teken van de *goudwinning*. In afwachting van de beslissing van den gouverneur-generaal werden verzoeken van particulieren om vergunning niet ingewilligd. Die beslissing kwam in het begin van 1829, en hield in een vrijverklaring van de gouddelving; de percelen, 1534 stuks, zouden bij loting worden toegewezen tegen een concessie van 15 gulden 's jaars voor elk perceel. De bedoeling was 4 percelen tegelijk uit te geven, maar uitgangspunt moest zijn aan alle aanvragen te voldoen, ook bij onvermogen om voor 4 te betalen. In 1831 stelde de gouverneur-generaal een reglement op het in-concessie-geven van gronden op Aruba vast. Het ging echter niet hard. In Mei 1831 kwam het eerste rapport binnen, dat melding maakte van de inlevering van een stukje goud van 13/16 once oud-Hollands gewicht, berekend tegen 42 gulden, waar van $^1/_3$ ten bate van het gouvernement kwam, in dier voege, dat de vinder Jan Henriques zijn aandeel uitbetaald kreeg [1]). Het goud werd naar het moederland gezonden, waar er geld van werd aangemunt. Dat was van de eerste 13.875 gewichtjes *f* 19.843.45, zoals de gouverneur-generaal in November 1831 den directeur meedeelde. Toen er één jaar om was, bleken van 85 percelen niet meer dan $18^7/_{16}$ oncen te zijn ingeleverd, maar toch verlengden veel concessiehouders hun vergunningen.

In 1832 ging de ontginning hard achteruit. Er werd nagenoeg geen goud meer ingeleverd, en in Juni waren er niet meer dan 15 vergunninghouders nog werkzaam. Het bleek echter, dat er heimelijk nog wel wat goud naar St. Thomas ging, en dat leidde tot intrekking van het verbod van handel in en met het op Aruba gevonden goud en ook van de verplichting om het goud bij het bestuur in te leveren. Tegelijkertijd werd de goudwinning voor ieder opengesteld; slechts waren maandpermitten van een gulden daartoe nodig, waartoe de verdeling in concessiën behouden werd. Op deze wijze hoopte men de verhandeling van het goud binnen de kolonie te houden. Enige malen in 1833 trad de Curaçaose koopman H. van der Meulen op als koper van op Aruba gevonden goud, dat het gouvernement aanbood. Tot einde 1837 is geregeld maandelijks aangetekend het aantal der uitgereikte permitten: het hoogste getal is 163 voor November 1833; overigens was het steeds beneden 100 en in het laatste jaar bijna steeds

1) In Juli 1831 droeg de kommandeur $16^1/_4$ oncen af van verschillende vergunninghouders, in Augustus $1^3/_8$ oncen; in September werd geen goud aangebracht.

beneden 10. Na November 1837 komen geen gegevens over de goudwinning op Aruba voor.

Eerst in 1844 komen weer enige korte berichten voor. In 1843 zou volgens bericht van den commandeur op de noordelijke vindplaatsen veel goud gewonnen zijn, wat voor hem geheim gehouden was. Het zou zijn weg naar Engeland gevonden hebben. Op de grootste grondplaats, van H. D. Capriles jr. c.s. werd gewerkt met pompen om het water meester te blijven. Toen dit verslag den gezaghebber bereikte, had de commandeur eraan toegevoegd, dat er sedert dien weinig goud meer gevonden werd.

Enige maanden later droeg de minister van Koloniën den gezaghebber een nieuw onderzoek op in den geest, als aanbevolen door den ir. Wirz, maar het moest weinig kosten. De gezaghebber belastte ermee den 2den luitenant der artillerie T. D. G. Rolandus, die ook proeven op het gebied der aloë-cultuur genomen had.

Tot 1837 stond het eiland onder den kommandeur J. F. W. Gravenhorst, die oorspronkelijk als opperdirecteur der mijn naar Aruba was gegaan, en na het overlijden van S. Platz tegelijkertijd de kommandeurspost had waargenomen. In 1829 werd hij definitief als kommandeur benoemd, en in die betrekking overleed hij in 1837. Gravenhorst heeft zich ook verdienstelijk gemaakt door een reis naar Coro en een onderzoek daar naar de mogelijkheid van afstand en ontginning van steenkolenmijnen te Curamichati, een plan, waarvan niets gekomen is. Zijn opvolger was J. Jarman jr.:

De onderwijzer-godsdienstleeraar K. van Eekhout keerde in 1830 naar Curaçao terug en begon daar een „bij- of private school" op eigen kosten; kort daarop werd hij landsonderwijzer 1e klasse. Waarschijnlijk speelde daarbij een rol, dat de gouverneur-generaal zijn verzoek om op Aruba de bondszegelen (Doop en Avondmaal) te mogen dienen had afgewezen als staande ter beoordeling van de bevoegde kerkelijke autoriteiten in het moederland. Op Aruba werd tot schoolonderwijzer benoemd J. Rosenveldt tegen genot van het schoolgeld van ƒ 1.50 per maand voor elk kind en een vergoeding van 400 gulden voor het onderwijs aan kinderen van onvermogenden.

Aanvankelijk ging het onder den nieuwen gezaghebber op den ouden voet voort. Er is zelfs gedacht over verkoop van de landslaven op Bonaire, die jaarlijks aan levens onderhoud 13.500

gulden kostten en geen daarmee evenredig voordeel opleverden. Dit zou echter in strijd zijn met de voorwaarden, waaronder in 1816 de eigendomsoverdracht door de Engelsen had plaats gevonden. [1])

Wel werden landsslavinnen van Bonaire als huispersoneel op Curaçao geplaatst.

Toch leest men in het bijzonder ten aanzien van dit eiland, waarheen de gezaghebber zich reeds in Augustus en in November 1836 begaf, al spoedig van maatregelen op het gebied van den landbouw. De strafbepalingen tegen veedieverij werden uitgebreid met tijdelijke verbanning van het eiland. Voor hoofden van huisgezinnen werden 2 ezels beschikbaar gesteld tegen den halven prijs, maar privileges tot het houden van schapen door particulieren werden niet meer verstrekt.

In September 1836 werden 5 rammen naar Curaçao gezonden ter veredeling van het schapenras. Dit had niet zodanig gevolg, dat de gezaghebber later deze schapen met merinos-rammen durfde laten kruisen. Toen het weer eens gelukte, nog in 1836, met een handelshuis op St. Thomas een contract af te sluiten voor levering van 100.000 vaten zout in één jaar, moest het gouvernement met een prijs van 50 cent het vat genoegen nemen

In denzelfden tijd begon Van Raders op Curaçao met een maatregel, die op den duur veel geld zou kosten en aan veel critiek bloot staan: den aanleg van een zoutpan in het Rifwater. Zelfs werden de vlotten, waarop de havenketting berustten. voor dit werk des vredes beschikbaar gesteld.

Het volgend jaar stond het binnenlands beleid van den gezaghebber geheel in het teken van de vraag: welke nieuwe cultures zullen hier met goed gevolg worden ingevoerd?

Daartoe werden telkens weer ambtenaren, meest officieren, naar elders gezonden om inlichtingen in te winnen en producten mee te brengen. De commandant van Zr. Ms. brik „Echo", luitenant ter zee 1e klasse J. F. D. Bouricius, kreeg opdracht om naar Barbados te gaan, in het bijzonder voor de aloëcultuur, en naar Martinique en Guadeloupe, waar Avril de cochenilleteelt had ingevoerd. Er was namelijk een bestelling van het cochenille-insect in Europa gedaan, die tegelijk met een aantal merinosschapen in den loop van 1837 werd verwacht.

Voor Bonaire werd onder de ogen gezien, of de peulvrucht van

---

[1]) Men zie hierover „De inbezitneming van Curaçao in 1816" in *Tijdschrift voor geschiedenis, land- en volkenkunde* 1914.

de watapanaboom, die voor leerlooien werd gebezigd en goede blauwe verfstof en artsenij zou bevatten, niet een winstgevend handelsartikel op de Nederlandse markt zou kunnen worden. Prof. V. d. Boon Mersch leverde een gunstig verslag van zijn scheikundig onderzoek van dit product in. Met den reeds genoemden Simonet van Puerte Cabello werd ook voor de levering van dat artikel in 1838 een overeenkomstgesloten, en het volgend jaar met H. v. d. Meulen en Co.

De gezaghebber trachtte voor zijn plannen belangstelling te wekken bij de planters. Bouricius' rapport was gedrukt en verkrijgbaar gesteld. Voor een bespreking ten gouvernementshuize werden uitgenodigd M. E. van der Dijs, A. L. S. Muller, mr J. B. Gravenhorst, G. S. Schotborgh Jz., M. B. Schotborgh, M. Römer, A. de Veer Jr., H. Schotborgh Jzn. en Ab. de Isaac Henriquez. De gezaghebber deelde mee, dat de regering in het moederland de cochenilleteelt wilde bevorderen en den invoer van merinosschapen. In verband hiermee zou zekere Lobé van Cadix komen, en hem zou de directie van een en ander worden opgedragen. De aanwezigen noemden Plantersrust als geschikt om er het nieuwe établissement in te richten. De drie eerstgenoemde planters werden in commissie benoemd ter voorbereiding van de inrichting.

Plantersrust werd voor twee jaar tegen 330 gulden 's jaars gehuurd, met recht van koop voor 5500 gulden, van mevrouw Van der Meulen, Van Raders' schoonmoeder. Er werd daar een militair detachement van 1 onderofficier en 6 man geplaatst. 50 schapen, 2 ossen en 2 ezels werden er van Bonaire gebracht.

Toen er in Juli 1837 aanleiding was op Curaçao bepalingen te maken tot wegruiming van planten en gewassen, die uit de Frankeeren der plantages de openbare wegen vernauwden, werd ten aanzien van aloëplanten een uitzondering gemaakt: deze zouden ook in het vervolg onmiddellijk langs of tegen heggen en bemuringen aan den kant van den weg geplant mogen blijven of worden.

Proeven werden genomen met het verschepen van zout, zo van Curaçao als van Bonaire, naar Nederland. In het belang van den aanleg en ontginning van zoutwerken kreeg de kapitein-luitenant ter zee Van Lennep Coster opdracht voor een reis naar de Turkse eilanden [1]).

[1]) Deze vertelt daarvan niets in zijn *Aanteekeningen, gehouden gedurende mijn verblijf in de West-Indiën, in de jaren 1837–1840*, waarin hij aan Van Raders' plannen veel aandacht wijdt.

In hetzelfde jaar kon voor zout van Bonaire nog een overeenkomst worden gesloten met een handelshuis op St. Kruis voor tenminste 50.000 vaten à 50 cent en in den loop van 1838 werd nog aan uitbreiding van de zoutwinning gedacht.

In November kwam eindelijk Lobé uit Cadix met zijn schapen en nopaalplanten. De zending had gedurende de reis nogal te lijden gehad. Op Aruba en Curaçao werden de planten uitgezet. Ook katoen werd op Plantersrust in cultuur genomen. Maandelijkse berichten in *De Curaçaosche courant* moesten de bevolking ertoe brengen het voorbeeld van het gouvernement te volgen. Mr. Gravenhorst maakte in het belang der nopaalcultuur een reis naar Porto-rico en naar de Deense eilanden St. Thomas en St. Kruis, waar de regenval met die op de benedenwindse eilanden te vergelijken was.

De uit Cadix aangebrachte merinosschapen werden voor een deel dadelijk bij particulieren geplaatst (V. d. Dijs, De Quartel, Van Uytrecht, Abm. de Veer jr., A. Muller en H. Schotborgh) en voor het overige met 2 rammen op Plantersrust geplaatst, waar een jaar later 8 rammen ter beschikking gesteld konden worden. Hiervan werd een bevredigend gebruik gemaakt, en het journaal vermeld nauwkeurig, wanneer tot verkoop tegen 100 gulden per stuk werd overgegaan.

Voor een proef met tabakscultuur op Bonaire werd gebruik gemaakt van de diensten van een Zuid-Amerikaansen planter R. Car(r)son. De brik „Pegasus" deed een reis naar Havanna en bracht van daar „een edelsoortig tabakszaad" en „de fluweele nopaal" mee. De proef met de tabak gelukte echter niet en werd in 1839 opgegeven.

Op Aruba was de volksvlijt nog weinig ontwikkeld, en ter aanwakkering daarvan trad het gouvernement als koper op van schapenwol, katoen en watapanapeulen. Daar toonde de priester Romero belangstelling voor de cultures. Na enkele maanden reeds rapporteerde de commandeur gunstig over dit pogen; van gouvernementswege kon ieder gezinshoofd voor katoencultuur één bunder land in pacht krijgen. De watapanabomen waren landseigendom, maar de pluk was vrij voor verkoop aan het gouvernement.

Toch moesten er in denzelfden tijd op alle drie eilanden maatregelen genomen worden tegen het wegtrekken van Curaçaoenaars naar het buitenland, juist als landbouwers, en een poenale sanctie moest de niet-nakoming hunner verplichtingen door arbeiders jegens hun „aannemers" treffen.

Met de leiding van Plantersrust werd ingaande 1839 de lui-

tenant Slengarde, adjudant van den gezaghebber belast; de in 1837 in het leven geroepen commissie werd ontbonden, en kreeg een nieuwe taak, de oprichting van een Curaçaos departement ter bevordering van Nijverheid.

Telkens bezocht Van Raders Bonaire en Aruba. Vooral de cochenillecultuur en daarnaast de winning van wol, waarvoor hij premiën uitloofde, hadden zijn belangstelling. De luitenant ter zee Frucht, eerste officier a/b. „Pegasus", bracht in 1839 van Guadeloupe cocons en eieren van zijdewormen mee.

Plantersrust werd voor den overeengekomen prijs aangekocht, en in 1840 werden nog ruim 6 bunders op Aruba aangekocht voor de oude culturen als nopaal, katoen, tabak, aloë en een ook voor moerbeziën.

Van een verlof van den luitenant Slengarde naar Suriname in het voorjaar van 1840 maakte Van Raders gebruik hem een opdracht te geven voor een bezoek aan Demerary en Barbados in het belang der aloëcultuur. Hij nam daar aan een zekeren John Eduard Griffith, die ook een tweetal maanden in de kolonie vertoefd heeft en onderricht gegeven heeft zo in de verbouwing van het gewas als in de bereiding van het sap. Uit het feit, dat hij voor 6 maanden aangenomen was en zo spoedig weer vertrok, mag wellicht worden afgeleid, dat de belangstelling der bevolking niet zeer groot was. F. G. van Raders, waarschijnlijk een zoon van den bovenwindsen commandeur, die een broer van den majoor Van Raders was, ging in dat jaar naar Aruba o.a. voor het maken van aloëharst [1]). Voor de nieuwe ontginningen van gouvernementswege was daar aangewezen het terrein Socotora. Getracht werd de bevolking warm te maken voor het aanplanten van katoen; gezinshoofden konden daartoe 1 bunder, uit te breiden tot 4 bunders, voor onbepaalden tijd in pacht krijgen.

Zes producten waren geleidelijk in cultuur gebracht om de kolonie er economisch en geldelijk bovenop te helpen, om den kleinen man een bestaansmiddel te geven en voor de koloniale kas den steun van het moederland ontbeerlijk te maken; watapana, wol, katoen, tabak, aloë en cochenille zouden op den duur uitvoerproducten worden, of waren het reeds op bescheiden schaal.

Naast de gouvernementscultures zouden de planters het product moeten leveren, maar uit alles bleek, dat er van die zijde weinig vertrouwen in de plannen van den gezaghebber bestond. Uit de telkens in het journaal vermelde aankopen van merinos-

[1]) Een jaar later ging hij naar Bonaire voor de nopaalcultuur.

rammen en -schapen door particulieren op Plantersrust blijkt, dat voor de pogingen tot veredeling van het schapenras wel enige, zij het nog matige, belangstelling bestond. Slechts M. E. van der Dijs steunde den gezaghebber daadwerkelijk en Van Raders' schoonfamilie, de Van der Meulens. Toen op 's konings verjaardag, 25 Augustus 1840, de gezaghebber twee verguld zilveren en twee zilveren bekers uitloofde voor de twee schoonste rammen en de grootste hoeveelheden levende cochenille-insecten, ging Van der Dijs met de eerste prijzen strijken en de wed. J. van der Meulen met de tweede. Zij waren trouwens de enigen, die met cochenille-insecten kwamen; Rammen waren er ten getale van 19 aangeboden.

In Juni van het volgend jaar (1841) bleek de verkoop van aloë in Europa voor het eerst geslaagd. Bijna 1200 pond, hoofdzakelijk van Bonaire, naar Liverpool verscheept, bracht £ 90 op; het bleek, dat het product van Plantersrust achterstond bij dat van Bonaire.

Ondanks de mislukking van den oogst in dat jaar, die hem dwong om te zien naar middelen, die aan „de smalle gemeente" enige bestaanszekerheid zouden kunnen verschaffen, was Van Raders hoopvol gestemd, dat hij meende, die te kunnen vinden in tewerkstelling bij de gouvernementscultures, wat met uitbreiding daarvan moest gepaard gaan. Reeds toen opperde de gouverneur-generaal daartegen bezwaren, die met name golden de zoutwinning in het Rifwater; en in het algemeen verbood hij de aanstelling van vast personeel, waarmee het terrein der proefnemingen zou worden verlaten.

Desniettegenstaande tekende de gezaghebber niet zonder zelfvoldoening op het einde van 1841 in zijn journaal aan, dat het 60-tal bladeren, in 1837 in den grond gestoken, geleid had tot belangrijke, in weligen groei zijnde, nopalerieën op particuliere gronden en de gouvernements-établissementen. Hij zag het tijdstip naderen, waarop ettelijke duizenden nopaalplanten op Plantersrust met het cochenille-insect zouden kunnen bevolkt worden. En op Bonaire en Aruba ging het ook goed. Eerstgenoemd eiland spande de kroon; van daar was in den loop der jaren aan producten nu in het geheel voor 60.000 gulden verkocht. Van Aruba voor 7000 gulden en van Plantersrust voor 600 gulden. Voor de koloniale kas had dit een bate van 2800 gulden opgeleverd.

De gouverneur-generaal Rijk kwam in het voorjaar van 1842 op zijn terugreis naar Nederland op Curaçao om persoonlijk

poolshoogte te nemen ter voorbereiding van een bespreking met de regering in het moederland, die ten aanzien der gouvernements-cultures een beslissing zou hebben te nemen. Van Raders had gevraagd nog slechts zeer weinige jaren het gewone subsidie van 170.000 gulden te handhaven ,,,om de productie dezer eilanden zodanig te vermeerderen, dat de tot hiertoe verleende subsidie al spoedig geheel zal kunnen ophouden."

In zijn brieven van 20 en 21 April 1842 op Curaçao aan Van Raders geschreven [1]), begint de gouverneur-generaal des gezaghebbers ,,loffelijke pogingen tot vermeerdering der productie van deze eilanden" te prijzen. De geldelijke toestand der kolonie is ongetwijfeld verbeterd; daarop wijst, dat de leningen voor de zoutpannen in het Rifwater zijn afgelost, maar dat is geschied uit de gewone middelen, want gerendeerd hebben deze nog niet. Ook omdat op deze ontginning veel aanmerkingen zijn gemaakt door particulieren, die als hun mening te kennen gaven, dat zij nooit geheel aan het doel zou kunnen beantwoorden, verlangde de gouverneur-generaal, dat het gouvernement zich zou bepalen tot onderhoud van het bestaande en daaraan geen uitbreiding zou geven, aleer een behoorlijke opbrengst was verzekerd.

Over de cochenille- en de aloë-cultuur zou de beslissing van den minister moeten worden afgewacht. Hoe veelbelovend cultures ook mochten zijn, de voorzichtigheid eiste geen al te grote sommen hier in te steken, vóór men van een duurzame productie en van een afzetmarkt verzekerd was. Alleen aan ,,volmaking" van het reeds aangevangene mocht dus voorlopig worden gedacht.

De nieuwe cultures moesten dus haar bestaansmogelijkheid in zichzelf bewijzen. Verbetering der geldmiddelen daar buiten om, wanneer die zich mocht blijven voordoen, diende allereerst te leiden tot vermindering van den geldelijken steun van het moederland aan de kolonie of tot vermindering der 1%-belasting op de vaste eigendommen, waarover zo luide door de ingezetenen werd geklaagd.

Inderdaad hadden zich reeds in Mei 1841 55 ingezetenen met een adres tot den koning gewend. Daarin was geklaagd over de drukkende belastingen, terwijl de droogte den oogst deed mislukken en het vee sterven, terwijl de handel steeds achteruitging. Van de plannen van het gouvernement werd toen nog op den duur een goede uitkomst verwacht.

---

[1]) W.I. archieven 1828 tot 1845. Curaçao en onderhorige eilanden, no. 34, gebundeld als ,,adstructive memorie".

Nu was het een jaar later. De toestand was nog slechter geworden daarom had een afvaardiging van ingezetenen onder leiding van N. Rojer, lid van den Kolonialen raad de tussenkomst van den gouverneur-generaal aangevraagd.

Van Raders ging 6 Juli 1842 naar Nederland met verlof. Bijna twee jaar bleef hij weg. 1 Maart 1844 nam hij het bestuur weer over van C. L. van Uytrecht. De aantekeningen in het journaal over de cultures zijn in dien tijd zeer schaars. 27 Mei 1843 wordt vermeld, dat in Nederland 3 kistjes cochenille voor 137 gulden zijn verkocht; 8 Juni, dat G. W. Hellmund van het gouvernement 2500 pond aloë heeft gekocht tegen 45 cent, nadat deze partij drie weken tevoren in veiling voor een prijs van 27 cent was op opgehouden; 29 Juni, dat het personeel van Plantersrust met 18 man is verminderd, omdat de nopaal en cochenille-teelt niet mag worden uitgebreid; 8 December, dat de Liverpool 61 kistjes aloë voor £ 32.11.10 is verkocht. En Van Uytrecht had in het Koloniaal verslag 1842 duidelijk blijk gegeven van zijn ongeloof in Van Raders plannen.

In 1843, terwijl de gezaghebber dus met verlof was, hebben nog tweemaal ingezetenen zich tot den koning gewend [1]). Het eerste adres gaat over de gouvernements-zoutpannen, waarmee aan de particuliere zoutwinningen mededingen wordt aangedaan; het tweede sluit aan bij dat van 1841; noemt de toestand nog veel verslechterd en breekt den staf over alle ondernemingen van Van Raders: de katoen- en zijdenwormenteelt is finaal mislukt, de tabak tiert zeer slecht, de zoutpannen in het Rifwater geven geen noemenswaardige opbrengst, de merinos en bastaard-merinos sterven, de cochenille-cultuur en kokosnoot-bomen hebben te lijden van een verderfelijk insect, de kermes, dat bestreden wordt op een wijze, die „razernij" wordt genoemd, de aloëplanten staan „brillant", maar leveren geen winst, artesische putten zijn ondoelmatig voor Curaçao, en dat alles heeft zeker een 150.000 gulden gekost. Schatten worden verkwist met het volharden in mislukte plannen. En dan die hoge belastingen!

De gezaghebber dacht er anders over. 1 Maart 1844 nam hij het bestuur over. Een nieuw belastingstelsel bracht hij mee. De waarde der grondeigendommen, waarvan 1% geheven werd, zou herschat worden. Aan de daarvoor aangewezen commissie werd meegedeeld, dat het den gezaghebber aangenaam zou zijn, als zij op

[1]) Men vindt de verzoekschriften meegedeeld en besproken in D.W. I.G. 18de jg. 321–329.

een gezamenlijke waarde van $2^1/_2$ milioen zou komen. Met moeite kwam zij op 2.400.000, en op 24.013 gulden werd de opbrengst der belasting geraamd.

Wat de cultures betreft, had Van Raders nog steun bij de regering gevonden. Bij Koninklijk besluit van 10 Dec. 1843 was hem den titulairen rang van kolonel verleend. Voor 1845 en desnood voor 1846 was hem den geldelijken steun van 170.000 gulden toegezegd, maar dan moest deze aanmerkelijk minder worden, en de cultures moesten dus binnenkort vruchten gaan afwerpen.

Het eerst wijdde van Raders zijn aandacht aan Bonaire. Hij stelde vast, dat de katoencultuur te kampen had met de vernieling der oogsten door rupsen, — dat de mais een goeden oogst beloofde, doch den laatsten tijd geen verdere aanplanting had plaats gehad, — dat de nopal-aanplant op het schilfersteenterrein Nicotiana er goed voorstond met 24.950 plantjes, doch die op het kalksteenterrein Fontein, met 52.050 stuks, minder gunstig, — dat de 17.733 moringabomen goede vruchten beloofden, en een terrein voor 43.169 bomen wachtte op regen en zaad, — dat 5858 pitaplanten, met 678 van de fijne soort, er goed voor stonden. Naar aanleiding daarvan besloot hij: de katoencultuur op te geven, na nog een proef met een nieuwe wijze van aanplanting genomen te hebben, — aan de 20 bunders aloë-cultuur geen te grote uitbreiding te geven, in afwachting van een voordeligen afzet, — de nopaalaanplanting aan Nicotiana en die der moringabomen (over de oude katoenterreinen) uit te breiden tot 200.000 planten voor elke cultuur, — de pita-aanplant van de edele soort te vergroten als bestaansmiddel voor de vrije lieden, die dat tot nu toe vonden in de garing van zout.

Met deze laatste ging het maar slecht: de afzet van het zout ondervond voortdurend vertraging. Op 31 Dec. 1843 lagen niet minder dan 159.000 vaten opgestapeld. De kostprijs was 22 cent per vat. H. van der Meulen en Co. kocht er in April 100.000 van voor 30 cent.

Op Curaçao werd voor uitbreiding der cultures een nieuw terrein, Bonavista, voor 1380 gulden in veiling aangekocht; later ook Fortuin alias Domingito (35 bunders) voor 3000 gulden ten dienste van de nopaalcultuur.

Zo stond ineens alles weer in het teken van nieuwe plannen. Uit het moederland kwamen 8 onderofficieren-volontairs om als opzieners bij de cultures geplaatst te worden [1]). Slengarde,

[1]) Vier van hen, L. J. T. A. baron van Boecop, A. T. (of F.) Alings

de directeur van Plantersrust kreeg den titel van inspecteur der rijksétablissementen voor cultures op Curaçao.

Aan een zekeren Antoine Guillemin werd opgedragen proeven te nemen om van de vlasspecie der pitaplant vlas en hennip te maken. Van Raders zag hierin een nieuw middel van bestaan voor de vrije volksklasse op Bonaire, waar de afzet van het zout zeer te lijden had van de mededinging der Turkse eilanden; de productie ervan werd beperkt tot 50.000 vaten. Het stelsel van openbare verkoping, door den gouverneur-generaal Rijk aanbevolen, maakte weer plaats voor dat van verkoop bij inschrijving.

Van uitbreiding is daarentegen sprake bij de aloë-cultuur. In Amerika was meer dan één afzetgebied gevonden, ook met behulp van consulaire ambtenaren. Op een 60.000 pond 's jaars kon voor den afzet gerekend worden, en 1 bunder, goed bewerkt, bracht 1000 pond op.

Met name voor Bonaire en Aruba bleef de gezaghebber gunstig gestemd. Een zijner laatste daden als bewindsman van Curaçao was het opstellen van een twee-jaren-plan voor den minster van Koloniën, dat inhield aanstelling van inspecteurs en opzichter, een vast korps van 15 man op de drie eilanden, en uitbreiding van de nopaalaanplantingen op Bonaire en Aruba en van de aloëcultuur op Aruba.

Vier weken daarna legde Van Raders het bestuur neer. Nog twee maanden bleef hij op Curaçao; lang genoeg om te zien, dat zijn opvolger over zijn landbouwplannen anders stond, dan hij. Een begroting voor 1846 was opgemaakt en wees een zo groot tekort aan, dat Esser inzag, dat de voorwaarden, door de regering in het moederland gesteld voor verderen steun aan de cultures, niet vervuld zouden worden.

De kommandeur van Aruba kwam met een aanvraag van benodigdheden voor de door Van Raders nog op het laatst opgezette uitbreidingen. De gouverneur hield zijn beslissing aan, tot hij gelegenheid zou hebben gehad het eiland te bezoeken. Dat geschiedde in October 1845. Esser bevond toen de nopaalcultuur op Scoton in zodanigen toestand, dat hij die onmiddellijk staakte: de insecten vielen af tegen den tijd, waarop de bladeren ge-

---

W. Muller en J. G. Kraft gingen spoedig terug, G. C. baron van Till overleed na twee maanden. Wagner, Mellink en P. Th. Kraft bleven op het eiland, verlieten den militairen dienst en werden als vaste ambtenaren aangesteld: de eerste bracht het, in 1870, tot gouverneur, Mellink tot gouvernementssecretaris.

plukt moesten worden. Het vrijgekomen terrein werd voor de aloë-cultuur bestemd.

Reeds eerder was de gouverneur op Bonaire geweest. Ook daar voldeed de cochenille-cultuur niet. De behandeling was daar anders dan op Curaçao, en het product bracht op de Amerikaanse markt maar weinig op. In September 1843 was op Curaçao geen aannemelijk bod voor Bonaire-cochenille te verkrijgen.

Het moet alles voor Van Raders een grote teleurstelling geweest zijn. Zelf had hij zijn vertrouwen niet verloren. In December kwam Zr. Ms. Korvet „Afax" op Curaçao van Suriname om 100 vaten cochenille te halen, die de gouverneur in zijn nieuw gewest wilde doen uitplanten.

J. H. J. Hamelberg heeft in *Vragen van den dag*, 1896. blz, 443 e.v. het beleid van Van Raders verdedigd en is daarbij tot de slotsom gekomen, dat diens pogingen „als volkomen geslaagd moeten beschouwd worden", en dat het voornamelijk aan zijn opvolgers te wijten, is dat de nieuwe cultures geen stand gehouden hebben. Van Lennep Coster geeft in zijn aangehaald werk de aantekeningen, die hij in 1839 maakte en den indruk geven van onpartijdigheid. Hij looft de „onvermoeide en welmenende pogingen" van den gezaghebber, maar verheelt niet de moeilijkheden, die zich daarbij voordeden en de mislukkingen, die reeds toen aanwijsbaar schenen. Inderdaad — het ijverig streven van Van Raders om ten nutte der kolonie en daarmee tevens voor het moederland werkzaam te zijn, moet erkend worden, daarnaast, dat zijn niet - slagen aan oorzaken buiten hem te wijten zijn; het verloop der geschiedenis nà 1844 en nà Hamelberg heeft niet bevestigd, dat dit streven om Curaçao 's bewoners in den landbouw een zodanige bestaansmogelijkheid te geven, dat daarmee verlichting der lasten voor het moederland gepaard kan gaan, op den duur met het gewenste gevolg blijvend zou zijn bekroond.

WESTINDISCHE SAMENWERKING

DOOR

W. R. MENKMAN

Het artikel van Mr D. Huurman in onze achtentwintigste jaargang (bl. 47 e.v.) heeft onze lezers bekend gemaakt met de voorgeschiedenis der organisatie, welke sedert eind 1945 den naam draagt van *Caribbean Commission* (Commission des Caraïbes — Comisión del Caribe — Caraïbische Commissie), alsmede met de in 1944 geïnstalleerde *West Indian Conference*.

In de Commissie zijn thans vertegenwoordigd Groot Britannië (met de Br. West Indies, Br. Guyana en Br. Honduras), de Ver. Staten (met Porto Rico en de Virgin Islands U.S.A.), Frankrijk (met Fr. Guyana, Guadeloupe en onderhorigheden en Martinique) en Nederland (met Suriname en de Ned. Antillen); ieder der vier leden bezet vier bestuurszetels.

Van de door het moederland benoemde vier commissarissen van iedere nationale afdeling is een als voorzitter dier afdeling aangewezen; deze vier voorzitters presideren bij toerbeurt de vergaderingen der Commissie. In iedere afdeling hebben commissarissen zitting afkomstig uit de overzeese gebiedsdelen van het betreffende moederland.

In het protocol van oprichting der *Caraibische Commissie* is bepaald, dat de Westind. Conferentie een bij de Commissie behorende instelling is. De samenstelling der Conferentie, hulporgaan dus der Commissie, is zodanig, dat afgevaardigden en adviseurs de overzeese gebiedsdelen der moederlanden vertegenwoordigen, in dezen zin, dat zij gekozen worden in aansluiting op de constitutionele bepalingen van ieder gebiedsdeel.

De oorspronkelijke *Anglo American Caribbean Commission* had reeds sedert 1943 een *Research Council*, welke raad bij de toetreding van Frankrijk en Nederland in 1945 behouden is. Deze raad, met zijn ondergeschikte comités voor allerlei onderdelen, heeft uit den aard der zaak een zeer omvangrijke taak te vervullen.

Het bureau der Commissie draagt de naam van Centraal

Secretariaat en bestaat uit een Secretaris Generaal, met plaatsvervangers, assistenten en verder personeel. Het is gevestigd te Port of Spain, op Trinidad (BWI).

De kosten der Commissie, met inbegrip van die der Conferentie, worden gedragen door de deelnemende moederlanden, in een overeengekomen verhouding. De begroting voor 1948 werd vastgesteld op $ 345.457.—, waarin het Nederlandse aandeel zou bedragen $ 38.471.64 (11.3%); wegens overschotten in vorige jaren en enkele inkomsten konden de contributies iets verlaagd worden, zodat het Nederlandse aandeel voor 1948 ten slotte kon worden vastgesteld op $ 31.373.74.

De als *Caribbean Commission* opnieuw geconstitueerde organisatie hield in 1946 drie vergaderingen, de eerst op Saint Thomas, tegelijk met de tweede zitting der *West Indian Conference*, de tweede te Washington en de derde te Willemstad op Curaçao. In 1947 hield de Commissie haar vierde en vijfde vergadering, respectievelijk op Jamaica en op Trinidad. Een derde zitting der Conferentie zal plaats hebben op Guadeloupe, in November 1948.

Uit den aard der zaak worden in de vergaderingen der Commissie aanbevelingen en voorstellen behandeld der Conferentie.

Ter vergadering der Commissie op Saint Thomas in 1946 werd besloten tot de instelling van een werkcomité, samengesteld uit leden der verschillende afdelingen; het Comité verricht voorbereidenden arbeid.

Tijdelijk was te Washington gevestigd een filiaal van de Research Council, welk kantoor gehandhaafd is tot eind Juni 1948. Van deze filiaal-instelling zijn ettelijke publicaties uitgegaan.

Bij het schrijven van dit artikel zijn uit den aard der zaak alleen de jaarverslagen bekend over de jaren 1946 en 1947; voldoende echter, te zamen met hetgeen er verder gepubliceerd is, om een overzicht te verkrijgen van het zeer uitgebreide terrein van werkzaamheid waarop de *Caribbean Commission*, met al haar onderafdelingen en hulporganisaties, zich beweegt.

Zo heeft men zich b.v. ernstig beziggehouden met het tourisme in West Indië, dat beschouwd wordt als een mogelijke bron van groter inkomsten voor een aantal territoria in het Caraibische gebied. Op een regionale basis ter hand genomen, zouden maatregelen genomen kunnen worden ter bevordering en ontwikkeling van het tourisme, waartoe de afzonderlijke gemeenschappen niet in staat moeten geacht worden. De Commissie heeft gemeend ten opzichte van dit belang wat buiten haar eigen terrein te kun-

nen treden, door ook de medewerking te zoeken van Cuba, Haiti en de Dominicaanse Republiek. Er werd een *Caribbean Tourist Development Association* opgericht in 1946, welke gerekend werd een minimum van $ 200.000.— per jaar nodig te hebben, voor de eerste twee jaren. Deze geldmiddelen worden niet gefourneerd door de Commissie direct, doch door de betrokken territoria. In 1947 was al een vrij aanzienlijk bedrag toegewezen, o.a. door Curaçao $ 10.000.— en door Suriname $ 4000.—.

Ook het arbeidersvraagstuk in West Indië had de aandacht der Commissie. Reeds de oorspronkelijke *Anglo American Caribean Commission* verleende haar medewerking bij de tewerkstelling van Westindische arbeiders in de Ver. Staten, welke laatsten in 1943 een overeenkomst ter zake hadden aangegaan met Engeland. Het daarbij uitgeoefende toezicht der Commissie werd in 1946 beëindigd. Intussen waren sedert 1943 uit verschillende Britse Westind. koloniën in totaal 116.124 arbeiders naar de V.S. overgebracht. Hun totale verdiensten worden geschat op honderd millioen dollars, waarvan circa veertig millioen naar West Indië vloeiden. De nieuwe *Caribbean Commission* besloot ter vijfde vergadering de „population movement" in het Caraibische gebied in studie te nemen.

Sedert 1942 zorgde de Westind. Radiocourant, onder de auspiciën der oorspronkelijk Commission, voor dagelijkse uitzendingen; na de toetreding van Frankrijk en Nederland werd deze dienst opgeheven. Direct echter werd het vraagstuk in studie genomen, op welke wijze voortaan voorzien zou kunnen worden in de behoefte aan voorlichting, onderlinge en voorlichting naar buiten. In Augustus 1947 kwamen op Trinidad, in het gebouw waarin de Commissie haar zetel heeft, vertegenwoordigers bijeen van radiostations en radio-organisaties uit een aantal plaatsen in het Caraibische gebied. Hier werd besloten wekelijks een programma der Commissie uit te zenden, tegelijkertijd naar de Britse, Franse, Nederlandse en Amerikaanse territoria in West Indië, in het Engels, Frans, Nederlands en Spaans (dit laatste voor Porto Rico). Het eerste programma der Commissie werd uitgezonden 7 September 1947.

Persberichten aangaande werkzaamheden der Commissie worden verstrekt aan alle bekende nieuwsbladen in het Caraibische gebied, alsmede aan nieuwsbureaux in de moederlanden en enkele officiële personen. Ieder bericht wordt uitgegeven in 120 Engelse, 40 Franse en 40 Nederlandse exemplaren.

Besloten werd tot het uitgeven van een maandelijks bulletin,

in het Engels, Frans, Nederlands en Spaans, bevattend alle zodanige berichten aangaande het Caraibische gebied als van belang geacht kunnen worden voor de buitenwereld en strekken kunnen tot onderlinge informatie. Het eerste *Monthly Bulletin* (Bulletin Mensuel — Boletín Mensual — Maandelijks Bulletin) verscheen in Augustus 1947. De Spaanse editie moest na de eerste uitgave gestaakt worden, wegens de moeilijkheid der vertaling. Met de voorziening in de behoefte aan kantoorpersoneel te Port of Spain ging het voorlopig niet zo vlot als wenselijk geweest ware.

De bulletins bevatten inderdaad een schat van gegevens betreffende het Caraibische gebied, ook voor lezers hier te lande uiterst interessant. Vele uiteenlopende onderwerpen worden er in behandeld; vaste rubrieken zijn: de werkzaamheden der Commissie, sociale aangelegenheden, economische aangelegenheden, behandeling in de moederlanden van aangelegenheden op de overzeese gebiedsdelen en koloniën betrekking hebbend, activiteit van internationale organisaties en algemene berichten voor het Caraibische gebied van belang. De lezers worden op de hoogte gehouden van de studie, door Columbia University te New York ondernomen met betrekking tot de migratie van Portoriqueños naar de V.S., maar ook van de nieuwe staatsregelingen der Nederlandse gewesten in West Indië, van het voornemen der Republiek Venezuela om binnen een zeker aantal jaren de additionele rechten af te schaffen, etc. etc.

Verder bevat ook ieder nummer een bibliografisch overzicht van Caraibische litteratuur.

Het jaarverslag over 1946 vermeldt bovendien een dertigtal van de Commissie en haar verschillende secties uitgegane afzonderlijke publicaties; in het verslag over 1947 wordt dit aantal aangevuld met een vijftiental nieuwe.

De *Anglo American Caribbean Commission* van 1942 had zich vrijwel direct na haar instelling met de practische oplossing bezig te houden van zekere problemen; tijdens den oorlog moesten maatregelen getroffen worden om het verkeer en de voedselvoorziening in West Indië gaande te houden — en zij slaagde daarin. Toch was dit niet haar eigenlijke doel; beoogd werd slechts om, als adviserend lichaam, de sociale en economische samenwerking tussen Engeland en de Verenigde Staten aan te moedigen en te versterken, ten behoeve der Westindische territoria van beide naties.

Het ligt voor de hand, dat, de oorlog ten einde zijnde, de nieuwe *Caribbean Commission* terugkeerde tot hetgeen men zich

oorspronkelijk tot doel gesteld had, studie en voorlichting derhalve, ter bevordering evenwel der onderlinge samenwerking van de vier landen welke in het Caraibische gebied hun vlaggen doen waaien over niet onafhankelijke gewesten.

Deze samenwerking op haar beurt dient een practisch doel te hebben en op economisch gebied leiden tot een zoveel mogelijk zelf voorzien in de gezamenlijke behoeften. Een moeilijk probleem, waar het hier landen en eilanden betreft, welke enige eeuwen lang gewend geweest zijn aan een eenzijdige economie, een klein aantal, meest dezelfde, producten en grondstoffen te exporteren en velerlei voortbrengselen der Europese en Noordamerikaanse nijverheid in te voeren, ook wel voedingsmiddelen, ondanks de vruchtbaarheid van eigen bodem.

Den laatsten tijd heeft echter in West Indië de industrialisatie haar intrede gedaan, vooral op de grote eilanden als Porto Rico, Jamaica en Trinidad. Tot dusver wordt hoofdzakelijk geproduceerd om in de eigen behoeften te voorzien. Een verdere ontwikkeling, in de richting van onderlinge uitwisseling, zal door de werkzaamheid der *Caribbean Commission* ongetwijfeld bevorderd kunnen worden, hoeveel moeilijkheden er, in verband met fiscale en transportaangelegenheden, aan verbonden mogen zijn.

Op 19 Augustus 1946 werd, ter gelegenheid van een bezoek aan Nederland van den toenmaligen deputy chairman van de *Research Council* der Commissie, in het Indisch Instituut te Amsterdam een bijeenkomst gehouden van dezen functionaris met vertegenwoordigers van een aantal organisaties hier te lande, welke zich met Westindische aangelegenheden bezighouden, of daarin belangstellen, natuurlijk daaronder begrepen deskundigen van het Instituut.

Als gevolg van de toen gehouden besprekingen kwam tot stand de *Caribische Coördinatie Commissie Nederland* (Caribbean Coördination Commission Netherlands), welke zich ten doel stelt, in samenwerking tussen de daarvoor in aanmerking komende instellingen in Nederland, wetenschappelijke en economische bijdragen betreffende de gebiedsdelen Suriname en Curaçao (Nederl. Antillen) te leveren aan de Caribbean Commission, meer in het bijzonder aan den Research Council op Trinidad.

HET HULDEBLIJK VAN SURINAME AAN H.M. DE KONINGIN TER GELEGENHEID VAN HAAR HUWELIJK OP 7 FEBRUARI 1901.

DOOR

FRED. OUDSCHANS DENTZ.

Toen het bekend werd, dat H.M. de Koningin zich in het huwelijk zou begeven, stelde een aantal ingezetenen van Suriname zich in commissie onder voorzitterschap van den procureur-generaal, mr J. W. van Oosterzee, met den voorzitter van de Koloniale staten, mr C. I. Heylidy, als ondervoorzitter. Als penningmeester werd aan deze commissie toegevoegd de koloniale ontvanger en betaalmeester, R. Bueno de Mesquita; als secretarissen mr A. J. van der Houven van Oordt en mr G. A. van Embden. In November 1900 wendde men zich tot de ingezeten van Suriname; zie *bijlage 1*.

Voor de inzameling werd Paramaribo in 13 secties verdeeld. Het aantal bijdragers bedroeg daar 2898, die 1862 gulden 10½ cent schonken. De 2283 schoolkinderen in de hoofdplaats brachten 227 gulden 72½ cent bijeen. In de districten was het resultaat als volgt:

Beneden-Commewijne.	*f* 328,60	door	732	personen
Beneden-Para & Beneden-Suriname	- 284,97	,,	772	,,
Saramacca.	- 212,70	,,	385	,,
Cottica	- 133,10	,,	534	,,
Boven-Para & Boven-Suriname. . .	- 89,96	,,	172	,,
Marowijne.	- 73,68	,,	111	,,
Nickerie.	- 60,—	,,	93	,,
Coronie	- 51,60	,,	57	,,

Alles tezamen werden dus *f* 3324,44 door 8037 gevers bijeengebracht.

Het ingezamelde bedrag werd, blijkens de rekening en verantwoording van den penningmeester als volgt besteed:

Aan een staaf goud wegende 1355½ gram essai 928 dr.	*f* 2044,43
per wissel gezonden	- 1125,40
Onkosten.	- 54,52
Saldo geschonken aan de Vereeniging voor Nationale feesten	- 100,09
	f 3324,44

Er werd besloten aan de Koningin aan te bieden een gouden scheepje, ontleend aan het zinnebeeld (vroeger als wapen gebruikt) van Suriname, op een zee van zilver, en met de wapens van het koninklijk echtpaar op het voetstuk versierd. Dit geschenk werd door de Kon. Ned. Fabriek van Gouden en Zilveren werken J. M. van Kempen & Zonen te Voorschoten ontworpen.

Voor het vervaardigen van het stuk werd *f* 190.— betaald, voor een lederen foudraal *f* 75.— voor het gouden scheepje *f* 1560.—, tezamen *f* 1825.—. Van de staaf goud werd voor schip en schild 893 gram gebruikt. De overblijvende 462½ gram bevatte 429, 2 gram à *f* 1,63 per gram, is *f* 699,60. Voor het verschil van *f* 1825.— en *f* 699,60 werd — zooals hierboven gezegd —, een wissel van *f* 1125,40 aan van Kempen gezonden, die mededeelde, dat de waarde van het geheel ongeveer *f* 5000.— bedroeg en dat het voetstuk 2,612 kg aan zilver bevatte.

Deze gegevens berusten in een dossier, aanwezig ten parkette van den procureur-generaal te Paramaribo met de hierachter opgenomen bijlagen, waaruit de samenstelling der commissie blijkt, de aanvaarding van het geschenk, de gelegenheid tot bezichtiging van de ontwerp-teekening, de beschrijving van het huldeblijk, de aanbieding door Jhr T. A. J. van Asch van Wyck, oud-gouverneur van Suriname en minister van Koloniën, op 31 Augustus 1901 en de dankbetuiging der Koningin. Het geschenk is aanwezig in het paleis Noordeinde te 's-Gravenhage.

In de 1ste druk van het platenalbum *Onze West in woord en beeld* is een afbeelding van het geschenk opgenomen.

BIJLAGE 1.

Ter kennis van de ingezetenen van Suriname wordt gebracht, dat onderstaande Heeren zich in commissie hebben gesteld ten einde initiatief te nemen tot het bijeenbrengen van eene som gelds, om, namens Suriname's ingezetenen, Hare Majesteit de Koningin bij gelegenheid van Hoogst Derzelver aanstaand huwelijk een huldeblijk te kunnen aanbieden.

De namen van de leden dezer commissie zijn:
Dr H. D. Benjamins, E. A. Cabell, A. Conradi, J. de Costa, M. F. B.

del Prado, Mr G. A. van Emden, W. van Esveld, G. Eysink, H. J. Fernandes, S. Fonseca, E. C. Gefken, G. S. Gorsira, D. Harmsen, D. H. Havelaar, Mr C. J. Heylidy, J. L. Hymans, Mr D. Juda, A. E. J. W. Juta, J. A. A. Lodwijks, W. L. Loth, Mr G. H. Barnet Lijon, R. Bueno de Mesquita, J. E. Muller, Ong- A. Swie, Mr A. J. van der Houven van Oordt, Mr J. W. van Oosterzee, O. A. Peters, S. H. Pos, Mr S. van Praag, J. S. Roos, G. Rijsdijk, A. J. baron Schimmelpenninck van der Oye, F. Stähelin, H. H. Zaalberg.

Besloten is, dat de leden der commissie zelve bij de bewoners van Paramaribo met inteekenlijsten rond zullen gaan, om gelden in te zamelen; men zal echter vrij zijn ook hun bijdragen te kunnen geven zonder op de lijst te teekenen.

Elke bijdrage, hoe gering ook, zal gaarne in ontvangst genomen worden. Bij het aanbieden van het huldeblijk zullen niet vermeld worden de namen der gevers en de afzonderlijke bijdragen der giften, maar alleen het totaal bedrag en het aantal van hen die bijgedragen hebben.

De commissie zal zich voorts tot de Districts-Commissarissen wenden met het verzoek in de districten commissies in het leven te roepen, ten einde ook daar geld in te zamelen. Het bureau der commissie is samengesteld als volgt:

Mr J. W. van Oosterzee, voorzitter.
Mr C. J. Heylidy, ondervoorzitter.
R. Bueno de Mesquita, penningmeester.
Mr A. J. van der Houven van Oordt. }
Mr G. A. van Emden } secretarissen.

Paramaribo, November 1900.

Gouvernements-Advertentieblad 20 Nov. 1900, no 98.

BIJLAGE 2.

Naar wij vernemen heeft H.M. de Koningin aan de Commissie tot het aanbieden van een Huldeblijk ter gelegenheid van Haar huwelijk doen weten, dat dit huldeblijk te zijner tijd met groote erkentelijkheid zal worden aanvaard.

Gouvernements-Advertentieblad 12 Maart 1901, no 24.

BIJLAGE 3.

De Commissie tot aanbieding van een Huldeblijk aan H.M. de Koningin ter gelegenheid van Haar huwelijk verzoekt ons mede te deelen, dat in een der beneden-localen van het Gebouw der Koloniale Staten gedurende eenige dagen ter bezichtiging wordt gesteld de ontwerpteekening van het Huldeblijk, hetwelk aan H.M. de Koningin namens Suriname's ingezetenen zal worden aangeboden.

Gouvernements-Advertentieblad 2 April 1901, no 30.

BIJLAGE 4.

HULDE VAN SURINAME.

Morgen zal aan H.M. de Koningin worden aangeboden het huwelijksgeschenk der ingezetenen van Suriname, dat op den dag der echtverbintenis nog niet gereed was om aan H.M. te worden overhandigd.

De minister van Koloniën Jhr van Asch van Wyck heeft zich, op uitnoodiging der commissie voor dit huldeblijk (waarvan voorzitter is de procureur-generaal wd gouverneur van Suriname Mr J. W. van Oosterzee en secretaris Mr G. A. van Emden), welwillend bereid verklaard, zich met de overhandiging van dit stoffelijk blijk der verknochtheid van Suriname's bevolking te belasten, waartoe H.M. den Minister morgen op het Loo in de gelegenheid stelt.

Dit even zinnebeeldige als rijke geschenk bestaat in hoofdzaak in eene kunstig uitgevoerde plastische voorstelling van het wapen van Suriname.

Een massief gouden schip met groote zorg vervaardigd naar het type der 17e eeuw en zeilende met volle zeilen opgetuigd, in heraldisch gedreven zilveren zee, is van een zilveren band omgeven, waarop de wapenspreuk „Justitia pietas fides" in niëllo is aangebracht op een basrelief gedreven jardinière.

Deze allegorie rust op een zilveren voetstuk dat aan de voorzijde is versierd met de geëmailleerde wapenschilden en wapenspreuken van H.M. de Koningin en Z.K.H. den Prins-Gemaal, gedekt door een massief gouden Koninklijke kroon en gesteund door zilveren oranjetakken.

Aan de tegenovergestelde zijde is een fraai gevoueerd gouden schild en relief aangebracht, prijkende met het inschrift: „De ingezetenen van Suriname aan hunne Koningin".

Ter weerszijden prijken zilveren hoorns van overvloed gevuld met pipites en rustende op gedreven zilveren palmen.

Het goud aan dit geschenk verwerkt is alles zuiver Surinaamsch goud. Het geheel is ontworpen en vervaardigd in de Koninklijke Nederlandsche Fabriek van Gouden en Zilveren werken van J. M. van Kempen en Zonen te Voorschoten, en zal tafel en salon van het Koninklijk Paleis, waarin het een plaats zal krijgen in hooge mate tot sieraad strekken.

Algemeen Handelsblad 30 Aug. 1901.

BIJLAGE 5.

Paramaribo, 2 September 1901.

In antwoord op de telegraphisch aan Hare Majesteit de Koningin aangeboden gelukwensch, werd gisteren door den Gouverneur ontvangen het volgend telegram:

Zend U bestuur en bevolking oprechten dank gelukwenschen; ontving gisteren met groote erkentelijkheid geschenk Suriname.

Wilhelmina.

Buitengewoon nummer van het Gouvernements-Advertentieblad 20 Sept. 1901, no. 76.

BIJLAGE 6.

Blijkens schrijven door de „Commissie tot het aanbieden van een Huldeblijk, namens Suriname's ingezetenen, aan Hare Majesteit de Koningin ter gelegenheid van Hoogstderzelver huwelijk", ontvangen van Zijne Excellentie Jhr Mr T. A. J. van Asch van Wyck, die zoo welwillend was de aanbieding op zich te nemen, heeft Hare Majesteit op den avond van 31 Augustus j.l. in tegenwoordigheid van Z.K.H. den Prins der Nederlanden en van Hare Majesteit de Koningin-Moeder, en omgeven door de geheele Hofhouding, het Huldeblijk in ontvangst genomen, met groote dankbaarheid aanvaard. Hare ingenomenheid met de keuze van het geschenk betuigd en Z.Exc. Jhr Mr T. A. J. van Asch van Wyck opgedragen aan de ingezetenen dank te betuigen voor de bewijzen van gehechtheid.

Fotografiën van het kunstvoorwerp, dat aan H.M. de Koningin als Huldeblijk, namens Suriname's ingezetenen, is aangeboden, zullen op Donderdag 10, Vrijdag 11 en Zaterdag 12 dezer, des voormiddags van 2 tot 12 uur, in een der localen van het parket ter visie liggen.

Gouvernements-Advertentieblad 8 Oct. 1901, no. 87.

BOEKBESPREKING

COLA DEBROT, *Bewolkt bestaan*, Roman. J. M. Meulenhoff. Amsterdam 1948.

Deze roman speelt te Amsterdam, Parijs en New York, in Venezuela, op Curaçao en aan boord van passagiersschepen. Van de hoofdpersonen welke er in voorkomen is er niet één naar de gangbare opvattingen normaal, om van de bijfiguren maar niet te spreken.

Het verhaal speelt zich af in den tijd van kort na den eersten tot het einde van den tweeden wereldoorlog. Min of meer als middelpunt der handeling zou men kunnen beschouwen een „plantage" op Curaçao, eigendom van een inheemsche familie met Franschen naam, van oud-Hugenootsche afkomst.

Van deze familie hebben twee zoons in Nederland gestudeerd; de eene is civiel ingenieur, doch in de practijk garagehouder, de andere jurist, maar liever litterator. De garagehouder is neerslachtig en geneigd tot zelfmoord, de schrijver is eveneens weemoedig, maar gehuwd en vader; zijn vrouw heeft een aanstootelijk meisje tot vriendin. Een Curaçaosche neef der broeders, arts, voelt zich de dubbelganger van den schrijver, met betrekking tot diens vrouw.

Gemeenschappelijke bekenden zijn een medicus van Fransche nationaliteit, een man die alle illusies verloren heeft, bemind wordt door een mulattin, zijn vroegere maitresse op Guadeloupe, waar hij geboren is en er in zijn Parijsche ziekenhuis een liaison op na houdt met een jong verpleegstertje; en dan — een zeer belangrijke figuur in het boek — een Venezolaansche señorita, met een Engelschen naam, die „un poco loco" is — eigenlijk veel meer dan un poco — en wier liefdesverlangen vooral uitgaat naar den garagehouder.

De Curaçaosche plantage wordt, sedert den dood der ouders en terwijl de zoons in Holland vertoeven, beheerd door een oom, die het booze voornemen heeft het bezit zelf over te nemen en het dan met groote winst te verkoopen aan de petroleum-maatschappij, die, zooals den ingewijden wel bekend is, gaarne door tusschenkomst van stroomannen koopt, omdat anders de prijs te hoog wordt opgedreven. Deze opzet wordt verijdeld, omdat een pastoor, die er op een eenigszins vreemde manier achter gekomen is, een spaak in het wiel steekt.

Deze pastoor wordt van ketterij verdacht; hij is een twijfelaar, die over de Drieëenheid en de Quaternitas tobt. Over het algemeen wordt er over de Missieleden op Curaçao niet bijster vriendelijk geschreven; van een blonde non op Welgelegen b.v. wordt verteld, dat zij een der meisjes-pensionnaires, de ons bekende Venezolaansche, een libidineuzen glimlach toewerpt, wat aan dit meisje libidineuze droomen bezorgt met betrekking tot de religieuze in kwestie.

Een rare figuur is de Fransche chemicus, die zich te Parijs als tusschenpersoon laat gebruiken bij den handel in verdoovende middelen, wat ten slotte blijkt minder erg te zijn dan het lijkt en waarbij een geheimzinnige Messalina de groote rol speelt.

Ten slotte pleegt de garagehouder zelfmoord, nadat hij den chemicus vermoord zou hebben, waarvoor hij in de V.S. (n.b. de moord zou in Amsterdam gepleegd zijn) ter dood veroordeeld zou zijn. De moord heeft echter niet plaats gehad en van den gehangene wordt later gesproken alsof hij nog in leven is; het geheel is niet wel te begrijpen, maar wij moeten bedenken, dat er in dit boek veel gedroomd wordt.

De señorita trouwt met een der twee landgenooten met wie zij een reis maakt en die ons allebei als pederasten voorgesteld worden. Na het huwelijk neemt de geestesstoornis der jonge vrouw bedenkelijke afmetingen aan en zij wordt een tijd lang verpleegd op de ons bekende plantage op Curaçao, die door haar man van de petroleum-maatschappij gekocht is, welke laatste teleurgesteld is wat betreft de wateropbrengst. Aldaar brengt zij zich zelf door vergif om het leven, maar het kan ook zijn, dat dit drama zich te Parijs afspeelt; het geval is niet heelemaal duidelijk.

De bekeerde cocaïnesmokkelaar, die slechts licht gestraft is, huwt het verpleegstertje,nadat de cynische Fransche medicus, haar vroegere minnaar, zich op Guadeloupe gevestigd heeft en daar met zijn mulattin getrouwd is.

De litterator, de schrijver van *Ecole de Paris*, later omgedoopt in *Bewolkt bestaan*, vertoeft, na den zelfmoord van zijn broeder, een poos op Curaçao, als beheerder van de thans in Venezolaansch bezit overgegane plantage. Later komt hij in Holland terug; na de Duitsche occupatie begeeft hij zich in de illegaliteit en wordt gefusilleerd. Zijn weduwe wordt de vrouw van den neef, den dubbelganger.

De twijfelende pastoor wordt bisschop van Curaçao. Hij heeft in het buitenland onder valsche voorwendsels gelden ingezameld en is van plan deze niet voor charitatieve doeleinden aan te wenden, doch voor den bouw van een aan het Middelaarschap der Moedermaagd gewijde kerk. Voordat het zoover komt evenwel, wordt hij vermoord door den plantage-oom, wiens plannen hij indertijd verijdeld heeft.

Van de op zoo eigenaardige wijze verkregen fondsen maakt een andere pater Dominicaan zich meester, die er mede naar Europa afreist. De snoodaard legt bij aankomst in Amsterdam direct zijn ordekleed af en zoekt de aanstootelijke juffrouw op, van wie al eerder gesproken is. Op de Nieuwmarkt, waar hij zijn intrek genomen heeft, krijgt hij bezoek van den Provinciaal der Dominicanen, in schilderachtig wit habijt met zwarte schapulier(sic), die hem de huid volscheldt. Met Mies, de aanstootelijke, wijkt hij naar Parijs uit, waar het paar van de gestolen gelden verder leeft.

Er is van dit boek door de litteraire recensenten goeds en slechts gezegd. De opmerking, dat er veel in geschrapt zou kunnen worden, zal zeker een ieder beamen die zich de inspanning getroost heeft het van begin tot eind te lezen. Het is van een vermoeiende uitvoerigheid, die niet van de soort is, welke wij van de groote negentiende eeuwsche romanciers als Dickens en Victor Hugo gewend waren.

De schrijver is medicus van beroep en dat is goed te merken; patholo-

gische en therapeutische bijzonderheden geeft hij bij de vleet. Een enkele onsmakelijkheid heeft de lezer eveneens voor lief te nemen, als b.v. de beschrijving op bl. 62 van den dokter op Guadeloupe, die zijn maitresse op het hoofd zit te krauwen, zoekend naar roofjes of korstjes op den schedelwand.

Des schrijvers Nederlandsch is zuiver genoeg, alleen is hij wel eens met spreekwoorden in de war, zie bl. 259: „nooit oud genoeg om te leeren" en bl. 284: „droog en breed geïnstalleerd". En op bl. 32 wordt iemand door een obsessie „gehanteerd."

Als méér moderne schrijvers gebruikt Debrot soms vreemd aandoende beelden of vergelijkingen. Een verpleegster strijkt zich over haar voorschoot, met het gebaar waarmede sommige vrouwen het stof der zonde van zich afvegen (bl. 5). Een licht wordt beschreven als zoo fel, dat het herinnert aan op volle kracht werkende machinekamers (bl. 6). Wanneer een scheepskapitein het volkslogies komt inspecteeren, walmen hem een primitief geestesleven en tabaksrook tegen (bl. 117).

Er komt in dit boek onvertaald Fransch, Engelsch, Spaansch en Papiamentsch voor; een Fransche dokter mompelt in zich zelf, wanneer in de Parijsche straten een politieman hem scherp opneemt: "emmerdeur" (bl. 24), maar een Fransche verpleegster zegt tegen zich zelf: „Aan mijn lijf geen Polonaise" (bl. 6).

Een recensent heeft er op gewezen, dat de schrijver de kleuren der boordlichten van een schip verwisselt (bl. 128); er is echter wel meer dat bij een nauwkeurige correctie niet over het hoofd zou mogen gezien worden. Py*j*ama wordt voortdurend zonder *j* geschreven, „een leghornkip en een witte Bernadotte" (bl. 49) moet zijn een Leghorn en een witte Wyandotte", een Soen*d*aneesche Spaansche zal wel moeten zijn: een Soedaneesche Spaansche (bl. 52), clo*u*wnesk moet zijn clownesk (bl. 66).

Wie Westindische reizen gemaakt heeft en ter plaatse bekend is, zal met genoegen de beschrijvingen lezen van het leven aan boord der mailbooten van de C. G. Transatlantique, van de onderweg aangeloopen havens en ten slotte van de natuur, de menschen en de toestanden op Curaçao. Of een oningewijde echter door de lezing een beeld van het eiland verkrijgen zal, lijkt dubieus, maar dat is ook eigenlijk niet te verwachten; daarvoor is Curaçao te bijzonder. Wie die niet op Curaçao geweest is zal begrijpen wat bedoeld wordt met macamba's en pletters?

Enkele onnauwkeurigheden zouden rechtgezet kunnen worden. De forten aan den havenmond zijn, in hun tegenwoordige gedaanten, niet zeventiende eeuwsch (bl. 82); het fort aan den N.O,-hoek der Sint Annabaai heet niet Oranje Nassau, maar Nassau (bl. 83). En wat bedoelt de schrijver met de kabelinstallaties tusschen de olietanks (bl. 83)?

Dat de inheemsche arbeiders op Curaçao, ondanks de hooge loonen, in de industrie te verdienen, toch terugtrekken naar de „plantages" en weder in hun hutten en spelonken zouden kruipen (bl. 192 en 230), lijkt vreemd, als ook dat een blanke „sjon" den zwarten factoor met een lichten abraso zou begroeten (bl. 89). De in dezen roman beschreven plantage zal wel gedacht zijn als te liggen in het Oosten des eilands, hoewel er ook in het Westen een hoogte is welke Brandaris heet. De oases waarover hier en daar gesproken wordt, zullen wel de zoogen. hofjes zijn.

Er komen in *Bewolkt bestaan* passages voor welke treffen door origi-

naliteit, als bv. deze, dat bij den gezelschapsmensch het gebruik van alcohol past, bij den beschouwenden mensch dat van verdoovende middelen (bl. 150), of deze, dat in groote tijden de voortvarenden, in tijden van crisis de twijfelzieken op hooge posten op hun plaats zijn (bl. 185).

Een der figuren in dezen roman uit de meening, dat de ruime geldmiddelen waarover tegenwoordig de republiek Venezuela beschikt, dank zij de aardolie-ontginning, besteed zouden dienen te worden aan de geestelijke verheffing der bevolking en inderdaad staan de Venezolaansche kranten tegenwoordig vol met mededeelingen over sociale maatregelen der overheid. Door een ander laat de schrijver de verwachting uitspreken, dat binnen afzienbaren tijd een Caraibisch rijk ontstaan zal, met Havana als hoofdstad, wat herinnert aan de niet zoo heel nieuwe, maar den laatsten tijd weder af en toe opkomende gedachte aan een Westindische federatie.

Debrot is een man van groote belezenheid en zijn oeuvre getuigt van een neiging tot contemplatie, zelfcritiek en Weltschmerz. Zelf heeft hij verklaard met *Bewolkt bestaan* bedoeld te hebben een synthese te vinden tusschen de humanistische en de religieuse levensopvatting. Maar, waarom legt hij allerlei bespiegelingen in den mond van verwilderden, wanhopigen, zielszieken en verbijsterden? Al spreken deze figuren, volgens een der recensenten, niet allemaal wartaal.

Men kan ook uit dit boek iets anders lezen. En wel, dat Westindische jongelieden die, in hun eigen omgeving daarop slecht voorbereid, naar de Eurpeesche wereld overgebracht worden, gevaar loopen geestelijk in verwarring te geraken; maar, dat zal wel niet des schrijvers bedoeling geweest zijn.

October 1948. M.

H. L. C. Schutz, *De Broeders*. Geschiedenis van de vestiging der Hernhutters in Zeist A. D. 1746. Uitgegeven door de Evangelische Broeder gemeente te Zeist. Z.j. (1948?). 159 bladzijden; 13 tekeningen van Eva Schutz en den schrijver.

Een interessante maar niet overal even boeiende beschrijving van de eerste jaren der „broeders" in Zeist. Een Amsterdams koopman, Cornelis Schellinger, kocht het slot en daarmee de heerlijkheid Zeist met behulp van geld van anderen, ook van den graaf Von Zinzendorf, met de bedoeling, dat in en om het slot de Hernhutters, reeds in 's Herendijk gevestigd, zich zullen neerzetten. Zo is het ook gebeurd, en nu zitten zij er twee eeuwen. De moeilijkheden hebben niet ontbroken, moeilijkheden van geldelijken aard en strijd naar buiten met den Gereformeerden predikant en anderen, die tevergeefs trachtten de wereldlijke overheid der provincie voor zijn karretje te spannen.

Uitvoerig licht de schrijver ons in omtrent kerkelijke en andere gebruiken der „broeders".

Het is jammer, dat de schrijver ons zijn bronnen niet noemt. Over sommige historische feiten zou men meer willen weten; zo, wie de heerlijke rechten kreeg, toen Schellinger het slot c.a. overdeed aan „de gemeente". Waarschijnlijk zijn deze rechten weer in wereldlijke handen

gekomen, want in 1822 kocht de Lutherse gemeente te Berbice die uit handen van mr. C. W. Wyborgh (zie D. W. I. G. 24ste jg. bladz. 81).

1 Sept. '48. F.

Economische Stichting West-Indië — Nederland. Economisch bericht. No 6.

Dit *Bericht* heeft zowel op de Nederl. Antillen als op Suriname betrekking en bevat zelfs kaartjes van beide gebiedsdelen.

Besproken worden de nog onvoldoende economische samenwerking tussen beide en de wenselijkheid dat op Curaçao meer fabrieksnijverheid van algemenen aard ontstaan zou. Verder wordt uit *Economische Voorlichting* ontleend hetgeen de nieuwe gouverneur van Curaçao in een onderhoud gezegd heeft met betrekking tot de toekomstige economische ontwikkeling der Ned. Antillen.

Wat Suriname aangaat wordt betreurd, dat men aldaar het eindtraject van den spoorbaan op wil breken.

Verder lezen wij dat de Bosbouwtechnische Commissie der *E.S.W.I.N.* een oordeel gegeven heeft aangaande het Surinaamse boswezen en dat dit oordeel ter kennis van den gouverneur gebracht is.

Besproken worden de onderhandelingen tussen Staten en gouverneur van Suriname over het instellen van een overheidsdienst, op de luchtvaart betrekking hebbend, alsmede het reeds in het leven geroepen Centrale Bureau voor de Luchtkaartering.

Andere onderwerpen in het *Bericht* behandeld, zijn de wijziging der Inkomstenbelasting-verordening (voorstel tot verlaging voor vennootschappen), de herziening der bepalingen op invoer- en deviezenvergunningen (vrijstelling invoer uit Nederland) en de regeling der kosten bij aanvoer van arbeidskrachten.

Aan de citruscultuur en daarmede samenhangende onderwerpen worden beschouwingen gewijd; de oprichting wordt bericht van de Surinaamsche Vruchtenteelt- en Conservenmaatschappij en van de Citrus Export Centrale.

Dan volgt een overzicht der cultures voor 1947, overgenomen uit een der Surinaamse nieuwsbladen en een aantal statistieken, betreffende productie, invoer en uitvoer van Suriname, de Surinaamse scheepvaartbeweging, de gemiddelde exportprijzen en de Surinaamse financiën, alles voor 1947, alsmede de kleinhandelsprijzen 1947–1948; ten slotte het werkplan van het Welvaartsfonds en de teksten van twee lezingen, voor de *E.S.W.I.N.* gehouden door deskundigen op het gebied van het Surinaamse boswezen.

M.

KRONIEK

SURINAME

Volgens de herziene staatsregeling bestuurt nog altijd de gouverneur het land en is hij aldaar nog altijd met de uitvoerende macht „bekleed", doch doet hij het eerste met medewerking van het College van Algemeen Bestuur en draagt hij de uitoefening der laatste in den regel aan de leden van genoemd College op. Deze opdracht is nu bij resolutie verstrekt, d.w.z. dat een lange lijst vastgesteld is van alles wat in het vervolg door het College, of door de afzonderlijke leden er van, verricht zal worden, onder des gouverneur's verantwoordelijkheid natuurlijk, zoals art. 29 sub 4 dat eist. De practijk zal moeten leren hoe de gang van zaken zijn zal, hoe b.v. de gouverneur zal kunnen zorgen dat zijn verantwoordelijkheid niet in het gedrang komt. Hij immers is niet, zoals de Koning, onschendbaar; hij heeft de Kroon boven zich, tegenover welke hij zijn doen en laten moet kunnen verantwoorden. Aan den anderen kant moet het College toch méér zijn dan een administratieve instantie tussen de departementen en den landvoogd.

Intussen ligt een ontwerp grondwet voor het Koninkrijk nieuwe stijl blijkbaar gereed en zal het volgend jaar, indien door de regering goedgekeurd, aan de Staten Generaal voorgelegd worden. Verwacht mag worden, dat er niet van invoering sprake zal zijn, voordat de Nederlands-Indonesische Unie tot stand zal zijn gekomen. De tegenwoordige overgangstoestand in Suriname (en de Ned. Antillen) zal dus nog wel enigen tijd voort moeten duren.

Het regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina is, zoals te verwachten was, in Suriname op sympathieke wijze gevierd en aan betuigingen van trouw aan Koningin Juliana heeft het, zoals eveneens van zelf spreekt, niet ontbroken.

De Freeland League schijnt helemaal niet tevreden te zijn over het besluit, de onderhandelingen in zake de joodse kolonisatie op grote schaal op te schorten. Genoemde organisatie zou zich tot den voorzitter der Staten gewend hebben, met een schrijven, dat door een der Surinaamse bladen „vrijpostig" geheten wordt. Een ander plaatselijk nieuwsorgaan nam een artikel op van een in de V.S. gevestigd Surinamer, van Chinese afkomst, die insinueerde dat het plan zou afgewimpeld zijn, uit zelfzuchtige overwegingen van de zijde van „verantwoordelijke lieden". Intussen heeft de vertegenwoordiger der League een uittreksel gepubliceerd van het rapport dat haar deskundige adviseurs opgesteld hadden en dat aanvankelijk door den gouverneur niet aan de Staten was voorgelegd.

In Brits Guyana bestaat een vereniging van Surinamers, de National Association of Surinamers J. P. F. (Justitia Pietas Fides) in British

Guiana. Deze organisatie heeft zich tot den gouverneur gewend, met de verzekering van hun trouw aan hun Vaderland (Suriname), waarheen haar leden bereid zouden zijn terug te keren, onder voorwaarde dat aldaar de achterstand ingehaald zou worden welke er in sommige opzichten, in vergelijking met hun tegenwoordige woonoord, bestaan zou. Zij eindigen met een programma van achttien punten, dat zij den landvoogd ter overweging aanbieden. Een der punten is, dat inheemse landbouwers dezelfde voorrechten zouden genieten, welke men bereid geweest is aan buitenlanders aan te bieden.

In verband met het bovenstaande is het merkwaardig te lezen, dat een arts van Indischen bloede, leider der Indische bevolkingsgroep op Jamaica, Suriname bezocht heeft, evenals andere Westindische gebieden, ter bestudering der arbeiderstoestanden en dat hij deze aldaar gunstiger bevonden heeft dan in Br. Guyana en zeker beter dan op Jamaica. Van het Surinaamse gouvernement had hij de verzekering verkregen, dat men de mogelijkheid van immigratie uit Jamaica niet uit het oog zal verliezen.

Uit het Welvaartsfonds zullen gelden beschikbaar gesteld worden ter bevordering van de cacaocultuur. Het verdient de aandacht, dat er ditmaal niet in de eerste plaats aan de plantages gedacht wordt. Vroeger reeds is gebleken, dat deze cultuur zich ook voor het kleinbedrijf leent.

Met de industrialisatie van Suriname gaat het langzaam voorwaarts. Eerstdaags zullen geopend worden de triplexfabriek en de zagerij, te zamen het grootste en modernste houtbewerkingsbedrijf in Zuid Amerika. Men verwacht wekelijks een scheepslading naar Nederland te kunnen exporteren.

Te Paramaribo werkt tegenwoordig een zuurstoffabriek, welke in de eigen behoefte, voor las- en andere doeleinden, kan voorzien.

Ook in andere opzichten is er vooruitgang te bespeuren; gasoline en petroleum behoeven niet meer in vaten aangevoerd te worden, want er is een tankinstallatie opgericht, zodat Paramaribo thans ook tankschepen op de rivier ziet verschijnen.

En, de verbinding met het moederland, welke tijdens de oorlog verstoord was en daarna nog maar onvoldoende hersteld kon worden, zal nu verbetering ondergaan, nu de stoomvaartdienst tot een driewekelijkse zal worden uitgebreid.

Nadat in 1940 aan de Aziatische inwoners een eigen, van de algemene afwijkende, huwelijkswetgeving geschonken was, schijnt men thans toch weer moeite te willen doen in de richting der assimilatie. Er is althans een commissie benoemd, om te onderzoeken of het mogelijk zijn zou Aziatische immigranten en hun nakomelingen wettelijk te verplichten geslachts- en voornamen aan te nemen.

1 November 1948. M.

